

माधी कस्तूरचट्टस्यात्मजबालचट्टस्य स्मरणार्थं ।

श्रीपरमात्मने नमः ।

सनातनजैनग्रंथमाला ।

६

श्रीमत्सोमदेवसूरिविरचिता

शब्दार्णवचंद्रिका ।

(जैनेद्रलघुवृत्तिः)

संपादक :-

काव्यतीर्थ-श्रीश्रीलालजैन व्याकरणशास्त्री ।

मूल्य रूप्यफत्रय ।

श्रीपरमात्मने नमः ।

सनातनजैनग्रंथमाला ।

६

श्रीमदाचार्यवर्य-सोमदेवसूरिविरचिता

शब्दार्णवचंद्रिका ।

(जैनैन्द्रलघुवृत्तिः)

भागरामातस्थ-देहग्रामनिवासिना

श्रीयुत श्रीलालजैनेन संपादिता ।

सा च

स्मानावादनिवासि स्वर्गीयश्रेष्ठिवर्यगाधीकस्तूरचंद्रस्यात्मजबालचंद्रस्य स्मरणार्थं

काशीस्थ-भारतीयजैनसिद्धांतप्रकाशिनीसंस्थाया व्यवस्थापकेन

श्रीपद्मलालजैनेन

काशीस्थ-औदुम्बरनाम्नि मुद्रणालये प्रकाशिता ।

वीरनिर्वाणसंवत् २४४१ खीष्टाब्द १९१५ ।

प्रथमसंस्करणं

मूल्य रूप्यकपचक ।

PRINTED BY HARI BHAI UPADHYAYA
at the Audumber Press Kath Haveli Benares City

सत्रयितुश्ररितं ।

‘यायव्याकरणाधिरित’ आत्माभोगमिधमास्तिरसमाधिगतकर्मैन्द्रप्रभृत्यद्वयप्रवरण स्वशेमुपीप्राय यत्नयितुदुयादिनागनिन्द सततसुतप श्रीसमातिगितवदनसदोऽन्वयास्यो विभु पूज्यपादो भूपयाचम र्नाय तारमाहृत्येन शकाच्चतु शल्यते कार्णाटकदेशरफोलागामिध गगरे । वतते स्म जनरोऽस्य जात्या रिप्रो नाया च माधवभट्टो माता च देवीव श्रीदेवी । यदा चाय प्रमुगिनिष्य गमात्रप्राह मसारातकर्षी जैता दीक्षां ययौ तदा सुदत्तया देवादीत्यान्या ग्याति जगतीतरे । तत् प्रमाणीकुत्रान्ते निम्नस्थोऽय श्रोत्र ।

यो देवनदिप्रथमामिधानो पुण्या महत्या च जिनेन्द्रबुद्धिः ।

स पूज्यपादोऽजनि देवतामिर्यत्पूजित पादयुग तदीय ॥

प्रभोरस्य मतिगतिप्राचयप्रभावाजिप्रबुद्धिर्द्वयसदोहप्रपूजितपादयुगल्लात्पूज्यपाद इति चाग्ये प्रगिद्धि जग्म-
दुर्विद्वत्तमाजे । परं मौलिकी तु पूर्वोक्तं । सप्रतीयते तज् जगद्गमह्यव्याकरणस्य गमलाचरणोभानिताशब्दोक्त
पेन । तथाहि—

लक्ष्मीरात्यतिकी यस्य निरयद्याधमासते ।

देवनदितपूजेशे नमस्तस्मै स्वयभुवे ॥

प्राक्प्रोहितताभिधायकस्य ग्याताववतरन्ति ध्रुतिदेग मित्रमिताधारयायिका । समन्ति स्मामिनोऽस्य महत्यारेका कदाचिञ्जितघातिरमचतुष्टयत्वात्रिपिलावयोपकतामधितम्य निर्मेतितारकस्य जिनस्य साधितसर्व सत्त्वशरवे सिद्धाते । ता दूरीरुतुक्रमो निष्कामोऽय महात्मा सततसमस्तावथाधकास्करभाभुगिष्टिटासद्ग्यास्तोमे विदेहाराये क्षेत्रे गगनेन गतु मति विद्वे । जातश्च तत्र गहस्य सार्यसर्वेणपादपत्र समु-मूत्तिसदेहसदोह । विद्वत्ततिना तत एव ममाग्यायि जिनेन्द्रबुद्धिरिति नाम्ना । ‘तदुत्तव्याकरणप्रथम’ शब्दार्णवलयपरनामसद्भावोऽपि जेनेन्द्रेत्याग्यया । नीतरामस्यास्य चरगरजम्पदप्रभाववशीभूत कालायस कल्याण रत्नपते स्मातोऽधिगतवान् द्वि-
तीया पूज्यपादेति समाग्यामय विभु । धृत्यते चेदमपि यद्विदेहात्प्रत्यावर्तितस्य शरीरशोषण सुधोर तपस्तप्यमा नस्यास्य विभो सतत गिरमभोजनन्यादनात् धुतपाद्याऽविधपरीपदसहनाच नेत्रद्व द्वे स्वरायकरणसामभ्यगहित-
गत । कदाचित्त्वमियायाः घनचासदेशीयराजानासभूमिधकापुरस्य सुप्रसिद्धसाहाय्य श्रीज्ञातिनाथजिन भवन । तत्र भगवद्भक्तिप्रवाहपरीपुष्टतस्या स्तोत्रभारभत येनाग्याऽ सकलसत्सत्पदार्थदशनप्रवण नेत्रद्वद्वज्जा-
यत । ततश्च समुद्गतसमस्तदशपर्यटनशक्ति हृतधर्मोपदेशकरणभक्ति सचचाराखिलावमितल, समुद्गागयन् जैना सत्स्वरूपपदार्थपक्ति, विषटयन् नानाजजनितासज्जानाधकारं येन शतस सहस्रशब्दासमागमासिनो मानवा सन्नागसुररीकृत प्रतिपेदिरे हृतव्यता । समु-मूलितारातिवर्गा निष्कन्दमिताधिराज्यो गगकुर तिलकायमानो दुविनीतफाभिधो राजाधिगम्य राजपीठ दशासेवीय ८७८ तमसवत्सरात् ५१३ तमाब्दपर्यंत धरामिमा, स्वीचकार सोऽपि दुविनीतकोऽस्य शिक्षया सुविनीयता ।

रचितग्रंथाः ।

यद्य प्रभाति स ‘यायव्याकरण’व्यवधानाध्यात्माधिरितविषयसूचकानैरान् प्रयात् समनुगीयतेऽतो
ऽस्याहीदखिलतग्रस्ततन्ता । समुपश्लोक्ति च केनापि—

जैनेन्द्र निजशब्दभागमतुल सर्वार्थसिद्धिः परा

सिद्धाते निपुणत्वमुदकविता जैनामिपेक स्वक ।

छन्दः सूक्ष्मधिय गमाधिगतक स्वास्थ्य तदीय विदा—

माग्यातीह स पूज्यपादमुनिष पूज्यो मुनीना गणैः ॥

प्रसिद्धिभनल्पाभावहति तद् प्रयितप्रयेयु जैन्द्रव्याकरणसचाधिरिद्धि (तत्त्वार्थसूत्रदीका) जैनामिपेक—समा धिसतक-इष्टोपदेश । तत्रयति च केचिद् दौद्धगन्यागिजिनेन्द्रबुद्धिहृतपाणिनीयसूत्रकाशिकावित्रतरपि निर्मातृत्वमभिन्न पर तत्राधमसाम्पाद् आतिमतरा नास्त्ययद् । न हि हृदयते सति स्वनिमित्तव्याकरणप्रथे तद्विद्वति विहायान्यव्याकरणवित्रतिरग्नेन तत्त्विकीयापूरण । को धीमान् विद्यमाने सद्बुध्येऽन्यस्यागणमावहेत् ।

जैनेन्द्रव्याकरण ।

मोदयतीन्द्रचदायव्याकरणायतम शब्दार्णवापराभिध व्याकरणप्रथमिद स्वसर्वांगपूर्णवेन सर्वपासद गस्कृत साहित्यज्ञाना मनाति । न हीदमुपल धा यव्याकरणप्रथसहस प्रलभितसूत्रसूत्रितमिष्टिवातिःशुद्धिकारिसता

धितया । विम्वयते वीर्यास्य रत्नागामस्य वैवाकरणप्रशान्तीष्टसूत्रसूत्राण्यथ च । वतते च तत् प्रयापो
तिलिता रयाणि —

प्रमाणमकटकस्य पुत्र्यपादस्य ७३३३ ।

धनजयकथे ७३३३ रत्नप्रयमकटक ॥

सस्करणभेदः ।

संलभ्यते भारतप्राचीनतदक्षिणप्रातयोभिन्नभिन्न संस्करणद्वय । सति च तत्रोत्तरीयसंस्करणे पाणितीय
सूत्रानुसारि खडितावयव सूत्र वार्तिकेतिप्रवृत्तयः । परं प्रथमतोनाम मगलाचरणमाधतसूत्रमेवमन्यानेक
सूत्राणि चोभयो समान्येव । संपद्यतेऽतो महाऽसंदेहो यत्कतरभिहितमस्मद्भूषितापनपूज्यपादपूज्यपादे
न वतरचान्येन । नास्ति किंचित्प्रमाणं पुरावायनिदिष्टमस्मत्प्रमाणे येन शत्रुमुयाम सरलतया निर्णेतुं । यद्यपि
विवादास्पदमततथापि तत्संस्करणयुगलनिरीक्षणतया पायतेऽवबोधः । निरणामि भ्याल्पशेमुपीशक्तिवार्द
रस्मानिर्वीर्यं तैरपि संस्करणे यद्दक्षिणाल्यमेव गरीयस्तन्निमित्तं च । निणायकनिमित्तानि निम्ननिबद्धानि ।

प्रथम-सोप्रतिरभूमसकटमुद्रणालयप्रभृतिमागम्याभावेन दाक्षिणात्योऽयमाचार्य संभवतया निमाय पूर्व
प्रचारयितुं स्वप्रधानासीत्तत्रैव स्वजन्मभूमा सिमु पद्याचोत्तरभारते । मयामहेऽनो तज्जननमद्यामुपलभ्यमा
नमेव व्याकरणं तत्कृतं ।

द्वितीय-पुष्पाणि संप्राप्तदीनामया शास्त्रमन्त्रमेव । यावरचोपलधा अधुनापवन टीकास्ता दृश्यते दाक्षि
णाल्यसंस्करण समप्रियल्लोपजीव्यमाना विहायैव धीमदभयनदिनिश्चिता महावृत्ति । वतते सा चोत्तरीय
संस्करणस्य । ये च सूत्रपाठप्रतिपक्षपाठा समुपलब्धास्तेऽपि दक्षिणसंस्करणस्यैव । आचार्यप्रवरभाऽशुण
नदिविचिताया जैनेन्द्रप्रक्रियायां सन्दृश्यते स्थानेषु बहुषु गमुल्लोऽपस्तम्भप्रकारक ।

नम धीपूज्यपादाय लक्षणं यदुपपन्नम् ।

यदेवात्र तदन्यत्र यद्वा नास्ति न तत् कश्चित् ॥

तृतीय-संज्ञेनमिता । इतिपाणि चोत्तरीयसंस्करणे परस्मैपदाभनेपदोभयपदान्मुदात्तानुदात्तस्वातस्वरभेद
विहै । न हि तद्वेदाध्यायिनांऽनरा वेयामपि सुज्ञानकरं ज्ञापन । नास्मानिस्तेषां स्वरभावाभावसुरीनियतं
परं प्रातर्भावादिन सवापयोगिनि व्याकरणे कतुरभिप्रायसिद्धभाव एतादृशेन यत्नमाच्येन सपेतेन । सतु
ष्टिमुपगच्छामो वय रिरोज्य दक्षिणसंस्करणं न हि तत्रोपरिखितमकेताऽयण । परं समानिता विश्वहित
साधिसाऽपराभापनमरणि । यया च स्थलबुद्धयोऽन्यत्राहुतपक्षिणेऽपि तज्जननसमया भवेयु । सति
चातुर्वधपा भ्रातृप्यात्मनपदपरस्मैपदोभयसमुच्चवा । तयाहि-वतते येपु ऐरारोऽवया ङरारोऽनुवध सति
तयाभनपदिन । यषु वरास्तयुभयपदिनो येपु चाभावद्वयाणामपि सति ते परस्मैपदिन । यथा-उपै-
रुद्धौ रिमद्-इपद्वसन वर्षा-वपने, भू-मत्तायामादय ।

चतुर्थ-सवागनिर्दापव्याकरणता । तद्वच निर्दोषं ययामपुर्णं च व्याकरणाल्ब यत्सारमर्भितनिगिलार्थप्रति
पादकमूत्रसूत्रिन समानितभाषासामस्यावबोधक । परमेतत्प्राणाभाजोऽस्त्युत्तरसंस्करणे । नहि तत्राग्निलानि
सूत्राणि निबद्धास्तन्मथाने सूरिसुवथी-अभयनदिपादेन वार्तिकेतिप्रवृत्तयः । ससूच्यत तेन सूत्रकृ
तानलाचर तद्विषयाणामप्रतिदिनारणभ्यामेव वार्तिकदिचननाया मभवात् । न हि वार्तिकवदितविषयस्याप्र
निदिष्टासीत्कालप्रमितप्रयेषु तद्वचनात्, स्वयमाचार्यपूज्यपादैरेवोदाहृतत्वाच्च । समुदाहृत तत्वाचसूत्रटीकाया
सवापयिद्धा “प्रमाणनयैरधिगम” इति सूत्रव्याख्यावेलाया ‘नयशब्दस्या’पार्तरालात्पूर्वनिपातः प्राप्नोति ।
नव दोष । अभ्यर्हितत्वाप्रमाणस्य तत्पूर्वनिपातः । नास्त्येतद् विषयप्रतिपादक किंचित्सूत्रं महाउत्तौ पर
‘अभ्यर्हितं पूजं निपततीति कृतं वार्तिकमभयनदिमि । पर दाक्षिणात्ये संस्करणं दृश्यते ‘अर्थ १११११५।
इति सूत्र । एवमवान्येषु बहुष्वपि स्थलेषु सदशनाप्राद्यालकारणसचटन समुपगुज्यते । तदवधियतेऽस्मानि
दाक्षिणात्यमेवतन्निमित्तं ।

पञ्चम-उत्तरीयसंस्करणे प्रत्याहारसूत्रानुपलब्धि । असमवमेतावद्व्याकरणसूत्ररचयितुं कल्पप्रत्याहाररच
नायामवहेत्तत्र तयाऽन्याचार्यप्रणीतैस्ते स्वकायसाधन । परं सद्यस्यते मित्रानि तानि दाक्षिणात्यसंस्करणे ।

इति समुपस्थाप्य विवेचनायै स्वमतं विरम्यतेऽस्मानि ।

कृत्ता ।
२६-५-१६ । }

श्रीश्रीलालः ।

जैनद्रव्याकरणसूत्राणामकारादिक्रमणिका ।

अ		अस्ताति	
अकल्प्यात् सूत्रात्	३।२।७४	असौ	४।१।१४७
अनादिभ्यो धेनो	३।१।१२२	असिद्धोऽप्राभादयुक्त्वुक्	५।१।१८०
अजाघता टाप्	३।१।४	अष्ट औश्	४।४।२०
अजीवे	४।१।१२३	अष्टौकाच् प्राक्पदस्याचि	५।१।१८
अजीवेऽश्न	४।२।९९	अहन्	४।१।१८७
अण् कुटिलकाया	३।३।१६९	अतो येय्	५।१।१०३
अत्रिक्षणागधर्मससर्गाद् विद्याया	३।३।७५	अतो येय्	५।१।१५४
अद्यर्ध्वानाद्यप्रातीतमासन्न	४।३।१७५	अशो	५।२।१९५
अध्यायिन्यदेशकालात्	३।३।२२८	अधौ चोद्वान्	५।३।४९
अधीष्टे	२।३।१५७	अतोऽन्ह	५।४।१०७
अनश्च वात्	३।१।९	अध	५।३।७७
अन	४।२।१३८	अग	५।४।१०१
अनीच	३।१।१७	अचोऽहोऽहच	५।२।१४९
अनुपो र्वाणुप्	३।४।३६	अच.	४।४।१३७
अनुगादिन	२।४।४७	अन्यादेशोऽश्	५।१।१८८
अनुत्थल	३।४।७०	अविदूरेऽमे	५।१।१३१
अत पूर्वाह्व	३।३।४०	अनुशक्तिकादीना	५।२।२४
अतोऽवोऽधोऽम	३।२।१६७	अण्मो	५।२।११९
अपादानिऽर्हायकहो	४।२।६२	अतोऽनादेर्धे	५।१।९२
अभिनिष्कामति द्वार	३।३।६९	अतोऽम्	५।१।२३
अभिजन	३।३।७५	अत्वे	४।३।२७३
अर्द्धात्	४।२।१२७	अकर्त्तरि	२।३।१९
अर्द्धात् पलकसकर्पात्	३।४।२९	अकर्मको धि	१।२।२
अययये तयद्	३।४।२११	अकामेऽमूर्धमस्तकान् स्वानात्	४।३।१६०
अश्वत्थामहायण्याण्	३।२।२४	अक्षादूहिण्या	४।३।८५
अश्वदे फञ्	३।१।१४१	अगे	४।४।५०
अश्वपत्यादे	३।१।९३	अग्नेर्द्रादिषु देवताना	४।३।८०
अश्वत्थामर्ष	२।३।१३६	अग्नौ चे	२।१।२२
अस्मिन्न	३।४।२०	अच	४।३।३
अस् प्रजाया	४।२।१५९	अचश्च	१।१।६
अस्मिन्	४।२।२६	अचि	४।३।२४२
अस्मिन् अधिक शतसहस्रे तत्सप्त्य		अचि	१।४।१४७
शतिशतशताह्	३।४।२१४	अचिस्तेऽच	२।१।२३५
अस्याश्नेद्वी	५।२।१५५	अचीको यण्	४।३।७३
अस्तन्नुपयने	४।४।७३	अजाघत्	१।३।११३
		अदश्च घौ	४।३।९०

अडधुधोपादे	४१११८३	अतेऽ	५१४१२१
अत	४१११८६	अते च	५१४१२३
अतिक्रमेऽतिगिति	११११०	अग्	४११११०
अति	४११११५	अशाद्यतो	५११११७
अतोऽनेकाच	४१११७६	अश हारी	४१११२१
अतो द्वे	४१११०३		
अत्यसोऽभ्यादे	४१११११	आ	
अदेडेप्	१११११७	आकालिक ठश्चाद्यते	३१४१३१
अदोऽनन्ते	२१११७५	आप्ययिकासुश् प्राय	३१३१७२
अद्य	५१११५०	आगयीन	३१४१७५
अधराश्वात्	४१११३७	आग्नीध्र गृहे	३१३१०५
अधीत्यास्राना	११४१९३	आदि रग्ने	२१३१०१
अधुना	४१११०२	आह्वयाजी	२१३१६०
अधु मृत्	११११९	आत	२१४१९०
अभ्यर्थनतुरनप्	११४१९२	आताडगडुलादे	३१४१३७
अन	४१११७७	आताऽन	२१३१२३
अनद्यतने लृट्	२१२१९	आद्यादिभ्यस्तसि	४१२१६०
अनत्यते	४१११७४	आदेऽद्वस प्रगाथ	३१२१३७
अनपत्येऽणीन	४१११७१	आद्यारे चाद्यर्थाद्य	२१४१५६
अनाश्वान्	२१२१०५	आद्यारे	२१४१२६
अनुकृपातन्नीत्यो	४१११८१	आनायोक्क जालाजले	२१३१००
अनोद्धे	११२१५७	आपतग्रीर्ण्य	२१४१५३
अन्यस्यापि	४१३१३००	आप्रपद	३१४११६७
अपरक्त	११२१७४	आमेत	२१५१७८
अपाऽल	११३१३२	आयस्थानात्	३१३१६०
अप्राणिजाते	११४१९४	आयुष समाहारे	४१२१३०
अप्स्रतितदर्थानादिभि	११३१३७	आयधणोऽण्	३१३११७
अप्रयोगीत्	११२१३	आहादृढण्	३१४१२२
अप्सरस	२११११४	आयद्यकाधमर्थे णिन्	२१३१५६१
अभिनिविशश्च	११०१४३	आभ्ययुज्या धुञ्	३१३१०३
अमेकाचोऽभ्यन्	४१३१३१	आ	४१३१२५५
अद्यादौ णो	४१३१०२	आकालोऽच् प्रदीप	११११५
अर्चये	११३११५	आद्यातोपयोगे	११२१२५
अर्द्धे नप्	११३१८	आह्माटा	४१३१००
अल्पाक्षर	११३११८	आह्महतो जातीय च	४१३१२०६
अर्त्वे	४१३१०७	आड स्पष्टे	११२१३०
अपापापेऽनेक ष	११३१८८	आहि श्राले	२१२१२१
अपाऽनक्षेऽचि	४१३११७	आहि यम्यस्कीङ्मुप	२१२१३१
अद	११४१२४	आडाऽगुरो	२१११०८
अर्च्येप्	४१११०८	आहोऽयो	४१३१३७
अघोऽये	४१११०७	आ च हो	४१४११४
		आद्यानुक्तपुस्तक	५१२१६१

आघत	५।२।१९३	इच्छोद्दोघेऽकषिति	२।३।१४७
आत को ह्याचाम	२।२।३	इज	३।२।१२१
आदित	५।१।१३६	इज	५।२।१४
आतोऽनाप	४।४।१३९	इजत	३।१।११९
आतोऽप	५।१।१५५	इज्जति इडाणनट्मुठञ	३।१।१८
आतो णरा औ	५।२।३६	इद् ते	५।१।१०२
आदाबुपक्षोपक्रम	१।४।११४	इति चात् ख	४।४।६७
आदेरेकाचो द्वे	४।३।१	इति चिज्	१।१।९०
आदिप्	४।३।८२	ईटीट	४।४।१९
आदैरेप्	१।१।१६	इण पध्वलुइल्लिटा धो ढ	५।४।६३
आधारे	२।२।३०	इणेधुटि	४।३।८४
आधारोऽधिकरण	१।२।१४०	इणोऽन्नेपे	२।३।३३
आने	५।४।११९	इष प्यो दीवते	२।२।१७२
आने मुक्	५।१।१५६	इतोऽनिते	५।४।१२२
आप औत	५।१।१५	इतोऽनिज	३।१।१५६
आप्परा विभक्ती इल्लच	१।२।१८५	इतोऽले	३।१।३२
आप्पपृथामात्	५।२।१७६	इद् वरिद्	४।४।१११
आपाधे	५।३।१६	इदम	४।१।१२१
आमीयुयो	१।२।१०७	इदमो ह	४।१।११८
आम्यात्स्ने सुद्	५।१।३४	इदम इषा	४।१।१०९
आम्वत् तत्कु	१।२।७१	इदमो म	५।१।१८२
आयिपि	५।१।१६१	इदिद्धोर्जुम्	५।१।३७
अशिरसोऽशीर्षश्च	४।१।७८	इडुत	५।२।१२३
आशिपि नाथ	१।४।७२	ईद्वेर्विदि	१।१।२१
आशिपि ध्न	२।२।६३	इन कप्	४।२।१८९
आशिपि धुच्	२।२।१५३	इनहनपूपायमणा शौ	४।४।३
आश्रयायिदुरोर्ध्वयाथ	५।४।५१	इन विकय	२।२।८८
आसिन्दे ह्यादेर्वश्यदेशीयकल्पा	४।१।१७१	इन च परौ भ्य	२।१।१७७
आहस्य	५।३।७०	इन्	४।१।३६
आही दूरे	४।१।१४४	इन्ने	४।३।११८
इ		इदिय	४।१।३४
इक् ठ	५।२।६२	इप् सेनेन	१।४।४५
इक प्रोडोयुग्यण् शे	४।३।२२०	इप्तच्चिह्नादिभि	१।३।२२
इक् णलोऽनितोऽटश षस	२।१।५४	इषा च प्राप्तापक्षे	१।३।२१
इकस्ती	१।१।१८	इषि	२।४।३५
इप् दल	५।२।२२	इपोऽल्ल	४।३।१५७
इठ	१।४।२३८	इपोऽर्हे वरुत्ये	३।४।१३२
इड	२।३।२०	इधे रुमतिवृत्त्यो क	४।१।०३
इडान द	१।२।१०८	इपोऽनिच्छाया	२।३।३५
इप्याव्	४।३।२९८	इष्टादे	४।१।३९
इण्ठायं लिटलोद्	२।३।१४८	इमुसोर्बहुलं	४।२।६९

इसुसोऽपेक्षया

ई

ई प्राप्नो

ईड रुचे

ईत पुक्त नित्य

ईद् ये

ईदास

ईदुद'

ईप्साधिके

ईप्केत्यासन्न प्राक्स्वरपो

ईप् झोंडादिभि

ईप

ईपल

ईपा धाक्

इपि

इपि चोपे पीडरुधृष्ट

इपाघोर

इष्य

इश

इश

उ

उ

उर्ध्व

उकोऽच ख प्रकृत्याऽचः

उगदिचा धेऽभ्यादे

उड धा

उडो

उडोऽत

उधरोऽधे

उध

उणादयो यङुल

उणादय सप्रदानाया यज्ञ

उरहृष्टे

उरकरदिदल

उत्तराद्या

उत्तरपक्ष धु

उतोऽस्फात्

उत्सादेदचाण्

उद ईद

उदकस्योर्दकहालि पूर्य

उदग्रामाद् यदल्लाम्न

५।४।३५

५।२।५४

५।१।१५१

५।३।५८

५।४।६८

५।१।१५७

५।४।१३८

१।४।१८

१।१।६९

१।३।३५

१।४।१०२

५।१।११६

२।१।९८

२।२।९७

२।४।३२

१।४।५४

५।३।७

३।४।५२

५।१।१५२

१।१।१०१

५।२।३०

५।१।१८४

५।१।५१

५।१।८४

५।३।११५

५।२।४

१।१।१०

१।१।२६

२।२।१८२

२।४।६४

१।४।१६

३।२।९७

५।१।१४५

१।३।२२७

५।४।१०४

३।१।९७

१।२।२३

५।३।२२२

३।२।११८

उवि कूले रुज्वह

उवि पूयुद्रोः

उन्नयुच्छे

उमास्युदुत्सो

उप् चैकादेः

उप् चाजितात्

उप् चोलादिभ्य'

उप्ते

उप् फले

उप्माने

उप् खिषा

उपत्यकाधित्यके

उपज्ञाते

उपदशो भाया

उपयुपरिष्ठात्

उपाज्ञानुनीविकर्णात् प्राये

उपात् प्रतिपत्तयेह तयाक्याप्याहारे

उपात् स्तुती

उपात्

उपात्यानुद्

उपेन

उषिल

उसुसुन्

उर

उर प्रभृतेः

उरग

उरसाऽण् च

उरसोऽमे

उन् प्रचोर्ध्वज्जिजे

उशमेदे

उशि मे

उशिलौ च देशे

उप्ताद् धुन्

उष्ठण्

उपासोपस

उस्यपदे

ऊ

ऊदिदधूज

ऊज्ज

ऊर्णाहधुमभ्यश्च युज्ज

२।२।४०

२।३।४१

२।३।५०

४।१।३१

३।३।२३५

५।१।१८६

३।१।२०६

२।३।२२

३।३।१४६

३।४।२०३

३।१।१६४

३।४।१०६

३।३।९८

२।४।३०

५।१।१४०

३।३।४१

५।३।१३७

५।१।४७

१।२।९६

१।१।७७

१।४।१७

५।१।१९

१।१।७१

५।२।१८१

५।२।१९०

२।२।६२

३।३।२४६

५।१।११६

५।१।२०४

३।२।७

१।४।६४

५।१।५६

३।३।१३९

३।३।५९

५।३।१८३

५।३।९८

ऊ

१।१।२७

५।१।१००

३।१।१२

५।१।१०

ऊर्ध्वाङ्गमदेहात्	३।२।१७०	एकादेर्यात्	४।१।८६
ऊर्ध्वं शुष्पूरे	२।४।२८	एकार्थं	१।३।९०
ऊरुघोरिवे	३।१।७२	एको द्विवृहद्वैकश	१।२।१८३
ऊरुतोऽयो	३।१।७६	एको वधत्	५।३।१२
		एन्येप्	४।३।८३
ऋ		एचोऽयवायाव्	४।३।७४
ऋष्पूरप्पथोऽन्	४।२।९०	एचोऽय्या	४।३।४४
ऋच सामयजुर्भ्या	४।२।१०४	एजे कश्	२।२।३५
ऋच्छ्रुत	५।२।१३६	एत्यग	५।४।८७
ऋणे	१।४।३८	एत पे	२।४।८१
ऋणे ऋथे	१।३।३६	एतद्	४।१।१११
ऋत्यक	४।३।१२३	एति ह	५।२।१७१
ऋत्पुर्वा ऋ	४।३।१०४	एतेतौ यौ	४।१।११०
ऋत्यवरो	४।३।९१	एधाव्	४।१।१५२
ऋत्याविभ्योऽण्	३।४।१२१	एष्यत	४।३।९९
ऋत्तिगदृक्कृन्निगुणिगम्युजिक्च	२।२।७१	एभ्योऽन्होऽन्ह	४।२।१११
ऋत	५।१।११८	एगिवाक्चादुडोऽसुधिय	४।४।८२
ऋत उ	४।३।११२	एर्द्ध	५।१।६७
ऋतञ्च इद् स्वे	५।१।१४४	एर्म्म	२।४।८३
ऋतामिद्धो	५।१।८३	एव	२।४।५७
ऋता विद्यायोनिसवधात्	४।३।१७६	एवान् कच्	४।१।१७५
ऋते भाते	४।३।८९	एवेऽनियोगे	४।३।९४
ऋतो दिधे	५।२।११७		
ऋतुडोऽकृपृचृवृच	२।१।११४	ऐ	
ऋद्वानम् पुरुवशोऽनेहसा	५।१।७५	ऐ	४।४।१५०
ऋन्मो	४।२।१९३	ऐन्मृदरक्तविकारे	४।३।१९८
ऋपमोपानहाङ्य	३।४।१७		
ऋपिभ्योऽन्याये	३।३।५२	ओ	
ऋपौ मित्रे	४।३।२९१	ओऽन्नादिभ्य	४।१।६८
		ओऽर्द्ध	२।१।१४
ऋ		ओज सहोऽम्भसो वर्तते	३।३।१७८
ऋतश्च के	५।३।८३	ओत्	१।१।२४
ए		ओत	४।४।७२
एक	३।१।११३	ओत इये	५।२।८०
एकदिक्	३।३।९५	ओतो गित्	५।१।७१
एकस्य तेमे	५।३।२६	ओदाघोऽशि	५।४।७१
एकाचो पशो मप् झप् स्थ्यो	५।३।७३	ओदित	५।३।८४
एकागाराचारे	३।४।१२५	ओमाडो	४।३।९७
एकाच्छराद्यप्राणिदो	३।३।१३१	ओर्द्धशे टन्	३।२।१३१
एकाज्यो ण	५।४।११४	ओराघदयके	२।१।१२४
एकात्	४।१।२०२	ओसि	५।२।१०८
एकाद्वज्जौ	४।३।१४४	ओं प्राये	५।३।१२४
एकादार्किद्यासहाये	४।१।१५८	ओं पुयण्ये	५।२।२०१

औ		वतारे	१२१८
गौ	५१२१७४	वतरि शेन	१३१७८
गौश	४१२१७६	कर्तारि शष्	२११८१
गौदरिक आद्य	४१११७	वतराधे	२०१८१
गौपयिक	४१२१८	कर्तु कि	२१११०
		वतृकरणे	११११२
क		कर्तृकर्मणो इति	११११७
क लो	३१३११६	कर्तृकर्मणाभूदभ्या कर्वा	२१३११२
ककुदस्यावस्थाया खं	४१२१७८	कर्तृस्थे कर्मण्यमूर्त्तां शमे	१११११
कचि स्यापे	४१३१६	कर्तये गूयान	२१२१०६
कच्छादेः	३१२१७७	कर्माप्य	११२१४९
कञ्जमिषत्प्रयत्तयो	३१२१३९	कर्त्तोज्जिषपुरूपयोर्नशयहा	२११२७
कञ्जा डुर	४१११६०	कर्मण्यण	२१२११
कञ्जपि यो	४१११८५	कर्मण्यम्यर्थे	२१२१३
कटोऽलाभ्यादय रजसि	३१११६२	कर्मण्याभेदा	२११११
कठादिभ्यश्छदस्युप्	३१३१८७	कर्मणि	२१११६६
कठिनातप्रस्तारसंस्थानतद्यो-		कर्मणि चाण्	२११११
व्ययहरन्	३१३१०९	कर्मणि चये	२१११२
कडंगारदक्षिणाभ्यालीयिलाच्छयौ	३१४१८१	कर्मणि छन कृत्स्न	२१२१८७
कणमनस्मृतां	११०१६५	कर्मणि गुणऽन्यस्य	११४१८७
कतरकतमौ जातिप्रक्षे	११३१५५	कर्मणि भृत्ती	२१२१२८
कको वेऽधि	४१३१२७७	कर्मणि धादे शरद	११२१७३
कतिप्र	४१३१२७०	कर्मणिष्	११४११
कड्यादे	३१०११०८	कर्मणिचेत्यहाद्यनमाने दशाष्टरुसंज्ञा	२११७३
कयमित्थ	४१११३०	कर्मण्येऽस्मादीना	२११७३
कयामक्	५१०१४१	कर्मणो घटते	४१११२०
कथादिष्ठण्	३१११५४	कर्मणोऽय सप्रदान	१११२०६
कड्वातोऽस्ययभुय	४१११४८	कर्मणोऽण्	४१२१५०
कथाया	३१०१३३	कर्मण्यतिहारे अ	२१११८५
कन्यानिवेण्यो वनीनप्रिषणी	३१११४८	कर्मण्याधारे	२१३१७९
५ क ५ पो ख	५१४१२४	कर्मवेपाद् य	३१४११६
कपिशतेर्दन्	२१४१४५	कर्मवाधेऽदीदस्याऽऽस	११२१४१
कपिषोघादागिरस्ते	३१११३८	करघासविशिष्टे घा	४१३१०७
कपेगात्रे	५१४१७८	करणात् क्रीतात्	३१११५५
कमितर्यवम्यमे	४१११२४	करणाधारे चान्द्	२१३११२
कमृतेणिङीयह	२१११४२	करणे	२१११२२
कत्रलात्सौ	३१४१४	करणे यञ्	२१२१८६
कसारोङ्कुट्	३१४१०८	करस्करोऽद्वौ ख	४१११८५
ककलोहितादीकण	४१११२५	क्व चोष्ण	४१३१२७४
कर्णल्लाटात् क	३१३१४८	क्रमादेकुन्	३१२१७९
कर्णादिपक्षा मूले जाहति	३१४१८३	क्व	२१३१६८
कर्तरि	११३१८१		

कल्याण्यादेणिन्	३११६१	कास्कान्	५४३
कल्यानेर्दण्	३११७०१	कास्यनेकाप्त्यालिङ्गत् कृष्याम्	२११४६
कलाध्वभ्रयययुसोमायासैपमसो		किनीणो दी	५२१९२
युञ्	३३३७६	कित्युर्णुद्दुक्	५११२७
कश्च माने	४११५७	किदुगुप्रतिज.सर् मियज्यादिर्निदाक्षमेऽ१३	
कष्टकृच्छ्रसप्रगदनात् पापे चिकीर्षो	२१११९	किदत्	१११६२
कप दृच्छगहने	४१११३३	किदाशिपि	२११७७
कस्कादिषु	५११४०	किम क	५१११७७
कसेऽद्वयश्च	१११३५	किम शेष	४११५५
कसोमात् द्यष्ट	३११३३	किमश्च स्पेर्दतिश्च	३१११०
कङ्क्यादेर्यक्	२११४०	किमिदम कीञ्	४३१२५६
कप्लगोङ्गविकारोपतापे	४११२३	किमोऽश्च	४१११७
कशभ्यां	४११२००	किकिलास्यर्थयोल्लङ्	२३११३७
का	१११३७	कियत्तद्व्यहृष	२११२५
काडाभिधिमियादे	१११२०	कियत्तदन्यान् द्वयोर्निर्झायै डतर	४१११९९
काचर्त्त	१११४६	कियुत्तेऽर्थित्वे	२३१६
काचाराद्ध	१११५२	कियुत्ते लिङ्गदो	२३११३५
काडाडभाडादीर	४११५८	किस्निवहारद्वयादिवैपुल्यात्	४१११०८
काऽपादाने	१११४१	किभ्यश्च	५१११४२
कायश्चक्षे	४३१२७१	किरतेर्त्तये	४३१२३२
काभ्यादिभि	१३१३३	किष्काद्य	४३१२४६
कामुकस्य	१११८१	किस्तरान्ष्टद्	१३१२०७
कायामजातो	२११९८	कु करणे रुनुद	२११५६
कायास्तन्	४१११३	कु प्रतियत्ने	१११७०
काया स्तोकादे	४३११४९	कु शब्ध	२३१९०
कारस्कर	४११११३	कुमारश्चावात्	३१११८९
कारिकाद् स्थित्याद्यनुपदेशे	११११६४	कुन्नीशुडादुर	४१११०४
कारे प्राचा	४३११५८	कुसुप	४१११६६
कालघाटाजटालेलो	४११४७	कुत्सिताज्ञातात्पे	४१११८०
कालप्रयोजनाद् रोगे	४११२९	कुत्स्योऽपापाणकै	१३१४५
कालवेलासमये तुम् याऽवसरे	२३११५८	कुप्याज्यभिद्वयोद्धययुग्य घो	२१११२१
काला	१३१२५	कुप्चो	५४२३
कालाकृतिसुखादय	१३१२४	कुप्चोस्त्येऽङ्गे सि	५४२९
कालाज्जकालने	४३११६८	कुमहर्द्वा वा	४२११३३
कालाध्वयभेदे	१११५	कुमार अचणादिना	१३१६२
कालाध्वभावदेश या कर्म धीना	१२११४४	कुमारश्रीदनेयस	४११३७
कालाधारे सुजर्थ	१११७८	कुमारश्रीर्ष णिन्	२२१६५
काला मेयै	१११६४	कुमुद्वनहमेतसमहिपाद्विन्	३११९६
कादेऽनयत्ने हि	४१११२०	कुजादन्तं	३१११२९
कास्तीराजस्तुदास्कय	४३११४२	कुडगोणस्थलभाजनागकुशामुक	
कासुगोण्यास्तरद्	४११९७	कुबरकटात् पात्रावपनावृत्रिमात्रा	
		जासुखलायसरिरसुकेशयेशधोणा	३११४१

कुट्टपात्पसेवाय्यराजगुणा नती	२१११३	एन ग्रंथे	२१११९
कुत्पादिभ्यो घा	३१११०५	एदमिह	२१११९
कुत्पयते मित्रया	३१११०७	एदपृष्ठा	२१११०
कुम्पयादि	३१११७३	एवाहृयाश्ल	३१११३
कुम्पुगधरात्	३१११४६	एवा रो होऽहृपादीनां	५३५१
कुरोवा	३१११२०८	एवाकित्त्यागिगऽतारने	
कुर्वि च	३१११०६	एवत्तारि स्थ	३१११५३
कुर्वादिष्यं	३१११८१	एवमुक्तपुष्पपदोमुत्तुहृगुह	२११११९
कुम्प्यधकपुत्तिगमः	३१११२४६	एशादयवापिल्यकमेशादिह	३१११७४
कुम्प्यकोटाऽण्	३१११०५	एष्ठादयवापुष्पमूम	३१११२
कुम्पुत्तिमायाहृपास्यलकारे	३१११०६	एष्णयवज्जगुगपदातमांमूत्रात्	तिष्ठमोहि
कुल्टाया वा	३१११६०	ज्ञात्वादिमुत्तात्तादने	३१११२
कुलात् यः	३१११९१	एष्णाधाधीपधमृगागजाती	३१११५१
कुलात्वेपुम्	३१११०१	कस्त्यधेयिवाह	३१११६
कुलिजालिजापुष्पौ च	३१११५	केशयमित्रमुमकपातां वादेरिम्	५१११८
कुल	३१११८	केऽण	५१११३८
कुलापुनेनासपाया	३१११६१	केदागद यम् च	३१११७
कुशाप्राच्छः	३१११२२	केतो विक्	३१११७२
कुशादाहृद्	३१११८३	केरट	३१११५१
कुपूजा ह्यो मे वा	२१११७५	केवलमामकमागधेयपापायरसमानाय-	
कुस्तसो	५१११७८	एतमुमगलभेपजात्	३१११५०
कुम्पुपुर्वास्परदाभ्यायस्करापरस्क		केशाण्यः	३१११६
रापरस्परमस्करमस्करितस्करवृद्		केशाद्	३१११७
स्फुटित्यस्या जातिप्रतिष्ठादृतयर्थ		कोऽण्याद्	३११११
स्फुरपागमिवासात यथेणुपमिद्		कोऽण्यादिभ्य	३१११३६
घोरदेयतानदीपु	३१११३८	कोऽस्मादे	३१११२०
कुदोदु	५१११८७	कोटोऽण्	३१११४८
कुलात् सीधारेपु	३१११४१	कोटराभ्यो घन	३१११०२
कुलान्नवरिपि वय	२१११४४	कोपादौ प्री	३१११३०
कुम्भिकसकुम्भकुशाकर्णापात्रेऽतोऽह	५१११३८	कोपूस्तलका ख	३१११३३
एभूतमावेद्यम्	२१११३	की	५१११११
एभस्तीयश्रयर्जात् एवा	३१११७६	कीर्दि-यागस्त्ययो कुदिभागस्ती	३१११५९
एजोऽस्तु	५१११०८	कीर्पिजलहास्तिपदादण्	३१११२२
एजोऽभ्यधेयकयमित्यस्वार्थात्	२१११८	कीरव्यासुरिमाहृवात्	३१११२२
एजो युक्	५१११३७	की वतो	२१११५
एतकर्तयसि	२१११४८	कीरमापीषट्कि-यो	३१११२६
एत्यचोऽभाभूपूज्कमृगम्पायी		कीलीनो जल्ये	३१११२४
येपोऽण्	५१११२७	कीशेण्या ण्	३१११३८
एस्ततिवारकस्यापि	२१११८२	किस्याचि वा	५१११२
एतलव्यश्रीतसमूता	३१११२७	क	२१११२५
इति	२१११७१	ककयतुत्	२१११२५

कस्याधारसतो	११४८०	कचित्	२१२९९
काधार	११३१२३	कचित् करणे	२११७२
कादत्पे	३११५६	कचित्तुर्यात्	४१११९१
काज्झादिश्चानत्पते	४१२१३	कचिदपे	२१२६४
क्त्वा	११३८८	कस्यैकाज्घस	५१११११
क्तिवृत्तुखी	२३११६५	किणोस्ससेप	५१२१४१
क्तिवृत्तुणादे	५१११२४	कित्यस्य कु	४१३१००
क्तिवृत्तुस्सदो	४१४३२	किप्	२१२७६
क्तेन कर्मणि	११४५५	कौ	४१४३६
क्ते	३१३१७२	कसस्याचि ख	५१२१७८
क्त्वो	४१४१८	कमाद् घ	३१११९७
क्नोऽसितपलितात्	३११३४	क्षत्रियायाद् घान्	३११४२
क्वद् च	२१११२	क्षेपाशी प्रेये	५१३१३३
क्वद्मानिनो	४१३१९५	क्षो	११२१८
क्वच्चि	५१२१५६	क्ष्य	५१३१८५
क्वच्चयनाद्धृत्यापत्यस्य	४१४१५५	क्षिज्यो शक्तौ	४१३१७८
क्वजक्षिम	२११८	क्षिपूट	२१२१३९
क्वयो वा	११२१००	क्षिप्यालटौ	४११४६
क्वद्रमो यद्	२१२१४७	क्षिप्राशसोच्चो लट्	२१३१२६
क्वम किरव	४१४१५	क्षीयकशोक्लाघा	५१३१७७
क्वमे	५१११००	क्षीराहटण्	३१२२२
क्वमो मे	५१२८३	क्षीरोऽपे सोढवृत्तमरीसा	३२१६२
क्वय्य स्वायें	४१३१७९	क्षुचूङ्गर्द्धेऽशनायोदन्यधनार्थ	५१२१५७
क्वयादे स्ना	२११९५	क्षुद्रकमालवात् सेनाखौ	३१२१०
क्वये	२१२७६	क्षुद्राभ्यो वा	३१११६८
क्रियायोगे नि	११२१५९	क्षुध्वस इद्	५१११०६
क्रियामध्ये केपी	११४१७	क्षुध्वस्यातप्यातलग्नम्लिष्टपुष्ट-	
क्रौञ्च	४१३१५९	विरिञ्चकादवाढपविबूढ मधम	
क्रौञ्चयवस्यादे प्राय	४१२१२७	नस्तम सक्तायिरुपाधि-	
क्रौडाजीविकयोर्नित्य	११३१८२	वदस्वरानायासभृशप्रमौ	५१११३४
क्रौडाऽनुपर्याङ्	११२१६	क्षुग्नाद्यतेषु	५१४१३६
क्रौतवमानात्	३१३१३७	क्षुल्काल्लो वा चुल्	३१४१९४
क्रुध्द्रुहेर्प्यास्यार्थाऽऽ य प्रति कोप	११२१३३	क्षुत्थो	२१३१२९
क्रुध्मडायात्	२१२१४६	क्षेत्रेऽन्यस्मिन् घो नादेय	४११३२
क्रौडादिभ्य	३११८६	क्षेपादेरभस्वत्	११२१६२
क्रौ धाये	२१३३१	क्षेपाव्ययातिग्रहेऽकर्तृभाया	४१२१६३
क्राशयोजनाच्छताद्योजनाधामि-		क्षेपे	११३१३९
गमर्ह	३१४१९०	क्षेपे किं	११३१५६
क्रिनादक्षिण चिल्पिल् च	३१४१९५	क्षेपे मिडि	४१३१२३
क्रिश	११२१६	क्षेममियमद्रेऽण् च	२१२१५३
		क्षेमादिभ्य	४१२१३३

क्षेहीं क्षो म'	४१४६२ ५१३९३	ग	३१२५० ११२१२४ ३१०४७ ११२०८ २१११०६ ४१४४२ ८१०८४ ४११११४ २१२१४८ ११०३१ ११११०२
ख		गजप्रामजनयधुसहायात्त	
खचि	४१४१६	गणद्वे	
खञ् थ	३१४१७	गणिकाया	
खट्याऽक्रमे	११३२४	गते रूपाणिग्यत्पातनैकश्च	
खनेईदरेकेषकादच	२१३११५	गदमदयमोऽगो	
खमादेरो	५१११६३	गमादीना हौ	
खयू खय शरि	५१४१४६	गमिपुयमा छ	
खपरे ख वा	५१४०७	गमे	
खपुसखत् नासिकाया खौ	४१२१८२	गमे प्रतेशे	
खरश्चर	५१२१८५	गमो वा	
खश्चाश्चान ख	३१४१७३	गघातयक्षेपसेधा यायप्रतियल	
खश म्वस्य	२१२८४	प्रकघोपयोगे	
खार्थो वा	४१०१२८	गरगल विपाग्यगे	
खारीकाक्षणीभ्य कप्	३१४१४०	गवाभ्यादिभ्य	
खित्येक्षे एति	४१३१२३	गयिपुधि स्थिर	
खुमाये कचिण्युः	२१३१०५	गङ्गावाद्य इप	
खेऽभ्यन	४१०१७६	गत्यधयदेऽष्ट	
खे एति बहुल	४१३१६२	गत्यधात् कुटिले	
खेयमृपोध	२१११२०	गत्वर	
खोऽलकर्मालपुदपापडक्षाशितगो	४१२१५	गम्यादिर्वित्यति	
खौ	३१३१००	गम्येऽक्षाभ्यात् खञ्	
खी	४१२१९६	गमस्सोर्ध	
खौ	३१४६६	गमहनजनप्रन्धसोऽनदि	
खौ	५१३१४७	गमहनयिद्धग्यिभ्यो वा	
खौ	४१३१८६	गर्ममार्गविका	
खौ	४१३१५५	गर्गादेर्यञ्	
खौ	११३१३७	गतद्यगहादिभ्य	
खो	१११११८	गर्भादप्राणिनि	
खो क्ताश्च	३१११३९	गहं	
खौ कयोदीनरेपु	११४११३	गल्मकात्रहोडादित्	
खी शखो धुञ्	४१३१३	गल्मादीना ण्डुल	
ख तोऽणि	३११०५	गव्यूतिरध्वमाने	
ख पादस्याहस्यावे	४१२१७१	गष्ट्	
ख पिबश्चस्येत्	५१२१३३	गस्थक	
ख्यलोऽत	४१३१३१	गाह्वतामग्नि डिहत्	
ख्याति ददये	२१२११०	गाद लिटि	
ख्यातेऽभि-यक्ते	५१३११५	गागया	
कृपौ करणे	२१२१७३	गायिदिद्यिकेक्षिपाणिगणि	
क्या शा य्	४१४१५८	स्फादे	
			४१४१७२

गापापचो भावे	२३३।८३	गोत्रराजाख्यात् धुम् प्राय	३३३।८३
गाघात	२३३।१०३	गोत्रे वृद्धोक्षोष्टीरभ्रराजराज्यराज-	
गाघातोऽनिक्	२३३।१४०	पुत्रवत्समनुप्याजादुम्	३३३।४१
गाचद्	२३३।४५	गोदादकवत्	३३३।६२
गाढ्यादिऽय	४३३।६४	गोदादकवत्	३३३।११
गाधारिशाल्येयाभ्या	३३३।२०१	गोत्रावन्वयमिज	३३३।१९६
गिर्नाऽत्ये	२३३।४५	गोत्राशाद् वृद्धे	३३३।८५
गिरादोमि	१३३।१८	गोत्रेऽभिजिद्विदभृतोऽणो यम्	४३३।७
गिरिचनेऽजनकोटरादे	४३३।२८७	गोत्रेऽच्यनुप्	३३३।१०४
गिरिनघादीना	४३३।१२२	गोदानादीना ग्रहचर्य	३३३।८४
गिरोऽयात्	१३३।४६	गोदावया	४३३।१४३
गिलगिलगिलयोरागिलस्य	४३३।२३८	गोधाया दुष्टे	३३३।१६६
गुणस्त्वतलि	४३३।१६२	गोपूर्वाद्दुम् नित्य	४३३।८४
गुणस्तिस्विये	१३३।११६	गोम्याम्यभूमिसव्यापक्षिप्रिकुशेकुशफगु	
गुणानामजाते	१३३।११५	मज्जिपुजिपरमेवर्हिर्दिव्यगने स्थ	४३३।७४
गुणागद्वेष्टेयम्	४३३।१६३	गोम्यचर्य	४३३।६७
गुणे धीदक्षस्यास्त्रिया	१३३।३६	गोयवाग्यपत्तौ शास्त्रात्	३३३।१४१
गुणैरस्वस्वैरर्थिशत्यादिभि	१३३।७७	गोरघात्	३३३।५७
गुणोक्तयेपत्	१३३।२७	गोरहृदुपि	४३३।२२४
गुणोक्तोऽखरुस्फोड	३३३।३०	गोर्याऽचि	३३३।९१
गुपधृत्विच्छप्नपणेराय	२३३।४१	गोविदयेय	३३३।३४
गुरुदगात् भाद्युकोऽम्	३३३।४	गोर्ध्व	४३३।१६
गे	४३३।२८४	गोहेरुदुड	४३३।८७
गे काशे	४३३।२६४	गोपुचर	४३३।१७०
गे हृत्सुसोस्तुस्तुमोऽत्यपि	४३३।८७	गोघ्राये	३३३।१६
गेऽतःकृत्युद्	४३३।१०७	गोणात्	४३३।२२२
गेऽपि	१३३।९२	गोणादीपश्चाचारे	२३३।६
गे यक्	२३३।८०	गो भो कि	२३३।७८
गेरध्वन	४३३।६८	गोरादिभ्य	३३३।२३
गेरयौ	५३३।५२	गोरिमोगान्मत खौ	४३३।२०३
गेरुद्	५३३।१४६	गौ रो	२३३।२१
गेर्वाहासो	१३३।१२	गौष्टान् भूतपूर्व	३३३।१७६
गो	४३३।१	गिकृति	१३३।२०
गोखरात्	३३३।१४	ग्यतरोऽदुरो विकृते	४३३।१६
गोचरसधरवहमजसकमापणखेल		ग्युदुगुजोऽयवृषात्रे	१३३।७३
भगकपनिकपनिगमा	२३३।११४	ग्रह	२३३।४२
गोण्यादे	४३३।२१७	ग्रहणे घा	४३३।१४
गोण्या मेये	१३३।१२	ग्रहादिभ्यो गित्	२३३।१३२
गोत्रचरणात् श्लाघात्याकारावेतौ	३३३।१५३	ग्रहादे क्ते	५३३।९४
गोत्रयोगोत्रादिवाऽजिह्वारितका-		ग्रहोऽलित्येकाचो दी	४३३।९५
त्यात्	३३३।९०	ग्रथानाधिकादये	४३३।२४७

ग्रामराष्ट्रस्याण्टणौ	३०११६५	घोर्वा हिंसायां	८०११८३
ग्रामकौटाक्षरण	४१२१२०	घोर्वा यथ लिङि	११११३२
ग्रामाग्रामौ	४१४११५	घ्यादरिवः	३०११८०
ग्रामाद्यखञ्	३१२१०२	घ्युङ्	५१२१८३
ग्राम्यद्विपुरस्सघेऽदिशौ स्त्री प्राय	११३१०६		
ग्रीवाभ्योऽण् च	३१३१३५	हृङ्भ्यो	८१३१११
ग्रीष्मयसताद् घा	३१३०४	ङन् नौ	८१११७४
ग्रीष्मादछदसि	३१११६८	टमो डमुद् तु मान्	८०११८८
ग्रीष्मावरसमाद् युञ्	३१३१२७	ङस्याता जुङ्	८०११८०
ग्रीडचि	४१३१४६	ङस्य हलङ्यो कृति	४११११२
ग्लान्याहो नि	४१३१६३	ङान् द्वे	४१३१७८
ग्लभूजिस्थो भ्नु	०१२१२७	ङित्	११११५५
		ङिति प्रञ्च	११२१०९
घ		ङित सख	२१४१८०
घञ्	२१३११६	ङी नौ	४१११११
घञ्ते च मे	४१११४२	ङं परात्मन	४१३१५६
घञ्युपोद्गम्यम	५१२१४०	ङेभ्य	५१११११
घञि भाषकरणे	४१११२८	ङेमुटोऽम्	८१११२६
घञि प्राय	४१३१२९६	ङेदितो द	११११६
घटादिकगोघनुजनीजृप्सन्सन्सर-		ङोऽणोऽधनाद् चारे	८१४१५७
ज्यमोऽप्यपस्तत्कृच्चमध्यम प्रेऽम्		ङी	११२१७
घ्योस्तु दीर्घा	४१४१६०	ङी	२१११६८
घयिदक्षिम्	३१४१२०७	ङयो कृङ्कुक् शरि या	८१४१७४
घनु	११११३७	ङ्यसे स्मिन्स्मात्	५११११३
घतोद्वयसण्मात्रद् बहुल	४१०१८८	ङ्या	४१३१८८
घतोद्विधुक्	४१११४	ङ्या	४१४१५१
घट्टहृद्दशदक्षे	८१३१५३	ङ्यापो कचित्स्थौ	४१३१२८
घनाघनपादूपटो	४१३११६	ङ्याम्मुद्	३११११
घनातघणोद्धनापघनोपघनसघोद्धनिघ		ङ्यामुभे	२१४१८६
मूर्तिदिशात्याधानागासन्नगणशस्त		ङ्युनिहन्तवो	३१११८
निमित्ते	२१३१७१		
घस्यःस्तु कर्मर	०१२१५६	च	
घस्त्वञ्जुङ्घमस्ति	११४१२६	चक्ष क्शान् घाऽचि	११४१७२
घि प्र	८१११३५	चजो कुघिण्ये तेऽनिट	५१२१६४
घुरनेलिमास्वङ्दृष्टपच्या कमकर्तरि	२१४१८२	चटकाण्णर	३१११६३
घेर्दीर्घनाजादे	५१२११२	चतुर	४१११६
घोषदद्विदुन्	८१११०६	चतुरन्नुहोर्वा	५१११७९
घौ कच्यनवखे स यन्	५१२१११	चतुर्मासात् खो	३१३१३६
घ्न	५१४१२५	चतु शरेरधिङ्कुक्षे	४१२१५७
घ्न	११११०४	चतुष्टय समतभ्रस्य	८१११६८
घ्नद्य घघ	२१३१५३	चतुष्पादगृथादिभ्या ढञ्	३१११७१
घ्नस्तोऽण् शज्ञौ	८१११३७	चतुष्पद्यपादपात्	४१३१३४

चतुष्पाद् गर्भिण्या.	१।३।५८	चुदत्पो रायं	४।२।१०७
चतुस्त्रिंशे सुच	४ २।२२	चुरादिभ्यो णिच्	२।१।३६
चतुस्त्रेवयसि ह्ययनं	५।४।१०८	चूर्णलघणमुद्गादिनाण्	३।३।१७६
चरद्	३।४।१८०	चैलाथं कनोप	२।४।१७
चरन्	३।३।१५८	चेष्टागतिकर्मण्यप्राप्तेऽविषौ	१।४।२३
चरणं स्पेणोलुङ्घयन्तौ	१।४।११	चोष्टु	५।३।६५
चरणाद् वुञ्	३।३।११४	चौ	४।३।३०१
चरणाद्धर्मचत्	३ २।५१	चिन्ताजूर्याद्यनुकरण	१।२।१६१
चर् ररि	५।४।१५५		
चर्मलामुखात्	५।६।२०७	छ	
चर्मण्यश्च	३।४।१६	छ	३।२।२६
चर्मण्यत्यष्टौघर्मीघत्क्षीघद्		छकारकेऽन्यस्य दुक्	४।३।२६१
रुमण्यत्	५।३।४८	छगलिनो णित्ठन्	३।३।८९
चर्मादरे पूरे	२।४।१५	छण्	३।३।१९
चरे	२।१।१०७	छदियलेढंश्च	३।४।१८
चरोऽद्	२।२।३१	छनो रथ	३।२।६४
चरोऽतौ च	२।२।१३४	छया च र च	४।१।७
चल्यधर्थात्	१।५।९९	छयि	५।४।१८
चस्यादरे	४।४।७६	छश्च वा	५।२।१६०
चस्यैके	४।३।५	छश्चायुधात्	३।३।१६४
चस्योप्	५।२।१७९	छात्रादेश्च	३।३।२१७
चस्तुर्यं	२।३।१७	छादेश्चैऽद्वयादिगे	४।४।९९
चह शास्त्रे	४।४।२४	छाया बहूना	१।४।११५
चद्रसागात्रथा	३।१।३३	छेऽच	४।३।६९
चद्रायण चरति	३।४।८५	छेदोदानेत्य	३।४।७६
चद्रोपेतात् काल	३।२।६	छोऽनुपानादे	३।४।१२७
चात्	५।१।६८	छोऽभ्यभिच	३।४।१७१
चादयोऽसत्वे	१।२।१५७	छाश्वाद् वा	३।२।८५
चापले	५।३।५	छोऽस्त्राजोविऽद्रेः	३।३।७६
चाय कौ	४।२।३०	छदांगोक्थिकयाक्षिकरह्व	
चार्यं द्वद्	१।३।९६	चूनटाज्य	३।३।११६
चिह्निदचकनसदाश्चत्साङ्गनमोद्धत्	४।३।१४	छदसो य	३।३।५४
चितिपूजिकथिकुविचर्व	२।३।१०२	छदसा निर्मिते	३।३।२४५
चितीय	५।३।१२६	छ शूद्र डे च	४।४।१६
चिते कपि	४।३।२८९		
चित्यायासागोपसमाधौ च क	२।३।३७	जनपद् उञ्	३।२।८८
चित्रोत्तरातोहिण्या स्त्रिया	३।३।१२	जनपद्राज्ञ फल	३।२।१२४
चित्रे	२।३।१४१	जन्मूगो यो वा	२।४।८७
चिरपरपरारस्त्र	३।२।१७९	जन्यवक्ष्यधम्यधेनु-	
चिस्फुरोर्वा	४।३।५५	प्यामूत्पहयगार्हपत्या	३।३।२४०
चोयराद् परिधाज्यौ	२।१।२७	जनवध्यो	५।२।३९
		जन्सन्ताना	४।४।४५

क्षिनामैव	१।३।८६	ठश्चेकशाळाया	४।१।२१८
क्षे	१।४।१६८	ठाकेऽथर्वयून	४।४।१८०
क्षे को दिद्य	४।१।१७८	ठाङ्गारातात्	३।३।२२७
क्षे प्राय	४।४।१४३		
क्षेजुस्	२।४।१०	ड	
क्ष्येन्मिद्धकिंज्ञादामद्रव्ये	४।२।१८	डट्खु	४।२।१९७
क्षाऽत	५।१।३	डट्यात्मनः	४।४।१५३
		डट्स्तोमे	३।४।७२
अ		डटो ग्रथ गृह्णन् क उप् च	४।१।१४
अ इच्	४।२।२०१	डटो वयासि	४।१।९०
अजिनोऽग्न्	४।२।१९	डट्संम्राक्	१।४।३६
अ पृथिव्या	३।१।९६	डट्सार्द्ध	३।४।५७
अक्षपादे	५।२।१२	डट्सिसत्तव्यैकद्रव्ये	१।३।७६
आर्षाऽर्षाकुत्सयो	३।१।११८	डतरडतमयो समाना स्त्रीभावे	५।३।६
अिण्यार्षाग्न्यणिभो	१।४।१५२	डति	१।१।३८
अित फलेशे	१।२।८२	डट्सर्फिडादीना	५।३।५५
अिन् व्याप्तौ	२।३।१११	डाजलोहितादिभ्य क्यप्	२।१।११
अीन्मत्यर्षार्थशौल्यादिभ्य क	२।२।१८१	डाजर्हाऽत इतौ	४।३।१००
अे ग्रहणे ग्रहरणे च सरूप युद्धे	१।३।१६	डामहट् पित्रो	३।२।३१
अेरुप्	४।४।१०२	डिति टे	४।४।१४०
अिण्यच	५।२।३	डिन्	३।१।२०६
अ्यो यश्चे	३।३।३७	डीयइयोदित् वेटोऽपतस्ते	५।१।१२९
ट		इनाद् धुद् सोऽव	५।१।१६
ट ओज सहोभस्तर्पोजस	४।३।१५१	डवित त्कि	२।३।७४
टरोऽह	४।४।१४७	ह्युश्चाष्टाचत्वारिंशत्चानुर्मास्याद्	
टगमर्त्य	२।०।६६	यत्त च	३।४।८७
टाप्	३।१।४९	ड	
टावस्मद्	२।४।८०	डकज	३।२।१०३
टावृषि	३।१।१६	डकव्यौ वा ऽसे	३।२।१६२
टि च्याप	४।२।११०	डच्	१।१।२०९
टिहटरे	२।४।६७	डण् वितेद्य	१।१।१५३
टिदादि	१।१।६१	डणि य	३।१।१७०
टे	४।४।१६१	डस्य	५।२।३३
टो नास्त्रिया	५।२।१२६	डादिद्वित्वे	५।३।४२
टोर्नास्त्रगरीनवते	५।४।१४०	डे स	१।१।११९
टोसिप्येनदक्षेनत्	५।१।१८६	डे ऽग्नि	१।३।१९१
टौस्योऽक	५।१।१८६	डो दि य	५।४।१९
ट्यताघच	१।१।७६	इये ऽण	१।३।३००
डितोऽधु	२।३।७५	डूण	३।१।१६७
ठ		ण	
ठट् भरत्रादे	३।३।१६०	णनट्	२।१।१५०
ठण्	४।१।२१६	णश पश्वा	३।०।१९

णाविष्ठयसूद	८१४१६२	तदहंति	३१४१७१
णिकम्भिद्रुओ कतरि कच्	२११४६	तदस्मिन्न प्राये खी	४१११७४
णिच	११२१८६	तदस्मिन् युद्धे योद्धयात्	३१२१६८
णिहलिजुडो वा	५१८१६६	तदस्य पण्य	३१३१०६
णे	४१४१६७	तदस्य सजात तारकादिभ्य इत	३१४१६७
णो कच्युड प्रो ऽशास्वकूप्यदित	४१२१२८	तदस्यास्त्यस्मिन्निति मनु	४१११४०
णोऽ नात्	३१३१४०	तदस्याश्वस्मभूति	३१४१६६
णौ गमऽज्ञाने	११४१३६	तदोऽहिपूर्त्वा	४१३१२६६
णौ मृगरमणे	४१८१७७	तद्	३१४१२१
णो स कचो	४१३३२	तद् गच्छत्यध्यदूते	३१३१६८
ण्य	२१११२२	तद् यात्येभ्य	३१४१९१
ण्य आवदयके	५१२१७४	तद्वयोजको हेतु	११२१४४
ण्यास्विच्छ्रयिवाट्टिवदोऽन	२१३१६४	तद्वत्	४१३१८१
ण्युक्षे	२१३१८६	तद्वहन् रथप्रासगाद् य	३१३१२३२
ण्योऽतिथे	३१३१०५८	तद्वति घण्	४१११५५
ण्युवृच्	२१११२९	तद्वत्योज स्वप्नात्	२१११५३
ण्युनृज्या	११३१८०	तद् वृदारकनागकुजरे	११३१४४
ण्योर्व्या	२१११०१	तद्वैत्यधीते	३१०१७२
त		तनुयुहतीस्नातपुत्रागुश्रूयात् सूत्राच्छा	
त	२१२१००	दनसमाप्तेवदछिन्नमिनिपुणरिक्ते	४१२१४०
त	४१३१०२	तनेयैकि	८१४१८८
तत आगत	३१३१५६	तनो वा	४१४११४
ततो युनि	३११११४	तभ्यस्थास्ते	११८१५१
तत्तस्मात्तनाशम्पुत्रस्तुज्यक्षाम्		तन्द्वाद्ध्यधायुसद्वर्तान्भ्यस	२१११४६
कत्यामनुमुस्मिन्नामत्यनङ्		तपस क्यप्	२१११२६
स्वरादयो हि	११११८८	तपस्तपोऽधे	२१११७७
तत्प्रत्यनोलोमकूलेपात्	३१३१७९	तप्ता वचात् रहस	४१२१९६
तत्	३१४१६४	तपोऽनुतापे च	२१११७०
तत्र जात	३१३११	तम ग्रहणे मिडश्च	४१११६०
तत्र देय	३१४११०	तमसोऽवसमधात्	४१२१६५
तत्र नियुक्त	३१३१२६	तमिस्त्राणवोर्जस्वलोऽस्मिन्-	
तत्र साधु	३१३१४९	वत्सलाशला	४१११६६
तत्रार्थाने	४१०१७३	तयोव्यक्तार्था	२१४१५८
तत्राहोरात्राशा केन	११३१३८	तरन्	३१३११५५
तत्रोद्धत पात्रेभ्य	३१२११६	तलो वा किङ्कयो	५१२११४
तर्पेडि पर	४१३१९३	तद्यन्ममकमेकार्ये	३१२१११
तथा बादे	११४१६४	तद्यमौ ढसि	५१११७१
तद्	४१११२४	तव्यानीयौ	२१११०२
तद्गता धय	२१११४४	तमादौ	४१२१८९
तद्ग्राभ्मे वा वृद्धयायलाम्पुत्का		तसे	४१११४४
पदा देया	३१४११६	तद्	३१३१८६
तदये विपत्तिनि	३१४११४		

तस्मै भृतोऽधीष्ट	३।४।५८	तिष्ठद्गवादीनि घ	१।३।१४
तस्मै हितैः राजाचार्यब्राह्मणवृष्ण	३।४।७	तीच्छसहस्रुमरुपरिष	५।१।१०३
तस्य	३।४।१३५	तीयाद्दोक्कण् रिघायां	४।२।४४
तस्य धर्म्य	३।३।२०२	तीयो ङिति	१।१।५३
तस्य निवासादूरभयो	३।२।८६	तु	५।१।२२१
तस्य घाप	३।४।४६	तुद्भ्य शा	२।१।९१
तस्य विकार	३।३।१०३	तुदीवर्मत्या ढण्	३।३।७८
तस्य व्याख्यातं च ग्रथात्	३।३।४९	तुभ्यमहो ङयि	५।१।१७०
तस्य समूह	१।२।३८	तुमीच्छाया धोवोष्	२।१।५
तस्य स्थ	३।३।१०२	तुमेककर्तृके	२।३।१४९
तस्य स्थिपूरणे ङद्	४।१।१	तुरायणपारायण यजतेऽधीते	३।४।८८
तस्यापत्य	३।१।१११	तुरिन्देमेयस्तु	४।४।१६०
तक्ष स्वार्थ	२।१।२०	तुल्यार्थिर्मा	१।४।८८
ता	१।३।७०	तुहोदताद्वा	२।४।९९
ता चानादरे	१।४।५९	तूष्णीक	३।३।२१८
ताऽतोऽर्थस्यै	१।४।४४	तूष्णीका	४।१।१७२
तादर्थ्य	१।४।२५	तूष्णीमि	२।४।४४
ताया व्याधये	४।२।६५	तृ वातोऽपोनपादपानपाच्छतरुद्रात्	३।२।२८
ताया रूप्यश्च	४।३।१८१	तृज्वत् क्रीण्डु	५।१।७६
ताया शपि	४।३।१७१	तृणे जातो	४।३।२६६
तारकाष्टकघर्णका ज्योति क्रियाता-		तृणेह	५।२।१००
तये	५।२।५६	तृप्तार्थस्ता	१।४।५०
तालाद् धञुपि	३।३।१०५	तृप्तेष्णशीतादातुरसहे	३।६।९८४
ता शोपे	१।४।६८	तृफहफगुफोमशुभा	५।१।३९
तासस्यो ख	५।२।१६६	तृव्याब्धार्ह	२।३।१६०
तास्यानंततल	१।१।५४	तृपस्यो कालेऽतरे	२।४।३९
ति	५।२।२०८	तृस्त्रोऽधे	३।२।११७
ति	१।२।१६०	तेऽगे	४।३।३६
तिककितयादेर्देहे	१।४।१६३	तेऽण्ये	४।४।६३
तिवादे किञ्	३।१।१८४	ते द्वि	४।२।९
तिफाद्दु	१।३।८३	तेन दीव्यत्स्ननग्नयजित	३।३।१५३
तिष्ठिरिधरतुखडिकोखाच्छण्	३।३।८८	तेन निर्वृत्त	३।४।९७
तिपि धो	५।३।१०८	तेन निर्वृत्त	३।२।८५
तिरस तिर्य	४।३।१५८	तेन प्रोक	३।३।८५
तिरसो वा	५।२।३३	तेन यथाकथाचहस्ताण्यं	१।४।१९३
तिरश्च्यपघर्ष	२।४।४२	तेन रफ रागात्	३।२।१
तिरंऽतर्द्धा	१।२।१६८	तेन चित्त चञ्चुचणौ	४।१।१३
तिलयपादखौ	३।३।१३२	तेन सहेति तुल्ययोगे	१।३।९५
तिलात् पिजपेजी निष्कले	४।१।१५९	तेनैच	४।१।१८५
तिलोमानगात्	३।४।१६१	तेभ्य केम्मा	१।२।५३
तिष्ठते	४।१।३२	तेरस्थ्यादे	४।१।११

तस्मै भृतोऽधीष्ट	३।४।१८	तिष्ठद्गवादीनि च	१।३।१४
तस्मै हितैः राजाचार्यब्राह्मणवृष्ण	३।४।१७	तीच्छसहलुभरुपरिप	५।१।१०३
तस्य	३।४।१३५	तीयाद्रीकण् विद्यायां	४।२।४४
तस्य धर्म्य	३।३।२०२	तीयो दिति	१।१।५३
तस्य निवासादूरमघौ	३।२।८६	तु	५।१।२२१
तस्य घाप.	३।४।४६	तुद्भ्य श	२।१।९१
तस्य यिकार	३।३।१२३	तुदीधर्मत्या ढण्	३।३।७८
तस्य व्याख्याने च ग्रथात्	३।३।४९	तुम्यमहौ डधि	४।१।७७०
तस्य समूह	१।०।३८	तुमोच्छाया धोवोप्	२।१।५
तस्य स्व	३।३।१०२	तुमेककर्तृके	२।३।१४९
तस्य स्थिपूरणे ङट्	४।१।१	तुरायणपारायण यजतेऽधीते	३।४।८८
तस्यापत्य	३।१।१११	तुरित्तेमेयस्तु	४।४।१६०
तक्ष स्वार्थ	२।१।२०	तुज्यार्थम्भा	१।४।८८
ता	१।३।७०	तुल्योदताक्षा	२।४।९९
ता चानादरे	१।४।९९	तुष्णीक	३।३।२१८
ताऽतोऽधीत्यै	१।४।४४	तुष्णीका	४।१।१७९
तादर्थ्य	१।४।२५	तुष्णीमि	२।४।४४
ताया व्याधये	४।०।६५	तृ चातोऽपोनपादपानपाच्छतद्रात्	३।२।२८
ताया कृष्यञ्च	४।३।१८१	तृज्यत् कौष्टु	५।१।७६
ताया शपे	४।३।१७१	तृण जातो	४।३।२६६
तारकाष्टकवर्णका ज्योतिःक्रियाता-		तृणेह	५।२।१००
तये	५।०।५६	तृप्तार्थस्ता	१।४।५०
तालाद् धनुषि	३।३।१२५	तृप्तेष्वातादालुरसहे	३।४।१८४
ता शोपे	१।४।६८	तृफहफयुफोमशुभा	५।१।३९
तासक्यो'रा	५।२।१६६	तृव्याधार्हे	२।३।१६०
तास्यानेऽतेऽल	१।१।५४	तृपस्यो कालेऽतरे	२।४।३९
ति	५।२।२०८	तृस्त्रोऽवे	३।२।११७
ति	१।२।१६०	तेऽगे	४।३।३६
तिष्कितयादेर्देहे	१।४।१६३	तेऽण्ये	४।४।६३
तिष्कादे किन्	१।१।१८४	ते दि	४।२।९
तिष्काद्भु	१।३।८३	तेन दीव्यत्पन्नजयजित	३।३।१५३
तिष्ठिरिचरतुलुङ्गिफोखाच्छण्	३।३।८८	तेन निर्वृत्त	३।४।९७
तिपि धो	४।३।१०८	तेन निर्वृत्त	३।२।८५
तिरस तिर्य	४।३।१४८	तेन प्रोक	३।३।८४
तिरसो या	५।४।३३	तेन यथाकथाचहस्ताण्य	३।४।११३
तिरश्च्यपवर्ग	२।४।४२	तेन रक्त रामात्	३।२।१
तिरोऽतर्द्धो	१।२।१६८	तेन धिच चक्षुचणौ	४।१।१३
तिलयवाद्यौ	३।३।१३२	तेन सहेति तुल्ययोगे	१।३।९५
तिलात् पिजपेजी निष्फले	४।१।१५९	तौच	४।१।१८५
तिलोमाभगात्	३।४।१६१	तेभ्य केष्मा	१।४।५३
तिष्ठते	४।१।१३२	तेरस्यदि	४।१।११

ते सेटि	४१४५८	त्ययपादाने	२४१२८
ते सुप	४१११३	त्योमप	५३३३३
तेपपीप मे	४१३१५७	त्याहो सी	५१११६८
तोऽनन्ते सात्सो	४३३१२५	त्य	४३३२०९
तो सोऽनते सी	५१११७९	त्ये या	३११११०
तोलि	५१४१६२		
तो सत्	२३३१५	य	४३३१९
तो श	४१११६२	यचित्ते	२४१०१
तत्राग्रघोद्गृते	४१२३	यस्नारात	४१४१०९
त भूतो भावा	३१४६९	यस्य मे पित्यचि	५१२५५
तुडियदिवलभे	४११०९	यादत्	५१११४
तुदशोके परिमृजापनुदोऽलस		धामाजिनातातुप्	३१०१८७
सुप्ताहरे	२२३११	यास से	२४१६८
तुदादिमोदरिलश्च	४११८०	ये या	४१४१२७
त्ति	४३३२६४	यो न्य	५११६८
त्विप्येऽदोऽमं जग्धि	११४१२८	प्योऽमाये	३१४९
त्य	२१११		
त्यखे त्याभय	१११७२	द	
त्यदादि	१११८६	द	५१११८३
त्यदादि च	१३१०९	द	५३३११०
त्यददिर	४१११७६	दशुकोशलकर्माऽच्छागृपाद्गुद च	३१११८५
त्यददिर्मयद्	३३३६६	दद्राकीपलास्या ग्रथ	४११०१
त्ययो	५१२५४	दघ्नष्टण्	३१०२०
त्यस्येऽचित्कयापीदतोऽसुषोऽ		दधिणिश्रिधधिप्रधिषयस्नोश्च मिथ	३११७३
यदादे	५१२५३	दरिद्र	४१४५५
त्यात्	२३३०६	ददयेका	४३३२११
त्यादिशया	४१४८३	दशनायोदेघीसप्रधपदिमभया	४१४३०
त्ये	५१४१४४	दसीकादशादृश्च	३३३१८४
प्रकट्य	३१०१५	दक्षिणाद् पा	४१११४३
प्रनत्रोऽग्रणोऽसौ	४१४१०९	दक्षिणेर्मा उग्रधयागे	४१२११३
प्रप्रा	४१४१२०	दक्षिणोतराघातन्	४१११३४
प्रपुजतो पुक्	३३३१२५	दाक्ष	२११५
प्रसृष्टपृष्टक्षिप क्तु	३१२१२५	दाज	११०३३
प्राध्राध्राहुदोदचित्तर्ना	५३३८६	दाणोऽसत्त्येऽयथा	११२६०
त्रिककुदद्रौ	४१२१७६	दादुर्दा मोऽदसोऽसे	५३३११६
त्रिचतुर त्रिया तिएचतसृ	५१११७२	दादिर्धाघ	४३३६७
त्रिशद्विशते इष्टुरखौ	३३३२५	दाघा भवपित्	११२२५
त्रेस्तु च	४११६	दानी	४११२२३
त्रेष्ठय	४११३३	दाम्नीशस्युयुक्तुदसिसिचपद्	
त्रैशचात्वारिंश	३३३७०	दशमिदनदस्तो	२१२१७९
त्वमौ त्यघी चैके	५१११६७	दाग्न स्ये	३१११३

दारुजारसहारोघाय यायाय		हृन्कारपुनर्वर्षाभ्यो भ्य	४।४।८४
हारायाया	२।३।११९	हृदयभिषाघोर्ह	१।२।१५३
दिक्छन्दान्यार्थानुद्व्याहोतराद्-		हृदयार्थार्थताया	५।३२९
यहियुक्ते	१।४।४३	हृदयेप्	५२।१४३
दिक्प्राचीऽस्तौ	३।२।१७६	हृदोः कनिष्	२।२।९४
दिगधिकः शुद्ध्यौ	१।३।४३	हृष्ट साम	३।२।१०
दिगादेर्यः	३।३।३२	वे	४।३।१२१
दिगादेस्तौ	३।२।१६४	वेऽनन्त	५।१।५
दिग्भ्योऽकारभ्योऽस्तात् दिग्दे	४।३।२८१	वेयमृणे	३।३।२५
द्राकाले	४।१।१३४	वेयं वा च	४।२।७४
द्विष	१।४।७६	वेदिगि लिटि	५।०।१३४
द्विष कर्म	१।२।१३९	वेयता	३।२।२६
द्विष पूर्णव्या या	४।३।१८५	वेयताना डानि	५।०।२६
द्विषादे इय	२।१।८३	वेयतातात्तादर्थ्य	३।३।२५६
द्विषो घाया	४।३।१८४	वेयपथादिभ्य	४।१।२०६
द्विषो हृत्पुत्	४।३।१२४	वेयगर्हिर्गमीरपचजनात्	३।३।३८
द्विषोऽमद्रस्य	५।२।१९	वेययश्शुचिषुसस्यमुप्रकठेविद्याद्वा	३।१।८८
द्विषोऽतराले	१।३।२४	वेचत्रतादीन् डिन्	३।४।८६
दी	१।०।११३	वे घा	२।१।६०
दीङ् सति	४।३।१८५	वेघाद् यश् च	३।१।१००
दीङोऽङि हृडिति युक्	४।४।६६	वेघादिभ्यस्त्रेषीभ्य	४।२।८२
दीधीवेव्यारिये	५।२।१७२	वेघार्चासगमभेप्रिपथिषु	१।२।२५
दीपजनबुधभूरितायिण्यायस्ते जि	२।१।६४	वेयिकुशो गां	२।२।१४२
दीप्युपोक्तिज्ञानेहायेमत्युपमभे वद्	१।०।४५	वेयिकांशिशपादीर्घसत्रभेयसामा.	५।२।६
दीर्घजिह्वात्	३।१।६२	वेयुर्नेश्च	२।२।१३८
दीर्घात्	३।४।१२३	देश पयैश्च शेषिके	१।१।८४
दीर्घोऽङिगुड	४।३।११३	देशेऽनोर	४।३।२६०
दीर्घव्यवृत्ते	५।०।१४८	देहागात्	३।३।३३
दु कुलाद्दण्	३।१।१६३	दैर्घ्यऽञ्च	१।३।१२
दुग्धो दीर्घ	५।३।९१	दो	३।२।१८५
दुन्याणं	२।१।४३	दो कलोदकयाफलदनगर-	
दुहश्च	२।१।६७	ग्रामहृदयो	३।२।१५४
दुहादीना गौणे	२।४।६०	दो दद् भो	५।२।१६३
दुहादुरधद्रुपक्षिपट्टहयुजत्यजरज		दोरेय प्राचा	३।२।१३२
भजाभ्यान्	२।२।१३०	दोपो गौ	४।४।८८
दुहा घञ्	२।२।१०	दोसिसुसुगशयवदकस्मात्त क	५।२।६३
दूरादूते	५।३।१२१	दोसोमास्था त्किर्तात्	५।२।१४८
दृढ षलिस्थूले	५।१।१३४	दृढहस्तिनो के	४।४।१८१
दृढिषुक्षिपुलशिवस्त्यस्त्यवेर्दञ्	३।३।३४	दृढादेः	३।४।७६
दृढिनाथे पशाधि	२।२।२२	दातशतपूर्णदस्तस्पष्टन्नमृता	५।१।१४१
		दत्तादुघते	४।१।६१

दम इष	५१२१७७	द्वित्रियहोर्निष्कविस्तात्	३१४३६
दभेः	५१४१२६	द्विने रा या	३१४०१२
द्वयूतादे	३१४१५२	द्वित्रागुले	५१०१२९
द्वय या	५१३१३	द्वित्ररण च	३१४०४
द्वयगुणात् प्राणियस्यागन्	५११०८	द्वित्रेयमुष्	५१११५१
द्वयच्छ	३१२८	द्वित्रेर्मूर्धो वा	५१०१४७
द्वयद् धुन विवाहे	३१३११२	द्वित्येऽधि	१११६८
द्वे विस्त्रेक	११३११२	द्वितीयाद्व	५१११८८
द्वे सुवष्टिङ्ग	११४११०	द्विरुपादि	५१०१००
द्वेद्वजननादिभ्यञ्छ	३१३०३	द्विपाद्यमादुर्गकोशलाद्य	३१११०३
दशसज शायि	५१४२५	द्विमाप्ती भाषा	११३७८
द	१११२२	द्विमातेऽनाके	११४८५
दायमुष्	५१३१४८	द्विदत्तयोभि	११४४
दायापृथिवीधुनासीरान्नीपोममद		द्विविमज्य तत्	५१११६१
द्वयस्तोप्यतिगृहमधाच्छद्व	३१०३४	द्विष	२१४१४
द्वयुपादित्सिंहास्तेमै	०११६१	द्विषत	११४८६
द्वेति	५१२१८०	द्विषपरे तापे राश्च त	२१०४८
द्वेभ्यो छुडि	११०१०१	द्विद्योर्काचोऽभ्यक्तानुकरणाद्वा	५१२०४
द्वेर्मा	५११०७	द्विस्तायात्रिस्तायागोष्ठ्या	५१०१३४
द्वेचाहासप्रिय	५१३१७५	द्वोपाद्योऽयन्धा	३१२१८३
द्वयधृष्टपाद् शस्त्रकालात्	५१३१६५	द्वेस्तोय	५११८
द्वयोत्पत्त्यपाम्भ्या यः	३१२१११	द्वो	५१४१२४
द्वयोभयात्	५१११२८	द्वो चास्मदोऽनुपार्था	११२१८७
द्वारेय यद्वा	१११११३	द्वयचूत्रमपचंसात् याऽस्त्यपरिमा	
द्वो वा पदस्य	५१३०१	याभ्यादे	३१४४९
द्वोदय सौ	५१३२५	द्वयचाऽण	३१११८६
द्वो	५११६५	द्वयचोऽनघा	३१११५०
द्वय भये	५११२११	द्वयजृच	३११११
द्वयमूर्त्तिस्पदय इय	५१३०	द्वयतर्गेरीदपाऽनात्	५१३५९
द्वयतस्य तो नोऽमत्पुमूर्धो	५१३८०	द्वयचूत्राऽवाशात्सो स्यौ प्राक्शतात्	
द्वयवायोपधिम्य	३१३१४६	त्रेस्य	५१३१०९
द्वि	३१११६९	द्वयदेगुणात् मूल्यकेये मयद्	३१४०१३
द्वयगुले	५१२१४५	द्वयेपसुतपुत्रशृदारकस्य	५१०१८
द्वेर्तीऽप्राग्मनादे	३११२९	घ	
द्वो	३१३१४२	घ	५१३७४
द्वोणपवतजीयताद्वा	३१११३५	घनहिरण्ये कामे	५१११०७
द्वयोरेक	५१३८०	घययोदप्रस्थपुरघहातात्	३१२१३५
द्वारादे	५१२१०	घनगणौ लघा	३१३१२९
द्विष्यन्त्यो वृक्षोपधिम्योऽनिरि	५१४१०४	घनु सौ	५१२१८७
कादिभ्यो वा	११३६९	घमशीलवर्णातात्	५१११३
द्विषिचतुर्द्धा		घमाद् केवलाद्व	५१२१६१

धर्मार्थोदियु वा	१।३।१८	न	४।४।१४२
धर्माग्नाय	३।३।१९	न कपि	५।२।१३९
धर्माधर्मा चरन्	३।३।६४	न को	४।४।४४
धाग्विनानाना च्यौ	२।१८६	न क्तरात्रिमहोभ्यो दिध	४।२।१०५
धाग्रुयज्ञधमे किलिंद् व	२।२।१६९	न क्तिचि दीश्च	४।४।४३
धाग्रुनहापे	४।३।१२८	न क्ये	१।२।१९७
धाजो हि	४।२।१६१	न कोडादिघट्टज्य	३।१।६६
धात्री	२।२।१८०	न खमुचादय	२।२।८
धात्ये वा	४।३।२१३	न खमुपात्तौ	३।१।६८
धान्यभ्य खञ्	३।४।१५७	न ख सुव्यधिकृत्तुकि	४।३।३६
धारोड् धात्रकृच्छ्रे	२।२।१२३	न खादिदिक्कदिशब्दायत्त	१।२।१५१
धारेरुत्तमर्ण	१।२।१२९	न गतिर्हिंसाशब्दे	१।२।१०
धिगल्यर्थाच्च	२।४।५५	नगरात् कुत्स्यादाक्ष्ये	३।२।१४३
धिगम्यर्थवत्नीहृत्पूजिषडे कर्मणि		न नि	१।४।६
लादि	२।४।५९	न ने कुधृद	१।२।१३४
धिन्यिकृण्योरश्च	२।१।९४	नगरे	४।३।१४१
धिपेपवासयाहने	४।४।२२४	नगो वाऽजीवे	४।३।२४५
धि वा	४।३।६१	न चयाहाह्वययोगे	४।३।२८
धेनुभग्यामध्यदिनलोकपूणानभ्यास		न ज्ञादि कजोऽछिन्नादिभ्य	४।१।१७३
मित्या	४।३।२३६	न क्षितलोकस्वार्थान्वुणा	१।४।८२
धुयोगे स्या	२।४।१	नञ	४।१।८६
धुनेऽनक्षे	४।२।९१	नञ क्षेत्रक्षकुशलचपलानिपुणेश्वर	
धुरो ढण् च	३।३।२३३	शुचे	४।२।३४
धूक्तो वाऽयदि	२।३।१४५	नञ्	१।३।६५
धूष्मार्थोर्लुक्	५।२।४४	नञ्ज्ञे स्पर्श	४।२।८५
धूमादे	३।२।१४०	नञ्दु सो शक्तिहलेर्घा	४।२।१५५
धुमोऽसृत्रे	२।२।१५	नञ्बहोर्लुक्चो माणवचरणे	४।२।१५१
धे	१।२।२७	नन्यनि श्रापे	२।३।१०८
धे	१।२।१४	नञ्ब्युपत्रेभ्यतुर	४।३।१५३
धेऽकौ	४।४।६	नञ् पादबुधादे	३।४।१३५
धेनोरतज	३।२।४४	नञि याचमज्जद्वयस्त्वप्याह्व्याहु	२।१।१३४
धेस्तयो	५।३।७६	नञोऽर्थात्	४।२।१९१
धोर्धद भृशामिक्षणेऽशुम्भे	२।१।३२	नङशाहात्तल	३।२।९५
धोस्तत्रैव	४।३।७७	नडादिभ्य फण्	३।१।१३०
ध्यपयि भुवमपादान	१।२।१२४	नडादे कञ्	३।२।९८
ध्यधवाचोऽर्थात् कर्मणि	१।४।२८	न तोषि	४।४।१४१
ध्यादे णोऽष्ट्याष्टिर्ज्यस्क स्तं	४।३।६२	न यात्	५।१।६०
ध्याद्क्षादिभि	१।३।४०	न यास्मद्	२।४।७३
न	१।१।४९	न दधिपय आदि	१।४।१०३
न	१।२।७२	नघा	४।२।१४१
		नघा मनु	३।२।९२

नपोदिदण्	३।२।१०७	नदृष्टयप्रशान्	५।४।२
नर्दीभिश्च	१।३।१७	नशजोर्था	४।४।३३
नदीमानुपीनाम्नोऽदो	३।१।१४५	नश्मज्जोर्हलि	८।१।१०
न द्विपदातपरयव्यभिच्यमषादे	१।१।६७	न श्वे	४।३।२७
न द्वपच प्राच्यभरतपु	३।२।१२२	न शम्भूद्रषादे	४।४।१२२
न ध्रुतोऽने	१।१।१९	नदिश नुक्	४।४।१५
ननी वृष्टोत्तौ	२।२।१९८	नद्येषा	५।३।१०१
नधुशि	१।१।११६	नद्योऽद्योम्	५।२।१४१
नपूञानञ्	१।४।१११	नम	५।४।१०६
नप	५।१।१६	न सत्	२।१।६
नप इयमो	५।१।२०	न समाहारे	४।२।११२
नपि षा	५।३।३५	न सत्येऽनुगिति	१।१।७९
नपोऽव	५।१।५३	नस् नासिकायास्तस्मृदे	४।३।२१४
नपो षा	४।२।३६	न स्फादी न्यमो ऽयि	४।३।४
न प्रतिपद	१।३।७४	न स्के ऽचि	५।४।१५१
न प्ये	४।४।७२	न स्वतस्तेऽपे	४।२।५४
नयनैक ष्य षा	१।३।१०७	न सामि	४।२।१४
नम्याप्य आस	१।२।१०४	नसोऽस्थूलाद्य	४।१।१८३
नम्माय लोऽभ्यादिभ्य	२।३।११०	नद्विवृतिषूपिप्यपिद्यिसहितनौ ग्री	
नम्कपिस्म्यजस्वर्हिसदीपो र	२।२।१६१	याम्ये	४।३।२८४
नम पुरतोस्त्यो	५।४।३२	नहो ध	५।३।६६
नम शप् तु	२।१।७०	नाडीतन्यो र्नागे	४।२।१९६
न मु टाविधौ	५।३।३७	नाडीनासिकामुष्टिषर्दोरियाते	
न न्ने	४।३।१०१	धमश्च	२।०।३५
नमोयारिधश्चिन्नङ् पूजासपर्यादिस्मये	२।१।२४	नाणौ धे प्राणिकृत्काणे	१।२।७६
नमोऽक्वमयमृन्मन्मृचम	५।२।३८	नातो ऽफलहुषयात्	३।३।१४५
न राजयमनुप्यस्याके	४।४।१५६	नातोऽम्यकाया	१।४।१७०
नराद्युतोऽण्	३।३।२०३	नानिटद्	१।३।५२
नरिक्तमामिका	५।०।५५	नानो	१।२।६६
न रुध	२।१।६९	नानेवार्थाधिकयानुपूर्व्य	५।३।४
न लङ्लुट्सामीप्याव्युच्छित्यो	२।३।१२७	नाभ्युचसोनभूनी	३।४।५
नययन्नादयोऽस्मिन् वर्तते	३।३।२२५	नामो यौ	४।२।१५२
न धर्चर्गौ	५।२।७२	नामरूपादेय	४।२।३०
न व्यसन	१।१।३४	नामसात्वाय्येत्नी	४।४।५६
नवात् ततमराश्च नू च	४।२।३४	नामिन् ग्रहादिश	२।४।४०
न वा श्वे	४।३।३३	नाम्यतिसूचतश्च	४।४।३
न विस्ताचितकथल्यात्	३।१।२०	नावो रात्	४।५।१२५
न युहत्कोट्	४।१।१६६	नाश ल	१।१।७०
न वृद्धय	४।१।११६	नाशिष्यगोवत्सहले	४।३।२५०
न धो यः	४।३।१८	नास्तिकास्तिकदैष्टिका	३।३।२१५
नद्यापदाते झलि	५।४।१२	नासिकानते दीटनाटमटा	३।४।१९०

नी ह्यचष्ट	३।१।५७	पथ्यर्थ-यायादनपेते	३।३।२४४
नीचिपेण तार्यचष्टे	३।१।२४३	पथिमध्यमुञ्जामात्	५।१।१६
नीशिखादिभ्या टेनौ	४।१।३५	पथौ हिस्स्यादि	१।४।१०६
नी श्रुशाविभ्यप्स्त	२।१।१३३	पथो घा	४।४।२७
नी स्वनगादनदपठ	२।३।६७	पथा धुन्	३।३।१९
नाचोऽर्च	४।४।३१	पथो णा नित्य	३।४।९३
नद्यादिभ्योऽन	२।१।१३१	पद	२।१।५
नातरोधनघ्नो घेरो	५।४।१६२	पदक्-पल्लवणावाद्यानाद्याधिकान्	
नांशायसो ये	१।१।१४	सूपादेष्टण्	३।२।७३
निदहिंसिक्लिशब्दादिनाशिभ्याभाषा		पदघुपद्वल्लामार्थप्रतिकट शृङ्गन्	३।३।१६३
ऽसूयात्	३।२।१४१	पदमस्मिन् ह्रय	३।३।२४१
निसनिक्षनिदां	५।४।१३०	पदष्ठीलोपष्ठीयाक्षिप्तुय	४।२।१०६
नैद्रघदणस्यात्	४।२।२७	पदस्य	४।३।०१
न्यफादीनां	४।०।६६	पद पादभ्याज्यातिगोपहतो	४।३।२१७
न्यप्रोघस्वैकस्य	५।२।११	पद-गोमाम्द्विनिशसामूप-रदोप	
न्यजनाह	१।१।२३	न्यकन्दाक्-नुव-नासश्चाधे	४।४।१२८
न्युसि	४।३।१०८	पदे	४।३।२१८
न्याम्नोर्धे राम्	४।२।१२२	पद-जो घम्	२।३।१६
न्युदि प्र	२।३।३०	पदादपादादी	४।३।०३
न्यो घृते	२।३।५३	पदा-ग	५।०।८९
प		पदाद्वाया	४।३।३१
		पदार्थसमायनानुग्राहार्हासमुच्चयेऽपि	१।०।११
पक्षाघेयात्	३।१।६४	पदास्वेतिपाठापक्षे प्रह	२।१।१६
पक्षिमस्यभृगाधमीनात् भन्	३।३।१८६	पदिकः	३।३।१६०
पक्षिर्विशतिभिश्चात्पारिशत्पथाशत्		पदोत्तरपदेभ्यश्च	३।२।७८
पट्टिसप्तत्यशोतिनयतिशत	३।४।७३	पदेऽयेड	४।३।११०
पगो	३।१।७७	पदेनाहयहति	५।०।१६४
पचत्यया च प्रोणान्	३।४।६१	पदे थ पर्याव्	४।०।९
पचादिभ्योऽच्	२।१।१३०	पयसो य	३।३।१४१
पचतो नेकतरस्यान्यादेर्दुक्	४।१।२४	पर	२।१।२
पचद्दशार्घ्यं घा	३।४।७१	परफालककर्तृकात्	२।४।७
पचस्वविभ्यजनाद्यत्	३।४।१२	परदारादीन्यन्	३।३।१९१
पणवाद्मापाद् य	३।४।४१	परस्परदेवाम्मुपोऽपुसि	१।४।१७४
पण्यावघोपसयावर्त्य विक्रेयगणतुम		परस्परान्योऽन्येतरतरे	१।२।११
त्युपमेये	२।१।१०६	परस्यादे	१।१।५९
पतियत्यर्थत्यविधवागभिर्णौ	३।१।५०	परश्वघाद्वाण्	३।३।२१२
पत्तिरथ गणके	१।३।७३	पणहकणाद् भरद्वाजे	३।२।५६
पत्राद्	३।३।१०९	पपादेष्ट	३।३।१५६
पत्राद्	३।३।१०८	पयनोर्मात्	३।३।४२
पथष्ठद्	३।०।९२	पर्यर्पाद् बहिरच	१।३।१०
पथक	३।३।६	पयमे सार्धमे	४।१।११४
पथ्यतिपयसतिस्वपतेर्दञ्	३।१।२५५		

पर्यमिसर्वाभयैस्तस्यै	१।४।३	परी या	२।३।९६
पर्यायार्हणोरपत्तो णु	२।२।१०७	पश्चात्यनुपदात्	३।३।१९०
पर्वताग्न्यर्त्त	३।२।५७	पश्चादग्राघतादिम	३।२।१८४
पर्वमरुतस्त	५।१।७३	पशुव्यजनाभ्ययडयपूर्वापराधरोत्तर	१।४।१०१
पशुदामनियौघेयादेरृच्छाम्	४।२।६	पस्य	४।३।७२
पराबुद्ध	१।२।६०	पाककर्णपर्णवालघो	३।१।७२
पराधराए स्तात्	४।१।१३५	पाम्राधमाधेदृश श	२।१।१४१
पराधराधमोक्षमादेय	३।२।१६६	पाम्राधमास्थान्नादानूदृश्यातिशदसर्दा	
परावरे	२।४।५	पिबजिग्रधमतिष्ठमनयच्छ	
परिक्रयणं	१।२।१३६	पश्यच्छशीपसीदा	५।२।८५
परिखाडस्य स्यात्	३।४।१६	पाडुकबली	३।०।१४
परिचाय्योपवाच्यसमूहाचित्योऽग्नौ	२।१।१०८	पाड्योर्ध्वण्	३।१।२०५
परिणास्यवक्षशक्ताका	१।३।८	पाणिगृहीत्यादि पत्नी	३।१।५८
परिनिधे स्तत्र	५।४।५३	पाणिघट्टताडघट्ट	०।१।१४८
परिपथ	३।३।१८८	पाणिसमवे मृज	२।१।१२३
परिपथ तिष्ठश्च	३।३।१८७	पाणौ	२।२।३९
परिभूजिदक्षिपेक्षीण्यमाव्य-		पातेलुक्	५।२।४७
थाभ्यम	२।२।१५३	पात्राद् घञ्	३।४।८०
परिमाणाद्बुद्धिपि	३।१।०६	पात्रसमितादयञ्	१।३।४१
परिमाणस्यानतोऽर्द्धाद्वादे	५।२।३१	पाहभ्याङ् यमाङ् यस्परिमुह्वन्निमृजे	
परिव्यवक्रिय	२।२।१४	ह्ययञ्स	१।२।८७
परिमाद्	५।३।०२	पाथार्थ	३।३।२५७
परिपदो ष्यश्च	३।३।२५१	पाद पद्	४।४।१३१
परिपदो ष्य	३।३।१९६	पादो वा	३।१।१५
परत्परार्यपमोऽध्वे	४।१।१३०	पान देशेऽस्ते	५।४।११०
परे	१।२।९२	पाश्चातिर्तौ	४।३।१००
परे	५।४।५९	पामादेर्न	४।१।१५०
परेऽच प्राच	१।१।६६	पाथ्यधाम्यसान्नाय्यनिकाय्यान्या	
परेद्यधि	४।१।१२९	व्यप्रणाय्य मानर्घेयिर्निवास-	
परेर्मुद्रपाश्चाद्	३।२।१८०	नित्यासम्मता	२।१।१२६
परेर्वर्जने	५।३।२०	पार्श्वकादय शूलिकादाडाजनिका	
परेर्घा	४।३।२३	त्रुपद्य चेष्टा	४।१।१७
परोक्ष लिट्	०।२।११३	पार्श्वीद्विपु ह्यो	२।२।०६
परोऽघो मित्	१।१।६३	पास्करो देशे	४।३।१४०
परोपाद्	१।२।४७	पातावारपातावारवारपारेभ्य ल	३।२।१०१
परो भि	५।३।२	पापशव	३।१।१२७
परोवरपरपरपुत्रप्रात्रमन्यस्ति	३।४।१६८	पारेमर्ष्येऽतस्तया	१।३।१५
परो ममे	०।३।३४	पारेर्षाकयोगे	५।३।५४
परो दह्मुहश्च	२।२।१३७	पात्रादे	३।२।५५
परो भवोऽयशाने	२।३।५२	पिच्छादे	४।१।४८
परो यस्ते	२।५।८६	पिटे चि	३।४।१८३

पिशा माया घा	१३११०१	पुष्कराद्देश	४१११६५
पिति कृति तुक्	४३३६७	पुष्पमूले बाहुल	३३३१५०
पितृमातृव्या लङ् भ्रातरि	३२१६०	पुष्पादसत्काहप्रातशतैकाच	३११७२
पिष्टात्	३४१३५	पुष्पार्थपुनः सुस्यात्यपराधाधिरा	
पीलामद्रकाद्या	३१११५०	खायदुलाहस्तादुप्	३३१११
पीत्यादे कुण पावे	३४११८२	पृगाभ्योऽनम्रणीकात्	४१११
पुष्पमाडादभौ	२११२६	पूदक्षिशस्नकत्वा	५१११०५
पुच्छात्	३१११३	पूरयञो शान	२२११२१
पुण्यसुदिनाभ्या नप्	१४११२५	पूजिते	५३११२६
पुण्येकात्	४२१११३	पूजोत्सगोपनीतिज्ञाभृतिगणा	
पुत्रपुनर्मृदुद्विग्ननाहभ्योऽनतरेऽञ्	३१११२६	व्यये म्य	१२१४२
पुत्रस्यादि पुत्रादिभ्यामोऽो	५४११५१	पूतत्रतुवृषावप्यग्निपुशितकुर्त्तादा	
पुत्राच्छक्ष	३४११५०	दैक्ष	३११४४
पुत्रातात्	३१११८८	पूर्णाद्वा	४१११८१
पुत्रे	४३११७९	पूर्वं सहोत्तौ	२१११८१
पुत्रे घा	४३११७७	पूर्वकालैकसर्वभरत्पुराणनयवर्ल	
पुत्रेऽहं मातु कपेऽद्	४११८१	यक्षकाधये	१३१४२
पुम खप्यम्परे सीसुक्	५४११	पूर्वत्रासिद्ध	५३१३५
पुलौ घ प्राय	२३१११३	पूर्वपरावरदक्षिणोत्तरावराधराण्यलौ	
पुयोगादण्वष्टादिभ्य	३४१४३	व्यवस्थाया	१११४२
पुयद् यजातीपदेशीये	४३१२०१	पूर्वप्रथमस्यान्यातिशये	५११७
पुस्तानुजजनुपाधौ	४३११५०	पूर्वञ्च	४३१११
पुस्तयोनिदुर्गोलभ्य पवाचै	४२११०२	पूर्वामेप्रथमाभीक्ष्ण्ये खमुच्	२४१८
पुस्त्यभ्रवडधौ	१४११२१	पूर्वात्	४११३७
पुति चार्द्धचादय	१४११२७	पूर्वादिर्द्ध्यस्योर्वा	१११४५
पुनीदोऽद्	५१११८५	पूर्वादिभि	१३१२०
पुसोऽसुह	५११७०	पूर्वाधरावराणा पुरधवाऽसि	४१११४६
पुर पद्याहक्षिणास्यण्	३२११८०	पूर्वायान्तरेतरावराधरोत्तरेभ्याऽ	
पुरदरभगदरमदासूर्यपदयोऽप्रपद्या	०२१५४	ऽरोऽसु	४१११२७
पुराणे कल्पे	३३१११	पूर्वापरप्रथमचरमजघनमग्नमध्य	
पुरायावतोलैद्	२३१४	मध्यमघोरा	१३१४६
पुरि लुङि घा	१२१११६	पूर्वापराधरोत्तरमभिन्नेनाग्निना	१३१६७
पुरुक्षजगधकालिगसूत्रमसादण्	३११२०२	पूर्वाहापराहास्तनद्	३२११७७
पुरुष	११११०४	पूर्वाहापराहादामूलप्रदोपायस्करा-	
पुरुषात्	४२११३१	य क	३३१५
पुरुषात् कृतहितवधधिकार च दण्	३२१११६	पूर्वे कश्चि	२२१३४
पुरुषात् प्रमाणे घा	३११२६	पूर्वाऽग्नि	४१११००
पुरुषे घा	४३११७३	पृथग्नाना मा य	१४१४४
पुरोऽप्रतोऽमे ह्र	२११३३	पृथ्यादर्थेमन्	३४११३९
पुरोऽस्त सि	१२११६६	पृथियामध्याग्निवासाध्वरणेऽश्	
पुवाहुत्	५११८५	मध्यमञ्च	३२११५२

पृष्ठवाहीनो क्रतू	३।२।५१	प्रतेहरस इर्ष	४।२।९७
पृथोदरादय	४।३।२८०	प्रथमचरमतयाल्पादकतिपयनेमा	१।१।४७
पोटायुचतिस्तोककतिपयगृष्टिधेनु		प्रदर्शार्णकचलयसनघत्सराहणे	४।३।८८
वशावेहृदयकयणोप्रयक्तुधोमि-		प्रधानहृद्विप्रमाण्योर	४।२।१४८
याध्यापकधूर्तैर्जाति	१।३।५७	प्रमाचस्त्य	४।३।३९
पोरुडोऽत्रपिचपिरपिलपिजपिजमि		प्रमवति	३।३।६५
चमिधमे	२।१।१०४	प्रभूतादीनाद	३।३।१९९
पो पुंछतुको	५।३।३९	प्रमदसमदो हर्ष	२।२।७१
पेंगाक्षोपुत्रादिभ्य	३।१।३०	प्रमाणासरयो	२।४।१३
पैलाययिमात्	१।४।१५४	प्रमाणे मात्रट	३।४।१९९
पौषादि वृद्ध	३।१।१०	प्रयच्छन् गह्व	३।३।८८
पीरोडाशपुरोडाशादृष्टी	३।३।५३	प्रयोजन	३।४।१२४
प्यत्वे कर्माधारे	१।४।४२	प्रशस्यस्य अ	४।१।१६४
प्यस्तिवाक्ते क्त्य	५।१।३१	प्रशस्ते रूप	४।१।१७०
प्याय	४।३।३५	प्रशस्तोक्त्या	१।३।५९
प्ये	४।३।४०	प्रनार्चाविचारप्रत्यभिषादेध्वेर्चोऽ	
प्येऽय धिपूर्वाद	४।४।६०	तेऽदेरादिदुत्पर	५।३।१३५
प्ये च	४।३।२०	प्रनोक्तयो प्रतिपद्	५।३।१३४
प्ये च	४।३।४९	प्रष्टोऽप्रगत	५।४।७६
प्र	५।२।१८२	प्रस्कण्वहरिभ्रावृषी	४।३।१३९
प्रकारे वा	४।१।१३१	प्रस्तुत्य कृते मये	३।३।७०
प्रकारे गुणोक्तेर्वा	५।३।१८	प्रस्त्यो वा	५।३।९४
प्रकारात्की जातीय	४।२।१०	प्रस्त्यैर् कौ	५।२।११५
प्रकृत्यादिभ्य	१।४।३३	प्रसहनेऽधे	१।२।४१
प्रगर्ह मन्यकर्मण्यजीवे वा	१।४।३०	प्रसितोत्सुकायवदैर्भा च	१।४।६३
प्रघणप्रघाणो कौष्ठाशे	२।३।७२	प्रहरण	३।३।२११
प्रचये वा सामान्यार्थ	२।४।३	प्रहरणात् कीढाया ण	३।२।६९
प्रजने धेते	५।३।५६	प्राक्ते र्वाऽसम	२।१।१००
प्रहादिभ्य	४।२।५२	प्राक्ठणश्छ	३।४।१
प्रहाभ्रशार्चावृत्तेर्ण	४।१।५३	प्राक्पदस्य वा	४।१।१९२
प्रत्यन्ययात् सामलोभ	४।२।९३	प्राक्पदस्यात् खी	५।४।१००
प्रत्यनुयुण आख्याता	१।२।१०२	प्रास्विभोऽतीत्यत्यादे	१।४।१५३
प्रत्यनुसमोऽह्णो हे	४।२।१३५	प्राग् ग्रामाणा	५।२।२०
प्रत्यभ्यति क्षिप	१।१।२१	प्राग्देशे	१।१।८५
प्रत्याह्यो	१।२।६७	प्राद्रोरण्	३।१।९२
प्रत्यादधुवोऽभ्यर्थक	१।२।१३१	प्राग्धोस्ते	१।२।१७६
प्रतिजनादे	३।३।२५३	प्राग् नगरे	५।२।२८
प्रतिनाऽल्ये	१।३।७	प्राग्श्रुशामोक्षणाविच्छेदे	५।३।३
प्रतिपधादृश्च	३।३।१६२	प्राग्यादृण्	३।३।१५२
प्रतिधुतिपु	५।३।१२८	प्राग्ऽतनि शरेक्षुप्लभपीयुक्षाका	
प्रतेः स्नात सूत्रे	५।४।८१	इर्षाम्रखदिरात्	५।४।१०३

यद्गल्पाधीच्छम् कारकाद् घेष्टानिष्टे	४१-१७७	ग्रीष्मादिभ्य	४११७७
यद्गदि	३११३१	ग्रीष्मिकाले ह	२१११२१
यद्विर्यागोपसव्यानेऽपुय्यंतर	१११४४	ग्रीष्मिशालेर्दम्	३४११५५
यद्विर्योक्तम् च	३११७५	ग्रीष्मे पुरोडाशे	३१११३३
यद्वृण भेदे	१११३४	युव आहश्च	२४१७२
यद्वृणगणसघस्य तिथिक्	४११४	युव ईद	५१११०१
यद्वृल लौ	१४११४५	भ	
यद्वृलगुरुवृद्धत्प्रदीघवृवारकाणा		भक्ताण	३१३२८०
यद्विगयययिप्रप्राघवृदा	४१४१६५	भक्ति	३१३८०
यद्वृष्यास्त्रिया	१४११५६	भक्तौदनाद्वाण् ठट्	११३२२३
यद्वृष्येरी	५१३११८	भक्षेहिसाया	१२११४९
यद्वृषु	३१२१३८	भक्ष्योऽस्म दित	३१३२२१
यद्वृणा प्रभे डतमद्व	४१२०१	भगवद्भयवयतो रि कावयस्यौ	५१४६
यद्वृही	५१४१०	भजो णिव	३१२००
यद्वृहोर्द्धोऽऽसन्ने	४१२२४	भद्रमद्रामुडने	४१२७७
यद्वृहोर्ध्वत्नस्	५१३०५	भद्रोष्णयो करणे	४१३२३७
यद्वृहोर्ध्वस्मात् ख	४१४१६६	भये	२१२५२
यद्वृही हर्षयत	५१२१०८	भर्गत्रेयात् त्रैगर्तभारद्वाजे	३१११४३
यध लौ	२१४२५	भर्तस्त्व्यतरस्य	५१३१३१
यधे घञि या	४१३१६१	भव	३१३३१
यधी	४१२२६५	भवतष्ठण्छस्	३१२१२३
यादेऽप्युते लिङ्	२१३१४३	भवत्वायुष्मर्होर्ध्वोर्ध्वानाम्रियैका	
याह्याद् याहन	५१४१०९	योश्च	४११११९
याह्याध्वोपकरणे	३१३११०	भसप्याधृतुभ्योऽण्	३१२१८०
याह्यतकद्रुफमडलो खो	३१२८१	भस्त्राजान्नास्याना	५१२६०
याह्यादिभ्यो गोत्रे	३१११२०	भस्य	४१४१३०
याह्यादिर्हिर्हिर्कापिदयाष्टुण्	३१२१०९	भस्य टे ख	५११६९
याह्यरोधिलात्	४११२४	भागवित्तितार्णविंदयाकसापेयात्	
यित्यका छस्य	४१४१५९	क्षेप ठण् वा	३१११७६
यिभेतेर्ह	४११५७	भागाद्	४१२३१
युधयुधनश्जनेडमुद्रुश्रान	११२१९८	भागाद् यश्च	३१४५८
योध्य प्राङ् नेघ	५१३३२	भागोऽगा	२३३६२
ग्रहणस्त्य	३१४१५५	भागे चानुप्रतिपरिणा	११४१४
ग्रहणो राष्ट्रभ्य	४११३२	भा तत्कृतयार्थेनै	११३२८
ग्रहवादी	२१२८०	भाह्य	४१४८८
ग्रहमृणपृत्रे किप् प्र	२१२८६	भादी धोक्तपुस्क पुवत्	५११५७
ग्रस्तैर्ध्वम्	११४१४१	भा नेतु	४१२१४९
ग्राहणकोष्णिके	४११२०	भाया वा	११४१७१
ग्राहणमाणवचाडवान्	३१५६	भाऽर्ध्वेऽनुना	११४१५
ग्राहणाच्छसौ	४१३१५०	भाव्याघमर्ण्यत	११४८३
ग्राहणाद्वा	३११२३	भाषकर्म डि	१११३१

भावघजोऽस्या	३२१७०	भृत्पृत्तुद्रुभोलिदि	५११२७
भावादिम	३१३१७१	भेपजादिभ्यष्टण	४१२२८
भावे	२१३१८	भोगत्स्यात्प्रभ्या रा	३१४११
भावे चाशितमथ	२१११७	भोक्ष प्रत्यमिषादेभ्रमीद्यदे वा	५३१२२०
भावे त्यतल्	३१४१३६	भोरिक्येषुकार्यादिषिधभक्त	३१६५
भावेऽर्थाधीतात्	४११७९	भजेष्वा	४१४३४
भास्तमिदमजो घुर	२१२१५७	भ्य नुकुकी	२१२१६५
भास्ते	११११११	भ्यपः	५१२१६७
भिक्षाः	३१२३९	भ्यसोऽपोऽभ्यम्	४११२८
भिक्षासेनादाये	२१२३२	भ्यो वा	४१४१२२
भित्त शकल	५१३१८	भ्योऽसाऽत्	५११०६
भित्तोऽत पेम्	४११८	भ्रस्त्रसोऽर्	४१४५१
भीमादयोऽपादाने	२१४१३३	भ्राजभासभापदापजीयमीलपीडकण	
भीरो स्थान	५१४६६	रणभण्चण्णुदा वा	४१२१२९
भीष्महेतुमये	११११७८	भ्रातृव्यश्च	३१११७४
भीष्ममृहोदयत्	२११५०	भ्रातृपुत्रा ह्यसद्विहृति	११३१००
भुजोऽन्	११२७५	भ्रातृमन्योरिधे	४१३२३६
भुजोऽर्वा	४१२७६	भुव कुटिबुसेऽच	४१३२३१
भुभृद्वेणिकिपयस्तेमै	११४१४९	भुवो युक्	३१११६०
भुमास्थागापाहाक्ता हलि	४१४६०	भ्रीणहत्यधेयत्यशार्यस्याकमैत्रेय	
भुयोऽत्	५१२१९६	हिरण्यमय	४१४१८३
भुयोऽनूच्यानुलोम्ये	२१४४३	भ्यसो ह्यचले	४१४११६
भुस्थारि	११११०६	घ	
भूड प्राप्ती निह	२११३८	मञ्जुव्यघोऽना	२१३६४
भूते	२१३१३१	मङ्कुलक्षरादाण	३१३१२०
भूमाज्यलङ्घनिराकृज्जमजोत्प		मणिशरकवरधिपात्	३११६४
भोत्पतो मद्रुच्यपत्रपृतवृष्ट		मत्तये स्तौ	११२१२३
सहचर इण्णु	२१२१०६	मत्स्योऽय	४१४१५२
भूयहार्मिचित्वा भावे	२११११२	मदस्य करणे	३१३१४७
भूयिष्ठे	४१४१६०	मद्रसेमायु शदिताधारैराशिभ्यप्	११४८९
भूयादयो ध्रु	११२११	मद्रादन्	३१२११७
भूपायमनकिरादीना यक् च	२११७४	मध्याच्छणादिनामुक्च	३१३४३
भूपास्वीकोऽलमत	११२१६३	मध्याताद् शुरो	४१४१४९
भृगुकुत्सवशिष्टगीतमागिराऽन्	११४१६०	मध्याम	३१२१८५
भृलहाहमाभि	४१२१९८	मध्यादे	३१२१९३
भृम खौ	२१३१८	मधुरप्यादिभ्यो रवली	४१११५८
भृजोऽखौ	२१११७६	मधुयस्रोर्माह्मणकौशिके	३१११३७
भृवृजिधादिमतपसहखौ	२१२१५०	मन्त्रो	४१४१००
भृत्तित्वा मासाद्	४१२१६७	मन्मात्खौ	४११९६
भृशादेद्वयोस्त	२१११६	मयात्	२१२१८३
भृशमोक्ष्ये लोट् तस्य हिंस्यो वा		मन्मनकनिषिच कचित्	२१२१७३
तथ्यमस्तथाये	२१४१२		

मनस्सुत्तसुपाजेऽन्याजेमध्येपदे		मावधे	५१११६५
नियचन	११०१७७	माशब्दमित्यादिभ्य	३३३१००
मनसश्चाशायिनि	४३११५४	मासाद् वयसि य	३३३१०६
मनो पुं चाऽऽयौ	३१११५८	मिह शिद्ध	०३३१५५
मनो हाप् च	३१११८	मिहस्तेरक प्राकटे	४१११७६
मनोरथ	३१११४५	मिहस्त्रिगोऽस्मदयुष्मदभ्या	११२१७७
मनुर्नमोऽगिरो पति	११२१२१	मिडा वाक्य	११२१७५
मनोरथश्चक्षुधेतोरहोरजस ख	४१२१६८	मिडेकार्थे धा	११२१६५
मय्	११२१८९	मिडाऽपेक्षस्यांगन	५३३१३२
ममोऽस्यो भतोऽर्थोऽयणस्त्रिभ्य	५३३१६६	मिहमीमोरत्ताचि	४३३१५०
मयट्	३३३१६४	मितमत्तपरिमाणे पच	२१२१४२
मयट् प्रकृते	४३३१२५	मितक्याद्य	२१२१७१
मयट् धाऽभयच्छादन	३३३१३०	मिध्याकृजोऽभ्यासे	११२१८१
मयूरव्यसकाव्यश्च	१३३१६३	मिदेरेण	५१२१८९
मया योऽच्युष	५३३१७७	मिष्यस्थतसोऽतंतना	२३३१८४
मय्तेऽस्तोऽञ्च	५३३१६४	मिष्यवत्ससिष्यस्थतिपतस्त्रीह	
मलादीमसश्च	४३३१७२	घहिमहिधासाधाध्वतानाश्च	०३३१६६
मस्य	५३३११५	मिमत्तादाहतेर्णश्च	३३३१७८
महत्सर्वाङ्ग	३३३११३	मुल्लुङ्गिडोदध	१३३१६९
महाकुलादय् यञ्	३३३१९७	मुमच	४३३१३३
महाराजप्रीष्ठपदाङ्ग	३३३१३५	मूल्ये कीव	३३३१४५
महाराजविशालाचिताङ्ग	३३३१८१	मूलावनय	३३३१७४
महद्राद् घाऽण्	३३३१३१	मृगक्षीरादिषु	४३३१९४
माह्व्याकाशे	२३३११४	मृगयेच्छादात्या	२३३१०४
माड स्वार्थ	२३३११६	मृगोत्तरपूर्वाद्य सक्थ	४३३१२४
माडि लुक्	२३३१६६	मृजेरे	५३३११६
माणवचरकात् यञ्	३३३११०	मृष्टदृष्टपृष्टदृष्टवत् क्ति	१३३१९५
मात्रट्	३३३१२०४	मृदस्तिक	४३३१५३
मातापितरौ	४३३१८६	मृदतनुस्सुपि	५३३११३
मातुलाचार्योपाध्यायादानुग च	३३३१४६	मृदो ध्वये निज् बहुलं	२३३१२८
मातृपितु स्वस्व	५३३१६९	मृष	१३३१२४
माथ्युपदव्याकृद् धावन्	३३३११९	मृष स्वार्थे	१३३१०८
मान	३३३१६७	मृषती कु	२३३१५१
मानसवत्सरस्याशाणकुलिजस्यात्तौ	५३३१२२	मृषारयाद् घेर	४३३१६२
माना णशवमथायुसशृणुसुस	२३३१७०	मृनि	२३३१७७
माने	२३३१४०	मो	५३३११३
माने घय	३३३१४३	मो न	५३३१११
मायामयमिधाम्भक्तपोऽसो यिन्	४३३१७४	मो घा	५३३१६४
मारणतोपणनिशाने श्च	४३३१६३	मौदादिभ्योऽण्	३३३१८६
मालात् क्षेप	४३३१२०	मृषणीपात्	१३३१२४
मालेपीकेष्टकस्यातस्य च भारिवुल		मयौदनसन्तुविद्युयभारहारवीयध	
चितं	४३३१३०	गाहे	४३३१२३

मद्रात्पाद्य मेधाया
मास्पाकमास्पचने
मनोऽतमज
प्रो डाचि

४।२।१६०
४।३।७७०
४।४।१७३
४।३।१०३

यस्य तदादिर्गुं
यत् प्रतिमे प्रतिना
यन्नायाद् भायगति
यथाशामानुषामास्यतपारासारापास

१।२।११४
१।४।२०
१।४।१७
३।४।१६५

य

य
य
य
य
य सा
यक्स्वृतीयस्य
यसो वाशब्द
यत् दुह
यत् उप्
यह तुहस्तोर्बहुले
यह्यकवत
यहि
यहि
यन्पुरेय्याकदिहाय
यडोऽन्येय
यद्ययत्रयो
यधि म
यजुजप्यवदशाद्व
यन्त्यनप्रयया
यक्यव्यिच्छप्रच्छस्यप्रक्षो मङ्
यन्तोह्यनिप्
यजदेद्वेकेषु तामाये
यमत्रोऽनोपयताद्
यज्ञाना दक्षिणा
यज्ञाद् य
यज्यतो दी
यत्रिजो
यजाऽपायटाल्
यणिण
यणो मय
यत्तद्
यत् कम चेत कत्तानाम्मास्मृती
यत्किन्तत्सर्वकायाहा
यतिचनितवि शकिशसिसह्यज
यस्यस्तदादे

३।२।५४
३।४।१७२
४।२।३०
५।१।१६०
५।१।१८४
६।३।६
३।३।४६
२।१।११
१।४।१४
१।०।१०२
५।०।१६८
५।०।१५२
५।३।५०
५।२।००३
५।३।७५
२।३।१३६
१।२।१३०
२।२।१४८
५।१।७०
२।३।७५
२।२।१०१
१।४।१६५
१।४।१५८
३।४।१०९
३।४।८२
५।२।१०५
३।१।१३२
३।१।१६
३।४।८०
५।४।१४८
३।४।२०९
१।२।७७
४।१।१०५
२।१।१०५
१।२।८०

यतातथऽसुवाप्रत्युर्ला
यथाभुगसमुपाहर्शन
यथासंय समा
यम सानिभ्युपे य
यम सी स्वीष्टती
यमादित्यादित्यादित्यपतिद्यान्योऽणप-
यादे चान्य
यमना धेञ
यमूरसनमातासकृ
यमोऽपरिचिने स्याथे य
यस्यमपर स्व
यपातिमतिचरऽप
यरो डा या हे
ययन्
ययययक्यष्टिकाद् य
ययययनान्दुहलिपी
यस
यस्यादगोत्रे
यस्याराधेष्टु
यधोरस
याचिततापमित्याकण
याज्ञा
यागिकौकिथकलकायितिकानुम क्षणि ३।२।१७
याजक्रादिभि
याजादयो यज्ञाने
याडाप
याप्य पाश
यामेऽभ्यवृषयो
याम् इ यथानिने
याचति जाध्विद
यि द्वित्ययम्
यि य
युजिरोऽसे
युक्तयदुशि लिगसस्ये
युगाद्योय

२।४।१०
३।४।१६५
१।२।४
२।३।७५
१।१।०३
३।१।५४
१।२।३६
५।१।१४७
४।४।६२
५।४।१५९
४।३।१६३
५।४।१४३
५।३।१७
३।४।१५९
३।१।५०
२।१।८५
१।४।१५७
१।१।८३
३।३।९७
३।३।१७४
२।३।७७
१।३।७७
५।०।७३
५।२।१३०
५।१।१८४
५।१।३३
१।३।६
२।४।१४
५।२।१४५
४।४।११५
५।१।५२
१।१।११०
३।४।३

युजादेर्घा	२।१।३७
युजा योगे	१।१।५७
युवाखलतिपलितजरद्वलिनै	१।३।६०
युवादी द्वे	५।१।१६६
युवाल्पस्य कन् वा	४।१।१६८
युस्मदस्मदो	५।१।१६०
युष्मदस्मदो सुपोऽभोसि	४।१।१७७
युष्मदस्मदोऽकद पाञ्चस्रस्रौ	३।२।१६०
युप्स्मदो ङसोऽङ्	५।१।२५
युष्मदस्मदोऽविष्तास्थरय धाम्नौ	५।१।२४
यूतिजूतिसातिदेसिकोर्ति	२।३।९२
यूनस्ति	३।१।८३
यूनि	३।१।१०७
यूयचयौ जसि	५।१।१६९
ये कङ्गारादय	१।३।१२६
ये डौ	४।४।१७८
येनाह्विधिस्तदताद्यो	१।२।७८
येनातिधिकारेत्थमाद्यौ	१।४।३५
ये पा	४।४।४७
ये यणै	४।३।२२५
योग्यकार्मुके	३।४।११८
योगादये प्रभु	३।४।११७
योडाकपोसमाद् युञ्	३।४।१५१
योऽधि	५।२।१७३
योऽर्वाऽप्यास्तु	२।१।१०३
यो यङ्	२।२।१६७
योऽर्हस्त	३।०।१६२
यौनमीक्षाद् जुञ्	३।१।५७
य्याङ्	५।१।४६
युप्रद्वृद्धगमयस्त्रोऽष्ट	२।३।५४
य्यौ स्त्र्याय्यौ मु	१।२।१०५
र	
रक्ते	४।२।४३
रक्षन्नुछन्	३।३।१८५
र ख	४।४।१८
रथयदे	४।३।७६
रथाद् घोदगे	३।३।१०६
रघ	५।१।४२
र पृथुसृदृक्कशभृशहृदपरिहृदस्यो	४।४।१६९
रभ	५।१।४४
र समाहारे	१।४।१०८

रहस्यमर्पादेतिव्युत्क्रातियष्टपात्र	
प्रयोगे	५।३।१४
राक्षसाधराक्ष	१।४।११७
रागोत्सुकोत्यास्थितास्थाशाशिध-	
तामस्य	४।३।२६२
राजघ	२।२।६९
राजदेतादौ	१।३।११०
राजन्यादिभ्यो युञ्	३।२।६६
राजन्वान् सीराज्ये	५।३।६०
राजपत्यतमुणोक्तिराजादिभ्य	
रुन्ये च	३।४।१४१
राजपौष्ट्य	५।२।२५
राजसहे युधिको	२।२।२५
राजहस्तिपत्न्याद् वधंस	४।२।२४
राजाह सरेष्ट	४।२।११५
राट्टट्ट	३।४।६४
रात्	३।१।२५
रात्स्	३।४।३५
राघ्राढा	१।४।१२२
राज्यह सयत्सरात्	३।४।१०३
रात्रे प्रमाचद्रस्य	४।३।२४०
रात्सशये च	३।४।२०३
रात् स	५।३।६०
राज्जुतबले	३।४।१०२
राहुयमपत्ये	३।१।१०६
राधीस्वोर्षिहैव	१।२।१३०
राधो यध	५।०।१७५
राभ स्मि	५।१।१५९
राष्ट्रदूतैराद् घैत्याहन्	३।२।१००
राष्ट्रराज्ञ सनाम्नोऽञ् राजापत्ये	३।१।२००
राष्ट्रवत् सर्व सक्पाद् द्वे	३।३।८४
राष्ट्रजनादिभ्य	३।२।६४
राष्ट्रेभ्य	३।०।१३७
राजै	४।४।२६
रक्षोर्वागिनि	३।२।११०
रतोऽणु	१।१।५८
रि	५।२।१७०
रिद्ध्यगलिश्चे	५।२।१५०
रीगृत्वता	५।२।२०९
रीकृत	५।२।१४२
रीस्यो	५।४।१४६
रुक्कुरिश् चोपि	५।२।२१०
रुक्पुद्गजतो	४।१।४०

लो रूप	१।२।१०३	घर्णहृदादिभ्यष्ट्यण् च	३।४।१४०
लोदि हतो	२।३।८	घर्णभ्रात्रनुपूर्व	१।३।११६
लोढो लट्पल	२।४।७४	घर्णात् कार	४।२।५६
लो म	१।२।१७७	घर्णां ग्रहचारी	४।१।९८
लोम्नोऽपत्येषु	३।१।१०३	घर्णेनार्हद्वरूपायोग्याना	१।४।६७
लोम्नोतर्वहिभ्यां	४।२।१५०	घर्णऽनित्ये	४।२।४२
लोमादे शः	४।१।४६	घर्णमिनिष्ठान	५।४।८३
लो घा स्नेहद्रवे	५।२।४८	घर्णां घर्णे	१।३।६८
लोहितादिसकलातात्	३।१।२१	घर्णां घुञ्	३।२।१३४
लोहितात्मणां	४।२।४१	घर्त्तिका घौ	५।२।५६
लौदिवचोऽपचिद्भ्रुभिशीङीरुपट्को-		घर्मणोऽचक्रात्	३।१।१२१
कोद्दृष्टत्.	५।१।१२३	घर्त्स्यत्यन्तहोरात्रेऽयोऽयघे	२।३।१२८
लौल्येऽसुक्षुप्त्प्रभ्याचि	५।१।३२	घर्षाकालेभ्य	३।२।१७१
ल्यो लुक्	४।२।४६	घर्षादीर्घात्	४।२।११०
त्योऽर्थाऽधाष्ट्ये च	१।२।८०	घर्षादुप् च	३।४।१०४
ह्यादे	५।३।२२	घर्षेयत्वेऽस्योत्तर वा	२।४।१६
		घरणादिभ्य	३।२।८९
घ		घरुणभवशर्षरुद्रैर्मृडात्	३।१।४७
घ को	५।१।८०	घलादेरिद्	५।१।९३
घस्यसुख्यातेरिद्	२।१।५८	घशिष्यधिम्यचिज्यामहिमश्चिमिच्छि	
घक्रय	३।३।२०५	घस्त्वा कृडिते	४।३।२५
घञ्चने गृध्रिषवे	१।२।७९	घशो यडि	४।३।२८
घतडात्	३।१।१३९	घशि	५।१।१२२
घास्ताच्छालात्	३।३।१४	घसनात्	३।४।३३
घत्सु	२।२।१३६	घस्नक्रयविक्रयक्रयविक्रयेभ्य	३।३।१६३
घत्सोक्षाभ्वर्षभाद्घ्रासे	४।१।१९८	घस्तेर्दन्	४।१।२०७
घतोर्वद्	३।४।२७	घस्सादिण्यो कसु	२।२।१०४
घद् घुपि क्यप् च	२।१।१११	घसातेर्वा	३।२।६७
घदोऽपात्	१।२।८३	घसुञ्जसुञ्जस्वमृडा द्	५।३।१०७
घघे प्रतेक्ष	४।३।१३३	घसुराटो	४।३।२६२
घघो राधे	४।४।१२१	घसो निद्व्यत्ययामास्यापे	२।२।१०८
घन्या	४।४।४४	घसोऽनूपाध्याङ्	१।२।१४२
घनोऽहशो रश्मि	३।१।६	घसोवस्योश्	४।४।१३२
घय प्राणिजातरञ्	३।४।१४६	घह्यपरिघ	२।२।१७७
घय शक्तिशाले	२।२।१२२	घह्यन्ने लिद्	२।२।४१
घयस्यनत्ये	३।१।२४	घह प्रवेय	१।२।१५०
घयस्तितुता	४।१।१०१	घहेऽपीत्यादीकः	४।१।२९३
घयस्तुलाभ्या	३।३।२६१	घहेस्तुरिद् च	३।३।१११
घयसि दत्तस्य वृत्	४।२।१७४	घा	१।२।१०९
घर्गोतात्	३।३।४५	घा	१।३।६
घघर्चलपतोऽच्याक्चस्य	४।३।१५	घा	३।२।१५८
घर्ग्येऽपपरिभ्या	१।४।२१		

याम्शसो	४५७८	घादिताम्याविषु	१३१२०
घाऽमाघास्याया	३३३७	वाहीकभ्रामेभ्य	३११२२९
घाऽमाघास्याधारे	२१११२०	घाहीकभ्यविमराजन्येभ्य	४१२४
घा भो	४३३२०४	घातिके	१११२०४
घाम्यपगुर	४३३४७	यातिमातितामतितांऽतियातिपद्	४१४१५८
घा म्यो	५१४१२६	याते	५१४१५६
घा म्यो ख	४१४१०५	घाऽघोऽष्टमाऽञ्ज	४१११०५
घाभृत्प पितुर्य	३२२३३	घाऽघोऽदिग्रिया	४१२१६
घाऽयं	४३३२६३	घिकर्णकुपातकात् वाश्ये	३१११५९
घाऽयं घो	४१११३९	घिकर्णछगलाद् वत्स्यात्रेये	३१११५०
घारिजगलस्थलकाताराजशकुत्तरा		घिजुशमीपरे स्थल	४१४७३
दिनाऽऽहते च	३१४९४	विचाले च	४११६५९
घा कृष्यमत्यरसधुपास्वन्यम	५१११४३	विस्त स्यातायं	५१२१९९
घा रोगातपे	३२२१७३	विदादेवृद्धेऽभृष्यानतर्ये	३१११२८
घाऽरूपे	४२२१६६	विदां छ लोदि	२११५१
घा लिटि	११११४३	विदे शतुर्षसु	५११५९
घा लिप्सी	१२२२६	विदो लटो वा	२१४७१
घा लीङ्गलिनायोः	४३३५१	विष्यत्यकरणेन	३१३२३८
घा यस्त्रास्वामात्	३११४९	विष्यवस्तिले तुद सख	२१२४७
घा व्युक्ती	११०५८	विधिनिमप्रणामप्रणार्थाष्टसप्रदा-	
घा घाम्गमे	१२२१८८	प्रार्थने लिङ्	२१३१५२
घा विवधवीयधात्	३३३१६८	विनयादिभ्यष्टण्	४२२४६
घाऽभृद्वाहो	३१११८७	विन्मतोरुप्	४१११६६
घाऽथ वयं	२३३४७	विन्यभ्युपे ह्यो वध्वाञ्	२३३५६
घा वेष्टिवेष्ट्यां	५२२२१४	विना तिल	११४४८
घाऽश्महिताह्नो विकारापत्ये	४१४१४६	विपरो जे	१२११५
घा ह्यायारोकात्	४२२१०६	विभ्रुकादेरण्	४१११०५
घाऽशेषात्	२३३१३२	विरोध्यद्रव्य	११४१०२
घाऽरूप स्कादे	४१४७१	विलिङ्ग पूर्णदीदेश	११४९५
घस्नद्रव्याहृक	३१४६०	विभ्रमो वा	५२२४१
घाऽस्मरणञ्	५११७२	विभ्रयसोऽनञ्प्रणौ	३१११४९
घा स्वडर्जादि	५१११७४	विश्वस्य नरे	४३३२९०
घापोऽभमेनादुद्धमौ	२११२०	विशपत्पदस्कदा व्याप्यासेव्ये	२१४३८
घा स्वसृपत्यो	४३३१७७	विशतिकात्	३१४३४
घा साकारं	२१२११२	विशत्यादेर्वा	४१११२
घासिजिह्वासिन फिडे	४१४१८२	विशारापादान्मथद्धे	३१४१२७
घाऽसुक	५१११८९	विशिपूरिपादिरुहिसमापोऽना-	
घासुदेवार्जुनाद् शुन्	३३३५२	त्सादे	३१४१२६
घा सुपि	४३३९२	विशुनि मस्याधयार्थ	४३३१३५
घा सुपो यहु प्राक्	४१११७२	विशेषण विशेष्येति	१३३४८
घाऽहर्पत्यादिषु	५३३१०६	वित्किरो घो वा	४३३१३६

विष्टारश्छदसि	५१४।८४	वेणुकादिभ्य छण्	३।२।१६१
विश्वदेवस्नेष्टरद्रघचौ की	४।३।२५६	घतनादेर्जोघन्	३।३।१६२
विसमासौ क्	१।३।५१	घेतस्सति	२।३।१४१
विसारिणो प्रत्ये	४।२।२७	घेत्तिछिद्भिदे क्ति	२।२।१५८
विहायो विह च	२।२।३२	घेत्ते सिद्धसेनम्भ	५।१।७
विहीनरस्यै	५।२।७	घेदायंसत्यस्या	२।१।३१
वीप्साया	५।३।११	घेदन् माक्षण	३।२।८३
वीप्सेत्यभूतलक्षणेऽभिनेप्	१।४।१३	घेमेड	४।४।७३
वीरात्तेजोविरोधे योऽञ्	३।२।६३	घेर्ग्य	१।४।१३१
बुञ्छण्फट्छस्मदण्ण्ययफण्फि		घेरित	२।१।६२
भिञ्कण्ठणोऽरीहणवृशाभ-		घश्च स्वनोऽशने	४।४।४२
दयङ्कुमुदकाशत्णमेक्षादमसाजि		घे शालशकटी	३।४।८७
सकाशत्तलपक्षकर्णसुतगमधराह		घे स्कदोऽते	५।४।५८
कुमुदादिभ्य	३।२।८७	घे स्थायि	१।२।४९
गुप्रशिष्यदृढमाणघे	३।३।२२०	घैकात्	४।१।२००
गुण् गुम् लृद् क्रियाया तवर्षाया	२।३।१०	घैकाव्यसुञ्	४।१।१५०
गुणी	२।३।३०	घैह्य	३।३।६७
गुयजे	२।३।४२	घणे गौ	२।३।६३
घृकाहेण्यन्	४।२।५	घेनोऽदूरेकाया	४।१।१४१
घृक्षासने विष्टर	५।४।८५	घेरगिक	३।४।७७
घृक्षे	४।३।१४४	घेरेऽदेवासुरादिभ्य	३।२।११३
घृजिमप्रात्क	३।२।१७७	घेशस्त्रयेमाजिमे	३।३।२०४
घृत्यतस्य	१।१।३५	घैपमोह्य भ्यस	३।२।११४
घृत्तिसगतायने क्रम	१।२।२६	घैष्टयादिभ्य	३।३।२१४
घृत्तोऽधीतो	५।१।१४२	घोच पूर्व	१।३।१०९
घृत्तोपपाठोऽनुयोगे	३।३।२१९	घोगित	४।३।२०५
घृदस्य	४।१।१५६	घोह्ने	३।१।१०
घृदो यूनाऽमन्याथप्रट्ती	१।३।१०३	घोदभित	३।२।२१
घृधुप् घृजे	२।३।१८२	घोदित	४।६।११०
घृपसुधामयमुदात् फिञ्दृछक्ष	३।१।१८०	घोटुङो भाषारभे शप	१।१।१०९
घृष्णोऽभ्ययसौ	१।२।१२२	घापकाद्	१।४।१६२
घृतो बाऽलिमसौ	५।१।९६	घोपमानात्	४।२।१७०
घे	५।४।८१	घोप्	४।३।२२६
घे कु	१।२।३८	घोप् चाध्यायानुषाके	४।१।१०४
घेक	४।४।८१	घोप् दुहदिहलिहगुहो ये द्रव्ये	५।२।७२
घेकोऽस्यऽस्ये प्र	४।३।१२२	घामोणात्	३।३।१४०
घे खुप्रा	४।२।१८५	घोरक	५।१।१
घेहि	१।४।१३४	घोणुज	५।१।२१
घेञ्च प्रदनाप्याने	२।३।१०६	घोर्णो	५।२।२८
घेञो द्वे	१।४।१५५	घोर्णो	१।१।९१
घेण्ये	४।४।६४	घोर्ध्यात्	४।२।१६५

घोदूर्ध्वं ह्यसद्वन्त	३।४।२०१	घाताभोरुष्ये	२।२।८२
घो विधूने जुष्	५।२।४६	घातम्फाद्विषया	४।२।२
घोशनीशर	५।१।८२	घातीनम्	३।३।१६५
घोशीनरेषु	३।२।१३०	घाह्य	४।४।१७४
घोष्टीतो से	४।३।९५	मध्यमस्त्रजृजमृजयजराजभाज-	
घोष्यिद्जागृत्समिध	२।१।४९	च्छशा प	५।३।७१
घो कर्णचिन्लपृक्त्यन्तम	२।२।३२	झ	
घो प्रघनेऽशब्दे	२।४।२८	ञ	५।४।११७
घो-मुचो धे	५।२।१७८	शकटादण्	३।३।२३६
घी पिम्बदो देशे	२।१।१३८	शकार्यनम-स्यास्तिस्वाहाघपट्स्थधा	
घ्य	४।३।२२	दितै	१।४।२९
व्यक्तयाप्समुक्ती	१।२।५६	शतिलगुलाकु शष्टितोमरधनुर्घटे मवृ	२।२।१८
व्यञ्जोऽव्यग्रघमन्त्रि	१।४।१०४	शक्तियष्टेष्टीकण्	३।३।२१३
व्यधो लिटि	५।२।१९१	शक्तिद्वस्तिकषाट	२।२।६८
व्यतुल्याख्या अजात्या	१।३।६१	शक्ति लिट् च	२।३।१६३
व्यर्मा भ्यो भूते	२।२।८५	शक्तुस्तये धत्समीहौ कुः	२।२।२४
व्ययोद्गोघा	२।२।१७५	शक्ते कमणि	५।१।१३८
व्यर्था पर्यर्था	१।४।१२	शच्छन् विशते	३।४।२०५
व्ययहृपणो सामर्ध्यं	१।४।७५	शतमानसदध्नादम्	३।४।३१
व्यस्य धा कर्त्तरि	१।४।८४	शतपथे पथष्टद्	३।२।७७
व्या	२।३।१६२	शस्त्रहाधेद्वसेय	२।२।१५५
व्याघ्रादिभिपपमेयोऽतद्योगे	१।३।७७	शतावस्थार्थे सेठ्यौ	३।४।२४
व्याहृच्च रमाः	१।२।९५	शतादिमासार्द्धमाससयत्सरारामहृ	४।१।१०
व्यादिभ्यष्टञ्जिह्वी	३।२।१२७	शताह्वा	३।१।४२
व्यानद् बहुल	२।३।१०६	शदेर्गात्	१।२।६८
व्याप्ता	१।३।२६	शदोऽगतो स	५।२।४२
व्याप्तादेरकश्च च	३।१।१२५	शप्दयात्	५।१।६३
व्यितये	४।३।७६	शफमरवाजात्रये	३।१।१४२
व्युडोऽयो हल सन्धयो	१।१।१११	शब्दकर्मण	१।२।३९
व्युत्तपक्ष	१।२।३७	शब्दद्वन्द्वरुललाटपुष्पटाद्वर्द्धौ	३।३।२०१
व्युत्सनिप्रात् कट	३।४।१८८	शब्दादि कृभि	२।१।२१
व्युद् काकुदस्य	४।२।१८०	शब्दे	१।२।१४८
व्युपे द्य	२।३।३५	शभ्यो घिनिण्	२।२।१२९
व्युष्टादिष्वण्	३।४।१२२	शम्यस्योऽघो खो	२।२।१६
व्येऽदयम	४।३।२७९	शम्या कृञ्	४।१।१९६
व्यो स घल्घौ	४।३।६३	शम्या लृक्	३।३।१०९
व्योऽलिटि	४।३।४५	शमा दी	५।२।८१
व्योऽस्पष्ट स	५।४।८	शमोऽदर्शे	४।४।९१
व्यजनेरपसिते	३।३।१७७	शयवासिवासेऽकालात्	४।३।१६७
मज्यज क्यप्	२।३।८७	शर	५।४।१५०
मज्यल्लोऽत	५।१।८७	शर खयि	५।२।१८१

शरपरक्षरयार्द्धं वा	३१३१६६	शिवार्द्धम्	३१११४४
शरच्छुनकदमग्निशर्महृष्णपात भृगु		शोटी मे	३१२१४४
यत्सामायणवृषगणमाल्लयाशु ३११३४		शोडो रत्	५११६
शरद्वि	४१२१३६	शोण्यविप्रियप्रिपुमापुमुसमज	२१३८९
शर्करादरेण	४११३१४	शोतशोण्यवी वागिनि	४११२२
शर्करायाष्टण् छण् च	३१२११	शोताया समित	३११२९०
शङ्कललाटपात हाष्टपाज	२१२३६	शोतादिभ्यः कालात्	३११२६
शर्यरे ररि	५१४२०	शोताष्णाटती	४१२३८
शरि सञ्च	५१४०५	शोभ्योराज	३११६२
शरो द्वे	५१४१४७	शोपिच्छेदाद् यदच	३१४७८
शालालोवा	३१३२०	शोपन् शिम्तोऽप्ये वि	४११८४
शशुजोऽमि	५१४१६५	शोर्पाऽधि	४१४१८६
शस्त्रजोपिसघाम्यद वा	४११३	शोल	३१३०३
शस्त्रप प्रणमे	५१११३०	शोलधर्मसाधो मृन्	२१२१२५
शस्त्युच	४३१२००	शोलीनिश्रमकाम्याचरमशोणः	२१२१
शसि	४३११०७	शोलेऽजार्ता भिन्	२२१७८
शसोऽन्	५११२७	शुक्राद् घ	३१२१७
शाफटशाकिनी क्षेत्रे	३१४१५६	शुक्रिकादेऽन्	३१३६१
शाखादेयः	४११२१०	शुद्धाभातशुभ्रधूपयराहादिगुपिकास्तथा११७७	
शाच्छलाद्वाप्यादेया शुक्	५१२५३	शु	४१३२९९
शाणात्	३१४१३	शुन्यशुनी	३१४१६
शात्	५१४१६२	शुनस्तन धेद	२१३३७
शापे न्यध	२१३१८४	शुनोऽते	४१११२१
शाल्वाशमयप्रयकल कूटादमकादिभु ३११२०४		शुष्मादिभ्यः	३१११५७
शालातुराच्छण्	३११७६	शुष्कचूणकश्चे विपस्तस्मिन्	२१४१८
शालीनकौपीनार्तिव्रीणा	३११८३	शुष्पचा की	५१३१२
शास्त्रेतिवृष्टद्वय	२११११३	शुल्कमयदु परिष्कृतसत्यात्याक	
शास्त्युष्टुष्टुष्टुष्टुष्टोऽंसे	२१११२४	यापनाप्रातिकूल्यनिष्कोपाशपर्ये	४१२८१
शान्यस्यसा	४११४४	शूलोसाद् घ	३१२१९
शासोऽष्ट हलात्	४११३५	शूलक करमे	४११३०
शा ही	४११३७	शूलादारक	४११७०
शिक्षशब्नापेजिह्वासोपलभनाशिधि ११२०४		शूद्रा मो घा	४१२३७
शिक्षाद्भ्याण्	३१३५५	शूद्रदादाक	२१२६४
शिप्याया	३१२९६	शोफधुच्छलागूलपु री शुन	४१३१७३
शिखाशालाशम्युणाधर्मतो	४१२८	शो मुचा	४१३३८
शित् सर्वस्य	१११६०	शोपाद्वा	४१२९४
शिरीषादुशकण्ठा	३१२६०	शोपे	३१२९
शिरोऽधसो पदे	४११३६	शोपेऽयदी लट्	२१३१४२
शिल्प	३१३०६	शोपेऽघाऽपातेऽफलादी	५१३१२१
शिलाया	४११०८	शोपेऽग पच	२१४९६
शिलालिपाराशपात्रमिभ्युच्चे	३१३०३	शोकानघतने लुट्	२१३३

शोणईपैतहरितभरितलोहिताद्

श्वोकादिभ्योऽभिर

३।१।४८

घर्णात्तो नञ्

३।१।३४

प

शौनकादिभ्यो णिन्

३।३।९०

पम्

१।३।२०

श्येनपातातलपाता

३।२।७१

पढजंढर्पकाण्णार

३।१।१६५

शा प्रते

५।२।१५५

पट्कतिऋतिपयस्य शुक्

४।१।५

सुलुदुस्ती मध्ये

५।४।१३३

पढो क सि

५।३।७३

अस ख

४।१।१०८

पण्मासाण्यडो

३।४।१००

आन्न स

४।४।२१

पण्मासाण्यटण्या

३।४।१०८

इयनप् सुद्ध

१।१।३२

पणि चाणिणस्तोरेषास्वित्स्वत्सद्

५।४।४५

इयाचिदिवोऽस्पर्शापादानजये

५।३।८७

पतुक्चुर्द्वि

५।३।४१

इयामलक्षमणाद् घाशिष्ठे

३।१।१९८

पनहनृधृतराशोऽणि

४।४।१३५

अदादिभ्योऽण्

३।४।१०६

पपउईतरि चादेघाण्डु

४।३।२१२

अयणाभ्यर्था दौ

३।२।९

पष्टात्

४।१।१५६

अविष्ठापाढाणा

३।३।८

पाडिवाद्बलिसाभूय्याभ्यामितौ

अधिप्रघेर्नञ् च

४।४।१२५

न्योदि

३।१।१२४

आणामासौदनाद्

३।३।२२४

गिन्निदादिभ्योऽद्

२।३।१०१

आह भुक्त ठोऽनेनाद्य

४।१।३५

येऽप्राघलप्राप्तापन्नादौ

१।४।१००

अिभ्योऽगौ

२।३।२४

ये पुनपत्यो

४।३।२६६

अिताऽधितप्रमाणे गोष्पदं

४।३।१४७

येऽगुलेमिस्स्यादे

४।२।१०८

अुस्त्रिपयज करणे

२।३।८२

योऽनञ्च

१।४।११०

अुबुदुमुल्लब्धयोर्घा

४।२।२०२

योमघरणेऽग्नेरी

४।३।१५१

अुस्मृद्वा सन

१।०।६४

एिघरो वा

५।२।१८६

अेण्यादि कृतादिभि च्यो

१।३।५०

एिवृकृम्याचमा शि

५।०।८२

अेधियो वा छदाऽभ्येता

४।१।३३

एुना एु

५।४।१३९

अे वायुघर्णनिघृते

२।३।३६

एणाता चेल्

१।१।३९

अे शृ

२।१।८८

ए्यस्वेज् वेऽहत्के मातरि

४।३।२६४

अेध

३।४।१४६

ए्योऽधुरुपात्यगोर्गवेऽप्रापेऽणिजो

३।१।८४

अेघाघद्दृष्ट्याशपा क्षीप्स्य

१।०।१२७

ए्योऽनुस्वारे

५।३।४०

अेक्षप स्वार्ध

२।१।५५

ए्यो नो णोऽभिधे

५।४।९९

अेक्षपशीद्स्थास्यसृजन्सृज्जुपार

०।४।५४

ए्यसुश्छण्

३।४।१६६

मात् च

०।४।५४

स

अेक्षणाह पा

३।३।१६१

स

१।३।२

अेक्षमण सकोचकोशे

४।४।४५

सकलकर्ममाद् वा

३।२।३

अेक्षयन्मघोनोऽहति

४।४।३३

सकलादेर्गोत्रे

३।०।१००

अेक्षयस्पर्द्वचोऽधुप्पुसम्

५।२।१४२

सकृत्

४।२।२३

अेक्षय

३।१।७८

सको

५।४।११५

अेक्षयुरभ्यभ्रम्भा

१।३।१००

सकथ्यस्थिदध्यरणोऽनद्

५।१।५८

अेक्षयस्तुद् च

३।२।१७६

सकेशे

२।४।३७

अेक्षयो घसीयसद्य

४।२।११६

सक्य वा

२।१।१३

अेक्षदेरी

५।२।१३

सखिवणिगूदताद् य

३।४।१४४

अेक्षेताभ्याम्यतरगालोडिताह्वारकस्या

२।१।०९

सखितोऽकी

४।१।०३

अेक्षेतेतकय च

२।१।०९

सत्यदिश्विनाय	३११६९	समपाये	४३१३०
सति	२१११२०	समाज्जर्तु	१११११७
सति धरये युपाऽस्त्री	३११११५	समानासदावेद्य	३१०१६९
सतीर्थ	३१३१२३१	समानामेक	११३१७७
सायगदास्तो कारे	४१३१३२१	समात्म्य धमादिपु	४१३१२५१
सङ्गतपद्याशस्ये	२३११२५	समा समा विजायते	३१४१७४
सद्वा सापिदेऽधिपय स्यात्	३११११७	समाया र	३१४१०१
सदस्वज्जालिदि	४१४१०८	समिधष्टे यणाधामे	३१३१०८
सदा सध	४१११२६	समि मुष्टा	२१३१४३
सदोऽन्ते	५१४१४९	समि युद्धोऽ	२१३१२२
सत्रिपिम्बोऽर्द्धे	५१११३०	समि वा	२११११८
समिभशाशस्वदिच्छावु	२१२१६०	समीये	११३१३३
समहपरमोत्तमोत्कृष्ट पूजयेत्	११३१२३	समुद्	५१३१९६
सयत	४१२१००	समुद्यत पदी	२१११५८
सन्त्यहो	४१३११३	समुद्गर्गात्मा	३१०१४२
सन्त्ये धृन्नय	११२११००	समुदास्यमोऽग्रये	११२१८४
सन किचि रर य	४१४१४१	समूहो ज्ञश्च	२१४१०१
स गद्	११४१०६	समूहयच बहुपु लयो	४१११२७
सनि	४१४१४६	समूदात् समर्थति	३१३१९५
सनि	११४१३७	समोऽकृजे	११२११७
सनि महगुह्य	५११११६	समोगमप्रच्छिन्नष्टुष्टिधुविद्ग	११२१२८
सनीद्	५१११९७	समो भया	११२१११
सनीयतर्जसस्वदभुष्टुश्रियूनुभरह		सर्वचर्मण दृत खद्वज	३१४१६४
पिसतम्यते	५१११०४	सर्वजनात् स्वप्न य	३१३१५०
सनो वा	४१३१८	सर्पेर्धौ शिष्टे	५१११८६
सपत्न्यादी	३१११५४	सर्पभूमिपृथिव्या जण्	३१११११
सपत्रानिष्पन्नादतिपाथे	४१२१७८	सवस्य द्वे	५१३११
सप्रक्षयपादे	४१४१०४	सवाण्णो वा	३१४११४
सप्रक्षयारी	४१३१२५२	सवात्	११५१५५
सभाऽशाला	११४११५	सर्वादेरिन्	४१११८७
समस्तुमोर्मेन कामे	४१३१२७८	सर्वादेः पथ्यगकर्मपत्रपात्रशरावाद्	
सम्राज क्षत्रिये	११११८२	व्याप्यो	३१४१६६
सम्राट्	५१४११३	सर्वा गीतापदीनायानयोनमदद्	
सम	२१११८६	यद्वातेये	३१११७६
सम र तते	४१३१७६	सवाशाह सखातपुण्याद्य शत्रोः	४१२१०६
सम ररसि	४१४१४	मर्ध्वजादिदयायासोऽनुच्छर्णा	२१११४८
सम सर्वयुक्ते	११११८१	सर्वे	२१२१४५
समर्थे पदविधि	११३११	सर्वात्तरदक्षिणवामादेः स	३१३१३४
समथास्वयंशक्रधृपज्ञाग्लायटरलम		सरजसोपशुनानुगय	४१२१४४
ममसद्दार्ढ तुम्	२१४१४७	सरोऽनोद्गमयस खुजात्यो	४१२११७
समयात् प्रासाह	३१४१००	सरोहल	०१३१००

सहृद	२।३।१३	संघत्सरात् पर्यफले	३।२।१८१
ससञ्जुपो रि	५।३।१०२	सवत्सराग्रहायण्याष्टण् च	३।३।२८
ससर्पादेरुप्	३।२।८०	सव्यवमात्	१।२।२१
सस्वानाक्रिय स्य	१।१।४	सविमाद् भ्योऽघो हुः	२।२।१७०
सस्नौ प्रशसे	४।२।५४	सशय	३।४।८९
सस्मे सश्च	२।३।१६७	सम्कृतं	३।३।१४४
सम्याद् गुणात् परिजाते	४।१।१६	सम्कृतं सस्य	३।२।१८
सहृषहृचलुपापतेरिः	२।२।१६८	ससहयो समीसघो	४।३।२४७
सहयहोऽस्यो	४।३।३०३	ससृष्टे	३।३।१७५
सहनञ्चिद्यमानात्	३।१।६७	सात	४।२।८३
सहसहितसहितशफलश्मणवामादे	३।१।८०	सायंजे	५।१।१४५
सहस्य स खो	४।३।२४६	साकलात् सघाकलक्षणघोपे पा	३।३।११८
सहावेस्तुल्य	४।२।१९७	साक्षादाद्यप्य	१।२।१७२
सहायाठा	३।४।१४२	साह	४।४।८१
सहाधन	१।४।३४	साह तद्विषयाह	४।१।२१३
सहे	२।२।४६	सात्मेतादि	१।१।०
सकटात्	४।२।१००	साह्या कान्स्वर्ग	४।२।७१
सत्य	२।२।६	सादे	४।१।३८
सख्याताह्या	४।२।११४	सादेश्च य	३।३।१०७
सख्यात्पा	१।३।१११	सादेष्ण्	२।३।१६३
सखये स्थितासलावूराधिकादयर्जा		साधक्तम करण	१।२।१३८
र्यादिट्ट च	१।३।९२	साधन कृता बहुल	१।३।३०
सगतेऽजयै	२।४।४९	साधने स्वार्थ	१।२।१८०
सोषेऽनूयै	२।४।३८	साधुनिपुणेनानभ्यादिनार्थायामाप्	१।४।६२
सजेवा	५।४।४६	साधौ	२।२।७९
सज्ञा ह्यु	१।१।३०	सातपदीन सख्य	३।४।१७८
सज्ञो भा दे	१।४।११	साम आकम्	५।१।३०
साङ्किर्साध्यादेऽर्थाण्	३।१।७७	सामान्यनोपमान	१।३।४६
साधौ	४।२।६८	सामिस्वय सेन	१।३।२३
सपदा व्याभिविधौ	४।२।७२	सामीप्येऽघोऽध्युपति	५।३।६
सपदाविभ्य कियप् क्ति	२।३।९१	सायविराह्णप्रगे शोः	३।२।१७८
सपादिनि	१।४।११५	सायनहुह	५।१।६४
सपर्युपात् कु सुह भूये	४।३।१२६	सायमे	५।१।८६
सप्रत्य	१।२।१८६	साभ्य पौर्णमासीति खी	३।२।२३
सप्रतर्ज्ञाऽस्मृतौ	१।२।५२	सिध्पकरावण्	३।३।४
सप्रदानेऽप्	१।४।२४	सिकताशर्करात्	४।१।५५
सप्राज्ञानोर्गुणौ	४।२।१६४	सिचो यडि	५।४।९२
सयोधने योध्य	१।४।६६	सितसयस्य	५।४।५४
समवत्यवहरति च	३।४।६२	सिति	१।२।११८
सभाव्येऽलमर्थात्	२।३।१४४	सिद्धयार्थात् पुनर्वसुर्मे	१।३।१०८
सैलिलटोर्जे	५।२।७०	सिद्धिरेकातात्	१।१।१

सिद्धौ भा	१।४।६	सुसवाङ्माद् राप्स्य	५।२।१८
सिद्धादे	४।१।४३	सुस्य्यादे	४।२।१७२
सिध्यतेरप्ताते	६।३।४४	सु सियररुगमत्स्यबळ	७३।१७
सिपि रिषा	५।३।१०९	सुस्नातादीन् पृच्छन्	३।३।१६८
सिल्लिडि	२।१।५०	सुषामाविषु	५।४।७७
सिल्ली वे	१।१।१००	सुहरितवृणसोमाघमात्	४।२।१६२
सिमुमहसुदन्मुख्य	५।४।५५	सुहृद्दुर्दन्मिन्नामित्रे	४।२।१८६
सिस्वसीयुद्तासा ङी महाज्ज्ञा		सुकसाम्मोदळ	४।१।१०३
इशो जिद्	६।४।६४	सुचो	१।१।१०४
सीक्	१।१।१८	सुचिसूत्रिमूज्यत्यभ्यन्तूणो	७।१।३३
सीमत केशे	६।३।९६	सुत्याभोज्ये युपतिक्षत्रिये	३।१।८७
सुगाभ्या भारद्वाजे	३।१।१८१	सुत्रे धारण	७।२।१९
सुकमपापमत्रपुण्ये कु	७।२।१०	सुत्रस्मिन् सुम्यधिरिष्ट	५।२।१०७
सु कि	१।६।६७	सुभ्योऽयस्य मिडि	५।२।१६
सुखप्रियादानुलैभ्ये	४।२।८०	सुपाळा	३।४।३२
सुखादे	४।१।९१	सुथांगस्ययोडे च	४।४।१५३
सुखाविभुर्जाप	२।१।१८	सुयाहेष्या	३।१।४८
सुच	५।४।३४	सुज थाळ	७।१।७८
सुज सत्ये	५।४।९७	सुज्ज्वल्लप्पत्तपदृक्कुच	७।२।१४८
सुजक्षिपर्ध सन्यरिशस्ये	२।२।१८४	सुपण्लव भजनयत्ताक्ष	२।३।५७
सुद् तयो	२।४।८०	से कमक्त्तरि प्राप्ते	५।३।८९
सुदोबुत प्राक्स्थ	४।०।१०६	सेगुले सगे	५।५।६५
सुदुभ्य	५।१।५०	सेद् ते पूज्शीह्डीहस्त्रिम्	
सुदुस्पाधारे ड	२।२।१०	विद्यधृषी न	१।१।१०७
सुप	४।०।१	सेदि	६।४।११८
सुप रये	३।१।१३३	सेधस्थस्य	५।५।३७
सुपथ	१।२।१८४	सेधो गतो	५।४।६३
सुप सुपा	१।३।३।	सेनासुराच्छायाशालानिशा घा	१।४।११८
सुप्यसप्येय	१।१।९८	सेनातन्नारिखश्मणादिन् घ	३।१।८३
सुप्याद्भूत	५।१।१५८	सेना घा	३।३।१९७
सुप्यो	६।१।८३	सेवलसुपरिनिशालयवर्णार्थमाद्	
सुपि	२।२।७	स्वृतीयात्	४१।१८०
सुपि	५।२।१०६	सेहि टित्	२।१।७६
सुपाकीञ्चि	५।२।४६	सो	४।२।१४४
सुपूतुत्तुभगुणे गधस्य	५।२।१६८	सोड	५।४।५४
सुपा धुम्बो	१।४।१६७	सोऽत्रास्तोति दश खौ	३।२।८४
सुमगाजस्थूलपलितनग्नाधमिये-		सोदर्यसमानोदर्यौ	३।३।२६०
ऽप्ची च्यौ भव स्तुत्सुक्कम्	२।२।५५	सोमे सो	२।२।९१
सुम्मित पद	१।२।११६	सोडि	४।२।११८
सुयान् पिन् सौर्वारेपु	३।१।१७७	सोडौ	५।२।१५५
सुरासा या पिथ	७।१।३३	सोऽस्य तद्ध महाचर्ये	३।४।११९

सोऽम्य निवास	३३३७४	स्थादिभ्य क	२३३७०
सोऽस्याप्रणी	४११२८	स्थानातात्	३३३१६
सो	४१११०	स्थानांपानन्विधौ	११११५
स्फभ्न य	५११६२	स्थानोऽत्	३१११०२
स्थिति	४३३७७	स्थास्तभो पूर्वस्योद	५१११६३
स्तया एनश्च	२२२१७६	स्थासेनितेधसिचसजस्वजस्वजो	
स्तथेरमकर्णेजपो	२२२१७	इत् चोऽस्य च	५१११८८
स्तभुस्तुभुस्कभुस्कभुस्कभ्य	२१११६६	स्थूलदूरयुवहस्थाक्षिप्रधुद्राणा यण	
स्तभुसिधुसह कचि	५१११६	पप् केक	४१११६३
स्तभे	५१११५०	द्येष्टभात्पिङ्गसो घर	२२२१६६
स्तुषाग्ने	५१११६८	द्यो या	२३३८४
स्तुतौ धातु	४१२१०८	स्यसुपि सर्व पुवत्	४३३१८७
स्तुध्म् सोमै	५१११४६	स्नान लो	४१११८२
स्तेयार्हस्य	३१११४३	स्ति मर्षादि	११११४०
स्तोकारादर्थकृच्छ्रं केन	११३३३४	स्तिर्द्वे	११११४८
स्तोकाभ्युक्त्युक्तिपयाए करणे		स्ते स्मै	५११११२
का वाऽस्तत्वे	११११४६	स्ते स्याद् प्रश्न	५१२१२१
स्तो इधुना इधु	५१११३८	स्पर्धे	११११६४
स्तोयंश्च	२३३२३	स्पृग्मृग्गृग्गृत्पृहपो या	२१११५३
स्वयंपात्राद्यत्	११११०९	स्पृशादिस्त्रपो या	४३३६१
स्त्रिया	१३३१०५	स्पृशोऽनुदके कि	२२२१७०
स्त्रिया	५१११७७	स्पृहेर्घेप्सित	१२२१३५
स्त्रिया	३१११३	स्फातस्य स	४३३५९
स्त्रिया क्ति	८३३८०	स्फाधृदन्तैरस्कुरेप्	४२२१५१
स्त्रिया लौ	४२२१०५	स्फाधृदन्तैरेप्	४२२१३५
स्त्रिया	४१११७७	स्फाहतोऽस्कु	५१११९९
स्त्रिया पुलो द्वे च	४२२१०२	स्फादे स्फास्ते च	५३३६४
स्त्रियाशुप्	३१११४०	स्फादेरातो धोर्दण्यतोऽध्याप्य	५३३८१
स्त्रियामूचमोऽनह	४२२१८८	स्फाय	४३३३८
स्त्री	११०१०६	स्फायो व	४२२१९१
स्त्रीगोर्नीच	१११११३	स्फुरिस्फुर्योषभि	४३३४६
स्त्रात्यात्	३१११५४	स्फुरिस्फुर्यानिर्न	५१११६०
स्त्री न्यह	१११८१	स्फ क	१२२११०
स्त्री पुस्तान्णद् स्तण्द् घत	३१११०९	स्महतो	४३३७
स्त्रीवृद्धात् क्षेपे णश्च	३१११७६	स्मर्यदयेश कर्मणि	१११६९
स्त्र्युक्तपुस्कादनूरेकार्येऽहदप्रिया		स्मर्यऽयदि लृट्	२२२१११
दा स्त्रिया	४३३१८८	स्मिद्धपूद्वज्जश सनि	५१११४८
स्त्रोऽयश्च	२३३२७	स्मिद्ध	४३३५९
स्त्रिदले शते व्रती	३२२१७	स्मृदत्वरप्रथमृदस्त्रुस्त्रुशोऽन्	५२२२१३
स्थ	२२२१	स्मै	२२२११८
स्थः	१११२०	स्मै लाट्	२३३१५६
स्थलादिनाण् मधुकमरिचं	३१११५		

हेतौ	११४३२	होत्रादिभ्यश्च	३१४१५४
हेतौ तदधुने	११४४४	होत्रादिघोषधेदुत्पल्लम्	४१२००
हेतौ सर्वा प्राय	११४४०	होमायामाने	३१३१२३
हे पृथोक्ता	११३१२८	हो हन् का ज्ञान	२१११७
हेमादिभ्याऽञ्	२१३१२०	हभ्यक्षणाभ्यस्तद्व्येदिता	८१११०
हेरफचि	५०१६९	हभ्ये	४१११९३
हेयगया	३१३१४४	होम्होरोकनूप्याधिमायातापुगुणायेप्	५१२१४२
हिहेप्ययामेय	४१३१२२	हादस्ते	४१४१७७
होमेष	४१४१८६	ह्यशदेयत्तुप्	२१११८७
हो ज्ञो विनाग्नि	५१११६७	हस्ये	४१३१३१
हा द	५१३१६६		

इति जैनद्रव्याकरणस्याकारादिक्रमणिका समाप्ता ।

सनातनजैनग्रथमाला । आचार्य भरोदा वेठिया ।

६

आचार्यवर्यश्रीतोमदेवसूरिविरचिता जीन ग्रन्थालय ।
बीकानेर, (राजपूताना)

शब्दार्णवचंद्रिका ।

(जैनद्रष्टुवृत्तिः)

श्रीपूज्यपादममल गुणनंदिदेव सोमामरव्रतिपूजितपाठयुग्म ।

सिद्ध समुन्नतपद धृपभ जिनेंद्रं, सच्छब्दलक्षणमह विनमामि वीरं ॥ १ ॥

श्रीमूलसधजलजप्रतिषोडधानोर्म्येधुदीक्षितभुजगमुधाररस्य ।

राक्षाततोयनिधिवृद्धिकरस्य वृत्तिं, रेभे हरींदुयतये वरदीक्षिताय ॥ २ ॥

लक्ष्मीरात्यतिकी यस्य निरवशावभासते ।

देवनदितपूजेशे नमस्तस्मै स्वयंभुवे ॥ १ ॥

मिद्धिनेकातात् ॥ १ ॥ मिद्धि शब्दाना
निपत्तिर्ज्ञातिर्ना भन्यनेकातात्, अस्तित्वनास्ति न
नित्यनानित्यतमिशेषणविशेष्याचारमरुगात् दृष्ट-
प्रमाणानिरुद्धादाशास्त्रपरिसमाप्तिरित्येवोऽधिकारो वेदि-
तव्य । वक्ष्यति—सामेतादिरिति । अनेकाताधि-
कारे सत्येनाद्यतव्यपदेशो घटते, अन्यथा तदभागात्
किं केन सह गृह्येत यत सज्ञा स्यात् । तथा—संस्था-
नक्रिय स्वमिति—साधर्म्यैर्भार्यात्मके सत्यनेकाते-
ऽकाराकारयोर्हस्वद्रीर्घनालभेदेन वैधर्म्येऽपि तुल्य-
स्थानक्रियत्वेन माधर्म्यात् म्यमनाव्यवहार मिद्ध ।
अधु मृदिति च भावाभावाभ्यां विभक्त्यंतपु शब्देष्व-
र्थवत्ताऽनेकातात् सिद्धयति । तदवयवनामापि । वृक्ष
इत्यत्र त्रिसर्जनीयस्येकार्थस्य च मद्भावा ओका-
राद्यभावात्तत्काते नास्ति । तथा “ध्यपाये ध्रुमपादा-
न” इत्येवमादिना लक्षणेन षट्कारकी सर्वथा नित्य
क्षणिकयोर्नोपपद्यते ध्यपायध्रौव्याद्यभावादिति । किं

बहुना-उमिषितमात्रमप्यनकातमतरेण न सिद्धयती-
त्येवोऽधिकारो निर्णतव्य ।

* अइउण १। ऋ २। एओइ ३। ऐऔइ ४।
हयवरलण ५। अमडणनम् ६। झभञ ७।
घटधप् ८। जवगडुदश् ९। रफछठथचठ-
तइ १०। कपय ११। शपसअअः २२।
हल १३।

इति प्रत्याहारा । ट्ठरणाग्रहण ऋवर्णलृणयोरे-
कत्वाम्पुगमात् । हकारस्य द्विरपादान वृक्षे हस्-
त्वयुक्षदिति सिद्धये ।

* सात्थेतादिः ॥ २२ ॥ इत्यत्रकेन महोद्यार्यमा-
णा आदिवर्णस्तम्यपतिताना ग्राहका भन्यात्मना
सह । अण् । हर । मिद् । मुप् । मुद् ।

* स्वस्याऽभाव्योऽत्परऽणुदित् ॥ ३ ॥ अण्
उदिष गृगमाण स्वम्य ग्राहका भन्यात्मना सह भा-

१ समाना स्थाने क्रिया यस्य, समाने स्थानक्रिये याऽ-
स्य तत् ।

१ एव चिह्नितसुत्राणि परं तत्र यमयनद्विचिह्नित-
वृत्ता । १ वृत्तार्थऽयम् ।

व्य त्पर च वजयिता । परिति स्व । प्राक्षि । चौलि ।
देव । कामार । उत्ति- चो बु । पुना ष्टु ।
अभाय इति किं "त्यदादिर" इत्यन आकारस्य ग्रहण
नास्ति भाव्यमान् ।

आदेश प्रत्यक्षेण कटमेतो हि लम्पणि ।
भाव्यशब्देन पचते कथ्यते देवनदिभि ॥
आपर इति किं भिमोऽत ऐस् । धर्म । द-
याभिरित्थ एस् न भवति ।

स्थानक्रिय स्व ॥ ४ ॥ समाने स्थानक्रिये
पस्य वणस्य न स्वसङ्गो भवति । अ अ उदाचो-
ऽनुदात्त स्वरितश्च ङश्चाङ्गश्च । एय दीपां ज्ञातायौ ।
इत्यनस्याष्टादश भेदा परस्पर स्वा भवति । तथेय-
णादीनामपि । एवा द्वादशभेदा प्रस्थाभावात् । य-
वला द्वेय-ङ्गश्चाङ्गश्च । रेफोष्मणा स्वा न सति ।
ग्र्यां घण्यण स्व । लोकाप्रमित्यादि । स्थानग्रहण
किं कचटतपाना मा भूत् । तर्ता । क्रियाग्रहण
किं इक्षुमशाना मा भूत् । अकुर्यात्तति । स्वप्न
देसा "स्वेऽज्ञा दा" इत्यनमादय ।

आकारोऽच् प्रदीपः ॥ ५ ॥ अ आ आ ३
इत्येन फाटोऽच् प्रदीपसङ्गो भवति । दधि । गीरी ।
एहि जिनत्त ३ । हलचा भजातनिवृत्त्यर्थमचग्रहण ।
प्रतश्च । तितउ उत । अयथाप्र तुगुत्तुमिकल्पो
स्याता । प्रदीपप्रदेशा "प्रो नपि" इत्येनमादय ।

अचश्च ॥ ६ ॥ अच स्थाने प्रदीपसङ्गका भ-
वति । नतिश्चि । स्तुयते । आग्रज जिनदत्ता ३ ।
अच नति किं मुनाइ कुउ । भियते । वमनीश्च ।
चकर मज्ञाभिधो नियमार्थ । चौ, पथा, य, स ।

१ वणरतिप्रदेश स्थान । अकुराविसज्जीयजिह्वाभूत्त
एवो षट् । इयित्तजनीययोहर । बाजक्षाम्पलीयस्य
जिह्मूल । ६ ए ए वुयसानो ताळ । उओ जी पूयसानो
यान माष्टी । वस्य दताठ । कडुरपाणो मूर्धो । लुटलसानो
दत । नासिकानुस्वारस्य । क्रिया करण प्रयण । स्तुष्ट
करण स्वपानो । इपस्त्रुट यणो । भिह्मामचो । विह्मतर
मदाता । ऐरीतोवज्ञातम । अवणस्यातिविह्वतम ।
अवणमारस्य । ईपद्रिह्वन पावताहा ।

धर्मोपाया द्विनीयाश्च शम्भा अप्यत्रोपका ।
द्विनीयतुर्थयणां सुमहाप्राणा हसयुना ॥१॥

नासिकयो ङ ॥ ७ ॥ नासिकाया भवा यणा
हसङ्गो भवति । जमटणना । क्षात दोर । ता
सिभ्य इति किं तात तप्तान् । ङप्रदेशा "हस्य
शल्क्यो रिजति" इत्यादय ।

हलोऽनतराः स्फ. ॥ ८ ॥ हलोऽनतरा
अजिभरव्यर्वाहता स्फमवका भवति । धर्म-रत्नौ ।
इन्द्रे-नदरा । हल इति किं तितउ । अनतरा इति
किं पनम् । नाक । स्फप्रदेशा "स्फे रु" इत्येनमादय ।

अधु मृत् ॥ ९ ॥ धुर्जितमधुन उद्धरूप
मृत्न भवति । डिथ । दडिथ । शुङ् । अथिति
किं अहन् । मृत्प्रदेशा "डयाम्मृत्" इत्येनमादय ।

कुदृष्टताः ॥ १० ॥ कुदृष्ट हृत्त ससहक
च मृत्सङ्ग भवति । ज्ञाता । द्रष्टा । प्राजापन्य ।
जिनधर्म । नियमोऽय स्वाताना वृद्धृतेरेवति । इह
मा भूत्- अभवन् । अर्थयत्पदसघातानां ससहस्यैव
मृत्मज्ञा न वाक्यस्य, माधुर्धर्म मूने ।

प्रो नपि ॥ ११ ॥ नपि वर्तमानस्य मृद प्रो
भवति । अतिरि । अतिरधु कुउ । नतधु मुख ।
नपीति किं राजकुमारी ।

गोण्या मेये ॥ १२ ॥ गोण्या प्रो भवति मे-
येऽर्थे । गोणीमान गोणि । मेय इति किं गोणी ।

स्त्रीगोर्नीचः ॥ १३ ॥ यभृतस्य स्त्रीत्यात-
स्य गोशब्दात्तस्य च मृद प्रो भवति । अतिपट्टव ।
निष्कौशास्त्रि । निर्दय । चित्रगु । स्त्रीगोरिति किं
अतिधी । नीच इति किं नक्षत्रमाला । सुगौ ।

+ नाशीयसो वे ॥ १४ ॥ अशिलक्षणसुवि-
धेरीयसश्च य स्त्रीत्यस्तदतस्य नीचो वसे प्रो न भ-
वति । पूर्वज्ञाग । अद्वापिपत्ती । बहय श्रेयसोऽ-
स्य स बहुश्रेयसा जिन । वस इति किं नि भवति ।

* हृदुप्यसूचीगोण्योरूप ॥ १५ ॥ हृदुपि सति
स्त्रीत्यस्य नाच उप भवति सूचागोण्यो निहाय ।
पचद्राण्या देवता अस्य पचेंद्र । दशभि शाकुली
भि वीन दशशाकुल । आमन्त्र्या अनयन पळ

+ एत चर्चितसूत्राणां स्थान कृतान्यमयनदिविचिनमहा
वृत्तां पाणिनीयवद्वर्तितानि ।

भाम्ना । बकुल । उदर । हृदिति किं ? मार्गी-
युन । उपीति किं ? मार्गी त्व । असूचीगोण्योरिति
किं ? पचमि सूचीभि क्रोत पचसूचि । दशगोणि ।
आदिगैप् ॥ १६ ॥ आदिचो वर्णा ऐप्सञ्चा
भवति । नाडायन । रमय । नोमय । ऐप्प्रदेशा
“मृजेरेप्” इत्येवमादयः ।

अदेडेप् ॥ १७ ॥ अदेडो वर्णा एप्सञ्चा
भवति । सर्ता । नेता । भोक्ता । एप्प्रदेशा “मिंदेरे-
प्” इत्यादयः ।

इरुस्तौ ॥ १८ ॥ तारैरेपौ इक् एव स्याने
स्त । सावेम्मे-अनेपीत् । गागयो नयति । इक् इति
किं ? आदेज्जाला मा भूत् । यान । ग्लायति ।
उभिता । तौग्रहणसञ्चारिधो नियमार्थः । मथा । य ।

न धुखेजो ॥ १९ ॥ धोरेकदेसस्य खनिमि-
त्तेऽंगे ऐरेपौ न स्त । छल्लन । पोपुन । मरी-
मृज । देय । धुखे इति किं ? छल्ल-उभिता । अग
इति किं ? रोरवाति । इरु इति किं ? राग ।

निकुति ॥ २० ॥ गिति किति ङिति च
परे ऐरेपौ न स्त । भूष्णु । जिष्णु । मृष्ट । चित ।
चिनुत । मृष्ट ।

ईदूदेइद्विदिः ॥ २१ ॥ ईदूदेदतो यो द्वि
स दिसञ्ज्ञो भवति । मुनीं ह्मौ । साधू एतौ । द्वे
अत्र । ईदूदेदिति किं ? वृक्षानिमी । द्विरिति किं ?
वर्षार्थः । द्विप्रदेशा “दे” इत्यादयः ।

अ ॥ २२ ॥ दफारस्य म्याने य कृतो
मकारस्तात्परी ईदूतौ दिसञ्ज्ञौ भवत । अमी
आसते । अमू अत्र । द इति किं ? शम्भ्यत्र । न
इति किं ? तेऽन ।

* न्यजनाद् ॥ २३ ॥ निसञ्ज्ञोऽव आइवार्जि-
तो दिसञ्ज्ञो भवति । अ अपेहि । इ इद् पश्य ।
उ उत्तिष्ठ । नीति किं ? चकारान । अनादिति
किं ? आ उष्ण ओष्ण । आ इहि-एहि । आ उदका-
तात्-ओदकातात् । आ आर्यम्भ-आर्यम्भोऽस्य यशो-
गत भट्टकलकदेवस्य । क्तिरुण किं ? आ एवमनु-
मन्यसे । आ एव किल तत् ।

ईपदर्थे क्रियायोगे मर्यादाभिविधो च य ।
एतमात ङित विद्याद्वक्त्यस्मरणयोरङित् ॥

ओत् ॥ २४ ॥ ओदतो निर्दिसञ्ज्ञो भवति ।
अहो इद । उताहो एन ।

कौ वेतौ ॥ २५ ॥ किनिमित्त-ओकार इति
शब्दे परत वा दिसञ्ज्ञो भवति । साधो इति । साध-
विति । काविति किं ? गवित्ययमाह । इतौ इति किं ?
पटोऽन ।

उजः ॥ २६ ॥ उजो वा दिसञ्ज्ञा भवति इतौ
परत । उ इति निति ।

ऊँ ॥ २७ ॥ उज ऊँ इत्ययमादेशो भवति
इतौ परत स च दिसञ्ज्ञो भवति । ऊँ इति ।

दाधा भवपित् ॥ २८ ॥ दा धा इत्येव रूपा धव
भुसञ्ज्ञा भवति पिता मुक्त्वा । प्रणिदाता । प्रणि-
दपते । प्रणिददाति । प्रणिद्यति । प्रणिधयति । वि-
धीयते । अपिदिति किं ? दात बाहि । अवदात मुख ॥
उप्रदेशा “भुस्थोरि” इत्येवमादयः ।

क्कवतूतः ॥ २९ ॥ क कवतूश्च तसञ्ज्ञो
भवत । कृत । कृतवान् । कारित । कारितवान् ।
तप्रदेशा “ते सेदि” आदयः ।

सञ्ज्ञा सु ॥ ३० ॥ सञ्ज्ञाशब्दाद्योऽर्थः सु
सञ्ज्ञो भवति । सुप्रदेशा “वा खौ” इत्येवमादयः ।

भावकर्म ङि ॥ ३१ ॥ भावकर्मणी ङिसञ्ज्ञो
स्त । ङिप्रदेशा “ङौ” इत्येवमादयः ।

* श्यनपसुद ध ॥ ३२ ॥ शि अनपसुद च
घसञ्ज्ञ भवति । कुडानि तिष्ठति, पश्य वा । राजा ।
राजानौ । राजान । राजाना । राजानौ । श्यनपसुदिति
किं ? सामनी । राज पश्य । घप्रदेशा “धेऽका” इत्येव-
मादयः ।

+ स्यि* सरया ॥ ३३ ॥ सग्याशब्द स्यिनञ्ज्ञो
भवति । पचरा । पचकृन्व । स्यिप्रदेशा “स्येविधापे
धा” इत्येवमादयः ।

+ बहुगण भेदे ॥ ३४ ॥ बहुगणशब्दो भे-
दार्थे स्यिमञ्ज्ञो भवत । बहुक् । गणक् । बहुधा ।

स्य त्वर च तज्जित्वा । गतिरिति । शान्ति । शौचम् ।
देव । कानार । उन्ति- चा तु । पृष्ठा पृष्ठ ।
अभाष्य इति किं । "सदादर" इत्यत्र आकारस्य ग्रहण
नान्ति भाव्यन्तात् ।

आदेशः प्रयवचय कर्मणो हि लम्पणि ।
भाव्यन्त परेने कस्यते देवदिभि ।
आपर इति किं । मितोऽत एस् । धर्म । द
माभिरित्यत्र पम् त भवति ।

स्थानत्रिय स्त्र ॥ ४ ॥ समाने स्थानक्रिये
मस्य वणस्य स स्वमज्ञो भवति । अ अ अ उदात्तो
ऽनुदात्त स्वगित्तथ ङ्ङाङ्ङ । एन दीपो ज्ञातव्यो ।
इत्यनन्त्याद्वादश भन्त परस्पर स्या भवति । तथेय
णादानामपि । एवा द्वादशभेदा प्रस्थाभावात् । य
यत्र द्विधा-द्विधाश्च । रेफोऽमर्णा एता न सति ।
मर्णो वयण स । टांनप्रमित्यादि । स्थानग्रहण
किं कचउत्तयात् मा भूत् । तप्ता । क्रियाग्रहण
किं इत्युपज्ञाना मा भूत् । अरुदम्प्योतति । स्वप्र
देता "रुदन्तो दी इत्यनमादय ।

आकाराञ्च प्रदीप ॥ ५ ॥ अ आ आ इ
इत्यन काटाऽश्च प्रणीपमज्ञो भवति । दर्श । गौरी ।
एहि जिनन्त । एतच्चा सगत्तनित्यर्थमचमृग्रहण ।
प्रत्यय । तितउत्त । अयथात्र तुगुत्तितिकन्थो
स्थानो । प्रणीपप्रदेशा "प्रो नपि" इत्यनमादय ।

अत्र ॥ ६ ॥ अच स्थान प्रदीपसत्का म-
पि । अनिति । स्तूपने । आज्ञ जिनदत्ता इ ।
अच इति किं सुखा वृत्त । निचय । भवमर्णा इत् ।
चरु सहाजिधो नियमार्थ । यो, पथा, य, स ।

१ वग एतत्प्रदेश स्थान । अकुहवित्तनोयत्रिङ्गामूत्र
यतो कम् । हविषजनीययोदर । वाचनङ्गमूल्यस्य
त्रिङ्गमूल । इ ए ए उपयानो तात् । उभा औ पूष्मानी
यानामाज्ञो । वयस्य द्वादश । ऊरुपाणो मूषा । लघुल्लानो
दन् । नासिकाकुस्तारस्य । क्रिया करण प्रयत्न । स्पृष्ट
करण स्थानो । इत्यस्पृष्ट वणो । विहृतमचो । विहृतार
मदत्ता । एरीताविहृतनम । अवणस्यातिविहृतनम ।
लघुमकारस्य । इत्यलघुन नपयतहानो ।

प्रमोदयाया द्वितीयस्य शयस्या अप्यधोपका ।
द्वितीयतुर्यवशा स्फुर्महाप्राणा हसयुता ॥१॥

नामिकयो द ॥ ७ ॥ नामिकयो भवा कया
स्वमज्ञो भवति । जगद्वणता । नामिकयो । त-
निस्य इति किं । तत्त तत्तयात् । जगद्वता "स्वस्य
ज्ञानस्या विहर्ता" इत्यादय ।

हन्तोऽनन्तगः स्फ ॥ ८ ॥ हन्तोऽनन्तग
अभिरुपयार्हता भवद्वता भवति । भवे रसो ।
इन्द्र-नन्तग । हन् इति हि । तितउत्त । अनन्ता इति
किं पाण । पाण । रुद्रप्र-पा "इन्द्र" इत्यामादय ।

अधु मून् ॥ ९ ॥ धुजिगामात्र छन्दस्य
मून्म भवति । इति । इति । तुम् । अतिरिति
किं अत् । मून्म "इत्यम्" इत्येवमादय ।

छन्दश्रुताः ॥ १० ॥ कृत इत्यत समहक
च मून्म भवति । इति । द्रष्टा । प्राज्ञापय ।
निन्धर्म । निष्पाऽय स्यानामा वृद्धगोरेरिति । इह
मा भू-अभय । अर्धयत्तमसागानां तत्तइत्येव
मून्मा न वाप्त्यस्य, मागुन्म भूते ।

प्रो नपि ॥ ११ ॥ नपि रमातास्य मूद प्रो
भवति । अतिरिति । अतिरिधु कुम् । नतधु मुग ।
नशीति किं । राजकुमारी ।

गोण्या मेये ॥ १२ ॥ गोण्या प्रो भवति म
येऽर्थे । गोणीमात्र गोणि । मेय इति किं । गोणी ।

स्त्रीगोर्नीचः ॥ १३ ॥ यमगुत्तय स्त्रीवात-
स्य गोण्यत्तस्य च मूद प्रा भवति । अतिगद्वय ।
निष्पीणाम्पि । निदय । चित्रगु । स्त्रीगोरिति किं ।
अतिथी । नीच इति किं । तक्षरमात्रा । धुगो ।

+ नाशीयसो वे ॥ १४ ॥ अशिलक्षणमवि-
धेरीयमस्य य स्त्रीयस्तदतम्य नीचो यस्य प्रो न भ-
वति । पूर्णसाग । अर्द्धपिण्ण । बह्व्य श्रेयस्याऽ-
स्य स उद्धश्रेयमात्रिन । यत्त इति किं । नि भवति ।

* हृदुप्यमूर्चोर्गोण्योरुप ॥ १५ ॥ हृदुपि सति
स्त्रीयस्य नीच उप भवति सूचागोण्यो विहाय ।
पचद्राप्ता दवता अस्य पचेंद्र । दशभि शम्कुल-
भि त्रीन त्तागुत्त । आमलक्या अनयन फल

+ एतं किं तमृत्राणा स्थान कृता यमयनदिविचितमहा
धृता पाणिनीयवद्वादिशानि ।

आमलक । बबुल । बदर । इदिति किं ? मार्गी-
पुत्र । उपीति किं ? मार्गी त्व । असूचीगोण्योरिति
किं ? पचमि सूचीमि क्रीत पचसूचि । दशगोणि ।
आदेगैप् ॥ १६ ॥ आदेचो वर्णा ऐप्सञ्ज्ञा
भवति । नाडापन । रेमय । नौमय । ऐप्प्रदेशा
“मृजेरेप्” इत्येवमादयः ।

अदेढेप् ॥ १७ ॥ अदेडो वर्णा एप्सञ्ज्ञा
भवति । सर्ना । नेता । भोक्ता । एप्प्रदेशा “मिदरे-
प्” इत्यादयः ।

इकस्तौ ॥ १८ ॥ तावैवो इक एव स्थाने
स्त । सात्रेम्मे-अनैपीत् । गागयो नयति । डक इति
किं ? आदेज्जल मा भूत् । यान । ग्लायति ।
उभिता । तौमहण सञ्ज्ञाविधौ नियमार्थः । मथा । य ।

न धुलेजे ॥ १९ ॥ धोत्रेकदेशस्य खनिमि-
च्छेजो ऐरेयो न स्त । लोहुर । पोपुर । मरी-
मृज । देघ । धुले इति किं ? खज्-लविता । अग
इति किं ? रोरवाति । इक इति किं ? राग ।

निकुति ॥ २० ॥ गिति किति डिति च
परे ऐरेयो न स्त । भूणु । जिणु । मृष्ट । चित ।
चिनुत । मृष्ट ।

ईदुदेइद्विदिः ॥ २१ ॥ ईदुदेदतो यो द्वि
स दिसञ्ज्ञो भवति । मुनी इमौ । साधू एतौ । द्वे
अत्र । ईदुदेदिति किं ? वृक्षानिमौ । द्विरिति किं ?
वचर्थः । दिप्रदेशा “दे” इत्यादयः ।

झः ॥ २२ ॥ दकारस्य स्थाने य कृतो
मकारस्ताम्भापरी ईदुती दिसञ्ज्ञा भवत । अमी
आसते । अम् अत्र । द इति किं ? शम्पत्र । म
इति किं ? तैऽत्र ।

* न्यनजाह ॥ २३ ॥ निसचोऽय आह्वार्जि-
तो दिमहो भवति । अ अपेहि । इ इद्र पश्य ।
उ उत्तिष्ठ । नाति किं ? चक्षरात्र । अनाडिति
किं ? आ लृण ओष्ण । या इहि-एहि । आ उदका-
तात्-ओदकातात् । आ आर्येम्प-आर्येम्पेऽम्य यशो-
गत भद्राकलकदेवस्य । डित्कारुण किं ? आ एवमनु-
मन्यसे । आ एव किञ्च तत् ।

ईपदर्थे क्रियायोगे मर्यादाभिविधौ च य ।
एतमात डित विद्याद्वयस्मरणपेराडित् ॥

ओत् ॥ २४ ॥ ओदतो निर्दिसञ्ज्ञो भवति ।
अहो इद । उताहो एव ।

कौ वेतौ ॥ २५ ॥ किनिमित्त ओकार इति
शब्दे परत वा दिसञ्ज्ञो भवति । साधो इति । साध-
विति । काचित् किं ? गवित्ययमाह । इतौ इति किं ?
पटोऽत्र ।

उजः ॥ २६ ॥ उजो वा दिसञ्ज्ञा भवति इतौ
परत । उ इति विति ।

ऊँ ॥ २७ ॥ उज ऊँ इत्ययमादेशो भवति
इतौ परत स च दिसञ्ज्ञो भवति । ऊँ इति ।

दाधा भवपित् ॥ २८ ॥ दा धा इत्येव रूपा धव
भुसञ्ज्ञा भवति पितौ मुक्त्वा । प्रणिदाता । प्रणि-
दयते । प्रणिददति । प्रणिदाति । प्रणिधयति । नि-
धीयते । अपिदिति किं ? दात वहि । अवदात मुख ।
मुप्रदेशा-“भुस्थोरि-” इत्येवमादयः ।

कक्तचतूतः ॥ २९ ॥ क कनतुश्च तसञ्ज्ञो
भवत । कृत । कृतान् । कारित । कारितान् ।
तप्रदेशा “ते सेटि” आदयः ।

सञ्ज्ञा सु ॥ ३० ॥ सञ्ज्ञाशब्दाव्योऽर्थः सु-
सञ्ज्ञो भवति । सुप्रदेशा “वा खो” इत्येवमादयः ।

भावकर्म द्वि ॥ ३१ ॥ भावकर्मणी डित्ते
स्त । डिप्रदेशा “डो” इत्येवमादयः ।

* श्यनपमुद्र ध ॥ ३२ ॥ शि अनपमुद्र च
धसञ्ज्ञा भवति । कुडानि तिष्ठति, पश्य या । राना ।
राजानी । राजान । राजाना राजानौ । श्यनपमुडिति
किं ? सामनी । राज पश्य । धप्रदेशा “धेऽकौ” इत्येव-
मादयः ।

+ स्थि संख्या ॥ ३३ ॥ मातागल् स्थिनने
भवति । पचभा । पचकृन् । स्थिप्रदेशा “स्थेविधार्थ
धा” इत्येवमादयः ।

+ बहुगण भेदे ॥ ३४ ॥ बहुगणशब्दो भे-
दार्थे स्थिभञ्जो भवत । बहुक । णक । बहुधा ।

गणः । भेद इति किं ? यत्पुन्ये मध्ये च मा भूत् ।
बहू सूच । गणा गण ।

+ कसेद्धचर्द्ध ॥ ३५ ॥ कविषो सत्रिषो चाद्वय-
र्द्धाच्च स्थिसन्तो भवति । अद्वयर्द्धेन त्रीत अद्वय-
र्द्धः । अद्वयर्द्धशूर्प । कस इति किं ? माभूद् धादौ ।

+ षडर्द्धमारु ॥ ३६ ॥ अर्धपूर्वो षडत कस-
विषो स्थिमज्ञो भवति । अर्द्धपचम त्रीत अर्द्धप-
चमः । अर्द्धपचमशूर्प ।

+ घतुः ॥ ३७ ॥ घतुव्यात् स्थिसज्ञो भवति ।
इयक् । कियद्वा । एतावत्तुल्य । यावत्क ।
तावत्क ।

+ ङतिः ॥ ३८ ॥ ङतिव्यात् स्थिसज्ञो भव-
ति । कतिक । यतिः । ततिट्ठ ।

* णाता चेत् ॥ ३९ ॥ पकारनकारांता
उच्यता च सत्या इत्यज्ञा भवति । पद । पच ।
फति सति । अतप्रहणमुपदेशाय । तनाष्टानामिति
भवति । न शतानीत्यादौ । इत्युपदेशा “उचिउ”
इत्यनमादय ।

* न्ति, सर्वादि ॥ ४० ॥ सनादय शब्दा
क्लिमज्ञा भवति । सर् । निश्च । अन्ये । सर्वे ।
सत्ये । सत्ये । तस्मै । तस्मै । निप्रदेशा “क्ले स्मै”
इत्यादय ।

+ सम सर्वयुक्ते ॥ ४१ ॥ समशब्द सप्तयुक्त-
र्थयो क्लिमज्ञा भवति । समस्मिन् । सर्वयुक्ते इति
किं ? सम दशे वमति ।

* पूर्वपरातरदक्षिणोत्तरापराधराण्यखौ व्यव-
स्थाया ॥ ४२ ॥ पूर्वादीनि अखौ व्यवस्थायां
धतमानानि क्लिमज्ञानि भवति । पूर्वस्मै । परस्मै ।
धरस्मै । दक्षिणाय । उत्तरस्मै । अपरपा । अध-
स्मै । अत्रानिति किं ? उत्तराणां वुरूणां । व्यनस्था
यामिति किं ? दक्षिणाय गायकाय देहि । प्रार्णाय
मत्र प्रतायत । न तु दिग्दशकावृत्तौऽवधिनिधाय ।

+ स्वमज्ञातिधनाख्याया ॥ ४३ ॥ स्वमिन्य
शदरूप अज्ञाति अनाख्याया क्लिमज्ञा भवति । यत् स्वस्मै

रोचते तत् स्वस्मै ददाति । यदात्मो रोचते तदात्म-
याय ददातीत्यर्थः । अज्ञातिधनारयायामिति किं ?
स्वाय ददाति । स्वाय शिरयते । ज्ञातय धनाय धन्य-
र्थः । आख्याग्रहण किं ? ज्ञातिधनपर्यायस्य स्वशब्द-
स्य निषेधोऽयस्य तु मा भूत् । स्वस्मै पुत्राय ।
स्वस्मै गोत्रे ।

+ बहिर्योगोपसव्यानेऽप्युत्तर ॥ ४४ ॥ बहि-
र्योगे उपसव्याने चातरस्मिन्न भवति पुर निमुन्य ।
अतरस्मै वनाय देहि । बहिष्ठेन युक्ताय बाधाय बाधे-
नाभ्यतरायेत्यर्थः । अतरस्मै वज्राय । उपसव्याना-
योत्तरायावोपसनीयमानाय वा परिधानायेत्यर्थः ।
बहिर्योगोपसव्याना इति किं ? अस्मिन्नतरं शीतान्यु-
दकानि, मध्य इत्यर्थः । अपुरीति किं ? अतराया
पुरिवमति । प्राकारात् प्राज्ञायामभ्यतराया वेत्यर्थः ।

* पूर्वादिरह् ड्यस्योर्वा ॥ ४५ ॥ पूर्वादयो
ननाकाराता ङिडस्यो परत क्लिसता वा भवति ।
पूर्वस्मिन्, पूर्वे । पूर्वस्मात्, पूर्वात् । परस्मिन्, परे ।
परस्मात्, परात् । अवरस्मिन्, अवरे । अवरस्मात्,
अवरात् । दक्षिणस्मिन् दक्षिणे । दक्षिणस्मात्, द-
क्षिणात् । उत्तरस्मिन्, उत्तरे । उत्तरस्मात्,
उत्तरात् । अपरस्मिन्, अपरे । अपरस्मात्, अपरा-
त् । अवरस्मिन्, अवरे । अवरस्मात्, अवरात् ।
स्वस्मिन्, स्वे । स्वस्मात्, स्वात् । अतरस्मिन्,
अतरे । अतरस्मात्, अतरात् । अदिति किं ? पूर्व
स्या । पूर्वस्या । ङिडस्योराश्रय कार्यं विकल्प्यते अकतु
भवत्येव । पूर्वस्मिन्, पूर्वे ।

* जसि ॥ ४६ ॥ पूर्वादयो जसि क्लिसता वा
भवति । पूर्वे, पूर्वा । परे, परा । अवरे, अवरा ।
दक्षिणे, दक्षिणा । उत्तरे, उत्तरा । अपरे, अपरा ।
अवरे, अवरा । स्वे, स्वा । अतरे, अतरा ।

प्रथमचरमतयात्पार्द्धकृतिपयनेमा ॥ ४७ ॥
प्रथमादयो जमि वा क्लिसता भवति । प्रथमे, प्रथ-
मा । चरमे, चरमा । द्वितये, द्वितया । द्वये,
द्वया । अत्पे, अत्पा । अर्द्धे, अर्द्धा । कतिपये,
कतिपया । नेमे, नेमा ।

धर्मा वो बहता । पत्त्राक्षित । अनस्त्रिधाविति किं ? अत्र स्थाने विग्रह—पञ्चा । म । पथित्या देशो मुने कतव्य स्थानीय न भवति । क इष्ट ।

* परेऽथ प्राच' ॥ ६६ ॥ परनिमित्तकोऽजादेन पूरयिष्य कर्तव्ये स्थानीय भवति । पटुमाचष्टे पटयान । कथयति । अयर्थात् । पर इति किं ? वयात्रय । पात्स्य स पट्टाये क्रियमाणे न स्थानीय भवति । अच इति किं ? अभिमय । इह तुकि (तुगागमे) न स्थानीय भवति । प्राच इति किं ? नथेय । इष्ट उक्तव्ये क्रियमाण आग्व न स्थानीय भवति ।

* न द्विपदातवरेयस्वक्षिप्यम्कदेः ॥ ६७ ॥ द्वित्य पदान्तर ई यव किं त्रि अम् इत्येषा बु आदि-शब्दोक्त दी अनुस्वार चत्तर परस्वरा इत्येषा च त्रिधौ कर्तव्ये अजादेन स्थानीय न भवति । दध्यत्र । धस्य द्वित्व कतव्ये यणादेश स्थानियन्न भवति । निपति । निपति । यणि कतव्य श्रस ख स्थानियन्न भवति । यायानर । पश्चात् इति च्वात्त्व मियात् खे कतव्ये यङोऽत समगनिमित्त वरणिग्री न स्थानीय भवति । वध्या फल वधर । डधामिय खे स्त्रीयस्याप् न स्थानीय भवति । वद्धति । यखे कर्तव्ये अत्र खे क्तनिमित्त न स्थानीय भवति । देवपतर्द्वय । उठि कतव्ये विनिमित्त गिख न स्थानीय भवति । अशामि । शाम नाम । गिजतात् लौ अमि च परतो र्धात्वे कतव्य गिख न स्थानीय भवति । पास् । विद्धनिमित्त गिण्य वुत्र कतव्ये न स्थानीय भवति । प्रतिदीप्ता । दीत्वे कर्तव्य अनेख न स्थानीय भवति । शिपनि । नकारस्यानुस्वारे कर्तव्येऽख न स्थानीय भवति । जक्षतु । जक्षु । उह्य चर्तव्ये कर्तव्य न स्थानीय भवति । पिष्टि । शिष्टि । अनुस्वारस्य परस्य कतव्येऽख न स्थानीय भवति ।

त्रिवेजि ॥ ६८ ॥ द्विनिमित्तेऽप्यजादेन द्वित्व कतव्ये स्थानियन्न भवति । प्युदात्तव्यणयाचा दशा प्रयाजन । आग्यन् । जग्मतु । पपु । प्युदात्तस्य स्थानियन्वादाका द्वित्व । चकु ।

निनयिव । निनाय । छुलिय । छुत्रान । यणया यादेशानां स्थानियत्वात् कननैलोठी द्वित्व । द्वित्व-निमित्त इति किं ? सुस्पृषति । ताममूह द्वित्वनिमित्त । अचाति किं ? जघीयते । यङि परत ईख न स्थानियत् ।

* ईर्केत्यासन्नप्राकपरयोः ॥ ६९ ॥ इतिर-र्थपर । ईयथ कार्यश्च यत्र निर्दिश्यते तत्र यथाक्रम पूर्वस्य परस्यासन्नस्य कार्यं भवति । अचाको यण-दध्योदन । यादत्—दधति । आसन्नग्रहण किं ? धर्मनिदत्र । चिकीपति ।

नाशः ख ॥ ७० ॥ नाशशब्दवाच्योऽर्थ ल-सङ्गो भवति । रुडि । “दो टि ख” इत्यादय प्रदेशा ।

उजुजुश् ॥ ७१ ॥ तस्यैव नाशस्य उप उश् उश् इत्येता सङ्गा भवति । स्तीति । जुहोति । पचाळा । उजुजुश् प्रदेशा “इदादेरुजुप्” “जनपद उश्” इत्यादय ।

त्यखे त्याश्रय ॥ ७२ ॥ त्यखे इत्येऽपि त्या-श्रित कार्यं भवति । सुम्भिङ्गिण्यनि प्रयोजन । सवन्ति । सो खेऽपि पदसङ्गा । अधोक्त । “हल्वाभ्य सुसिप्यनन्” इति तिप् येऽपि पदसङ्गायामेष्वात्व-भट्टचर्यानि स्यु । अश्रित् । विप खेऽपि तुक् । पापचीति । यङ खेऽपि द्वित्यादि कार्यं । भाष्यते । ये खेऽप्येव भवति ।

नोमता गो ॥ ७३ ॥ उजुजुशामुरस्या स्तीति उमान् । तेन ह्येते त्ये गोस्याश्रय कार्यं न भवति । मृष्ट । जुहुत । शनाश्रयावेवपी न भवत । गोगिति किं ? परीष्टीति । यकाश्रयो द्वित्ययणि कौ स्त ।

+ रेऽह ॥ ७४ ॥ रेके कर्तव्येऽह उमता व-चनेन त्यखे त्याश्रय कार्यं न भवति । अहर्ददाति ।

+ वृत्त्यतस्य ॥ ७५ ॥ समासात्स्य उमता त्यखे त्याश्रय कार्यं नास्ति । मुराचा । परमगिरी । त्याश्रये हि पदवे कुत्वादि प्रमथेत । वृत्तिग्रहण किं ? तत्र गर्म । अतग्रहण किं ? वाह्वक्शुच ।

* **द्व्यंत्याद्यचः ॥ ७६ ॥** अर्चा मध्ये योऽव्यो-
ऽच् तदादि शब्दरूप टिप्पणं भवति । धर्मिन्-अत्रेच्छ-
न् । तत्त्वमुद्-अत्रेच्छन् । आताम्-आम्शब्द ।
टिप्पदेशा "टिप्परे" इत्यादयः ।

उपांत्यालुङ् ॥ ७७ ॥ अलामतस्य समीपोऽ-
ल् उङ्सञ्ज्ञो भवति । पञ्-इत्यकार । पाचक ।
भिद्-इतीकार । भेत्ता । व्यवहितायनिवृत्त्यर्थमुपाल-
महण । उङ्प्रदेशा "उङोऽत" इत्यादयः ।

येनात्विधिस्तदताद्योः ॥ ७८ ॥ येनात्ता
ह्लावा यो निधिर्निधायिते स तदतस्य अलि च यो विधि
स तदादो भवति । योऽव्योऽव्यासु । सरोर्हल ।
जेष । शिक्षा । ह्रस्वधुबुकोऽव्योऽव्यो । चिक्षि-
यतु । चिक्षियु ।

+ न सत्येऽनुगिति ॥ ७९ ॥ सविधौ व्यविधौ
च तदतनिधिर्नास्ति उगित्कार्यं विहाय । कष्ट परम-
श्रित । इप्सो न भवति । सौत्रनाडि । नडादे- फण
न भवति । अनुगितीति किं भवती । अतिभवती ।

+ यच्चस्तदादेः ॥ ८० ॥ यस्मात् प्रवृत्तिवि-
शेषात् यत्स्यो विधीयते स तदादे समुदायस्य भवति ।
मातृभोगीण । समुदायस्य सुनतर्जनैकपदत्वात्
णत्व । पुनकाय्यति । स्वप फाम्यो नाधिकारान्
भवति । महात पुनमिच्छति ।

+ स्त्री न्यङ् ॥ ८१ ॥ यस्मात् स्त्रीत्यस्तदादे-
न्यङ् अप्रधानमेव भवति । अतिकारिपगव्यबधु ।
बधौ परे व्यस्य प्रधानभूत ईश न भवति । न्यङिति
किं परमकारीपगधीनधु ।

+ कृत् सति कारकस्यापि ॥ ८२ ॥ कृत्सञ्ज्ञस्य
सतिसञ्ज्ञस्यापि सकारकस्यापि तदादे समुदायस्य
ग्राहको भवति । अपिशब्दात् केनलस्यापि । उदके
विशीर्ण । अवतसेनकुलस्थित । भुसनिष्ठुत ।

* **यस्यास्त्वान्येन्दुः ॥ ८३ ॥** यस्य शब्दस्या-
चा मध्ये आद्यच् ऐच् स दुसञ्ज्ञो भवति । शाल्दय ।
ऐत्तिकायनीय । ओपगगय । अद्विज हलामरि-
वक्षार्थे । आदिग्रहण किं सभासनयने जात सभा-
सनयन । एति किं दत्तस्याप दात् । दुप्रदेश

"दोस्व" इत्यादयः ।

+ देश एवैद् शेषिके ॥ ८४ ॥ यस्य शब्द-
स्य देश एव वर्तमानस्य अचामाद्यच् एङ् स दुसञ्ज्ञो
भवति शेषिके ल्ये कर्तव्ये । संपुरिका । सैपुराका ।
ठञ्जिठा । भाजकदीय । देशे किं दैनदिन ।

* **प्रादेशे ॥ ८५ ॥** पूर्वदेशे वर्तमानस्य यस्य
शब्दस्याचामाद्यच् एङ् स दुसञ्ज्ञो भवति शेषिके ल्ये
कर्तव्ये । एणापचनीय । गोर्दीय ।

त्यदादिः ॥ ८६ ॥ त्यदादयो दुसञ्ज्ञका भ-
वति । त्यदाय । तदीय । किमौय ।

* **वा खोः ॥ ८७ ॥** खोर्वा दुसञ्ज्ञा स्यात् ।
देनदीय । दैनदिन । पद्मनादाय । पाद्मनादिन ।

* **तचस्सात्त्राशमकृत्समुज्ज्वद्धाम्क्त्वा-**
मुत्तमुग्मिडामभ्यन्यक्सारदयो हिः ॥ ८८ ॥

तत् तस्मात् त्रा शस् कृत्स्व मुच् वत् धा आम्
क्त्वा अम् तुम् इत्येतदता मुग्मिडप्रतिरूपा ति-
सञ्ज्ञा अन्यच प्रधानभूता स्वरादयश्च शिसञ्ज्ञका
भवति । तदिति प्रत्याहार । "कायास्तासि" इत्यारम्य
आ "एधात्" तकारेण । तत्-द्वेधा । तस्-पाळुमलत ।
सात्-भस्मसात् । त्रा-राजत्रा वसति । शस्-बहुश ।
कृत्-शतवृत्त । मुच्-द्वि, त्रि । वत्-मुनिवत्
वृत्त । धा बहुधा । आम् ईहाचक्रे । कितमा । कि-
तरा । कया-कृता । अम्-भोज भोज । स्वादुकार ।
तुम्-कर्तुं । मुग्मिडाम-रात्रौ । मायाया । अस्ति ।
स्वस्ति । ति-अद कृत्य । अयक्स्वरादि-स्व तिष्ठ-
ति । स्व पश्यति । परमोच्चे । अन्यगिति किं
अल्युत्सा । अल्युत्सेस । शिप्रदशा "शे इत्यादयः ।

* **गाङ्कुट्यामग्निं डिङ् ॥ ८९ ॥** गाङ् कु-
टादीनां च अग्निर्वा ल्ये परत डिङ्ताय वाच्य भवति ।
अध्यगीष्ट । अध्यगीषाता । कुटिता । कुटितु । कु-
टितव्य । कुटिता । पुटिता । पुटितु । पुटितव्य ।
पुटिता । "अग्नि" इति किं उक्थोटक । उक्थो-
ट । उक्थोटयति ।

* **इटि विज् ॥ ९० ॥** विजैर्भिरडादै ल्ये छि-
द्वत् भवति । उद्विजिता । उद्विजितव्य । इटीति किं
उद्वज् ।

दीना च सेटि क्त्वात्वे किद्द् वा भवति । प्रथित्वा ।
मयित्वा । मथित्वा । श्रथित्वा । गुफित्वा । गुफित्वा ।
वचित्वा । वचित्वा । लुचित्वा । लुचित्वा । कृतित्वा ।
अतित्वा । तृपित्वा । तर्पित्वा । मृषित्वा । मर्षित्वा । कृ-
षित्वा । कषित्वा । गोहृषण किं कोषित्वा । गोकि-
त्वा । थकप्रहण किं णसित्वा । वतीति किं प्रथित ।

• व्युडोऽवो हलः सनन्त्वोः ॥ १११ ॥

उकारेकारोऽं धोराकागतस्य हलादे सेटि मणि
क्त्वात्वे च किद्द् वा स्यात् । दिद्युनिपते । दिद्योतिप-
ते । द्युतिना । द्योतिन्वा । लिखित्वा । लिखित्वा ।
पनि । लिगित्वा । लिगित्वा । व्युड इति किं नि-
क्षिपते । वक्षित्वा । अय इति किं सिसेविपते ।
सेवित्वा । ह्यदिरेति किं णिपिपति । एषित्वा ।
सेटीति किं वुमुक्षते । भुम्वा ।

युक्तदुशि लिगसंख्ये ॥ ११२ ॥ उदाधे

युक्त इन् लिगसंख्ये भवत । प्रत्ययार्था युक्तत्वात्
प्रकृत्यर्थो युक्त इत्युच्यते । पचालाना निवानो जन
पद पचाला । अगा । रगा । कलिगा । वुरव ।
उक्षीति किं आमलकफल । लिगसंख्य इति किं
वदर्या अदरमनो वदरी प्राप्ता । तस्य वन वदरीवन ।

। +धोरेव वहो ॥ ११३ ॥ से शुभूतस्यैव बहु-

विपस्य युक्तदुशि लिगसंख्ये स्त । मधुराश्च पचा
लाश्च मधुरापचाला । धोरेनेति किं पचालमधुरे ।
वहोरिति किं गोश्मधुरा ।

। × जन्मखलितिकादिपु ते ॥ ११४ ॥ जन्मादि-

पु खलितिकादिपु च यथासंख्ये ते लिगसंख्ये युक्त
वदुशि भवत । जन्मा अजयो जन् । जन्वो । जन्म
फलानि । दाक्षा फलानि । मल्लिका पुष्पाणि ।
खलितिकस्य परितस्पादूरभवानि खलितिक वनानि ।

+गुणानामजातेः ॥ ११५ ॥ गुणानां विशेषण-

वाचिना जातेरन्यस्य विशेष्यस्य लिगसंख्ये स्त ।
गुणधत्वार्था । हृदुद्धृतमभेदात् । शुक्र वस्त्र ।
शुक्र पट । शुक्र शाटा । कृत वस्त्र । कृत पट ।
कृता गाढी । माथुर कुल । माथुर पुमान् । माथुरी
घ्नी । निर्मथुर कुल । निर्मथुर पुमान् । निर्मथुरी

घ्नी । गुणानामिति किं वदरी वृक्ष । “अजाते”
इति किं पचाला जनपद ।

× न द्युशि ॥ ११६ ॥ नरि मनुष्येऽर्थ उशि गु-
णानां लिगसंख्ये न स्त । चचेन मनुष्या चचा
अभिगम्य । नृग्रहण किं पचाला रमणीया
बह्वन्ना । बह्व्यापका । बह्वशीरघृता । बहुमात्म्य-
फला । उक्षीति किं पटनी नारी ।

इति जैनैऽयकारणे शब्दार्णवचदिकाया
प्रथमस्याध्यायस्य प्रथम पाद ।

प्रथमाध्याये द्वितीय पाद ।

भूवादयो धु ॥ ११ ॥ भू इत्येवमादय शब्दा
धुसज्ञा भवति । भू ण्ये स्पद्धं गाधु । भवति । एध-
ते । स्पद्धते । गाधते । धुप्रदेशा “धोर्ध्व” इत्येवमादय ।

अकर्मको धिः ॥ २ ॥ अकर्मको यो धु स
धिसञ्ज्ञो भवति । अविद्यमानकर्मकोऽविनिक्षितकर्मको-
ऽप्यकर्मक । धिप्रदेशा “धि” इत्येवमादय ।

अप्रयोगीत् ॥ ३ ॥ शाले कार्याधिसुपदि-
श्यमानो वर्ण प्रयोगेन श्रयते य स इत्सञ्ज्ञो भवति ।
अण्-अच्-इह-जिमिदा-ङ्गे णचलजिह्व । इत्प्रदेशा
“सामेतादि” इत्येवमादय ।

यथासंख्ये समाः ॥ ४ ॥ समा शिष्यमा-
णा यथामस्य भवति । मिषुसंयतसंज्ञतत्ता ।
प्रथममस्यस्य मिष प्रथमसंख्योऽमित्यादि ।

स्वरितेनाधिकारः ॥ ५ ॥ स्वरितेनाचार्य-
प्रतिज्ञया अधिकारो नेदितव्य । “त्य” “पर” इत्यादि ।

• हैदितो द ॥ ६ ॥ डकारेण ऐकारेणश्च
धोर्ध्व भवति । शीङ्-शेते । इङ्-अधीते । एधे-
एधते । आसे-आस्ते ।

डौ ॥ ७ ॥ डार्ये दो भवति । भूयते भव-
ता । आस्ते भवता । कियते फट । हियते भार ।

१ भूवादीनां वकारोऽय लक्षणार्थे प्रयुज्यते ।
व्यवधानमिदो यमिन्तुववर्यारवे ॥ १ ॥
मुनो पार्थ वदताति वादयोगादिक इति ।
भूवादय इति ह्यया भूवाऽर्थो वादयाऽपवा ॥ २ ॥

कर्त्तरि अ ॥ ८ ॥ कर्त्तरि कारकं आद्यं दो भवति । व्यतिभवते । व्यतिष्ठते । व्यतिपचते ।

+द्वन्द्वः ॥ ९ ॥ द्वन्द्वस्य कर्त्तरि अ दो भवति । मप्रहरे राजान । व्यतिरहते नय ।

* न गतिर्हि सा शब्दे ॥ १० ॥ गतो हिमाया शब्दे चार्थं यतमानादो कर्त्तरि अ दो न भवति । व्यतिगच्छति । व्यतिधासति । व्यतिर्हसति । व्यतिप्रति । व्यतिशब्दयति । व्यतिजल्पति ।

परस्परान्योऽन्येत्तरेतरे ॥ ११ ॥ एतेषां मे जायं दो न भवति । परस्परस्य व्यतिष्ठति । अन्याऽऽस्य व्यतिपुनति । इनरेतस्य व्यतिभवति ।

+शेखरोऽसोः ॥ १२ ॥ शे पराम्ना ऊहसिम्या दो ना स्यात् । समहनि । समहते । निरस्यति । निरस्यते । गेरिति किं ? ऊहते । अस्यति ।

निरीशः ॥ १३ ॥ निरीशोऽशोर्दो भवति । निरीशते । निरीशते । निरीशते ।

परिव्ययक्रियः ॥ १४ ॥ पर्यादिभ्यः क्रीणा तेर्दो भवति । परिक्राणीते । निरीणीते । अवक्रीणीते ।

* विपरो जे ॥ १५ ॥ विपराम्ना जयतेर्दो भवति । विजयते । पराजयते ।

क्रीडोऽनुपर्याडः ॥ १६ ॥ अनादे क्रीडेर्दो भवति । अनुक्रीडते । परिक्रीडते । आक्रीडते ।

सपोऽरुजे ॥ १७ ॥ सपूनात् क्रीडेर्दो भवत्यकृजेऽर्थः । सक्रीडते । अकृज इति किं ? सक्रीडति शकटाणि ।

* क्षणो ॥ १८ ॥ क्षणोतेर्दो भवति । मक्षुणुते । सक्षुणुते । सक्षुणुते शब्दः ।

* गिरादोमि ॥ १९ ॥ सम गिरतेर्दो भवत्योमि प्रतिज्ञाने । सगिरते सगच्छ । ओमीति किं ? सगिरति ग्राम ।

* स्थ ॥ २० ॥ तिष्ठतेरोमि दो भवति । मय-मनेकाता मकमातिष्ठते ।

* सव्यवभात् ॥ २१ ॥ सगादिपर्यात् तिष्ठतेर्दो भवति । सतिष्ठते । वितिष्ठते । अवतिष्ठते । प्रतिष्ठते ।

शीप्सास्थयोक्तौ ॥ २२ ॥ शीप्साया पर पणितोऽर्थमा मरुपादिप्रकाशने द्योयोक्तौ च सप्तम्य त्रिनाद कृत्वा वा निश्चयकरणे स्था दो भवति । तिष्ठते कन्या छात्रेभ्य । त्वयि तिष्ठते । मयि तिष्ठते निर्णयः ।

उद ईहे ॥ २३ ॥ उद्युर्भात् स्थो दो भवति इतिऽर्थः । धर्मे उत्तिष्ठते । ईहे इति किं ? आसनादुत्तिष्ठति ।

* मंत्रेणोपात् ॥ २४ ॥ उपात् स्थो दो भवति मंत्रेण करणभूतेन चेतु सोपस्तिगति । जगत्या उपातिष्ठते । वृष्टुमा उपातिष्ठते । मंत्रेणेति किं ? भर्तुर्मुपतिष्ठति भार्या यौयनेन ।

+देवार्चासगमर्मत्रीपथिषु ॥ २५ ॥ उपात् स्थो दो भवति देवार्चादिषु । अजितायायमुपतिष्ठते । यमुना गगामुपतिष्ठते । महामात्राणुपतिष्ठते । अय पथा नृगमुपतिष्ठते ।

+वा लिप्सा ॥ २६ ॥ उपात् स्थो लिप्सावर्धे दो वा भवति । मिधुर्दो वृक्षमुपतिष्ठते, उपतिष्ठति वा ।

धे ॥ २७ ॥ उपात् स्थो धेर्दो भवति । ज्ञान ज्ञेयपूतिष्ठते । धेरिति किं ? स्वामिनमुपतिष्ठति ।

सपो गमप्रच्छिद्यच्छिद्युविद्वद्वाः ॥ २८ ॥ सपूर्वेभ्यो गमादिभ्यो धिभ्यो दो भवति । सगच्छते । मप्रच्छते । सस्तरते । समिष्यते । समरिष्यते । मप्रच्छते । सशृणुते । सविचे । सपश्यते । धेरिति किं ? मगच्छति ग्राम । सपश्यति देन । संगति धर्म ।

निसव्युपाद्ध्व ॥ २९ ॥ यादिभ्यो ह्यतेर्दो भवति । पुन निह्वयते । सह्वयते । विह्वयते । उपह्वयते ।

आड स्पद्धे ॥ ३० ॥ आडपूर्वाद् द्वो दो भवति स्पद्धेऽर्थः । मडो मल्लमाह्वयते । स्पद्धे इति किं ? गामाह्वयति गोधुक् ।

+गमे प्रतीक्षे ॥ ३१ ॥ गमेर्ष्यतादाहपूर्वाद् भवति प्रतीक्षे काष्ठकरणे । आरासयस्व तावत् । प्रतीक्ष इति किं ? विद्यामागमयति ।

+नुप्रच्छः ॥ ३२ ॥ आङ्पूर्वाभ्यां नुप्रच्छाभ्यां
दो भवति । आनुते शृगाल । आपृच्छते गुरू ।
*दात्रः ॥ ३३ ॥ ददातेराङ्पूर्वादो भवति ।
विद्यामादत्ते । धनमादत्ते ।

*न व्यसने ॥ ३४ ॥ दाजो दो न भवति
व्यसने विकसनेऽर्थे । निपादिका व्याददाति ।

+स्वांगकर्मकात् ॥ ३५ ॥ दात्र स्वांगकर्मकात्
व्यसनेऽर्थे दो न भवति । आस्य व्याददाति । स्वांग-
कर्मकादिति किं ? व्याददते पिपीलिका पतगमुख ।

*यमुग्नो धश्च ॥ ३६ ॥ यमेहंतेध्व भिसङ्गकात्
स्वांगकर्मकाद्वाङ्पूर्वादो भवति । आयच्छते । आय-
च्छते । आहते । आप्राते । आप्नते । आयच्छते
पाणि । आहते वक्ष । धेरिति किं ? आयच्छति
रज्जु । आहति पाप ।

*व्युत्तपथ ॥ ३७ ॥ व्युद्गथा तपेदो भवति
धे स्वांगकर्मकाच्च । वितपते । उत्तपते राजा । वितपते
पृष्ठ । धेरित्येव । उत्तपति सुवर्णं सुवर्णकार ।

*वेः कुः ॥ ३८ ॥ विपूर्वात् कृजो धेदो भवति ।
निकुरते सैधरा साधुदाता । अन्नस्य पूर्णा
छात्रा विकुरते ।

*शब्दकर्मणः ॥ ३९ ॥ वे कृजो दो भवति
शब्दकर्मकात् । क्रोधा निकुरुते स्वरान् । पार्श्वो
निकुरुते स्वरान् । शब्दकर्मण इति किं ? निकरोति कट ।

*गधनावक्षेपसेवान्वायप्रतियत्नप्रकथोप-
योगे ॥ ४० ॥ एवर्थेयु कृजो दो भवति । अय
मिममुक्कुरुते । श्वेनो वर्त्तिकामुपकुरुते । गणकान्
प्रकुरुते । परदारान् प्रकुरुते । काष्ठं गुणस्योपसृ-
रुते । जनापवादान् प्रकुरुते । शतं प्रकुरुते धर्माय ।
एवमिति किं ? धर्मं करोति ।

प्रसहनेऽर्थे ॥ ४१ ॥ अधिपूर्वात् कृजो दो
भवति प्रसहने पराभिमुखेऽर्थे । वादिनोऽधिवृत्त ।
शस्त्रधिवृत्ते । प्रसहन इति किं ? अधिकारति ।

*पूर्वोत्संगोपनीतिज्ञानभृतिगणनव्यये न्यः ॥ ४२ ॥
पूर्वादिष्वर्थेयु नयतेदो भवति । नयते चार्या स्याद्वादे ।
चात्कमुदानयते । माण्यक्रमुपनयते । नयते चार्या

तत्त्राथ । कर्मकरानुपनयते । भृतिदानन रयशी-
करोति । मद्रक्षा कारं निनयते । राजप्राण भाग
निर्यातयतीत्यर्थ । शतं विनयते । व्ययीकरोति ।
एवमिति किं ? नयत्यजा ग्राम ।

*कर्तृस्थे कर्मण्यमूर्तो शमे ॥ ४३ ॥ कर्तृ-
स्थेऽर्थे कर्मणि भूत्तिनर्जिते निश्चिते नयतेदो भवति
शमेऽर्थे । क्रोधं विनयते । हर्षं विनयते । कर्तृस्थे
इति किं ? मुनि परस्य क्रोधं विनयति । कर्मणीति
किं ? बुद्ध्या विनयति । अमूर्त्त इति किं ? गडु
विनयति । शम इति किं ? क्रोधमानयति ।

+हुर्यतिताच्छील्ये ॥ ४४ ॥ हरतेदो भवति
गतेस्ताच्छील्ये । पेटकमथा अनुहरते । मातृक ।
गणोऽनुहरते । गतिस्त्रिभानमनुजुति ।

+शिक्षासाधेर्जिज्ञासोपलभनाशिपि ॥ ४५ ॥
शिक्षादिभ्यो जिज्ञासादिषु दो भवति । शक्ते सन्नतात्
शिक्षा । जिज्ञासाया-निचा शिक्षते । दुग्धं शपते । सर्पि-
षो नापते । एवमिति किं ? भोक्तुं शिक्षति ।

वृत्तिसर्गतायने क्रमः ॥ ४६ ॥ वृत्त्यादिष्व-
र्थेषु क्रमदो भवति । तत्त्वेऽस्य क्रमते बुद्धिर्न प्रलि-
ख्यत इत्यर्थ । जैनेन्द्रायनाय क्रमते उत्सहत ;
इत्यर्थ । क्रमतेऽस्मिन् शास्त्राणि सतन्यते पा-
त्यते वा ।

परापात् ॥ ४७ ॥ वृत्त्यादिषु परोपान्या क्रमे-
दो भवति । पराक्रमते । उपक्रमते ।

ज्योतिरुद्गताराहः ॥ ४८ ॥ आङ्पूर्वात्
क्रमेदो भवति ज्योतिषा सूर्यादीनामुद्गमनेऽर्थे । आक्र-
मते सूर्य । आक्रमते चद्र । ज्योतिरुद्गतानिति किं ?
शिशुराक्रामति कुतप ।

वेः स्वार्थे ॥ ४९ ॥ विपूर्वात् क्रमे स्वार्थे दो
भवति । सुष्ठु विक्रमते । साधु विक्रमते । स्वार्थे इति
किं ? विक्रामन्वजिनसधि ।

*प्रोपात् समर्थत् ॥ ५० ॥ प्रोपाभ्यां सम-
र्थान्या क्रमेर्न भवति । प्रक्रमते । उपक्रमते भोक्तु ।
प्रारभते इत्यर्थ ।

वाजोः ॥ ५१ ॥ अगिपूर्वाद् क्रमेर्दो भवति
वा । क्रमते, क्रामति । अगेरिति किं ? सक्तामति ।

*सप्रतेजोऽस्मृतौ ॥ ५२ ॥ सप्रतिष्ठांजात-
तेर्दो भयस्मृतानय । सजागीत । प्रतिष्ठा ॥
शत । अस्मृताग्नि किं ? मातृ सत्तानाति ।

*निह्वे ॥ ५३ ॥ निह्वेऽप्यजाऽप्य हो दो
भरति । शतमपजानीते । सत्तापजानी । निह्वे
इति किं ? न ह्य किमपि जायामि ।

धे ॥ ५४ ॥ ना धिमस्तसो भवति । दधो
जानीते । सर्पिषो जातीते । धरिति किं ? स्वरेण
पुन जानाते ।

दीप्युपोक्तिः तानेहविमत्युपमने वदः ॥ ५५ ॥
दीप्याग्निषु वदेर्दो भरति । यदत चार्वा तस्यार्थ ।
धर्मकरानुपनदत । यत्त निह्वे म्याद्वाद । तपमि
मदते । गह निवदते । परदारानुपनदत ।

व्यक्तवायसमुक्तौ ॥ ५६ ॥ व्यक्तवायस
मुक्ती महोक्ता वदेदा भरति । सप्रनदते माय्या ।
सप्रनदते साधन । व्यक्तवागिति किं ? सप्रनदति
घटका ।

अनेर्पे ॥ ५७ ॥ विमंशगादनुवर्तद्विर्दो
भरति । आगार्यस्यानुवदते शिष्य । धरिति किं ?
प्रागुक्तमनुवदति ।

*वा व्युक्ता ॥ ५८ ॥ व्युक्ता निवादे वदेर्दो
दो भरति । विप्रनदते वाग्नि । नेप्रनदति वा ।
व्युक्तानिति किं ? सप्रनदति साधन ।

गिरो-वात् ॥ ५९ ॥ अग्न्याग्निरितेर्दो भरति ।
अग्निरत । अग्निरते ।

उच्चरोऽधेः ॥ ६० ॥ उत्पुर्माचरतेर्दो भय
स्ये । गुप्ताचमुचरते । अप्रानुचरत । अधे
रिति किं ? धाण्य उच्चरति ।

समो भया ॥ ६१ ॥ मधूर्माचरतेर्दो भयति
मानन याग । अथेन सचरते । रथेन सचरते ।
भवेति किं ? त्रैलोक्य सचरति जिनधम ।

+दाणोऽस्तत्तृत्येऽर्थया ॥ ६२ ॥ दाण
सप्रादा भयत्यस्तत्तृत्येऽतिष्ठव्याहारऽनर्थया भया
याग । दाय्या सप्रयच्छते कामुक । असत्तृत्ये
इति किं ? भाषार्थे सप्रयच्छति । अवधयेति किं ?

पाणिता सप्रयच्छति । क्षायकदिग्मेवायर्धऽतिष्ठव्या
वहारे भाषि भयति ।

स्वीहनानुपायम ॥ ६३ ॥ उपरतद्वय
मदो भयति स्वीहनी पाणिताया । वयामुपपन्न ।
स्वीहनायि । किं ? दत्तस्य भाषांमुपपन्न
यत्तद्वय ।

अमृददाः सनः ॥ ६४ ॥ अम्य सनोऽम्यो
दो भरति । शुभो । मुग्धो । रिदधते देवा ।

झ ॥ ६५ ॥ जात सनतादो भरति ।
निश्चमते भर्त ।

नाज्जो ॥ ६६ ॥ अनुप्राज्जनातेर्दो न भय
ति मजात् । अनुजिनाति ।

मत्यादयो ॥ ६७ ॥ मत्यादयो दधो
मजगादा न भयति । प्रीदुधयति । अगुधयति ।

शदेर्गान् ॥ ६८ ॥ शदेर्गान्निपादो भवति ।
शीयते । शयिते । शीयत । गदिति किं ? अश-
त्यत् । गदाद ।

*मुलुङ्गलिङ्गो ॥ ६९ ॥ निवतेर्दो भरति
सुदीर्घो मपराय । अमृत । मृगीद । निवते ।
त्रियता । अभियत । त्रियत । सुदीर्घोऽथेति किं ?
मरिष्यति । अमरिष्यत् । ममार ।

*प्राग्वत्सन ॥ ७० ॥ प्राग्वत्-प्राचीनदानमिस्त-
प्रवृत्तिनत् सनतात् दो भरति । देहितो द ।
नेते । शिवायिषते । स्वर्द्धते । पिस्वादिपने । निश्चिर ।
निविषते । निविषते । आक्रमन आदित्य ।
आधिक्रमते । सर्पिषा जानीते । सर्पिषा निशामते ।
प्राग्वदिति किं ? शिवास्तति । मुग्धाति । निमि-
त्तताय नास्ति ।

*जामवत् तत्कृ ७१ ॥ आमतस्येन तत्तृजो दो
भरति । ईहाचक्र । ईक्षाचक्र । तत्तृरिति किं ?
ईहानभूत । ईक्षागास ।

+न ॥ ७२ ॥ आमतत् तत्तृजो दो न भरति ।
उच्चाचकार ।

अगुधुजोऽयमपात्रे ॥ ७३ ॥ अगुधुजो, अनेर्दो

भयन्ययज्ञपात्र । प्रयुक्ते । नियुक्ते । उपयुक्त । उयुक्ते ।
अयज्ञपात्र इति किं ? द्वय यज्ञपात्राणि प्रयुनक्ति ।
गिना मिद्रे णियमार्थमुद्ग्रहण । हल्लतेपु-उद एव
नान्वरमात् । दुयुनक्ति । मयुनक्ति ।

* अपस्क्रुः ॥ ७४ ॥ अपस्क्रितेदो भवति ।
अपस्क्रिते वृषभो हृष्ट । अपस्क्रितो कुत्रुटा भ-
क्षार्थी । अपस्क्रिते श्वा आश्रयार्थी । अपग्रहण किं ?
उपस्क्रिति ।

* भुजोऽत्रे ॥ ७५ ॥ भुजेदो भयलोऽपालने ।
भुक्ते । भुजाते । भुजते । अत्र इति किं ? भुनक्ति
भरत क्ष्म ।

* नाऽणौ धेः प्राणिकर्तृकाणोः ॥ ७६ ॥
अण्यतानस्यायो यो धुधि प्राणिकर्तृकस्तस्माण्य-
ताहो न भवति । आस्ते देवदत्त । आसयति देव-
दत्त । शोते माणयक । शाययति माणयक । अणा
मिति किं ? आरोहयमाण प्रयोजयति आरोहयते ।
धेरिति किं ? कट कुर्वाण प्रयोजयति कारयते ।
प्राणिकर्तृकादिति किं ? क्षुष्यति ब्राह्म शोषयते
ब्रीहानातप । “णिच” इति प्राति प्रतिविद्वषते ।

* यत्कर्म चेत् कर्नाऽनात्माऽस्मृतौ ॥ ७७ ॥
अण्यताद्यो णि नदताहो भयत्यस्मृताजान्नायाने ।
णिप्रकृतेरणौ यत् कर्म चेत् कर्ना अनात्मा स्यात् ।
पश्यति भुत्वा राजान । दर्शयते भुत्वा राजा स्वय
मेव । यत्कर्मैति किं ? क्षुत्वाति दात्रेण रानयति दात्र
स्वयमेव । कर्तेति किं ? आरोहति हस्तिन हस्तिप-
का । आरोहयलेन महामात्र । अनामेति किं ?
हत्यामान । घातययात्मा । अस्मृताजिति किं ?
स्मरति वनगुल्म कोकिल । स्मारयलेन वनगुल्म ।

* भीस्मेहेतुभये ॥ ७८ ॥ ण्यताम्या भीस्मिभ्या
दो भवति हेतुभयेऽथ । मुडो भीषयते । जटिलो
भीषयते । मुडो निस्मापयते । हेतुभय इति किं ?
कुचिकयेन भाषयति ।

वचने गृधिवचेः ॥ ७९ ॥ गृधिवचिभ्या ण्य-
ताम्या दो भवति वचने निस्मादनेऽर्थे । गर्हयते ।
वचयते माणयक । प्रतारयतीत्यर्थः । वचन इति
किं ? श्वान गृहयति । अहि वचयति ।

* ल्योऽर्घ्याऽध्याप्ये च ॥ ८० ॥ टिनातिली-
यतिम्या ण्यताम्या दो भयत्यर्घ्यामध्याप्य व-
चो च । जटाभिराढापयते । श्येनो वर्तिनामपलाप-
यते । कस्तुरामुष्टापयते ।

* मिथ्याकृजोऽभ्यासे ॥ ८१ ॥ मिथ्याशन्देन
योगे कृजो ण्यताहो भयत्यभ्यासेऽर्थे । पद मि-
थ्या कारयते । स्तुति मिथ्या कारयते । मिथ्येति किं ?
सून साधु कारयति । अभ्यास इति किं ? सख्यपद
मिथ्या कारयति ।

* वितः फलेऽत्रे ॥ ८२ ॥ वितो धोदो भवति
क्रियाया फलेऽत्रे कर्तरि । पचते । दुनीते । कुर्वते ।
फलेऽत्रे इति किं ? पचति भक्तिकरा । वपति भृतका ।
वदोऽपात् ॥ ८३ ॥ अपाद् वदेदो भवति
फलेऽत्रे । एकातनादमपपदते । अपवदेते ।

समुदाइयमोऽग्रथे ॥ ८४ ॥ समादिभ्यो
यमेदो भयत्यग्रथेऽर्थे । ग्राहीन् सय उते । भारसु-
य उते । पादमाय उते । अग्रथे इति किं ? उद्य-
च्छति चिकित्सा वैद्य ।

जोऽजोः ॥ ८५ ॥ जाातेरगोर्दो भवति ।
गा जानीते । अश्व जाीते । अगोरिति किं ? स्वय
प्रजानाति ।

णिचः ॥ ८६ ॥ णिजताद्धोदो भवति फले-
ऽत्रे । ओदन पाचयते । कट कारयते । फलेऽत्रे इति
किं ? परस्य कट कारयति ।

पाइम्याड्यमाइयस्परिमुहुरुचिचृद्धेइव-
दसः ॥ ८७ ॥ पादिभ्यो ण्यतेभ्यो दो भवति ।
पाययते । आदयते । दमयते । आयामयते । आया-
सयते । परिमोहयते । रोचयते । नर्तयते । धापयते ।
वादयते । वामयते ।

वा वागम्ये ॥ ८८ ॥ वाचा पदातरेण
गम्यमाने फलेऽत्रे दो वा भवति । स्व धाय पुनीते
पुनाति वा । स्व वाक्यमपपदते, अपवदति वा ।
श्वान् ग्रीहीन् सय उते, सय उति वा । स्वा गा जा-
नीते, जानीति वा । स्वमन पाचयते, पाचयति वा ।
स्व पुत्र पाययते, पाययति वा । गतै पङ्क्तिभ्यो गै-
निस दे प्राप्ते वाचा योगेऽनेन विकल्प ।

*सप्रतेजोऽस्मृतौ ॥ ५२ ॥ सप्रतिम्यां जात-
तेर्दो भवत्यस्मृतानर्थे । सजानीते । प्रतिजानीते
शत । अस्मृतानिति किं ? मातु सजानाति ।

*निह्वे ॥ ५३ ॥ निह्वेऽपलयेऽर्थे शो दो
भवति । शतमपजानीते । सहस्रमपजानीते । निह्व
इति किं ? न त्व किमपि जानासि ।

धेः ॥ ५४ ॥ ज्ञा धिसज्ञकादो भवति । दधो
जानीते । सर्पिषो जानीते । धेरिति किं ? स्वरण
पुन जामाति ।

दीप्युपोक्तिज्ञानेहविमत्युपपन्ने वदः ॥ ५५ ॥
दीप्यादिषु वदेर्दो भवति । वदते चार्थी तत्त्वार्थ ।
कमकरानुपनदते । वदते विद्वान् म्याद्वादे । सपमि
वदते । गहे विनदते । परदारानुपनदते ।

व्यक्तवाक्यसमुक्तौ ॥ ५६ ॥ व्यक्ताद्यास-
मुक्तां सहोक्तां वदेर्दो भवति । सप्रनदते ग्राम्या ।
सप्रनदते साधव । व्यक्तागिति किं ? सप्रनदति
चटका ।

अनोर्थ ॥ ५७ ॥ धिसज्ञकादनुपूर्वाद्देर्दो
भवति । आचार्यस्यानुनदते शिष्य । धरिति किं ?
प्रायुक्तमनुनदति ।

*वा व्युक्ता ॥ ५८ ॥ युक्ता विनादे वदेवा
दो भवति । निप्रनदते वादिन निप्रनदति ना ।
व्युक्तानिति किं ? सप्रनदति साधव ।

गिरोऽवात् ॥ ५९ ॥ अनुपूर्वाद्गिरतेर्दो भवति ।
अगिरते । अवगिरते ।

उच्चरोऽधे ॥ ६० ॥ उत्पूर्वाच्चरतेर्दा भव
त्ये । गुरुनाचमुच्चरते । अशूषानुच्चरते । अधे
रिति किं ? धाप्य उच्चरति ।

समो भया ॥ ६१ ॥ सपूर्वाच्चरतेर्दो भवति
भातन योग । अथेन सचरते । रथेन सचरते ।
भवेति किं ? त्रैलोक्यं सचरति जिनधर्म ।

+दाणोऽस्तकृत्येऽवर्धया ॥ ६२ ॥ दाण
सप्तादादो भवत्यस्तकृत्येऽशिशिष्यनहारेऽवर्धया भया
योग । दास्या सप्रयच्छते वामुक् । अस्तकृत्ये
इति किं ? मायायै सप्रयच्छति । अवर्धयति किं ?

पाणिता सप्रयच्छति । ज्ञापकमिदमवार्थऽशिशिष्य
यहारे भाषि भवतीति ।

स्त्रीकृतावुपाधम ॥ ६३ ॥ उपपूर्वाद् प-
भेदा भवति स्वाहनी पाणिग्रहणे । कयामुपयच्छते ।
स्त्रीकृताविति किं ? दनदत्तस्य भार्यामुपयच्छति
यहदत्त ।

अस्मृदृश. सन. ॥ ६४ ॥ एष्य सन्तेभ्यो
दो भवति । शुश्रूषो । मुस्मृते । दृष्टक्षते देवा ।

ज्ञ ॥ ६५ ॥ जानास सन्नतादो भवति ।
जिज्ञासते धर्म ।

नाज्जोः ॥ ६६ ॥ अनुपूर्वाज्जानातेर्दो न भव-
ति सजनात् । अनुजिज्ञासति ।

मत्याद्भो ॥ ६७ ॥ मत्याद्भ्यां शृणोते
सत्रतादो न भवति । प्रतिशुश्रूषति । आशुश्रूषति ।

शदेर्गात् ॥ ६८ ॥ शदेर्गधिपयादो भवति ।
शीयत् । शीयेते । शीयते । गादिति किं ? अश-
स्यत् । शशाद ।

*मुलुङ्गलिङ्गो ॥ ६९ ॥ त्रिपतेर्दो भवति
लुङ्गलिङ्गो गपराच । अमृत । मृषाष्ट । त्रिपते ।
त्रिपता । अध्रियन । त्रियेत । लुङ्गलिङ्गोऽति किं ?
मरिष्यति । अमरिष्यत् । ममार ।

*प्राग्वत्सन ॥ ७० ॥ प्राग्वत् प्राचीनानिमित्त-
प्रवृत्तिवत् सन्नतात् दो भवति । ईदितो द ।
भेते । शिशयिष्यते । स्पृष्टते । पिस्पृष्टयते । निरिग ।
निरिगते । निरिगिष्यते । आक्रमते आदित्य ।
आचिक्रमते । सार्धस जानीते । सर्पिषो जिज्ञामते ।
प्राग्वदिति किं ? शिशस्तसि । मुस्मृति । दनिमि-
सताप नास्ति ।

*आमवत् तत्तु ७१ ॥ आमतस्येव तत्तुनो दो
भवति । इहाचक्रो । ईक्षाचक्रो । तत्तुरिति किं ?
ईहानभूत । ईक्षामास ।

+न ॥ ७२ ॥ आमतत् तत्तुनो दो न भवति ।
उब्जाचकार ।

गुगुजोऽय्यपाने ॥ ७३ ॥ गुग्गुया, गुजेर्दो

भगवन्महाप्रणे । प्रयुक्ते । निर्युक्ते । उपयुक्ते । उर्युक्ते ।
अयज्ञप्राप्त इति किं ? द्रष्टृ यत्प्राप्ताणि प्रयुनक्ति ।
गिना सिद्धे नियमार्थमुद्गमण । हलतयु-उद एव
नान्यस्मात् । दुर्युक्ति । गयुनक्ति ।

* अपस्क्रः ॥ ७४ ॥ अपस्क्रितेर्दो गयति ।
अपस्क्रिते वृषभो दृष्ट । अपस्क्रिते कुम्कुटा भ-
क्षार्थी । अपस्क्रिते भ्रा आभ्रयार्थी । अपग्रहण किं ?
उपस्क्रिति ।

* भुजोऽत्रे ॥ ७५ ॥ भुजेर्दो भगवन्महाप्रणे ।
भुक्ते । भुजते । भुजते । अत्र इति किं ? भुनक्ति
भरत क्षण ।

* नाऽणौ धेः प्राणिकर्तृकाण्ये ॥ ७६ ॥
अप्यतानस्याया यो धुर्धि प्राणिकर्तृकस्नस्माप्य
तादो न भवति । आस्ते देवदत्त । आसयति देव-
दत्त । शोते माणनक । शाययति माणनक । अणा-
विति किं ? आरोह्यमाण प्रयोजयति आरोहयते ।
धेरिति किं ? कट कुर्वाण प्रयोजयति कारयते ।
प्राणिकर्तृकादिति किं ? शुष्यनि ब्राह्म्य शोषयते
ब्रीहानातप । “णिच” इति प्राप्ति प्रतिषिद्धते ।

* यत्कर्म चेत् कर्ताऽनात्माऽस्मृतौ ॥ ७७ ॥
अप्यतायो णि नदतादो भगवन्महाप्रणे ।
णिप्रकृतेरणा यत् कर्म स चेत् कर्ता अनात्मा स्यात् ।
पश्यति मृदया राजान । दर्शयते मृदयान् राजा स्वय-
मेव । यत्कर्मैति किं ? कुनाति दात्रण छानयति दात्र
स्वयमेव । कर्तैति किं ? आरोहति हस्तिन हस्तिप-
का । आरोहयलेन महामात्र । अनात्मेति किं ?
हत्यात्मान । घातयत्यात्मा । अस्मृताविति किं ?
स्मरति वनगुल्म कांकिळ । स्मारयत्यन वनगुल्म ।

* भीस्मेहेतुभये ॥ ७८ ॥ प्यताम्या भीस्मिया
दो भवति हेतुभयेऽर्थे । मुडो भीषयते । जटिलो
भीषयते । मुडो विस्मापयते । हेतुभय इति किं ?
बुचिकयैव भाषयति ।

वचने गृधिवचेः ॥ ७९ ॥ गृधिवचिभ्याप्य-
ताम्या दो भवति वचने निसादनेऽर्थे । गर्हयते ।
वचयते माणनक । प्रतारयतीत्यर्थः । वचन इति
किं ? श्वान गृयति । अहि वचयति ।

* न्योऽर्घ्याऽर्घ्ये च ॥ ८० ॥ छिनातिदी-
यतिभ्या प्यताम्यां दो भगवन्महाप्रणे व-
चने च । जटाभिरालापयते । श्वेनो वतिकामपलाप-
यते । कस्तुरामुल्लापयते ।

* मिथ्याकृवोऽभ्यासे ॥ ८१ ॥ मिथ्याशब्देन
योगे कृञ् प्यतादो भगवन्महाप्रणेऽर्थे । पद मि-
थ्या कारयते । स्तुति मिथ्या कारयते । मिथ्येति किं ?
सूत्र साधु कारयति । अभ्यास इति किं ? मरुत्पद
मिथ्या कारयति ।

* वित्तः फलेशे ॥ ८२ ॥ जितां धोर्दो भवति
किपाया फलेशे कर्तरि । पचते । छनीते । कुक्ते ।
फलेशे इति किं ? पचति भक्तिकरा । वषति नूतका ।
वदोऽपात् ॥ ८३ ॥ अपाद् वदेर्दो भवति
फलेश । एकातत्रादमपयदते । अपयदते ।

समुदाइयमोऽग्रथे ॥ ८४ ॥ समादिभ्यो
यमेर्दो भगवन्महाप्रणेऽर्थे । ब्रीहीन् सयच्छते । भारमु-
यच्छते । पादमायच्छते । अग्रथे इति किं ? उद्य-
च्छति चिकित्सा वैद्य ।

ज्ञोऽग्नेः ॥ ८५ ॥ जानातेरगेर्दो भवति ।
गा जानति । अश्व जानति । अगेरिति किं ? स्वर्ग
प्रजानाति ।

णिचः ॥ ८६ ॥ णिजताद्धोर्दो भवति फले-
शे । ओदन पाचयते । कट कारयते । फलेशे इति
किं ? परस्य कट कारयति ।

पाहम्याड्यमाड्यस्परिमुहचिचृद्धेड्य-
दसः ॥ ८७ ॥ पादिभ्यां प्यतेभ्या दो भवति ।
पाययते । आदयते । दमयते । आयामयते । आया-
सयते । परिमोहयते । रोचयते । नर्तयते । धापयते ।
वाद्ययते । वासयते ।

वा वागम्ये ॥ ८८ ॥ वाचा पदातरेण
गम्यमाने फलेशे दो वा भवति । स्व धाय पुनीते
पुनाति वा । स्व वाक्यमपयदते, अपयदति वा ।
स्वान् ब्रीहीन् सयच्छते, सयच्छति वा । स्वा गा जा-
नति, जानति वा । स्वमन्न पाचयते, पाचयति वा ।
स्व पुत्र पाययते, पाययति वा । गतं पद्भिर्भोगे-
नित्यं दे प्राप्ते वाचा योगेऽनेन विरुप्य ।

स्फेरु ॥ ११२ ॥ स्फपर प्र रुमञ्जो भ-
वति । स्पर्द्धा । कुडा । हुडा । रुप्रदेशा “सरोर्हल”
इत्यादयः ।

दीः ॥ ११३ ॥ दीक्ष स्तञ्जो भवति । ईहा ।
ईक्षा । ईक्षाचक्रे ।

यस्ये तदादिर्गुः ॥ ११४ ॥ यस्य स्य
यस्य तस्मिन् परत तदादि शब्दरूप गुप्तञ्ज भवति ।
जुहोति । करोति । करिष्यति । यस्य इति किं ?
हे देवदत्त इ पश्येत्यत्र आदेरैप् प्राप्नोति । दध्यधुने-
त्यत्र एरित्यादेरिषि च । न चैव । तदादिरिति किं ?
करिष्यामीति । अनेकत्वेपि प्रातस्य दीप्त्य । गुप्रदे-
शा “गो” इत्यादयः ।

+मिडा वाक्य ॥ ११५ ॥ मिडतेन प्रयुज्य-
मानेनाप्रयुज्यमानेन वा प्रत्यासत्तेस्तस्यैव मिडतस्य
विशेषण शब्दरूप वाक्यसङ्ग भवति । धर्मो वो रक्षतु ।
देवदत्तेन कर्तव्य । वाक्यप्रदेशा “वाक्यटेष्य”
प्रभृतयः ।

सुभिडंत पद ॥ ११६ ॥ सुवत मिडत
च पदसङ्ग भवति । धर्म । अस्ति । पदप्रदेशा
“पदस्य” प्रभृतयः ।

नः क्ये ॥ ११७ ॥ नातस्य क्ये परत पद-
सङ्गा भवति । राजीयति । राजायते । त्यखे त्याश्र-
यमिति पदत्वसिद्धौ किमर्थमिदं ? नियमार्थमिदं नात-
मेन क्ये पदसङ्ग भवति नान्यत् । वायति । सुयति ।

सिति ॥ ११८ ॥ सिति ल्ये परत पून पद-
सङ्ग भवति । भवतःपुनः । भवदीय । ऊर्णाह-
शुभम्यश्च युस् । ऊर्णासु ।

स्वादावधे ॥ ११९ ॥ अधे स्वादौ परत
पूर्वं पदसङ्ग भवति । पयोम्या । राजम्या । राजमि ।
राजान । राजता । राजतर । राजतम । अध इति
किं ? राजानी । राजान ।

यचि भ. ॥ १२० ॥ यकारादावजादौ च
स्नादानधे परत पूर्वं भसङ्ग भवति । गार्ग्य ।

१ । देवदत्तशब्दस्यैव परतो ह्रस्वस्वादेरित्यैप् प्राप्त
परं यस्य इति विशेषणान्न भवति ।

दाक्षि । यचीति किं ? राजत्व । भप्रदेशा “भस्य”
इत्यादयः ।

+मनुर्नभोजिरो वति ॥ १२१ ॥ एते भस-
ञ्जका भवति वति ल्ये । मनुष्यत् । नभस्वत् ।
अगिरस्वत् ।

× वृणोऽश्वसौ ॥ १२२ ॥ वृण् इत्येतद्
भसङ्ग भवत्यश्वे वसौ च । वृणश्च । वृणप्सु ।

मत्वर्थे स्तौ ॥ १२३ ॥ सकारात् तकारात्
च शब्दरूप भसङ्ग भवति मत्वर्थे ल्ये परत । तप-
स्वी । मरुतान् । विदुष्मान् । मत्वर्थे इति किं ?
यशोम्या । विद्वद्गया ।

ध्यपाये ध्रुवमपादान ॥ १२४ ॥ धिय
शुद्धेरपाये प्रातिपूर्वकविश्लेषे विभागेऽविचलमव-
धिभूत वा यत् ध्रुव तदपादानमज्ञ भवति । प्रामा-
दाग उति देवदत्त । अधर्माञ्जुगुप्सते । अधात्
धानत् पतित । नपा निर्देश किं ? धनुषा त्रिध्य-
ति । कसपात्र्या भुक्ते । धनुर्विष्यति । अपादान-
प्रदेशा “क्षाऽपादाने” इत्येवमादयः ।

+आख्यातोपयोगे ॥ १२५ ॥ उपयोगे नि-
यमपूर्वकविद्याग्रहणे आख्याता प्रतिपादयिता अपा-
दान भवति । उपाध्यायादधीते । उपयोग इति किं ?
नटस्य शृणोति ।

कर्मणोपेयः सप्रदान ॥ १२६ ॥ कर्मणा
य उपेयोऽर्थ स सप्रदानसङ्गो भवति । उपाध्यायाय
गा ददाति । देवाय बलिं प्रयच्छति । राज्ञे दद्व वितरति ।

+श्लाघहुदस्थाशपां क्लीप्स्यः ॥ १२७ ॥
एषा क्लीप्तोऽर्थ सप्रदान स्यात् । देवदत्ताय श्लाघते
देवदत्तायापहृते । तिष्ठते ब्राह्मणी छात्रेभ्य । देवद-
त्ताय शपते ।

+रुच्यर्याना प्रेयः ॥ १२८ ॥ रुच्यर्यानां
धूना प्रयोगे प्रेय प्रीयमाणोऽर्थ सप्रदान भवति ।
तुभ्य रोचते मोदक । भक्ष हृदते दधि ।

धारेरुत्तमर्णः ॥ १२९ ॥ धारयतेरुत्तमर्णो

१ । पूरुगे सिद्धे निवर्णायुपयोग एव तथा स्यात् ।

धना सप्रदान भवति । देवाय शत धारयति । देव-
दत्ताय गा धारयति ।

+राधीक्ष्योर्देव ॥ १३० ॥ देव शुभाशुभ-
लक्षण तत्तत्रापि यकारक तत् राधीक्ष्योयोगे सप्रदान
स्यात् । पुत्राय राध्यति, इक्षते वा । पुत्रस्य देव निरु-
पयतीत्यर्थ ।

+प्रत्याङ्मृगोऽभ्यर्थकः ॥ १३१ ॥ प्रत्या-
ङ्म्या भृणोतिरभ्यर्थकोऽभ्युपगमकोऽर्थे सप्रदान भ-
वति । मित्राय प्रतिशृणोति, आशृणाति वा । अभ्युपग-
च्छतीत्यर्थ ।

× प्रत्यनुगृण आख्याता ॥ १३२ ॥ प्रत्यनुपूर्-
गृणातिना योगे आख्याता प्रतिपादयिता सप्रदान
स्यात् । उपायायाय प्रतिगृणाति । अनुगृणाति वा ।
तनुस्ताहयतीत्यर्थ ।

× क्रुद्रहृष्ट्यामृयार्थाना य भति कोपः ॥ १३३ ॥
क्रुद्राद्यर्थाणा घृणा योगे य प्रति कोप स सप्रदान
स्यात् । मित्राय क्रुयति कुप्यति वा । मित्राय द्रुष्ट
ति । मित्राय ईर्ष्यति । मित्रायासूयति ।

× न मे क्रुद्रुह ॥ १३४ ॥ निवृत्तयो क्रुधि
द्रुह य प्रति कोप स सप्रदान न स्यात् । मित्र
मभिक्रुयति, अभिद्रुहति वा ।

× स्पृहर्वेप्सित ॥ १३५ ॥ स्पृहयोगे यदीप्ति-
त तत्सप्रदान वा भवति । पुष्पेभ्य स्पृहयति ।
पुष्पाणि स्पृहयति ।

परिक्रयण ॥ १३६ ॥ परिक्रयण यत् तत्स
प्रदान वा भवति । शताय परिक्रीत शतेन वा ।
सहस्राय परिक्रीत सहस्रेण वा ।

× गल्हादीना बहुल ॥ १३७ ॥ एषा योगे
गहुल सप्रदान भवति । श्राद्धाय निगहते । श्रम्यो
वर्षति । पय शेते । कचिन्न स्यात् । मनसा निग-
हते श्राद्ध । कचिद्भय । मित्राय धर्म ब्रूत । मित्र
धर्म ब्रूते ।

साधकतम करणः ॥ १३८ ॥ अतिशयेन
साधक यत् तत् करणसम भवति ।

दानं भोग दयया मुख्य ध्यान मोक्ष तपसेष्टसिद्धि ।
सत्येन वाक्य प्रशमेन पूजा वृत्तेन जन्माप्रमुपैति मर्त्य ।
पुष्टिगानिर्देशात्—अक्षर्दीन्यति ।

दिच. कर्म ॥ १३९ ॥ दिधेयत् साधकतम
तत् कर्मसङ्ग भवति । अक्षान् दीन्यति ।

आचारोऽधिकरणः ॥ १४० ॥ अधिकरण-
कारकमाधारसङ्ग भवति । कटे भस्ते । गगाया
घोष । दधि सर्पि । इदिति प्लिजिन । विवाहेऽ-
लङ्कना कया । अगुल्यमेऽधस्तरं । आधारप्रदेशा
“ईवागरे च” प्रभृतय ।

कर्मवाधेः शीङ्स्थासः ॥ १४१ ॥ अधि-
पूर्वाणा शीङ्स्थासामाधार कर्मन भवति । ग्राम
मणिशने । परतमभितिष्ठति । वमतिमध्यास्ते ।
एनकार आधारनिर्कृत्यर्थ ।

वसोऽनुपाध्याहः ॥ १४२ ॥ अन्यादिभ्य
परस्य वसेराधार कर्म भवति । ग्राममनुसति । गिरि-
मुपगमति । गृहमाधिनसति । वनमानसति ।

अभिनिविश्वथ ॥ १४३ ॥ अभिनिगिसमु-
दायपूरस्य निशरागार कर्म भवति । ग्रामाभिनिनि-
शते । चकारात् कन्याणेऽभिनिवेश ।

× कालाध्वमाचदेश वा ऊर्म धीना ॥ १४४ ॥
धीना घृणा कालादिगार कर्म वा भवति
अऊर्म च । मासमास्ते । मास आस्यते । क्रौश
स्वपिति । गोदोहमास्ते । कुरन् स्वपिति । पक्षे—रात्रौ
मुष्यते । क्रौशेऽधायते । गोदोहे आस्ते । ग्रामे
उष्यते । कालादाति किं ? शय्याया शेते । अऊर्म-
चेति किं ? मासमास्यते । क्रौश मुष्यते ।

कर्त्तव्य ॥ १४५ ॥ कर्त्ता यदाप्य तत्कारक
‘कर्म सङ्ग भवेति । कट करोति । ग्राम गच्छति ।
हिमन्त शृणोति । जनेन्द्रमधीते । ओदन पचति ।
‘काप्यानि दहति ।

× वाऽऊर्मणोऽणि कर्त्ता णौ ॥ १४६ ॥
अऊर्मणो धोरण्यतम्य य कता स णौ सति कर्म
मज्जो वा भवति । पचति देनद्व, पाचयति देनदत्त ।

धादर्शने दडौति विकल्प स्यात् । तस्मात्सूक्त यदेकातेन सदसश्चा तन्नोत्पत्तुर्महति ज्योमन्त्रप्यामुत्तरत ।
इति । कथमिदानीमनुत्पन्नस्य गगनादे स्थिति इति चेत् न-अनन्युपगमात् । द्रव्यनयापेक्षया, परप्रमिद्वया
वा उदाहरण ॥ २१ ॥

धर्मे धर्मैज्य एवार्थो धर्मिणोऽनंतधर्मणः ।

अंगि वेज्यतमांतस्य शेषांतानां तदगता ॥ २२ ॥

वृत्तिः—धर्मे धर्मे धर्मनिर्देशे । भक्ते भक्ते इति वा पाठांतर । अन्य एवार्थोऽपूर्व एवार्थ । कुत ?
धर्मिणो यस्तुन । अनन्ता धर्मा स्वभावा यस्य सोऽनंतधर्मा तस्यानंतधर्मण । अंगित्वे प्रधानत्वे । अन्यत
मातस्वास्तित्वादांता मध्ये एकतमस्य । शेषांतानां परिशेषधर्माणां नास्तित्वादीना । तत्तस्मात् । अगता
अप्रधानता । अथवा तदागता इति पाठांतरम् । तदा तस्मिन्काले । शेषाणामप्रधानता । अत पुनरुक्तता
नास्ति । अथवा सुनयसप्तभगीनिरूपणार्थमिय कारिका, सक्षेपार्थो चैव ॥ २२

सप्तभगी योजयानाह—

अष्टशती—यदि पुन प्रत्युपाधि परमार्थत स्वभावभेदो न स्यात् तदा दृष्टेऽभिहिते वा प्रमाणातर
मुक्तपतर वा निरर्थक स्यात् । गृहीतग्रहणापुनरुक्तेष्व स्वभावातिशयाभावात्, सद्रूपसिद्धनकत्वादे प्रत्ये-
नीकस्यभावविशेषाभावात् । यावति पररूपाणि तावत्यस्ततस्ततो व्यावृत्तय प्रत्येकमिदेषापि कल्पना
माभूत् । सता हि स्वभावानां गुणप्रधानभाव स्यात् । तत परिकल्पितव्यावृत्त्या धर्मोत्तरव्यवस्थान परिक-
ल्पप्राय यस्तुस्वभावभावप्रसगात् । तथेद्वियमुद्योऽपि स्वलक्षणाविषया माभूवन्, केवल व्यावृत्तिं पश्येयु,
अदृष्टे विकल्पायोगात् । अतिप्रसगात् ॥ २२ ॥

एकानेकविकल्पादावुत्तरत्राऽपि योजयेत् ।

प्रक्रिया भगिनीमेनां नयैर्नयविशारदः ॥ २३ ॥

वृत्ति—नयविशारदो नय प्रमाणपरिगृहीतार्थैकदेशे वस्तुव्यवमायस्तस्मिन्कुशल । नयै स्वदे-
नुभिर्विशेषणत्वादिभि । एना प्रक्रियाम् । भगिनी भगवती भगवदुत्ता । उत्तरत्रापि इह ऊर्ध्वमपि ।
योजयेदुद्घाटयेत् ॥ क । एकश्च अनेकश्च तावैव विकल्पौ तावादिदेश्य तस्मिन्नेकानेकविकल्पादौ । कथ
स्यादेक । स्यादनेक । स्यादेकश्चानेकश्च । स्यादवक्तव्य । स्यादेकश्चावक्तव्य । स्यादनेकश्चावक्तव्य ।
स्यादेकश्चानेकश्चावक्तव्यश्च । एवमेनेन द्वैताद्वैतादिषु योग्य ॥ २३ ॥

सदायेकातेषु दोषमुद्राव्यैवमद्वैतेकात् दूषयितुमाह—

अष्टशती—स्यादेक सद्द्रव्यनयापेक्षया । यद्यपि विशेषा परस्परव्यावृत्तपरिणामा काळादिभेदेऽपि
सद्रूपाविशिष्टाधिष्ठाननीत्यादिनिर्मासमत्त स्यादनेकत्रमास्कदति । न हि सख्यासंख्यातभेदेनादृष्टौ विशेष-
पेणविशेषविकल्प कुडलित्रत् । क्षीरोदकवदतद्वैदिनि-नच भेदेकाते तद्वत्तास्ति व्यपदेशनिमित्ताभावात् । अन-
वस्थाप्रसगात् । तस्मादय कथंचिदन सख्यासख्यावतो स्वभावभेद पैश्याति तद्विधिपरिकल्पनात् । कचि-
त्रिण्येऽप्यन्यत्र सशयाद्, वर्णरसादिवत् ॥ २३ ॥

इत्याप्तमीर्मासाभाष्ये प्रथमः परिच्छेद ।

अद्वैतैकान्तक्षेपि दृष्टो भेदो विरुध्यते ।

कारकाणां क्रियायाम नैकं स्वस्मात्प्रजायते ॥ २४ ॥

वृत्ति-अद्वैतमेतत्वेकांतोऽगदूषह स एव पक्षो जिज्ञामितविशेषो धर्मा स्मिन्नापि दृष्टो भेदः प्रत्यक्षप्रमाणपरिणिष्ठा नानात्व लोचनमिदं वा । विरुध्यते मिथ्या भवत् । कारकाणि पञ्चादीनि क्रिया आकुलनादिका पाकादिका वा एतेषां परस्परं "इयं क्रिया इमांश्च कारकाणि इदं फलकारकमिदं कर्मेत्यादि । इयं दहक्रिया इयं पचनक्रियेत्यादि । अन्नानादिदं प्रमाणमिदं परिणेतव्यं वस्तु" इति भेदो न स्यात् । कुतः ? नेति एकांतप्रतिषेधवचनम् । एकमतदायक स्वस्मादात्मन । प्रजायत उच्यते ॥ २४ ॥

तथैवमपि—

अष्टशक्ती-सदायेकांतः शोभोद्भाषनमाभिहित । अद्वैतैकांतान्युपगमात् न तावत्तानेकांश्चिद्विधिति चेत् ? न प्रत्यक्षादिनिरोधात् । न हि कस्यचिद्व्युपगममात्रं प्रमाणमिदं क्रियाकारकभेदं प्रतिष्ठाद्विधिशान्त्युपगमनम् । न स्वतो जायते परतो वा अपि ॥ सुप्रजायते प्रतिपत्त्युपायामायात् । तस्मात् यदुद्भविरुद्धं तन्न समजस । यथा नैरात्म्यं । विरुध्यते च तथाऽद्वैतं क्रियाकारकभेदप्रत्यक्षादिभिः ॥ २४ ॥

कर्मद्वैतं फलद्वैतं लोफद्वैतं च नो भवेत् ।

विद्याऽविद्याद्वयं न स्यात् ब्रह्मोक्तद्वयं तथा ॥ २५ ॥

वृत्तिः-श्रुमकमाश्रुमकमेति द्वयं न स्यात् । पुण्यमिदं पापमिदं इत्यादि परत्रोक्तं ज्ञानं ज्ञानं यथो मोक्षश्च जीवप्रदेशकमप्रदेशायोग्यास्तेषो बंधः । अष्टविधकर्ममोक्षो मोक्ष इत्येवमादि न स्यात् ॥ प्रमाणादद्वैतं निराकर्तुमाह—

अष्टशक्ती-प्रमाणप्रत्ययानुक्तं स्वमनानिकाभिद्वैतमन्यथा विधिपल्लमुदित्य औचयेत् । अन्यथा तत्प्रतिपत्तिप्रवर्तनायोग्याऽपेक्षाश्चेत् । तथाहि पुण्यपापसुखदुःखपरत्रोक्तवैयर्थ्यब्रह्मोक्तवैयर्थ्यपरहितं प्रमाणापूर्वकारिभिः अनादरणीयं यथा नैरात्म्यदर्शनं । तथा च प्रैस्तुत ॥ २५ ॥

हेतोरद्वैतसिद्धिश्चेद्वैतं स्यादेतत्साध्ययोः ।

हेतुना चेदिना सिद्धिर्द्वैतं बाह्यमात्रतो न किं ॥ २६ ॥

वृत्तिः-अद्वैतस्य सिद्धिः किं हेताराहोस्तिद्वचनमात्रात् ? यदि हेतोरिदं साधनमिदं साध्यमिति द्वैतं स्यात् । साधनमन्तरेणाद्वैतस्य सिद्धिश्चेदेवं बचनमात्राद्वैतं कस्मात् स्यादिति समानं ॥ २६ ॥

पुनरप्यद्वैतं निराकर्तुमाह—

अष्टशक्ती-यदसिद्धं तन्न हितेषुभिः अहितं जिहामुभिवा प्रतिपत्तव्यं । यथा शून्यैकांतः । तथाऽत्रासिद्धमद्वैतमित्यत्र तासिद्धो हेतुः । तासिद्धिपदि साधनात् ? साध्यसाधनयोस्तर्हि द्वैतं स्यात् । अन्यथा अद्वैतसिद्धिवत् द्वैतसिद्धिः कथं न स्यात् ? स्वाभिलाषमात्रादर्थसिद्धौ सर्वे सर्वस्य सिद्धयेत् ॥ २६ ॥

अद्वैतं न विना द्वैतादहेतुरिव हेतुना ।

संज्ञिनं प्रतिषेधो न प्रतिषेध्याहते क्वचित् ॥ २७ ॥

वृत्तिः-द्वैतादिना न भवत्यद्वैतः । यथा अहेतुहेतुमतरेण न भवति । संज्ञिनो नामवत् प्रतिषेध्यं मन्तरेण प्रतिषेधो यस्मात् । यो यः सञ्ज्ञी तस्य तस्य प्रतिषेध्यमतरेण प्रतिषेधो न भवति । यथा कुसुममन्तरेण आकाशादौ कुसुमस्य । संज्ञि चाद्वैतं तस्माद्वैतं विना प्रतिषेधो न भवति ॥ २७ ॥

अधुना सर्वथा सर्वपदार्थपृथक्त्वेकांतवादिशेषिकादिमतकदर्थनार्थमाह—

अष्टशती—अद्वैतशब्द स्वाभिधेयप्रत्यनीकपरमार्थपेक्ष-नञ्पूर्वाखण्डपदत्वात् अद्वैत्वमिधानत् । नात्र किंचिदतिप्रसज्यते तादृशो नञो वस्तुप्रतिषेधनिवधनत्वात् । सर्वत्र प्रतिषेध्यादृते सङ्गिन प्रतिषेधाभाव प्रत्येतस्य ॥ २७ ॥

इष्टमद्वैतैकांतपराण पृथक्त्वेकातांगीकरणात् इति म्यनदीधरत् ।

पृथक्त्वेकांतपक्षेऽपि पृथक्त्वादपृथक्कृतौ ।

पृथक्त्वे न पृथक्त्व स्यादेनेकस्थो ह्यसौ गुणः ॥ २८ ॥

वृत्तिः—यद्यप्यद्वैतैकांतपक्षे दोषमयात् पृथक्त्वमित्येकांतपक्षोऽभ्युपगम्यते तथापि पृथग्गुणात्ता-
वपृथग्भूतान्भ्युपगन्तव्यौ गुणगुण्यादी । अन्यथा तस्मादपि यदि तौ पृथक् भिन्नौ स्यातां तदानीं
पृथक्त्वाद्योगुणो न स्यात् । कुतः । यतोऽनेकस्थो ह्यसौ गुणो दृष्ट इत्यर्थं न च तयो पृथक्त्वगुण पृथ-
ग्गति सर्वेषामभावात् स्यात् । तस्मात् भेदपक्षोऽपि न श्रेयान् ॥

इदानीं पृथक्त्वेकांतवादिविशेषमायासु क्षणिकैकैकांतकदर्थनार्थमाह—

अष्टशती—पृथग्भूतपदार्थस्य पृथक्त्वस्य पृथग्भावे तेषामपृथक्त्वप्रसगात् । तद्गुणगुणिनोरता-
दात्म्ये घटपटनद् व्यपदेशोऽपि माभूत् सबधनिवधातरामावात् । पृथक्त्वमन्यद्वा पृथग्भूतमनश अनेक-
स्थेषु निष्पर्याय वर्तते—इति द्रुवगाह ॥ २८ ॥

सतानः समुदायश्च साधर्म्यं च निरकुशः ।

प्रेत्यभावश्च तत्सर्वं न स्यादेकत्वनिह्वे ॥ २९ ॥

वृत्तिः—एकत्वस्य सादृश्यस्य कथञ्चिदादात्म्यस्य । निह्वेऽपह्नुतिनिराकरणम् । अथवा
एकशब्दो द्रव्यवचनोऽयं तत् स्वार्थिकत्वप्रत्यय तस्मिन्नेकत्वनिह्वे । क्रमभाविना कारणतद्वतामाली-
नकमन्दकमधुरकादीनां गोरसजातिमजहतामुत्तरोत्तरपरिणामप्रवाह सतानो न स्यान् भवेत् । तथा रूप-
रसादीनां धर्माणां सहभुवा निमग्नौ युगपदुत्पादव्ययभाजमेकस्मिन्वस्थान समुदायो न स्यात्
यद्यनेकातात्मक द्रव्यं न स्यात् । तथा शब्दघटादीनां साधर्म्यं च न स्यात् । श्रुत्वाऽमुत्र प्राणिन
प्रादुर्भाव प्रेत्यभाव-सोऽपि न स्यात् । निरकुशो निर्बाधोऽस्त्वेकलितरूप सर्वत्र सबधनीय । चशब्देन
प्रत्यभिज्ञानादयोऽपि न स्युः । तदेतात्सर्वं न स्यादिति समुदायेन निर्देशात् यथायोग्य सबधो भवति ।
सौमन्यनिर्देशात्पुसकलिंगता ।

पुनरपि भेदेकाते द्रुपणमाह—

अष्टशती—कार्यकारणयो पृथक्त्वेकाते कार्यकालमात्मानमनयत्-कारणत्वाऽसमयात्तदनुपपत्ते कुतः

सततिः । पूर्वोपरकालभाविनोरपि हेतुफलव्यपदेशभाजोरतिशयात्मनोरन्यत्र सतानं वञ्चितक्षणांतरे नीलले-
हितादिनिर्भासचित्रैकसंवेदनयत् कथञ्चिदेकत्वमेव भवितुमर्हति । तदवयवपृथक्त्वकल्पनायां चित्रनिर्भासो
मात्रात् । पृथग्गवर्णीतरविषयानेकसत्तानैकक्षणत्र तत्र प्रत्यासत्तिविशेष-कथञ्चिदेकत्वात् कोऽपर स्यात् । अन्यथा
वेद्यवेदकाकारयोरपि पृथक्त्वेकांतप्रसगात् । स्वभावभेदेऽपि सहोपलभनियमात्कर्त्तृचिदेकमेदाम्युपगमे कथ-
मेकसत्तानसिद्धिं समनतरोपलभनियमात्कर्त्तृचिदेकस्य न स्यात् । तत्र यथा प्रत्यासत्त्या सतानं समुदायश्च
तथैव कथञ्चिदेकमस्तु । न हि तादृश साधर्म्यमन्यदन्यत्रात्मसाकार्यात् । एकज्ञाननिर्भासविशेषाणां मिथ-
स्वभावभेदेऽपि यथैकत्वपरिणाम स्वभावतोऽनकुश तथा प्रेत्यभावादियु सतानान्वय परमार्थैकत्वमात्मस-
त्तानावादिन्यपदेशमाजन स्वभावभेदानाक्रम्य सामिबदनन्यत्र वर्तयति ॥ २९ ॥

सदात्मना च भिन्न चेत् ज्ञान ज्ञेयाद्द्विधाऽप्यसत् ।

ज्ञानाभावे कथं ज्ञेय बहिरतश्च ते द्विपां ॥ ३० ॥

वृत्ति — तथा चैतन्यस्वरूपेण ज्ञेयात्मनेयात् ज्ञानमनबोधो भिन्नमप्यचेति सदात्मना चास्तित्वरूपेणापि पृथक् स्यात् । द्वेधाऽपि ज्ञानं ज्ञेयं चास्तस्यात् । अभावः स्यात् । कुतः ? ज्ञानाभावे बोधशून्ये कथं ज्ञेयम् । बहिर्बाह्य । अतः अतरङ्गं च ते द्विपां तुभ्यं द्विपता मिथ्यादृशाम् । यस्माज्ज्ञाने सति ज्ञेयं विपयत्वात्, ज्ञेये सति ज्ञानं च भवति तत्परिच्छेदकत्वात् । तस्मात् ज्ञानं कथंचिदभिन्नमेपितव्यं सदाद्यात्मनाऽप्यथाऽनस्तु स्यात् ।

सार्धविशेषस्य वाच्यवाचकतत्त्वयते तस्य पूर्वमदृष्टत्वात् सामान्यं त्वपदिश्यते शब्दैरेत्यभिप्राययतो मतमाश्रित्य तत्कदर्धयितुमाह—

अष्टशती—विषयिणो विषयात्कथंचित्स्वभावाभेदेऽपि सदाद्यात्मना तादात्म्यं बोधाकारत्वेन विषयाकारात्, विशेषाभावात् । अन्यथा ज्ञानमनस्त्वेव खपुष्पवत् । तदभावे बहिरतर्वा ज्ञेयमेव न स्यात् तदपेक्षत्वात् ॥ ३० ॥

सामान्यार्थो गिरोऽन्येषां विशेषो नाभिलष्यते ।

सामान्याभावतस्तेषां मृषैव सकला गिरः ॥ ३१ ॥

वृत्ति—अथ मतं सामान्यमस्माभिरिष्यते किंतु शब्दगोचरत्वादवस्तु, अत आह । सामान्यं विकल्पेनेन्द्रोऽर्थो वाच्यो यासां ता सामान्यार्थाः । गिरो वाच । अन्येषां मिथ्यादृशां । यतस्ताभिर्विशेषो याथात्म्यं स्वलक्षणं नाभिलष्यते । यथेन सामान्यं तेषामनस्तु अतस्तस्याभावात्सकला समस्ता गिरो वचनानि मृषैवासत्वरूपा एव अतो न वाच्यं नापि वाचकोऽनुमानाभावः ॥ ३१ ॥

उभयैकांत निराकर्तृकाम प्राह—

अष्टशती विशेषाणामशक्यसमयत्वात्—असंकेतितानभिधानात् विशेषदर्शननतद्व्युद्भावप्रतिभासनात् अर्थसंनिधानानपेक्षणाच्च, स्वलक्षणमनभिधेयं सामान्यमस्तु उच्यते इति वस्तु नोच्यते इति स्यात् । ततः किं शब्दोच्चारणेन संकेतेन यां गोशब्दोऽपि हि गां नाभिमतं यथाश्वशब्दः । तथाच मौनं यत्किंचिद्वा वचनं माचरेत् विशेषाभावात् । अस्मिन् विशेषे कथं स्वाधं नाभिधीतं न वै परमार्थिकतानत्वात् अभिधाननियमं किंतूपादानविशेषात् ? इत्यपि वार्ता अनिरुद्धेऽपि तथैव प्रसगात् । तदेवमनवधारितात्मकं वस्तुस्वलक्षणमापनीययेत् । नावर्ध्याभिधेयज्ञान—अर्थसंनिधानमपेक्षते विद्वद्भावप्रसगात् । नापि निशादात्मकमेव दूरेऽपि तथाप्रतिभासप्रसगात् । यथारात् । क्षणभगादिसाधनवचनमयदा न किंचित्सत्यं वस्तुरभिप्रेतमात्रं सूचितत्वात् । प्रपञ्चेश्वरादिसाधनवाक्ययत् । सदर्शप्रतिपादनाद्वा प्रसिद्धात्कीचनचनवत् । इदमविकल्पा-र्थोकारयोः कथंचिदप्यतादात्म्ये स्वलक्षणं सर्वज्ञानपरितलक्षणं दानादिचेतोऽर्थमधिकक्षणयत् कथं सतीति मतिरुत्तं । विकल्पानां चावस्तुविषयत्वादत्रिकल्पेतररायोरर्थेतरविषयत्वमन्यद्वा स्वांशमात्रावच्छिन्ना विकल्पा-तरेण प्रत्येतीति सुपरिवेषप्रज्ञो देवानामपि । एत एव विकल्पसंविदो निर्णये स्वलक्षणविषयोऽपि विकल्पः स्यात् । परतश्चेत् अनुरस्यानादप्रतिपत्तिः । अतोऽर्थविकल्पाऽपि माभूत् इत्यत्र कल्पं जगत्स्यात् । नचाप्यपरोक्षबुद्धिनादमतिशते स्वयमनिर्णीतेन नामात्मना बुद्धिरर्थं व्यवस्थापयतीति सुव्यवस्थितं तत्त्वम् । न वै स्वरूपं परम्प्यं वा बुद्धिरव्यवस्थितिं निर्विषयत्वादिभ्राते । इदमतो भ्रातृतरं बहिरतश्च सद्भावासिद्धे । स्वपरस्वमात्रप्रतिपत्तिशून्येन स्वपरपक्षसाधनदूषणव्यवस्थां प्रत्येतीति किमपि महादुःखम् ॥ ३१ ॥

१ इयं अष्टशतीत्यर्थः ।

२ तायागतामते स्वलक्षणविषयं प्रत्यक्षं सामान्यविषयं चानुमानं ततश्च सामान्याभावे

ऽनुमानाभावः स्यादत्यन्तदर्शः ।

विरोधान्नोभयैकात्म्यं स्याद्वादन्यायविट्टिपा ।

अग्राच्यतैकातिऽप्युक्तिर्नावाच्यमिति युज्यते ॥ ३२ ॥

वृत्तिः—अथ मत् ययकैके दोष उभयैकात्म्यमेधितन्यमिति दूषणमाह । एकत्वपृथक्त्वपरप्रत्यनी-
कत्वभावरूपसम्भरोऽपि न सम्भवति अस्तित्वनास्तित्ववत् प्रतिषेधात् । एकैकैकस्य निराकृतत्वात् । अथा
वाच्यमिष्यते तदपि न । अग्राच्यत्वे येयमुक्ति साऽपि न सम्भवति मिथ्यादृशा ।

सामान्यविशेषौ परस्परापेक्षायन्याम्युपगतौ निरस्य तौ सापेक्षौ संतावर्धक्रिया कुरुत इत्यस्यार्थस्य
प्रतिपादनार्थमाह—

अष्टशती—अस्तित्वनास्तित्वैकत्वानेकत्ववत् पृथक्त्वेतरप्रत्यनीकत्वभावद्वयसम्भरोऽपि माभूत् रिप्र-
तिषेधात् । न खलु सर्वत्रात्मा निरुद्धधर्माध्यासोस्ति तदन्योन्यविधिप्रतिषेधलक्षणमाह, यथासुतवत् । सर्वथा-
नभिलाष्यतत्त्वाम्युपगमेऽपि यदेतदनभिलाष्य तत्त्वमिति तद्व्याहृत्येते ॥ ३२ ॥

अनपेक्षे पृथक्त्वैक्यं द्यवस्तु द्वयहेतुतः ।

तदेवैक्यं पृथक्त्वं च स्वभेदैः साधनं यथा ॥ ३३ ॥

वृत्तिः—परस्परापेक्षे पृथक्त्वैक्ये सामान्यविशेषाववस्तु अर्थक्रियाकारि न भवति द्वयहेतोर्द्वान्या ।
कथं ? यद्यदिशेषशून्यं तत्तज्ज्ञास्ति यथा खराविषाणं सामान्यं च तथा परपरैकल्लिखितं । तस्मात्तास्ति विशेष
सामान्यशून्यत्वात् । खराविषाणविशेषवत् । इत्यनेन हेतुद्वयेन सामान्यविशेषयोरवस्तुत्व साधनीयं । तदेव वस्तु
ऐक्य-सामान्य विशेषश्च पृथक्त्वं च द्वायामक । कुत ? अविरोधात् । यथा साधनं हेतुज्ञानं वाक्यं वा स्वभेदै
स्वधर्मे पक्षधर्मान्वयव्यतिरेकादिभिर्भिन्नमेकं भवति ।

ननु तदेवैक्यं पृथक्त्वं च कथं ? यावता विरुद्धमेतत्,—

अष्टशती—एकत्वपृथक्त्वेनेकाततं स्त प्रत्यक्षादिविरोधात् इति स्पष्टयति—पृथक्त्वैक्ये तथाभूते
न स्ता—एकत्वपृथक्त्ववहितत्वाद् व्योमकुसुमादिवत् । सापेक्षत्वे हि तदेवैक्यं पृथक्त्वमित्यविरुद्धं सपक्ष-
विपक्षयोर्भावाभावान्या साधनवत् । स्वभेदैर्वा सवेदनवत् । सारभकायैर्वैवा घटादिवत् । तादृशं हि साधनं
स्वार्थक्रियायास्तदतरेणापि पाठातरमिदं बहुसमुद्दिष्टं भवति ॥ ३३ ॥

सत्सामान्यास्तु सर्वैक्यं पृथक्त्वं द्रव्यादिभेदतः ।

भेदाभिदिविवक्षायां साधारणहेतुवत् ॥ ३४ ॥

वृत्तिः—सतोऽस्तित्वस्य सामान्यं यस्तथा तस्माच्च सर्वस्यैक्यमेव । द्रव्यादिभेदे
द्रव्यपर्यायगुणादिभेदैरथवा द्रव्यक्षेत्रकालमतिभिन्नं पृथक्त्वादेव । भेदञ्चाभेदश्च तयोर्विवक्षायां क्रिप-
माणायामसाधारणहेतुं भावणत्वप्राणादिमत्तादिस्तद्वत् । यद्यप्यत्रान्वयो नास्ति तथाप्ययथानुपपत्ति-
वलेन सिद्धमिति ॥ ३४ ॥

केचिच्चिद्विद्यमानस्याविवक्षाऽविद्यमानस्यैव विवक्षा अन्येषां वैयाकरणानां विद्यमानस्यैव विवक्षा
नाविद्यमानस्य, अन्येषां विवक्षा नास्तीत्येतन्मतनिराकरणायाह—

अष्टशती—सर्वार्थानां समानपरिणामेऽपि कथमेक्यं भेदानां स्वभावसाकयानुपपत्ते । यथैकमेदस्य
स्वभावरूपिचेद्भावात् । अन्यैकं सदन्यदस्तत्त्वात् ? तत्समञ्जसं सर्वमेकं सदविशेषात् इति । तस्यैव सतो
द्रव्यादिभेदात् पृथक्त्वं । उदाहरणं पूर्ववत् ॥ ३४ ॥

सदात्मना च भिन्न चेत् ज्ञानं ज्ञेयाद्विधाऽप्यसत् ।
ज्ञानाभावे कथं ज्ञेयं बहिरतश्च ते द्विपां ॥ ३० ॥

वृत्ति — नवा चेतन्यस्वरूपेण ज्ञेयाप्रमेयान् ज्ञानमवबोधो भिन्नम-प-वेगदि सदात्मना चास्तित्वरूपेणापि पृथक् स्यात् । द्वेधाऽपि ज्ञानं ज्ञेयं चामस्यात् । अमात्रं स्यात् । युतं १ ज्ञानाभावे बोधनाये कथं ज्ञेयम् । बहिर्वाय । अन्तः अतरङ्गं च २ ते द्विपां तुभ्यं द्विपां मिष्यादृशात् । यस्माज्ज्ञानो मतिरिति ज्ञेयं विपयमात् । ज्ञेये सति ज्ञानं च भवति तत्परिच्छेदकत्वात् । तस्मात् ज्ञानं कथञ्चिन्भिन्नमवित्तव्यं सदायात्मनाऽप्यथाऽवस्तु स्यात् ।

सार्धविशेषस्य वाच्यत्वाच्च कृत्यते तस्य पूर्वमदृष्टत्वात्सामान्यं स्वपदिरूपते शब्दरित्यभिप्रायवतो मगमा भिन्नं तत्कदर्थयितुमाह—

अष्टशती-विशेषिणो विपयात्कथञ्चिस्वभावाभेदेऽपि सदायात्मना तादात्म्यं बोधाकारमेव विपया-
कारात्, विशयाभावात् । अथवा ज्ञानमवबोधेन स्वपुष्पवत् । तदभावे बहिरतर्षो ज्ञेयमेव न स्यात्
तदपक्षत्वात् ॥ ३० ॥

सामान्यार्थो गिरोऽप्येषां विशेषो नाभिलष्यते ।

सामान्याभावतस्तेषां मृषेव सकला गिरः ॥ ३१ ॥

वृत्ति — अथ मतं सामान्यमस्माभिरिष्यते किं शब्दगोचरतादवस्तु, अत आह । सामान्यं विक-
ल्पेनेन्द्रोऽर्थो वाच्यो यासौ ता सामान्यार्था । गिरो वाच । अन्येषां मिष्यादृशां । यतस्ताभिर्विशयो याया
त्म्यं स्वलक्षणं नाभिलष्यते । यथेयं सामान्यं तेषामवस्तु अतस्तस्याभावात्सकला समस्ता गिरो वचनानि
मृषेवासत्वरूपा एव अतो न वाच्यं नापि वाचकोऽनुमानाभावः ॥ ३१ ॥
उभयेषां निराकर्तृकाम प्राह—

अष्टशती-विशयाणामशक्यसमयत्वात्-असंकेतितानभिधानात् विशेषदर्शनवत्तद्वस्तुप्रतिभासनात्
अर्थसनिधानानपेक्षणाच्च, स्वलक्षणमनभिधाय सामान्यमस्तु उच्यते इति वस्तु नोपपत्तिरिति स्यात् । ततः किं
शब्दोच्चारणेन मकेनेन न १ गोशब्दाऽपि हि गां नाभिधाय यथाशब्दः । तथाच मोरं यत्किञ्चिद्वा वचनं
माचरेत् विशेषमाभावात् । अत्रिं विशेषं कथं स्वार्थं नाभिधीतं न वै परमार्थकानात्तात् अभिधानं
नियमं किन्तुपादाविशेषात् इत्यपि वार्तं अनिरुल्लेखेऽपि तथैव प्रमगात् । तदेवमनवधारितात्मकं वस्तुस्व-
लक्षणमापनोपयेत् । नादर्थमिद्विज्ञान-अर्थसनिधानमपेक्षते विद्वद्भावावप्रमगात् । नापि विशादामकमेव
दूरेऽपि तथाप्रतिभासप्रमगात् । यथारात् । क्षणभगादिसाधनवचनमयद्वा न किञ्चित्सत्यं वस्तुप्रतिभासमात्रं
सूचितत्वात् । प्रधानेभ्योदिसाधनवाक्यवत् । सदर्थाप्रतिपादनाद्वा प्रसिद्धात्कीकथचरत् । इदयविकल्पा-
र्थाकारयो कथञ्चिदप्यतादात्म्ये स्वलक्षणं सर्वानानुसारितलक्षणं दानदिचेतेतामर्थमिदक्षणात् कथं सतीति
मतिवर्तेत । विकल्पानां चावस्तुविपयत्वादविकल्पेतरा-योरर्थेतरविषयत्वमन्यद्वा स्वांशमात्रावच्छिन्ना विकल्पा-
तरेण प्रयेतीति मुपरिनेषप्रज्ञे देयनाप्रिय । स्वत एव विकल्पसंनिदां निर्णये स्वलक्षणविषयोऽपि विकल्प-
स्यात् । परतश्चेत् अनवस्थानादप्रतिपत्तिः । अतोऽर्थविकल्पोऽपि माभूत् इत्यवकल्पं जगत्स्यात् । नचाय
परोक्षबुद्धिदाममतिशते रज्यमनिर्णीतं नामात्मना बुद्धिरयं व्यवस्थापयतीति मुख्यवस्थितं तत्त्व । न वै
स्वरूपं परम्प वा बुद्धिरप्यवस्थति निर्विपयत्वादिभाते । इदमतो भ्रातृतर बहिरतश्च सद्भावासिद्धे । स्वपर-
स्वभावाप्रतिपत्तिरूपेण स्वपरपक्षसाधनदूषणं यस्यां प्रयेतीति किमपि महाद्वयम् ॥ ३१ ॥

विरोधान्नोभयैकात्म्यं स्याद्वादन्यायविद्विषां ।

अवाच्यतेकातेऽप्युक्तिर्नावाच्यमिति युज्यते ॥ ३२ ॥

वृत्तिः—अथ मतं यद्यर्कके दोष उभयैकात्म्यमेतत्तन्वमिति दूषणमाह । एकत्वपृथक्त्वपरप्रत्ययनी-
कत्वभावरूपसम्भरोऽपि न सम्भवति अस्तित्वनास्तिवत् प्रतियोगात् । एकैकैकस्य निराकृतत्वात् । अथा-
वाच्यमिष्यते तदपि न । अत्राच्यत्वे यद्यमुक्तिः साऽपि न सम्भवति मिथ्यादृशां ।

सामान्यविशेषौ परस्परानपेक्षान्याम्युपगतौ निरस्य तौ सापेक्षौ सतार्यक्रियां कुरुन् इत्यस्यार्थस्य
प्रतिपादनार्थमाह—

अष्टशती—अस्तित्वनास्तित्वैकत्वानेकत्वात् पृथक्त्वेतरप्रत्ययनीकत्वभावद्वयसम्भरोऽपि माभूत् विप्र-
तिपेधात् । न खलु सर्वमेव निरुद्धमर्थात्तस्मिन् तदन्योन्यविधिप्रतिपेक्षलक्षणाद्, वक्ष्यामुतवत् । सर्वथा-
नभिज्ञाप्यतरान्युपगमेऽपि यदेतदनभिज्ञाप्य तत्त्वमिति तदन्याह्न्यते ॥ ३२ ॥

अनपेक्षे पृथक्त्वैक्यं ह्यवस्तु द्वयहेतुतः ।

तदेकैक्यं पृथक्त्वं च स्वभेदे साधनं यथा ॥ ३३ ॥

वृत्तिः—परस्परानपेक्षे पृथक्त्वैक्ये सामान्यविशेषानुपपत्तौ अर्थक्रियाकारि न भवति द्वयहेतौर्द्वयः ।
कथं ? यद्यदिशेषशून्यं तत्तन्नास्ति यथा खरविषाणं सामान्यं च तथा परपरालिखितं । तस्मान्नास्ति विशेष
सामान्यशून्यत्वात् । खरविषाणविशेषानुपपत्तौ । इत्यनेन हेतुद्वयेन सामान्यविशेषयोरप्यस्तुत्व साधनीयं । तदेव वस्तु
एक्य-सामान्य विशेषश्च पृथक्त्वं च द्वयात्मकं । कुत ? अविरुद्धात् । यथा साधनं हेतुज्ञानं वाक्यं वा स्वभेदे
स्वभेदे पक्षधर्मान्वपन्त्यतिरेकादिभिर्भिन्नमेव भवति ।

ननु तदेकैक्यं पृथक्त्वं च कथं ? यावता विरुद्धमेतत्,—

अष्टशती—एकत्वपृथक्त्वेऽनेकात्म्यं सत् प्रत्यक्षादिविरुद्धात् इति स्पष्टयति—पृथक्त्वैक्ये तथाभूते
न स्तां—एकत्वपृथक्त्वरहितत्वाद् व्योमकुसुमादिवत् । सापेक्षत्वे हि तदेकैक्यं पृथक्त्वमित्यविरुद्धं सपक्ष-
विपक्षयोर्भावाभावाभ्यां साधनवत् । स्वभेदेर्वा सवेदनवत् । सारभकारयवैर्वा घटादिवत् । तादृशं हि साधनं
स्वार्थक्रियामास्तदतरेणापि पाठातरमिदं बहुसमृद्धं भवति ॥ ३३ ॥

सत्सामान्यात् सर्वैक्यं पृथक्त्वं द्रव्यादिभेदतः ।

भेदाभिदधिवक्षायामसाधारणहेतुवत् ॥ ३४ ॥

वृत्तिः—सतोऽस्तित्वस्य सामान्यं यत्तत्तथा तस्माच्च सर्वैक्यमेव । द्रव्यादिभेदे-
द्रव्यपर्यायगुणादिभेदैरयथा द्रव्यक्षेत्रकालभौतभिन्ने पृथक्त्वादेव । भेदश्चाभेदश्च तयोर्विरक्षायां क्रिय-
मानायांसाधारणहेतुः श्रान्त्वान्वयानादिमत्त्वादित्ताद्वत् । यद्यप्यन्वययो नास्ति तथाप्यन्यथानुपपत्ति-
वलेन सिद्धमिति ॥ ३४ ॥

केवाचिद्विद्यमानस्यापि विद्याविद्यमानस्यैव विवक्षा अथैषा विद्याकरणानां विद्यमानस्यैव विवक्षा
नाविद्यमानस्य, अन्येषां विवक्षा नास्तीत्येतत्तन्निराकरणायाह—

अष्टशती—सर्वार्थानां समानपरिणामेऽपि कथमेक्यं भेदानां स्वभावात्कथंन्युपपत्तेः । यथैकभेदस्य
स्वभावविच्छेदाभावात् । अन्यैकं मदन्त्यदस्तस्यात् । तत्समजन्तं सवयं सद्विज्ञानं इति । तस्यैव सत्त्वं
द्रव्यादिभेदात् पृथक्त्वं । उदाहरणं पूर्ववत् ॥ ३४ ॥

विश्वज्ञा चाविश्वज्ञा च विशेष्येऽनतधर्मिणि ।

सतो विशेषणस्यात्र नास्त्यस्तैस्तदर्थिभिः ॥ ३५ ॥

वृत्तिः—सतो विद्यमानस्य विशेषणस्यास्तित्वादेर्विवक्षा, चाविश्वज्ञा च । नास्त्यतो नाविद्यमानस्य कियते । केस्तदर्थिभिर्विवक्षाप्रयोजनमस्ति । अत्रैकस्मिन् । कुत ? लोकप्रतिद्वयेतत् ।

कस्यचिद्वेद सृष्टिकल्पितोऽयस्याभेद सृष्टिकल्पित इत्येता दुरागमनासनाजनिता विप्रतिपत्ति निराकर्तुमाह—

अष्टशती—निधिप्रतिषेधवर्माणा सतामेव विरमश्चेतराभ्या योगस्तदर्थिभिः कियेत अन्यथा अर्थनिष्-
क्षेपभावात् उपचारमात्रं तु स्यात् । नचोऽग्निर्माणनर इत्युपचारात्पाकादावुपयुज्यते । तदेकैकश परस्परव्या-
वृत्तयोऽपि परिणामविशेषा ॥ ३५ ॥

प्रमाणगोचरी सतो भेदाभेदौ न सृष्टौ ।

तावकत्राविरुद्धी ते गुणमुख्यविषयौ ॥ ३६ ॥

वृत्ति—भेदाभेदौ प्रमाणगोचरी प्रमाणविषयौ सतो—मस्तौ सृष्टिरूपानपरमार्थौ न प्रमाणविष-
यत्वात् । अतस्तत्प्रागम तावकत्रैकस्मिन् धर्मिणि न विरुद्धौ । गुणाविश्वज्ञा अप्रधानविश्वज्ञा । मुख्यविश्व-
ज्ञा प्रधानविश्वज्ञा । दृश्यते च लोके प्रधानाप्रधानविवक्षा यथाऽनुदरा कथ्येत्यादि ॥ ३६ ॥

नित्यत्वैकांत निराकर्तुकाम आह—

अष्टशती—प्रमाणमभिसंवादिज्ञानमनधिगतार्थाधिगमलक्षणत्वात् । तदेव सति भेदमभेद वा नान्यो
ऽपरहित विषयीकरोति । न हि बहिरर्तनां स्वरक्षण सामान्यलक्षण वा तथैवोपलभामहे यथैकांततादिभि
राम्नायते । सूक्ष्मस्थूलाकाराणां स्थूलसूक्ष्मस्वभावव्यतिरेकेण प्रत्यक्षादानप्रतिभासनाच्च तत्र स्वभावोत्तरस्य
प्राधान्यविश्वज्ञाया आकारोत्तरस्य गुणभावः स्यात् । घटोऽयं परिमाणो रूपादयो वेति ॥ ३६ ॥

इति आप्तमीमांसाभाष्ये द्वितीयः परिच्छेदः ।

नित्यत्वैकांतपक्षेऽपि विक्रिया नोपपद्यते ।

प्रागेव कारकाभावः नव प्रमाणं नव तत्फलम् ॥ ३७ ॥

वृत्ति—उक्तपक्षदोषप्रमात्रित्वैकांतपक्ष आश्रीयते तत्रापि सतो भावस्यातरावातिर्विक्रिया सा
नोपपद्यते न घटत इत्यर्थः । अत एव कारणात् कारकाणि कर्त्तादीनि तेषामभावात् शून्यता । प्रागेव पूर्व-
मेव । तस्मिन्भावः कारकनिर्देशप्रमाणरस्तुत्यानात्म्यप्रतिपादकः क तस्मिन् किंतु न कचिदपि । तदभावे क
प्रमाणफलमुपपन्नानेपानादिकम् ॥ ३७ ॥

माभूद्विक्रिया व्यग्यव्यञ्जकमानो अभिव्यस्यत आह—

अष्टशती—पदसंदेकत्वपृथक्त्वकांतप्रतिषेधानंतरं नित्यत्वैकांतप्रतिषेधः । पूर्वपरस्वभावपरिहारावाप्ति-
क्षणमर्थक्रिया कौटस्थ्येऽपि भुगणः कवमनुमत्तः कारकज्ञापकहेतुः यापारासभावत्वात् । परिणामविवर्तध-
मात्रस्यविकाराणां स्वभावपूर्वोपपत्त्यात् । तदेताद्विनाशोत्पत्तिनिवारणमनुदिपूर्वकं प्रत्यक्षादिविरोधात्
क्षणिकैकांतपत् ॥ ३७ ॥

प्रमाणकारकैर्व्यक्तं व्यक्तं चेद्विद्विषयवत् ।

ते च नित्ये विकार्यं किं साधोस्ते आसनाद्वदि ॥ ३८ ॥

वृत्ति'-प्रमाणानि प्रत्यक्षादीनि । कर्तृकर्मरूपनप्रदानापादानाधिकरणानि कारकाणि तेर्व्यक्त
प्रकाशिन व्यजित कृत । व्यक्त महदादि । यथेन्द्रियैश्वर्यादिभिरर्थो नियम । चेदये । ते च व्यग्रव्यजके
नित्ये अविच्छिन्नैकवर्णे । किं विकार्यं यावता हि न किंचिदपि । तत्र साधोर्मुने शासनात् प्रवचनात् ।
महिरतेष्वयमेव हि विरूरो यो वस्तु-व्यवधानाया व्यक्तिएष्वयमात्र अव्यक्ताव्यक्तमन्यत् । तत्र
ज्ञाने पुन सर्वे सुघटम् ।

पुनरपि कदर्थयितुमाह—

अष्टशती-अथ मत—प्रमाणकारकाणि व्यग्रस्थितमेव भाव व्यग्रयति । चक्षुरादिवत्सार्धं ततो न किं-
चिद्विप्रतिषिद्ध । नियमविशेषविज्ञादे श्माधतत्वात् किंचिद् व्यक्तार्थं पश्याम । कथंचिदपूर्वोत्पत्तौ तदेकात-
विरोधात् तदभावविकार्यानुपपत्ते । न वै किंचिद्विरुद्ध कार्यकारणभावाभ्युपगमात् इत्यनालोचितसिद्धात ॥

यदि सत्सर्वथा कार्यं पुंनोत्पत्तुमर्हति ।

परिणामप्रवृत्तिश्च नित्यत्वेकांतवाचिनी ॥ ३९ ॥

वृत्तिः-असत्किंचिदपि नोपपद्यते सर्वे सर्वत्र सर्वस्मादत आह । यदि सर्वथा निरप्रकारैर्यथा
शक्यात्मना एष व्यक्तात्मनापि कार्यं घटादिकं सत् विद्यमानं पुमानिव पुनत् साहचर्यपरिकल्पितपुरुषवत् ।
नोत्पत्तु नो प्रादुर्भवेत्तुमर्हति योग्यं भवति । यद्यत्सर्वथा सत् न तदुत्पद्यते यथा साहचर्यपुरुष सच्च
सर्वथा कार्यं तस्माच्चोत्पद्यते । अथ व्यवस्था तस्य द्रव्यस्य धर्मोत्तरस्यागैर्धर्मोत्तरोपजनित परिणाम इत्येते ? अत
आह परिणामस्य प्रवृत्ति कल्पना समर्थेन च सर्वस्य नित्यत्वमिति योऽयमेकांतस्तस्य वाचिनी निराकरण-
शीला विरोधिनी इत्यर्थः ।

अतो बन्धमोक्षादिकमत्र न सभवति नियत्वात्प्रकृतिपुरुषयोस्तत्र मते पुन सभवतीत्याह—

अष्टशती-न तावत्सत कार्यत्व चैतन्यवत् । नाप्यसत सिद्धांतविरोधात् गगनवकुसुमवत् । नापरमे-
कांतप्रकारांतरमस्ति । विरतादि पूर्वोत्तरस्वभावप्रसक्तोत्पत्तिक्षणात् । तदेतत्त्रैलोक्य व्यक्तेरपैति नित्य-
त्वप्रतिषेधात्-अपेतमप्यस्ति विनाशप्रतिषेधात् इत्यनेकांतोक्तिरथर्वणित्यप्रवेशन्यायमनुसरति ॥ ३९ ॥

पुण्यपापक्रियाः न स्यात् प्रेत्यभावः फल कुत ।

बधमोक्षौ च तेषां न येषां त्व नासि नायकः ॥ ४० ॥

वृत्तिः-मैत्रीप्रमोदकरणादिक्रियाऽभावात् कुत पुण्यहतुत्वात् पुण्यं । हिंसादिरज्जुभरिणाम
पापहेतुत्वात्पाप । तयो क्रिया क्षयोपार्जनं न स्यात् मनेत् अत एव क्रियाऽभावे कुत प्रेत्यभावः ? जन्मातर-
फल च सुखदुःखादिरूप कुत ? अत्र कर्मणाऽऽस्तरीकरणं मोक्ष स्वात्मोपलब्धि एतौ च द्वौ तेषां न येषां
त्व नासि-न भवसि नायकं प्रभु ? किमुक्तं भवति एतत्सर्वं त्वच्छासन एव नाम्येषां नित्यत्वनादिनां
कुत ? निष्क्रियाऽभावात् ॥

न केवलं नित्येकांत एतेषामभावात् किंतु—

अष्टशती-नेतरेषां पूर्णकृतिभिराश्रयणीय पुण्यपापप्रेत्यभावात् बन्धमोक्षविकल्परहितत्वात् नेरात्म्यादिनत् ।
न चैतत्त्वचिदकांते सभवति ॥ ४० ॥

क्षणिकैकांतपक्षेऽपि प्रेत्यभावाद्यसंभवः ।

प्रत्यभिज्ञाद्यभावात् कार्यारंभ कुतः फल ॥ ४१ ॥

वृत्तिः-क्षणिको निरवयविनाश स एवेकांतपक्षस्तस्मिन्नपि प्रेत्यभावादीनां जन्मातरादानामसंभवे
ऽभावः । प्रत्याभिज्ञा स एवायमिति ज्ञानं सा आदिर्येषां ते प्रत्यभिज्ञाद्व्यस्तोपायमात्रस्तस्मान्न कार्यारंभो-

दनप्रादेरारंभ आदि क्रिया । अतः पुनः फलं मर्मण्येणादिकं परिहाराऽनिष्टम् । अस्मादेतत्तापं भविष्यति नायम्मादेतदपि न समस्येव । आदिशब्देन पर्याय्यवचनाध्यवसायादीनां ग्रहण । यदि कार्यं न भिन्नं कर्ता स्यादुपादानादीनां यदि स्थिराणि सत्यस्य कार्यस्य, एतद्योगे एव तन्निराकरणमपि । कथञ्चिदपि कार्यरूपेण परिणमति तदा सर्वं सुघटं नायथा ॥ ४१ ॥

तत्र कारणे कार्यं मनागपि नास्तीति चेदत आह—

अष्टशती-क्षणक्षयेकांतदर्शने-अहित, असमर्थत्वमावाशित्वात् तत्रैकांतवत् । प्रोक्ष्यतांताभ्युपगम-
यद्वा । भिन्नकालक्षणानामसमयव्याप्तत्वात् अकार्यकारणवत् । न विना कारणममराधिरसरातीतवत् । समनतरत्वेऽप्यभावाविशेषात् । न च पूर्वस्वोत्तरं कार्यं तदमन्येव हि भवान् वक्ष्यते अतिकांततमयद्वा । न हि समयेऽस्मिन् सति स्वयमनुपिस्ते पश्चाद्भवतस्तत्कारणं च समनतरं वा नित्यवत् । कारणाभावा-
विशेषेऽपि कार्योपचितसमयनियमावच्छेदौ कस्यचित् काटस्थस्यऽपि तत्कारणमामर्ष्यगद्वाभावेऽपि कार्यजन्मन
कालनियमं किं न स्यात् ? विशेषाभावात् । तथा चास्मिन्काले स्यात् । उभयप्रातिशेयेण कथञ्चिदनुपयोगेऽपि
नञ्चिद् व्यपदेशकल्पनापामात्रापि किं न भवेत्क्षणस्थिति । एकाऽपि भावोऽनेकस्वभावश्चिन्नकार्यत्वात्
नानार्थवत् । न हि कारणशक्तिभेदमन्तरेण कार्यनानात्वं युक्तं कारिणान्वयत् । अन्यथा रूपादीनां न तत्ति-
रूपेत् चक्षुरादिसामिप्रीभेदात् तज्ज्ञाननिर्भासभेदोऽवकल्पेत । युगपदेकार्योपनिबद्धदृष्टीनामपि भवितुम्येव
प्रतिभासभेदेन कारणसामिप्रीभेदात् । अन्यथा दर्शभेदोऽपि नाभूत् । प्रत्यासन्नेतरयोर्विशेषेतरनिर्भासो-
पलभ्ये । सेयमुभयतः पाशरज्जु । सङ्गकारणस्वभावाभेदमन्तरेण यदि कार्यनानात्वं क्रमशोऽपि कस्यचिद-
पेक्षितसहकारिणं कार्यसत्तति किं न स्यात् । सहकारिणम्यदेऽस्वभावमभेदयतोऽपि कार्यभेदेहेतुस्य स्य
क्षणक्षयवत् । न हि फादाचित्कानि सत्कर्तुं समर्थातीति स्थितेऽर्थसत्करणस्वभावात् जहाति तद्विद्विपूर्वक-
त्वाभावात् । क्षणिकसामिप्रीसन्नपित्तितैककारणातरवत् । कल्पयित्वापि इहेतुप्रवृत्तिं भावानां सप्रवृत्तिर-
वश्यं अन्यथा । तत्स्वभावात्तत्कारणप्रवृत्तिव्यवस्थापनात् । तदयमकारणोऽपि स्वभावनियमोऽर्थ-
स्यात् । यद्यद्वाच्यं प्रत्यनपेक्षं तत्तदभावनियतं तथा विनाशं प्रत्यनपेक्षं विनश्वरं तथैव स्थितिं प्रत्यनपेक्षं इवास्तु
तद्वेतोरकिञ्चित्करत्वात् तद् व्यतिरिक्तावतिरिक्ताकारणात् इत्यादि सर्वे समाना । आदौ स्थितिदर्शनात्
निष्ठुप्रदीपदिरतेऽपि स्थितेरनुमानं युक्तं । अथयथैव क्षयदर्शनात् आदौ सत्यतिपत्तिरसमभवेत् तादृश
कारणादर्शनोऽपि कथञ्चिदुपादानानुमानवत् तत्कार्यसत्तानस्थितिरदृष्टाप्यनुमीयेत । तस्मात्कथञ्चन स्थितिमत
प्रतिक्षणं विनशोऽपि नायथा प्रमादादेरयोगात् । युतं ब्रह्मभावादि सत्यपि हेतुकलभोऽपि कारणकार्यात्
रवत् सततिर्न स्यात् । अतादात्म्याविशेषात् तत्स्वभावाविशेषात्कृत्वा तादात्म्योऽपि याऽपरितोषं विरोधस्य
सर्वत्राप्यपराहर्षत्वात् । तत्सत्तानपेक्षया ब्रह्मभावादि मामस्त ज्ञानेन्ययोः प्रतिक्षणं विद्वक्षणत्वात् । न यै
प्रथमिज्ञानं पुरातरनदर्थोतरवच्च । तत् कर्मकसंयोगोऽपि नानामत्तात्तदनिवयमात् न युक्तिमन्तरति ।
तत्सूक्तं धनिकपक्षो विद्वद्भिन्ननादरणीयं सर्वार्थक्रियाविशेषात् नित्यत्वेकांतवत् । सत्येन कारणे यदि कार्यं
त्रैलोक्यमरुणवर्जितं स्यात् । तत् सत्तानाभावात् पश्चान्नरासभगाद्येति स्थितमेतत् ॥ ४१ ॥

यद्यसत्सर्वथा कायं तन्माजनि स्वपुण्यवत् ।

मोषादाननियमोभूत्माऽऽश्वासः कार्यजन्मनि ॥ ४२ ॥

पुनः—नर्था शक्तिव्यक्तिस्वरूपेण यदसद्विद्यमानं तत्कार्यं माजनि माभूत् । खपुण्यं गगनकुसुमं
तदिह खपुण्यवत् । उपादानं मृत्पिण्डतरादिकं तस्य नियमोऽस्मादेतत् कार्यं भवतीति निधयः सोऽपि माभूत् ।
आश्वासोऽस्मादेतद्विषयव्ययमपि माभूत् । कार्यजन्मनि कार्योपपत्तौ ॥ ४२ ॥

पुनरपि दोषमुद्गावयितुमाह—

कर्तरि क्तेन ॥ ७८ ॥ कर्तरि या ता तदत् ।
कृतिन सह पसो न स्यात् । इदमेवामासित । इद-
मेवायात् । इदमेवा मुक्त । राज्ञां मत । राज्ञा पूजि-
त । राज्ञामर्चित । राज्ञामिष्ट ।

* द्विप्राप्तौ भाया ॥ ७९ ॥ कर्तरि भाया
सत्या द्विप्राप्तौ कृति कर्मणि या ता तदत् प न स्यात् ।
आश्चर्य्यो गवा दोहोऽगोपालकेन । रोचते मे ओदनस्य
भोजन देवदत्तेन । साधु खलु पयस पान विष्णु
मित्रेण । द्विप्रामाणिति किं ? देवदत्त कृतो जिनद-
त्तेन । भायामिति किं ? साय्विद शब्दानुशासनमा-
चार्यस्य ।

* ष्वतृजभ्या ॥ ८० ॥ आभ्या योगे कर्तरि
या ता तदत् सो न भवति । भवत शायिका ।
भवत आसिका । भवतोऽग्रगामिका । तृजुत्तरार्थ ।

कर्तरि ॥ ८१ ॥ कर्तरि यौ ष्वतृचौ ताभ्या
योगे कर्मणि या ता तदत् न समस्यते । ओदनस्य
भोजक । सक्त्वा पायक । अपा सृष्टा । पुरा
भेत्ता । कर्तरीति किं ? इक्षुभक्षिका मे धारयति ।

ऋडाजौषिकयोर्नित्य ॥ ८२ ॥ ऋडाया
जीनिकाया च ष्वना सह तात नित्य पसो भवति ।
उद्दालकपुपभजिका । वारणपुष्पप्रचायिका । ताल-
भजिका । अयोपद्मादिका । नखलेखक । अस्फर-
दक । रसणीत्यन्तरक । ऋडाजौषिकयोरिति किं ?
पयस पायस ।

* तिक्ताइदुः ॥ ८३ ॥ अमी सुवनेन सह
समस्यते । प्रगत्य । शुशीमस्य । पटपटान्य ।
खाङ्गन्य । शोभन पुरुष मुपुष्य । अतिपुरुष ।
हुस्ति पुरुष उपुरुष । ईपत् पिङ्गल—आपिङ्गल ।
पाप पुण्यो ह्युपुण्य ।

+ प्रात्यनपरिनि'प्रत्यादयो गतक्रांतकृष्णला-
नक्रातस्थितादिषु वेम्भापुकेन्भि' ॥ ८४ ॥
प्रादयो गतादिव्यर्थेषु वातादिभि सह पसो भ-
ति । तद्यथा—प्रादयो गतादिव्यर्थेषु यथा । प्रगत
आचार्ये प्राचार्य । समतोऽर्थे समर्थे । अयाद-
य क्राताद्यर्थेष्विषा । अतिक्रात राट्ना—अनि-
खदय । उट्टो वेला उट्टल समुद्र । अगादय
इष्टादिषु भया । अवट्ट कौकिल्या—अवकौकिल्य

वन । अनुगतमर्थेन—अन्वर्थे वच । पर्यादयो
ज्ञानादिष्विषा । परिज्ञानोऽध्ययनाय पर्यध्ययन ।
उद्युक्त मग्नमाय—उत्सगाम । निरादय क्रातादिषु
कथा । नि क्रात कौशाभ्या—नि कौशाभि । अप-
गत शालाया—अपनाल । प्रत्यादय स्थितादिव्यि-
षा । प्रतिष्ठितमुरसि ग्रन्थुरस ।

वागमिद् ॥ ८५ ॥ अभिडत वाक्सज्ञ सम-
र्थेन नित्य पसो भवति । कुम्भकार । भारहार ।
शरलाव । अभिडिति किं ? एधानाहारको व्रजति ।

क्षिनामैर ॥ ८६ ॥ क्षिसज्ञकेन अमर्तनेन
वागमिद् पसो भवति । स्वादुकार मुक्ते । लणकार
मुक्ते । तपनकार मुक्ते । अमेति किं ? कालो भोक्तु ।
एवेति किं ? प्रथम भोज । प्रथम मुक्त्वा गच्छति ।

वा भादि ॥ ८७ ॥ भादीनि वाक्मज्ञानि
अमा सह वा समस्यते । मूलकोपदश मुक्ते । मूल-
केनोपदश मुक्ते । पार्श्वोपपीड शेते । पार्श्वाम्यामुपपीड
शेते । पार्श्वे उपपीड शेते ।

क्त्वा ॥ ८८ ॥ कयानेन सह वा भादिपसो
भवति । उच्चै कृत्य, उच्चै कृत्वा आचष्टे । नीचै-
कृत्य, नीचै कृत्वाचष्टे । भादीति किं ? अल कृत्वा ।

* अवाऽन्यार्थेऽनेक व ॥ ८९ ॥ नातर्जितरा-
न्यस्य पदम्याऽभिधेयेऽनेक सुत्र वचन सो
भवति । कठे कृत येन न कृनकठ । उदरमणि ।
कठेनाल । उरसिलोमा । उपदस्येन गुप्तमस्य—उप-
मुख । गुप्तगान । अगान्याऽर्थे इति किं ? वृष्टे क्षेत्रे
गत । नृपनिर्दश किं ? लाहितगम दश ।

+ एकार्थ ॥ ९० ॥ एकाऽसमाधिकरणमने-
क सुत्रतं अगोऽवाऽन्यार्थे भवति । ग्राममुद्रक य
स प्रातोदको ग्राम । चित्रगु । अप्रतिहतपानन ।
अननगुण । परमगार्णिक । अष्टगवयन । अत्रि-
यमानपुत्र । भत्तवृमातग रा । अस्तृतीया ।
एकार्थमिति किं ? पक्षोऽर्णुतमस्य ।

+ क्षिः ॥ ९१ ॥ क्षिमा वमा भवत्यत्राऽपाध ।
उच्चैर्मुख यस्य स उच्चैर्मुख । अपुत्र । अनाय ।
अरिपक्षीरा गो । मुमुगी कन्या ।

* सहस्ये स्थिनासनादस्तापिका भद्रादी-

दिदृष्ट च ॥ ९२ ॥ आसनादीन्यर्पणं डड-
त्तानि क्षिसज्जानि च सरयेये वर्तमानेन म्पिसज्जाना
धिना सह समस्यते । आसना दशानामिमे आसत्र
दशा । आसत्रविंश । अदूरदशा । अदूरविंश ।
अधिकदशा । अद्वेनाधिका त्रिंशतिरिम अर्धद्विं
शा । अर्धपचमयामा ता अर्धपचमा त्रिंशतय
इमे अर्धपचमत्रिंशा नत्रतिरित्यर्प । अर्धपचमत्रिंशा ।
समये दशानामिमे उपदशा । उपत्रिंशा । उपत्रिंशा ।
स्थितेति किं ? आमन्ना पुरपाणामिमे । सत्येये
इति किं ? अधिका त्रिंशतिर्गत्रा । आमन्नादीति किं ?
सनिष्ठा दानामिम ।

स्थि मुञ्जाऽर्थे ॥ ९३ ॥ मुज्ये वारे वाऽर्थे
त्रिकल्प सशय वा म्पिमन्नायाचि बसा भनति सत्येये
वर्तमानेन स्थिना । द्वौ वारो दश इमे द्विदशा ।
त्रिदशा । चतुर्दशा । द्वौ ना त्रयो वा द्वित्रा ।
त्रिचतुरा । पचपा । सप्तदशा । मुञ्चाऽर्थे इति
किं ? द्वारेन न त्रय ।

दिशोऽन्तराले ॥ ९४ ॥ दिक्शब्दा स
मस्योऽन्तरालेऽर्थे । दक्षिणस्याध पूर्वस्याध दिशो
र्यदन्तराल सा दिक् दक्षिणपूर्वा । पूर्वदक्षिणा । दिशि
णापरा । उत्तरपूर्वा ।

*तेन सहेति तुल्ययोगे ॥ ९५ ॥ सहान्द
तेनति भातेन सह तुल्ययोगे समानक्रियादियोगे
बसो भनति । सह छान्नेणागत सञ्ज । सपुत्र
आगत । सशिय । मरुप । सवर्त्मकर । तुल्य-
योगे इति किं ? सहैव दशभि पुनर्भार इति
रामभा । इतिशब्दादतुल्ययोगाऽपि स
धादौ जते इत्यादि सिद्ध ।

चार्ये द्वद ॥ ९६ ॥ चरुतोऽर्थे
तस्मिन्ऽर्थेऽनेक सुगत द्वदसङ्ग सा
कृतौ द्वारजा । इतरतयोगममाहारौ । पुत्र
चदिरपञ्चनौ । छत्रोपानह । चागृहपद ।

+समानामेक ॥ ९७ ॥ समाना तु
शब्दानां चाऽर्थे एक एव प्रयोक्तव्य ।
शुनित्श्च वक्रा कुटिला वा । सितश्च
गुरुश्च मित्ता श्वेता गुहा वा । समानाभि-
धयखदिरपञ्चना ।

+सुप्यसख्येयः ॥ ९८ ॥ सुपि सर्वत्र ममा-
नानां एकवर्षाणा युगपत्प्रयोगे एक एव प्रयोक्तव्य
सख्येय वर्जयित्वा । वृक्षश्च वृक्षश्च वृक्षी । वृक्षश्च ।
वृक्षश्च वृक्षश्च वृक्षा । हरिणी च हरिणी च हरि-
ण्यौ । सुपीति किं ? मातृमातारौ । मातारौ । माता-
गतिभि भेद । असायेय इति किं ? एकश्च एकश्च ।
द्वौ च द्वौ च । पूर्वं समागार्थाऽर्थे । इदं तु
सत्पाऽर्थे ।

+त्यदादि च ॥ ९९ ॥ त्यादिना अत्यदा-
त्तिना च सह त्यादेर्द्वे प्राप्ते त्यादितरेक एव प्रयु-
ज्यते । स च दग्दत्तश्च तौ । कश्च देग्दत्तश्च तौ ।
स च त्व च युग । त्व च भनाश्च भनतौ । स च
रगाली च ते । सा च देग्दत्तश्च तौ । म च देग्
दत्ता च ते । स च युड च ते । सा च युड च
ते । त्व च देग्दत्तश्च तौ ।

+भ्रातृपुत्राः स्वसृदुहितृभिः ॥ १०० ॥
भार्यपुत्रार्थयो स्वसृदुहितृभ्यां प्रयोगे भार्य
पुत्रायावेव प्रयुज्यत । भ्राता च स्वमा च भ्रातारौ ।
सौदर्यश्च स्वमा च सौदर्यौ । भ्राता च भगिनी च
भ्रातारौ । पुत्रश्च दुहिता च पुत्री । सुतश्च दुहिता
च सुतौ । पुत्रश्च सुता च पुत्रा । बहुवचन पर्यायार्थे ।

+पिता माता ॥ १०१ ॥ पितु माता
प्रयोगे पिता । पिता च माता च पि-
तरा । माता ।

+श्वशुर
शब्देन
श्वशुरश्च

+वृद्ध
१०२
प्रयोक्त
वृत्तौ
एक
ग

द्वारा प्रयोक्तव्य सा च शुद्धा स्त्री पुरुष स्यात् ।
गौ मातृप्रायश्च मातृगौ । औपगवा च औपग-
वश्च औपगव्यौ ।

+मित्रिया ॥ १०५ ॥ पुरुषस्य प्राणिना गिर्या
ह प्रयो । पुरुष एव प्रयोक्तव्य । ब्राह्मणश्च
प्राणी च ब्राह्मणौ । कर्तुः । मयूरो । कुवकुटो । पट्ट ।

+प्रात्म्यद्विरुत्तमपेक्षितौ स्त्री प्रायः ॥ १०६ ॥
पक्षिद्विरुत्तमौ सधेऽभिना स्त्रीपुरुषणो युगपत्
प्रायो स्त्री प्रयुज्यते प्रायः । मातृगौ मातृवत्त्वेमा
मा गान् । अजा इमा । महिष्य इमा । प्रात्म्यम
ण किं 'हराजं मे स्वयं चमा इमे रुक्म' । द्विरु-
त्ति किं 'अन्धार्धेमे अन्धार्धेमा' इमेऽधा- । सध
ति किं 'गौर्धाय गौर्धाय इमी गावौ । अग्नि-
प्राणिनि किं 'वन्धार्धेमे वन्धार्धेमा' इमे वन्धा ।
राय इति किं 'उप्राश्चमे उप्राश्चमेमा उप्रा इमे ।

+नननपैक च वा ॥ १०७ ॥ नपुमकमन-
मुकौ सह प्रयोगे नपुमक प्रयोक्तव्यमेतत्
य वा स्वादनपार्थप्रवृत्तौ । शुक्र च वध्र
शुक्रश्च कनकत्वे इमे शुक्रे । तद्विद शुक्र या । शुक्र
शुक्रश्च शुक्रा च वृत्तिका तावामानि शुक्रानि ।
तद्विद शुक्र न । अनपेति किं 'शुक्र च शुक्र च
शुक्रे । अनपार्थप्रवृत्तापि किं 'शुक्र च पक्ष
क' शब्द कनकत्वा शुक्रकणौ ।

+सिद्धयार्थात् पुनर्मुने ॥ १०८ ॥ मिथ्या
पेशन्नाद्रे वर्तमानात् पर पुनर्मुनेभ्यः भयमानो
द्वन्द्वविषयो द्वन्द्वं सन्निवृत्त्यर्थं भवति । उदितौ
मिथ्यपुनर्मुने । पुण्यपुनर्मुने । निष्पुनर्मुने ।
सिद्धयार्थादिति किं 'आर्द्रपुनर्मुने' । भ इति किं
निष्पुनर्मुने माणाका ।

० नोक्तं पूर्ण ॥ १०९ ॥ सन्निवृत्त्यर्थे कया
निर्दिष्ट पूर्ण प्रयोक्तव्य । अग्निश्च । धर्म
धित । भवभी ।

राजदत्तादी ॥ ११० ॥ राजदत्तादिषु पूर्ण
निपातेऽप्राप्त यपद तत्पूज प्रयोक्तव्य । दत्ताना
राजा राजदत्त । याम्यामे अभरण । पूज वासित
पञ्चालिम लिप्तमन्त्रित । नमनमुपित । उल्लङ्घन्यु

सते । विश्वदेवार्जुनौ । दारजारी । भार्यापती ।
अपती । दपती । इत्यपनी ।

+सख्यालया ॥ १११ ॥ मे अत्पा सख्या
पूर्ण प्रयोक्तव्य । द्विजती । निशती । चतु-
र्दश । पन्था ।

+द्वेद्विस्त्रेकं ॥ ११२ ॥ द्वेद्विस्त्रेकं सुस-
क्ष भेद पूर्ण प्रयोक्तव्य । शुशकाश । वृणक्तुष्ट ।
अग्निपू । वायुतोष । मुनिगुणौ । विभ्रति किं
कुराजुडमयूरो । एकमिति किं 'गुराविभासरतनया ।
रविभासरतनयगुरा ।

अजायत् ॥ ११३ ॥ अजायकागतमेक
पूर्व प्रयोक्तव्य द्वेद्वि । इष्टचदौ । उप्रक्ष ।

अल्पाचर ॥ ११४ ॥ द्वेद्वि सेऽल्पाचरमेक
पूर्ण प्रयुज्यते । धवगदिशे । वाग्याय । पक्षयप्रोध ।

+अर्च्य ॥ ११५ ॥ द्वेद्विऽर्च्यमर्पितं पूर्ण
प्रयुज्यते । कामकाशी । कधूररी । दीक्षातपसी ।
वासुदेवाजुर्ति ।

+वर्णभ्रातृपू ॥ ११६ ॥ वर्णौ भ्राता च
द्वेद्विपूर क्रमेण पूर्ण प्रयोक्तव्य । ब्राह्मणक्षत्रियौ ।
ब्राह्मणक्षत्रियविद्वद्वा । भीममेनार्जुनौ । रामल-
क्ष्मणौ । वटदेवराजसुदौ । शुधिठरभीमसेनार्जुना ।

+समाजभर्तु ॥ ११७ ॥ भ नक्षत्र ऋतुश्च
समाच समाताक्षरमनुपूर पूर्ण प्रयोक्तव्य । अग्नि-
नीभरिण्यौ । भरणीकृतिकाराहिण्य । हेमताक्षिरौ ।
हेमताक्षिरसता । समाजिति किं 'पुण्यपुनर्मुने' ।
प्राप्तिवसती ।

+धर्मार्थादिषु वा ॥ ११८ ॥ धर्मादीकृत-
द्वेद्विप्राप्त पूर्वनिपातो वा पूर्ण निपतति । धर्मार्थौ ।
अर्धधर्मौ । शब्दार्थौ । अथशब्दौ । कामार्थौ । अर्ध-
कामौ । आयथौ । अतादी । गुणद्वौ । द्विगुणौ ।

*गुणम्यक्ति वे ॥ ११९ ॥ गुण क्षितश्च
क्षितश्च च उमे पूर्ण प्रयोक्तव्य । चित्रगु । लघनर्ण ।
सर्कर्ण । विश्वदेव । पडुना । पचरत्न ।

वाह्निताग्न्यादिषु ॥ १२० ॥ आहित
ग्न्यादिषु उमेऽप्राप्त पूर्वनिपातः वा पूर्ण निपातः
अहिताग्नि । अग्न्याहित । अग्न्यात् । जातपू ।

एव-दत्तनात । सम्युजात । धृतपीत । भार्यादि ।
अर्थगत । शीर्षिष्ठ ।

+प्रियः ॥ १२१ ॥ प्रियो वा वसे पूर्वं प्रयो
क्तव्यः । प्रियगुड । गुडप्रिय ।

+गङ्गादय ईषः ॥ १२२ ॥ ईषाङ् गङ्गु-
प्रभृतयो वस वा पूर्वं प्रयोक्तव्या । गङ्गुठ । कठ-
गङ्गु । गङ्गुशिरा । शिरोगङ्गु ।

+कात्ता १२३ ॥ वमे कात्तादीनां पात्र-
वाचि पूर्वं वा प्रयोक्तव्यः । उद्यतोऽतिरेनेन-अस्य
द्यत । उद्यनामि । उद्यगोर्दीर्घः । उद्योर्णगङ्ग ।
यमहस्त । हस्तगम । चक्रवाणि । पाणिचक्र ।
भरनालकर । करकरवाल । ईषाकार्यार्थं चशब्दः ।

+कालाकृतिमुखादयः ॥ १२४ ॥ काल-
वाचिनः आश्रुतिनातिस्तद्वाचिनः मुगादयश्च वम
कात्ताद् वा पूर्वं प्रयोक्तव्या । मासयाता । यात
मासा । सागरजम्भा । जम्बसागरा । मुगायाता ।
यातमुगा । दुग्गायाता । यातदुग्गा ।

क्तः ॥ १२५ ॥ क्तात वमे पूर्वं प्रयोक्तव्यः ।
ज्ञानविष । व्याख्यातशास्त्र । भिक्षितभिक्ष ।
अनुमुक्तोपानयः । विद्युतकीर्ति ।

*ये षड्वारादयः ॥ १२६ ॥ वमे षड्वारादयो वा
पूर्वं प्रयोक्तव्या । कडारमद्र, भद्रकडार । गङ्गुल
शाडित्य, शाडित्यगङ्गुल । बधिराध, अधराधिर ।
नटधूर्त, धूर्तनट । कूटदाधि, दाक्षिकूट ।

उत्तरपदं तु ॥ १२७ ॥ से यदुत्तरपद
तत् पुनश्च भवति । दशमवध । श्रवद्भजात
पुनश्च “दिगधिकं सुहृद्वा” इत्यादयः ।

इति जैनद्रव्याकरणे शब्दार्णवचष्टिकानां
उद्घुत्तौ प्रथमस्याध्यायस्य
तृतीय पादः ।

अथ प्रथमाध्याये चतुर्थः पादः ।

वर्षणीय ॥ १ ॥ वर्षाणि कारके इव विम
क्ता भवति । षट् करोति । जैनं पठति । पायस
भुक्त । आदित्य पश्यति । अहिं लघयति ।

+हार्तरानरेणातिचिन्तिकपासमयाभिधौ-
पाथौ ॥ २ ॥ हार्तिभिर्याग इव भातुपाथो वि
शेषणे । ता देवदत्त वर्ही व्याधि । अतारा मय-
मादा मातापत पौत्तरा मुरव । आरा निपथ
लिल च विदेहा । अतरेण सीमनस विद्युग्रम च
देवकुम्भ । अतरेण जग्धि दिग्गय च भरत ।
मोक्षमन्त्रेण नान्यतिक मुखः । अतिरुद्र पुरुषमद-
हृत् । भिदेवदत्तमयसः प्रहृत् । निकषा ग्राम नदी ।
समया ग्राम वा । उपाधाधिति किं ? प्रगने व्या-
ध्यादौ मा भूत् । चरारोऽनुत्तममुत्तपाथः । तौ—
सुमुक्षित न प्रतिमाति क्रियत् । पूर्णाप्य भद्रे प्रति-
माति परा ।

+पर्याभिसर्गोभयैस्तस्यैः ॥ ३ ॥ पर्यादिभि
स्तस्यातेर्योगे इव भवति । परितो ग्राम वनानि ।
अभितो ग्राम । सर्गतो ग्राम । उभयतो ग्राम वनानि ।

+द्विरुक्तेरथोभिः ॥ ४ ॥ द्विरुक्तेरथोऽप्युप-
रिभिर्योगे इव भवति । अथोऽथो ग्राम । अप्यधि
ग्राम । उपर्युपरि ग्राम प्राया । द्विरुक्तेरिति किं ?
अथो ग्रामस्य ।

*कालाध्वन्यभेदे ॥ ५ ॥ फाटेऽप्यनि चो
पाथो इव भवत्यभेदेऽन्यतस्योगे द्रव्यादिता । सव
स्तर क्षीरोदा । शरद मपुरा रमणीया । सवस्त-
रमधीते । क्रोश शिकता । योजन दीर्घो गिरि ।
श्रोतमधीते । कालाध्वनोति किं ? स्यात्वा पचति ।
अभेदे इति किं ? मासे मासस्य वा द्विरधीते ।

सिद्धौ भा ॥ ६ ॥ सिद्धौ क्रियाफलनिष्पत्तौ
गम्यमानायां कालाध्वन्या भा भवत्यभेदे । मासेन
प्राभृतमधीते । क्रोशेन तर्कमधीते । सिद्धाधिति किं ?
मास काव्यमधीते न च ज्ञात ।

क्रियामध्ये केपौ ॥ ७ ॥ क्रिययोर्मध्ये का-
लाध्वन्यां केपौ विभवन्त्यौ स्त । अथ भुक्त्वा मुनि
द्व्यहाद् भोक्ता, द्व्यहे भोक्ता । इहस्योऽयमिष्य स
क्रोशात् क्रोशे वा निष्यति लक्ष्य ।

स्वतो पूजाया ति ॥ ८ ॥ पूजार्थे स्वती-
शन्दौ तिसङ्क्षो न्त । मुस्याप्य गत । अतिसिष्य
गत । पूजायामिति किं ? सुखित्वा गत । कापुरिय ।

*न गिः ॥ ९ ॥ पूजार्थे स्वतीशब्दो गिमज्ञो न स्त । तुस्थित भवता । अतिस्तुत त्वया । गिनिमित्त पत्न नास्ति । पूजायामिति किं ? अतिपिक्त किं तवान् । सुम्माथेऽग्र ।

*अतिक्रमेऽतिगितिः ॥ १० ॥ अतिक्रमे आधिक्येऽतिगितिसज्ञो न भवति । अतिसिक्त मेव भवता । अतिस्तुतमेव त्वया । अतिस्थितेव गत । गितज्ञाश्रय पत्य तिसज्ञाश्रय सविधिश्च नास्ति । अतिक्रमे इति किं ? अतिशय्य गत ।

पदार्थसंभावनाऽनुज्ञागर्हासमुचयेऽपिः ॥ ११ ॥ एतेष्वप्यपिगितिसज्ञो न भवति । सर्पिषोऽपि स्यात् । बिटु स्तोत्र माना अपिशब्दार्थ । अपिस्तुयाद् राजान । अपिस्तुहि । धिग्राहणमपि स्तुयात् वृषल । धिग्राहणमपि सिंचेत् पलाङ्गु । अपि सिंच । अपि स्तुहि ।

*व्यर्थौ पर्यधी ॥ १२ ॥ व्यर्थानर्थतरयाचिनौ पर्यधी गितिमज्ञो न भवत । कुत पर्यागत । कुतोऽभिगत्वा । पर्यागत । गितिसज्ञाश्रय "प्राग्वोक्ते" इति प्रयोगनियम सन्निधिर्गत्व च न भवति ।

धीप्सेत्थंभूतलवणेऽभिनेष्ट ॥ १३ ॥ एष्वर्थेऽभिनेता योगे इव भवति गितिनिषेधश्च । वृक्ष वृक्षमभिसिंचति । साधुस्त्व मातरमभिसिंचत । वृक्षमभिसिंचति ।

भागे चानुप्रतिपरिणा ॥ १४ ॥ भागेऽर्थे धीप्तादिव्यादिनियोगे इव भवति गितिसज्ञानिषेधश्च । यदन मामुत्थात् । मा प्रति स्यात् । मा परि स्यात् तदीयता । वृक्ष वृक्षमनुसिंचति, प्रतिसिंचति, परिसिंचति । साधु त्व मातरमनुस्थित, प्रतिस्थित । वृक्षमनुसजति, प्रतिसजति, परिसजति । भागे चेति किं ? परिषिंचत्योदन ।

*भार्थेऽनुना ॥ १५ ॥ भार्थ हेत्वादावनुना योगे इव भवति । ऋषभस्य प्रव्रज्यामनुप्राव्रजन् राजसहस्राणि । ज्ञानोत्पत्तिमन्वागमन् सुरा । शातिनाधचरितपद्मप्रसारणमनुप्रावर्षत् पर्जय । तेन हेतुनेत्यर्थ । नदीमन्वसिता सेना । नद्या सहान्मित्येवार्थ ।

*उत्कृष्टे ॥ १६ ॥ अनुना योगे उत्कृष्टेऽर्थ इव भवति । अनुपूर्यपाद वैयाकरणा । अनुसमतभद्र तार्किता । अन्तर्गतदेव शास्त्रार ।

उपेन ॥ १७ ॥ उपेन योगे उत्कृष्टेऽर्थे इव भवति । उपसिंहनदिन काय । उपाकल्पकदेव वादिन । उपशालिभद्रमाद्या । उपातुन योद्धार ।

*ईप साधिके ॥ १८ ॥ उपेन योगे साधिकेऽर्थे इव भवति । उपखार्यां द्रोण ।

*स्वेषेऽधिना ॥ १९ ॥ स्वं ईक्षितव्ये ईश्वरे च ईव मन्त्रधिता योगे । स्वे-अधिगुरुदु मेने-श्वर । अधिमगधेषु श्रेणिक । अधिमेघेश्वरे कुरव । अधिश्रेणिके मगधा ।

*काट्याभिधिमर्यादे ॥ २० ॥ आडा योगे का विभक्ता भवत्यभिधिमर्यादयो । आकुमारेश्वो यश समतभद्रस्य । आपाटलिपुत्राद् वृष्टो देव ।

वर्ज्येऽपपरिभ्या ॥ २१ ॥ वर्ज्येऽर्थेऽपपरिभ्या योगे का भवति । अपत्रिगर्तेश्वो वृष्टो देव । परित्रिगर्तेश्वो वृष्टो देव । परिपरित्रिगर्तेश्वो वृष्टो देव । वर्ज्ये इति किं ? अपशब्दो देवदत्तस्य ।

*यत्प्रतिमे प्रतिना ॥ २२ ॥ यत् प्रतिमा प्रतिदान यत्तत् प्रतिमा प्रतिनिधि सादृश्य तत् प्रतिना योगे का भवति न गितिसज्ञा च । मापानस्मे तिलेभ्य प्रतियच्छति । अर्ककीर्तिभिरतत्त प्रति ।

*चेष्टागतिकर्मण्यमाप्तेऽविपौ ॥ २३ ॥ चेष्टात्मिकाया गते कर्मण्यसप्राप्तेऽर्थेऽविपौ निभक्त्यो स्त । ग्रामाय गच्छति । ग्राम गच्छति । नगराय व्रजति । नगर व्रजति । चेष्टागतिकर्मणीति किं ? ग्रामादामगच्छति । चेष्टाग्रहण किं ? मनसा मेव गच्छति । गतिग्रहण किं ? पचत्योदन । अप्राप्त इति किं ? स्त्रिय गच्छति ।

सप्रदानेऽप ॥ २४ ॥ सप्रदाने कारके अप विभक्ता भवति । वज्रजघाय श्रामनीमदात् । त्रिपुष्टाय स्वयप्रभामदात् । श्रीविजयाय सुतारामदात् । अमोघजिह्वाय ग्रामशतमदात् । देवाय बलि प्रपच्छति ।

+तादर्थ्ये ॥ २५ ॥ तादर्थ्ये अप भवति । अवहननायोऽखल । रघनाय स्याली ।

+कलृप्यर्थविकारे ॥ २६ ॥ कलृप्यर्थधुभिर्योग
विकारेऽर्धेऽप्य भवति । मूत्राय प्रकृत्यते यत्रागू । शेष्ये
जायते दधि । तद्यत्रागूदिविकाररूपमापयते इत्य
र्थ । विकार इति किं ? सुकृतिन सपयते शाल्य ।

+ज्ञाप्येऽरिष्टेन ॥ २७ ॥ अरिष्टेन उत्पातेन
ज्ञाप्येऽथ ज्ञाप्यमाने अप् भवति ।

वाताय कपिला त्रिमुद्रातपायातिलोहिनी ।

पीता वर्षाय विज्ञेया दुर्मिक्षाय सिता भवत् ॥

अरिष्टेनेति किं ? मित्रयेद छत्र ।

*वर्धवाचोऽर्थात् कर्मणि ॥ २८ ॥ धर्मो
वाग यस्य तस्य धो कर्मण्यप्य भवति तच्च धर्म-
वागर्थात् न साक्षात् प्रयुक्त । एतेभ्यो व्रजति ।
पुण्येभ्यो व्रजति । पाकाय व्रजति । पक्वे व्रजति ।
धर्मवाच इति किं ? प्रविश विडी । अथादिति
किं ? पधानाहर्तुं व्रजति ।

*शक्तार्थनम स्वास्तिस्नाहानपदस्वधाहितैः
॥ २९ ॥ शक्तार्थेनम प्रभृतिभिश्च योग अप् भवति ।
शक्ता जिनदत्तो देनदत्ताय । अथ भटो मध्यय ।
नमोऽभिनेदनेदनाय । स्वास्ति प्रजाम्य । इद्राय स्वाहा ।
वयडभ्ये । स्वरा पितृभ्य । आमवाग्ने हित ।

प्रगहं मन्यकर्मण्यजीत्रे वा ॥ ३० ॥ प्रक
पेण गहं गम्यमाने मयते कर्मणि आजगर्जते वा
अप् भवति । न त्वा तृणाय मन्ये । न त्वा तृण मये ।
न त्वा छोटाय मन्ये । न त्वा छोट मये । प्रग्रहण
किं ? काष्ठ त्वा मये । गहं इति किं ? इन्दीलात्
पत्तरागमधिकगुण मये । मन्ये ग्रहण किं ? न त्वा
तृण चित्ताभि । अजीत्र इति किं ? न त्वा श्वान मये ।

सज्ञो भा दे ॥ ३१ ॥ सधूर्तस्य जानाते
धमणि वा भा विभक्ती भवति दे । भात्रा सजानीते ।
मातर सजानीते ।

*नृवरणे ॥ ३२ ॥ कतरि करणे च कारके
भा भवति । तेनदत्तेन वृत्त । जिनदत्तेन मुक्त ।
विष्णुमित्रेण पीत । दात्रण लुनाति । पटुना छिनत्ति ।
ध्यानेन कर्मणि हति ।

+प्रकृत्यादिभ्य ॥ ३३ ॥ एभ्यो भा भवति ।
प्रकृत्या अभेरप । प्रायेण वेयाकरण । गानमा-

ऽस्मि गात्रेण । समो धावति । त्रिमेष धावति ।
द्विद्वेण धाय क्रीणाति । मन्त्रेण अध्वान्
क्रीणाति ।

सहार्धेन ॥ ३४ ॥ सहार्धेन योगे भा भव
त्युपाधी । वत्सन सह गौ । पुत्रेण सहगान ।
पुत्रेण सह खल । पुत्रेण सह धनरा । अर्थ
ग्रहण पर्यायार्थ । पुत्रेण सार्ध साक रात्रा अमा
युगपत् मम । पुत्रेण मुक्त-करणनिर्देशा ।

येनागिनिस्त्रेऽस्थभावौ ॥ ३५ ॥ येनागि-
नो विकारो विद्वत्त्वमिदं भावोऽन्ता प्रकृतेण भवन
च छक्ष्यते तत्ता भा भवति । पाणिना मुनि ।
पादेन वज्र । अरुणा काण ।

शिष्या बटुमद्राक्षीत् श्वेत-छत्रेण भूपति ।
केशन शरचक्राम्या त्रिभिर्नैः पिताकिन ॥
अपि भवान् कमडलुना छात्रमद्राक्षीत् । अपि
भवान् चूलया परित्रामकमदर्शत् । छात्रादिप्रका
रमापनो मनुष्य कमडल्यादिना छक्ष्यते । अगिनि
कारि-भार्या इति किं ? अक्षि काणमय ।

हेतौ ॥ ३६ ॥ हेतुर्थे भा भवति । धनेन
कुत । त्रियया यत्र । अनेन रसति । अध्वयोन
वसति ।

+रा ॥ ३७ ॥ हेतौ का भवति । मिद्विने-
कातात् । परतोऽस्मिन् धूमरागात् ।

*रुणे ॥ ३८ ॥ हेतो ऋणे का भवति ।
शताद्वद्व । सहस्राद्वद्व । निष्काद्वद्व । हेतौ, इति
किं ? वद्वत्त्वया देवत्तो नाह वक्षामि शत न धार-
यति शतेन वद्व ।

गुणे श्रीदत्तस्यास्त्रियां ॥ ३९ ॥ गुणे हे-
तौ श्रीदत्ताचार्यमतेन का भवत्यस्त्रिया । जाज्या-
द्वद्व । जाट्येन वद्व । ज्ञानामुक्त । ज्ञानन मुक्त ।
गुण इति किं ? धान कुल । अस्त्रियामात्र किं ?
बुद्ध्या मुक्त ।

*हेतौ सर्वा प्रायः ॥ ४० ॥ हेतुनादपर्या

- १ - गीतिरुक्ताफलयोग्यवशाद्वा हेतु । २ पूर्व का
रका प्रयुगाय ।

य प्रकृते रेत्यर्थे तद्विचिन सर्वा विभक्त्य प्रायेण भवति । धनेन हेतुना वसति । धनाय हेतवे । धना-
देतो । धनस्य हेतो । धने हेतो । क हेतु वसति ।
केन हेतुना । किं निमित्त । केन निमित्तेन । किं
कारण । केन कारणेन । किं प्रयोजन । केन प्रयो-
जनेन । य हेतु उच्यते । येन हेतुना । येन निमि-
त्तेन । एत सर्वप्रचनेषु ।

काऽपादाने ॥ ४१ ॥ अपादाने कारके का
विभक्ती भवति । रथात् पतित । आचार्यादधीते ।
चौरस्यो विभेति । अश्वमज्जुगुप्सते । गाथुरा पाट-
न्निपुनस्य आटयरा, अभिरूपतया, दर्शनीयतरा ।
+प्यखे कर्माधारे ॥ ४२ ॥ प्यातस्य खे कर्म
धारायरे च का स्यात् । प्रासादात् प्रेक्षते । आस-
नात् प्रेक्षते । अत एव वचनात् प्यरा दृष्टव्य ।
प्यरा इति किं ? प्रासादमाख्या प्रेक्षते । आसने
उपविश्य प्रेक्षते । कर्माधार इति किं ? गृहादाग-
त्याधीते ।

*दिग्देशान्यार्थाबुद्ध्याहीतराराद्विद्यु-
क्ते ॥ ४३ ॥ दिग्देशादेरन्यार्थाबुद्ध्यादिभिश्च युक्ते
का भवति । पूर्वो ग्रामात् । उत्तरो ग्रामात् । अन्यो
देवदत्तात् । भिक्षो देवदत्तात् । प्राग् ग्रामात् । प्रत्यग्
ग्रामात् । दक्षिणा ग्रामात् । दक्षिणाहि ग्रामात् । इतरो-
ऽस्मात् । गृहादारात् क्षेत्र । बहिर्ग्रामात् ।

*ताज्जोऽर्थस्यैः ॥ ४४ ॥ अतसर्धैवयोगे ता
भवति । दक्षिणतो ग्रामस्य । उत्तरतो ग्रामस्य ।
उपरि ग्रामस्य । उपरिष्ठात् ग्रामस्य । परो ग्रामस्य ।

*इष चनेन ॥ ४५ ॥ एनेन योगे इष ता च
स्यात् । दक्षिणेन त्रिआक्ष वसति । उत्तरेण हिम-
वत । पूर्वैण ग्रामस्य । उत्तरेण ग्रामस्य ।

*का चर्ते ॥ ४६ ॥ ऋते शब्देन योगे का
स्यात् इष च । ऋते घर्मात् युत मुख । चित्र
यथाश्रयमृते । न क्षम विप्रियते रोगमृते ।

*पृथक्काना भा च ॥ ४७ ॥ पृथग्ना

नाम्या योगे भा स्यात् का च । पृथक् देवदत्तेन ।
पृथग् देवदत्तात् । नाना गुरुदत्तेन । नाना
गुरुदत्तात् ।

*विना तिस्रः ॥ ४८ ॥ विना योगे तिस्रो
भाकेषो भवति । विना सम्यक्त्वेन । विना सम्य
क्त्वात् । विना सम्यक्त्वं कुतो मुक्ति ।

*स्तोकाल्पकृच्छ्रकतिपयात् करणे का वा-
ऽसत्त्वे ॥ ४९ ॥ स्तोकादेरसत्त्ववचनात् करणे
का वा स्यात् । स्तोका मुक्त । स्तोकेन मुक्त ।
अस्या मुक्त । अरपेन मुक्त । कृच्छ्रा मुक्त । कृ-
ण मुक्त । कतिपयान्मुक्त । कतिपयेन मुक्त ।
असत्त्वे इति किं ? अरपेन सीधुना मत्त । करण
इति किं ? अरप जरपति ।

+तृप्तार्थेस्ता ॥ ५० ॥ तृप्तार्थेधुभियोगे करणे
ता भवति । ओदनस्य तृप्यति । ओदनस्य तृप्त ।
सक्तूना पूयते । सक्तूना पूरण ।

*ज्ञोऽस्वार्थे ॥ ५१ ॥ जानातिरस्वार्थे अनव-
बोधने वर्तमानस्य करणे ता भवति । पर्यसो जानीते ।
दधो जानीते । अस्वार्थे इति किं ? ध्वनिना
दुहितर जानाति ।

*का चारादर्थेः ॥ ५२ ॥ आरादर्थेर्दूरादर्थे रति
कार्यैश्चासत्त्ववाचिभिर्युक्ते का स्यात् ता च । दूर
ग्रामात् । दूर ग्रामस्य । निप्रकृष्ट पर्येतात् । विप्रकृष्ट
पर्यतस्य । अतिक वनात् । ओतिक वनस्य । अभ्यास
देशात् । अभ्यास देशस्य ।

*तेभ्य केम्भाः ॥ ५३ ॥ तेभ्य आराद-
र्थेभ्य केम्भा भवति । दूराद् ग्रामस्य । दूर ग्रामस्य ।
दूरेण ग्रामस्य याति । अतिक्तात् ग्रामस्य । अतिक
ग्रामस्य । अतिकेन ग्रामात् ।

*ईवाधारे च ॥ ५४ ॥ ईव विभक्ती भवति
आगारे कार्ये तेभ्यश्च ।

अपारे रमते लोको गिरी वर्णते वासन ।
अन्यस्त्रीषु मनो याति बुद्धस्त्रीषु न गच्छति ॥

१ शब्दग्रहणनाश्र दिशि दृष्ट शब्दो एषाने तन देश-
वाक्यविभक्तिभिः पुरादिभिर्योगे च भवति । २ पयाय
विपुल्यर्थे दशग्रहण । तेनेह १-दिशदवदत्तस्य ।

३ पयसा करणभूतेन पयसि प्रयते वा । सार्पिदि रस
प्रतिहतो वा तद्रूपेण सर्वं जानाति ।

फटे आसते । म्हात्मा पचति । मगमा घोर ।
द्वे वनस्य । विप्रहृष्टे वृक्षस्य । अनिके वृक्षस्य ।
समीपे देवस्य ।

+ तेन कर्मणि ॥ ५५ ॥ कर्मण इति वचनम्
कर्मणा भवति । अर्थात् व्याकरणानेन-अर्थात्
व्याकरणे । आद्यानी इति । अर्थात् गुणः ।
कर्मण किं ? भुक्तपूरी ओदन । इत्यहं किं ?
शुक्रमुपधिष्ठेति ।

+ हेनौ तद्युक्ते ॥ ५६ ॥ कर्मण युक्ते हेनौ
इव भवति ।

यमणि द्वाविंशति दत्तवर्गिणी पुनर ।

केशव चगरी इति सीनि पुनर्युक्तं इति ॥

तद्युक्त इति किं ? मिश्रणा वसति ।

यद्वासाद्भारगति ॥ ५७ ॥ यस्य भारात्
क्रियातो भारांतरस्य गतिनिर्णयितव्यम् इव भवति ।
गोषु दुग्धमानासु गतः । दुग्धासागतः । देवार्चायां
नियमाणाया गतः इत्यादिभिरिति ।
यो जटाभिः न युक्ते । जटाभिरित्येव नास्ति द्रव्य
स्यात् । भारगतिरिति किं ? यो युक्तगन्तुस्य देवदत्तः ।
यो युक्तवागित्येव न भवति ।

गते स्थानिन्यध्वनिनैरुद्ध ॥ ५८ ॥ यस्या
प्रयोगेऽध्वनौ गम्यते न स्थानी । इत्युक्तान्तितस्या
ध्वनोऽयसात्मतः । यद्भासाद् भारगतिस्तस्यात्
युक्तस्यानन गतशब्दे स्थानिन्यध्वन्यमाने तेनातेन
पक्षे [प्रथमाया] भवति । पाटलिपुत्राद् राजगृहं सप्त-
योजनानि । स्थानिन्यति किं ? गरीपुमत् सायनस्य
चतुषु योजनेषु गतेषु भवति । अध्वमहं किं ?
कार्तिक्या आप्रहायिणी माने । अतोति किं ?
अथ नध्वतुषु योजनेषु गतेषु भोजनः । चवार
इत्यादिनाथः ।

ता चानादरे ॥ ५९ ॥ यद्भासाद् भारगति-
स्तत्र ता भवतीत्ये चानादरं गम्यमाने । रुद्रतो
लोकस्य प्राजाजीत् । रुद्रनि लोके प्राजाजीत् । देव-
दत्ते नैराशति प्राजाजीत् । देवदत्तस्य कोशत
प्राजाजीत् ।

स्वामीश्वराधिपतिदायादसाक्षिप्रतिभूम्

मुनिम् ॥ ६० ॥ एतेषां तेषां ॥ ६१ ॥ गतां स्वामी ।
गोषु स्वामी । पत्नीतान्तरं यतिनीभ्यः । इत्य-
ध्वनि । अध्वनि । धनम् दायात् । धने
दायात् । गतां साक्षी । गोषु साक्षी । शतम् इति
भू । शते प्रतीभू । गतां प्रगुत् । गोषु प्रगुत् ।

हुन्मयायुतेनासेवायां ॥ ६१ ॥ हुन्मया
युक्तान्मांसां यामे तेषां स्त । मुद्रमुद्रायापदेन वा
मेवायां गम्यमानायां । हुन्मया विनामरणम् ।
युक्तान्मांसां यामे तेषां स्त । अयुक्तान्मांसां यामे
स्तवमरणम् । आमेवायामिति किं ? हुन्मयाध्व-
न्यमिति । च वगति । आयुते गो शब्देन ।
आह्वय युक्त इत्यर्थः ।

साधुनिपुणेनानभ्यादिनार्चायामाप् ॥ ६२ ॥
साधुनिपुणाम्नां योग अभिप्रभृतिभिर्योगाच्चाचार्या
गम्यमानायां ईदृ स्यात् । जिते साधु । गुरो
निपुण । अर्चायामिति किं ? साधुगम्यमानो गह ।
अनभ्यादिनेति किं ? साधुर्भातरगमि । भातरमनु ।
पितरमनु । निपुणो भातरं प्रति । भातरं परि ।
निपुण पितरं प्रति । पितरं परि ।

मसिनोत्सुरावयदैर्मा च ॥ ६३ ॥ एतेषां
मा स्यादीप् च भवति । कैरी प्रसितः । कैरीषु
प्रसितः । कैरीषुमुक्तः । कैरीषुमुक्तः । कैरीवयवम् ।
तत्र नित्यं प्रसक्तिरित्यर्थः ।

उक्षि भे ॥ ६४ ॥ उक्षि भे निषये भेरी स्त ।
पुष्येण पुष्ये वा पायनमश्रीयात् । मयमिर्मयासु वा
पक्षौदनम् । उक्षि भे किं ? पुष्य चन्द्रमा । म इति
किं ? पचाद्येषु वसति ।

मिडैकार्ये वा ॥ ६५ ॥ मिडा सहेकार्ये
समानार्थं यत्मानात् ऋषामृदो वा (प्रथमा) मिडकी
भवति । मुनिर्गते । द्रोण पच्यते । गो । कुमारा ।
वृक्षः । कुडः । खारी । एकः । द्वौ । बहवः । एकार्ये
इति किं ? त्वया पच्यते ओदनः ।

सजोघने गोध्य ॥ ६६ ॥ सजोघने या वा
तस्या बोधमिति सज्ञा भवति । हे देव । हे
देवी । हे देवा ।

सु किः ॥ ६७ ॥ बोध्यस्तज्ञाया वाया सु

किसङ्गो भवति । हे कन्ये । हे कुमारि । हे वधु ।
किप्रदेशा "केरेड" प्रभृतय ।

ता शेषे ॥ ६८ ॥ कारकाणामविरक्षा ततो-
ऽयं स्वस्वाम्यादिर्वा शेषस्त्वस्मिन् ता निभक्ती भवति ।
नटस्य शृणोति । राज्ञं हा । मद्राणा राजा । तस्य
भ्राता । प्रागस्य समीप । शारीना राशिः । यवानां
धाना । तस्य हस्त । गो स्थानं ।

स्मर्यर्धदेशा कर्मणि ॥ ६९ ॥ स्मृत्यर्थानां
द्वयोश्च कर्मणि ता स्यात् । मातुः स्मरति । पितुर-
प्येति । सर्पयो द्यते । पयस ईष्टे । शेष इति किं
मातर स्मरति ।

कृः प्रत्ययने ॥ ७० ॥ कृञ् कर्मणि ता
स्यात् प्रत्ययनेऽर्थे । एषो दकस्योपस्फुरते । शङ्खप-
त्रस्योपस्फुरते । प्रत्ययने इति किं कुम् करो-
ति बुद्ध्या ।

* रुजर्थस्याज्वरिमताप्योर्भावोक्तेः ॥ ७१ ॥
रुजर्थानां भाववाचिना धूना कर्मणि ता स्यात् ज्वरि-
सत्तायां विहाय । चौरस्य रुजनि रोग । वृषटस्या-
मयति रुजा । रुजर्थस्येति किं एति जीवतमानद ।
अज्वरिसत्ताप्योरिति किं अपथ्याग्निन ज्वरयति
ज्वर । अत्याग्निन सत्तापयति पीडा । मावोक्तेरिति
किं मधुराग्निन रुजति श्रेयसा ।

आशिपि नाथः ॥ ७२ ॥ नाथते कर्मणि
ता भगवत्याशिपि । पयसो नाथते । दग्धो नाथते ।
आशिपीत्येन । माणनकमुपनाथयति । अग पुत्राधी-
ष्येति याचत इत्यर्थः ।

* जासनादक्रायपिषा हिंसाया ॥ ७३ ॥
ज्ञामादीनां हिंसार्थानां कर्मणि शेषे ता भवति ।
चौरस्योऽज्जानयति । दस्योर्नाटयति । कितरस्योऽक्रा-
यति । जगम्य पिनष्टि । हिंसायामिति किं चौर
वेधनादुज्जासयति । धाना पिनष्टि ।

* प्राज्ञेर्धः ॥ ७४ ॥ प्रनिर्म्यां न्यस्तममस्तवि-
पर्यस्ताभ्या हते कर्मणि ता स्यात् हिंसार्थे । छुटा-
फस्य प्रहति । वृषलस्य निहति । प्रणिहति । निप्रहति ।

व्यवहृणो सामर्थ्ये ॥ ७५ ॥ एतयो
सामर्थ्यं कथयिक्ये शृते च कर्मणि ता भवति । शतस्य

व्यवहरते । सहस्रस्य व्यग्रहरते । शतस्य पणते ।
सहस्रस्य पणते । सामर्थ्यं इति किं शलाको
व्यवहरति ।

दिवः ॥ ७६ ॥ व्याटपणिसमानार्थस्य दिवे
कर्मणि ता भवति । शतस्य दीव्यति ।
सहस्रस्य दीव्यति ।

वा गौ ॥ ७७ ॥ गिर्धस्य दिन कर्मणि ता
वा भवति । शतस्य प्रतिदीव्यति । शत प्रतिदीव्यति ।

* कालाधारे मुजर्थे ॥ ७८ ॥ मुजर्थो यस्य
तस्मिन् व्येऽर्थे मुक्ते सति काले आधारे कालके ता
भवति । द्विरहो मुक्ते । त्रिरहो मुक्ते । पचकृत्योऽहो
मुक्ते । कालमष्टण किं नि कसपात्र्या मुक्ते । आधारे
इति किं द्विरहो मुक्ते । मुजर्थ इति किं अहि
मुक्ते जैन । शेष इति किं द्विरहयथीते ।

कर्तृकर्मणोः कृति ॥ ७९ ॥ कर्तरि कर्मणि
च कृतप्रयोगे ता भवति । भनता शायिका । भनता-
नासिका । यवानां छानका । सक्तूनां पायक ।
निधन्य ज्ञाता । सकलस्य द्रष्टा । कृतीनि किं
कृतपूर्णां कट ।

* कृतस्याधारसतोः ॥ ८० ॥ आधारे सति च
वर्तमानकाले य कृतस्य प्रयोगे ता भवति ।
अस्मिनेभिरक्ष्यते स्म । इदमेयमाशित । इदमेया
शयित । सता मत । राज्ञा बुद्ध । सता पूजित ।
राज्ञामर्षित । साधूना शीलित ।

+ कामुकस्य ॥ ८१ ॥ अस्य प्रयोगे ता भवति ।
दास्या कामुक । धन्यस्य क्षिप्य कामुका भवति ।
वेदस्या कामुक ।

* न क्षित्योक्तस्वार्थान्वुणा ॥ ८२ ॥
श्यादीनां प्रयोगे ता न भवति । ओदन मुक्ता ।
स्य सुख कृत्मान् । ओदन मुक्ता । देवदत्तेन
मुक्त । निष्पुमिरेण पीतं । जेय कारयामान ।
तिनारु बदिष्यमाण । ओदन पचमान । कट
कुर्वन् । कट कुर्वण । दान चिकीर्षु । रिपून्
जिघ्यु । भ्रममाणामुक्त । मुरुर कटो भवता ।
ईषकर कटो भवता । दुष्कर कटो भवता ।
ईषत्पान पयो भवता । सुज्ञान तरु भवता ।

लोक पत्रमान । देव यजमा । धारयन् धर्म
शास्त्र । जैन्द्रमधीयन् । अर्हन् पूजा । कठान्
कर्ता । पठिता जैनैन्द्र । कठ कारको गच्छति ।
शोदन भोजनो व्रजति ।

✽ भाष्याधमर्षेणः ॥ ८३ ॥ भाषिणि काले
आधमर्षे च य इन् तस्य प्रयोगे ता न स्यात् ।
प्राप्त गम्भी । नगरनागम्भी । शत दायी । सहस्र
दायी । फारी मेऽस्ति फट ।

व्यस्य वा कर्तरि ॥ ८४ ॥ व्यसज्जकस्य
प्रयोगे कर्तरि ता वा भवति । भवत कर्तव्यो
धर्म । भवता कर्तव्य । भवतो ज्ञेय कर्म । भवता
ज्ञेय । भवत खलु प्राप्नो गतव्य । भवता खलु प्राप्नो
गतव्य । कर्तरिति किं ? गेयो माणवको गाथानां ।

✽ द्विप्राप्तेऽनाके ॥ ८५ ॥ द्वयो वर्तकर्मणो
प्राप्ते कर्तरि ता वा भवत्यकारमक च विहाय ।
साध्वी सूत्राणां कृति स्वामिन । साध्वी सूत्राणां
कृति स्वामिना । आचर्या गवा दोहो अगोपाटकस्य,
अगोपालकेन वा । अनाक इति किं ? चिकीर्षी
देवदत्तस्य वासिकाना । भेदका पत्राणा वादिन ।

✽ द्विपतः ॥ ८६ ॥ द्विपे शत्रुयोर्गे कर्मणि
या ता भवति । चौरस्य द्विपन् । चौर वा ।

✽ कर्मणि गुणेऽव्यस्य ॥ ८७ ॥ व्यसज्जक-
वार्जितवृत्तप्रयोगे गुणेऽमुरये कर्मणि ता वा
स्यात् । दोग्धा गो पयस । दोग्धा गो पय । याचिता
गोमित्रस्य । याचिता गोमित्र । ज्ञापयिता शिष्यस्य
धमस्य । ज्ञापयिता शिष्यस्य धर्म । गमयिता माणव
कस्य ग्रामस्य । गमयिता माणवकस्य ग्राम । गुण
इति किं ? नेता अद्वयस्य । अव्यस्येति किं ? नेतव्या
ग्राम शाखा ।

✽ तुल्यार्थेर्भा ॥ ८८ ॥ तुल्यार्थेऽप्येवार्थे-
योगे भा भवति ता च । पित्रा तुल्य । पितृस्तुल्य ।
मात्रा तुल्य । मातु समान । गुरुणा सम ।
गुरो सम ।

✽ मद्रक्षमायुःश्रुतिर्यथैराशिष्यम् ॥ ८९ ॥
मद्रादिशब्दार्थं श्रुदैर्यगे वा अप् स्यादाशि
ष्यर्थे । मद्रमस्तु जिनशासनाय । मद्रमस्तु जिन-

शासनस्य भद्र कल्याण वाऽस्तु जैनस्य, जैनाय
वा । क्षेम युशाल निरामय वाऽस्तु सहाय सधस्य
वा । दीर्घमायुराशिष्य चिरजीवित वाऽस्तु भव्याय
भव्यस्य वा । श सुख शर्म वा भूयात् प्रजाम्
प्रजानां वा । हित पय्य ह्य प्रिय वा भवतु मित्राय
मित्रस्य वा । अर्थ प्रयोजन कार्यं वा भवतादत्ताय
दत्तस्य वा । आशिर्वाति किं ? आयुष्य देवदत्तस्य तप ।

✽ प्राणिर्तूयार्गद्वद्व एकवत्तुल्य ॥ ९० ॥

प्राण्यगानां तूयार्गानां च तुल्यात् । द्वद्व एकवद्
भवति । पाणी च पादौ च पाणिपाद । शिरोप्रीथ ।
कर्णनासिक । दतोष्ठ । शखपटह । भेरीपृदग ।
मार्दगेकपाणयिक । तुल्यमिति किं ? पाणिगुणौ ।

✽ चरणं स्थेणोर्लुङ्यनुक्तौ ॥ ९१ ॥

लुङ्प्रयो स्थेणो प्रयोगे चरणानां तुल्याना द्वद्व
एकवद् भवत्यनुक्तानुवादे । कठारच कालापादच
कठकालापमुदगात् । कठकौधुम प्रत्यष्ठात् ।
चरणमिति किं ? उदगुर्वाकरणमीमांसका ।
स्थेणोरिति किं ? अनदिपु कठकालापा । लुङ्गिति
किं ? उवाचि कठकौधुमा । अनुक्तानिति किं ?
प्रत्यष्ठा कठकौधुमा । आदियचनमिद ।

अध्वर्युर्कतुरनम् ॥ ९२ ॥ अध्वर्युर्कतूना-

मनपा द्वद्व एकवद् भवति । अर्कश्च अद्वयमेधश्च
अर्काश्वमध । सायाह्वातिरात्र । अध्वर्युर्ग्रहण किं ?
इयुवज्जो । अनविति किं ? गवामयनादित्यानामयदे ।

✽ अधीत्यासन्नाना ॥ ९३ ॥ अधीत्या पठित्या
आसन्नानां द्वद्व एकवद् स्यात् । पदकश्च क्रमकश्च
पदकक्रमक । क्रमकनार्तिक । अधीत्येति किं ? आद्य-
दरिद्रो । आसन्नानामिति किं ? याज्ञिकवैद्याकरणौ ।

अप्राणिजाते ॥ ९४ ॥ प्राणिवर्जित

द्रव्यजातिवाचिता द्वद्व एकवद् भवति । आराशस्त्रि ।
धानाशस्त्रुलि । युगमस्त्र । कुडबदर । अप्राणिग्रहण
किं ? विट्शस्त्रौ । जातेरिति किं ? हिमवद्विष्यो ।

✽ विलिंग पूर्णदीदेश ॥ ९५ ॥ विलिंगानां
मिनाल्लिगानां पुरा नदीना देशवाचिना द्वद्व एकवद्
भवति । मधुरापाटलिपुत्र । काचीकुसुमपुर । उष्यश्च

इरानती च उद्धरेयती । गगाक्षोण । कुरुकुक्षेत्र ।
दान्वाभितार । विळिगमिति किं ? मधुरावाराणस्यो ।
गगायमुने । मरुकेक्या । पूर्णदीदेशमिति किं ?
कुङ्कुटीमपुरी ॥

* नित्याद्विषां द्वेपे ॥ ९६ ॥ नित्याद्विषां सदा-
वेरिणां द्वेपे एकम् भवति द्वेपे । देवासुर । अहि-
नकुल । मार्जारमूक । रसागराह । अरुमहिय । काको-
रूक । नित्याद्विषामिति किं ? गोपालशालकायना ।

वर्णेनार्हद्रूपस्याज्योग्यानां ॥ ९७ ॥

वर्णेन जातिविशेषेणार्हद्रूपस्य नैर्मध्यस्यायो-
ग्यानां द्वेपे एकम् भवति । तक्षायस्कार । कुलाल-
मरुद । रजकनतुराय । वर्णेनेति किं ? मूकवाधिर ।
अर्हद्रूपस्याज्योग्यानामिति किं ? ब्राह्मणज्ञानिभ्यो ।

* गवाश्वदिदृक् ॥ ९८ ॥ गवाश्वदिदृक्
एकवद्वयति । गवाश्व । गवैडक । अजायिक ।
कुञ्जनामन । पुत्रपीत्र । चकारो नियमार्थ । गणना
क्षानां न भवति । गोश्वौ ।

+ फलसेनांगधुद्विजिव बहुर्याश ॥ ९९ ॥

फलाश सेनाश धुद्विजीवाशश्च बहुर्याशो द्वेपे एक-
वद् भवति । बदराणि च आमलकानि च बदरामलक ।
कुबलामलक । अश्वरथ । रथिकाश्वरोह । शतस्यश्च
उत्पादकाश्च शतसूत्रादक । यूकालिष्ठ । दशमशक ।
बहुर्याशमिति किं ? बदरामलके । अश्वरथी । यूकालिष्ठे ।

* वा तद्वृत्तगुणधान्यपाक्षि ॥ १०० ॥

तर्वादीनां ध्वर्वाशो द्वेपे वा एकवद् भवति ।
ध्वक्षन्त्यप्रोध । ध्वक्षन्त्यप्रोधा । धवाश्चकर्ण । धवाश्च-
कर्णा । रुष्टपत । रुष्टपता । न्यकुशकर । न्यकु-
शकरा । कुशकाश । कुशकाशाः । दर्भशीर्ष्य ।
दर्भशीर्ष्या । ग्रीहियव । ग्रीहियना । तिलमाष ।
तिलमाषा । हसचक्रवाक । हसचक्रवाका ।
तित्तिरिर्कपिजल । तित्तिरिर्कपिजला ।

* पशुव्यजनाश्ववडवपूर्वापराधरोत्तरा ॥ १०१ ॥

पश्वादिद्वेपे वैकम् भवति । गोमहिष । गोमहिषौ ।
वृष्णिचस्त । वृष्णिवस्ती । दधिघृत । दधिघृते ।
शाकसूप । शाकसूपो । अश्ववडव । अश्ववडवी ।
पूर्वापर । पूर्वापरे । अधरोत्तर । अधरोत्तरे ।

* विरोध्यद्रव्य ॥ १०२ ॥ विरोधि यद्वद्रव्य

तद् द्वेपे वैकम् भवति । सुषुप्त । सुषुप्ते ।
एव-शीतोष्ण । शीतोष्णे । जन्ममरण । जन्ममरणे ।
लभालभ । लभालभे । सम्यग्ज्ञानविध्यागन ।
सम्यग्ज्ञानविध्यागने । विरोधीति किं ? कामक्रोधौ ।
अद्रव्यमिति किं ? सुषुप्ते । जन्ममरणे । शीतोष्णे
इमे उदके ।

न दधिपय आदिः ॥ १०३ ॥ दधिपय
प्रभृतिर्द्वेपे एकम् भवति । दधिपयती । सर्पिमधु-
नी । ब्रह्मप्रजापती । दीक्षातपसी । उल्लूखलमुमले ।

* स्यौ ॥ १०४ ॥ स्यौ सख्याया इयत्तापरिच्छेदे
द्वेपे एकम् भवति । दत्ताश्च ओष्ठो च दशमे
दत्तोष्ठा । बह्वौ मार्दगिरूपाणयिका ।

* वातिके ॥ १०५ ॥ स्ये सख्याया आतिके
समीपे द्वेपे वैकम् भवति । समीपे दशानामिमे
उपदेश पाणिपाद । उपदेशा, पाणिनादा । उपदेश
मार्दगिरूपाणयिका । उपदेशा मार्दगिरूपाणयिका ।

स नष्ट ॥ १०६ ॥ योऽयमुक्त एकवद्वानः
स नष्ट भवति । तत्रा चैनादाह्न ।

हश्च ॥ १०७ ॥ हसौ नष्ट भवति । अधि-
कुमारि । उपनष्ट । एकमुनि जैनैर्द्र । चशब्दात्
क्रियानिशेषणानां नष्ट । साधु जल्पति । घृष्ट पचति ।

रः समाहारे ॥ १०८ ॥ रः समाहारे वर्तमानो
नष्ट स्यात् । पचयन । पंचाग्नि । समाहारे इति
किं ? पंचाग्निपय ।

+ स्त्र्यपात्रायत् ॥ १०९ ॥ पात्रादिर्जितोऽ-
कारतो र समाहारे स्त्रीलिंगो भाति । पचपूरी ।
दशमासी । चतुरध्यायी । अपात्रादीति किं ? द्विपात्र ।
त्रिमुन । चतुष्पथ । अदिति किं ? त्रिगति ।

+ वाऽष्ट ॥ ११० ॥ आद्यतो र समाहारे वा स्त्री
भवति । पचसद्वन । पचसद्वी । दशमात्र । दशमादी ।
अष्टशाख । अष्टशाखा ।

+ नष्ट चान्नख ॥ १११ ॥ अन्तस्य नष्ट स्या-

१ यदा द्वेपेकवद्वान्तादैकवद्वनपचतुरोपाद्वतोऽनुप्रयुज्यते
मेवभावे तु वत् ।

नप् च वा । पचतक्ष । पचतक्षी । द्वादशराज ।
द्वादशराजी ।

पोऽनज्यः ॥ ११२ ॥ नज्य यस्य च वर्ज-
यित्वा पसो नप् भवतीत्यतश्चिकृत ज्ञेय । वक्ष्यति-
सेनेत्यादिना—क्षत्रियसेन । क्षत्रियसेना । प इति
किं ? महासेनो राजा । अनज्य इति किं ? असेना ।
परमसेना ।

खौ कथेजीनरेषु ॥ ११३ ॥ कथान पो
नप् भवति तुनिष्य उर्शनरेषु यद् सा कथा स्यात् ।
सौगमीना कथा सौशानिकम् ग्राम । आह्वरकथ ।
चमकम् । एते उर्शनरेषु ग्रामा । त्वानिति किं ?
वारणकम् । उर्शनरोधेति किं ? दाक्षिकम् ।

* आदाबुपहोपक्रम ॥ ११४ ॥ उपनोपक्रम-
त पो नप् भवत्यादौ प्रथम्ये निश्चिते तयो ।
स्वायमुन्योपज्ञा स्वायमुनोपज्ञ आकाशिकाचाग-
य यन । देवोपज्ञमनेकनोपन्याकरण । सुदराजोपक्रम
दान । अकपनोपक्रम स्वयमरनिगान । आदाविति
किं ? मैत्रोपज्ञं रर । चैत्रोपक्रम प्रासाद ।

छाया बहूनां ॥ ११५ ॥ बहूना या छाया
तदा पो नप् भवति । शराणा छाया शरच्छाय ।
इशुछाय । शलभ छाय । गह्वामिनि किं ? कृत्थ
छाया । कुट्यछाय ।

* सभाशाला ॥ ११६ ॥ अशाला या सभा
तदत पो नप् भवति । जीसभ । दाम्नीसभ । गोपा
लसभ । अशालेति किं ? दैक्षिकसभा ।

* राक्षसाद्यराजः ॥ ११७ ॥ राक्षसादिभ्योऽ-
राक्षश्च परा या सभा तदत पो नप् भवति । राक्ष-
ससभ । रक्ष मभ । पिशाचसभ । अराक्ष इति पर्यु-
दासान् तत्पर्यायग्रहण । स्वामिसभ । पार्थिवसभ ।
इनसभ । ईश्वरसभ । इद्रमभ । राक्षसान्तराक्ष इति
किं ? नरसभा । युधिष्ठिरमभा । काष्ठसभा । पाप-
णसभा । राजसभा ।

सेनासुराच्छायाशालानिशा वा ॥ ११८ ॥
सेनाया पो नप् भवति वा । कपिसेन । कपिसेना ।
पिष्टमुर । पिष्टमुरा । छत्र छाय । छत्रच्छाया । दान
शाल । दानशाल । श्वनिक्ष । श्वनिश ।

द्वंद्वे घुबल्लिग ॥ ११९ ॥ द्वंद्व से घोरि
ल्लिग भवति । कुम्भकुटमयूर्या इमे । मयूरकुम्भकु-
टमौ । वृक्षकुडे । कुडवृक्षा ।

+ पेऽप्राचलप्रासापन्नादौ ॥ १२० ॥ प्राचल-
प्रासापन्नापूर्वमर्जिते पसे घुबल्लिग भवति । पूर्वशालेय ।
अर्द्धपिप्पलीय । अप्राचलप्रासापन्नापन्निति किं ?
प्राप्त शरा । नि नौशानि । अन्तर्गति । प्राप्ता
जीविक । आपन्नजीविक ।

* पुस्पशरवडौ ॥ १२१ ॥ अश्वमट्पानितरे-
तयोर्गे द्वंद्वे पुसि भवति । अश्वमट्पानिमौ । अश्व-
वड्या इमे । अश्वमट्पे ।

रानादौ ॥ १२२ ॥ रानाद्वन्द्वौ कृतमातौ
पुसि भवति । एकरान । डिरान । तिरान ।
पूरीह । मण्याह ।

+ चाक्राटय ॥ १२३ ॥ एते पुसि भवति ।
उच्यते इति वाक । अनुवाक । सप्रनाक । सूक्तनाक ।

अह ॥ १२४ ॥ अह इत्यत्र शब्द कृतसांत
पुसि स्यात् । ज्वह । ज्वह ।

पुण्यसुदिनाभ्या नप ॥ १२५ ॥ पुण्यसुदि-
नाभ्या परो अहो नप् भवति । पुण्याह । सुदिताह ।

* पथो क्षिप्प्यादि ॥ १२६ ॥ इत्यादि स्त्रि-
सज्ञादिश्च पथशब्दो नप् भवति । विगत पथा वि-
पथ । उत्पथ । अपथ । द्विपथ । त्रिपथ । चतु पथ ।

* पुसि चार्द्धार्द्धदयः ॥ १२७ ॥ अर्द्धार्द्धदय
शब्दा पुसि नपि च वर्तते । अर्द्धर्द्ध । अर्द्धर्द्ध ।
गोमय । गोमय । कुतप । कुतप । कषाय ।
कषाय । कषापण । कार्पाण ।

* त्रिकल्पेऽदोजो जग्धि ॥ १२८ ॥
तकारादौ विनि प्ये चागे परे अदेर्जीवरादेशो भव-
ति । जग्धि । जग्धनान् । जग्धि । जग्धना । प्रज-
ग्य । किप्य इति किं ? अदन ।

* घस्त्वह्लुङ्घञ्सनि ॥ १२९ ॥ अदेर्घम्ल-

१ । जग्धे सिद्धेऽप्येत्वं तु ति विनि प्ये विधिवृथा ।

यैन व्याधनमिति ॥ १ ॥

दि सिद्ध ।

तो भवति आचि छडि वनि मनि च परत ।
पस । अवसत । घाम । निरसनि ।

लिटि वा ॥ १३० ॥ अदेयिटे परे मस्तु वा
स्यात् । जगाम । जक्षत । जजु । आद । आनु । आदु ।

* वेर्वेय ॥ १३१ ॥ वेजो य इत्यमादे ने भव-
ति वा निटि । वयस्य । ऊयतु । ऊयु । वयो ।
वयतु । वयु ।

घो वर गिडि ॥ १३२ ॥ हतेरिगिडि
भवति लिङि परत । रयात् । वयास्तो । वयासु ।
आरविषा । आरविषायाम् । आरविषीम् ।

छुडि ॥ १३३ ॥ हतेरिङि वयो भवति ।
अवधीत । अवधिष्ट । अरविषु ।

वेडि ॥ १३४ ॥ हतेरिङि छुडि वयो वा
स्यात् । आवधिष्ट । आरविषाता । आरविषत ।
आहत । आहसाता । आहसत ।

छुडेयत्योर्गो ॥ १३५ ॥ एयोरिणिकोर्मा
भवति छुडि परत । अगात् । अगाता । अगु ।
अप्यगान् । अप्यगता । अप्यगु ।

णौ गमज्जाने ॥ १३६ ॥ एयोरिणिकोर्मा
भवति छुडि परत । गमयति । अधिगमयति ।
अज्ञान इति किं । अर्थान् सप्रत्यापयति ।

सनि ॥ १३७ ॥ एयोरिणिकोर्मा गम् स्यात् सनि
परत । जिगमिषति । अधिजिगमिषति ।

इडः ॥ १३८ ॥ इडो गम् स्यात् सनि परे ।
अधिजिगासते । अधिजिगामते । अधिजिगामते ।

गाइ लिटि ॥ १३९ ॥ इडो गाइ भवति
लिटि परत । अधिग । अधिगते ।
अधिगतिरे ।

* छुडि छुडि सनरुचोर्वा ॥ १४० ॥
इडो गाइ वा स्यात् छुडि छुडि णौ च सनरु-
चोर्वा च परत । अजगात् । अजगाता ।
अजगत् । अजगता । अजगाम्यत । अजगाम्य-
अधिजगामिषति । अधिजगामिषति । अधिज-
गाम् । अधिजगाम्यत ।

* गृस्तेरुचुम् ॥ १४१ ॥ गृस्तेरुचुम्
भू इत्येतागाम्यो भवति ङे परत । उक्ता । वक्तु-
वक्तव्य । भविता । भविनु । भविन्य ।

* चक्षः गृशान् वाचि ॥ १४२ ॥ चक्षे-
र्वाचि रतेमानस्य गृशान् भवति । आचक्षता ।
आचक्षतु । आचक्षन्त्य । आचक्षन्ति किं चक्षु ।
प्रिचक्षण । आचक्षन् । आचक्षन्त्य । आचक्षन्ति ।

वा लिटि ॥ १४३ ॥ चक्षु गृशान् भवति
लिटि वा । आचक्षन् । आचक्षन्त्य । आच-
क्षन्ति । आचक्षन्ति ।

* च्यजोऽज्यगृध्रचि ॥ १४४ ॥ अनेयी
भवति क्यज्यगृध्रचि ङे परत । वीयात् ।
वीयाम्ता । वीयन्ते । प्रवेय । अक्यज्यगृध्रचि-
किं समग्या । समान । समज परतुता ।

बहुल खौ ॥ १४५ ॥ अनेयीभावो भवति
बहुल खगुपये । प्रायणो दद । प्राजनेो दद ।
प्रवेता । प्राजिता ।

* यड चप ॥ १४६ ॥ यडो बहुलमुप भवति ।
रोह्यते । रोहति । रोहतीति । लालप्यते ।
लालति । लालपीति ।

* अचि ॥ १४७ ॥ यडोऽचि पस्त नित्यमुप
भवति । चय- । देय । पोपुन । लोह्व ।
दनीपस्त । मरीधृज ।

* नोतः ॥ १४८ ॥ उकारातात्पस्य यडोऽयुप्
न स्यात् । रोह्य । नोह्य । तोह्य ।

* श्रुभूस्थेणिरूपिनः सेर्मे ॥ १४९ ॥ श्रु-
भू-यो म्नादिभ्यश्च सेरुप भवति मे परत । अदात् ।
अधात् । अभूत् । अस्थात् । अगात् । अप्यगान् ।
अपात् । मे इति किं व्यत्ययमिति ।

* प्राधेत्लाशसः ॥ १५० ॥ प्रादिभ्य
सरुप स्यात् वा मे परत । अग्रात् । अग्रास्तात् ।
अडात् । अडासात् । अशात् । अशामीत् । अमात् ।
अमारीत् ।

* तन्म्यस्थान्ते ॥ १५१ ॥ तनादिभ्य सेर्मे
भवति णिमे ते च पस्त । अतर्था । अनर्था ।

* अथान्ध्रुमिष्टुपाम् वाच्य-छनि-अष्टदशदा दन-
नर्था । १३ पुन्यव्यतिथिनि । पञ्चाङ्गसदृशं शुद्धं वा ।

वादीनां द्वे बहुषु यस्यस्तस्योप भग्न्यास्त्रिया ।
तैकायनश्च कैतायनश्च तिरुकिताया । और-
सायनश्च लाकटयश्च उरसलकटा । वखरभडीरया ।

+ तथा द्रयादेः ॥ १६४ ॥ द्वे बहुष्वे वर्त-
मानो यो द्रयादितस्तस्य तथोप भवति यथापूर्व । आंगश्च
वांगश्च सौक्ष्मश्च अगवगसुहा । यस्फल्हाहुहा । गर्ग-
वत्सराजा । कुडिनागस्त्यगमिष्ठा । तथेति किं ?
यास्फल्हाहा छात्रा ।

+ वाऽन्येन ॥ १६५ ॥ द्रयादेर्वोप भवति अन्येन
सह द्रयादीनां द्वे बहुष्वे । आगश्च वांगश्च दा-
क्षिश्च अगवगदाक्षय । आंगनागदाक्षय । गर्गन्तो-
पगना । गार्ग्यनास्त्योपगना ।

यजादेर्व्येकेषु तायाः पे ॥ १६६ ॥
यजादेस्तथा षोप भवति द्वयोरेकस्मिन् वर्तमानस्य
ताया पते । गार्ग्यस्य गार्ग्ययोर्वा कुल गर्गकुल । गा-
र्य्यकुल । विदकुल । वैदकुल । अगस्तिकुल । आग-
स्त्यकुल । यजादेरिति किं ? आगकुल । व्येकोभ्यति
किं ? गार्गीणां कुल गर्गकुल । ताया इति किं ? पारम-
गार्ग्य । प इति किं ? गार्ग्यस्य समीप उपगार्ग्य ।

सुपो धुमृदोः ॥ १६७ ॥ धुमृदोःतर्गतस्य
सुप उप् भवति । पुनमिच्छत्यात्मन पुत्रकाम्याति ।
पटीयति । औपगव । राजपुरुष । यत । यन ।
शवलरु ।

* ङेः ॥ १६८ ॥ ङे परस्य सुप उप् भवति ।
तत । तत्र । कृत्वा । च । वा । ह । अह । एव ।
हात् ॥ १६९ ॥ हसात् परस्य सुप उप् भ-
वति । अधिलि । उपनधु । एकमुनि । द्विमुनि ।

नातोऽम्बकायाः ॥ १७० ॥ हादकारात्तात्
सुपो नोम्भवति अम्बु भवति का विहाय । उप-
कुम्भ तिष्ठति । पश्य देहि स्व वा । अत इति किं ?
उपाग्नि । अकाया इति किं ? उपकुम्भादानय । उप
मणिकादानय ।

* भाया वा ॥ १७१ ॥ हादकारात्ताद् भाया वाऽम्
भवति । उपकुम्भ । उपकुम्भेन । उपकुम्भे कृत ।

* ईपः ॥ १७२ ॥ हादकारात्तादपि वाऽम्
भवति । उपकुम्भे निधेहि । उपकुम्भ निधेहि ।

+ स्थिनघृदेः ॥ १७३ ॥ स्थिनयवान्नीदीलक्ष-
णात् ऋद्धिलक्षणाच्च हादकारात्तादीपोऽम् भवति
नित्य । एकविंशतिभारद्वाज । त्रिकोशल । दि-
यमुन वमति । सप्तगंग वसति । त्रिगोदावर वसति ।
सुमद्र । सुमगव ।

+ परस्परार्देर्वाम्सुपोऽपुंसि ॥ १७४ ॥
परस्परार्दीनामपुंसि सुप आम् वा भवति । इमे
सख्या परस्परां भोजयत । परस्पर भोजयत ।
आमि सखीभि परस्परां भोजयते । परस्परेण वा
भोजयते । इमा मख्य परस्परां प्रयच्छति । परस्परस्मै
वा प्रयच्छति । इमे सख्यौ अयोऽन्या भोजयत ।
अन्योन्य वा भोजयत । आमि सखीभिरन्योन्या
भोजयते अन्योन्येन वा भोजयते । इमे सख्यावितरेतरां
इतरेतर वा भोजयत । इमे कुले परस्परा परस्पर
अन्योन्यां अन्योन्य इतरेतरां इतरेतर वा भोजयत ।
कुले परस्परेण परस्परा अन्योन्येन अन्योन्यां इतरे-
तरा इतरेतरेण वा भोजयते । कुलानि परस्परां
परस्परस्मै वा प्रयच्छति । अपुंसि इति किं ? परस्पर-
मिमे जना भोजयति । अन्योन्यमिमे जना भोजयति ।

इति जेनेंद्र (शब्दार्णव) व्याकरणे

शब्दार्णवचदिकायां छपुशतौ

प्रथमोऽध्यायः ।

अथ द्वितीयोऽध्यायः ।

मधयः पादः ।

त्य. ॥ १ ॥ स इत्यारम्भितो मेतिह्य स
इव । कर्मणि-भवादीयो । कर्मण्य । कर्मण्य ।
परः ॥ २ ॥ भव्यः वा भव्यमहर्षो
विभावते न पर एव भवति । कर्तव्यः । कर्मण्य ।
अन्ता । औपगण ।

+ किद्वगुपतिन सः भिज्यादेर्निदास-
मे ॥ ३ ॥ विद्व गुपति इत्येव सः
भवति भिज्यादेः । भिज्या क्षणायां च । कर्म
विधि-मति । सधु चिह्नमिति । गुप्यते । नि
क्षत । भिज्यादावेति किं कर्मण्यते । गोप-
यति । तेजयति ।

* निगानार्जयनिनासायैव्ये ग्राहान-
मान्यपादीभरण ॥ ४ ॥ जानादिभ्यः सन्
भवति निगानादिभ्यः । न्ययः च दी । शीतांसति ।
शीतांसते । शीतांसते । दीदांसते । मीमांसते ।
मीमांसते । निदासादिति किं निदासायति ।
निदान । मानिता । काययति ।

तुमीच्छायां धीरां ॥ ५ ॥ धीरेच्छाया इति
तुमि सन् वा भवति तुमश्चायः । भवतुमि-उति
सुमुक्षते । विरूपेति । निहीयति । इत्यामिति
किं कर्तु गच्छति । धीरिति किं प्रकृत्यैच्छत्
प्राधिकीर्यत् ।

+ न सन ॥ ६ ॥ तुमि इत्याया धीर्यो निहित
सन् तदतात् सन् न भवति । चिकीर्षितुमिच्छति ।
तुमीत्यामिति किं चिकीर्षितुमिच्छति ।

* स्वैप काम्य ॥ ७ ॥ स्वस्यात्मनो यदिवत्
तस्यादिद्याया वा काम्यो भवति । पुनरि-उत्या
त्मन पुनराम्यति । वल्लकाम्यति । स्व काम्य

१ आदिशब्देन निग्रहविनाशयोपेक्षणः ।

॥ १ ॥ इत्यारम्भितो मेतिह्य स
इव । कर्मणि ।

॥ कर्मण्यमिति ॥ ८ ॥ कर्मण्यमिति
कर्मण्यमिति । कर्मण्यमिति । कर्मण्यमिति ।
कर्मण्यमिति । कर्मण्यमिति । कर्मण्यमिति ।
किं कर्मण्यमिति । कर्मण्यमिति ।

* गोणादीपमाते ॥ ९ ॥ गोणादीप-
माते । इत्येव स्यात् । पुनरि-उत्या
मिति । कर्मण्यमिति । कर्मण्यमिति ।
प्राप्तादीपमिति ।

+ कर्तुं विर ॥ १० ॥ कर्तुं गोणादीप-
मिति । कर्मण्यमिति । कर्मण्यमिति ।
कर्तुं विर । कर्मण्यमिति । कर्मण्यमिति ।
प्राप्तादीपमिति ।

+ गन्धवर्णमेषोदाहृद्वि ॥ ११ ॥ गन्ध-
वर्णमिति । कर्मण्यमिति । कर्मण्यमिति ।
गन्धवर्णमिति । कर्मण्यमिति ।

* कर्मण्य च ॥ १२ ॥ गोणादीप-
मिति । कर्मण्यमिति । कर्मण्यमिति ।
कर्तुं विर । कर्मण्यमिति । कर्मण्यमिति ।
प्राप्तादीपमिति ।

* स. स्व वा ॥ १३ ॥ गोणादीप-
मिति । कर्मण्यमिति । कर्मण्यमिति ।
कर्तुं विर । कर्मण्यमिति । कर्मण्यमिति ।
प्राप्तादीपमिति ।

* अप्सरसः ॥ १४ ॥ कर्मण्यमिति ।
मन्त्राप्सरा । अप्सरायते कर्मण्य ।

+ तद्वत्योज स्वमात् ॥ १५ ॥ आम्ना त-
द्वति यतमानाया कर्मण्यमिति । ओजस्वीनाचरति
ओजायते । ओजस्वते । स्वमानिनाचरति स्वमा
यते । तद्वतीति किं स्वमा इत्यचरति ।

* भृशदेव्योस्त ॥ १६ ॥ भृशदेव्यो-
स्त । कर्मण्यमिति । कर्मण्यमिति ।
भृशदेव्योस्त । कर्मण्यमिति । कर्मण्यमिति ।
भृशदेव्योस्त । कर्मण्यमिति । कर्मण्यमिति ।

डाज्जलोहितादिभ्यः कर्मण्य ॥ १७ ॥ डाज-

तेभ्यो लोहितादिभ्यश्च ध्वयर्थे क्यप् भवति । अदमह-
मद् भवति दमदमायति । दमदमायते । हडहडा-
यति । हडहडायते । लाहितायति । लोहितायते ।
निद्रायति । कृष्णायति ।

* सुखादेर्भुजीपः ॥ १८ ॥ सुखादेरिवतात्
भुज्यर्थे क्यद् भवति । सुत् भुक्ते सुगायते । दु गा
यते । भुजीति किं ? सुग वेदयते प्रसाधको
देवदत्तस्य ।

+ कष्टरुक्षकृच्च उरस्रगहनत् पापे चिकीर्षी
॥ १९ ॥ कष्टादेरिवतात् पापे यतमानात् चिकीर्ष्यर्थे
क्यद् स्यात् । कष्ट चिकीर्षति कष्टायते । कष्टायते ।
कृच्छ्रायते । सनायते । गहनायते ।

वाष्पोष्पफेनादुद्गमौ ॥ २० ॥ वाष्पादेरि
यतादुद्गम्यर्थे क्यद् भवति । वास्यमुद्गमति वाष्पा-
यते । ऊमाय उद्गमति ऊम्मायते । फेनायते नदी ।

* शब्दादेः कृञि ॥ २१ ॥ शब्दादेरिवतात्
करोत्यर्थे क्यद् स्यात् । शब्द करोति शब्दायते ।
वैरायते । कलहायते । अभ्रायते । कण्ठायते ।
मेघायते ।

* रोमधादुच्चर्वे ॥ २२ ॥ रोमधशब्दादुच्चर्वे
वर्तमानात् कृञर्थे क्यद् भवति । रोमधायते गो ।
उच्चर् इति किं ? रोमध करोति कीटक ।

* तपसः क्यञ् ॥ २३ ॥ तप शब्दादिव-
तात् कृञि क्यञ् भवति । तप करोति तपस्यति ।

* नमोवतिवाश्चित्रङः पूजासपर्याविस्मये
॥ २४ ॥ एभ्य पजादिभ्यर्थे पु वर्तमानस्य
कृञर्थे क्यञ् भवति । नमस्करोति नमस्यति सुमति
नाथ । वरिवस्यति गुरुन् । चिरीयते । डित्वाह । पूजा-
दिभ्यति किं ? नमस्करोति ।

+ निरस्यंगेभ्यो णिङ् ॥ २५ ॥ अगेभ्य
इनेभ्यो निरस्यर्थे णिङ् भवति । हस्त निरस्यति
हस्तयते । पादयते । निरसीति किं ? हस्तमाचष्टे
हस्तयति ।

* पुच्छभांटादश्चौ ॥ २६ ॥ आभ्या अत्यर्थे
चित्र ई च णिङ् भवति । पुच्छमुदस्यति उप्पुच्छयते ।

परिपुच्छयते । भांड संचितोति सभांडयते । परि-
भांडयते ।

* चीवरात्परिधाज्योः ॥ २७ ॥ चीवरात्
परिधाने अर्जने च णिङ् भवति । चीवर परि-
धत्ते समर्जयति वा परिचीनयते मिथु ।

+ मृदो ध्वये णिञ् वहुल ॥ २८ ॥ मृदो
धनामर्थे णिञ् भवति गृहल । सृज करोति सृजयति
व्याकरण । मुडयति माणनक । मिश्रयति
धान्य । इक्ष्णयति वत्त । पाश त्रिमोचयति
त्रिपाशयति । रूप दगयति रूपयति । पयो मुक्ते पया
व्रतयति । साय न मुक्ते-साय व्रतयति । लोमा-
न्यनुमार्ष्टि अनुलोमयति । बल्लेण समाच्छादयति
सज्जयति । सेनया अभियति अभिषेणयति ।
वर्मणा सनहाते सवमयति । वणिपोपगमाति उपग-
णयति । इक्षकैरुपस्तौति उपदल्लेकयति । न च
भवति-आरपानमाचष्टे ।

+ श्वेताश्वाश्चतरगालोडिताहारकस्या-
श्चतरेतकश्च ॥ २९ ॥ एषा णिच्यश्चतरे-
तकाना ए भवति । श्वेताश्चमाचष्टे श्वेतयति ।
अश्चतर-अश्चयति । गालोडित-गालोडयति । आ
हारक-आहारयति । णिञ् सनियोगार्थश्चकार ।

* हलरुलत्तरचाः ॥ ३० ॥ हल्लिकलित्यच्चा
णिच्यदत्ता निपात्या । हल्लि गृह्णाति हल्लयति ।
कल्लि-कल्लयति । त्वच-त्तचयति । अल्लनिपात
किं ? अजहलत् ।

* वेदार्थसत्यस्याः ॥ ३१ ॥ एषा णिच्य-
कारातादेशो भवति । वेदमाचष्टे वेदापयति । अधा-
पयति । सत्यापयति ।

* धोर्यद् भृशाभीक्ष्णेऽभृश्चे ॥ ३२ ॥
भृशभीक्ष्णमुक्ताद्भृशेऽभीक्ष्णे चार्थे यद् भवति ।
भृश पुन पुनर्वा पठति पापयते । देदाप्यते ।
बोमुज्यते । भृशाभीक्ष्ण इति किं ? ओदन पचति ।
अभृश्चेरिति किं ? भृश शोभते । पुन पुना
रोचते ।

+ सूचिभूनिमूयश्चर्च्यूर्णा ॥ ३३ ॥

एयो भृशामाश्रणे यद् भवति । सानृच्यते ।
सोत्तप्यते । मोमुच्यते । अटाच्यते । अशाच्यते । अगच्यते ।
ऊर्णोन्मयत । नियमार्योऽयं योग । हलादिभ्योऽन
काभ्य सूयादिभ्य एन, एनाभ्योऽजादिभ्योऽ
व्यादिभ्य एन यद् भवति ना यत् । भृश चका
स्ति । पुन पुनरीहते ।

✽ गत्यर्थार्त्कुटिले ॥ ३४ ॥ गत्यर्थो कुटि-
लेऽर्थे यद् स्थात् । कुटिल मामनि चक्रम्यते ।
जगम्यते ।

लुपसदचरजपजभद्गद्गदसो गह् ॥ ३५ ॥
एभ्यो गह् ॥ ३५ ॥ यद् भवति । गहिन् लुपि लोप्यत ।
सासयते । चचयते । जजयते । जजम्यते । दद-
द्यते । जोगयते । ददस्यते । गह इति किं ।
स्वगृहे सुग सीदति ।

✽ चुरादिभ्यो णिच् ॥ ३६ ॥ एभ्यो णिच्
भवति स्वार्य । चोरयति । चितयति । आडयति ।
छालयति । पीडयति । मक्षयति । आछादयति ।
मडयति । छर्णयति । चेतयते । मजयते ।

✽ युजादेर्वा ॥ ३७ ॥ युजादिभ्यो वा णिच्
स्यात् स्वार्ये । योजयति । योजनि । अर्चयति । अचति ।
साहयति । सरति । ईरयति । ईरति । लययति ।
लयति । रजयति । वजति । वारयति । वरति ।
वारयत । वरते । धाययति । धयति । आपयति । आपति ।

✽ भूढ प्राप्ता णिच् ॥ ३८ ॥ भूढा णिच्
भवति प्राप्ता वा । भाजयते । भवते ।

हेतुमति ॥ ३९ ॥ हेतुमति धर्थ णिच्
भवति । कट कारयति । ओदन पाचयति । उग्र
पाठयति ।

कंहादेर्यक् ॥ ४० ॥ कंहादेर्यगागमो भ
यति स्वार्ये । कडयति । कडयते । वल्गुयति । मल्-
यति । भिष्यति । असूयति ।

गुपध्विचक्ष्णपणेराय ॥ ४१ ॥ एभ्य
चायभ्यो भवति । ग्रापायति । धूपायति । निष्ठा-
यति । पनायते । पणायते ।

कमुतेणिङीयद् ॥ ४२ ॥ आभ्यां ययास

यद् णिच् ईयद् इयेनां न्यो भवति । कामयते ।
भवति गौत्रे धु । घृणार्थं गम्यर्थश्च । कर्तायते ।

✽ राशे त्रयः ॥ ४३ ॥ अ परे गुपाभ्य
आया णिङाय च त्रयो वा भवति । गोपायाचकार ।
जुगोष । धूमापिता । धविता । कामयिता । कर्मिता ।
कर्मयिता । जर्तिता ।

सदता धन ॥ ४४ ॥ यऽनुक्राता मताद-
गम्यदता शब्दा धुसता भवति । तथा चादाह ।

✽ गिर्नास्ये ॥ ४५ ॥ गितःक्रो धुर्न भग्नस्य
परत । अन्यमायत । प्रासार्ताय । गिरिति किं ।
अमगपुनाय । अत्य इति किं । भीमुक्रानत ।

स्वतासी नृत्वोः ॥ ४६ ॥ धो स्वतासी
इत्यौ न्या भवत स्तुटो परत । करिष्यति ।
अकरिष्यत् । कर्त्तामि । भाक्ष्यते । अभोक्षयत ।
भोक्ता ।

✽ कास्यनेकाच्चत्याछिद्वत् कृज्याम् ॥ ४७ ॥
कासनेकाचम्य यातम्यश्च छिद्वत् कृजि परे आम्
भवति । कासाचक्रे । कासाञ्चकार । चकामाञ्चभूव ।
चकामासास । दरिद्राञ्चकार । दरिद्राञ्चभूव । दरिद्रा
मान् । बुभूयाञ्चकार । बुभूयाञ्चभूव । बुभूयासास ।
गवाञ्चकार । गवाञ्चभूव । गवासास । लोड्याञ्चक्र ।
कारयाञ्चकार । कारयाञ्चभूव । कारयासास ।

✽ सविजादिदयायासोऽनृच्छृणौ ॥ ४८ ॥
सरोरिजादेर्धो क्ठयूर्णेष्वर्नितात् दयादेश छिद्व-
त् कृज्याम् भवति । इदाम्भूव । इदाञ्चकार । इदा-
मान् । ध्याचक्रे । दयाचक्रे । पलायाचक्रे । आसा-
चक्रे । अन्तृच्छृणोरिति किं । आनृच्छ । प्रोपुनान ।

✽ वीरिदेजायसमिधः ॥ ४९ ॥ एभ्यो
छिद्वत् कृज्याम् स्यात् वा । ओपाञ्चकार । ओपाम्य-
भूव । आपामास । उपाप । विदाञ्चकार । विदाम्भूव ।
विदामास । निवेद । जागराञ्चकार । जागराम्भूव ।
जागरामास । जजागर । समिधाञ्चक्र । समिधे ।

भीमीभृहोरुज्वत् ॥ ५० ॥ म्यादेर्छिद्वत्
कृज्याम् वा भवति उचीन काय च । विभयाञ्चकार ।

दुह्य ॥ ६७ ॥ दुहे कर्तृकर्मणि लुङि ते वा निर्भजति । अदोहि गौ स्वयमेव । अदुग्ध गौ स्वयमेव । नियमोऽय—दुह एव हलतात् त्रिर्ना गान्यत । अभेदि कुश्ल स्वयमेव । अहेदि काष्ठ स्वयमेव ।

* डौ ॥ ६८ ॥ घोडात्रये लुङि ते निर्भजति । आसि भवता । अहारि भागो भजता । अकारि कटो भजता ।

न रुधः ॥ ६९ ॥ रुध कर्मकर्तरि निर्भज्यते । अरुध गो स्वयमेव ।

तपोऽनुतापे ॥ ७० ॥ तपे कर्मकर्तरि अनुतापे च निर्भज्यते । अतस्त तप स्वयमेव साधु । अनुतापे चापि कर्मणा । अनुतापे चेति किं ? अतापि पृथ्वी राज्ञा ।

यक् दुहः ॥ ७१ ॥ दुहे कर्मकर्तरि यक् न स्यात् । दुग्धे गौ स्वयमेव । अदुग्ध गौ स्वयमेव ।

नम शप्नु ॥ ७२ ॥ नमे कर्मकर्तरि यक् न भजति शप्नु स्यात् । नमते दट स्वयमेव । अनमते दट स्वयमेव ।

† दधिणिप्रिअधिग्रथिवचस्रोश्च मिथ्या ७३ । दे धीनां प्यताना श्रवादीना च नमेश्च त्रियक् च न भवति । व्यकृत सैधना स्वयमेव । त्रिबुक्ते सैधना स्वयमेव । अपीपचत औदन स्वयमेव । पाचयते औदन स्वयमेव । उदशिथियते दट स्वयमेव । उदयते दट स्वयमेव । अग्रयिष्ट मेखला स्वयमेव । प्रग्रयते मेखला स्वयमेव । अग्रयिष्ट मेखला स्वयमेव । प्रग्रयते मेखला स्वयमेव । अवचिष्ट कथा स्वयमेव । व्रते कथा स्वयमेव । प्राज्ञाष्ट गौ स्वयमेव । प्रजुते गौ स्वयमेव । अनस्त दट स्वयमेव । नमते दट स्वयमेव ।

† भूपार्थसनकिरादीना यक् च ॥ ७४ ॥ भूपार्थाना सनताना किरादीना च कर्मकर्तरि यक् मिथ्य न भजति । भूयते कथा स्वयमेव । अबू भुपते कथा स्वयमेव । मडयते कथा स्वयमेव । अममदते कथा स्वयमेव । अलुपते कथा स्वयमेव । अममदते कथा स्वयमेव । अलुपते कथा स्वयमेव ।

स्वयमेव । चिकीर्षते कट स्वयमेव । अचिकीर्षते स्वयमेव कट । निमित्तते कुश्ल स्वयमेव । अविभि । स्तिष्ट कुश्ल स्वयमेव । किरते हस्ती स्वयमेव । अकीर्षते हस्ती स्वयमेव । गिरते प्रास स्वयमेव । अगीर्षते प्रास स्वयमेव ।

कुश्रजोः श्यो मे वा ॥ ७५ ॥ कुश्रि रजी इत्येतस्या कर्मकर्तरि मे श्यो वा भजति । कुप्यति पाद स्वयमेव । कुप्यते पाद स्वयमेव । रज्यति वज्र स्वयमेव । रज्यते वज्र स्वयमेव । यदा श्यो न भजति तदा यद्विधी स्त ।

† कर्मवह्लेश्रवादीनां ॥ ७६ ॥ श्रवत्यादि-वर्जिताना घूना कर्मकर्तरि निहिते लकारे कर्मनत् कार्यं भजति । भिद्यते कुश्ल स्वयमेव । लुप्यते लुपमानो वा केदार स्वयमेव । अपाच्योदन स्वयमेव । अग्रवादीनामिति किं ? अग्रयुदक स्वयमेव । गल्युदक स्वयमेव ।

* तपस्तपोऽधे ॥ ७७ ॥ तपेर्हा तपोऽधे तप कर्मरूप्य कर्ता कर्मनद् भजति । तप्यते तप साधु । अतप्यते तपस्तापस । तपोऽधेरिति किं ? उत्तपति सुवर्णं सुवर्णकार ।

† सृज. श्राद्धे ॥ ७८ ॥ सृज श्राद्धनति कर्तरि लकारे सति कर्मयत् कार्यं स्यात् । सृज्यते गाला धार्मिक । श्राद्ध इति किं ? सृजति माला मालिक ।

† कचित् करणे ॥ ७९ ॥ धो करणे कर्तरि लकारे सति कचित् कर्मनत् कार्यं भवति । परिवारयति पुरथा कटकेर्दृक् । परिवारयते कटका स्वयमेव दृक् । कचिदिति किं ? साधु असिद्धिर्न भवति ।

गे यक् ॥ ८० ॥ घोर्हिवाचिनि गे परत यक् भवति । सुप्यते भजता । आस्यते भजता ग्लायते लतया । क्रियते कट । ध्रियते कर्मकार । ध्रियते भार ।

कर्तरि शप् ॥ ८१ ॥ धो कर्तृवाचिनि गे परत शप् भवति । जयति । तरति । पठति । पचति । पचते ।

* हृदादेरुप ॥ ८२ ॥ हृदादेरुप-

रस्य शप उज्जयी स्त । जुहोति । जिभेति । जिह्-
ति । अत्ति । प्साति । क्षौति । अघ्येति । वेत्ति ।
सूते । इष्टे ।

दिवादेः श्यः ॥ ८३ ॥ दिवादिभ्य
श्यो भवति कर्तरि गे परत । दीन्यति । सीन्य-
ति । कुप्यति । पुप्यति । सूयते ।

वा भ्रासृभ्यासृभ्रमक्रमसृसृहलपः ॥ ८४ ॥
एभ्यो गे परत श्यो वा स्यात् । भास्यते । भासते ।
भ्यास्यते । भ्यामते । भ्राम्यति । भ्रमति । क्राम्य-
ति । क्रामति । प्रस्यति । प्रसति । वृष्यति ।
वृषति । लप्यति । लपति ।

यस ॥ ८५ ॥ यसेर्ना श्यो भवति गे
परत । यस्यति । यसति ।

समः ॥ ८६ ॥ समश्चाद् यम श्यो वा
स्यात् । सयस्यति । सयसति । नियमोऽय-गे सम
एव वा श्यो नान्यत । प्रयस्यति । आयस्यति ।
वियस्यति ।

स्वादेः श्नुः ॥ ८७ ॥ स्वादिभ्य श्नुर्भन-
ति कर्तरि गे परे । श्नुतेति । श्नुते । मिनोति ।
मिनुते । धृणोति ।

श्रोः शृः ॥ ८८ ॥ शृ इत्येतस्य कर्तरि गे
परत श्नुर्भवति शृ इत्यच्चादेश । धर्म शृणोति ।

बाक्षः ॥ ८९ ॥ अक्षतेर्ना श्नुर्भवति ।
अक्ष्णोति । अक्षति ।

तक्षः स्वार्थे ॥ ९० ॥ तक्षते स्वार्थे त-
नूकरणे श्नुयी स्यात् । तक्ष्णोति, तक्षति काष्ठ ।
स्वार्थे इति किं सतक्षति वाग्भिर्दुर्जन ।

* तुद्धचः शः ॥ ९१ ॥ तुदादिभ्यो गे पर-
त शो भवति । तुदति । तुदते । दिशति । निक्षि-
पति । क्षपति । जुपते । पणते । लज्जते ।

* रुषां श्रम् ॥ ९२ ॥ रुषादीना गे श्रम्
भवति । रणद्धि । भिनात्ति । विशिनष्टि । भुनात्ति ।

कृञ्स्तनादेरुः ॥ ९३ ॥ कृञ्स्तनादि-
भ्यश्च गे उर्भवति । करोति । तनोति । वनुते । मनुते ।

चिन्विकृण्व्याश्च ॥ ९४ ॥ आभ्या उ-

र्भवति अकारधातादेश । चिनोति । कृणोति ।

क्रचादेः श्रा ॥ ९५ ॥ क्रचादिभ्य श्रा
भवति गे परत । क्रीणाति । प्रीणाति । गृहाति ।
वृणीति ।

स्वंश्रुस्तुभ्रस्फंश्रुस्कुभ्रस्कुभ्यः श्नुथ ॥ ९६ ॥
एभ्य श्नुर्भवति कर्तरि गे श्रा च । स्तभ्राति ।
स्तभोति । स्तुभ्राति । स्तुभ्रोति । स्कुभ्रानि ।
स्कुभ्रोति । स्कुनोति । स्तुभ्रानि । स्तुनोति ।
स्तुनाति ।

हौ हलः श्रः शानः ॥ ९७ ॥ हल पर-
स्य श्रान्यस्य शानो भवति हौ परत । गृहाण ।
अगान । कुपाण । मुपाण । हल इति किं ?
क्रीणीहि ।

* ईषा वाक् ॥ ९८ ॥ अत्र धोरिकारे ईषा
निर्दिष्ट वामसङ्ग भवति । कर्मण्यण् । कुभकार ।
वाक्प्रदशा 'वागमिह' इत्येवमादय ।

कृदमिह ॥ ९९ ॥ इत प्रभृत्वा धो-
रधिकारे कृतसङ्गकास्या वेदितव्या मिह वर्जयित्वा ।
वक्ष्यति—तव्यानीपौ । स्तोतव्य । स्तरनीय ।

प्राक् केर्वाऽसमः ॥ १०० ॥ किं इत्येत-
स्मात् प्राक् असमस्यो ग् भवति । इत्यधिकारे
वेदितव्य । जेय । जेतव्य । य । ज्ञाता । ज्ञायक ।
प्राक्तेरिति किं चिकीर्षा । केरस्यो वाधक । असम
इति किं अण को बाधत एव गोद । कबलद ।

ध्वेर्व्याः ॥ १०१ ॥ ध्वु इत्येतस्मात् प्राक्
ये त्यास्ते व्यसङ्गका भवति । पुास्य कर्तृ-य ।
दत्तस्य करणीय । व्यप्रदशा —व्यस्य वा कर्तरि, इत्ये-
वमादय ।

तव्यानीपौ ॥ १०२ ॥ धोरेतो ल्यौ स्त ।
हर्तव्य । हरणीय ।

* योऽचोऽव्याश्रुः ॥ १०३ ॥ अजताद्वोर्षो
भवति व्यादिवाजितात् । देय । धेय । नेय । अच

१ । शित्तरा शानस्यानुपपत्त्यानिर्द्धानामित्युक्तवानाम् ।
तेन—एवमाना धो, धोचनम्—पितृ ॥ ८५ चन ।

इति किं ? पाक्य । अन्वास्तुरिनि किं ? याम्य ।
आसान्य । काय । धार्य ।

* पोरदुडोऽत्रपिबपिरपिऽपिजपिजभिच-
मिदभे ॥ १०४ ॥ परमात्ताददुडो धा त्पादिन-
जितात् यो भवति । शय्य । लय्य । रय्य । पोरिति
किं ? पाठय । अदुड इति किं ? छेप्य । अनपादेरिति
किं ? राय्य । राय्य । राय्य । राय्य । जाय्य । जाम्य ।
आचाम्य । दाम्य ।

+ यतिचतितकशिकशिससबजे ॥ १०५ ॥
एभ्यो यो भवति । यय्य । चय्य । तय्य । शय्य ।
शय्य । सय्य । यय्य ।

* गदमदयमोऽनेः ॥ १०६ ॥ गदादेरगि
पूर्नाद् यो भवति । गय्य । मय्य । यय्य । अगेरिति
किं ? निगाय्य । प्रगायो धम ।

* चरे ॥ १०७ ॥ अगिपूर्वाच्चरेयां भवति ।
चय्य ।

+ आहोऽगुरो ॥ १०८ ॥ आहृपूर्वाच्चरेयां
भवत्यगुराचरे । आचय्य व्रत । अगुराविति किं ?
आचार्य पूष्यपाद ।

* पण्पात्रयोपसर्पावर्य विमेयगर्ह्यतुमत्यपे-
ये ॥ १०९ ॥ पण्पात्रयो निपात्यते विमेयादिष्व
धेषु । पण्पा गौ विमेय इत्यर्थ । अत्र पाप गद्य
मित्यर्थ । उपमया गो ऋतुमतीत्यर्थ । शतन वर्या
स्त्री उपेया सेव्या इत्यर्थ । अत्र पाण्य साधु ।
अनूय जनापवाद । उपसर्पा शरीरि मथुरा ।
वृत्ता गौ ।

* स्वामिर्वैश्येऽर्य ॥ ११० ॥ अर्चयो नि
पाल स्वामिनि वैश्ये चाभिधेये । अर्य स्वामा वैश्य
श्च । आर्य साधुरमर ।

वद सुपि क्यप् च ॥ १११ ॥ वदेरगि
सुपि वाचि क्यप् भवति यश्च । मलाय । सत्यवच ।
तत्तरोच । तत्तनय । सुपीति किं ? वाच ।

* भूयत्याग्निचित्या भावे ॥ ११२ ॥ एते
शब्दा अगिसुपि वाचि भावे निपात्यते । ब्रह्मभवन
ब्रह्मभूय गत । मोहत्या । विद्या क्यपि तुक् । अग्नि
ध्वन अग्निचित्या ।

* शास्त्रस्त्वेति शृङ्खलुष ॥ ११३ ॥ एभ्य
क्यप् भवति । शिष्य । स्तुय । इत्य । अवीय ।
प्राप्त्य । आदय । जुष्य ।

* ऋदुडोऽत्रनृपचृत्तुच ॥ ११४ ॥ ऋदुडो
धो क्यप् भवति क्लृप्पादिर्जितात् । शृय । शृय ।
सृष्य । अक्लृप्पादेरिति किं ? सकन्य्य । चर्ग्य । अर्य्य ।

* निषिपून्यो हन्निमुजफलके ॥ ११५ ॥
जे निषूर्वाभ्यां पूर्वाभ्यां क्यप् भवति हत्यादिषु ।
जित्यो हलि महद्वल । विषूयो मुज तृणनिशेष ।
वितीय फल्क निफलदीनां । जेय । विषय्य ।
निनेयमन्यर ।

पदाऽश्चैरिवाद्यापक्ष्ये ग्रह ॥ ११६ ॥
ग्रहे क्यप् भवति पदादिष्वर्थेषु । प्रगृह्य पद । गृह्यका
इमे परगता इत्यर्थ । ग्रामगृह्य स्त्री । धारिभूतित्यर्थ ।
भुजनगृह्य । भरतगृह्य । तत्पक्ष्य इत्यर्थ । ग्राममयन ।
भृजोऽस्त्री ॥ ११७ ॥ भृज क्यप् भवत्य-
स्त्री । भृत्या कर्मकरा । अपात्रिति किं ? भार्या
नाम क्षत्रिया ।

+ सभि वा ॥ ११८ ॥ सभ्रात् भृज क्यप्
भवति वा । सभृत्या । सभार्या भृतका ।

* कृमृशृषजपस्रसदुहगुहः ॥ ११९ ॥
एभ्य क्यप् भवति वा । कृत्य । कार्य । मृष्य ।
माग्य । वृष्य । वर्य्य । जष्य । जाष्य । शस्य ।
शस्य । दुष्य । दोष्य । गुय । गोष्य ।

* लेयमृषेऽप्य ॥ १२० ॥ लेयमृषोदशब्दौ
निपात्येते । छन क्यप् नस्य चव । लेय कृप ।
मृषापूर्वाद् उदे क्यप् । मृषोष ।

* कुप्याज्यभिरोन्ध्ययुग्य स्त्रौ ॥ १२१ ॥
कुप्यादय स्त्रौ निपात्यते । गुपेरादा कत्व क्यपि ।
उप्य फत्तुभाड । आज्य घृत । भिनत्ति कूत्रमिति
भिद्भ्यो नद । उज्जाल्युदकमियुद्भ्यो नद । युग्य
वाहन । रात्रिति किं ? गोप्य । आग्य । भय ।
उज्ज्य । योग्य ।

प्य ॥ १२२ ॥ धोष्यां भवति । हार्य ।
कार्य । माक्य ।

+ पाणिसमवे सज ॥ १२३ ॥ आभ्यां

सृजेर्षो भवति । पाणिभ्या सृजते इति पाणिसर्ग्यं
रज्जु । समयसर्ग्य कट ।

ओराऽश्वके ॥ १२४ ॥ उणाताहो-
रावश्यकेऽर्षो ष्ये भवति । अश्वपाव्य । अवश्य-
लाव्य । आश्वक इति किं ' पव्य । उव्य ।

* वाज्मावास्याधारे ॥ १२५ ॥ अमावाचि
वसेर्षो भवति आधारे । प्रश्च या निपात्य । अमा
सह वसत सूर्याचद्रमसौ अस्या तिधाविति अमाव-
स्या । अमातास्या ।

* पाव्यधाव्यमावास्यानिकाव्यानाव्यप्र-
पाव्य मानर्घ्यविनिवासानित्यासम्मतौ ॥ १२६ ॥
पाव्यादयो मानादिष्वर्थेषु निपात्यते । मीयतेऽनेनेति
पाव्य मान । माहो ष्ये पच । धीयते समिधोऽप्राव-
नयति धाव्या ऋत् । धावो ष्य । सान्नाप्य हवि ।
सपुत्राणीजो ष्यायादेशो गेर्दोक्ष । निकाव्यो निवा-
स । निपुत्रात् चित्रो ष्यायादेशो घुत्त च । आनाव्यो
दक्षिणाग्नि । आनयतेर्ष्यायादेशो अनित्ये । प्र-
पाव्याध्वोर । प्रणीजो ष्यायादेशो असम्मत्यर्थे ।
मेय । धेय । सन्नेय । निक्षेय । आनेय ।
प्रणेपमित्यन्यत्र ।

* कुडपाव्यसचाव्यराजमूया' क्रतौ ॥ १२७ ॥
कुडपाव्यादय क्रतौ ष्याता निपात्यते । कुडं पी-
यते सोमोऽस्मिन्निति कुडपाव्य । ष्ये युङ् । सची-
यर् इति सचाव्य । सचिजो ष्यायादेशो । गन्ना सूयते
राजा वा सूयतेऽस्मिन् इति राजसूय क्रतु । सुज
क्यप् दाक्ष । हु उपानं । सच्येय । राजसवनमन्यत्र ।

* परिचाव्योपचाव्यसमूहचित्योऽन्ती १२८
परिचाव्यादयो निपात्या अत्रावर्थे । पुरुषाचित्रो ष्या-
यादेशो । परिचाव्य । उपचाव्य । समूह । सम
उहेर्ष्य । चित्योऽग्नि । चित्र क्यप् । परिच्येय ।
उपच्येय । समूहितव्य । चियोऽन्यत्र ।

पुवृत् ॥ १२० ॥ धुभ्यो पुवृत्चो लौ
स्त । वाचक । वक्ता । वादक । वदिता । दर्श-
क । द्रष्टा । भारक । भर्त्ता ।

* पचादिभ्योऽञ् ॥ १३० ॥ एभ्य अच्

भवति । पचतीति पच । वच । शर । वद ।
वर । कर ।

* नद्यादिभ्योऽन ॥ १३१ ॥ एभ्य अन-
त्सो भवति । नदयतीति नदन । दर्पण ।
रमण । सक्तदा । जनार्दन ।

* ग्रहादिभ्यो णिन् ॥ १३२ ॥ एभ्यो णिन्
भवति । गृह्णातीति ग्राही । उत्माही । स्थायी । मनी ।

+ नौ भुशाविश्वप्रक्षः ॥ १३३ ॥ नौ वा-
चि एभ्यो णिन् स्यात् । निशाची । निशायी ।
निवेशी । निवार्षी । निरक्षी ।

+ नञि याज्वजवद्भवसव्याहव्याहु ॥ १३४ ॥
नञ्पूर्वम्यो याजादिभ्यो णिन् स्यात् । न याचते
अयाची । अत्राजी । अवादी । अनासी । असव्या-
हारी । अव्याहारी ।

+ अचित्तेऽच् ॥ १३५ ॥ नञ्नाचि धोर-
जतात् णिन् स्यादचित्तेर्धे । न करोतीत्यकारी
परशु । अहारी गध । अचित्त इति किं
अकर्ता कटस्य दत्त ।

* रध्राधोऽपे ॥ १३६ ॥ अपे वाघ्याम्या
णिन् स्यात् । अपरोधी । अपराधी ।

+ इन् च परौ भ्व ॥ १३७ ॥ परी वाचि
भवतेरिन् भवति णिन् वा । परिभवी । परिभावी ।

+ वौ पिश्रयो देशे ॥ १३८ ॥ वौ वाचि
पिश्रणीभ्या देशेऽर्थे इन् स्यात् । विसयी देश ।
विशयी देश ।

हावृग्प्रीमुहः क. ॥ १३९ ॥ शादिभ्य
इगुब्श्च धो कस्यो भवति । जानातीति ङ । किर ।
गिर । प्रिय । लिख । विबुध । वृष ।

* गावातोऽनिङ् ॥ १४० ॥ गौ वाचि धौरा-
कारातात् को भवत्यनिङ् च । प्रस्थ । सुर ।
व्याल । मुत्र । सुम् । सुम् । गाविति किं
ग्राना । अनिमिति किं प्रह । मुज्य । विम्य ।

पाघ्राध्माघट्टश्च. श. ॥ १४१ ॥ गो
वाचि पादिभ्य जो भवति । उत्पिब । विजिम् ।
उद्धम । विषय. । उत्पश्य ।

लिङ्गधारिपरिप्रेषुदेजिचेतिसातिसा
होऽगौ ॥ १४२ ॥ लिङ्गिदिम्या धार्या
दिम्यच प्यतम्य शो भययोगी वाचि । लिपती
ति लिप । निद । धारय । पारय । वेदय ।
उदेनय । चेतय । सात मुख करातीति णिचि
सातय । साहय । अगायिति किं प्रालिप । निर्निद ।

* दुन्योर्णः ॥ १४३ ॥ दुनीध्यामगौ णो भवति ।
दुनीतीति दाय । नाय । अगायिति किं प्रदन ।
प्रणय ।

* ज्वलादिग्रहाद्वा ॥ १४४ ॥ ज्वादिभ्यो
ग्रहश्च अगौ णो या स्यात् । ज्वाल । ज्वल ।
श्वात् । श्वल । ताल । नड । चात् । चट ।
वाल । बल । फाल । बुत् । फल । फल । पात ।
पत । वनाथ । वषथ । क्षार । क्षर । बांध ।
बुध । कास । कस । माह । ग्रह ।

* तन्स्याद्वयपाशुसश्रवतीणभस* ॥ १४५ ॥
एभ्यो णो भवति । तान । उत्तान । अनद्याय ।
दाय । धाय । व्याध । आगान । सश्रान ।
अलाय । श्वाम ।

हसोऽवे ॥ १४६ ॥ हसाम्यामनपूर्वाम्यां
णल स्यात् । अग्रहार । अवसाय ।

* नृत्तवनरज शिल्पिनि द्यु ॥ १४७ ॥
नृतादिभ्य नृबुभरति शिल्पिनि गम्यमाने । नृत्यती
पि नर्तक । रनक । रजक । नर्तकी । खनकी
रजनी । शिल्पिनाति किं नर्तिका ।

* पाणिघट्ताडघट् ॥ १४८ ॥ पाणी ताडे
च वाचि हतेरटलघटिलानि निपात्यते शिल्पिनि ।
पाणि पाणिना वा हतीति पाणिघ । ताड
हतीति ताडघ ।

* गस्थरु ॥ १४९ ॥ गायतेत्यको भवति
शिल्पिनि । गायक ।

* णनट् ॥ १५० ॥ गायतेणनट् स्यात्
शिल्पिनि । गायन । गायनी ।

ग्रीहिकाले द्वा ॥ १५१ ॥ जहातेग्रीहो
काले च णनट् स्यात् । जहत्युदकमिति हायना ग्रीह

य । जहाति भावार्सह वृत्तानिति हायन भयनर ।

मुसन्धः साधो गुन ॥ १५२ ॥ एम्
साधये गुन् भवति । साधु प्रवते प्रवक । सरक ।
न्यक । साधयिति किं प्रायक ।

* आशिपि घृत् ॥ १५३ ॥ आशिप्यर्थे धो-
घृत् भवति । जीयतादित्याशास्यमानो जीयक ।
जीयका । नदक । तदका ।

इति जैनप्रव्याकरणे शब्दार्णवचिद्राया
लघुरसौ द्वितीयाध्यायस्य
प्रथम पाद ।

द्वितीय पाद ।

—०—

कर्मण्यण ॥ १ ॥ कर्मणि वाचि धोरण
भवति । नगर करोति नगरकार । काडलान ।
हारपाल ।

+ शीलीसिसम्भक्त्याचर्भक्तेर्णः ॥ २ ॥
एभ्यो णो भवति कर्मणि वाचि । धर्मे शील्यतीति
धर्मशील । धर्मशील । मुखप्रनीक्ष । शिष्यक्षम ।
धर्मकाम । उत्तमाचार । वायुभक्ष ।

* आत. कोऽह्वावामः ॥ ३ ॥ आकारातादो
कर्मणि वाचि को भवति ह्वादिबर्जितात् । सर्व
जानातीति सर्वज्ञ । जगुलित । पार्णिग । अह्वा-
देरिति किं स्वर्गहाय । ततुनाय । धायमाय ।

प्रे ॥ ४ ॥ कर्मणि प्रशब्दे च वाचि धोरा-
त को भवति । तरणप्रज्ञ । नियमोऽय-प्र एव गौ
नान्यस्मिन् । गोसदाय । चडवासदाय ।

दाज्ञ. ॥ ५ ॥ दाज्ञाम्या कर्मणि प्रशब्दे
च वाचि को भवति । मोक्षप्रद । मुखप्रद । तरण-
प्रज्ञ । धर्मप्रज्ञ । अयमपि नियम —प्रे दाज्ञ एव
नान्यत । अनुष्ठिप्रनाय । पार्णिप्रनाय ।

सरयः ॥ ६ ॥ सपूर्णत् रया इत्येतस्मात्
को भवति । पशून् सध्याति सचष्टे पशुसरय ।
गोसख्य ।

सुपि ॥ ७ ॥ सुजते वाचि धोरात को
भवति । द्वाभ्यां पिबतीति द्विप । पादप । कच्छ
प । स्वर्गाय प्रददातीति स्वर्गप्रद ।

+ नखमुचादयः ॥ ८ ॥ एते भाव वेदित-
व्या । नखान् मुचतीति नखमुचानि धनूपि ।
मूत्रानि निमुजतीति मूत्रमुजो रथ । को मोदते
कुमुद । सम तिष्ठतीति ममम्भ । विषमस्य ।
परितस्थ ।

स्थः ॥ ९ ॥ सुपि वाचि तिष्ठते को भव-
ति । आवृत्तामुत्थान आरुह्य । शलभोत्थ । अनि
दिष्टार्थत्वात् स्वार्थे भावे भवति ।

दुहो यथ ॥ १० ॥ दुहे सुपि वाचि को
भवति घटनात्तददेश । कामदोषीति कामदुषो धर्म ।

* तुदशोके परिमृजापनुदोऽलसमुखाहरे ११
तुदशोकेष्वर्थाचोराभ्यां का भवत्यलसमुखाह-
रयो । तुद परिमार्ष्टि तुदपरिमृजोऽलस ।
शोकमपनुदतीति शोकापनुद पुन । तुदपरिमाजं
आतुर । शोकापनोदो धर्माचार्याऽन्यत्र ।

गपृक् ॥ १२ ॥ गायते कमाणि वाचि
ट्ग भवति । वक्र गायतीति उक्रग । वक्रगी ।

सुरासीध्वोः पिब ॥ १३ ॥ सुरासीध्वो
र्धाचो पिबतेष्टक भवति । सुराप । सुरापी । सीधु-
प । सीधुपी ।

* और्द्धः ॥ १४ ॥ कर्मणि वाचि अर्हतेर-
स्यो भवति । राज्याह । पूजामर्हताति पूजार्हो जित ।
पूजार्हो प्रतिमा ।

* धूर्जोऽसूत्रे ॥ १५ ॥ असूत्र वाचि धूर्जो
ऽसूत्रो भवति । गणधर । शशिधर । असूत्र इति
किं सूत्रार ।

शम्यस्थो धोः खो ॥ १६ ॥ शोम वाचि
स्थारजिताहारत्या भवति खी । शमन । शक्र ।
शक्र । पुनर्धुमहण राधकवाधनार्थ । तेन खुविषय
होमादिना परमादद माभूत् । शक्रा नाम परिव्राजि
का । अथ इति किं शस्य । खाति किं
शंकरा जितजितः ।

स्तम्बेरमकर्णेजपो ॥ १७ ॥ एतौ हस्ति
नि सूचके च निपात्येते खी । स्तम्बरमो हस्ती ।
कर्णेजप सूचक ।

+ शक्तिलांगलाकुशार्ष्टितोमरधनुर्घटग्रहः १८
शक्त्यादिषु वानु ग्रहेरलो भवति । शक्ति गृह्णातीति
शक्तिग्रह । लांगलग्रह । अकुशग्रह । क्रुष्टिग्रह ।
तोमरग्रह । धनुर्ग्रह । घटग्रह । एतिति किं
कमडलुग्राह ।

+ सूत्रे धारणे ॥ १९ ॥ सूत्रे वाचि ग्रहेरत्य स्व-
धारणेऽर्थे । सूत्रग्रह । सूत्रग्रहोऽन्य ।

* ह्रुष्योऽनुत्सेधे ॥ २० ॥ कर्मणि वाचि
ह्रुष्यो भवति रयस्यनुत्सेधे च गम्यमाने ।
रुचचहर क्षत्रियकुमार । अक्षर पुन । ययोऽनु
त्सेध इति किं भारहार ।

आडि शीले ॥ २१ ॥ कर्मणि आडि च
वाचि शीले ह्रुष्योऽस्यो भवति । पुष्याप्याहरलेख
शीउ पुष्याहर । सुराहार । आडिति किं पुष्या-
णि हर्ता ।

* दृतिनाथे पशाविः ॥ २२ ॥ दृतिनाथ-
योर्वाचोर्द्वेन पशावर्ये कर्तारि ईर्भवति । दृति चर्ममयी
खत्वा हरतीति दृतिहरि । नाथहरि पशु । दृति-
हारोऽन्य ।

फलेप्रज्ञात्मभरिकुक्षिभरिः ॥ २३ ॥
एते शब्दा निपात्यते । फलानि गृह्णातीति फलेप्रहि-
र्वृक्ष । आत्मान निभर्ति-आत्मभरि । कुक्षिभरि ।
फलस्यैवमामनुस्योध सुम् निपात्यते ।

शक्रवस्त्रे वन्मघ्रीहौ कु. ॥ २४ ॥
शक्रवस्त्रयोर्वाचो कुत्रो वस्त्रे माहौ चार्थे ईर्भवति ।
शक्रवस्त्रे वस्त्र । स्त्रवस्त्रे मीहि । शक्रवस्त्रो
ऽन्यत्र ।

किंयच्छवहुग ॥ २५ ॥ किमादिषु
वाशु कुत्रोऽस्यो भवति । किंकर । किंकरा । यंकर ।
तत्कर । बहुकर ।

* स्थिदिशविमानि प्राप्रभाभास्करगता-
नतादिनाटालिपिलिखलिभक्तप्राहर्द्वनु-
र्जप्राक कर्तृचित्रसेष्ट ॥ २६ ॥ स्थित्यर्कः

दिशदिपु च वाक्षु कृताऽन् लो भवति । एककर ।
द्विकर । त्रिकर । चतुष्कर । दिशकर । विभा
कर । निशाकर । प्रभाकर । भारकर । कार-
कर । अतकर । अनतकर । आदिकर । नार्त्त
कर । लिपिकर । त्रिगिर । वल्निकर । भक्त
कर । नाहुकर । अहस्कर । धनुष्कर । जवा
कर । अरुष्कर । कतुकर । चित्रकर । क्षेत्रकर ।
ठफोर । व्यथ ।

हेतुशीलानुलोम्येऽण दश्लोककलङ्गा-
धावैरचाहुमूनमनपदे ॥ २७ ॥ शलादिष्व
चित्ते कर्मणि वाचि कृताऽन् स्यात् हेतौ शीले
आनुलोम्ये चार्त्ते । यश करोनात्येन हनु यश
स्करा निदा । कुम्भकर धा । तीर्थकरो जिन ।
शोककरा कन्या । श्राद्ध करोतीत्येन शील श्राद्ध
कर । ममास्तर । पूजाकर । प्रेयण करोतीत्येन
मनुकूल प्रेयणकर । उचनकर । हेत्वादिष्विति किं ?
फाडकार । अशब्दाणां किं ? शब्दकार । इलाफ
कार । कठहकार । गात्रकार । वैरकार । चाहु
कार । सूत्रकार । मनकार । पदकार ।

कर्मणि भूतौ ॥ २८ ॥ कमसब्दे वाचि
कृताऽन् लो भवति भूतौ गम्यमानाया । कर्मकर ।
कर्मकरी । भताविति किं ? कमकार ।

+ पार्श्वदिपु श्योऽ ॥ २९ ॥ पार्श्वदिपु
सुनतपु वाभु पार्श्वोऽस्या भवति । पार्श्वार्थां श्वेते
पार्श्वशय । पृष्ठशय । उत्तान श्वेते—उत्तानशय ।

* आधारे ॥ ३० ॥ आधारे वाचि अन्यो
भवति शाह । खे शन पेशय । खशय । गर्तशय ।
दरीशय ।

* चरगेऽ ॥ ३१ ॥ आगेर वाचि चररद
भवति । चुरगु चरतीति चुरचर । चुरचरी ।
मद्रचर । मद्रचरा ।

मिशामेनात्ताय ॥ ३२ ॥ मिश्रादिषु वाक्षु
चररद भवति । मिश्रा चरतीति मिशाचर । मिश्रा-
चरी । मेनाचर । आदायचर ।

पुरोऽप्रतोऽञ्जे सुः ॥ ३३ ॥ एष वाभु

सरतरद स्यात् । पुरो धावतीति पुर सर । अप्रत
मर । अप्रेमर । अप्रेसरी ।

पूर्वे कर्तरि ॥ ३४ ॥ पूर्वशब्दे कर्तृना
चिनि वाचि सरतरद स्यात् । पूर्व सरति धावि
इति वा पूर्वसर । पूर्वमरी । कर्तरीति किं ? पूर्व
दश सरताति पूर्वसार ।

एजे. खश् ॥ ३५ ॥ कर्मणि वाच्येजे
खश् भवति । अगान्वेजयतीति—अगमेजय । जन
मेजय । अरिमेजय ।

+ शर्द्धललाटवाते हाकृतपाजः ॥ ३६ ॥
शर्द्धोदी वाचि यथासम्यक् हाकादे खश् वास्यात् ।
शर्द्धे जहतीति शर्द्धजहा मृगा । ललाटतप
सविता । वातमजा मृगा ।

+ शुनीस्तने घेटः ॥ ३७ ॥ शुनीस्तनयो
र्वाचो घेट ख भवति । शुनीं धयतीति शुनिधय ।
स्तनधय ।

+ नाडीनासिकागुष्टिघटीखरीयाते धमध
॥ ३८ ॥ एष वाक्षु ध्मा घेटश्च एन् स्यात् ।
नाटी धमनीनि नाडिधम । नाडिधय । नासिक
धम । नासिकधय । गुष्टिधम । गुष्टिधय ।
घटिधम । घटिधय । खरिधम । खरिधय । वात
धम । वातधय ।

+ पाणौ ॥ ३९ ॥ पाणी वाचि ध्म खश्
स्यात् । पाणिधमा पत्रिका ।

उदि कूले रुज्वह ॥ ४० ॥ उद्वर्ग्या
रुजिगहिभ्या कूले वाचि खश् स्यात् । कूर्मुद्र-
जनीति कूर्मुद्रज रुश्च । कूर्मुद्र ।

वहाभ्रे लिह ॥ ४१ ॥ महाभ्रेयवाचा
निहे खश् स्यात् । वह रडतीति वहलिहा गी ।
अभलिह प्रासाद ।

मितनरपत्रिभाणे पचः ॥ ४२ ॥
मित्रादिषु वाभु पचे गश्च स्यात् । मितपचा कया ।
नखपचा यगम् । प्ररपचकुड । द्रोणपचा स्थाडी ।

मियवसे यद ॥ ४३ ॥ मियवशयोर्वाचो
वदे खश् स्यात् । मियवद । वशनद ।

* कूलाधकरीपे कपः ॥ ४४ ॥ कूलादिषु
बाक्षु कपे खश् भवति । कूल कपयतीति कूलरूपा
नदी । अभकयो वायु । करीपकया वाया ।

* सर्वे ॥ ४५ ॥ सर्वशब्दे वाचि कपे ग्वश्
स्यात् । सर्वकया विप्र ।

* सहेः ॥ ४६ ॥ सर्वे वाचि सहे खश्
स्यात् । सर्व सहेते सर्वसहा सूरय ।

* विध्वरुस्तिष्ठे तुदः सख ॥ ४७ ॥
एष वाक्षु तुदे खश् स्यात् । वाच सकारस्य च ख ।
विधुतुदो राहु । अरुतुदो वध । तिलतुदो वायु ।

* द्विपत्तरे तापेः खच् तः ॥ ४८ ॥
द्विपति तकाराते पारे च वाचि तापे खच्
भवति । वाचस्तकारस्य च ग्व । द्विपत्तस्तापयतीति
द्विपत्तप । परत्तप ।

* वाच्यमो वती ॥ ४९ ॥ वाक्पूर्वाद् यमे
खच् भमश्चानुप निपात्यो व्रतिनि गम्यमाने । याच
यच्छतीति याचयमो व्रती । वायामोऽन्य ।

* भृदृजिधारिदमृत्सहः खौ ॥ ५० ॥
एष्य कर्मणि सुपि च वाचि एच स्यात् खो ।
निश्चमरा भू । रथेन तरतीति रथतरो राजा ।
पति वृणोति वृणुते वा पतिररा कया । शत्रुजयो
गिरि । युग धारयतीति युगधरो राजा । अरि
दाम्यति अरिदम । शत्रुत्तप । शत्रुसह । खाविति
किं । भूमिभार ।

* मेघर्तौ कुः ॥ ५१ ॥ मेघर्तौर्वाचि कुञ्ज-
खच् स्यात् । मेघकर । ऋतिकर ।

* भये ॥ ५२ ॥ भये वाचि कुञ्ज खच्
स्यात् । भयकर ।

* क्षेमप्रियमद्रेण च ॥ ५३ ॥ क्षेमादौ वाचि
कुञ्ज खच् स्यादण् च । क्षेमकर । क्षेमकार ।
प्रियकर । प्रियकार । मदकर । मदकार ।

* पुरदरभगंदरेभमदासूर्यपश्योग्रपश्याः
॥ ५४ ॥ पुरदरादयः शब्दा खजता । खशताथ
निपात्यते । पुरं पश्यतीति पुरदर । पू शब्द वाचि
दारे । खजमतता च वाचो निपात्या । भगदरो
व्याधि । ग्वच । इरया भान्ति-इरगद । इरगदने

वाचि भदे खच् । न सूर्य पश्यतीति असूर्यपश्या
राजदारा । उग्रपश्य । सूर्ये नञ्पूर्वे उभे च ताचि
दरो खश् ।

* सुभगाद्यस्थूलपलितनम्राधमियेऽच्चौ
चौ भ्रः स्तुख सुकृत् ॥ ५५ ॥ सुभगादिषु अच्य-
तेषु च्यर्थे वर्तमानेषु बाक्षु भ्रधे । स्तुखसुकृत्त्रौ ली
स्त । असुभग सुभगो भवति सुभगनीतिष्णु ।
सुभगभावुक । आद्यभविष्णु । आद्यभावुक ।
स्थूलभविष्णु । स्थूलभावुक । पलितभविष्णु ।
पलितभावुक । नम्रभविष्णु । नम्रभावुक । अध-
भविष्णु । अधभावुक । प्रियभविष्णु । प्रियभावुक ।
अच्चारिति किं । सुभगीभविता । सुभगीभाविक ।

* कुः करणे खनट् ॥ ५६ ॥ सुभगादिषु
अच्यतेषु च्यर्थे वर्तमानेषु बाक्षु कुञ्ज खनट् स्यात्
करणे कारके । असुभग सुभग कुर्वत्यनेन सुभगक-
रण । आद्यकरण । स्थूलकरण । पलितकरण । नम्र-
करण । अधकरण । प्रियकरण ।

* भावे आशितभवः ॥ ५७ ॥ आशितभ-
वो निपात्यते भावे करणे च । आशितस्य भवन आ-
शितभवन । आशितो भवत्यनेनेति आशितभव औ
दन । आशिते वाचि भुज खच् ।

* गमे खचखट्वा ॥ ५८ ॥ सुपि वाचि
गमे एच खट् डश्च स्यात् । तुरां गच्छति तुरंगम ।
तुरग । तुरग । पतग । पतग । पारग । अच्य-
ग । अतग । दूरग । सर्वग । गुरदत्तपग ।
अनतग ।

* विहायो विह च ॥ ५९ ॥ विहायसो वि-
हादेश स्यात् गमे खच् खडाश्च । विहायसा
गच्छतीति विहगम । विहग ।

* सुदुस्याधारे डः ॥ ६० ॥ सुदुर्गोर्वाचोर्न-
भेदो भवति आधार कारके । सुयेन गम्यनेऽस्मिन्ना
इति सुग पथा । दुर्गो गिरि ।

* निसि देशे ॥ ६१ ॥ निसि शास्त्रमदौ
भवति देश गम्यमान । निसि शास्त्रमिति
निर्गा देश ।

॥ उरगः ॥ ६२ ॥ उरमा गच्छति-उरग ।

इत्येव निपात्यत ।

आशिषि घ्नः ॥ ६३ ॥ आशिष्यर्थं हतेर्घा
भवति । तिमि हतु इत्याशसित तिमिह । श
इह । पापह ।

* वयचिदपे ॥ ६४ ॥ अपे वाचि हते क
निद्धो भवति । वृषापह । तमोपह ।

कुमारशीर्षे णिन् ॥ ६५ ॥ एतयावाचा
होर्णिन् स्यात् । कुमार इति कुमारयाती ।
शीर्षवाती ।

* दगमस्ये ॥ ६६ ॥ कर्मणि वाचि हतेष्ट
भवत्यमस्ये कर्तरि । वातप्रमात्रिक क्षीर पित्त
माहिप पय । पनिर्या पणिरैवा । अमस्ये इति किं
पापघातो मुनि ।

जायापरयोर्लक्षणे ॥ ६७ ॥ जाया पति
इत्येतयोर्वाचा हतेष्टक स्यात् लक्षणयति कर्तरि ।
जायाघ्न पुन । पतिघ्नी पुन ।

शक्ति इस्तिरुवादे ॥ ६८ ॥ अनयोर्वाचो श
वयं हतेष्टक स्यात् । इस्तिघ्न । कनादघ्न । शक्तीति
किं । इस्तिघ्नानो व्याध उपयेन ।

* राजघ ॥ ६९ ॥ राजनि वाचि हतेष्ट
घ्नय टिख च निपात्यत । राजघ हतीनि राजघ ।

स्पृजोऽनुदके विनः ॥ ७० ॥ अनुदके
मुपि वाचि स्पृशे क्विर्भवति । घृत स्पृशतीति घृत
स्पृश । तलस्पृश । अनुदक इति किं । उदकस्पर्श ।

श्रुतिगदधृगस्रदिगुणिगंसुमुजिक्च

॥ ७१ ॥ श्रुतिगदय कथता निपात्यते । अ
वादेक्ष किप् भवति । श्रुतू क्तो वा यजते श्रुतिह ।
घृणोतीति दधृह । धृयेद्वि । सृजति तामिति
स्रज । सृजमालार्थे निरमामम । दिशति तामिति
दिश । उल्लिखति उणिह । उत्प्रेत्य शिहे विवम्य
तव पय च । प्राह । युह । नृह ।

* कर्मणीये त्यदाद्यन्वसमाने दृगष्टक सक्
च ॥ ७२ ॥ त्यदादौ अ यदाब्दे ममाने च कर्मणि
इवार्थे उपमान वाचि दृशेष्ट सक् किञ्च स्यात् ।

त्यमिरपश्यति स इव दृश्यते वा । त्याह ।
त्याह । ताह । ताह । ताह । ताह । ताह ।
याह । याह । याह । याह । याह । याह ।
क्ष । अयाह । सदा । मदाह । सदा । मदाह ।
कर्मणीति किं । म इव पश्यति । इव इति किं । प
पश्यति मदर्श । तदर्श ।

मन्वन्कनिश्चिचः वयचित् ॥ ७३ ॥
मुपि वाचि धोर्मन् वन् कनिष् विच् च वा कनिष्
दृश्यते । मुद् दृश्याति मुक्षर्मा । नि । नि । नि ।
चावा । अमेगाता । प्रातस्तिता । वृता । वेत् । जाम ।

नियप ॥ ७४ ॥ धो किप् वचिद् दृश्यते ।
अतर्क्षे मीक्षी-अतर्क्षयत् । प्रमत् । शतसू ।
प्रसू । अङ्गु । वित् । चित् । मित् । तत्प्रवित् ।
कमचित् । विद्धि । गोघुह । अश्वघुह । प्रभित् ।
रञ्जुडित् । अमणी । सघट । भामनशीरो भा ।

अदोऽनरे ॥ ७५ ॥ अतर्क्षिते मुपि
वाचि अदे किप् भवति । सस्यमसीति मस्यात् ।
वृक्षात् । अनन इति किं । अन्नात् ।

ग्रन्थे ॥ ७६ ॥ कर्त्रे आममाने वाचि
अदे किप् स्यात् । कन्यात् ।

भनो विवः ॥ ७७ ॥ मुपि वाचि भनो विव-
भवति । अर्धभाक् । अशभाक् । स्वर्गभाक् । मोक्षभाक् ।

* शीलेऽजाता णिन् ॥ ७८ ॥ जातिवार्ज-
ते मुपि वाचि धोर्णिन् भवति शीले गम्यमाने ।
उष्ण भुक्ते इयत् शील उष्णभोज । शीतभोज ।
शील इति किं । उष्णभाज । अजाताविति किं
शाली भोक्ता ।

साधौ ॥ ७९ ॥ साध्वे धोर्णिन् भवति ।
साधुकार्य । साधुदायी । मित्रदायी । भोजनकारी ।

॥ ब्रह्मरादी ॥ ८० ॥ ब्रह्मणि वाचि वदेर्णिन्
निपात्यते । ब्रह्म वदतीति ब्रह्मरादिन ।

कर्तरीने ॥ ८१ ॥ कर्तृवाचिनि इयार्थे
वाचि धोर्णिन् स्यात् । उष्ट्र इव मोक्षतीति उष्ट्रको-
शी । व्याधरायी । सिंहनादी । कर्तरीति किं ।
शालीनिव भुक्ते कोद्रान् । इव इति किं । उष्ट्रान्
कोशति ।

* यत्तापीक्ष्ये ॥ ८२ ॥ सुपि वाचि धोणिन्
स्यात् व्रते आर्माक्ष्ये च गम्यमाने । पार्थेन शते
इत्यय व्रतमस्य पार्थदायी । इमदानवासी । आतप-
स्थायी । पुन पुन क्षीर पित्रतीति क्षीरपायिणोऽ-
ध्वा । कपायपायिणो गोधारय । सुरापायिण प्राप्या ।
* मन्यात् ॥ ८३ ॥ सुपि वाचि धोर्मयते
णिन् भवति । शोभमाना । पटुमानी ।

* खश स्वस्य ॥ ८४ ॥ स्वस्यात्मन सुपि
वाचि मन्यते खश स्यात् णिन् च । पडितमात्मान
म यते पडितमन्य । पडितमानी । सर्वज्ञमन्य ।
सर्वज्ञमानी ।

* व्यभो ध्वो भूते ॥ ८५ ॥ व्यभ्योर्वाचो-
र्भवतेर्णिन् स्यात् भूतेऽतीतिऽर्थे वर्तमानात् । निभू-
तमान् निभाषी । अभिभाषी । भूत इति किं ।
निभनति ।

* करणे यजः ॥ ८६ ॥ करणे कारके वाचि
यजेर्णिन् भवति भूतेऽर्थे । अग्निहोमेन इष्टवान्—अग्नि-
होमयाजी । वाजपेययाजी । राजसूययाजी ।

* कर्मणि घ्न कृत्यः ॥ ८७ ॥ कर्मणि
वाचि हतेर्भूतेऽर्थे णिन् स्यात् कृत्यस्येत् कर्ता । पितर
हतवान् पितृघाती । मातृघाती । पितृव्यघाती ।
मातुलघाती । कुत्स्य इति किं । चौर हतवान् ।

* इन् विरुचः ॥ ८८ ॥ कर्मणि वाचि वि-
क्रीञ्च इन् स्यात् भूतेऽर्थे कृत्यस्येत् कर्ता । तैल
विम्रीतवान् तैलयिक्रयी । सोमविक्रयी । कुत्स्य इति
किं । धान्याविक्राय ।

* ब्रह्मभूणवृत्रे विवृण घ्नः ॥ ८९ ॥
ब्रह्मादिषु वाक्षु हते विवृण स्यात् भूते । ब्रह्माण हत-
वान् ब्रह्महा । भूणहा । वृत्रहा । नियमोय ।
ब्रह्मादिषु भूते विवृण नान्य । ब्रह्मादिषु एव हते
विवृणिति द्विधा नियम । मित्र हतवान् ।

* सुकर्मपापमत्रपुण्ये कु ॥ ९० ॥ एष
वाक्षु कृञ् विवृण भवति भूते काले । सुष्ठु कृतवान्
सुकृत् । कर्मकृत् । पापकृत् । मत्रकृत् । पुण्यकृत् ।
अयमपि नियम—स्वादिष्वेव कृञ् विवृण नान्यास्मि-
न् । सूत्रकार ।

* सोमे सोः ॥ ९१ ॥ सोमे वाचि सुञ्
क्विप् स्यात् । सोम सुनवान् सोमसुत् । सोम-
सुतो । सोमसुत । अयमपि नियम—सोमे एव
सुञ् क्विप् नान्यस्मिन् । सुरासाय ।

* अग्नी चेः ॥ ९२ ॥ अग्नी वाचि चिञ्
क्विप् भवति । अग्निं चितवान् अग्निचित् । अग्नि-
चितो । अग्निचित । अयमपि नियम—अग्नावेव
चिञ् क्विप् नान्यत्र । कुड्यचाय ।

* कर्मण्यग्न्यर्थे ॥ ९३ ॥ कर्मणि वाचि चिनी-
तेर्धो भूते कर्मणि कारके विवृण भवत्यग्न्यर्थेऽभिधेये ।
श्येन इव चित श्येनचित् । फकचित् । रथ-
चक्रचित् ।

* दृशो ववनिष् ॥ ९४ ॥ कर्मणि वाचि दृशो
ववनिष् स्यात् भूते काले । विश्व दृष्टवान् विश्वदृष्टा ।
मेरुदृष्टा । सर्वदृष्टा ।

* राजसहे युधिक्रोः ॥ ९५ ॥ राज्ञि सहे
च वाचि युधिकृज्या ववनिष् स्यात् । राजान
योधितवान्—राजयुध्वा । राजकृत्वा । सह युद्धवान्—
सहयुष्मा । सहकृत्वा ।

* जनोऽनौ ढः ॥ ९६ ॥ अनौ वाचि ज-
नेर्दो भवति । पुमासमनुजाता पुमनुजा स्त्री । स्य-
नुज । अनुज ।

* ईपि ॥ ९७ ॥ ईवते वाचि जनेर्दो स्यात् ।
मदुरायां जात मदुरज । अप्सुज । वलमीज ।
जलज । अगज ।

* कायामजातो ॥ ९८ ॥ काते जाति-
वर्जिते वाचि जनेर्दो स्यात् । जाड्याज्जात जाड्यज
दु ख । सतोपजं सुख । सकल्पज काम । अजा-
तापिति किं । अश्वाज्जात ।

* ववचित् ॥ ९९ ॥ ववचिदन्यस्मिन् वाचि
जनेर्दो भवति । द्विर्जात—द्विज । स्त्रीभ्यो जात
स्त्रीजमवृत् । क्षत्रियज युद्ध । ब्राह्मणज पशुवध ।
अज । प्रजा । मुदजा । केशजा । ववचिन्न
स्यात्—गृहस्थो जात । ववचिदन्यत्—भातीति
भ । अततीति अ । कायतीति क । ख यते इति
ख । अवतीति अ ।

तः ॥ १०० ॥ धोभूते तमेवस्यो भवति ।
क्रियते स्म हत । कर्ता स्म हतयार् ।

यज्ञसोर्हरनिष् ॥ १०१ ॥ यन्मुम्या
स्वनिष् स्यात् । इष्टयार् । यग्ना । यज्ञानो । यग्ना
नः । मुत्या । मुत्यानो । मुत्यान ।

जुषाज् ॥ १०२ ॥ जुष अतृड्यय स्यो
भवति । जीर्णयार् । जरार् । जरतो । जर्त ।

* लिटः क्वमुकानौ ॥ १०३ ॥ धो
परम्प लिट स्याने क्वमुकानौ स्त । पेषियार् ।
ररज्वार् । पेषान । ररजान ।

* वस्सदिष्धोः क्वमु. ॥ १०४ ॥
एभ्यो लिट क्वमु स्यात् । अनूयियार् । उपसेदि
यार् । उपेयियार् । शुधुयान् ।

* अनाश्वात् ॥ १०५ ॥ नञ्पूर्वात् अना-
शेर्लिट क्वमु स्याद्विभवावध निपात्य । अना
शान् तपधकार ।

* कर्नयैरूयान् ॥ १०६ ॥ क्वमुपूर्वात्
कर्तरि कारके कानो निपाय । अनूयानो मतो
पपन्नोऽप्यशास्त्रपारगा वा । कर्नरीति किं । अनुक्त ।

लुङ् ॥ १०७ ॥ धोभूते काले लुङ् स्यात् ।
अहोपीत् । अकार्पीत् । अपाक्षीत् ।

* वसो निश्चल्ययामास्वापे ॥ १०८ ॥ निशि
वसेलुङ् स्यात् लङोपवाद भूते अत्ययामास्वापे गम्यमाने
क्व भवानुविते । अहमत्राऽशान् । अत्ययामास्वाप
इति किं । अनुयास ।

अनघतने लङ् ॥ १०९ ॥ आघतने

१ । निशोऽतोत्तायाः पश्चिमयामे कोऽप्युविन त यामम
शेषममुक्त केन चित् क भवानुविन इति पुट्. प्रत्यापट
तस्मिन् वामेऽहनि चामुत्रावात्समिति ततोऽप्यतोऽनघतने
समाधिरिति लङ् प्राप्त । तयाममुक्तमपि स्वापे लङेव-अमुत्रा
धमिलपि ।

२ । अत्याग्यादुप्याग्यायात् सत्रगन्तृपोऽघनन
काल अहमवतोर्दराय वा । न विधत्तेऽघननो यस्मिन्
तस्मिन् भूतानघतनेऽपि भवमात्राधीष्टाया लङ् ।

भूत धोर्लङ् भवति । अघात् । अघटत् । अघात् ।
अपुनात् ।

+ स्याते दृश्ये ॥ ११० ॥ द्याने लोच
विज्ञो भूतोऽनघतने दृश्ये प्रयोक्तृ दृष्टिप्रिये
वर्तमानाद्दोर्लङ् भवति । दृष्टपवादः । अदहन्
यजन सारत् । द्यान् इति किं । जगाम प्राप् ।
दृश्य इति किं । जगाम कर्म विष् वामुदेष ।

* स्त्रयैज्यदि लृट् ॥ १११ ॥ स्त्रुवि-
यचने यज्ज्यदिर्लृट् । याचि भूतेऽनघतने वर्तमाना-
धोर्लृट् स्यात् । लृङोऽपवाद । अभिजानामि
मित्राज्यत गिष्तामिन् यदिध्यागदे । सारसि माय
रेंट कात्याय । अपदीनि किं । अभिजानामि पुर
यन् शुहरपुरे यमाम ।

* वा साङ्गान्ते ॥ ११२ ॥ मावांशेऽर्थे
भूते स्वर्थे याचि लृट् स्यात् वा । सारसि देवदत्त
कारपीरु यस्याम तथोदनान् भोक्षामहे । का
मरीष्यामाम । ततोऽतार् अमुग्महि ।

परोक्षे लिट् ॥ ११३ ॥ भूतानघतने
परोक्षे वर्तमानाद्दोर्लृट् स्यात् । जगार । मुनोऽह
किं निउलप । मतोऽह रिउ निचचार ।

+ निहरेत्यते ॥ ११४ ॥ अत्यनिहने भूते
अनघतोऽर्थे धोर्लृट् स्यात् । किं वा गत्वा कलिगेपु
रिधतोऽसि । किं कलिगान् जगाम । नाह कलिगान्
जगाम । नाह कलिगान् ददर्श । सर्व मूलतोऽपल-
पतीत्यर्थे ।

* ह्रश्चधुगांत प्रश्ने लृङ् च ॥ ११५ ॥
ह्रश्चतोर्माचोर्लृङ्गान् प्ररो च पञ्चार्थम्यतरे प्रष्टव्ये
पराक्षे लृङ् स्यात् लिङ् च । इति हाकरोत् । इति
ह चकार । शब्दकरोत् । शब्दचकार । किमदात्
पुत्राऽतिथिम्यो दान । किं ददौ पुत्रोऽतिथिम्यो
दान । ह्रश्चधुगांत प्रश्ने इति किं । जघान किल्
श्रीपत्र त्रिपुष्ट ।

पुरि लृङ् वा ॥ ११६ ॥ पुराशन्दे वाचि
भूतेऽनघतनेऽर्थे वर्तमानाद्दोर्लृङ् वा भवति ।
अवात्सुरिह पुरा छात्रा । अरमन्निह पुरा छात्रा ।
उग्रुरिह पुरा छात्रा ।

लट् ॥ ११७ ॥ पुराणम् वाचि भूतेऽन
वानेऽथ वर्तमानाद्धोर्लट् भवति । वसतीह
पुराछाना ।

स्मे ॥ ११८ ॥ स्मे वाचि भूतानघनऽर्थे
धोर्लट् स्यात् । घृष्टति स्म सुप्रमार्थं पुरा युध्यते स्म
विशपरा । सुलोचनार्थं युध्यते स्म पार्थिवा ।

+ ननो पृष्टोत्ती ॥ ११९ ॥ घृष्टस्योक्तो
प्रतिवचने भूतेऽर्थे वर्तमानाद्धर्ननो वाचि लट्
स्यात् । किमकार्षी कट दन्दत्त । ननु फतोमि भो ।
किमोच किञ्चित्पुनः । ननु प्रथमि ।

सति ॥ १२० ॥ सति सप्रतिकाले धोर्लट्
भवति । भवति । तपति । तरति । पप्रम
ताथ स्तीमि ।

पूङ्गयजोः शानः ॥ १२१ ॥ पूङ्गयज्या
या शानो भवति । परमान् । यजमान ।

वयःशक्तिशीले ॥ १२२ ॥ एवार्थेषु धो
शान् स्यात् सति काले । कति कञ्च पर्यस्यमाना ।
कति कइ तिगाना । कतीह पचमाना । कतीह
समभाना । कतीह मडयमाना । कतीह जानाना ।

धारीहः वाप्रकृच्छे ॥ १२३ ॥ सति काले
धारीहस्या शत इत्यर्थं लो भवत्यकृच्छ्रे सुप्रसाप्ये ।
धारयन् धमेताम् । अर्धयन् जेनेद्र । अकृच्छ्रे
इति किं । कृच्छ्रेण धारयति । कृच्छ्रेणाधीते ।

* सुत्राद्विपर्ययः सत्र्यादिशस्ये ॥ १२४ ॥
एव्य सत्र्यादिपर्ययं शत इति ल्य स्यात् । सर्वे
सुन्वत सत्रिण यजमाना । द्विपन् शत । अर्हन्
निगा । सुरा सुन्वति । द्रष्टि भार्य पति । चारो
बधमर्हत्यन्यत्र ।

* शीलधर्मसाधो नृन् ॥ १२५ ॥ एवार्थेषु
धोस्तृन् भवति सति काले । करणशील कर्ता
कटान् । वदिता जनापरादान् । मुडनधर्माण-
पशुपदा मुडयितार आनिष्ठापना भवति । आदे
शिद्धमजमहर्त्तार आह्वरका भवति । साधु गच्छ
तीति गता खेले । सलीलगतेत्यर्थ ।

* भूभाज्यलकुञ्जिनिरावृत्तमजनोत्पचोत्प-
तोन्मदरुण्यपत्रपृष्टसहचर इण्युः ॥ १२६ ॥

सति काले भ्यादिव्य इण्युर्मसति शीलाद्यर्थे । भव-
नगोत् भवनमर्मा साधु वा भवतीति भविष्यु ।
एव-आविष्यु । अट्कविष्यु । निराकविष्यु ।
प्रत्रविष्यु । उत्पविष्यु । उत्पतिष्यु । उ-मदि-
ष्यु । रोचिष्यु । अपप्रपिष्यु । वरतिष्यु । कर्धि-
ष्यु । सहिष्यु । चरिष्यु ।

ग्लामूजिस्यो गस्तुः ॥ १२७ ॥ एव्य
शीलादौ सति काले मनुभवति । ग्लास्तु । भूणु ।
जिणु । स्यास्तु ।

प्रसृष्टपृष्टक्षिपः वतुः ॥ १२८ ॥ प्रसादे
वतुष्य स्यात् । वस्तु । गृन्तु । धृणु । क्षिन्तु ।

* शंभ्यो विनिण् ॥ १२९ ॥ शमादिभ्यो-
ऽष्टव्य शीलादौ सत्यर्थे विणिण् स्यात् । क्षमी ।
दमी । तमी । ग्रमी । धमी । क्षमी । कृमी । प्रमादी ।

वृहातुतुपार्दपदुहपुजत्यजरजभजा-
भ्यान्नः ॥ १३० ॥ एव्यो विनिण् स्यात्
शीलादौ । दोही । अनुरोधी । दोपी । द्वेपी । द्वोही ।
योगी । त्यागी । रागी । भागी । अभ्याघाती ।

आदि यम्यस्कीदमुपः ॥ १३१ ॥
यमादेरादुर्वाद् विनिण् स्यात् शीलादौ सत्यर्थे ।
आयामी । आयासी । आसीडी । अमोपी ।

वो कविचलस्कृत्यसभ ॥ १३२ ॥
वो वाचि कपादे विनिण् भवति । निक्वापी । विर-
की । विलासी । विकृषी । विन्नमी ।

* लपोऽये च ॥ १३३ ॥ अये वी च वाचि
शीलादौ सत्यर्थे लपविनिण् स्यात् । अपलापी ।
निळासी ।

* चरोऽन्ती च ॥ १३४ ॥ अन्ती अये च
वाचि चरविनिण् स्यात् । अतिचारी । अपचारी ।

* मे लङ्गसुदुमथः ॥ १३५ ॥ मे वाचि लङ्-
देविनिण् स्यात् । प्रलापी । प्रयासी । प्रदावी । प्रमापी ।

* वस्तु ॥ १३६ ॥ मे वाचि वदिसुंस्या
विनिण् भवति । प्रवादी । प्रसारी ।

* परौ दह्युह्य ॥ १३७ ॥ परौ वाचि द-
हिमुहिया वस्तुभ्यां च विनिण् भवति । परिदाही ।
परिमोही । परिदादी । परिमादी ।

* देवुर्णेथ ॥ १३८ ॥ परो वाचि देवृष
केनलाण्यताच धिनिण स्यात् । परिदेवते परिदेव
यतीति च परिदेवी ।

* सिप्रट् ॥ १३९ ॥ परो वाचि क्षिपिरड्-
म्यां चिनिण भवति । परिक्षेपी । परिराटी ।

* वादेश्च वुञ् ॥ १४० ॥ परो वाचि वादे
क्षिप्रड्म्या च शीलादौ सत्यर्थे वुञ् भवति । परिवा
दक । परिक्षेपक । परिराटक ।

निर्दहिंसक्रिशादविनाशिन्याभाषाञ्च-
यात् ॥ १४१ ॥ निर्दादिभ्यो वुञ् भवति
शाखायै । निदक । हिंसक । क्लेशक । पादक ।
विनाशक । व्याभाषक । असूयक ।

देविकुशो गौ ॥ १४२ ॥ गौ वाचि देवि
कुणिम्या वुञ् भवति । आदेयक । परिदेयक ।
उपदेयक । उपनोशक । आक्रोशक । परिक्रोशक ।

* रुचलायाद्विरन' ॥ १४३ ॥ रौल्यर्थेभ्य
चत्यर्थेभ्यो धिभ्य अन इत्यय स्यो भवति । रण ।
कपन । शब्दन । चलन । कपन । चोपन ।
धेरिति किं पठिता शास्त्र । कपयिता शाखा ।

* हलाग्रताड्डेदितोऽभ्यसूद्वीपदीक्षणिड् ॥ १४४ ॥
डैदिताह्लादेह्लताद्विधौ शीलादौ सत्यर्थे अन स्यात्
यकारातादिवर्जितात् । वचन । वर्द्धन । चोतन
स्पर्द्धन । हलाग्रतादिति किं पृथिता । धर्ता ।
अभ्यसूरादेरिति किं कनूयिता । क्षमायिता । मृदिता ।
दीपिता । दीक्षिता । उग्र-उयिता । परिचीवरयिता ।

* सजुज्वल्लपत्पद्गृन्नुच ॥ १४५ ॥
एभ्योऽन स्यात् शीलादौ सत्यर्थे । सरण । जनन ।
पञ्जन । लपण । पतन । पदन । गर्धन । शोचन ।

कुध्महायात् ॥ १४६ ॥ कृष्यथात् मडा
धाचान स्यात् । क्रोधन । कोपन । रोपण ।
मडन । भूषण ।

कमृद्रभो यडः ॥ १४७ ॥ आभ्यां यड-
ताभ्यामन्ता भवति शालादौ सत्यर्थे । चक्रमण ।
दद्रमण ।

यज्ञजपवद्दशादू ॥ १४८ ॥

एभ्यो यडतेभ्य ऊक्तो भवति । यापयूक । जज-
यूक । वावयूक । ददयूक ।

जागुः ॥ १४९ ॥ जागर्तेरूक स्यात्
शीलादौ सत्यर्थे । जागरूक ।

लप्यतपद्स्याभ्यसूयशृकमुगमृध्नः उक्त-
॥ १५० ॥ एभ्य शीलादौ सत्यर्थे उक्त स्यात् ।
अपलायुको नीच । प्रपातुका गर्भा । उपपातुका
देवा । उपरायुका । प्रभावुक । वर्षुक पर्जन्य ।
प्रशारक । कामुका धन्यस्य स्रियो भवति । आगा
मुक स्वगृह । आघातुको जीवान् नरक याति ।

* जल्पभित्तुडकुटलुटाट्टाक' ॥ १५१ ॥
एभ्यष्टाको भवति । जल्पाक । जल्पाकी । भि-
क्षाक । वराक । कुत्रक । लुटाक ।

प्रे सूजोरिन् ॥ १५२ ॥ प्रेवाचि सूजुभ्यां
इन् स्यात् । प्रसरा । प्रजवी ।

परिभूजिदक्षिविथ्रीणवमान्यथाभ्यम ॥
॥ १५३ ॥ एभ्य इन् भवति शीलादौ सत्यर्थे ।
परिभवी । जयी । आदरी । क्षयी । विथयी । उदयी ।
वयी । अन्ययी । अभ्ययी ।

* निद्रातद्राथ्रड शोद्दस्यसृहृष्टिपतेरालु' ॥ १५४ ॥ निद्रादेरालुर्भवति । निद्रालु । तद्रालु ।
थ्रडालु । शयालु । वयालु । सृहयालु । गृह
यालु । पतयालु ।

* शदसदधेदेस रु ॥ १५५ ॥ एभ्यो
रुर्भवति । शद्रु । सद्रु । दारु । धारु । तेरु ।

* घस्यत्सु वमर ॥ १५६ ॥ घस्यादे वमर
स्यात् शीलादौ सत्यर्थे । घस्मर । अवमर । सुमर ।

* भासुभिद्भजो घुर ॥ १५७ ॥
एभ्यो घुरो भवति । भासुर वपु । मेदुर मुख ।
भगुर काष्ठ ।

* वेत्तिछिद्भिदे कित् ॥ १५८ ॥ वेत्त्यादे
घुर स्यात् स च कित् भवति । भिदुर । छिदुर । भिदुर ।

* सिण्णशजेप्पत्वरण ॥ १५९ ॥ एभ्य ट्व-
रूपानि स च कित् । सूतर । सूतररी । इतर ।
इत्तरी । तथर । तथरी । जितर । जितरी ।

गत्वरः ॥ १६० ॥ गमोऽनुरप् मख च
निपात्य । गत्वर । गत्वर ।

नम्रकपिस्म्यजस्करुमार्हिसर्दापो रः ॥ १६१ ॥
एभ्यो रो भवति शीलादी सत्यर्थ । नम्र मुख । कपा
शाखा । स्मेर मुख । अजस्त्र तत्त भाग्याम । कपा
खी । हिंस्रः पापमति । दीप्र प्रदीप ।

* सन्निभाशंसिदिच्छादुः ॥ १६२ ॥
सन्नताद् मिश्रादेश्च उर्भवति । चिनीषु । बुभुषु ।
धुमुत्सु । बीगालु । भिक्षु । आशसु । विदु ।
इच्छु । वेत्तेनुम् । इच्छतेषु छा निपात्य ।

* स्वप्नुष्टपो द्रज्ज ॥ १६३ ॥ स्वपादे
द्रज्ज भवति शीलादी सत्यर्थ । स्वम्क । स्वमजौ ।
स्वमज । वृष्णक । वृष्णक ।

शुनदादारुः ॥ १६४ ॥ आम्प्यामार
स्पात् । शाराह । यदारुर्जिज्ञा ।

भ्यः कुटुकौ ॥ १६५ ॥ विभेते कुटु
कौ स्त । भीरु । भीरुक । भीलुक ।

स्थेश्भासुपिस्फसो वरः ॥ १६६ ॥
स्थादेवरो भवति । स्थानर । ईश्वर । भास्वर ।
पेस्वर । कस्वर ।

यो यडः ॥ १६७ ॥ यातेर्यडतात् वर
स्यात् । पापानर ।

+ सहवहचल्पापतेरि ॥ १६८ ॥
सहादेर्यडतात् इर्भवति । सासहि । घानहि । चा
चलि । पापति ।

+ धाजट्टसज्जनमेः किलिङ् च ॥ १६९ ॥
एभ्य शीलादां किर्मयति स च लिङ्गत् । दधि ।
चक्रि । सत्ति । जज्ञि । नेमि । चकारात् शीला-
द्यर्थ उत्तरन नानुनतते ।

* सप्रिमाद् भ्योज्वौ ड ॥ १७० ॥
समादिशुर्नाद् मुन सत्यर्थ डुर्भात्यगौ । समनतीति
समु जनिता । निमु सर्गगत । प्रमु स्वामी ।
आखामिति किं । भूर्भूनाम कथित् ।

* मितद्र्मादयः ॥ १७१ ॥ एते द्रुवाता नि-

पात्यते । मित द्रवतीति मितद्रु । शमु । स्वयमु ।

* इतः प्चो दैवते ॥ १७२ ॥ दैवतेऽर्पे पूज
इत्यो भवति । पत्रियोऽर्हन् स मा पुनातु ।

* स्तृष्टौ करणे ॥ १७३ ॥ पुन करणे
कारके इत स्यात् छौ ऋणो चाभिधेये । धतेऽने-
नेति पत्रियो दर्भ । पत्रियोऽयमृषि ।

* लघुसूखनर्तिसहचरः ॥ १७४ ॥
एभ्य करणे इत स्यात् । लुनति तेनेति छवित्र ।
धपित्र । सपित्र । खनित । अरित्र । सहित्र । चरित्र ।

* व्ययोद्रोर्घनः ॥ १७५ ॥ व्यादिभ्य
हतेर्घनो निपात्य । विद्वन्त्यतेऽनेनेति निघन ।
अयोघन । द्रुघन ।

* स्तवाद् घनश्च ॥ १७६ ॥ स्तवाद् घन
घनश्च निपात्य । स्तत्रो ह्यन्यतेऽननति स्तत्रम् ।
स्तवघन ।

* वल्लपरिघ ॥ १७७ ॥ वल्लपरिघशब्दो
निपात्यते । वहति अनेनति वल्ल शकट । बहैर्य ।
परिह्यतेऽनेनेति परिघ । हनेर्बल्यचौ निपात्यो ।

प्चो हलसोलास्ये ऋट् ॥ १७८ ॥
पूज ऋट् भवति हलस्ये कोलास्ये च करणे ।
हलस्य पोत्र । कोलस्य पोत्र । तमुलमिभ्यर्थ ।

* दाशनीशस्युष्टुस्तुरिसमिष्टुवद्दशमि-
हनहस्तो ॥ १७९ ॥ एभ्य करणे सति काळे
ऋट् स्यात् । दाति तेन दा । ने । शज ।
योत्र । योत्र । तोत्र । मत्र । सेक्त । पा । दण्डा ।
मेड् । नदध्री । स्तोत्र ।

* धात्री ॥ १८० ॥ धेट धानश्च कर्मणि
ऋट् निपात्यते । धयति दधति सामिति धात्री स्तव-
दायिनी आमन्त्रकी च ।

* वीन्मत्यच्चार्थशील्यादिभ्यः क्त ॥ १८१ ॥
वीद्भ्य मत्यर्थम्योऽर्चायभ्य शील्यादिभ्यश्च सति
काळे क्तो भवति । जिभिदा-मित्र । निट्पा धृष्ट ।
राज्ञा मत । राज्ञा बुद्ध । राज्ञामिष्ट । राज्ञा शत ।
सतामर्चित । सता पूजित । शीळित ।
रक्षित । क्षात ।

उणादयो बहुलं ॥ १८० ॥ उण् इत्ये
यमादयस्या सति कर्त्तुं बहुलं भवति । उणापा
जिमिस्वदिसाप्यशुभ्य उण् । काण् । वायु । पायु ।
जायु । मायु । स्वायु । सायु । आशु । कश्चि
दप्येऽपि नोऽपि दृश्यते । जरन् । कर्त्तुः ।
त्रयिष्ठ । परिष्ठ । शयन् । कश्चिद् भूतेऽपि ।
कश्चित्तोऽसौ कश्चि । ततोऽस्मात् तनि । भवित-
भस्म । क्षयिष्ठ तर-चम । उत तत्र-वर्त्य ।

इति जेनेद्व्याकरणे शब्दार्णोत्पत्तिक्रियायां
एतुत्ता द्वितीयाध्यायस्य द्वितीयापादः ।

तृतीय. पादः ।

—०—

गम्यादिर्वर्त्यन्ति ॥ १ ॥ गम्यादय
शब्दा वर्त्यन्ति काले साधने भवति । गमिष्यती-
ति गमी प्राप्ता । आगामी तगरे । प्रस्थायी । भावी ।

लृट् ॥ २ ॥ वर्त्यन्त्यर्थे धातुः स्यात् ।
करिष्यति । हरिष्यति । पश्यते । अण्येष्यते ।

* शोकानघतने लृट् ॥ ३ ॥ शोकेऽनघतने
वर्त्यन्ति धातुः स्यात् । इय कदा गता । येन पादो
निदधाति । अयं नु कदाऽप्येता य एवमनाभिमु
क्त । अ कर्ता । शोऽप्येता ।

पुरापावतोर्लृट् ॥ ४ ॥ एतयोर्नोर्लोर्लृट्
भवति वर्त्यन्त्यर्थः । पुराधीति । मानर्धीति । पुरा
भुक्ते । यानद् भुक्ते ।

वा कदाफक्षीं ॥ ५ ॥ कदा कर्हि इत्येत-
योर्नोर्लोर्लृट् स्यात् । कदा भुक्ते । कदा भोक्ष्यते ।
कदा भोक्ता । कर्हि भुक्ते । कर्हि भोक्ष्यते ।
कर्हि भोक्ता ।

* किरुतेऽर्थित्वे ॥ ६ ॥ किरुते वाचि
वर्त्यन्ति काले वा लृट् भवत्यर्थित्वे गम्यमाने ।
को भवद्भ्यो भिक्षा ददाति, दास्यति, दाता वा ।
क मनतो भोजयति, भोजयिष्यति, भोजयितातो
वा । स्वयं भुमि भुजेव पृच्छति । अर्पित्व इति
किं क क्वाधार वास्यति ।

लिप्स्यसिद्धौ ॥ ७ ॥ लिप्स्यसिद्धयर्थे वा
लृट् स्यात् । यो भवद्भ्यो दान ददाति, दास्यति,

दाता वा । ग रागन्तक गच्छति, गमिष्यति,
गता वा ।

* लोटि द्वौ ॥ ८ ॥ लोटि लोटते वाचि लोट
प्रत्यागत्या लोटस्यार्थस्य प्रेमादहेनौ निमित्त वर्त्यन्ति
काले वा लृट् स्यात् । उपाध्यायधरागच्छति, आ
गमिष्यति, आगता वा । अथ एव जेनेद्व्यर्थः ।
तर्कमधीष्य ।

लिट् चोर्ध्वमेव ॥ ९ ॥ लोटि लोट-
इते वाचि लोट प्रत्यागत्या लोटस्यार्थस्य प्रेमादहेनौ
निमित्ते ऊर्ध्वे मीलित्वे वर्त्यन्ति काले लिट् स्यात्
लृट् च वा । ऊर्ध्वमुत्तात् उपरि मुहूर्तस्य उपाध्या-
यधरागच्छेत्, आगच्छति, आगमिष्यति, आगता ।
अथ एव सूत्रमधीष्य, गणिमधीष्य ।

बुण्त्तुमुलृट् क्रियायां तदर्थ्यायां ॥ १० ॥
क्रियायां क्रियायां वाचि वर्त्यन्ति पुण्त्तुमुलृट्
भवति । कारको व्रजति । कर्तुं व्रजति । करिष्यामीति
व्रजति । पाचयति व्रजति । पचयति व्रजति । पचया
मीति व्रजति । क्रियायांमिति किं ? अण्येष्ये इत्यस्य
कमडल । भिक्षिष्ये इत्यस्य जटा । तदर्थ्यायामिति
किं ? भावतस्ते दद पतिष्यति ।

कर्मणि चाण् ॥ ११ ॥ कर्मणि वाचि
क्रियायां तदर्थ्यायां च धोरणं भवति । कुभकारो व्रजति ।
गोदायो व्रजति । मुरापायो व्रजति ।

* लृटो वाऽनितौ शतृशानौ ॥ १२ ॥
वर्त्यन्ति यो लृट् तस्य शतृशानौ वा स्तः
अनितौ परे । पश्यन् । पश्यमाण । पश्यति ।
अनितान्विति किं ? पश्यामीति व्रजति । करिष्या
मीति व्रजति ।

* सल्लट् ॥ १३ ॥ सति सप्रति काले यो
लृट् तस्य शतृशानौ वाऽनितौ स्तः । पचन् ।
पचमान । पचति । यान्, याति । शयान । शेते ।

माडयाक्रोशे ॥ १४ ॥ माडि वाच्याक्रोशे
गम्यमाने लृट् शतृशानौ स्तः । मा पचन् । मा
पचमान ।

१ पूर्वजं उलृट्ने प्राप्तयोर्यमाभ कचलेकमणि केवलायां
च विद्यायां माम्दिलक्ष्य ।

तो सत् ॥ १५ ॥ तो शतृशानी सत्-
सदो स्त । पचन् । पचमान । पुत्रस्य कुर्मन् ।
पुत्रस्य कुर्मण ।

* पद्वजो घञ् ॥ १६ ॥ आम्पां घञ् स्यात्,
पगतेऽमी पाद । रुज्यसो रोग ।

* सुः स्थिररुग्मत्स्यवले ॥ १७ ॥
सरते स्थिरादिषु कर्तृषु घञ् स्यात् । घदन-
सार । असीसारो व्याधि । निसारो मात्स्य । सार
वड । एविति किं ? सर्तो । सारक ।

+ भावे ॥ १८ ॥ भावे धोर्घञ् भवति ।
पाक । राग ।

अकर्तरि ॥ १९ ॥ कर्तृवर्जिते कारके
घञ् स्यात् । प्रवृत्तिं तमिति प्राकार । दास्यतेऽ-
स्मै दास । आहरति तस्मादाहार । अकर्तरिति किं ?
कारक । कर्ता ।

इडः ॥ २० ॥ इडो घञ् भवति भावेऽक-
र्तरि च । अधीयते इति अभ्यास । उपेक्षाधीपतेऽ
स्मादुपाध्याय ।

गौ रो* ॥ २१ ॥ गौ वाचि शैतेर्घञ्
भवति । सुराव । दूराव । सराव । विरान ।
गात्रिति किं ? रघ ।

समि युदुद्धोः ॥ २२ ॥ समि वाच्येभ्यो
घञ् स्यात् भावेऽकर्तरि । सयाव । सदाव । स-
दाव । समीति किं ? उपद्रव ।

* स्तोत्र्यङ्गे ॥ २३ ॥ सपूर्वात् स्तोत्रेर्घञ् स्यात्
यज्ञयिष्ये । सस्तुत्रयस्मिन्-सस्ताव । छंदोगानां ।
सस्ताव । सतामन्यत्र ।

* ध्रिभ्वोऽङ्गौ ॥ २४ ॥ अगौ वाचि श्रिभू-
म्पां घञ् स्यात् । श्राय । माय । अगात्रिति किं ?
प्रथय । प्रमय ।

* निरुभ्यवे पूलन्त्यः ॥ २५ ॥ एष वाङ्म-
व्यादिभ्यो घञ् स्यात् भावे कर्तरि । निष्पाव ।
अभिलाव । अवताय । पय, लव, नयोऽन्यत्र ।

मे द्रुस्तुथोः ॥ २६ ॥ मे वाच्येभ्यो घञ्
स्यात् । प्रदाव । प्रस्ताव । प्रश्नाव ।

स्त्रोऽप्यङ्गे ॥ २७ ॥ मे वाचि स्तृणातेर्घञ्
भात्ययङ्गे । शखप्रस्तार । निमानप्रस्तार ।
वर्हि प्रस्तारोऽन्य ।

* वौ प्रथनेऽशब्दे ॥ २८ ॥ वौ वाचि स्तृ-
णाते- प्रथने विस्तीर्णताया भावेऽकर्तरि घञ् भन्य-
शब्दे । पटस्य निस्तार । गृहस्य निस्तार । प्रथने
इति किं ? विस्तार । तृणस्याच्छादनमित्यर्थ । अश-
ब्द इति किं ? वाक्यविस्तार ।

क्षुथोः ॥ २९ ॥ वौ वाचि क्षुक्षुभ्या घञ्-
स्यात् । विज्ञान । मिश्रान् ।

* न्युदि प्रः ॥ ३० ॥ न्युदोर्धाचोर्गुण्णपात्
घञ् स्यात् भावेऽकर्तरि । निगार । उद्गार । न्युदो-
ति किं ? सगर ।

क्रो धान्ये ॥ ३१ ॥ न्युदि वाचि किरते-
र्धान्ययिष्ये घञ् स्यात् भावेऽकर्तरि । धायस्य नि-
कार । उत्कार । फलनिकरोऽन्य ।

* वुणौ ॥ ३२ ॥ नौ वाचि वृक्षपात् घञ्
स्यात् धाये । नीवारा नाम व्रीहय ।

* इणोऽभ्ये ॥ ३३ ॥ निपूर्वादिणोऽभ्ये यु-
क्तकरणे घञ् स्यात् भावेऽकर्तरि । एषोऽन न्याय ।
अभ्ये इति किं ? न्यय गतक्षीर ।

* परौ ऋये ॥ ३४ ॥ परौ वाचीण क्रमेऽर्थ
घञ् स्यात् । तत्र पर्यायो भोक्तु । मम पर्यायो
भोक्तु । पर्यायोऽन्यत्र ।

* व्युपे इयः ॥ ३५ ॥ व्युपान्या शौड घञ्
स्यात् क्रमे । तत्र विशाय । मम विशाय- ।
तत्र राजोपशाय । मम राजोपनाय ।

* हस्तादेयेऽनुद्यस्तेये चेः ॥ ३६ ॥ हस्तादेये
हस्तेनादानेऽनुदि वाचि चिञो घञ् भन्यस्तेये ।
पुष्पप्रचाय । हस्तादेय इति किं ? पुष्पप्रचय करोति
तरुशिखरे । अनुदीति किं ? फलेक्षय । अन्नेय
इति किं ? फलप्रचय करोति चौर्येण ।

* चित्यावासागोपसमाधौ च क* ॥ ३७ ॥
चित्यादिष्वभ्ये चर्घञ् स्यात् चकारस्य च चकारादे-
श । आकाशयामि चिञीत । मुनिनिकाय ।

जलबुद्बुदधर्माण काया । महान् गोमयनिकाय ।
घयोऽन्यत्र ।

सघेऽनूध्वे ॥ ३८ ॥ सघे प्राणिनिशेषस
मुदाये चर्धञ् स्यात् चस्य च को भनलनूध्व । वैया
करणनिकाय । देवनिकाय । सघ इति किं ? सार-
समुच्चय । अनूध्व इति किं ? उपर्युपरि शूकरनिचय ।

† ओ वायुवर्णनिवृत्ते ॥ ३९ ॥ एष्वर्धु
शृणातेवर्ध्न भवति । शारो वायुवर्णो निवृत्त
य । शारोऽय ।

* माने ॥ ४० ॥ माने इयत्ताया गम्यमाणा-
या घोरकर्तारि घञ् भवति । एको निघास । द्वौ फे-
दारलानौ । त्रय कारा ।

* उदि पूयद्रो ॥ ४१ ॥ उदि वाचि एम्यो
घञ् भवति । उत्पाव । उद्याव । उद्वाव ।

प्रहः ॥ ४२ ॥ उदि वाचि प्रहेर्धञ् भवति ।
उद्ग्राह । उदीति किं ? निग्रह ।

समि मृष्टौ ॥ ४३ ॥ समि वाचि प्रहेर्धञ्
स्यात् मुष्यर्थे । अहो महस्य सम्राह । मीष्टिकस्य
सम्राह । मुष्टाविति किं ? समग्र शास्त्रस्य ।

* शापे न्यवे ॥ ४४ ॥ न्ययवोर्नाचाप्रहेरफ
तैरि घञ् स्यात् शापे आक्रोशे गम्यमाने । निग्राहो
ऽह ते जातम भूयात् । अग्राहोऽह ते जातम भूया
त् । शापे इति किं ? निग्रहधोरस्य ।

मे लिप्ताया ॥ ४५ ॥ मे वाचि प्रहेर्धञ्
स्यात् लिप्ताया । पात्रप्रग्राहेण चरति पिडपातायी ।
डिप्तायामिति किं ? प्रग्रह ।

परौ यज्ञे ॥ ४६ ॥ परौ वाचि यज्ञेऽभिधे
य प्रहेधञ् स्यात् । उत्तरपरिग्राह । अधरपरिग्राह ।
परिग्रहोऽय ।

* राज्ञे वर्षे ॥ ४७ ॥ अने वाचि प्रहेर्धञ्
स्यात् राज्ञेयवर्षे । अग्रग्राह । अग्रग्रह । वृष्टे प्रति-
वच इत्यय । अग्रग्रह पदस्यायत्र ।

* मे सुगुहलसूत्रे ॥ ४८ ॥ मे वाचि प्रहे-
धञ् भवति न सुगुहसूत्रे तुलसूत्रे चाभिधेये ।
प्रग्राह । प्रग्रह । अन्धादिसममनरञ्च वणिजा
सुगुहसूत्रे चाभिधेये ।

* घुर्वस्ते ॥ ४९ ॥ प्र वाचि घृजोऽकर्तारि
घञ् वा स्यात् घटोऽभिधेये । प्रागार । प्रगर ।

* उन्नयुच्चे ॥ ५० ॥ आभ्या घञ् वा
स्यात् । उनाय । उनाय । उनाय । उच्छय ।

आडि रश्मो ॥ ५१ ॥ आडि वाचि रु-
प्लभ्यां घञ् वा स्यात् । आराव । आराव । आग्रा
व । आग्राव ।

परो भ्वोऽवज्ञाने ॥ ५२ ॥ परो वाचि
भनतेवज्ञाने घञ् वा स्यात् । परिमान । परिभवो
देयदत्तस्य ।

* न्यो घृते ॥ ५३ ॥ परो वाचि नयतेर्धृत
निययेऽकर्तारि घञ् वा स्यात् । परिणयेन क्षारान्-
हति । परिणय कयाया । अयत्र-परिणय ।

* व्यग्रहृदृहगम्बसरणोऽञ् ॥ ५४ ॥ इष-
र्णातादुर्णतात् ऋकारातात् प्रहोदेध भावेऽकर्तारि
अञ्भवति । जय । छय । क्रय । नय । छय ।
यय । तर । शर । कर । गर । ग्रह । वर ।
आदर । आगम । वस । रण ।

गावदः ॥ ५५ ॥ गौ वाच्यदेरञ् भवति ।
प्रघस । विघस । परिघस । सघस । गानिति
किं ? घास ।

नौ पक्ष ॥ ५६ ॥ नौ वाच्यदेर्भवेऽकर्तारि
णो भनत्वच । न्याद । विघस ।

* सृपण्गल्ह प्रजनेयत्ताक्षे ॥ ५७ ॥
एभ्यो यज्ञासराय प्रजनादिनिषये अञ् भवति ।
गवामुपसर । शान्तपण । मूलकादीनामियत्ताक्षता
सम्प्यहारार्था मुष्टिरित्यर्थ । गल्ह । अया-उपसा-
र, पाण, गल्ह ।

* समुद्यज पक्षौ ॥ ५८ ॥ संमुदोर्नाचोरजे-
भावेऽकर्तारि अञ् स्यात् पञ्चविषये । समय पदना
समुदाय इत्यर्थ । उद्यज पदना प्रेरणमित्यर्थ ।
पञ्चाविति किं ? समाज, उद्यज साधूना ।

* विन्यभ्युप द्वौ वक्षोऽश् ॥ ५९ ॥ व्यादिषु
वायु द्वयनेरञ् स्यात् वाशन्दस्य वक्षोऽश् । निहय ।
निहय । अभिहव । उपहव ।

आट्टचाजौ ॥ ६० ॥ आडि वाचि हजो-
ऽञ् भवति वक्षोश् आजौ युद्धत्रिपये । आहूयते-
ऽस्मिन् परस्परमिति आहवां रामस्य । आह्वयोऽयम् ।
निपानमाहाव ॥ ६१ ॥ आहाव इति
निपात्यते निपाने जलस्थानेऽर्थे । आहूयतऽस्मिन्
पशान् पानामेत्याहाव पशूनाम् । आहूयतेज्ज वक्षोश् ।
भावेजौ ॥ ६२ ॥ अगौ वाचि हेब्बोऽञ्
स्यात् भावे वक्षोश् । हान-हव ।

ठाश्च वध ॥ ६३ ॥ हतेर्भावेऽऽञ् भवति
वधादशब्दश्च । हनन-वध । चकारात् वज्रि-धातुः ।

* मज्जव्यघोऽगौ ॥ ६४ ॥ अगौ वाचि
मदादेरञ् स्यात् भावेऽकर्तरि । मद । जप ।
व्यघ । अगानिति किं 'उन्माद' ।

* हृस्वयन्वण्यो वा ॥ ६५ ॥ अगौ वाचि
एभ्यो भावेऽकर्तरि अञ् वा स्यात् । हस । हास ।
स्वन । स्थान । क्वण । क्वाण । नय । नाय ।

चम' सम्भिन्युपे च ॥ ६६ ॥ समदौ अगौ
च वाचि यमेरज्या स्याद् । सयम् । सयाम् । नि-
यम् । नियाम् । नियम् । विपाम् । उपयाम् ।
उपयाम् । यम् । याम् ।

* नौ स्वन्गदन्ऽपठ ॥ ६७ ॥ नौ वा
एभ्यो भावेऽकर्तरि अच् स्याद्वा । निस्व । निस्वा-
न । निगद । निगाद । निनद । निनाद ।
निपठ । निपाठ ।

* वण्ण ॥ ६८ ॥ नौ वाचि स्वर्णेर्भावे
ऽकर्तरि वाऽच् स्यात् । निक्वण । निक्वणम् ।

* वैणे गा ॥ ६९ ॥ वैणेऽर्थे गीर्णार्त्तं न
गेर्वाऽच् स्यात् । प्रक्वण । प्रक्वणम् वीणायाः ।
प्रक्वण शृङ्खलस्थान्यत्र ।

+ स्थादिभ्य कः ॥ ७० ॥ स्थादिभ्यो
भावेऽकर्तरि कस्यो भवति । प्रतिष्ठतऽस्मिन् स प्र-
स्थ । सस्था । प्रपिबत्यस्यां प्रपा । विद्वयतेऽ-
नेनेति निम्न ।

* घनातर्षणोऽदनापघनोपत्रसघोऽनिध
भूतिदेशात्पाथानामासन्नगणवस्तनिमित्ते ॥

७१ ॥ घनादयो निपात्यते मूर्त्यादिषु अर्थेषु ।
दन्निघन । हतेरचि घनमान काठिन्ये । अतर्षणो
देश । अतर्हतेराधार घनोऽच् । उद्धन्यतेऽस्मिन्
उद्धनोऽन्यागान् । अपहन्यतऽनेनेति-अपघनोऽग ।
गुरुपत्र । उपहते को घनभाजधासने । क्वपिसघ ।
सहतेरञ् घञ् गणे । उद्धयते उत्कर्षेण ज्ञायते
उद प्रशस्त । हतेरञ् घञ् निमित्ते । निघा
वृक्षा । अचि घ । अन्यत्रातर्घात । उद्धात । अप-
घात । उपघात । संघात । उद्धात । निघात ।

* प्रघणप्रघाणां कोऽश्वे ॥ ७२ ॥ एतौ
कोष्ठाश्वे निगम्यौ । प्रघण, प्रघाण । गृहद्वारेक-
देश । हतेरचि घणघाणो निपात्यो । प्रघातोऽन्यत्र ।

* प्रमदसमदौ हर्षे ॥ ७३ ॥ अम् हर्षे
अजतौ निपात्यौ । प्रमद कन्यानां । समद को-
किलानां । अन्यत्र प्रमाद । समाद ।

द्वितः किः ॥ ७४ ॥ दुःशब्देतो धोर्भावे
कर्तरि क्तिर्भवति । पात्रेन निर्वृत्त पक्वितम् ।
उप्त्रिम । कृत्रिम । निहित्रिम ।

द्वितोऽपुः ॥ ७५ ॥ दुःशब्देतो धोरथु
स्यात् । श्वथु । क्षथु । वैपथु ।

* यज्यदश्चिच्छच्छस्वरसो नङ् ॥ ७६ ॥
एभ्यो नङ् भवति भावेऽकर्तरि । यज्ञ । यत्न ।
विश्र । प्रश्र । स्वप्न । रक्षण ।

* याच्चा ॥ ७७ ॥ याचे स्त्रिया नङ् नि-
पात्यते । याच्चा । स्त्रीलिङ्गादन्यत्र-याचिन्निम्न ।

गौ भो किः ॥ ७८ ॥ गौ वाचि भुल-
ङ्कम्प्य कर्मभवति । विधि । निधि । सधि ।
व्याधि । निदि । प्रदि । सदि । आदि ।

कर्मणाधारे ॥ ७९ ॥ कर्मणि वाचि
आधारे कारकं कर्मभवति भो । जलं धीयतेऽस्मिन्
जलधि । इषुधि । बाधधि ।

स्त्रिया क्ति ॥ ८० ॥ स्त्रीलिङ्गे भावेऽक-
र्तरि वर्तमानाद्धो कर्मभवति । दृष्टि । सृष्टि । इति ।
हति । घृति ।

+ लभादिभ्यः ॥ ८१ ॥ एभ्य स्त्रियां क्ति-
र्भवति । लब्धि । प्राप्ति । दीप्ति ।

श्रुस्त्विष्यजः करणे ॥ ८२ ॥ एष्य
करणे स्त्रिया किं स्यात् । शृण्वत्यनयेति श्रुति ।
स्तुति । इष्टि । यजत्यनयेति इष्टि ।

गापापचो भावे ॥ ८३ ॥ एष्यो भावे
स्त्रिया किंभवति । सगीति । प्रपीति । पक्ति ।

* स्थो वा ॥ ८४ ॥ तिष्ठते स्त्रिया भावे
क्तिर्न स्यात् । अवस्यति । अवस्था ।

कर्मव्यतिहारे ञः ॥ ८५ ॥ कर्मव्यति-
हारेऽयं धो स्त्रिया भावे षो वा स्यात् । परस्परस्य
क्रोशन व्याक्रोशी । व्याकृष्टि । व्यापहासी ।
व्यापहस्तिरेतेति ।

ण्युक्षेः ॥ ८६ ॥ ण्यतादुक्षेध कर्मव्यतिहारे
व स्यात् । व्यापचर्ची । व्यापचोरी । व्यायुक्षी ।

वज्रयजः क्यप् ॥ ८७ ॥ आम्ना स्त्रियां
भावे क्यप् भवति । प्रमज्या । इज्या ।

* भृज खौ ॥ ८८ ॥ भृजो भावे क्यप्
स्यात् खौ । भृत्या । खाविति किं भृति ।

* शीणवित्तिपत्तिपद्मनृपुलममज ॥ ८९ ॥
एष्य स्त्रियामकर्तरि क्यप् स्याद् खौ । शेरतेऽस्या-
मिति शय्या । यलस्यामिति इत्या । निचतेऽन
धेनि निचा । निपीदलस्यामिति निपचा । निपद्यते-
ऽस्यामिति निपचा । मन्वतेऽनयेति भया । सुनो
त्वस्यामिति सुत्या । समजति अस्यामिति समज्या ।

कु. शब् ॥ ९० ॥ कृज स्त्रियामकर्तरि
शो भवति क्यप् च । क्रिया । कृत्या ।

+ सपदादिभ्य. विवप् क्ति ॥ ९१ ॥
सपदादिभ्य स्त्रियां भावे विवप्कौ स्त । सपत् ।
सपानि । निपत् । विपत्ति । संवित् । सविचि ।

यूतिजूतिसातिहेति कीर्ति ॥ ९२ ॥ एते
तपता निपात्यते । यूति । जूति । युज्योर्दा ।
साति । स्पेतेरनित्य । हेति । हतेर्हिनोतेर्वा हे ।
कीर्ति । कीर्तयते किं ।

+ ग्लाज्याहो नि ॥ ९३ ॥ एष्यो निर्ध-
वाते भावेऽकर्तरि स्त्रिया । ग्लानि । ज्यानि । हानि ।

ण्यास्विच्छधिघट्टिवदाऽनः ॥ ९४ ॥ ण्य
तेभ्य आसनादेक्षान् इव्यप् लो भवति स्त्रियां
भावे । योजना । मानना । वाचना । कारणा ।
हारणा । आसना । वेदना । श्रयना । घट्ट-
ना । वदना ।

+ श्पोजनिच्छायां ॥ ९५ ॥ इषेन स्याद-
निच्छायां । एषणा । इष्टित्यत्र ।

+ परी वा ॥ ९६ ॥ परी वाचि इषेरनिच्छा-
यामकर्तरि स्त्रियामन स्याद्वा । पर्येषणा । परीष्टि ।

+ चस्तुर्यः ॥ ९७ ॥ परी वाचि चरिसर्ति-
भ्या यो भवति स्त्रियां । परिचर्या । रिसर्त्या । यरा-
विशेष । सचूर्ति । ससृति ।

+ जागुरश्च ॥ ९८ ॥ जागर्तेर्भावेऽकर्तरि
स्त्रियामनो भवति यश्च । जागरा । जागर्मा ।

स्यात् ॥ ९९ ॥ त्वातेभ्यो धुम्यो भावे
स्त्रियामनो भवति । चिकित्सा । लोक्ष्या । पुनस्त-
म्या । कट्ट्या । गोपाया ।

सरोर्हल ॥ १०० ॥ सह रुणावर्तमाना-
द्धोर्हलतादयो भवति । कुडा । शिक्षा । ईहा । स-
रोरिति किं यठिति । हृत् इति किं नीति ।

पिन्निदादिभ्याऽह् ॥ १०१ ॥ पिन्निपो
भिदादिभ्यश्च भावेऽकर्तरि स्त्रियामह् भवति । जूप्
जरा । त्रपा । घटा । व्यधा । भिदा । छिदा ।
आरा शक्त्या । कारा बधने । कृपा ।

चित्तिपूजिकथिकुचिचर्च ॥ १०२ ॥
एष्यो भावेऽकर्तरि स्त्रियामह् स्यात् । चिता ।
पूजा । कथा । कुबा । चर्चा ।

* गावात् ॥ १०३ ॥ गौ वाच्याकारांतात्
स्त्रियामह् स्यात् । प्रज्ञा । उपदा । प्रमा । गाविति
किं दत्ति ।

+ मृगयेच्छाटाट्याः ॥ १०४ ॥ एते निपात्य
ते स्त्रियां भावेऽकर्तरि । मृगया । मृगयत श शप्
च यगपवाद । इच्छा । इये श यगभावदच ।
अटाट्या । अटतेर्मा यट्ठयश्च ।

* सुभावे वचचिन्नु ॥ १०५ ॥ धो स्त्रियां
सुविषये भावे च वचचिन्नुर्भवति । प्रवादिका । प्रवृ-

दिका । विचर्चिका । एव नामानो व्याधय । शालभ-
ज्यते यस्यां क्रीडायां सा शालभजिका क्रीडा । वारण-
पुष्पप्रचायिका । उदालकपुष्पभजिका । अरोपणा-
दिका । शयन शायिका । आसिका । क्वाचिन्न ।
शिरोर्ति । चदनतक्ष्मा ।

वैष्णव प्रश्नारूपाने ॥ १०६ ॥ धो स्त्रिया-
भिज्ञ वा स्यात् ण्वुच्च । वाचचनात् यथाप्राप्त च
प्रश्ने आख्याने च प्रतिपचने गम्यमाने । का त्व
कारिमकार्पी, का कारिका, का क्रिया, का
कृत्या, का कृति । सर्ग मया कारि, कृता । सर्वा
कारिका, सर्वा क्रिया, सर्वा कृत्या, सर्वा कृति ।
कां त्व पाठिमपाठी, पाठिकां, पठिति । का
त्व गणिमजीगण । कां गणिका, कां गणना ।

* पर्यायार्होत्पत्तौ ण्वुः ॥ १०७ ॥
एष्वर्थेषु ण्वुर्भवति धो स्त्रिया नित्य भावे । भवत
शायिका । भवत आसिका । भवतोऽग्रे गामिका ।
आसनान्दे क्रम इत्यर्थे । अर्हति भवानिष्टुभक्षिकां ।
ओदनभोजिका । इक्षुभक्षिकां मे धारयसि । ओदन-
भोजिका । पय पायिका । इक्षुभक्षिका मे उदपादि ।
उदकप्लादिका । क्षीरपायिका ।

* नञ्यनि श्रापे ॥ १०८ ॥ नञि वाचि
धो स्त्रिया भावेऽकर्तरि अनिर्भवति श्रापे आक्रोशे
गम्यमाने । अभवतिस्ते जात्स्म भूयात् । अकरणिस्ते
वृथ भूयात् । नजीति किं ? हतिस्ते जात्मास्तु ।
शाप इति किं ? अकृतिस्तस्य घटस्य ।

* व्यानङ् बहुल ॥ १०९ ॥ व्यसङ्गा
भनङ् च बहुलं भवति । भावकर्मणोर्भान् व-
क्ष्यति । ततोऽयत्रान्यत्रापि स्युः । ज्ञानमावृणोति
आव्रियतेऽनेनेति वा ज्ञानावरणीय । दर्शनावरणीय ।
वेदनीय । मोहनीय । स्नाति तेन-स्नानीय चूर्णं ।
दीयतेऽस्मै दानीयोऽतिथि । भावकरणाधारेण्वनट
वक्ष्यति । ततोऽन्यत्रापि स्यात् । निरदेति सदिति
निरदन । राजभोजना शाल्य । संप्रदीयतेऽस्मै
संप्रदान । अपादीयतेऽस्मादित्यपादान ।

* नन्भावे क्तोऽभ्यादिभ्यः ॥ ११० ॥
विभेत्पादिर्वजितात् धोर्नपि भावे क्तो भवति । हसित

छात्रस्य । शोभन । जल्पित । आसित । शयित ।
अभ्यादिभ्य इति किं ? भय । वर्ष ।

* जिन् व्याप्तौ ॥ १११ ॥ नन्भावे जिन्
स्यात् धो व्याप्तां काल्म्येनाभिसन्धे गम्यमाने ।
समतत कुटन साकोटिन । साराणि । सामा-
जिन । व्याप्तानिति किं ? सकोट ।

* करणाधारे चानङ् ॥ ११२ ॥
करणे आधारे नन्भावे चाभ्यादिभ्यो धुम्योऽनङ्
स्यात् । वृष्यतेऽनेनेति वृष्यन् । इष्मव्रश्चन ।
पलाशशातन । द्रव्यतेऽस्यामिति दोहनी । तिष्ठ-
पीडनी । राजधानी । हसन । शोभन छात्रस्य ।
आसन । जल्पन । शयन ।

पुखी चः प्रायः ॥ ११३ ॥ धो पुलिंग-
सङ्गाया करणाधारयोर्धो भवति प्रायः । प्रच्छाद्यते-
ऽनेनेति प्रच्छद । दत्तच्छद । हव । एव कुन्त्य-
स्मिन् इति आकर । आलन । आपव । पुमहण
किं ? प्रधान । खानिति किं ? प्रहरणो दड । प्राय
इति किं ? दोहन । प्रसाधन ।

* गांचरसंचरवहन्नज्यजसक्रमापणखेल-
भगकपनिकपनिगमाः ॥ ११४ ॥ एते करणाधारयो
घाता निपात्यते पुखी । गावधरव्यस्मिन्-गोचर ।
सचरतेऽनेन-सचर । वह । व्रज । व्यजव्यस्मिन्
व्यज । सक्रम । आपण । खेल । भग । कप ।
निकप । निगम ।

+ खनर्दंडरेकेकबकाश्च ॥ ११५ ॥ खनेर्धोः
करणाधारयो पुखी दादयो भवति घञ्च । आवग्न्य-
तेऽनेनास्मिन् वा आख । आखर । आवग्निक ।
आखनिकबक । आखन ।

+ यञ् ॥ ११६ ॥ खनेर्धोः करणाधारयो पुरी
घञ् स्यात् । आखान ।

तुह्योऽन ॥ ११७ ॥ अने वाच्याभ्यां करणा-
धारयो पुखी घञ् स्यात् । अनतार । अनस्तार ।

हलः ॥ ११८ ॥ हलताम्रो करणाधारयो
पुरी घञ् स्यात् । वेद । वेग । सग । अपामार्ग ।
आपाक ।

* दारजारसहाराद्यावन्यापावदारावाया-

॥११९॥ दारादयः पुत्रो घनना निपात्यते करणा-
धारयो । दीयते पुमानेभिरिति दारा । जीयतेऽने-
नेति जार । संहारः । उद्यायः । न्यायः । अवहारः ।
एव वयन्यस्मिन्निति-आनाय ।

* आनायोदकं जलजले ॥ १२० ॥
एतो घनतो करणाधारयोर्निपात्यते जात्रजलयो ।
आनीयतेऽनेनास्मिन् वेति आनाय जाल । तैलमुद-
प्यतेऽनेनास्मिन् वेति तैलोदकः । अयत्र-आनय ।
जलोदचन ।

स्वीपदुसि कृत्वाकृच्छ्रं ख ॥ १२१ ॥
एषु याथु कृत्वाकृच्छ्रसिधु धा खो भवति । मुखेन
शय्यते सुशय भवता । ईष-उष । दुशय । सुकर ।
दुकर । ईषकर कटस्त्वया ।

कर्तृकर्मणोर्धुक्कृन्त्या स्वी ॥ १२२ ॥
कृत्वाकृच्छ्रसिधु स्वीपदुसु याथु कर्तारि कर्मणि च
स्वयर्थे वाचि भूकृन्त्या स्वी भवति यगमरय ।
सुवेनानाढ्येनाढ्येन भूयते स्वाढ्यत्र भवता ।
ईषदाढ्यभर । दुराढ्यभर । सुवेनानाढ्य आढ्य
क्रियते स्वाढ्यरुरा देवदत्त । ईषदाढ्यकर ।
दुराढ्यकर ।

* आतोऽन ॥ १२३ ॥ स्वादौ वाचि धोरा
कारातादौ भवति । सुशा पयो भवता । इपत्यान ।
दुष्पा । सुखान । सुमान ।

+ शान्द्युवदृष्टाहर्गोऽत्ये ॥ १२४ ॥ दृष्टा
धेऽत्ये दुसि वायेभ्योऽन स्यात् । दु शासन ' दु
पोधन ' दुर्धर्षण । दुर्मर्षण । दुदशन ।

* सद्भूतवद्राऽशस्ये ॥ १२५ ॥
सद्भूतवद्राशस्ये सद्भूतवद्रावात्सो भवत्याशस्ये प्रश
सानचने । सानचनाय प्राप्तात् च । उपाशयधेदाग
च्छति, आगमत्, आगत, आगमिष्यति, आगता तदा
जैनद्रमभिमते, अध्यगीभ्यहि, एतदधीत, अध्ये-

१ अत्र भूतप्रशनेन भूतसाधनविहितस्य तस्य परि-
ग्रहः । न अनुरयतनपरास्तथा । तत्त सामानाधिकरणे विवे-
कान्तिद्वाराऽपि न भवति । अत्र भविष्यत्कालविषय
आशस्य प्राप्तिः छन्दः । अनेन सत्रण विरूपणं पुनर्विधत्ते ।
उपाशयद्वारागमिष्यति तदा जैनद्रमभ्येभ्यामहेति प्राप्तिः ।

व्यामहे, अयताम्पदे । आशस्य इति किं ? उपा-
श्याय आगमिष्यति ।

* निभाशसोक्तो लुट् लिट् ॥ १२६ ॥
शिप्रोक्तो आशसोक्तो च शब्दे वाचि धोर्यधामरय
लुट् लिट् स्त आशस्ये गम्यमान । उपाश्यायधाम-
रयते, आगमत्, आगत, आगमिष्यति, आगता ।
शिप्र, शीघ्र, अर, मयु, चरित, चर, आशु, तूर्ण
वेग, तदा तर्कमप्येषामहे । आशस्ये-मभात्रय, अत्र-
कस्ये, युक्तोऽधीवीय ।

न लङ् लुट् साधीप्याव्युच्छित्तयोः ॥ १२७ ॥
सामीप्याव्युच्छित्तयोर्नमागदोऽलङ् लुट् न स्त । काट-
तस्तु न नाताथेताव्यवसान सामीप्ये । यय पौर्णमासी
अनिकाना एतस्या मुशार्धनाथमधुनाम, अतिधीन
अधुनाम । येयममातास्या आगमिनी एतस्या
जिनमह पूजयिष्यामि, अतिधीन स्थापयिष्यामि ।
अव्युच्छित्ति क्तिप्राप्रय । यात्रदजीनत् भूशमन-
मदात् । यात्रजीविष्यति भूशमन दास्यति ।

* वत्सर्पतपनहोरात्रेऽन्योऽन्ये ॥ १२८ ॥
वत्सर्पतपे अत्र अत्र अत्रस्मिन् भागे अहोरात्र-
वर्जितं धोखुट् न स्यात् । योऽपमत्र गतप आचि-
त्रकृत् तस्य अत्रस्मिन् भागे द्विरोदन भेक्षयामहे ।
इत्तं सूत्रमध्येप्यामहे । योयमागामी सत्सत्तर तस्य
यदत्र आपहायप्राप्तत्तार्हाप्रा करिष्यामहे । अति-
त्रिभ्यो दान दास्यामहे । वत्सर्पतीति किं ? योयम
प्रागत आदत्तपुरात्तस्य यदत्र काशीपुरात् तत्र
द्विरोदन अधुमहि । योयमतात् सत्सत्तरस्तस्य
यदत्रमाप्रहायप्रास्तत्र द्विरोदत्तप्राप्तमनुमहि ।
अनहोरात्र इति किं ? योयमागामी त्रिंशद्द्वारात् तस्य
योऽत्र पचदशरात्र तत्र युक्ता द्विरप्येतास्महे ।
अत्र इति किं ? योयमप्रा गतव्य आचित्रकृत्
तस्य यत्र मथुराया तत्र युक्ता द्विरप्येतास्महे ।
अवधेति किं ? योयमप्रा गतव्यो निरवधिर-
स्तस्य यदत्र मथुरायास्तत्र युक्ता द्विरप्येतास्महे ।

* चा पर काले ॥ १२९ ॥ अत्र पर
स्मिन् भागे काले वत्सर्पति लुट् वा भवत्यनहोरात्रे ।
यायमागामी सत्सत्तर तस्य यत्र आपहायप्राप्तत्त
द्विरप्येप्यामहे । जैनद्रमप्येतास्महे ।

लिङ्हेतौ लृङ् क्रियावृत्तौ ॥ १३० ॥
लिङ्हेतौ वर्त्तते लृङ् स्यात् क्रियाया अप्रवृत्तौ
सत्या । गुरुस्चेदुपासिष्यत शास्त्रातमगमिष्यत् ।
यदि मत्समीपे आशिष्यत दम्भाऽभोक्ष्यत ।

भूते ॥ १३१ ॥ भूते काले लिङ्हेतौ क्रि-
यावृत्तौ लृङ् स्यात् । दृष्टो मया भगवत् पुनोऽनार्थी
चरुममाण, अपरस्वातिथ्यवी यदि तेन दृष्टोऽ-
भविष्यत् अप्यभोक्ष्यत । न ॥ दृष्टः सोऽन्येन पथा
गत नोत मुक्तवान् ।

वाऽऽशेषात् ॥ १३२ ॥ शेषेऽयदौ लृङि-
ति वक्ष्यति । आ एतस्मात् शेषसशब्दनात् लिङ्हेतौ
क्रियावृत्तौ भूते लृङ् वा भवतीति शेष ।
सत्रैवोदाहरिष्याम ।

लृङ् गृह्णैऽपिजातयोः ॥ १३३ ॥ गृह्णैऽर्थे
धोर्लिङ् भवति अपिजातुशब्दयोर्वाचो । अपि तत्र
भवान् प्राणिनो हति । जातु तत्रभवान् प्राणिनो
हति गृह्णमहे । अन्नाप्यमेतत् । इह लिङ्हेत्वभागात्
लृङ् न भवति ।

वा कथमि लिङ् च ॥ १३४ ॥ कथमि
याचि धोर्गृह्णैऽ लिङ् वा स्यात् लृङ् च । गावच-
नात् यथाप्राप्त च । कथ नाम तत्रभवान् भूतानि
हिंसात् । कथ नाम तत्रभवान् भूतानि हिन्
सि, अहिंसीत्, अहिनत्, जिहिंस, हिंसिष्यति,
हिंसिता, अहिंसिष्यत् गृह्णमहे । अयाप्यमेतत् ।

किं वृत्ते लिङ् लृटौ ॥ १३५ ॥ किमो वृत्त
किं वृत्त तस्मिन् किं वृत्ते वाचि धोर्लिङ् लृटौ स्त
गर्ह । किं तत्रभवान् अनृत प्रयात्, अनृत वक्ष्यति,
अनृतमनक्ष्यत् ।

* अश्रद्धामर्षे ॥ १३६ ॥ अश्रद्धायामर्षे
चार्थे धोर्लिङ् लृटौ स्त । न श्रद्धे नानकल्पयामि न
समाययामि किं तत्रभवान् अदत्त गृहीयात् गृही-
ष्यति, अपगृहीष्यत् । नानमर्षयामि न क्षमे विष्मि-
म्या नैतदस्ति किं तत्रभवान् अदत्त गृहीयात्
गृहीष्यति, अगृहीष्यत् ।

किं किल्लास्तर्ययोर्लृट् ॥ १३७ ॥ किं
किलेऽस्म्यर्षे च याचि अश्रद्धामर्षे धोर्लिङ् स्यात् ।

न श्रद्धे न क्षमे किं किल नाम तत्रभवान् परदा-
रान् सेविष्यते । अस्ति नाम भवतु नाम विद्यते
नाम तत्रभवान् अकर्त्तव्य सेविष्यते ।

जातुयद्यदायदौ लिङ् ॥ १३८ ॥
एष वाक्षु धोरश्रद्धामर्षे लिङ् स्यात् । न प्रत्ययो मे
न मर्षो मे जातु तत्रभवान् सुरां पिबेत् । यत् तत्र
भवान् सुरा पिबेत् । यदा तत्रभवान् सुरा पिबेत् ।
यदि तत्रभवान् सुरा पिबेत् । सुरामपास्यत् ।

यच्चयत्रयोः ॥ १३९ ॥ एतयोर्वाचोर्वाचो
मर्षे धोर्लिङ् भवति । न श्रद्धे, न मृष्यामि, यच्च
तत्रभवान् आक्रोशेत् । यत्र तत्रभवान् आक्रोशेत्,
आक्रोक्ष्यत् ।

गर्ह ॥ १४० ॥ गर्हैऽर्थे यच्चयत्रयोर्वाचो
धोर्लिङ् स्यात् । यच्च तत्रभवान् अस्मान् परि-
वहेत् । यत्र तत्रभवान् अस्मान् परिजदेत्, पर्यनदिष्यत्
वृद्धो विद्वान् सन्नुल्लस्य गृह्णमहे ।

* चित्रे ॥ १४१ ॥ चित्रेऽर्थे तयोर्वाचोर्वाचो-
र्लिङ् स्यात् । चित्रमाश्रयमद्भुत तस्मिन्पनीय यच्च
तत्रभवान् लोभं कुर्यात् । चित्र यत्र तत्रभवान्
अलोभिष्यत् ।

शेषेऽयदौ लृट् ॥ १४२ ॥ अयदौ शेषे
यच्चपञ्चाप्याम्यपरिषत् शेषे वाचि चित्रेऽर्थे धोर्लिङ्
भवति यदिशब्दश्चेत्त प्रयुज्यते । चित्र अधो नाम
पुस्तकं वाचयिष्यति । भूतो नाम जैनेन्द्रमयेष्यते ।
बधिरो नाम धर्मं श्रोष्यति । अयदाति किं ? आ-
श्चर्यं यदि स भुञ्जीत ।

* बाढेऽप्युते लिङ् ॥ १४३ ॥ बाढार्थो-
रप्युतयोर्वाचोर्वाचोर्लिङ् भवति । अपि कुर्यात् । उत
कुर्यात् । बाढ इति किं ? अपिधास्यति द्वार
उत्पतिष्यति दृढ ।

* सभाव्येऽन्यमर्थत् ॥ १४४ ॥ सभाव्ये
श्रद्धेऽर्थेऽलमर्थेतिशये वर्तमानादोर्लिङ् भवति
स चेदलमर्थत् स्यात् न स्वरूपत । अपि हस्तिन
हन्त्यात् । अपि पर्वत शिरसा भिद्यात् । अपि
समुद्र दोर्म्या तरेत् । अर्थदिशति किं ? वसति चेत्सु
राप्तेषु वदिष्यतेऽलमर्थत ।

* धृत्तौ वाऽयदि ॥ १४५ ॥ धुनच्चे वा
चि समान्य धोर्लिङ् भवति यदिशब्दधेन प्रयुज्यते
अलमर्थात्, अपदि वा । समावयामि भुजीत
भवार । अभुक्त भवान् । धुप्रण किं ? अपि
खारीपाक भुजीत । अयदीति किं ? समावयामि
यस भुजीत ।

हेतुफले लिङ् ॥ १४६ ॥ हतौ फले च
तत्कार्ये वर्तमानाद्धोर्लिङ् वा स्यात् । यदि गुरुन्
उपासीत शास्त्रात गच्छेत् । यदि गुरुन्प्राप्तिस्यते
शास्त्रात गमिष्यति ।

इच्छोद्गोपेऽकश्चित् ॥ १४७ ॥
इच्छोद्गोपे स्यामिप्रायेणदने गम्यमाने धोर्लिङ् भव-
त्यकश्चित्—कश्चित्प्रयोगः । इच्छा मे शास्त्रम-
धीयीत भवान् । कामो मे भुजीत भवान् ।
अकश्चित्तीति किं ?

कश्चिज्जीरति मे माता कश्चिज्जीरति मे पिता ।
मारानिद त्वां पृच्छामि कश्चिज्जीरति पार्वती ॥

इच्छार्थे लिङ् लोट् ॥ १४८ ॥ इच्छार्थ
धौ वाचि धोर्लिङ् लोटो स्त इच्छोद्गोपे गम्यमाने ।
इच्छामि कामये भुजीत भवार । प्रार्थये मुक्ता भवान् ।

तुमेककर्तृके ॥ १४९ ॥ एककर्तृके इच्छा-
र्थं धौ वाचि तुम् स्यात् । इच्छति भोक्तुं ।
कामयते भोक्तुं । वष्टि गतुं । एककर्तृके इति किं ?
इच्छामि मुक्ता भवान् ।

लिङ् ॥ १५० ॥ इच्छार्थे एककर्तृके धौ
वाचि लिङ् स्यात् । भुजीयति इच्छति । अधीयी-
यति वाडति ।

* वेतस्सति ॥ १५१ ॥ इतोऽस्मादिच्छा
धीद्धो सति भवति काले लिङ् वा स्यात् । इच्छेत् ।
इच्छति । उश्यात् । वष्टि ।

विभिनिभरणामनृणाधीष्टमशनप्रार्थने
निङ् ॥ १५२ ॥ एव्यर्थेयु लिङ् स्यात् । विधी-
दान कृपात् भवार । प्राणिनो न हिंस्यात् ।
निमरण-सध्यासु नियम कुर्यात् । आमरणे-इह
भवार । नीयत । अग्निष्टे-तत्र भवान् गृहीयात् ।

सप्रश्ने-किं नु उतु जैत्रमधीयीत । प्रार्थने-भवति
मे जैत्रमधीयीत ।

लोट् ॥ १५३ ॥ विध्यादिभ्येषु धोर्लोट्
स्यात् । प्रत रक्षतु भवान् । प्राणिनो न हिंस्तु ।
सध्यासु नियम करोतु । इह भयानास्ता । तत्त्वं
गृह्यातु । किं नु खलु धर्मशास्त्रमयमे । भवति
जैत्रमध्यमे ।

* प्रैषानुज्ञावसरे ध्याश्च ॥ १५४ ॥
एव्यर्थेषु धोर्लोट् भवति लोट् च । भवता खलु
कट कर्तव्य । करणीय । कार्य । कट करोतु
भवान् हि प्रेषितोऽनुज्ञात । भवतोऽनसर ।

* लिङ् चोर्ध्वमीहूर्तिके ॥ १५५ ॥ ऊर्ध्वमी-
हूर्तिकेऽर्थे वर्तमानाद्धो प्रैषादी गम्यमाने लिङ्
भवति व्याश्च यथा प्राप्त च । उपरि मुहूर्तस्य रीप्त्र
भवान् दान दद्यात् । भवता खलु दान दातव्य,
देय, दानीय, ददातु भवान् । प्रेषितोऽनुज्ञातो भवत
प्राप्तकाले दानकरणे ।

स्मे लोट् ॥ १५६ ॥ स्मे वाचि लोट् भव-
त्यूर्ध्वमीहूर्तिकेऽर्थे प्रैषादी गम्यमाने । ऊर्ध्वमुहूर्त्तिद्
भवान् कट करोतु स्म प्रेषितोऽनुज्ञातो भवतोऽनसर ।

अधीष्टे ॥ १५७ ॥ स्मे वाचि धोर्लोट् भव-
त्यधीष्टेऽर्थे । अग स्म राजन् अधीष्टामो भवाननु-
व्रतानि रक्षतु ।

कालरेलासमये तुम् वाऽनसरे ॥ १५८ ॥
कालादौ वाचि धोर्लोट् तुम् भवत्यनसरे गम्यमाने ।
कालो भोक्तु । वेला भोक्तु । समयो भोक्तु । कालो,
भोक्तव्यस्य । वेला भोजनस्य । समयो भोजनस्य ।
अनसर इति किं ?

काल पचति भूतानि काल सहरते प्रजा ।
काल सुषेष्ट जागर्ति कालो हि दुरतिक्रम ॥

लिङ् यदि ॥ १५९ ॥ यच्छब्दप्रयोगे का-
लादौ वाचि धोरवसरे लिङ् स्यात् । कालो यद् भु-
जीत भवान् । वेला यद् भुजीत भवान् । समयो
यद् भुजीत ।

तृज्याश्चार्हे ॥ १६० ॥ अर्हेऽर्थे धोरव-

अस्या भवति लिङ् च । भवान् खलु कन्याया- बोद्धा ।
भवता खलु कन्या बोद्धव्या, बाह्या, बहनीया ।
भवान् कन्या वेहेत् । अहो योग्य इत्यर्थः ।

आवश्यकाधमर्ण्ये णिन् ॥ १६१ ॥ आव-
श्यके आधमर्ण्ये च गम्यमाने धोर्णिन् स्यात् । अव-
श्यकारी । अवश्यलागी । शतदायी । निष्कदायी ।

व्याः ॥ १६२ ॥ आनश्यकाधमर्ण्ययोग्य-
मानयोर्धोर्वा भवति । भवता खलु धर्मोऽनस्य क-
र्तव्य, करणीय, कृत्य, कार्य । भवता खलु नि-
ष्को दातव्य, दानीय, देय ।

शक्ति लिङ् च ॥ १६३ ॥ शक्यऽयं
धोर्लिङ् भवति व्याध्व । भवान् खलु विद्यामधीयति ।
भवता खलु विद्याऽध्येतव्या, अध्ययनीया । भवान्
हि शक्तः ।

* लोट् चाशिपि ॥ १६४ ॥ आशिष्यर्थे
धोर्लोट् भवति लिङ् च । जयतात् । जयता । जीया-
त् । जीयास्ता । आशिपि इति किं ' जीनति पय्याशी ।

क्तिञ्छतौ ॥ १६५ ॥ आशिष्यर्थे धो-
क्तिञ्छतौ स्त खौ । शम्पादिति शाति । भवतात्
भूति । देवा एन देवाभिरिति देवदत्त । देवा एन
शृण्वन्ति देवश्रुत ।

माङि लुङ् ॥ १६६ ॥ माङि वाचि
धोर्लुङ् भवति । माकारपरिधर्म । मा ह्यर्थी परस्व ।

सस्मे लङ् च ॥ १६७ ॥ स्मेन सह
माङि वाचि धोर्लुङ् भवति लुङ् च । मास्म ऋयत् ।
मास्मकुयत् । मास्मकरोत् । मास्मकणीत् ।

इति जैमिद्रव्याकरणे शब्दार्णवचन्द्रिकायां

लघुश्रुतौ द्वितीयाध्यायस्य

तृतीयः पादः ।

चतुर्थः पादः ।

— ० —

धुयोगे त्याः ॥ १ ॥ भूनां योगे अपया-
काशेता अपि त्या साधयो भवति । विशदभ्याऽस्य
पुत्रो जीता । कृतपुत्र्य- श्वो भविता । भाविष्ठ्य-
मासीत् । सुवतमिहामुष्यस्य मित्रतस्य कालमनुर्ग-

ते । तथाहि-विशदभ्येति भूतकालो जनेतिति भवि-
ष्यत्कालेन योज्यमान साधुर्भवति । धोराधिकारे पुन-
र्धुग्रहणं जन्वस्विति परिग्रहात् । त्याधिकारे स्वचन
स्वमात्रप्रतीत्यर्थे । गोमानासीत् । गोमान् भवितेति
मत्वत् सप्रतिकालेऽन्यकालेन साधुर्भवति ।

* भृशामोक्ष्ये लोट् तस्य हिस्वौ वा तध्व-
मस्त्यर्थे ॥ २ ॥ यथानिधो छेडतस्यार्थस्त्यार्थे
कालाद्यस्मदाद्येकत्वाद्यभिष्यक्तिपरे कर्तृकर्मभावयुक्ते
धुयोगे वाचि भृशामोक्ष्यर्थे र्ययोर्नतमानाद्धोर्लोङ्
भवति सेनेलकारापवाद, तस्य लोट्- हिस्वौ आदे-
शो स्त, तप्प्रमास्तु वा भवत । लुनीहि लुनीहि
इत्येनाह लुनामि । आवा लुनीन । वय लुनीम ।
लुनीहि लुनीहि इत्येन त्व लुनासि । युना लुनीथ ।
यूय लुनीथ । तत्राभ्यस्य वा-लुनीत लुनीत इत्येव
यूय लुनीथ । लुनीहि लुनीहीत्येनाप लुनाति ।
इमौ लुनीत । इमे लुनति । अधीष्वाधीष्वेत्येवा
हमधीये । आवामधीवहे । वयमधीमहे । अधी-
ष्वाधीष्वेत्येन स्वमधीये । युवामधीयाथे । यूयम-
धीष्वे । अमस्तु वा-अधीष्मधीष्ममित्येव यूयम-
धीष्वे । अधीष्वाधीष्वेत्येनायमधीते । इमौ अधीपा-
ते । इमे अधीयते । तयार्थे इति किं ' लुनीहि
लुनीहि इत्येनेन छयते इति न भवति ।

* प्रचये वा सामान्याऽर्थे ॥ ३ ॥ प्रचये
समुच्चये गम्यमाने सामान्यार्थे धुयोगे वाचि लोट्
स्यात् वा तस्य च हिस्वौ स्त तप्प्रमास्तु वा । कि-
याप्रचये-ब्रीहान् वय लुनीहि पुनीहि इत्येव यतते,
चेष्टते, समीहते । पक्षे-ब्रीहान् उपति लुनाति पुनाति
इत्येव यतते चेष्टते समीहते । कर्मप्रचये-ग्राममट्
वनमट् गिरिमट् लोनाटि, घटते, चेष्टते । पक्षे-ग्रामम-
टति । वनमटति । गिरिमटति इत्येवायमटति । घटने ।
चेष्टते । कर्तृप्रचये-देवदत्तोऽदि, गुल्दत्तोऽदि, जि-
नदत्तोदि, इत्येन वयमेव दानमथ । उभयप्रचये-ओ-
दन मुह्यन्, सक्तन् पिय, धाना खाद इत्येवाभ्य-
वहरति । अभ्यवाहियते । एव-सूत्राभ्यधीष्व वृत्तार-
धीष्व भाष्याभ्यधीष्व इत्येनाधीते पठति । पक्षे-
सूत्राभ्यधीते वृत्तारधीने भाष्याभ्यधीते इत्येनाधीते,
पठति ।

निपेधेऽलखल्योः कृत्वा ॥ ४ ॥ निपेध-
वाचिनोरलखल्योर्वाचो कृत्वा वा स्यात् । अल कृत्वा ।
एतु कृत्वा । अल वाळे रुदित्या, रुदितेन, रोदनेन ।
निपेधे इति किं ? अलकार ।

* पराधरे ॥५॥ धो कृत्वा वा स्यात् परेऽनरे
च गम्यमाने । परतप्रतिक्रम्य नदी । नदीमप्राप्य
पर्वत । उदीपरानर पर्वत इत्यर्थः । पर्वतातिक्रमण
नदी । नद्यप्राप्या पर्वत ।

* माड्. स्वार्थे ॥ ६ ॥ माड कृत्वा वा
स्यात् स्वार्थे । अपमित्य वाचते । वाचित्वाऽपमपते ।

परकालैककर्तृकात् ॥ ७ ॥ पर कालो
यस्या क्रियाया सा परकाला तस्या क्रियाया एक
कर्तृकात् परकालाद्धो कृत्वा वा स्यात् । आसित्वा
भुक्ते । भुक्त्वा व्रजति । वायनुरतेमानात् आसते
भोक्तुमित्यपि । एककर्तृकादिति । किं ? भुक्तनति
पात्रे दाता भुक्ते ।

* पूर्वाग्रप्रथमाभीक्ष्ण्ये खमुञ्ज ॥ ८ ॥
पूर्वादौ वाचि आभीक्ष्ण्यर्थे च परकालैककर्तृकाद्धो
खमुञ्ज वा स्यात् । पूर्वं भोज व्रजति । पूर्वं भुक्त्वा
व्रजति । अग्रभोज । अग्र भुक्त्वा । प्रथम भोज ।
प्रथम भुक्त्वा व्रजति । आभीक्ष्ण्ये-भोज भोज
व्रजति । भुक्त्वा भुक्त्वा व्रजति । पाय पाय, पाल्वा
पाल्वा व्रजति ।

कुलोऽन्यथैवकथमित्यस्वनर्थात् ॥ ९ ॥

एष वाक्षु कृत्रोऽनर्थात् एककर्तृकात् खमुञ्ज वा
स्याद् । अन्यथाकार भुक्ते । एनकार, कथकार,
इत्यकार भुक्ते । अन्यथा कृत्वा । एन कृत्वा । कथ
कृत्वा । इत्य कृत्वा । अनर्थादिति किं ? अन्यथा
कृत्वा निरो भुक्ते ।

यथातथेऽसूयाप्रत्युक्तौ ॥१०॥ एतयो
र्वाचो कृञ् खमुञ्ज वा स्यात् असूयाप्रत्युक्तौ गम्य-
मानाया । कथ भोक्ष्यते मनानिति वृष्ट असूय
त प्रत्याह यथाकारमह भोक्ष्ये तथाकारमह भोक्ष्ये
किं तनानेन । असूयाप्रत्युक्तानिति किं ? यथावत्याह
भोक्ष्ये तथा द्रक्ष्यति ।

* कर्मणाक्रोशे ॥ ११ ॥ कर्मणि वाचि कृञ्

खमुञ्ज वा भगति आक्रोशे गम्यमाना । चीरकारमा-
क्रोशति । चीर कृत्वा आक्रोशति ।

स्वादुम्मु णम् ॥ १२ ॥ स्वादुर्धेऽ कर्मसु
वाक्षु कृञ् णम् वा स्यात् । स्वादुकार भुक्ते । स्वा-
दु कृत्वा । सपनकार । सम्पन्न कृत्वा ।

* कात्स्न्ये हविर्द्वयः ॥ १३ ॥ कर्मणि
वाचि कात्स्न्ये गम्यमाने दृशेर्विद्वपक्ष णम् भगति ।
साधुदर्श प्रणमति । सर्व साधु प्रणमतीत्यर्थः । अति-
धिपेद भोजयति । य मेति, विदति, विचे वा सर्व
भोजयतीत्यर्थः । कात्स्न्ये इति किं ? साधु दृष्ट्वा प्रण-
मति । अतिधि विदित्वा भोजयति ।

* यावति जीव्विदः ॥ १४ ॥ यावति वाचि
जीवविदिभ्या वा णम् स्यात् कात्स्न्ये गम्यमाने ।
यावजीनमधीते । यावद्देव गृह्णाति ।

चर्मोदरे पूरे. ॥ १५ ॥ एतयोर्वाचो पू-
रेर्वा णम् स्यात् । चर्मपूरमाहो । उदरपूर शेते ।
चर्मोदर च पूरयित्वेत्यर्थः ।

* वर्षेयस्त्वेऽस्योत्त्व वा ॥ १६ ॥ कर्मणि
वाचि पूरयतेर्णम् स्यात्, अस्य पूरेरुत्कारस्य च ए
वा वर्षेयस्त्वे वर्षप्रमाणे । गोष्पदम् वृष्टो देव ।
गोष्पदपूर । सीतापूर । सीतापूर वृष्टो देव ।

* चेलाऽयं क्लोपे. ॥ १७ ॥ चेलाऽयं वाचि
क्लोपयतेर्वा णम् स्यात् वर्षेयस्त्वे । चेलक्लोप वृष्टो
देव । वल्लक्लोप ।

* शुष्कचूर्णरूपे पिपस्तस्मिन् ॥ १८ ॥
एष वाक्षु पिपेर्वाणम् स्यात् तस्मिन्नेन धौ अनुप्र-
भुक्ते । शुष्कपेप पिनष्टि । शुष्क पिनष्टीत्यर्थः ।
चूर्णपेप पिनष्टि । रूक्षपेप पिनष्टि ।

जीवाकृते ग्रहकुः ॥ १९ ॥ जीवाकृत-
योर्वाचोर्वाचासत्त्वं गृहिकृज्या णम् स्यात् तस्मिन्ने-
वानुप्रभुक्ते । जीवमाह गृह्णाति । अकृतकार करोति ।

निमूले कप ॥ २० ॥ निमूले कर्मणि
वाचि कपेणम् स्यात् । निमूळकाप कायति ।

समूले घन्य ॥ २१ ॥ समूले वाचि हते

कपेश्च णम् भवति वा तस्मिन्ननुप्रयुक्ते । समूलघात
हति । समूलकाप कपति ।

करणे ॥ २२ ॥ करणे वाचि हतेर्णम्
भवति तस्मिन्ननुप्रयोगे । पाणिघात हति । अस्तिघात ।

* हस्ते वृद्धतिग्रहः ॥ २३ ॥ हस्तवाचिनि
वाच्येभ्यो णम् ॥ भवति करणे तेष्वनुप्रयुक्तेषु ।
हस्तवर्त्त वर्त्तते । करपत्त । हस्तवर्त्त वर्त्तयति । पाणि-
यत्त । हस्तप्राह गृह्णाति । बाहुप्राह ।

* स्वस्तेहे पुपिप. ॥ २४ ॥ स्ववाचिनि
स्तेहे वाचिनि च करणे वाचि यथासंख्य पुपिपिपि-
म्या णम् भवति तस्मिन्ननुप्रयोगे । स्वपोष पुष्पाति ।
आत्मपोष । गोपोष । उदपेय पिनष्टि । घृतपेय ।

* वधः खौ ॥ २५ ॥ वधेर्व्यो णम् स्यात्
खौ तस्मिन्ननुप्रयोगे । अट्टालिकावध वद्ध । मयूरि-
कावध वद्ध । श्लोचवध वद्ध । णमता वधविशे-
षाणा सज्ञा एता ।

* आधारे ॥ २६ ॥ बध्नातेराधारे वाचि णम्
भवति वा तस्मिन्ननुप्रयोगे । चक्रनय वद्ध । वृट-
वध वद्ध ।

कर्त्रोर्जीवपुरुषयोर्नश्वहोः ॥ २७ ॥
कर्तृवाचिनोर्जीवपुरुषयोर्वाच्योर्नश्वहोर्नाशिवहिम्या
णम् भवति तस्मिन्ननुप्रयोगे । जीवनाश नश्यति ।
पुरुषवाह वहति । कर्त्रोरिति किं ? जीवेन नष्ट ।
पुरुष वहति ।

ऊर्ध्वे शुष्पूरे ॥ २८ ॥ ऊर्ध्वे कर्तृना
चिनि वाचि शुषिपूर्वस्या णम् भवति तस्मिन्ननुप्र-
योगे । ऊर्ध्वशोष शुष्यति । ऊर्ध्वपूर पूर्यते ।

कर्माणि चेवे ॥ २९ ॥ कमणि कर्तरि च
वाचि इवाऽर्थे णम् भवति तस्मिन्नेव धावनुप्रयुक्ते ।
घृतानिधाय निरित । घृतमिव निहिताभित्यर्थे ।
जीवितरक्ष रक्षित । कर्तरि-समिन्ननाश नश्यति ।
समिन्न इव नश्यतीत्यर्थे । अस्मिन्ननाश नष्ट ।

उपदशो भाषां ॥ ३० ॥ भाते वाचि उ-
पपूरीदशेर्णम् स्यात् वा । मूत्रकोपदश मुक्तं, मूल-
केनोपदश । मूलकेनोपदश्य मुक्ते ।

* हिंसार्थादिकाप्याद् ॥ ३१ ॥ हिंसार्थादो-

रेकाप्यादेककर्मकाद् भाति वाचि णम् स्यात् । दडा-
घात गा कल्पयति । दडेनाताड । दडाताड गा-
सादयति । दडेनाताड । हिंसार्थादिति किं ? चदने-
नानुलिप्य देवानाराधयति । एकाप्यादिति किं ?
दडेनाहृत्य गोपाल गा मादयति चौर ।

* ईपि चोपे पीदरुत्कृपः ॥ ३२ ॥ ईपि
भाषा च वाचि पीडादेरुपपूरीद् णम् स्यात् । पार्श्वो-
पपीड शेते, पार्श्वयोस्वपीड । पार्श्वभ्यामुपपीड
शेते, पार्श्वोपपीड शेते । व्रजोपरोध । व्रजे उपरोध ।
व्रजोपरोध, व्रजोपरोध गा स्थापयति । पाण्युप-
कर्ष, पाणौ उपकर्ष । पाण्युपकर्ष, पाणिनोपकर्ष
धाना पिनष्टि ।

भमाणासन्वयोः ॥ ३३ ॥ ईपि भाषां च
वाचि धोर्णम् भवति प्रमाणे आसत्तौ चार्थे । ब्रह्म-
लोत्कर्ष गडिकादिछनसि, ब्रह्मलो उत्कर्ष । ब्रह्मलो-
नोत्कर्ष । केशप्राह युष्यते । केशेष्ट प्राह । केशैर्ग्राह ।

त्वर्षपादाने ॥ ३४ ॥ त्वर्यापामुत्तकवे-
ऽर्थे धो अपादाने वाचि णम् भवति । शय्योत्थाप
धावति । शय्याया उत्थाप धारति । आप्रापकर्म अपूपान्
भक्षयति । आप्राद् अपकर्ष । त्वरीति किं ?
आसनादुत्थाप गच्छति ।

इपि ॥ ३५ ॥ इपि वाचि धोस्त्वराऽर्थे
णम् भवति । यष्टिप्राह युष्यते । यष्टीर्ग्राह ।
पटापकर्ष । पटपमकर्ष ।

स्वांगेऽधुवे ॥ ३६ ॥ स्वांगे इवते वाच-
धुवे धोर्वा णम् भवति । अक्षिनि कोच जल्पति ।
आक्षिणी निकोच । धूल्लेप, धुवमुल्लेप कनयति ।
अधुन इति किं ? शिरः सन्मुखिष्य व्याहरति ।

सक्रेसे ॥ ३७ ॥ सक्रेसे स्वांगे इवते वाचि
धोर्णम् भवति । उर प्रतिपेय युष्यते । उरासि
प्रतिपेय । शिरस्छेद, शिरासि छेद युष्यते ।

विश्वतपदस्काद्या व्याप्यासेभ्ये ॥ ३८ ॥
एभ्यो णम् भवति व्याप्यासेभ्योरिवतयोर्वचो ।
व्याप्ये-गेहानुप्रवेशमास्ते । गेह गेहमनुप्रवेश । गेह-
मनुप्रवेशमनुप्रवेशमास्ते । आसेभ्ये-गेहानुप्रपातमास्ते ।
गेहगेहमनुप्रपात, गेहमनुप्रपातमनुप्रपात । गेहानुप्रपा-

* मोपाद् द्रस्योऽनीयः ॥ ५२ ॥ मोपप्रु-
म्या द्रस्थाम्यामनीय कर्तरि वा स्यात् । प्रवचनी-
यो गुरु शास्त्रस्य । प्रवचनीय गुरुणा शास्त्र ।
उपस्थानीय शिष्यो गुरो । उपस्थानीय
शिष्येण गुरु ।

* आपत्त्वोपर्यः ॥ ५३ ॥ आहृपूर्वाम्या
पतिष्ठम्या ण्य कर्तरि वा स्यात् । आपालोऽय ।
आपालमनेन । आप्णव्योऽय । आप्णव्यमनेन ।

* विरुपशीडस्थासृजन्रुहजूपारभातृकः
॥ ५४ ॥ विलपादे आरभादादिकर्मार्थाच्च य
क्त स कर्तरि वा स्यात् । आरिलष्ट कन्या भवान् ।
आरिलष्टा कन्या भवता । आरिलष्ट भवता । अति-
शयिता गुरु भवान् । अतिशयितो गुरुर्भवता ।
अतिशयित च । उपस्थितो गुरु भवान् । उपस्थितो
गुरुत्वया । उपस्थितं च । उपामितो गुरु भवान् ।
उपासितो गुरुर्भवता । उपासितं च । अनुयितो गुरु
भवान् । अनुयितो गुरुर्भवता । अनुयितं च ।
अनुजातो माणविका माणवक । अनुजाता माणविका
माणविकेन । अनुजातं च । आरूढो वृक्ष भवान् ।
आरूढो वृक्षो भवता । आरूढं च । अनुजीर्णो
वृषट् भवान् । अनुजीर्णो वृषट् भवता । अनुजीर्णं
च । प्रकृतं कट भवान् । प्रकृतं कटो भवता ।
प्रकृतं च । प्रमुक्तो भवानोदन । प्रमुक्त ओदनो
भवता । प्रमुक्तं च । प्रासितो भवान् । प्रासित
भवता । प्रमुक्तो भवान् । प्रमुक्त भवता ।

धिगस्वर्थाच्च ॥ ५५ ॥ धिसङ्कात् गल-
र्थाच्च क्त कर्तरि वा भवति यथाप्राप्तं च । आसितो
भवान् । आसितं भवता । गतो ग्राम भवान् । गतो
ग्रामो भवता । गतं च । यातो ग्राम भवान् ।
यातो ग्रामो भवता । यातं च ।

* आगारे चाद्यर्थाच्च ॥ ५६ ॥ अद्यर्था-
द्विगत्यर्थाच्चोदरं क्तं स्यात् । यथा प्राप्तं च ।
अस्मिन्निमे अदति स्म-इदमेपां जग्ध । इदमेपा
युक्त । इह एभिर्जग्ध ओदन । इह एभिर् पीतं मधु ।
भोने इह जग्धमेभि । धे-इदमेपामासितं । इदमेपा श-
पित । इह भवानासित । आसितं भवता । इदमेपां

गत । इदमेपा यात । गतो ग्राम भवान् । गतो ग्रामो
भवता । गतं भवता ।

लः कर्मणि च भावे च धेः ॥ ५७ ॥
सकर्मकाद्धो लकारा कर्मणि कर्तरि च भवति
धेर्भावे कर्तरि च । क्रियते कटः । करोति कट ।
धे सुप्यते भवता । स्वपिति भवान् ।

तयोर्व्यक्तस्वार्थाः ॥ ५८ ॥ तयो कर्म-
भावयो व्यक्तस्वार्था भवति । कर्तव्य कट । श-
यितव्य भवता । कृत कट । शयित भवता । सुक-
र कटो भवता । ईषत्कर । मुपान पयो भवता
स्वात्म्यभवे भवता ।

+ धिगम्यर्थवहनीहीकृपजिद्वहेः कर्मणि
लादिः ॥ ५९ ॥ मुख्ये कर्मणि धिप्रभृतीनां
लादयः सु । शाप्यते माणवको मास । आस्पते
माणवको गोदोह । गम्यते माणवको ग्राम । उद्य-
ते भारो ग्राम । नीयते अजा ग्राम । हियते भारो
ग्राम । कृष्यते शाखा ग्राम । जीयते दत्तं गत । द-
ह्यते ग्राम शा । शयितव्यो माणवको मास ।
इति त्वयादयोऽपि योज्याः ।

+ दुहादीनां गौणे ॥ ६० ॥ एपां गांणे
कर्मणि लादयो भवति । दुहते पयो गौ । माच्यते
गा देवदत्त । दृष्टपते धर्मसङ्कार्थः । द्रोक्ष्यमा-
दोहनीया, दोहा पयो गौ ।

+ ज्ञाद्यर्थाच्चयोः ॥ ६१ ॥ ज्ञादीनामद्यर्था-
नां च घृता तयो प्रधाताप्रधानकर्मणोर्लादयः
सु । ज्ञाप्यते माणवको धर्म । ज्ञाप्यते माणवक
धर्म । बोध्यते माणवको ग्रध । माणवक ग्रधो वा ।
बोध्यते माणवक ओदन । माणवक ओदतो वा ।

* पुरकेलिमास्वङ्कृष्टपच्याः कर्मकर्तरि ॥
६२ ॥ पुरादयः कर्मकर्तरि भवति । भपुर । भिदुर
काष्ठ । पचेलिमा माया । भिदेलिमानि काष्ठानि ।
पर्यासितां कुडे स्वयमेव । कृष्टे पच्यत कृष्टपच्याः
शालय स्वयमेव । पच्यन्त्यो निपात्य ।

भीमादयोऽप्यादाने ॥ ६३ ॥ एते अपा-
दाने कारके भवति । विभेत्स्मात् भीम । भीष्म ।
भयानक । चरु । प्रयतन । समुद्र ।

* उणादयः सप्रदानाद्यान्यत्र ॥ ६४ ॥

उणादयः स्या सप्रदानापादानाद्यान्यत्र कारकेषु भवति । करोतीति कारु । वृश्चति त वृक्ष । ऋचति तथा ऋक् । वृत्त तत्र वर्त्म ।

* ला ॥ ६५ ॥ लामिति नव लकारा ।

लट् । लिट् । लृट् । लृट् । लोट् । लङ् । लिङ् । लृङ् । लृङ् । इति यदग्रे वक्ष्यामि तदेतेषामुत्पद्य निशेषणाना भवतीत्यधिकृतं वेदितव्यं ।

मिचस्मसतिपृथस्पतिपुस्तक्षीङ्गहिम-
हिधासाथाध्वन्ताताम्नङ् ॥ ६६ ॥ मिवा

दयो लस्यादेशः भवति । पचामि । पचार । पचाम । पचसि । पचथ । पचथ । पचति । पचत । पचति । टितां दनिषये रूपातराणि वक्ष्यति । लिटो मानां णशादीक्ष । लृट्-पक्ता-
स्मि । पक्तास्व । पक्तास्व । लृट्-वक्ष्यामि । वक्ष्याम । वक्ष्याम । लोटममे वक्ष्यति टितां दनिषये च । लङ्-अपचे । अपचामहि । अपचामहि । अप-
चथा । अपचेथा । अपचथ्य । अपचत । अपचेता । अपचत । लिङममे वक्ष्यति । लृङ्-अपक्षि । अप-
क्ष्वहि । अपक्षमहि । अपक्ष्या । अपक्ष्याया । अप-
ग्व्य । अपक्त । अपक्षाता । अपक्षत । लृङ्-अपक्ष्ये । अपक्ष्यामहि । अपक्ष्यामहि ।

टिहट्टेरे ॥ ६७ ॥ टिता लकाराणा दस्य
ट्टेरेण स्यात् । पचे । पचारहे । पचामहे । लिट् पचे ।
पेचिरहे । पेचिमहे । लृट्-पक्ताहे । पक्तास्वहे । पक्ता-
स्महे । लृट्-पक्ष्ये । पक्ष्यामहे । पक्ष्यामहे ।
लोट् वक्ष्यते ।

धातः से ॥ ६८ ॥ टितो लकारस्य धात
से इत्ययमादेशो भवति । पचसे । पेचिपे ।
पक्तासे । पक्ष्यसे ।

* लेस्तप्तस्यैश्विरे ॥ ६९ ॥ टितो लेस्तप्तयो
एश इरे इत्येतादादेशो भवति । पेचे । पेचिरे ।

* मानां णशादयो मयाधुमङ्गणशतुसु ॥ ७० ॥
टितो लेर्मानां णशादयो भवति । पपाच । पेचिव ।
पेचिम । पेचिव । पेचथु । पेच । पपाच ।
पेचतु । पेचु ।

विदो लटो वा ॥ ७१ ॥ वेत्ते परस्य

व्यो माना णशादयो वा स्यु । वेद । विद । विम ।
वेत्य । विदथु । विद । वेद । विदतु । विदु ।
पक्षे-वेमि । विद । विम । वेसि । वि । वित्य ।
वेति । वि । विदति ।

मृन् आहृद्व ॥ ७२ ॥ मृन् परस्य लटो

मानां ते वा स्यु मृयधाहृदेश तत्तन्निधाने । आत्य ।
आहृथु । आह । आहृत् । आहृ । पक्षे-मृवीपि ।
मृय । मृवीति । मृत् । मृतेति ।

न थास्मदः ॥ ७३ ॥ मृन् परस्य लटो

माना थस्यास्मदश्च ते न भवति तत्तन्नियोगादाहृथ ।
मृथ । मृवीमि । मृन् । मृमः ।

लोटो लृङ्चत् ॥ ७४ ॥ लोटो लृङ् इव

कार्यं स्यात् । पचार । पचाम । पचत । पचत ।
पचनां । डित सप्त, मिच्यस्थतसोऽतततामिति
च सिद्ध ।

एकः ॥ ७५ ॥ लोटो मानां इकारस्योर्भ-

वति । पचतु । नमतु चद्रभेक्ष ।

* सेर्हिर्हिट् ॥ ७६ ॥ लोट सेर्हिर्भयति

डिच्च । लुनीहि । आनुहि ।

मेर्निः ॥ ७७ ॥ लोटो मेर्निरादेशो भवति ।

पचानि । करवाणि ।

आमेत ॥ ७८ ॥ लोट एकारस्य आम्

भवति । पचेथां । पचता । पचेता । पचता ।

स्वो वाऽम् ॥ ७९ ॥ सकारनकारभ्यां

परस्य लोट एकारस्य य अम् इत्येतावादेशो भवति ।
पचस्व । पचथ्य ।

* टाचस्मद ॥ ८० ॥ लोटोऽस्मद टाञ्

भवति । करवाणि । करवान । करवाम । चिनवानि ।
चिनवान । चिनवाम ।

एत ऐ ॥ ८१ ॥ लोटोऽस्मद एकारस्य

ऐव्य भवति । कर्वे । करवानहे । करवामहे ।

डित सख ॥ ८२ ॥ टितो लकाराणा-

मस्मद सकारस्य ञ् स्यात् । अपचाव । अप-
चाम । पेचय । पेचम । अपाचय । अपाक्षम । अप-
क्ष्याव । अपक्ष्याम ।

। एमे ॥ ८३ ॥ ङितां लकाराणां इकारस्य
ख भवति भविष्ये । अपच । अपचत् । अपचन् ।
पचे । पचेत् । अपाक्षी । अपाक्षीत् । अपक्ष्य ।
अपक्ष्यत् । अपक्ष्यन् ।

* मिथसयतसोऽमृततां ॥ ८४ ॥ ङितां लं
मिवादीनां अमादय आदेशा भवति । अपच ।
अपचत । अपचत । अपचता । एव सर्वत्र ।

लेस्सीयुद् ॥ ८५ ॥ लिङादेशात् लं
सीयुद् भवति । पचय । पचेयहि । पचेमहि ।
पक्षीय । पक्षीयहि । पक्षीमहि ।

* ड्यासुप्ते ॥ ८६ ॥ लिङ् ड्यासुद्
स्यात् भविष्ये । यजेय । यजेत । यजेम । वष्याय ।
वष्याम । कुर्या । कुर्याव । कुर्याम ।

किदाशिपि ॥ ८७ ॥ लिङो ड्यासुद्
किद् भवति आशिपि । उष्यास । उष्यास्व ।
उष्यास्म । इष्यास । इष्यास्व । इष्यास्म । जाग-
र्याम । जागर्यास्व । जागर्यास्म ।

रत्नज्योदः ॥ ८८ ॥ लिङो ज्यस्य इटश्च रन्
अत् इत्येतानादेशौ भवत । पचेन् । पचेय ।
पक्षीरन् । पक्षीय ।

सुद् तणे ॥ ८९ ॥ लिटस्तकारधकार-
यो सुद् स्यात् । पक्षीष्ठा । पक्षीयास्था । पक्षी-
ष्ट । पक्षीयास्ता ।

शेर्जुस् ॥ ९० ॥ लिङो शेर्जुस् भवति ।
शुर्षु । क्रियासु ।

यविस्ते ॥ ९१ ॥ एभ्य परस्य शेर्जुस्
स्यात् अबीभयु । अदद् । अजागरु । अविद् । अकार्द ।

आत ॥ ९२ ॥ आकारात्तात्ते परस्य
शेर्जुस् स्यात् । अद् । अयु । अस्यु । अयु ।
नियमोऽयं—आत एव स्युबतात् शेर्जुस् नाय-
स्यात् । अभूवन् ।

लडो वा ॥ ९३ ॥ आत परस्य लडो
शेर्जुस् भवति वा । अयु । अयान् । अयु । अयान् ।

द्विप ॥ ९४ ॥ द्विप परस्य लडो
शेर्जुस् वा स्यात् । अद्विप । अद्विपन् ।

मिह्शिह् ॥ ९५ ॥ धोर्निहिता मिह्
शितश्च त्या गसङ्गका भवति । मिह्—भूयते । तर-
ति । शित्—गच्छन् । यजमान ।

शेषोऽग एव ॥ ९६ ॥ मिह्शिह्शामन्य
शेष अमसङ्गक एव भवति । भविता । भवि-
तु । भवितव्य ।

लिट् ॥ ९७ ॥ लिट् अगसङ्गो भवति ।
पेचिप । शकिप ।

लिङ्गाशिपि ॥ ९८ ॥ आशिपि लिङ् अ-
गसङ्गो भवति । भात्रे—जागरिषाष्ट । कर्मणि—पवि-
षीष्ट । आशिपीति किं । जागृयात् । जागृयाता ।

* तुक्षोर्ज्ञताद्वा ॥ ९९ ॥ तुक्षोराशिपि ड्ता-
द्वा स्यात् । जीयतात् भवान् । जीयतु भवान् । जीय-
तात् त्व । जीय त्व । कुरुतात् । मृष्टात् ।

लुटोऽन्यस्य डारोरस् ॥ १०० ॥ लुटो-
ऽन्यसङ्गकस्य डारोरस्तो भवति । श्रोता । श्रोतारो ।
श्रोतार । अध्येता । अध्येतारो । अध्येतार ।

इति जैनैर्द्रव्याकरणे शब्दार्णवापरनामधेये
शब्दार्णवचदिकानाम्नि लघुवृत्तौ
द्वितीयोऽध्याय समाप्त

अथ तृतीयोऽध्यायः

प्रथम पादः ।

इयाम्मूदः ॥ १ ॥ उच्यतादायतामूदश्च
वक्ष्यमाणालया भवतीत्येषाऽप्रकारा वदितव्यः आ
इज्जिने । डी इति स्वरूपग्रहण । आबिति टाप्
डापो सामान्यग्रहण । मृदिति सञ्ज्ञानिदश ।

स्त्रोजसमौद्गष्टान्याभिस्डैभ्यांभ्यस्
डसिभ्याभ्यस्डसोसाम्डथोस्तुप् ॥ २ ॥

इयाम्मूदः स्वारयो भवति । गौरी । गौर्यो । गौर्य ।
गौरी । गौर्या । गौरी । गौर्या । गौराम्या । गौराभि ।
गौर्य । गौराम्या । गौराम्य । गौर्या । गौराम्या ।
गौराम्य । गौर्या । गौर्या । गौराणा । गौर्या । गौर्या ।
गौराणु ॥ माला । माले । माला । माला । माले ।
माला । मालया । मालाम्या । मालाभि । मालायै । मा-
लाम्या । मालाम्य । मात्रया । मालाम्या । मालाम्य ।
मालाया । मालयो । मालाना । मालाया । मालयो ।
मालासु । पन- दामा । दामे । दाम । दपद् ।
दपदो । दपत् । दपद । दपदो । दपद । दपदा ।
दपदम्या । दपद्वि । दपदे । दपदम्या । दपदम्य ।
दपद । दपदम्या । दपदम्य । दपद । दपदो ।
दपदा । दपदि । दपदो । दपसु ।

स्त्रिया ॥ ३ ॥ यन्ति ऊनमनुक्रामिष्याम
तस्त्रिया वतमानामृदो भवतीत्यधिकारो वदितव्यः ।
तत्रनोदाहिष्यन्ते ।

* अजायतां टाप् ॥ ४ ॥ अजादीतामका-
राताना च स्त्रिया टाप् स्यात् । अजा । एलका ।
षठका । कोकिला । अत- देवदत्ता । मद्या । कारी
पगया । स्त्रियामिति किं ? अज । देवदत्त ।

* दुषगिहन्नचो ॥ ५ ॥ उगित ऋका
रताभनारानादचयताश्च डी भवति । श्रेपती ।
निदुषा । तपभ्यती । पचता । कर्ता । हर्ता ।
राज्ञा । दडिनी । प्राची । प्रीची । उदीची ।

अपाचा । धुष्यचतेरेव उगितो नायस्मादिति ।
पर्णचक्रया ।

वनोऽहशो रथ ॥ ६ ॥ अहशेताथो वन्
तदवात् डी भवति रेफश्चात्तादेश । धीररी ।
पायरी । मेरुधमग । शरीरी । अहश इति किं ?
महयुद्धा छा ।

नेहस्वसादे ॥ ७ ॥ इहस्वसात् स्वसा-
देश यदुक्तं तत्र स्यात् । पच कुमार्य । सप्त राहि
प्य । स्वमा । दुहिता । मनादा । पाता ।

मनो डाप् च ॥ ८ ॥ मन्ता मृद स्त्रि-
या डाप् स्यात् अनियेषश्च । पामे । पामा । पा-
मानो । पागान । दामे । दामानी ।

अनश्च वात् ॥ ९ ॥ अनत्ताद् बमाचू-
द स्त्रिया डाप् स्यात् न डी च । सुधम । सुधर्मा
णो । सुपर्वे । सुपर्माणो । वादिति किं ? अति-
पर्वणी यष्टि ।

वोहो ॥ १० ॥ अनत्ताद् बलात् उह्वयत
वा डाप् भवति न डी च । बहुराजे । बहुराजानो ।
बहुराथो । बहुधीव । बहुधीरानो । बहुधीर्यो ।
उह्व इति किं ? सुधर्मे । सुधर्माणो । अन इति
किं ? सुमत्स्या नदी ।

डी खौ ॥ ११ ॥ अनत्ताद्वात् डी भ-
वति खौ । अधिराज्ञी । मुराज्ञी ग्राम ।

ऊन ॥ १२ ॥ ऊधनताद् बसात् डी
भवति । कुडमिरोषो अस्या कुडोनी । घटाप्नी ।

* दाम्नः स्पे ॥ १३ ॥ दामाताद् बसात्
स्त्रिसञ्ज्ञादे डी स्यात् । द्विदाम्नी । त्रिदाम्नी ।
स्परिति किं ? उदामा यदवा । उदाम्नी यदवा ।

* हायनाद् वयसि ॥ १४ ॥ हायनाताद्
बसात् स्त्रिसञ्ज्ञादेर्डी स्यात् वयसि गम्यमाने ।
दिहायनी । त्रिहायणी वत्ता । वयसीति किं ?
चतुर्हायना शाला ।

पादो वा ॥ १५ ॥ पादताद् बसात्
स्त्रिया वा डी स्यात् । द्विपदी । त्रिपात् । त्रिपदा । त्रिपात् ।

टानुचि ॥ १६ ॥ पादताद् घृत्सञ्ज्ञात् टाप्

स्यात् ऋच्यभिधाया । द्विपदा, त्रिपदा ऋक् ।
ऋचीति किं ? द्विपदी स्त्री ।

अनीच ॥ १७ ॥ यदितोऽमे वक्ष्याम
तदनीचो वेदितव्य । वक्ष्यति-इन्द्रिद्विद्वदि । कुरु-
चरी । अनीच इति किं ? बहुकुरुचरा ।

* इन्द्रिद्विद्वदण्डः ॥ १८ ॥ एम्भ
स्त्रिया ङी स्यात् । सौतगमी नगरी । मद्रचरी ।
सौपर्णी । कुम्भारी । औत्सी । व्यक्षिकी ।
पारायणिनी ।

* यवोऽपावदात् ॥ १९ ॥ यवतान्मृद
स्त्रिया ङी स्यात् । पकारातादवदाच्च पर यव वि-
हाय । गार्गी । वात्सी । अपानटादिति किं ? गौ
कक्ष्या । आवट्या ।

फट् ॥ २० ॥ यवताद् फट् स्यात् । गा-
र्ग्यायणी । पौतिमाभ्यायणी । आश्रयायनी ।

लोहितादिशकलातात् ॥ २१ ॥
लोहितादिभ्य शकलपर्यन्तेभ्य फट् स्यात् । लोहि-
त्यायनी । शाशिल्यायनी । शाकल्यायनी । लोहि-
तादि गर्गाघतर्गण ।

कौरव्यासुरिमाङ्कात् ॥ २२ ॥ एभ्य
फट् भवति । कौरव्यायणी । आसुरायणी ।
माङ्कायनी ।

गौरादिभ्य ॥ २३ ॥ एभ्य स्त्रिया ङी
स्यात् । गौरी । मत्सी । मानुषी ।

वयस्यनले ॥ २४ ॥ वयसि अनले नते
मानान्मृद स्त्रिया ङी स्यात् । कुमारी । किशोरी ।
वर्करी । अनले इति किं ? स्थिरा ।

रात् ॥ २५ ॥ रसकान्मृद स्त्रियां ङी
भवति । पचयुषी । पचतक्षी । दशरट् ।

परिमाणाद्दुपि ॥ २६ ॥ परिमाणा-
तात् राद् द्वुपि सति ङी स्यात् । द्राम्याकुडवाम्या
र्माता द्विकुडवी । त्रिकुडवी । द्वापदकी । परिमाणा
दिति किं ? पचाया ।

न विस्ताचितश्चर्यात् ॥ २७ ॥

विस्तायताद् द्वुपि सति ङी न स्यात् । द्विविस्ता-
त्रिविस्ता । व्याचिता । द्विचल्या ।

काडात् क्षेत्रे ॥ २८ ॥ काडात् रात्
द्वुपि ङी न स्यात् क्षेत्रे । द्वे काडे प्रमाणमस्या-
दिकाडा, त्रिकाडा क्षेत्रभक्ति । क्षेत्र इति किं ?
दिकाडी रज्जु ।

पुरुषात् प्रमाणे वा ॥ २९ ॥ पुरुषात्
रात् प्रमाणे वा ङी स्यात् द्वुपि । द्वौ पुरुषौ प्रमा-
णमस्या-द्विपुषी । द्विपुष्या । त्रिपुषी । त्रिपुष्या
जाता । प्रमाण इति किं ? द्विपुष्या ।

गुणोक्तेरुत्तोरखरस्फोडः ॥ ३० ॥
गुणनचनान्मृद खरस्फोड् रजितात् उकारातात्
वा ङी स्यात् । पट् । पट्वी । मृदु । मृद्वी ।
पृथु । पृथ्वी । तनु । तन्वी । गुणोक्तिरिति किं ?
आखुरिय । उत इति किं ? शुचि स्त्री । अखरस्फोड-
इति किं ? खरिय । पाडुरिय ।

वहादे ॥ ३१ ॥ वहादिभ्यो वा ङी स्यात् स्त्रि-
या । बह । बह्वी । पद्धति । पद्धती । अचति । अचती ।

+ इतोऽक्ते ॥ ३२ ॥ अक्यतादिकाराताद्
मृद स्त्रिया वा ङी स्यात् । भूमि । भूमी ।
अशनि । अशनी । आत्मभरि । आत्मभरी । अक्ते-
रिति किं ? कृति ।

+ चद्रभागाद्यथा ॥ ३३ ॥ चद्रभागाद्वा ङी
भवति नया । चद्रभागा, चद्रभागा नदी ।
चद्रभागाया ।

* शोणद्वयैतद्वरितभरतलोहिताद्वर्णात्तो
नश्च ॥ ३४ ॥ शोणाद्वर्णराचकात् वा ङी स्यात्
तत्सन्निधाने सकारस्य च नकार । शाणा । गोणा ।
स्थेनी, स्थेता । एनी, एता । हरिणी, हरिना ।
भरणी, भरता । लोहिनी, लोहिता । शोणाद्वरिति
किं ? पीता ।

* यनोऽसितपलितात् ॥ ३५ ॥ यनोऽधि-
भ्यामनितपलितान्यो वा वा स्यात् नकारस्यच ।
यनादेश । यनिनी, यसिता । पणिकी, पणिता

* कालशरलमारगार्पिगार्पिगन्धन्मापात्

॥ ३६ ॥ कालादर्वणवाचिनो मृद स्त्रियां ङी भवति । काली । शबली । सारणी । पिशंगी । विंगली । कल्मायी । वर्णादिति किं ? काला । शबला ।

* रोहिणरेवताज्ञे ॥ ३७ ॥ आम्नां मे न-
क्षत्रे ङी स्यात् । रोहिणी । रेवती नक्षत्र ।

+ नीलात् प्राणोपध्याः ॥ ३८ ॥
नीलात् ङी भवति प्राणिनि ओपधौ च । नीली
गौ ओपनिध । नीला शार्दा अन्यत्र ।

+ खी क्ताच्च ॥ ३९ ॥ क्तांताचीलाच्च
स्त्रियां ङी वा स्यात् खौ । प्रवृद्धा च सा विद्वन्ना
च प्रवृद्धविद्वन् । प्रवृद्धविद्वन् । नीली । नीला ।

केवलमामकभागधेयपापावरसमानार्थ-
कृतसुमगलभेषजात् ॥ ४० ॥ एभ्यो ङी
भवति खौ । केवली । मामनी । भागधेयी ।
पापी । अवरी । समानी । आर्यकृती । सुमगली ।
भेषजी ।

* कुडगोणस्थलभाजनागकुशकामुककव-
रकटात् पानावपनाकृत्रिमाभाणास्पृलायस-
रिभुकेशवेशश्रोणी ॥ ४१ ॥ कुडादिभ्य
पानादिष्वधेयु मयासत्प स्त्रिया ङी भवति । कुडी
पान । गोणी आवपन । स्थली अकृत्रिमा । भाजी
आणा । नागी-स्थूला । कुशी-अयोधिकार ।
कामुकी-रिरसु । कवरी-केशवेश । कटी-श्रोणी ।
अन्यत्र-कुडा । गोणा । स्थला । भाजा । नागा ।
कुशा । कामुका । कवरा । कटा ।

* क्षत्रियार्याद् वान् ॥ ४२ ॥ आम्नां
स्त्रियां आन् लो वा स्यात् । क्षत्रियाणी । क्षत्रिया ।
आर्याणी । आर्या ।

* पुयोगादज्येष्ठादिभ्यः ॥ ४३ ॥ पुयो-
गात् य शब्द स्त्रियां वतते तस्मात् ज्येष्ठादि
भर्जितात् ङी भवति । उपाध्यायस्य भार्या उपा-
ध्यायी । प्रठी । महामात्री । पुयोगादिति किं ? यज्ञ
दत्ता । अज्येष्ठादिभ्य इति किं ? ज्येष्ठा । कनिष्ठा ।
गोपादिका ।

पूतत्रुतुपाकप्याग्निकुसितकुसोदादिभ्यः ॥ ४४ ॥
एभ्य पुयोगात् ङी भवति ऐकारच्चातादेश । पूत
क्रतायी । कृपाकपायी । अग्नायी । कुसितायी ।
कुसीदायी ।

मनोरैव ॥ ४५ ॥ पुयोगा-मनोः स्त्रियां
ङी भवति ऐमतादेशश्च । मनायी । मनावी ।

* मातुलाचार्योपाध्यायाद्धानुफ च ॥ ४६ ॥
मातुलादेः पुयोगात् स्त्रियां ङी भवत्यानुगागमोऽपि
वा तत्सन्निधाने । मातुली, मातुलानी, मातुला ।
आचार्या, आचार्यानी, आचार्या । उपाध्यायी,
उपाध्यायानी, उपाध्याया ।

* वरुणभवशर्वरुद्रेन्द्रमृडात् ॥ ४७ ॥
एभ्य पुयोगात् ङी भवत्यानुच्च । वरुणानी । मवा-
नी । शर्वाणी । रुद्राणी । इन्द्राणी । मृडानी ।

* सूर्यादेभ्यः ॥ ४८ ॥ सूर्यात् पुयोगात्
ङी भवत्यानुच्च देभ्यः । सूर्याणी । सूर्याभ्या ।

+ टाप् ॥ ४९ ॥ सूर्याद् पुयोगाद् टाप् स्यात्
देभ्यः । सूर्या देवी ।

* यवयवनाद् दुष्टलिपी ॥ ५० ॥ आम्ना ङी
भवत्यानुच्च च दुष्टे लिपी चार्थे । दुष्टो यवो
यवानी । यवनातो लिपिर्भवतानी । अन्यत्र ।
यथा । यवना ।

* हिमारण्यादुरी ॥ ५१ ॥ आम्ना ङी भ-
वत्यानुच्च उरी महत्पर्ये । उरु हिम हिमानी । उर्व
रप्यमरण्यानी । हिमा, अरण्यान्यत्र ।

* पतिवत्स्यतर्बत्स्यविधवागर्भिणी ॥ ५२ ॥
पतिवत्स्री अतर्बत्नी च निपात्यते अविधवा गर्भिणी
चेत् । पतिरस्या अस्ताति पतिवत्स्री जीनपति ।
मतोर्त्वं नुच्च ह्यर्वा । पतिमती पृथ्वीत्यन्यत्र । अं-
तरस्यामस्तीति अतर्बत्नी गर्भिणी । मतोर्त्वं नुच्च च ।

* वान् पत्यतस्य ॥ ५३ ॥ पतिशब्दा
तस्य नादेशो भवति वा । दृढ पतिरस्या दृढपत्नी ।
दृढपति । एव-वृद्धपत्नी । स्थिरपत्नी । स्थूलपत्नी ।
दासपत्नी । ग्रामपत्नी ।

सपत्न्यादी ॥ ५४ ॥ सपत्न्यादिषु प-

तिशब्दस्य नादेशो भवति । समान पातिरस्या सप-
धी । एकपती । यारपती ।

* करणात् क्रीतात् ॥ ५५ ॥ करणपूर्वात्
क्रीतातात् ङी स्यात् । वखेण क्रीयते स्म वखक्रीती ।
वसनक्रीती । करणादिति किं सुक्रीता ।

कादल्ये ॥ ५६ ॥ करणपूर्वात् कातात्
ङी भयत्यल्येऽर्थे । अभ्रैर्विलप्यते स्म अभ्रविलसी
यौ । सूपविलसी पात्री । अल्ये इति किं चद-
नानुलिता स्त्री ।

* जातेर्बादप्रतिपज्जन्माहुः ॥ ५७ ॥
जातिपूर्वात् कातात् प्रतिपदादिवर्जितात् बसात्
ङी स्यात् । शखौ भिन्नौ अस्या शखभिनी । ऊरु-
छिनी । केसद्वनी । जानुभगी । जातेरिति किं
मासपाता । नादिति किं पादपातिता । अप्रतिपदा
देरिति किं दत्तप्रतिपन्ना । दत्तमिता । दत्त-
जाता । दत्तकृता ।

* पाणिगृहीत्यादिः पत्नी ॥ ५८ ॥ पा-
णिगृहीत्यादिर्बर्धते यस्य साधु स्यात् पत्नी वाच्या
चेत् । पाणिगृहीतो यस्याः सा पाणिगृहीती । कर-
गृहीती । पाण्यात्ती । पाणिगृहीताऽस्या ।

* बाज्वस्त्रास्त्रागात् ॥ ५९ ॥ वखवर्जि-
तादस्त्रागजातिवाचिनः परात् कातात् प्रतिपदादि
वर्जिताद् बसात् वा ङी स्यात् । सागर जम्भमनया
सागरजग्धी । सागरजग्धा । पलाङ्गुभक्षिती । पलाङ्गुभ-
क्षिता । सुरापीती । सुरापीता । अवस्त्रास्त्रागादिति
किं वख छत्रमस्या वस्त्रछन्ना । शखभिनी ।

स्वागात्रीचास्त्रफोड ॥ ६० ॥ स्वागा-
त्रीच स्त्रीवर्जितात् स्त्रियां ङी वा स्यात् । स्निग्ध-
मुखी । स्निग्धमुखा । प्रथुस्तनी । प्रथुस्तना ।
दोर्धकेशी । दोर्धकेशा । स्वागादिति किं बहुपवा ।
वाधिकारे पुनर्न्यग्रहणं पार्थ । प्राप्तकेशी । प्राप्तकेशा
लिङ्गा । निष्केशी । निष्केशा यूका । अस्त्रफोड इति
किं सुगुल्फा । कल्याणगुल्फा । चारुपात्री ।

* नासिकोदरौष्ठजघादतकर्णभृगागजगान-
कडात् ॥ ६१ ॥ न्यग्भूतनासिकाचतात् स्त्रियां
ङी वा स्यात् । दोर्धनासिकी । दोर्धनासिका । तन्दरी ।

तन्दरा । विम्बोष्ठी । विम्बोष्ठा । समजघी । सम-
जघा । तमदती । तमदता । चारुकर्णी । चारु-
कर्णा । तीक्ष्णशृगी । तीक्ष्णशृगा । मृदगी । मृदगा ।
तनुगात्री । तनुगात्रा । कलकठी । कलकठा ।

+ दीर्घजिह्वात् ॥ ६२ ॥ अस्माद् स्वांगवाच-
काद् वा ङी स्यात् । दीर्घजिह्वा । दीर्घजिह्वी ।

+ पुच्छात् ॥ ६३ ॥ पुच्छात् स्वांगाद् नीच
स्त्रियां वा ङी स्यात् । कल्याणपुच्छी । कल्याणपुच्छा ।

+ मणिशरकबरविपात् ॥ ६४ ॥ मण्यादि-
पूर्वात् पुच्छानीच ङी स्यात् । मणि पुच्छे अस्या
मणिपुच्छी । शरपुच्छी । कबर पुच्छमस्या - कबरपु-
च्छी । विपपुच्छी ।

पक्षाच्चेवात् ॥ ६५ ॥ इषार्पात् पक्षातापु-
च्छाताच्च नीच स्त्रियां ङी स्यात् । उल्लूक इव पक्षौ
यस्या सा उल्लूकपक्षी शाखा । उल्लूकपुच्छी सेना ।

न क्रोडादिवहज्जम्भ्यः ॥ ६६ ॥ क्रोडाच-
तात् बहुजताच्च मृद स्त्रियां ङी न स्यात् ।
कल्याणी काडाऽस्या कल्याणक्रोडा । कल्याणवृदा ।
कल्याणवाला । बहुजम्भ्य - पृथुजघना । दृढहृदया ।
महाललाटा ।

सहस्रविधमानात् ॥ ६७ ॥ सहादिभ्य-
परात् स्वागात् ङी न स्यात् । सकेशा । सनाभि-
का । अकेशा । अनासिका । विद्यमानकेशा ।
विद्यमाननासिका ।

नखमुखात् स्त्री ॥ ६८ ॥ नखमुखातात्
ङी न स्यात् स्त्री । सूर्पणखा । व्याघ्रणखा । गौर-
मुखी । रुद्रमुखी । रात्रिति किं सूर्पणख नखा
यस्या सा सूर्पणखी । सूर्पणखी । चद्रमुखी । चद्रमुखी ।

* सल्यशिश्वीनार्यः ॥ ६९ ॥ एते शब्दा
निपत्यते । सलीय । सल्यशब्दाद्वा ङीत्ये प्राप्ते
सखाद्यापि च नित्यो ङीत्ये । नास्या शिशुरग्नि
अशिषी । नारी स्त्री । नूनरयो ङी नारादेशश्च ।

* जातेरयोहशूद्रात् ॥ ७० ॥ योऽहशूद्रव-
र्जितादत जातिवाचिन स्त्रियां ङी स्यात् । कुक्कु-
टा । कठी । मयूरी । शकरी । जातेरिति किं

शुद्धा । अयोद्गद्गादिति किं ? इम्या । आर्या ।
क्षत्रिया । शूद्रा ।

* पाककर्णार्णवाल्लो ॥ ७१ ॥ पाका
दिशुभूताज्जातिवाचिन स्त्रिया ङी स्यात् । ओद
नस्य पाक इव पाको यस्या सा ओदनपाका ।
मृषिकर्णी । शाष्टिपर्णी । अश्वराठी । नियमोऽय
ये नित्य स्त्रीप्रिया जातिवाचिन शब्दास्तेषु ऐम्य
एव स्त्रिया ङो नान्यस्मात् । बलाका । मक्षिका ।

+ पुण्यादसत्काङ्गप्रतशते षांच ॥ ७२ ॥
सदादिनजितात् पुण्यातात् ङो भवति । शखपु
ष्पी । सुगणपुष्पी । असदादेरिति किं ? सत्पु
ष्पा । काष्ठपुष्पा । प्रातपुष्पा । शतपुष्पा । एकपुष्पा,
प्राक्पुष्पा ।

+ फलादसभैस्त्रैकाजिनशणर्विडात् ॥ ७३ ॥
समादिर्गर्जितात् फलातात् ङो भवति । वासीफली ।
भूगफली । असमादेरिति किं ? सफला । भस्त्राफला ।
एकफला । अनिनफला । शणरूला । पिडफला ।

+ मूलादनजः ॥ ७४ ॥ अनञ्पूर्वात् मूला
तात् ङी भवति । दभमूली । शीर्षमूली । अनज
इति किं ? अमूला ।

* नुरित ॥ ७५ ॥ इकारातात् नुर्मनुष्यस्य
जातिवाचकात् ङी भवति । कुर्ता । अगती । दाक्षी ।
आदमेयी । नुरिति किं ? तिष्ठिरि । इत इति
किं ? दरदा ।

* ऊरुतोऽप्योः ॥ ७६ ॥ युशब्दात्तर्जितात्
उकारातात् नृजातिवाचिन स्त्रिया ऊर्यो भवति ।
इश्वार्क । कुरु । पर्य । उत इति किं ? चित् ।
अयारिति किं ? अघ्न्युः ।

पगोः ॥ ७७ ॥ पशुशब्दाद् ऊर्भवति । पगू ।

+ शश्रू ॥ ७८ ॥ शश्रूशब्दस्योकाराकारयो
ख ऊर्ध्वयो निपात्य । शश्रू ।

ऊरुद्योरिवे ॥ ७९ ॥ ऊरुत्तरपदादिनाथं
ऊर्भवति । करभस्य ऊरुविव ऊर्ध्व यस्या सा कर
भोरु । कदलीस्तमोरु । करिकरवृत्तोरु । इव इति
किं ? वृत्तोर पुत्री ।

* सहसदितसाहितशफला मणयामादे ॥ ८०

सहादिपूर्वात् ऊर्यो ऊर्भवति । सहोरु । सहि-
तोरु । सहितोरु । शफोरु । लक्ष्मणोरु । चामोरु ।

चाहत्तकद्रूमडलोः खौ ॥ ८१ ॥
चाहुशब्दात्तात् कद्रूमडलम्या च ऊर्भवति खौ ।
भद्रवाहू । मद्रवाहू । कद्रू । कमडलू । खाविति
किं ? वृत्तनाडू । कद्रु । कमडलू ।

हतः ॥ ८२ ॥ हत इत्ययमधिकारो वेदित
व्य आ इ च । तत्रैवोदाहरिष्याम ।

यूनास्ति ॥ ८३ ॥ युनश्शब्दात्तिर्भवति
स्त्रिया । युवति ।

प्योऽक्षु रूपात्ययोगोत्रेऽनार्येऽणिजोः ॥ ८४ ॥
अणिजो यो गोत्रेऽनार्ये निहितो अशु मध्ये रूपान्यौ
तयो प्यो भवति । करीपरंघेरपत्य स्त्री कारीपर-
प्या । कौमुदगप्या । देनदस्या । रूपात्ययोरिति किं ?
औपगना । गोत्र इति किं ? अधिच्छत्र जाता आहि-
च्छत्री । अनार्य इति किं ? वाशिष्ठी । अणिजोरिति
किं ? आर्तभागी ।

* गोत्राश्चावृष्टे ॥ ८५ ॥ गोत्राशात् गो
त्रानयसात् वृष्टे अनार्ये निहितयोः अणिजो प्यो
भवति । पुणिकस्यापत्य वृद्ध स्त्री पौणिक्या ।
भौणिक्या ।

क्रोडादिभ्य ॥ ८६ ॥ एम्योऽणिजो प्यो
भवति । क्रोडस्यापत्य स्त्री क्रोड्या । व्याड्या, चो-
पयतोऽपत्य स्त्री चोपयस्या । चैटयस्या ।

+ सूत्र्याभोज्ये युवतिक्षत्रिये ॥ ८७ ॥
सूत्र्याभोज्य इति सूत्रभोजनशब्दो स्त्रिया प्यातो निपा-
त्यौ युवतौ क्षत्रियाया च । सूत्र्या युवति । भोज्या
क्षत्रिया । अन्यत्र-सूता । भोजा ।

* देवयज्ञशुचिर्नृक्षसत्यमुग्रकठेविद्धाद्वा ॥ ८८ ॥
एम्य परस्मैज स्त्रिया प्यो वा स्यात् । देवयज
स्यापत्य स्त्री देवयज्ञ्या । देवयज्ञी । शौचिवृक्ष्या ।
शौचिवृक्षी । सालमुग्रया । सालमुग्रा । काठेविष्या ,
काठेविद्धी ।

* वाद्यात् समधात् ॥ ८९ ॥ वेति च आ-
द्यादिति समधादिति च एतत्त्रितयं अधिकृत वेदि

तस्य । यश्चति—तस्यापत्यमिति । उपगोरपल
गोपग । चाप्रहणाद् वाक्यमपि साधु । आधा-
दिति किं ? अपत्यशब्दाद्येत्यतिर्भावः । समर्थादिति
किं ? कचउ उपगोरपत्य देवदत्तम् ।

† गोत्रघोर्गोत्रादिवाजिहाहरितकात्या ९०
जिहाकात्यहरितकात्यजितात् गोत्रघो गोत्रादित्र
वक्ष्यमाणान्यो भवति । कचउचारायणस्येव कचउ
चारायणाया । वृद्धवात्पर्यायाः । अजिहाहगितका-
त्यादिति किं ? जिहाचपउ कात्य जिहाकात्य ।
तस्येव जिहाकाता । हरितभक्ष कात्य हरितकात्य
तस्येव हारितकाता —अणेशत्र न तु उ ।

† गोत्र्योञ्चि ॥ ९१ ॥ गोत्रशब्दात् अजादित्य
प्रमगे यस्वो भवति । गोरपत्य गम्य । गोर्दत्ताऽ-
स्य गम्य । गति भव गम्य । अचीति किं ? गोमय ।

प्राग्गोरप ॥ ९२ ॥ प्राग् दुशब्दात् वेऽर्था
वक्ष्यते तेष्वण अभिहितो वेदितव्यः । वक्ष्यति—
तेन रक्त रागात् । कवायेण रक्त यस्त्र कापाय ।

अश्वपत्यादेः ॥ ९३ ॥ अश्वपत्यादिभ्यो
वाऽणु भवति प्राग्गोरपत्ये । आश्वपत । गाणपत ।
धानपत ।

* यमादित्यदित्यादित्यपतिगोत्र्योऽणपवादे
चाऽस्वे ॥ ९४ ॥ यमादे पतिघोष प्राग्द्वी-
ये स्वार्जितेऽर्थाऽपत्यादौ अणपवादविषये च प्य
स्यात् । यमस्यापत्य यमो देवता वाऽस्य-याम्य । दि-
तेरपत्य देव्य । अदितेरपत्य आदित्य । आदित्यस्यापत्य
आदित्य । वानस्पत्य । वार्हस्पत्य । सेनापत्य ।
प्राजापत्य । अणपवादे च-याम्य । आदित्य ।
अत इन् प्राप्त । अस्य इति किं ? उष्ट्रपतिनाम
वाहन तस्य स्व-औष्ट्रपत । परादित्यण् ।

† वहिपट्टीकण च ॥ ९५ ॥ वहि शब्दात्
टीकण स्यात् ण्यश्च । वहिर्जातो बाहीक । बाह्य ।
बाहीकी ।

† जः पृथिव्याः ॥ ९६ ॥ पृथिवीशब्दात्
प्राग्द्वीयेऽर्थे जो भवति । पृथिव्या अपत्य तत्र भवो
वा पार्थिव । पार्थिव ।

उत्सादेश्वाङ् ॥ ९७ ॥ एम्य पृथिव्याश्च

प्राग्द्वीयेऽन् भवति । औत्स । औदपान । तदणी-
तारण । पार्थिव । पार्थिवी ।

† गोष्पादछदास ॥ ९८ ॥ गोष्पादन् भव-
त्यउदमि । गोष्म भव गोष्म घर्म । अछत्सति
किं ? गोष्मो देवताऽस्या गोष्मी त्रिष्टुप् ।

† वक्ष्ययादसे ॥ ९९ ॥ वक्ष्ययशब्दाद् प्रा-
ग्द्वीयेऽर्थे अन् भवत्यमे । वक्ष्ययस्यापत्य वाक्क-
य । अम इति किं ? सीरूपयि ।

† देवाद् यज्ञ च ॥ १०० ॥ देवात् यज्ञ भ-
वति अज्ञ च । दम्य । देव ।

* कृत्यग्नेर्दृण ॥ १०१ ॥ आग्न्या दण स्यात्
प्राग्द्वीयेऽर्थे । कर्त्तिर्देवताऽस्य तत्र भव तस्मादागत
वा कालेय । आग्नेय ।

स्यान्नोऽन् ॥ १०२ ॥ स्यामन्शब्दात्तात्
प्राग्द्वीयेऽर्थे अद्वयति । अश्वत्थामोऽपत्य अश्वत्थाम ।

† लोन्नोऽपत्येषु ॥ १०३ ॥ लोन्नोऽशब्दात्तात्
अपत्येषु वक्ष्य अद्वयति । उदुलोमोऽपत्यानि वृत्ति
उदुलोमा । सरलेमा । अपत्येऽप्यिति किं ? औदुलोमि ।

गोत्रेऽप्यनुप ॥ १०४ ॥ यस्कादेर्गोत्रे इत्या-
दिना य उचुक्त तस्य प्राग्द्वीयेऽर्थे अजादित्यविषये
अनुप भवति । यस्काता ऊरा यास्तीया । शिरा-
यण उप प्राप्त । गार्गीया । अत्रेयीया । गर्गीदि-
यत्र । अचीति किं ? गर्गोऽम आगत गर्गोऽपत्य ।
गर्गमय । प्राग्द्वीयेऽर्थे किं ? गर्गोऽपत्यो हित गर्गीय ।

† गर्गभार्गविका ॥ १०५ ॥ अणोऽनुप निपा-
त्यते विवाहे वृत्त्यधि । गर्गीणा भृगूणा च यूना निपा
हो गर्गभार्गविका ।

रादुनपत्ये ॥ १०६ ॥ रादुनतात् परो
योऽजादित्यत् तस्योऽप भवत्यपत्यवर्जिते प्राग्द्वीये-
ऽर्थे । पचसु गुरुषु भव पचगुरुर्महत्कार । दशधर्मो
मोक्ष । दाननुयोगा अधीत ह्यनुयोग । त्र्यनुयो-
ग । अनुप इति किं ? पचसु कपालेय सरकृत पच
कपाल । तस्येद पाचकपाल । अनपत्य इति किं ?
द्वयादेऽनदचयोरपत्य द्वेदवदति । त्रैदवदति ।

यूनि ॥ १०७ ॥ यूनि यस्तस्योऽप भवति
अजादित्यविषये । फाटाहृतस्यापत्य वृद्ध फाटाहति ।

तस्यापत्य युवा फाटाइत । तस्य यून छात्रा
फाटाइता । णस्येपि सति इजंत शम्भूरूपमिति
इह इत्यञ्च भवति । भागवित्तरपय युवा भागवि
त्तिक । तस्य छात्रा भागवित्ता ठण उपि कृते
ऽत्राप्यऽत्र ।

फणफियोर्वा ॥ १०८ ॥ फण नित्रय
युवत्यस्य बोप भवति प्राग्दर्शयेऽत्रादौत्ये विप्रक्षिते ।
गार्ग्योपणस्य यूनश्छात्रा गार्गीया । गार्ग्योपणीया ।
यास्कापने छात्रा यास्कीया । यास्कापनीया ।

* स्त्रीपुसान्नष्टस्नष्ट घत ॥ १०९ ॥
प्राग्वतो येऽथा यक्ष्यन्तेतेषु स्त्रीपुमशब्दाभ्यां नष्ट
स्नष्टौ स्त । स्त्रिया अपत्ये, स्त्रीषु भवे, स्त्रीणां
समूह, स्त्रीभ्य आगत, स्त्रीभ्यो हित वा रीण ।
पौल । स्त्रीणा । पौल्नी । प्राग्वत इति किं ? स्त्री
यत् । पुनत् ।

+ त्वे वा ॥ ११० ॥ स्त्रीपुमाभ्यां तौ वा
स्त्वत्ये विप्रये । स्त्रिया भाग रीण, स्त्रीत्व ।
पौल । पुनत् ।

तस्यापत्य ॥ १११ ॥ तस्येति तासम
र्थात् अपत्यमित्येतस्मिन्नर्थे यथाविहित त्वो भवति ।
उपगोरपत्य औपगम । आश्वपत । सैनापत्य । औत्स ।

पौत्रादि वृद्ध ॥ ११२ ॥ प्रथमतयापत्य-
यतो यदपत्य पौत्रादि तत् वृद्धसङ्ग भवति ।
गर्गत्व पौत्रापत्यं गार्ग्यं । पौत्रादीति किं ? गार्गि ।

एक ॥ ११३ ॥ वृद्धेऽपत्ये विप्रक्षिते
आद्यप्रकृतेरेक एव त्वो भवति । गर्गस्यापत्य गार्ग्यं
तस्यापि गार्ग्यं ।

ततो यूनि ॥ ११४ ॥ ततो वृद्धयातात्
भूत्यपत्ये एक एव त्वो भवति । गर्गस्यापत्य
युवा गार्ग्योपण । औपगमस्यापत्य युवा औपगमि ,

* सति वक्ष्ये युवाञ्जरी ॥ ११५ ॥
वक्ष्ये पित्रादौ सति जीवति पौत्रादेर्यदपत्य चतुर्थी-
दिक स्त्रीवर्जितं तद् युवसङ्ग स्यात् । गर्गे सति
गार्ग्योपण । मृते-गार्ग्यं । अस्तीति किं ? गार्ग्य-
स्यापत्य स्त्री गार्गी ।

* वयापोभातरि ॥ ११६ ॥ भातरि च

व्यायामि जीवति कर्त्तव्यान् युवसङ्गो भवति । गा-
र्ग्योपणा लघुधाता ।

+ सदा सविदेऽधिपय स्याने ॥ ११७ ॥
प्रथमप्रकृते पौत्रादेरपत्य स्त्रीवर्जितं वय-स्सानाभ्यां
अधिके सविदे जीवति सति सज्जीरदेश युवसङ्ग
वा स्यात् । गार्ग्योपणो गार्ग्यं । दाज्ञापण । दाक्षि ।

* आर्षोऽर्चाकुत्सयो ॥ ११८ ॥ वृद्धस्वार्चार्ण
यूनश्च कुत्सायां आर्षं सङ्गम्यतिहारा स्याद्वा ।
गर्गस्यापत्य वृद्ध आर्चितं तत्रमगार्ग्योपण । तत्र
मयान् गार्ग्यं । गर्गस्यापत्य युवा कुत्सितं गार्ग्यं,
गार्ग्योपणो वा जात्यं ।

* इप्रत ॥ ११९ ॥ अकारावृद्ध तासमर्षा-
दपत्ये अनतरे वृद्धे यूनि च इह भवति । अस्यापत्य
इ । आकपनि । आश्वमीपि ।

* बाह्यादिभ्यो गोत्रे ॥ १२० ॥ एभ्यस्तासम-
र्षेभ्योऽपत्ये गोत्रेऽर्थे इज्येत् । बाह्वि । औपचा-
कवि । औदधि ।

* वर्मणोऽचक्रात् ॥ १२१ ॥ चक्रवर्जितात्
धरात् वर्मन् शब्दाद् अपत्येऽर्थे इह भवति । जैनव-
र्मि । अचक्रादिति किं ? चाक्रमर्मण ।

+ अजादिभ्यो धेनोः ॥ १२२ ॥ एभ्यः परात्
धेनुशब्दादपत्येऽर्थे इह भवति । आजधेनवि । आज
धेनवि । माय्कधेनवि । माय्कधेनवि ।

+ ब्राह्मणादा ॥ १२३ ॥ ब्राह्मणात् परो यो
धेनुशब्दस्तदादपत्येऽर्थे वा इह स्याद् । ब्राह्मणधेन-
वि । ब्राह्मणधेनव ।

यादिवाहवलिताभूष्याभ्यामितीग्यौदि ॥

१२४ ॥ एते अपत्यार्थे इज्यता निपात्या । पण्णा-
मपत्य पाडि । डत्व निपात्य । वाग्नादस्यापत्य वाह-
वलि । वाचो डत्व योश्च वलमान । सगूयसं तां-
भूयि । अभस-आभि । अमितीजस-आमितीजि ।
सखमत्र । उदकस्य-औदि । कखमत्र ।

१ मृतेऽपि वे वे प्रात्यर्थमिदं । २ वयो पूर्व
सप्तमं एकस्तावन्मोक्षस्य सविदे । ३ तस्यापत्य
सनातनस्य स्वप्यपदेनानि प्रेत ऋषेरुपेर्वाऽऽप्य पुरो यस्तद्व-
यमं गोत्रं ।

* व्यासादेरकङ् च ॥१२५॥ अपत्यार्थे इन्
भवति तत्सन्निधौ अकङ् चातादेश । व्यास-
स्यापत्य वैयासकि । सुधातुरपत्य सौधातकिः ।
+ पुत्रपुनर्भूदितृनुनांभ्योऽन्तरेऽङ् ॥१२६॥
एभ्योऽन्तरेऽपत्ये अन् स्यात् । पौत्र । पौन-
र्भव । दौहित्र । नानाद्र ।

+ पाराशवः ॥१२७॥ परस्त्रीशब्दस्यान्तरेऽपत्ये
अन्निपात्य परशुभावश्च । परा स्त्री परस्त्री ।
सत्यापत्य पाराशवः ।

* विदादेर्द्वेऽनुष्यानन्तर्ये ॥१२८॥ विदा-
दिभ्यो वृद्धेऽपत्ये अन् स्यात् ऋषीणामानन्तर्य
विहाय । वैद । औनेः । अनुष्यानन्तर्य इति किं ।
इदम् । सप्तम काश्यपाना ।

* कुजादेर्ऋक् ॥१२९॥ कुजादिभ्यो वृद्धेऽ
पत्ये ऋको भवति । कुजस्यापत्य कौजायन्य ।
आध्नायन्यः । शांतायन्यः ।

* नडादिभ्यः फण् ॥१३०॥ एभ्यः फण् स्यात्
वृद्धेऽपत्ये । नाढायनः । चारायणः । मौजायनः ।

हरितायनः ॥१३१॥ हरितादेरन्ताद्
वृद्धे वर्तमानात् अपत्ये यूनि फण् भवति ।
हारितस्यापत्य युवा हरितायनः । कैदासायनः ।

यजिजो ॥१३२॥ यजतादिन्ताच्च वृद्धे
वर्तमानादपत्ये यूनि फण् स्यात् । गार्ग्यायनः ।
वाल्मायनः । दाक्षायणः ।

+ क्रोष्टृसंज्ञोऽस्य ॥१३३॥ आभ्यां वृद्धेऽपत्ये
फण् स्यात् अन्ते अर्द्धात् । क्रोष्टुरपत्य
क्रोष्टायनः । सालकायनः ।

* शरद्वचुनकदर्भाग्निशर्माकुप्परणात् भृगु
वत्साम्रायणवृषगणप्राज्ञपुत्रासिद्धे ॥१३४॥
शरद्वदादिभ्यो भार्गवादिषु वृद्धापत्येषु गभ्येषु
फण् भवति । शरद्वतायनो भार्गव । शौनकायनो
वात्स्यः । दार्भायणः । आग्निशर्मायणो

वार्पायणः । काष्णायनो ब्राह्मण । राणायनो
वाशिष्ठः । अन्यत्र-शारद्वत । शौनक । दार्भि ।
आग्निशर्भि । कार्णि । राणिः ।

द्रोणपर्वतर्जीवंताद्वा ॥१३५॥ एभ्यो
वृद्धेऽपत्ये फण् स्यात् वा । द्रौणायनः । द्रौणिः ।
पार्वतायनः । पार्वति । जैवतायनः । जैवतिः ।

गर्गादेर्यञ् ॥१३६॥ गर्गादिभ्यो यञ् स्यात्
वृद्धेऽपत्ये । गार्ग्यः । वात्स्यः । वाज्यः ।

मधुवभ्रोर्ब्राह्मणकौशिके ॥१३७॥ मधु
वभ्रुभ्यां वृद्धेऽपत्ये यथासत्य ब्राह्मणे कौशिके
चार्थे यज स्यात् । माधव्यो ब्राह्मण । ब्राह्म्य
कौशिक । माधव । ब्राह्मवोऽन्यत्र ।

फपिबोधादागिरसे ॥१३८॥ आभ्यां
यञ् स्यात् आगिरसे वृद्धे अपत्ये । फाम् ।
बौय । कापेयः । बौधिरन्यः ।

वतडात् ॥१३९॥ अस्माद् यञ् स्या
दागिरसे वृद्धे । वातव्यः ।

स्त्रियामुप् ॥१४०॥ यत्तडादागिरसेऽपत्ये
वृद्धे यज उप स्यात् स्त्रियां । वतडी ।

अश्वदेः फञ् ॥१४१॥ अश्वदिभ्यः
अपत्ये वृद्धे फञ् स्यात् । आश्वायनः । शांतायनः ।
जानायनः ।

+ शफभरद्वाजादात्रेये ॥१४२॥ आभ्यां
फञ् भवत्वात्रेयेऽपत्ये वृद्धे । शाफायनः । मार-
द्वाजायनः । आत्रेयः । अन्यत्र-शाफि । मारद्वाजः ।

भर्गानेयात् त्रैगर्तभारद्वाजे ॥१४३॥
भर्गानेयाम्या यथासत्य फञ् स्यात् त्रैगर्ते
भारद्वाजे च । भार्ग्यायनः । आनेयायनः । अन्यत्र
गार्गि । आत्रेयः ।

* शिवादेर्यञ् ॥१४४॥ शिवादिभ्योऽण् भव
त्यपत्ये । शैव । प्रौष्ठ । जाव ।

* नदीमानुषीनाम्नोऽदो ॥१४५॥ नदी-

गान्धो गान्धो गान्धो अणुगान्धो अणु
भवति । यमुनाया अपत्य-यामुनाः प्रणेता ।
ईरावत्या पेरुतः । औष्यः । दौदध । सौद-
र्शा । सौतार । म्यायप्रय । नदीगान्धोमहण
किं ? सापणय । येनतेय । जदोरिति किं ?
चाद्रभागेय ।

कुट्टिपयत्तट्टिभ्य ॥१४६॥ एम्योऽण्
भवति । उरुम्यः-नाकुल । दौयारन । गद
विम्यः-वाणिष्ठ । गौतम । अथकेभ्य स्यात्
रु । चैरु । वृष्णिभ्यः आदारः । वासुदेवः ।

* स्थिमभद्रान्मातुरुय ॥१४७॥ म्यित्तज्ञा
सम्भद्राभ्यां च परां यो मातृशब्द तदतादपत्येऽण्
स्यात् । उपारश्वातादेश । द्वयोर्मातोरपत्य द्वैमा-
तुः । दातमातुः भरत । साम्मातुः । भद्र-
मातुराय भाद्रमातुः । म्योदोरिति किं ?
भैमात्रेय ।

* कन्यात्रिण्यो कनीनत्रिण्यौ ॥१४८॥
कन्यात्रिण्योभ्या अपत्येऽर्थेऽण् भवति कनीन
त्रिण्यौ चात्रेणौ स्तः । कनीन कर्णः । त्रिण्यौ त्रिण्यौ ।

+ त्रिण्यसो नहरवणौ ॥१४९॥ विध्रस्
शब्दादपत्येऽर्थे अण् भवति नहरवणौ चात्रेणौ
स्तः । त्रिण्यसोऽपत्य-वैत्रण्य । रावण ।

* त्रिण्यसो नहरवणौ ॥१५०॥
आभ्या त्रिण्य-वमण् स्यात् वात्स्ये आगेये चापत्ये ।
वैत्रण्य । दाम्गः । अन्यत्र वैत्रिण्यः । छागलि ।

* सुगाभ्या भारद्वाजे ॥१५१॥ सुगात्
पुत्रिण्यसो रीतिगिच्छाण् स्यात् भारद्वाजेऽपत्ये ।
सुगान्य सुगाया वापत्य सौग भारद्वाज । सौगि ,
सौगेयश्चाय ।

* पीलामरुकाद्वा ॥१५२॥ आभ्यामण् वा
स्यात् अपत्ये । पैल । पैलेय । माङ्ग । माङ्गकि ।

* दण् दितेश्च ॥१५३॥ दितेर्भङ्गकाचापत्ये

दण् वा स्यात् । न्नेय । द्वैत्य । माङ्गन्य । माङ्गकि ।
* रीत्यात् ॥१५४॥ रीत्यात्तादपत्ये दण्
स्यात् । वासुमेय । वासवदत्तेयः ।

* म्योऽन्याः ॥१५५॥ द्यवः रीत्यात्
अनदीवाकाद् अपत्ये दण् स्यात् । दातेयः ।
गौतेय । आचा इति किं ? गीताया-शैत म्रैप्रः ।

इतोऽन्य ॥१५६॥ इवाराताद् अनियो
द्याकात् अपत्ये दण् स्यात् । नागेयः । दाधेय ।
वागेय । दातेय । अग्रि इति किं ? दाक्षायणः
द्यव इति किं ? गरीच ।

शुभ्रादिभ्य ॥१५७॥ एम्योऽपत्ये दण्
स्यात् । शोभ्रेय । वैष्टुगेय । कार्पूरेयः ।

+ श्यामलक्ष्मणाद् वाशिष्ठे ॥१५८॥
आभ्यामपत्ये वाशिष्ठे दण् स्यात् । श्यामेय ,
लक्ष्मणेयः-वाशिष्ठ । श्यामायानो लक्ष्मणिरन्यत्र ।

विकर्णपितृकात् काश्यपे ॥१५९॥
आभ्यां दण् स्यात् अपत्ये काश्यपे । वैकर्णेय ।
कौपितकेयः । काश्यप इति किं ? वैकर्णः ।
कौपितकि ।

भृशो घृश ॥१६०॥ भृशोऽपत्ये दण् स्यात्
घृश् वागम । औवेय ।

* कल्याण्यादेर्दिन् ॥१६१॥ कल्याणीममृ-
तीनामपत्ये दण् स्यात् डिादेशश्च । कल्याण्या
अपत्य कल्याणिनेय । सौभागिनेय । दोर्भागिनेय ।
कुलटाया वा ॥१६२॥ कुलटाशब्दाद-
पत्ये दण् भवति डिन् च वा । कौलटिनेय ।
कौलटेय ।

चटकाण्वर ॥१६३॥ चटकाशब्दादपत्ये
गैरो भवति । चाटकैर ।

+ उप् स्त्रिया ॥१६४॥ चटकात् स्त्रियाभ्य
स्यात् । चटकास्यापत्य स्त्री चटका ।

+ पदजडपकाण्वारः ॥१६५॥ एम्योऽपत्ये

गार स्यात् । पादारः । जादारः । पाकार ।

* गोधायाः दुष्टे ॥ १६६ ॥ गोधाशब्दाणां
स्यात् दुष्टेऽपत्ये गोधारः दुष्टः । गोधेयोऽन्य ।
दूण ॥ १६७ ॥ गोधाया दूण म्याद् दुष्टे-
ऽपत्ये । गोधेर ।

शुद्राभ्यो वा ॥ १६८ ॥ आभ्योऽपत्ये
दूण वा स्यात् । दासी-दासेरः । दासेय । नटी-
नाटेर । नाटेय ।

प्लसुप्लशु ॥ १६९ ॥ स्वसृशब्दात् ऋका-
रात्पूर्वात् अपत्ये छण् स्यात् । मातृप्लसीय ।
पैतृप्लसीयः । पत्वानिदेशः किं । आतृप्लसः ।
उरिति किं । मातृ प्लस ।

दणित् ॥ १७० ॥ स्वसु ऋकारात्पूर्वस्य
दणि परे ख स्यात् । मातृप्लसेयः । पैतृप्लसेय ।
दणनेनैव निपात्यते ।

* चतुष्पाद्गृष्ट्यादिभ्यां ढञ् ॥ १७१ ॥
चतुष्पाद्भ्यो गृष्ट्यादेश्चापत्ये ढञ् स्यात् ।
कमडल्वा अपत्य कामडलेयः । कैतिषादेयः । माद्र-
भाहेय । जभियः । गार्धयः । हाष्टयः ।
हालेय । बालेय ।

+ बाह्वेयो वृष ॥ १७२ ॥ वडवाशब्दात् वृषे
गर्भेयीजनिक्षेपे ढञ् निपात्य । वडवाया वृष
बाह्वेय । बाह्वेयोऽन्यः ।

स्वसुशङ् ॥ १७३ ॥ स्वसृशब्दादपत्ये छो
भवति । स्वसीय ।

भ्रातृन्पथ ॥ १७४ ॥ भ्रातृशब्दादपत्ये
व्यो भवति छश्च । भ्रातृय । भ्रातीयः ।

रेवत्यादिष्टण् ॥ १७५ ॥ रेवतीमभृतिभ्य
ठण् स्यात् । रैवतिक । आश्वपालिक । माणि-
पालिक । दौवारपालिकः ।

स्त्रीष्टदात् क्षेप णश्च ॥ १७६ ॥ स्त्रीर्लिगात्
ष्टदापत्ययाचकादपत्ये णो भवति ठण् च क्षेपे
गम्यमाने । गार्ग्या जयत्य युवा-गार्गां जाल्म

गार्गिको वा । ग्लुचुकायन्या - ग्लुचुकायनो
जाल्मः, ग्लौचुकायनिको वा । क्षेपे इति किं ।
गार्ग्यो माणवक ।

+ सुयाम्न फिन् सौरीरेषु ॥ १७७ ॥
सौरीरेषु वर्तमानात् सुयामन्शब्दात् अपत्ये फिन्
भवति । सौयामायनि । अन्या सौयाम ।

+ मिमतफाटाहतेर्णश्च ॥ १७८ ॥ आभ्यां सौ-
धीरेषु योऽर्थस्तत्र वर्तमानाभ्या णो भवति फिन्
चामिमत्तस्यापत्य मैमतः । मैमतायनि । फाटाहत् ।
फाटाहतायनि ।

- भागवित्तिनार्णदिदवाकशापेयात् क्षेपे
ठण् वा ॥ १७९ ॥ एभ्यः सौधीरेषु वृद्धे वर्तमा-
नेभ्योऽपत्ये यूनि ठण् वा स्यात् क्षेपे गम्यमाने ।
भागवित्तिरपत्य युवा भागवित्तिनो जाल्म ।
भागवित्तायनो वा । तार्णविदविक । तार्णविदवि ।
आकशापेयिकः । आकशापेयि ।

। वृषसुयामयमुदात् फिन्शङ् ॥ १८० ॥
एभ्यः फिजेतभ्यः सौरीरेषु वर्तमानेभ्योऽपत्ये
यूनि हो भवति ठण् च वा क्षेपे गम्यमाने ।
वृषस्यापत्य वाप्यार्थणिः । तस्यापत्य युवा क्षेपी
वाप्यार्थणीय । वाप्यार्थणीक । पक्षे अण । वा-
प्यार्थणि । सोयामायने - सौयामायनीयः । सौ-
यामायनिक । सौयामायनि । वामुदायने-
यामुदायनीय । वामुदायनिकः । वामुदायनिः ।

कुरादेर्णः ॥ १८१ ॥ एभ्योऽपत्ये ण्यो
भवति । कौरय । शान्धव्यः । गार्ग्यः ।

- सम्राजः क्षत्रिये ॥ १८२ ॥ सम्राजशब्दाण्यो
भवति क्षत्रियेऽपत्ये । सम्राजोऽपत्य साम्राज्यः ।
साम्राजोऽन्य ।

सेनात्कारिलक्ष्मणादिश्च च ॥ १९३ ॥
सेनातेभ्यः कारिभ्यः लक्ष्मणाच्च अपत्ये इञ्
स्यान् ण्यश्च । हारिपेणिः । हारिपेण्य । कारिपेणि ।
कारिपेण्यः । कौमकारिः । कौमकार्य । तानुवायिः ।

वृहस्पतिः तस्योदयो यास्मिन् नक्षत्रे तद्वाचिनो
मृद मासमथाद् युक्त इत्येतास्मिन्नर्थे यथाविहित
त्यो भवति, यो युक्तार्थं स चेदब्दः स्यात् ।
गुरुदयेन पुष्येण युक्तोऽब्दः पौषः सन्तर ।
फाल्गुन वर्ष । गुरुदयादिति किं ? शनैश्चरोन्येन
पुष्येण युक्त वर्ष । भादिति किं ? गुरुदयेन पूर्व
रात्रेण युक्त वर्ष ।

* चद्रोपेतात् कालः ॥ ६ ॥ चद्रोपेतात् मात्
युक्तेऽथे यथाविहित त्या भवति यो युक्त स
कालश्चेत् । चद्रोपेतेन पुष्येण युक्तमहः पौषमहः ।
पौषा रात्रिः । पौषोऽहोरात्र । पौष कालः । माघ
महः । चद्रोपेतादिति किं ? शुक्रोपेतेन पुष्येण
युक्त कालः । काल इति किं ? चद्रोपेतेन पुष्येण
युक्तो महः ।

लग्नेभेदे ॥ ७ ॥ चद्रोपेतात् काल इत्यनेन
विहितस्य त्यस्योश भवति अमेदेन चेत् कालस्य
भेदोऽहोरात्रिविशेषः प्रयुज्यते । पुष्ये पायसम
श्रीयत् मघासु पल्लवदानाद्य पुष्यः । अद्य वृत्तिका ।
अद्य रोहिण्यः । अमेदे इति किं ? माघी रात्रिः ।

द्रव्याच्छ ॥ ८ ॥ चद्रोपेतात् माद् द्रव्याद्
युक्त काल इत्येतस्मिन्नर्थे छो भवति । राधानु
राधाभिर्युक्तमहः, राधानुराधीयमहः । अद्य राधा
नुराधीयः । तिष्यपुनर्नसवीया रात्रिः ।

* श्रवणाश्वत्थः खौ ॥ ९ ॥ एतौ चद्रोपेत-
मवाचिनो अकारातौ निपात्यौ युक्त काल इत्य
स्मिन्नर्थे खौ । श्रवणेन युक्ता रात्रिः श्रवणा रात्रिः ।
श्रवणा पूर्णमासी । श्रवणो मुहूर्तः । अश्वत्था
रात्रिः । त्यन्योऽः स्वाविति किं ? श्रावणी रात्रिः ।

— दृष्ट साम ॥ १० ॥ तेनेति भासमर्थात्
दृष्टमित्येनस्मिन्नर्थे यथाविहित त्यो भवति यद् दृष्ट
तत् साम चेत् खौ । कुचन दृष्ट साम क्रौंच ।
वाशिष्ठ । कालेय । आग्नेय ।

। गोत्रादकयत् ॥ ११ ॥ गोत्रवाचिनो भातात्
दृष्ट सामेत्येतस्मिन्नर्थे अकयत् त्यो भवति । यथा
औपगवस्यायमकः इत्यौपगवकः । तथा औपगवेन
दृष्ट साम आपगवकः । कापटवकः ।

— वामदेवाद् यः ॥ १२ ॥ वामदेवशब्दात्
भासमर्थाद् दृष्ट सामेत्येतस्मिन्नर्थे यः स्यात् ।
वामदेवेन दृष्ट साम वामदेव्यः ।

। जाते चान्योऽण् डिद्वा ॥ १३ ॥ दृष्टे सामनि
जाते चार्थे यः ज्योत्स्मार्गिक अण् अपवादेन बा-
धित पुनर्योणं विधीयते स डित् वा स्याद् ।
उशनसा दृष्ट साम औशनः, औशनसः । शतमि-
पजि जात-शातमिपः, शातमिपजः । प्राग्गोर्ण
कालाङ्गना बाधितः । पुनर्गसध्यादिनाऽण् ।

* छनो रथ ॥ १४ ॥ भातात् छन्न इत्येतस्मिन्नर्थे
यथाविहित त्यो भवति । यद्छन्नः, स रथश्चेत् ।
वस्त्रेण छन्नः वासो रथः । कावलः । चर्मणः ।

— पाङ्कचली ॥ १५ ॥ पाङ्कचलशब्दात् छनो
रथ इत्यस्मिन्नर्थे इन् निपात्यः । पाङ्कचलेन छनो
रथः पाङ्कचली ।

तत्रोद्घृत पात्रेभ्यः ॥ १६ ॥ तत्रेति ईषस-
मर्थेभ्यः पात्रवाचिभ्यः उद्घृत इत्यस्मिन्नर्थे य-
थाविहित त्यो भवति । शरावेपु उद्घृत ओदन
शारावः । माहवः । कार्परः । कासपात्रः ।

* स्थण्डिले शेते मृती ॥ १७ ॥ स्थण्डिलादीप-
समर्थात् शेते इत्यस्मिन्नर्थे अण् स्यात् योऽसौ
शेते स मृती चेत् । स्थण्डिले शेते स्थण्डिलो भिक्षुः ।
वाक्यमेवान्यत्र ।

संस्कृत भक्ष्य ॥ १८ ॥ तत्रेतीप्समर्थात्
संस्कृतमित्यस्मिन्नर्थे यथाविहित त्यो भवति यद्
संस्कृतं सत्तमश्चेत् । आट्टेषु संस्कृताः आट्टा
अपूषा । कालशा । धार्ता । पात्राः ।

+ श्लोखाद्यः ॥ १९ ॥ आभ्यामीपसमर्था

भ्या सस्कृत मक्ष्य इत्येतस्मिन्नर्थे यो भवति ।
शूले सस्कृत शूल्य मास । उखायां स्थातया
सस्कृत उख्य ।

दध्नपुष् ॥ २० ॥ दध्नः ठण् स्यात् ।
दध्नि सस्कृत दाधिक ।

बोदधित ॥ २१ ॥ अस्माद्वा ठण् स्यात् ।
'उदधिति सस्कृत-औदधितक । औदधितः ।

क्षीराद्दण् ॥ २२ ॥ अस्मात् दण् स्यात् ।
क्षीरे सस्कृत क्षैरेय ।

सास्य पौर्णमासीति खौ ॥ २३ ॥ सेति
वासमर्थात् अत्येति तार्थं यथाविहित त्वो भव-
ति यद्वात सा चेत् पौर्णमासी खौ सन्नाविषये ।
इति करणो विवक्षार्थः । तेन मासेऽर्द्धमासे सवत्सरे
वा त्यः । पौषी पौर्णमासी अस्य मासस्य पौषो
मासः, अर्द्धमासः, सवत्सरो वा । माषो मास ।
त्वाविति किं । पौषी पौर्णमासी अस्य पचरात्रस्य ।

* अश्वत्थाग्रहायण्यापुष् ॥ २४ ॥ आभ्या
ठण् स्यात् खौ । अश्वत्था पौर्णमासी अस्याश्व
त्थिको मास । आग्रहायणिको मासार्द्ध ।

फाल्गुनीश्रवणाकार्त्तिकचैत्र्या वा ॥ २५ ॥
एभ्यः ठण् वा स्यात् खौ । फाल्गुनी पौर्णमासी
अस्य-फाल्गुनिको मासः, फाल्गुनो वा । श्रा-
वणिकः, श्रावणः । कार्त्तिकिकः, कार्त्तिकः ।
चैत्रिकः, चैत्र ।

देवता ॥ २६ ॥ सेति वासमर्थादत्येति तार्थं
यथाविहित त्वो भवति यद्वात सा देवता चेत् ।
अर्हन् देवता अस्य आर्हतः । जैनः । शैवः ।
वैष्णवः । बौद्धः । भागवतः ।

शुक्राद् घ ॥ २७ ॥ शुक्रशब्दाद् घो
भवति । शुक्रो देवतास्येति शुक्रियः ।

* वृचातोऽपोनपादपानपाच्छतद्वाद् ॥ २८ ॥
एभ्यो धो भवति तत्सन्वियोगे चात वृभाव ।

अपोनपादेवतास्येति अपोनप्त्रियः । अपान-
प्त्रिय । शतमृदियः ।

छः ॥ २९ ॥ तेभ्य छो भवति वृभा-
वश्चातः । अपोनप्त्रीयः । अपानप्त्रीयः । शतमृदियः ।

+ पैगाक्षीपुत्रादिभ्यः ॥ ३० ॥ एभ्य छो
भवति देवतार्थे । पैगाक्षीपुत्रीय । तार्णनिदवीय ।

महेंद्राद् घाण् च ॥ ३१ ॥ महेंद्रशब्दाद्
सास्य देवतार्थे घाणौ स्त छश्च । महेंद्रिय,
महेंद्रः, महेंद्रीय ।

कसोमाद्व्यट् ॥ ३२ ॥ आभ्यां घ्यण्
स्यात् देवतार्थे । कः प्रजापतिदेवताऽभ्य-फाच ।
फाची । सौम्य । सोमी ।

* वाय्वृतूपःपितुर्य ॥ ३३ ॥ एभ्यो यो भवति
देवतार्थे । वायव्य । ऋतव्य । उपत्य । पित्र्य ।

* घावापृथिवीसुनासीराग्नीपोममरुत्वद्
वास्तोष्पतिगृहमेधाच्छश्च ॥ ३४ ॥ एभ्यश्चो
भवति यश्च देवतार्थे । घावापृथिवीय । घावापृ-
थिव्यः । सुनासीरीयः । सुनासीर्यः । अग्नीपोमीय ।
अग्नीपोम्य । मरुत्वतीय । मरुत्वत्यः । वास्तो-
ष्पतीय । वास्तोष्पत्यः । गृहमेधीय । गृहमेध्य ।

महाराजमोष्ठपदाहण् ॥ ३५ ॥ आभ्या ठण्
स्यात् देवतार्थे । माहाराजिकः । मोष्ठपदिक ।

कालाद् भवरत् ॥ ३६ ॥ कालवाचिभ्यो
देवतार्थे भव इव त्यविधिर्भवति । यथा-मासे भव
मासिक । आर्द्धमासिक । तथा मासो देवताभ्य
मासिक । आर्द्धमासिक । सान्त्सरिक । वासत ।

+ आदेऽश्चदसः प्रगाथ ॥ ३७ ॥ वासमर्था-
दादिभूताच्छदस तार्थं यथाविहित त्वो भवति ।

यस्यात् स प्रगाथश्चेत् । पचिरादिरस्य प्रगा-
थस्य पात्क । आनुष्टुभः । आदेरिति किं ।
अनुष्टुभमध्यमस्य प्रगाथस्य ।

तस्य समूह ॥ ३८ ॥ तस्येति तासम-

धार्मि समूह इत्येतस्मिन्नेयं यथाविहितं त्यो भवति ।
फाफानां समूहः काफः । बार्कः । वानस्पत्यः ।

भिक्षादे ॥ ३९ ॥ भिक्षादिभ्यो यथा-
विहितं त्यो भवति समूहेऽर्थे भिक्षाणां समूहः-
भैक्षः । क्षेधः । कारीपः । गार्भिजः । यौवनः ।

+ क्षुद्रकमालरातः सेनाग्वी ॥ ४० ॥
अस्मादणं स्यात् सेनाग्वी । क्षुद्रकाश्च मालवाश्च
क्षुद्रकमालवाः—तेषां समूहः क्षौद्रकमालवी सेना ।
स्त्राविति किं ? क्षौद्रकमालवकः ।

गोनृद्वदोक्षोपद्रोरधराजराजयराजपुत्र
यत्समनुष्याजह् दुष् ॥ ४१ ॥ गोयवाचिभ्यो
वृद्धादिभ्यश्च वुञ् भवति समूहे । औपगजकः ।
गार्गकः । वार्द्धकः । औक्षकः । औष्टकः । औरभ्रकः
राजकः । राजन्यकः । राजपुत्रकः । वात्सकः ।
मानुष्यकः । आजकः ।

कैदाराद् यञ् च ॥ ४२ ॥ अस्मात्
समूहे यञ् भवति वुञ् च । कैदार्यः । कैदारकः ।

* हस्तिकवच्यचित्ताद्य ठण् ॥ ४३ ॥ हस्तिर्
कवचिन्शब्दाभ्यां आचितवाचिभ्यः कैदाराद्य
समूहेऽर्थे ठण् स्यात् । हस्तिनां समूहः हास्तिकः ।
कावचिकः । आपूपिकः । शाप्कुलिकः । मौदाकिकः ।
कैदारिकः ।

+ धेनोरनञ् ॥ ४४ ॥ अनञ्पूर्वाद् धेनोष्ठण्
स्यात् समूहे । धैनुकः । अनञ् इति किं ? जघेनुनां
समूहः आघेनवः ।

* छोऽश्वाद्वा ॥ ४५ ॥ अश्वात् समूहे छो वा
स्यात् । अर्धायः । आश्वः ।

* केशाण्य ॥ ४६ ॥ केशात् समूहे ण्यो
वा स्यात् । कैश्यः । कैशिकः ।

गणिकाया ॥ ४७ ॥ गणिकाशब्दात् ण्यो
भवति । गाणिक्यः ।

। श्वोकादिभ्योऽभिन् ॥ ४८ ॥ श्वन्शब्दादे

उकादिभ्यश्च यथामन्य अञ् इनौ स्तः । श्वनां
समूहः शौवः । अह्नां जाह् । दाहेना—दाहः । उकिनी ।
सलिनी । कुटुबिनी ।

। णञ् पश्चात् ॥ ४९ ॥ पशुशब्दात् णञ् स्यात् ।
पशूनां समूहः पार्श्वः ।

गजग्रामजनवधुमहायात् ॥ ५० ॥ गजादे-
स्तल् स्यात् । गजानां समूहः गजता । ग्रामता ।
जनता । वधुता । सहायता ।

- पृष्ठपाहीनौ ऋन् ॥ ५१ ॥ पृष्ठं अहन् शब्दाभ्यां
ययासल्य यसत्सौ निपात्सौ ऋन् चेत् । पृष्ठानां
समूहः पृष्ठयः । जदीनः । जाहमन्यन् ।

चरणाद्धर्मवत् ॥ ५२ ॥ चरणं फठादिस्त
द्वाचफाद् समूहे धर्म इव त्ययिधिः स्यात् । यथा-
फठानां धर्मः फाठकः । कालापकः । तथा—तेषां
समूहः फाठकः । कालापकः । छादोम्यः ।

। वातादूल ॥ ५३ ॥ वातात्समूहेऽर्थे ऊल
स्यात् । वातूलः ।

+ यः ॥ ५४ ॥ वातात् यो भवति । वातानां
समूहो वात्स्याः ।

पाशादे ॥ ५५ ॥ पाशादिभ्यो षो भवति ।
पाशानां समूहः पाश्याः । तृष्याः । सत्स्याः ।

- ब्राह्मणपादरराडवात् ॥ ५६ ॥
एभ्यः समूहे यः स्यात् । ब्राह्मण्यः । माहव्यः ।
बाहव्यः ।

गोरथात् ॥ ५७ ॥ गाभ्यां समूहे यो भवति ।
गव्याः । रथ्याः ।

* ऋकट्य ॥ ५८ ॥ ताभ्यां समूहे ऋकट्यौ
स्तः । गोत्राः । रथकट्याः ।

- पुरुषात् कृताहतवधविकारे च ण् ॥ ५९ ॥
पुरुषात् ण् स्यात् समूहे कृतादर्थे च । पुरुषाणां
समूहः पौरुषेयः । पुरैश्च । कृत पौरुषेयः मयः ।
पुरुषाय हितः पौरुषेयः शीतलनाय । पुरुषस्य

विकारो भयो वा मौल्येय ।

* पितृमातृन्यालङ् भ्रातरि ॥ ६० ॥ आ-
भ्यां यथासंख्य व्य उलङ् इत्येतौ स्त आतरि
वाच्ये । पितृभ्राता पितृव्य । मातृभ्राता मातृलः ।

* दामहृत् पित्रोः ॥ ६१ ॥ ताम्भ्यो पित्रो-
र्वाच्ययोर्दामहृत् स्यात् । पितुः पिता पितामहः ।
पितृर्माता पितामही । मातुः पिता मातामहः ।
मातृर्माता मातामही ।

क्षीरेज्वे- सोढदूसमरीसाः ॥ ६२ ॥ अवि-
शब्दाच्चासमर्थात् क्षीरेऽर्थे सोढादयः स्युः । अवे
क्षीर अविशोढ । अविदूस । अविमरीस ।

+ वीरात्तेजोविरोधे योऽञ् ॥ ६३ ॥ वीरा-
त्तेजसि विरोधे चार्थे योऽञ् च म्यात् । वीरस्य
तेजो वीर्यं । वीरस्य विरोध-वैर ।

* गण्डेऽनगादिभ्यः ॥ ६४ ॥ तासमर्थाद्
भगादिवर्जितात् राष्ट्रेऽर्थे अण् स्यात् । शिवानां
राष्ट्रं शैव । गाधारीणां गोधार । उपुष्टाना-भौ-
पुष्ट । आभिसार । अनगादिभ्य इति किं 'अ-
गानां राष्ट्रं । वगानां राष्ट्रमिति वाक्यमेव ।

भौरिक्यैपुकार्यादेर्विधमक्त ॥ ६५ ॥ भौरि-
क्यादेः ऐपुकार्यादेश्च गण्डे यथाभारय विधमक्तौ
त्यौ स्त । भौरिकीणां राष्ट्रं भौरिकिविधं ।
भौरिकिविधं ऐपुकारिमक्त । सारस्यायनमक्त ।

राजन्यादिभ्यो बुञ् ॥ ६६ ॥ एभ्य राष्ट्र-
ऽर्थे बुञ् भवति । राजन्यानां राष्ट्रं राजन्यक ।
दैवयातक । शालकायनक ।

+ वसातेर्वा ॥ ६७ ॥ वसातिशब्दात् बुञ् वा
स्यात् । वसार्तानां राष्ट्रं वासातक । वामात ।

तदस्मिन् युद्धे योद्धर्मात् ॥ ६८ ॥
तदिति वासमर्थात् योद्धृवाचिनोऽर्थवाचिनश्चा-
स्मिन्नितीवर्धे यथाविहितं त्यो भवति युद्धे गम्य
माने । विद्यापरा मोक्षारोऽस्मिन् युद्धे-वैद्यापर ।

पौरव । भारत युद्ध । सुलोचनाऽर्थं प्रयोजन-
मस्मिन् युद्धे सौलोचन । स्वायप्रभ । सौतार ।

प्रहरणात् क्रीडायां ण ॥ ६९ ॥ वासम-
र्थात् प्रहरणवाचिन ईवर्धे णो भवति क्रीडायां ।
दडा प्रहरणमस्यां क्रीडायां दाडा । मौष्टा ।
पादा । क्रीडायामिति किं 'खङ्ग प्रहरणमस्मिन् युद्धे ।

। भावघनोऽस्या ॥ ७० ॥ भावे यो पञ्च तद-
त्ताद् वासमर्थात् अभ्यामितीवर्धे णस्य स्यात् ।
दडाघातोऽस्यां तिथौ दाडाघाता तिथि ।
मौशलाघाता भूमि । भावप्रहणं किं 'प्राकारोऽस्या ।

इयैनपातातैलपाता ॥ ७१ ॥ एतौ शब्दौ
निपात्यौ । इयैनामिव पातोऽस्यां क्रीडायां
वर्तते इयैनपाता । तिलानामिव पातोऽस्यां तैल-
पाता । इयैतिलयो पाते णपरे मुस् निपात्य ।

तेद्वेच्यधीते ॥ ७२ ॥ तदिति इप्समर्थात्
वेत्त्यधीते इत्येतयोरर्थयोर्थथाविहितं त्यो भवति ।
व्याकरणं वेत्त्यधीते वा वैयाकरणः । सैद्वात । छादस ।

पदकल्पलक्षणानारख्यानारयायिकाक्रतु-
कथादेष्टुण् ॥ ७३ ॥ पदकल्पलक्षणातेभ्य
आस्यानारख्यायिकाक्रतुवाचिभ्यः उक्त्यादिभ्य-
श्चेप्समर्थेभ्य णम् भवति । पूर्वपद वेत्त्यधीते वा
पूर्वपादिकं । औत्तरपादिकः । मातृफलपिक ।
पाराशरफलपिक । गौलक्षणिक् । आश्वल-
णिकः । यवकीर्तमाख्या वा वेत्त्यधीते वा यावकी-
तिक । आविमारफिक । वासवदत्ता आख्या-
यिका वेत्त्यधीते वा वासवदत्तिक । सौमनोहरि-
कः । क्रतु —आमिलोमिकः । बाजपेयिक ।
उदभ वेत्त्यधीते वा औद्विधक । याज्ञिक । नैया-
यिक । नैयासिक । पौराणिक । लाक्षणिक् ।

— अकल्पात् सूत्रात् ॥ ७४ ॥ कल्पवर्जिता-
त् सूत्रात्तात् ठण् स्यात् । वृत्तिमूत्र वेत्त्यधीते वा
वाचित्त्विक । तात्त्वार्थसूत्रिक । अकल्पादिति

किं ? कालसूत्र ।

× अनिश्चयानामर्थसमर्थाद् विद्याया ॥७५॥

व्याप्यदेवर्जितात् विद्यानात् ठप् म्यात् । वायस-
विद्या वेत्स्यधीते वा वायसादिदिक् । सार्धविधि
क् । अज्यादिरिति किं ? अदयवा विद्या
त्रिविधा तां वेत्स्यधीते वा नैविद्य* । छात्रविद्यः ।
आगविद्य । धर्मविद्य । सासगविद्य ।

यातिर्काश्चित्कर्तृकागितिकानुनाम्नि
॥ ७६ ॥ यातिनादयो निवात्यते । यातिव्य
वेत्स्यधीते वा याजिक । ठप् इत्यस्य च निपा-
त्यते । औपिथ्यम्—औपिथ्यम्* । लोकायत—लो-
कधितिक । ठणि यकागकारम्येत्य । अनु-
ब्राह्मणी । अनुनाम्निगौ । इन् ।

× शतपठे पयस्यद्वा ॥७७॥ आभ्यां पठो य
पथिनश्चब्दः, तत्तात् वेत्स्यधीते चार्थं ठप् भव-
ति । शतपथ वेत्स्यधीते वा शतपथिकः । पष्टिपथिक
+ पदोच्चरपदेभ्यष्ट ॥ ७८ ॥ पदश्च उच-
रपद अन्य तस्मात् पदात् उचरपदात् पदोच्चर-
पदाच्च ठो भवति । पृथपद वेत्स्यधीते वा पूर्व-
पथिक । पथिक । उचरपथिक । पदोच्चरपथिक ।

क्रमादेर्वुन् ॥ ७९ ॥ क्रमादेर्वुन् म्यात् ।
क्रम वेत्स्यधीते वा क्रमव । शिक्षक । पदव ।
+ ससरादिरेष ॥ ८० ॥ सादे सर्वादक्ष
वेति भवति चार्थं तस्योप भवति । ससरादि ।
ससमह । अण ण् । सर्वविद्य । सर्वतत्र ।
ठण उप ।

× स्थितान् सूत्रात् ॥ ८१ ॥ स्थितान् सूत्रात्
य को विहित तत्तात् सूत्रे वतमानात्
धीते चार्थं तस्योप भवति। पचायाया प
स्येति पचक सूत्र तद्विद्वत्कीयते
अनन्त्रा । अष्टक्य प
आहता । स्थिमहण

प्रोक्तान् ॥ ८२ ॥ प्रोक्तत्वात् विहित-
स्य वेदिश्रयेणैव योप भवति । गोतमेन प्रोक्त
गातम् । तद्वेत्स्यधीते वा गातम् । सुपर्मणा प्रोक्त
सौधम् । तद्वेत्स्यधीते वा सौधम् । भाद्रवाहव ।

* वेदेत्तन्नाम्न ॥ ८३ ॥ वेदवाचिप्रोक्तत्वात्
इत्यतः च ब्राह्मणवाचि वेदिश्रयेणैव प्रदुष्यते
गान्यत्र । कठेन प्रोक्त एव ह्यदो वेत्स्यधीते वा
कठ । मोदेन—मोद । इन् ब्राह्मण-ताम्येन
प्रोक्त ब्राह्मण विद्वति अधीयते वा तादिन ।
भाल्लरिन । ऐतागयिण । इन्महण किं ?
याजवल्क्येन प्रोक्ताणि याजवल्क्यानि ब्राह्मणानि ।

* सोऽग्रास्तीति देश र्वौ ॥ ८४ ॥ स इति
वासमर्थात् अग्रेतीति यथाविहित त्वो भवति
यो वांताथः । स चेदस्तीति भवति यच्चदेवतीप्
तिर्दिष्ट ॥ चेदेशः, सुविषये । इतिररणो भू-
मादिविषये विवक्षार्थ । उदुधरा अस्मिन् देशे
सति औदुहरः । वाल्वज* । पार्यतः ।

तेन निर्वृत्त* ॥ ८५ ॥ तेनेति भा-
समर्थात् निर्वृत्त इत्येतस्मिन् यथाविहित त्वो
भवति देशः त्वो । कुर्वाणि निर्वृत्ता कौशाक्षी
नगरी । कारुक्षी । पा । सागर ।

तस्य निराससाद ॥ ८६ ॥ त-
स्येति तासमर्थात् निवासात् इत्येतयोर्द्वयो
यथाविहित त्वो भवति । अनावो निवास
आनुनाव । सक्त्यायाः साफल तगर । वराण-
साया अद्वमवा—वाराणसीविदिनाया—मैदिश ।

कुल्लणकटेलसेचदणययफण्फिनिज्
कण्डपण्णकटेलसेचदणययफण्फिनिज्

॥ ८७ ॥ जरीहणादिभ्यः
वजादयः, पोडश
निर्वृत्त

आरीहणक । चाटवक । द्रौघणक । कुशा-
धादे छण । कुशाधेन निर्वृत्त कार्शार्थीय । आरी-
ष्टीय । वैशालीय । ऋश्यादेः कः । ऋश्याः
अस्मिन् देशे सति ऋश्यकः । न्यग्रोधकः । सर-
क । कुमुदादेष्ट । कुमुदान्यस्मिन् देशे सति
कुमुदिकः । इकटिकः । सकटिक । काशादेरिलः ।
काशा अस्मिन् सति-काशिलः । वासिल । अश्व-
थिल । तृणादेः सः । तृणान्यस्यां सति तृणसा ।
नडसा । पर्णसा । प्रेक्षादेरिन् । प्रेक्षया निर्वृत्त
मेक्षी । फलका । वधुकी ॥ अश्मादेर । अश्मानोऽ
स्मिन् सति अश्मर । यूथरः । ऊपर । स-
रयादेष्टण्-सन्ध्या निर्वृत्त सात्सेयः । सात्विद-
त्सेय । वायुदत्सेय । सकाशादेर्ष्यः-सकाशेन
निर्वृत्त साकाश्य । कापिल्य । सौपर्य ॥ बला
देर्ष-बलेन निर्वृत्त बल्य । मूल्य । कुल्य ॥ प-
क्षादेः कण्-पक्षेण निर्वृत्त पक्षायण । पक्षा-
यन । सौपायणः ॥ कणदि फिन्-कणेन नि-
र्वृत्त कार्णायनिः । वाशिष्ठायनिः । आर्कायणि
सुतगमादेरिन्-सुतगमेन निर्वृत्त सौतगमि ।
मौनिविचि । माहापुत्रि । वराहोदेः कण्-व-
राहा अस्मिन् देशे सति वाराहक । पालाशक ।
वैडम्भक ॥ कुमुदादेष्टण्-कुमुदान्यस्मिन् सति
कौमुदिक । आश्वत्थिक । गौमटिक ॥

जनपद उच्यते ॥ ८८ ॥ चतुर्वर्धेषु य
स्य तस्योऽंश भवति जनपदेऽंशधेये । पचाल-
स्यापत्यानि पचालस्तेषां निवासो जनपद प
चाला । अगा । वगा । कर्लगा । ऊरव ।

वरणादिभ्यः ॥ ८९ ॥ एभ्यः परस्य चा
तुरर्थिकस्य त्यस्योऽंश भवति । वरणागामदूग्भव
वरणाः नगर । गोदी हनै तयोरदूरभव गोदी
ग्रामः मयुग ।

+ शिरीषाहुष्कण्ठा ॥ ९० ॥ शिरीषश

वाहुष्कादयश्चातुरार्थिका भवति । शिरीषाणाम-
दूरभवो ग्राम शिरीषाः । शिरीषक । शिरीषिक ।

शार्करायाष्टण् उच्यते ॥ ९१ ॥ शार्कराश-
ब्दात् टणादयः उशादयश्च चातुरार्थिका स्युः ।
शार्करा अस्मिन् ग्रामे सति शार्करिकः । शार्करीयः ।
शार्कराः । शार्करा । शार्करकः । शार्करिक ॥

नद्यां मत्तुः ॥ ९२ ॥ नद्या देशे खौ
म्वो मत्तुः म्यात् चातुरार्थिकः । उदुम्वग अस्यां
सति उदुम्वरावती । मशकावती । पुष्करावती ।

मन्वादेः ॥ ९३ ॥ मन्वादिभ्यो मत्तु-
श्चातुरार्थिक स्यात् । मन्वस्मिन् देशेऽस्ति मन्वु-
मान् । विशवान् । स्थाणुमान् ।

कुमुदनडवेतसगाहिपादेडत् ॥ ९४ ॥ कुमुदा-
वेर्मत्तुश्चातुरार्थिक स्यात् स च डित् । कुमुता-
न्यस्मिन् देशे सति कुमुदान् । नड्वान् ।
वेतस्वान् । महिष्मान् ॥

* नडशाडाहलः ॥ ९५ ॥ आभ्या बलो भवति
चातुरार्थिक स च डित् । नड्वल । शाटवल ।

शिव्वायाः ॥ ९६ ॥ शिव्वागञ्जाहलः स्यात्
चातुरार्थिक । शिव्वाया निर्वृत्त शिव्वावल तगर ॥

उत्तरागदेष्टः ॥ ९७ ॥ उत्तरादिभ्य-
श्चतुर्षु अथपु जो भवति । उत्तराऽस्मिन् देशेऽ-
स्ति उत्तरियः । मकरियः । शूलियः ।

* नडादेः कञ् ॥ ९८ ॥ नडादिभ्यश्चतुर्व-
धेषु कञो भवति । नडा अस्मिन् देशे सति न-
डकीय । प्लक्षकीय । विल्वकीय ॥

शेषे ॥ ९९ ॥ शेषे अंशधेये यथाप्रहितं
त्यो भवति । चक्षुषा गृह्यते चाक्षुष रूप ।
श्रावणः शब्दः । हृषदि पिष्टा, दार्पणं शक्तवः ।
अधैरवृत्ते आदेशो रश्च । चतुर्भिर्वृत्तते चातुरादयः ।

राष्ट्रदूराचराय घेत्याह ॥ १०० ॥ रा-
ष्ट्रान्येयामास्य घादयो भवति शेषे । राष्ट्रं न

तो भवो वा राष्ट्रियः । दूरेत्य । औत्तराहः ।

पारावारपारापारावारपारेभ्यः स्वः

॥ १०१ ॥ पार अवार पारावार अवार पार
इत्येतेभ्य खो भवति । पारीण । अवारीण ।
पारावारीण । अवारपारीण ।

ग्रामाद् यत्खञ् ॥ १०२ ॥ ग्रामाद् शेषेऽर्थे
यत्खनौ स्तः । ग्रामे जातो भवो वा ग्राम्यः,
ग्रामीण ।

। ढकञ् ॥ १०३ ॥ ग्रामशब्दाच्छेषेऽर्थे ढक
ञ् स्यात् । ग्रामेयक ।

कत्र्यादे ॥ १०४ ॥ कत्त्रि प्रभृतिभ्यो ढ
कञ् स्यात् शेषे । कत्रौ जातो भवो वा काले
यकः । पौष्करेयक । पौष्कलेयकः ।

* कुड्यादिभ्यो यत्ख ॥ १०५ ॥ एभ्यो
ढकञ् स्यात् शेषेऽर्थे यत्ख च तत्तनियोगे । कु
ड्याया जातः कौडैयक । कुण्यायां जातः कौ-
णैयकः ।

— कुलकुक्षिग्रीवाच्छ्वास्पलकारे ॥ १०६ ॥
कुलदेर्ढकञ् स्यात् श्वाद्यर्थे । कुले जातो भवो
वा कौलेयक श्वा । कौक्षेयकोऽसिः । कौषेयकोऽ
लकारः । अन्यत्र—कौल । कौक्ष । कौष ।

नद्यादेर्दण् ॥ १०७ ॥ नद्यादिभ्यः शेषेऽर्थे
दण् स्यात् । नद्यां जातो भवो वा नादेय ।
माहेय । वाराणसेय* ।

* पुर पश्चादक्षिणाच्यण् ॥ १०८ ॥ एभ्य
शेषेऽर्थे ल्यण् स्यात् । पुरो भव पौरस्त्य । पा
श्चात्य । दाक्षिणात्य ।

+ वाल्हासुर्दिर्दिक्तापिद्वयाष्ट्युण् ॥ १०९ ॥
एभ्य* शेषे ष्ट्युण् स्यात् । वाल्हिणु जनपदे जा-
त वाल्हायनः । और्दायन । पार्दायन । का
पिशापनी द्राक्षा ।

रत्नोर्गगिनि ॥ ११० ॥ रत्नशब्दाद् ष्ट्युण् स्याद्वा

अगिनि । रत्नवायणो गौ । रत्नवो गौ । अगिनी
ति किं ? रत्नव. कबलः ।

* द्युमोत्थत्यपाग्भ्यां यः ॥ १११ ॥ दिव
प्रादिपूर्वात् अन्तेऽर्थे यो भवति, शेषेऽर्थे । दिवि
जातो भवो वा दिव्यः । प्राच्य । उदीच्यः ।
प्रतीच्यः । अपाच्यः ।

+ कामेहाविस्तस्त्राच्यच् ॥ ११२ ॥ कामिभ्यः
तस्त्रत्यतेभ्यश्च शेषेऽर्थे त्यच् भवति । क जातो
भवो वा कत्य । अमात्य । इहत्य । आविष्ट्य* ।
तत्तस्य* । यतस्यः । कुतस्य । कुत्रस्यः ।
तत्रत्यः । यत्रत्य ।

+ निसो गतो ॥ ११३ ॥ निस गतेऽर्थे त्यच् स्यात् ।
निर्गतो वर्णाश्रमेभ्यः इति निष्टय ।

वैपमोद्यः श्वस्त ॥ ११४ ॥ एभ्य शेषे-
ऽर्थे त्यच् वा स्यात् । वैपमो जातः वैपमस्त्य ।
वैपमस्तन । श्वस्त्य । श्वस्तनः । श्वस्त्य । श्वस्तनः ।

* रूप्यद्वारण्याणः ॥ ११५ ॥ रूप्यद्वारण्या-
शब्दाच्च शेषे णो भवति । वृकरूप्ये जात वार्क-
रूप्य । तैविरूप्य । आरण्या पद्मव ।

* दिक्प्राचोऽस्तौ ॥ ११६ ॥ दिग्पूर्वात् दृढः
शेषे णो भवति अस्तौ । पूर्वस्यां शालाया भवः
पौर्वाशाल । दाक्षिणशालः । औत्तरशालः । अस्ता-
विति किं ? पूर्वेषु कामशस्या जात पूर्वेषु-
कामशमः ।

* मद्रादञ् ॥ ११७ ॥ दिक्प्राचो मद्रशब्दाच्छे-
पेऽञ् स्यात् । पूर्वेषु मद्रेषु जातो भवो वा पौर्वा-
मद्र । आपरमद्रः ।

— उदग्रामादयकृल्लोम्न ॥ ११८ ॥ उदी-
च्यग्रामवाचकात् यद्वृल्लोमन् शब्दात् शेषेऽञ्
स्यात् । याकृल्लोम । उदग्रामादिति किं ?
याकृल्लोमन ।

* गोष्ठ्यादे ॥ ११९ ॥ गोष्ठीप्रभृतिभ्योऽञ्

स्यात् । गोष्ठ्यां जात. गौष्ठ । तैकी । तैकः ।
गौमती । गौमत ।

* सकलादेगोत्रे ॥१२०॥ सकलादेगोत्रे
यस्यो विहित तदंताच्छेषेऽर्थेऽञ् स्यात् । सकल-
स्यापत्य साकल्यस्तस्येमे छात्राः साकल्याः ।
काठा । गौकक्षा । गोत्र इति किं 'सकलो
देवताऽस्येति साकलस्तस्येमे साकलीया ।

इजः ॥१२१॥ गोत्रे य इज् तदंतादञ्
स्यात् शेषेऽर्थे । दाक्षेः छात्राः दाक्षा । माहाकाः ।

न द्व्यचः प्राग्भरतेषु ॥ १२२ ॥ द्व्यच्
इजत यत् प्राग्गोत्रे भरतगोत्रे च वर्तते तस्मादञ्
न स्यात् । चिकेरिमे छात्राः चैकीयाः । पौष्पी-
याः । भरतेषु-कासेरिमे कासीया । वासीयाः ।
द्व्यच इति किं 'पानागारेः छात्रा पाजागारा ।
प्राग्भरतेष्विति किं 'झाक्षाः ।

भवतृष्णच्छः ॥ १२३ ॥ अस्मात् शेषेऽर्थे
ठ्णच्छौ त्वौ स्त । भवतो भवत्या बाऽय भाव-
त्कः । भवदीय ।

+ जनपरराह वृछः ॥१२४॥ एभ्यः शेषे वृछो
भवति । जनस्येव जनकीय । परकीय । राज-
कीय । स्वदेवयोरप्यत्र ग्रहणमिति केचित् ।
स्वकीय । देवकीय ।

दोऽछः ॥१२५॥ दुसंशकात् शेषे छो भवति
तस्याय तदीय । यदीय । गार्गीयः । स्वाय-
प्रगीयः । आसीय ।

+ शीतादिभ्य कालात् ॥ १२६ ॥ शीता
दिभ्य परो य कालशब्दस्तदंताच्छेषेऽर्थे छो
भवति । शीतकालीय । उष्णकालीय ।

। ज्यादिभ्यष्टञ्जिठौ ॥ १२७ ॥ विप्रमृति
भ्य परो य कालशब्दस्तदंताच्छेषे ठञ्जिठौ त्वौ
स्तः । वैकालिकः । वैकालिकी । वैकालिका ।
आनुकालिक । आनुकालिकी । आनुकालिका ।

* फाड्यादेः ॥१२८॥ काशिप्रमृतिभ्यो टुभ्य
क्षेपे ठञ्जिठौ स्तः । काशौ जातः-काशिनः ।
काशिकी । काशिका । वैदिक । वैदिकी । वैदिका ।

वाहीकग्रामेभ्यः ॥१२९॥ वाहीकदेशग्राम-
वाचिभ्यो दुभ्यः शेषेऽर्थे ती स्तः । साकले जातो
भवो वा साकलिक । साकलिकी । साकलिका ।
माधविकः । माधविकी । माधविका । कारत-
पिकः । कारतपिकी । कारतपिका ।

बोशीनरेषु ॥ १३० ॥ उशीनरेषु ये
ग्रामाः तद्वाचिभ्यस्ती वा स्त । आकजालिषु
जाता भवा वा आकजालिकी । आकजालिका
आकजालीया । सौदर्शनिका । सौदर्शनिकी ।
सौदर्शनीया ।

जोर्देशे ठञ् ॥ १३१ ॥ उवर्णातादेश-
वाचिनष्टञ् स्यात् । शबरजन्वा जातो भवो वा
शाबरजन्वुक । नैपादकर्षुकः । देशे इति किं '
पटोऽछात्रा पाटवा ।

दोरेव प्राचा ॥ १३२ ॥ उवर्णाताहो प्राचां
देशवाशिना दुसंशदेभ्य ठञ् स्यात् शेषे । आढक-
जन्वा जात आढकजन्वुक । नापितवास्तुक ।
नियतोय प्राचा दोरेव-मास्तुवास्तव ।

कयायाः ॥ १३३ ॥ कयायाः शेषे ठञ्
स्यात् । कयाया जातो भवो वो काधिको गौः ।

वर्णी जुञ् ॥ १३४ ॥ वर्णी जनपदे या
कथा तस्याः जुञ् भवति । काथकोऽथ ।

धन्वयोऽभ्यष्टञ्पुरवातात् ॥१३५॥ धन्व-
वाचिनो यकारोऽह प्रत्यपुरवहइत्येवमताच्च देश-
वाचिनो दोर्वुञ् स्यात् । पारेधन्वति जात पारे
धन्वकः । आपारेधन्वकः । ऐरावतक । योर्
सांकाश्ये भव सांकाश्यकः । कापिल्यकः ।
मालाप्रत्यकः । नदीपुरक । फाल्गुनी वह्क ।

गोटीतो प्राची ॥१३६॥ रोष्ट ईकाराणां
दो प्राग्देशवाचिनो बुज् स्यात् । पाटलिपुत्रक ।
ऐकचक्रक । काकदी काकदकः । माकदक* ।
* राष्ट्रेभ्य ॥१३७॥ राष्ट्रवाचिनो देशात्
दोर्बुज् स्यात् । आभिसारक* । आदर्शक ।
आपुष्टक ।

* उष्टु ॥१३८॥ राष्ट्रावाचिनो देशात् बहु-
विषयाद् बुज् स्यात् शेषे । अग्रेषु जातो भवो
वा आगन् । वागकः । दार्बक । आजभीदक ।
रुच्छात्रिवक्तृत्तयो ॥१३९॥ कच्छा
दिघादेशवाचिनो बुज् स्यात् शेषेऽर्थे । मरकच्छे
जातो भवो वा भारुच्छक* । पैप्पलिकच्छक ।
काढामक । वैतुजामक । पैदुवत्तक । तितुवत्तक ।
माहुवर्तकः । चाक्वर्तकः ।

धूमादे ॥१४०॥ धूमादिभ्यो देशवाचि-
भ्यो बुज् स्यात् शेषे । धौमक । गार्तिक ।
तैर्धक । काक्षक ।

* कृष्णात् सौरीरेषु ॥१४१॥ सौरीरेषु भ्रामात्
कृष्णात् बुज् स्यात् शेषेऽर्थे। कौलकः । कौलोऽन्यत्र ।
+ समुद्राभौवो ॥१४२॥ समुद्रशब्दादेश-
वाचिनो बुज् स्यात् शेषे स चेत् नो ना वा भव-
ति । सामुद्रिका नौ । सामुद्रको मनुष्य । अ-
न्यत्र-सामुद्र लवण ।

नगरात् कुत्सादाक्ष्ये ॥१४३॥ नगरा-
देशनाचकाच्छेषे बुज् स्यात् कुत्सायां दाक्ष्ये
च । केनाय पुरषो मुषित इह नगरे मनुष्येण
समायत एतन्नगरके चोरा हि नागरका भवति ।
केनाय वीणा वादिता । इह नगरे मनुष्येण उप-
पद्यते एतन्नगरके निपुणा हि नागरका भवति ॥
कुत्सादाक्ष्ये इति किं ? नागर पुरुष ।

+ नृपध्यध्यायन्यायाविहारेभ्योऽरण्यात् ॥१४४॥
अरण्यादेशवाचिनो बुज् स्यात् शेषे आद्यर्थे । आ-

रण्यको ता, पथा, अज्यायः, न्यायः, विहार,
हन्ती वा । आरण्या* औपधयोऽन्यत्र ।

+ वा गोमये ॥१४५॥ अरण्यशब्दादेश-
वाचिनो बुज् वा स्यात् शेषे गोमये । आरण्य-
क । आरण्य गोमयः ।

कुरुगुगधरात् ॥१४६॥ आभ्यां देशवा-
चिभ्यां बुज् स्यात् वा । कुरुपु जातो भवो वा
कौरवक । कौरव । यौगधरक, यौगधरः ।

वृन्निमद्रात् क ॥१४७॥ आभ्यां
देशवाचिभ्यां शेषे को भवति । वृन्नि । मद्रफ ।

कोढोऽण् ॥१४८॥ कोढो देशवा-
चिनोऽण् स्यात् । नदीपिकेषु जात आर्षिक । माहि-
पिक । आदमक ।

कच्छादेः ॥१४९॥ कच्छादिभ्योऽण्
स्यात् शेषे । काच्छ । सैधय । वार्णव ।

नृत्तस्थे च जुज् ॥१५०॥ त्रि तत्स्थे
च कच्छादेर्बुज् स्यात् । काच्छदेः ना । का-
च्छकमस्य जल्पित दासित । काच्छिका धूला ।
धव-मैषको ना ।

गोयवागवपत्तौ शास्त्रात् ॥१५१॥ शा-
स्त्रादेशवाचिन शेषे बुज् स्यात् गवि यवागवां
वपत्तौ च । शास्त्रको गौ । शास्त्रिना यवागू
शास्त्रको मनुष्य । पत्त्विति किं ? शास्त्रा
ग्रीहयः । शास्त्र पत्ति ।

* पृथिवीमध्याग्निवासाधरणेऽण् मध्यमश्च
॥१५२॥ पृथिवीमध्यशब्दात् निवासभूता-
धरणे कठादौ ण् स्यात् । मध्यमश्चास्यादेश ।
पृथिवीमध्ये जातो भवो वा माध्यम कठादि ।
निवासादिति किं ? मध्यमीय ।

मर्षद्युगहादिभ्यः ॥१५३॥ गर्तयो ग-
हादिभ्यश्च छो भवति । स्वाविद्गर्ते जातो भवो
वा स्वाविद्गर्तीयः । वृकगर्तीयः । शृगालगर्तीयः ।

गदीय । अतस्वीय । समीय । विषमीय । उत्तमीय ।

* दो फल्गुद्विषाफलदन्तरग्रामहृद्यो
॥ १५४ ॥ दो कोटः सोढः फल्गुद्विषोश्च छो
भवति । आरीहणके जातो भवो वा आरीहण
कीयः । ब्राह्मणकीय । फौटिशिलीयः । माटि-
शिलीयः । दाक्षिण्यकीयः । पादिककीयः ।
दाक्षिण्यकीयः । माहिक्निगरीय । दाक्षिमा
मीय । गोमयहृदीय । दधिहृदीयः ।

प्राचा फटादे ॥ १५५ ॥ प्राचा दे-
शवाचिन फटादे छो भवति दोषे । फटनगरीय ।
फटग्रामीय ।

। पर्णिकृष्णाद भारद्वाजे ॥ १५६ ॥ आम्वा
भारद्वाजदेगवाचिभ्यां छो भवति दोषे । पर्णीयः ।
कृष्णीय । पार्णः । फार्कणोऽप्यत्र ।

पर्वतान्मर्ये ॥ १५७ ॥ पर्वताच्छो भवति
मर्ये । पर्वते जातः पर्वतीयो मरुप्य ।

वा ॥ १५८ ॥ पर्वताच्छेपे छो वा स्यात्
दोषे । पर्वतीयमुदक । पार्वत फल वा ।

+ वैष्णुकादिभ्य छण् ॥ १५९ ॥ णभ्यः
देशवाचिभ्य छण् स्यात् दोषे । वैष्णुकीय ।
वैत्रकीय ।

युस्मदस्मदोऽङ् वाऽङ्गखनौ ॥ १६० ॥
आम्वा अङ्गखनौ वा स्तः तत्तानियोगे तयोः
अङ्गदेशश्च । युस्माक युवयोर्वाऽय यौष्माक ।
यौष्माकीण । युष्मदीय । आस्माक । आ-
स्माकीनः । अस्मदीयः ।

तवकममम्मेकार्थे ॥ १६१ ॥ तयोस्तव-
कममकावादेशौ स्त एकार्थे अङ्गखनौ परत ।
तवाय तावक । तावकीन । मामकः । मामकीनः ।

योऽर्द्धात् ॥ १६२ ॥ अर्द्धात् यो भवति
दोषे । अर्द्धे भव अर्द्धय ।

+ सादेष्टण् ॥ १६३ ॥ सादेर्द्धादृष्टण् स्यात्

दोषे । पुष्करार्द्धे भवः पौष्करार्द्धिकः । वैज-
यार्द्धिक ।

* दिगादेस्तौ ॥ १६४ ॥ दिगादेर्द्धात् यठणौ
स्तौ स्तः । पूर्वार्द्धय । पौर्वार्द्धिक । दाक्षिणा-
र्द्धय । दाक्षिणार्द्धिक ।

ग्रामराष्ट्रस्याणठणौ ॥ १६५ ॥ ग्रामस्य
राष्ट्रस्य चार्द्धात् दिगादेरुणठणौ स्त । ग्रामस्य
राष्ट्रस्य वा पूर्वार्द्धे भवः पौर्वार्द्धे । पौर्वार्-
द्धिक । अपराद्धे जातो भवो वा पार्श्वार्द्धः ।
पार्श्वार्द्धिक ।

परातरधमोत्तमादेर्य ॥ १६६ ॥ परादिपूर्वा-
द्वर्द्धात् यो भवति । पराद्धय । अथराद्धय ।
अथमाद्धय । उत्तमाद्धय ।

+ अतोऽवोऽधसोऽयम् ॥ १६७ ॥ एभ्य अमो
भवति । नतमः । अयम । अधम ।

+ लोकाध्यात्मादिभ्यच्छण् ॥ १६८ ॥ लोक-
घोरध्यात्मादिभ्यश्च ठण् स्यात् । इह लोक जात
भवो वा ऐहलौकिकः । पागलौकिक । अध्या-
त्म भव आध्यात्मिक । आभिदेविक । ऐहिक ।

। समानात्तदादेश्च ॥ १६९ ॥ समानात् समा
नादेश्च ठण् स्यात् । समाने भवा सामानिकाः
देवा । सामानग्रामिका ।

ऊर्ध्वार्द्धमदेहात् ॥ १७० ॥ ऊर्ध्वार्द्धात् पराभ्या
दमदेहाभ्यां ठण् स्यात् । ऊर्ध्वार्द्ध दमो दमादूर्ध्व
वा ऊर्ध्वदमः । तत्र भवः और्ध्वदमिक । और्ध्व-
देहिक ।

+ वर्षार्कान्तेभ्यः ॥ १७१ ॥ वर्षार्कान्तेभ्यः फल-
वाचिभ्यश्च ठण् स्यात् । वर्षार्क भवो वार्षिक ।
पूर्ववार्षिक । मासिक । आर्द्धमासिक । सौर
त्सारिक ।

कर्मणि आर्द्धे शरद् ॥ १७२ ॥ शरच्छब्दा-
त् आर्द्धे कर्मणि ठण् स्यात् । शारदिक आर्द्ध ।

याद इति किं । शारद दधि ।

वा रोगातपे ॥ १७३ ॥ शरद ठण् वा
स्यात् रोगे आतपे च । शरदि भवः शारादिक ,
शारदो रोग आतपो वा ।

निशामदोपहेमतद् ॥ १७४ ॥ एम्भष्ठण् वा
स्यात् शेपे । नैशिकः । नैश । प्रादोषिक ।
प्रादोषः । हेमतिकः । हेमत ।

* ख तोऽणि ॥ १७५ ॥ हेमततकारस्य ख वा
भवत्यणि परत । हेमत । हेमत ।

* वसस्तुद् च ॥ १७६ ॥ अशब्दाद् ठण्
वा स्यात् । तस्य च तुद् जागम । दौवास्तिक ।
श्रन्त्य । श्रस्तनः ।

* पूर्वाक्षापराक्षात्तनद् ॥ १७७ ॥ आभ्यां तनद्
वा स्यात् । पूर्वाक्षे जातो भवो वा पूर्वाहेतन ।
पौर्याहिनः । अपराहेतन । आपराहिक ।

सायचिरमाहेमगेतोः ॥ १७८ ॥ सायमादेः
शिभ्यश्च तनद् स्यात् । साय जातो भवो वा
सायतनः । चिरतन । माहेतन । मगेतन ।
हे — प्राक्तन, मातन्त । दिवातन । दोपातन ।

। चिरपरुपरारेस्तनः ॥ १७९ ॥ चिरादेस्तनो
भवति । विराल । परल । परारिल ।

असध्याघृतुभ्योऽण् ॥ १८० ॥ भेभ्य सध्या-
दिभ्य ऋतुभ्योऽण् स्यात् । तिप्ये भव' तैष ।
पौष । माघः । साध्यः । साधिवेलः । आमा
वात्स्यः । ऋतो — भैष्म । शैशिर । वासत ।

— सवत्सरात् पर्यफले ॥ १८१ ॥ सवत्सरात्
पवणि फले चाण् स्यात् । सावत्सर पर्व फल वा ।

माष्टप एण्यः ॥ १८२ ॥ माष्टशब्दात्
कालवाचिन एण्यो भवति । माष्टेण्य वलाहक ।

* द्वीपाभ्योऽन्वभ्यो ॥ १८३ ॥ अन्वभ्यो समुद्र-
समीपे यो द्वीप, तस्मात् भ्यो भवति । द्वैप्य ।

। पथादप्राघतादिसः ॥ १८४ ॥ एभ्य इमो

भवति शेपे । पश्चिम । अग्रिमः । आदिमः ।
अन्तिमः ।

मध्यान्म ॥ १८५ ॥ मध्यामो भवति
शेपे । मध्यम ।

सप्रत्य ॥ १८६ ॥ सप्रत्यर्थे मध्यादत्यो
भवति । नाति स्पृहो नानिदृशो गध्यः । नाति
हृत्सो नाति दीर्घो य सोऽपि मध्यः ।

। धामाजिनागादुप ॥ १८७ ॥ धामाजात् आजे
नाताच्च परम्य शैषिकस्य त्वत्योऽप भवति । अथ
स्थानि जातः अश्वत्थामा । सिंहाजिना ।

इति जैनैन्द्रापरान्ति शब्दार्णवध्याकरणे
शब्दार्णवचन्द्रिकायां ऋषिबुद्धौ
तृतीयस्याध्यायस्य
द्वितीय पादः

तृतीयः पादः

तत्र जात ॥ १ ॥ तत्रेतीप्समर्थाद् जात
इत्येतस्मिन्नर्थे यथाविहित त्वो भवति । स्वज-
न्मनि अनपेक्षितपरव्यापार कर्तृभूतो जात ।
शुद्धे जात श्रोत्र । माधुर । औत्स । राष्ट्र-
य । पारीण । ग्रामेय । ग्राम्य । नावेय ।
माष्टपष्ठ ॥ २ ॥ अस्माद् ठ स्यात् ।
माष्टपि जात माष्टपिक ।

खौ शरदो बुद्ध ॥ ३ ॥ शरदो बुद्ध
स्याद् खौ । शारदका युद्धा । खाविति किं ।
शारद धान्य ।

सिध्वपकरादण् ॥ ४ ॥ आभ्यामण्
स्यात् । सेधव । आपकर ।

पूर्वाक्षापराक्षादीर्मूलमदोपावस्कराद्य ॥ ५ ॥
एभ्यस्ताभ्या च को भवति । पूर्वाक्षे जात पूर्वा-

हक । अपराहक । आर्द्रक । मूलक । प्रदो-
पकः । अवस्करक । सिंधुका । श्लक्ष्णकरक ।

* पथकः ॥ ६ ॥ पथिनशब्दात् को निपात्य
पथदेशश्च । पथि जानः पथक ।

आमावास्यायाः ॥ ७ ॥ अमावास्या
शब्दात् को वा स्यात् । अमावास्यायक । अमावास्याय ।

* श्रविष्ठापादाद्या ॥ ८ ॥ आभ्या तस्याश्च
अत्यो भवति । श्रविष्ठातु जात श्रविष्ठ ।
आपाद । अमावास्याय ।

* छण् ॥ ९ ॥ ताभ्या छण् स्यात् । आधि-
ष्टीय । आपादीय ।

फल्गुन्याष्ट ॥ १० ॥ फल्गुनीशब्दाद्दो
भवति । फल्गुन्या जात — फल्गुन । फल्गुनी ।

पुष्यार्धपुनर्मुखात्पुनराधाविशाखा
षड्भुजास्तदुप ॥ ११ ॥ पुष्यार्धेभ्य पुनर्ब
त्वादिभ्यश्च भाण उप स्यात् तत्र जातेश्च ।
पुष्य जात पुष्य । तिथ्य । सिध्य । पुनर्वसु ।
स्याति । अनुगध । विशाख । बहुल । हस्त ।

* चित्रारैवतीरोहिण्या स्त्रिया ॥ १२ ॥
चित्रादिभ्यो भाण स्त्रियासुप स्यात् रौचिश्चायां
जाता चित्रा । रेवती । रोहिणी स्त्री । स्त्रिया
मिति नि । चेत ।

* वाऽन्यत् ॥ १३ ॥ श्रविष्ठादिभ्योऽन्येभ्यो भे-
भ्यो भाण उप वा भवति । अभिजित् जात
अभिजित् । अभिजित् । अश्वयुज्, आश्वयुज ।
शतभिषक, शतभिषज । कृत्तिक, कार्तिक ।
मृगशीर्ष, मार्गशीर्ष ।

* वत्साच्छालान् ॥ १४ ॥ वत्सपूर्वात् शालात्
परस्य जातार्थे उत्पन्नम्याण उवरा भवति ।
वत्सशाले जात — वात्सशाल । वत्सशाल ।

* गोशरत् ॥ १५ ॥ आभ्या गालात् न
वति । गोशाल । शरशाल ।

* स्थानात्तात् ॥ १६ ॥ स्थानात्तात् उप भव-
ति जाते ग्यौ । गोस्थान । अश्वस्थान ।

कृतलब्धक्रीतसभूता ॥ १७ ॥ तत्रे-
तीप्समर्थात् कृताद्यर्थेषु यथाविहित त्वो भवति ।
शुभे कृत लब्ध क्रीत सभूते वा श्रौघ ।
माधुर । औत्स । राष्ट्रिय । पारीण । स्वात्प-
चावपेक्षितव्यापार कृत । सामान्येन प्राप्त न
व । मूल्येन प्राप्त क्रीत । सभूति सभावा । त-
त्कृतकर्मभूत सभूत ।

कुशल ॥ १८ ॥ ईप्समर्थात् कुशल
इत्येतस्मिन्ने यथाविहित त्वो भवति शुभे कुश-
ल श्रौघ । नोदय ।

पथो वुन् ॥ १९ ॥ पथिनशब्दान् वुन्
स्यात् । पथि कुशल — पथक ।

* कोऽऽप्तादे ॥ २० ॥ अश्मन्प्रभृतिभ्य को
भ्रजति अश्मनि कुशल अश्मक । स्तरक । आकर्षक ।

कालात्सापुष्यत्पच्यमाने ॥ २१ ॥
कालाच्चकादीप्समर्थात् यथाविहित त्वो भव-
ति साध्याद्येषु । हेमन्ते साधु हैमन प्रावार ।
वसते पुष्यति वासत्यो लता । शरदि पच्यते
शारद्रा शालय ।

उत्से ॥ २२ ॥ कालाच्चकादीप्समर्थात्
उत्सेर्धे यथाविहित त्वो भवति । शरशुभा शार-
दा यवा । ग्रैप्सा शालय ।

आश्वयुज्या वुन् ॥ २३ ॥ आश्वयु-
जीशब्दात् वुन् स्यात् । आश्वयुज्यामुता आश्व-
युज्या भाषा ।

ग्रीष्मवसताद्वा ॥ २४ ॥ आभ्या वुन्
वा भवति उत्सेर्धेभ्यः । ग्रीष्मावासतक, वासन मन्थ ।

देयमृणे ॥ २५ ॥ कालाच्चकादीप्सम-
र्थात् देयमृण इत्येतस्मिन्ने यथाविहित त्वो भवति ।
मासे देय ऋण मासिक । सावसरिक ।

कलाप्यभन्वयवसुसोमाव्यासैपमसो वुन्
॥ २६ ॥ एभ्यो वुन् स्यात् । यस्मिन् काठे
भयुरा फेदारा इक्षव कलापिनो भवति स का
लन्तमाहचर्म्यात् कलापी । यस्मिन् वनाः
फलति सोऽधत्थ । यस्मिन् यवाना मुग
स यवमुमः । उमाव्यभ्यते विक्षिप्यते यस्मिन्
फाले स उमाव्याम । कलापिनि फाले देवमृण
कलापक । अथत्पक । यवमुमः । उमाव्यासकापेपमक ।

ग्रीष्मावरसमाह वुन् ॥ २७ ॥ आभ्या उन्
भवति देय नृणे । भैष्मक । आवरसगक ।

सत्तरसराग्रहायण्याष्टण च ॥ २८ ॥ आ
भ्या ठण् स्यात् वुन् च । सवत्सरे देयमृण सांव
त्सरिक । मावत्सरक । आग्रहायणिक । आग्रहायणक ।

रौति मृग ॥ २९ ॥ काल्याचकादीप्स
मर्थात् रौति मृग इत्येतस्मिन्ने यथाविहित
त्यो भवति । निशाया रौति मृग — शिकः,
नैश । प्रादोपिक । प्रादोपः ।

* जयी च ॥ ३० ॥ जयी इत्येतस्मिन्ने
काठ्याचिनो यथाविहित त्यो भवति । निशाया
जयी नैशिक, नैश । वासत । चकार का
लानुर्कर्षणार्थ ।

भव ॥ ३१ ॥ तत्रेतीप्समर्थाद् भव इत्येत
स्मिन्ने यथाविहित त्यो भवति । शृङ्गे भन
माम । राप्दीन । प्रामाण ।

दिगादेर्य ॥ ३२ ॥ दिगादिभ्यो यो भवति ।
दिशि भवो दिश्य । वर्य । वश्य ।

देर्भागात् ॥ ३३ ॥ शरीरावयवात् यो भवति ।
दनेनु भन दत्य । ओष्ठ्य । कर्ण्य । मुख्य ।

एतिङुनिकलशिरस्त्यस्त्यहेर्द्व्य ॥ ३४ ॥
एभ्यो द्न् म्यात् । द्दौ भव दाक्ष्य जल ।
कौशेय ध्यापि । कालशेय तत्र । वाम्नेय मृन् ।

असृजि भव आस्तेय तेज । असृज त्यसनि-
धाने अस्तिभावो निपात्यते । आदेय विप ।

ग्रीवाभ्योऽण् चा ॥ ३५ ॥ ग्रीवाशब्दादण् स्यात्
दण् च । ग्रीवाश्रु भव भ्रैव, भ्रैवेय ।

। चतुर्मासात् खौ ॥ ३६ ॥ चतुर्मासात् अण्
भवति खौ । चतुर्षु मासेषु भवा चातुर्मासी ।
याविति किं * चतुर्मास ।

भ्यो यज्ञे ॥ ३७ ॥ चतुर्मासात् न्यो भवति
यज्ञेऽथे । चातुर्मास्यानि यज्ञकर्मणि ।

* देवरहिर्गभीरपवजनात् ॥ ३८ ॥ एभ्यो न्यो
भवति देवे भव दैव्य । बाह्य । गभीर्य । पवजन्त्य ।

* हात् परिमुखादे । ॥ ३९ ॥ हसज्ञात् परि-
मुखादेर्न्यो भवति । मुखात् परि-परिमुख । तत्र
भव — पारिमुख्य । पारिहृत्य । पार्योष्ठ्य ।

अत पूर्वाद्ठण् ॥ ४० ॥ हावत्, शब्दपूर्वात् ठण्
स्यात् । अगारस्यात-अतरगार । तत्र भवः
आतरगारिकः । आतर्गोहिक । आतःपुरिकः ।

उपाजानुनीविकर्णात् प्राये ॥ ४१ ॥ उपपूर्वे-
भ्यो जान्वाविभ्यो हसज्ञकेभ्य ठण् म्यात् तत्र
प्राये भवे । जानुन समीप-उपजानु । तत्र प्रायः
भवः औपजानुक सेवक । औपनीविक कार्पा-
पणक । औपकर्णिक* सूचक ।

पर्यनोर्गमात् ॥ ४२ ॥ आभ्या प्रामात् ठण्
स्यात् । प्रामात् परि परिग्राम तत्र भवः पारिग्रा-
मिक । आनुग्रामिकः ।

। मध्याच्छण्णादिना मुक् च ॥ ४३ ॥ मध्यश्च
ब्दात् तत्र भवे छादयो भवति मुक् चागम ।
मध्ये भव मध्यमीय । माध्यम । माध्यमा ।
म-यादिन ।

जिह्वामूलागुल्फे च ॥ ४४ ॥ आभ्या मध्याच्च
छो भवति । जिह्वामूलीय । अगुलीय । मध्याय ।
वर्गात् ॥ ४५ ॥ वर्गात् ॥ भवे छो भव-

ति । कर्माय । चवर्गीय ।

यत्नो चाशब्दे । ४६ । वर्गात्ताद् यसौ स्त
छथाशब्दे । भरतवर्ग्य । भरतवर्गीण । भरत
वर्गीय । एव—बाहुवर्लिवर्ग्य, बाहुवर्लिवर्गीण,
बाहुवर्लिवर्गीयः । जशब्द इति किं ? टवर्गीय ॥

+ रूढेऽत पुराह० । ४७ । रूढे विषये अतः-
पुराह ठो भवति । अतः पुरे भवा अतः पुरिका स्त्री।
रूढ इति किं ? आतः पुर ।

* कर्णललाटात् क ॥४८॥ आभ्या को भवति
रूढे । कर्णिका । ललाटिका भूषणविशेष ।

* तत्स्य व्याख्यानं च ग्रथात् ॥४९॥ तत्स्येति
तात्पर्यार्थात् व्याख्यानेऽर्थे तत्र भवे च ग्रथवाचकात्
यथाविहितं त्यो भवति । सुपां व्याख्यानं सुप्सु
भव वा सौप । मैद । कात्तं । ग्रथादिति किं ?
पाटलिपुरस्य व्याख्यानी मुनेशला ।

* बह्वचञ्ज माय* ॥ ५० ॥ बह्वचो ग्रथात्
टञ् भवति मायः । पत्यणत्वस्य व्याख्यानं तत्र
भव वा पात्वणत्विक । पाचहोतृक । ब्राह्मणिक ।
प्राथमिक । नामाख्यातिक । आग्निष्टोमिक ।
कचिन्न—संहितायाः व्याख्यानं साहित । बह्वच
इत्येव—हार्च ।

द्वयजृच ॥ ५१ ॥ द्वयचो मृदः ऋक्-
शब्दाच्च टञ् स्यात् । अगस्य व्याख्यानं तत्र भव
वा आगिक । पौर्विक । तार्किक । वार्तिक ।
नामिक । ऋक्—आर्चिक ।

+ ऋषिभ्योऽध्याये ॥ ५२ ॥ ऋषिभ्योऽध्याये
ग्रथवाचिभ्यश्च स्यात् अध्याये । वशिष्ठस्य
व्याख्यानं तत्र भव वा वाशिष्ठिकोऽध्याय । वंद्वा
मित्रिक ।

* पौरोडाशपुरोडाशाद्वहौ ॥ ५३ ॥ आभ्यां
टट्ठौ त्यो स्त । पौरोडाशिक । पौरोडाशिकी।
पौरोडाशिका । पुरोडाशिक । पुरोडाशिकी ।

पुरोडाशिका ।

छटसो य ॥ ५४ ॥ छटसो यो भवति
छटस्य ।

* शिक्षादेव्याण् ॥ ५५ ॥ शिक्षादिभ्यः छट-
सश्च अण् स्यात् । शिक्षाया व्याख्यानं तत्र
भवो वा शैक्ष । आर्गयण । पाद—व्याख्यान । छटस्य ।

तत आगत ॥ ५६ ॥ तत इति कास-
मर्थात् आगत इत्येतन्मित्रं यथाविहितं त्यो
भवति। मुग्धादागत श्रौत । राष्ट्रिय । आदिच्छा ।

धौनमौखात् बुद्ध ॥ ५७ ॥ धौनेभ्यो
मौलेभ्यश्च बुद्ध भवति तत आगतेऽर्थे । मातुला-
दागत मातुलक । मातामहक । औपाध्यायक ।
आचार्यक । ऋत्विज आगत आर्त्विजक ।

* वा पित्र्य ॥ ५८ ॥ पितृशब्दाद् यो वा
निपात्य । पितुरागत पित्र्य, पैतृक ।

* उष्टण् ॥ ५९ ॥ ऋकारात् त् यौनमौखात्
उण् स्यात्। मातुरागत मातृक। मातृकाहोतृक। पैतृकं ।

* आपरथानात् ॥ ६० ॥ आयमन्धानवाचकात्
उण् स्यात् । गुरुकशालाया आगत शौरकशा-
लिक । गौलमिक । आपणिक ।

* शुद्धिकृतेन ॥ ६१ ॥ शुद्धिकादिभ्योऽण्
स्यात् आगते । शौडिक । फार्कण । तेर्थ ॥

गोत्रादृक्वत् ॥ ६२ ॥ गोत्रादृक् इव
त्यविधिर्भवति तत आगतेऽर्थे । यथा—विद्वानां
अक* वैद* । तथा विदेभ्य आगत वैद । गार्ग* ।
औपगर्ग* ।

* नृहोर्वा रूप्य ॥ ६३ ॥ नृवाचिभ्यो
हेतुवाचिभ्यश्च रूप्यो वा भवति आगताजिद-
चादागत जिनदत्तरूप्य । जैनदत्त । समाद्वेतो-
रागत समरूप्य, समीय । पापरूप्य, पापीय ।

मयट् ॥ ६४ ॥ नृहेतुभ्यो मयट् स्यात्
आगते । जिनदत्तमय । सममय । पापमय ।

प्रभवति ॥ ६५ ॥ तत इति वाना
प्रमथतीत्येतस्मिन्नेषं यथाविहितं त्वो भवति ।
हिमवतः प्रभवति हैमवती गंगा । दारणी सिंधु ।
श्रीम । राष्ट्रिय । अवरोण ।

। त्वद्वादिर्मयत् ॥ ६६ ॥ त्वद्वादिभ्यो मयत्
भ्यात् । यस्मात् प्रभवति त्वन्मयत् । यवामयन्मथ ।
* वैदर्य ॥ ६७ ॥ विहरत्तच्छाद् भ्या निपात्य ।
विहरात्तगरात्प्रभवति वैदर्या गणि ।

* तद्गन्त्यध्वदूते ॥ ६८ ॥ तत्ति इत्स
मर्थात् गच्छत्यर्थं यथाविहितं त्वो भवति अर्थात्
दूते च । शुभ्र गच्छति श्रौत । राष्ट्रिय ।
ग्रामीण अ वा दूते वा । अत्र दूत इति किं
शुभ्र गच्छति सार्धं ।

अभिनिष्क्रामति द्वार ॥ ६९ ॥ इत्समर्थात्
अभिनिष्क्रामति द्वारमित्येतस्मिन्मथ ग याविहितं
त्वो भवति । शुभ्रमभिनिष्क्रामति द्वार श्रौत ।
आदिच्छत्र । राष्ट्रिय ।

मस्तुत्य कृते प्रये ॥ ७० ॥ तद्वितीप्सम
र्थान् प्रस्तुत्य कृतेषु प्रये यथाविहितं त्वो भवति ।
उलोचना मस्तुत्य कृतो मथ, सौलोचन । सौ
भद्र । साकुमार । मथ इति किं । सुतारा
प्रस्तुत्य कृत मासाद ।

+ ज्योतिष ॥ ७१ ॥ ज्योति शब्दादण् ऐन-
मानश्च निपात्य । ज्योतीषि प्रस्तुत्य कृतो
मथ ज्योतिष ।

- आरयायिकामूश् प्रायः ॥ ७२ ॥ आ-
रयायिकामू उत्पन्नस्य त्वम्य उभू भवति प्रायः ।
वामनदत्ता प्रस्तुत्य कृताभ्यायिका वासवदत्ता ।
वोदकत्वोऽज्ञ । उर्ध्वी । सुमनोहरा । अण उभू ।
न च भवति । गौमरथ — गौमरथा ।

* वद्रेन जननादिभ्यश्च ॥ ७३ ॥ द्वाद्वाद् इद-
जननादिभ्यश्च प्रायश्चो भवति । श्रीमतीवन्-

जना च प्रस्तुत्य कृतो मथ । श्रीमतीवन्मथीय ।
भरतवाहुव शीय । श्रीपाल्यमुपालीय । इज्ज
नीय । प्रद्युम्नोदयनीय । मीतावेपणीय ।

सोऽस्य निराग ॥ ७४ ॥ ग ही
वासगर्भान् निवासवाचिणोऽप्यति तां यथाविहितं
त्वो भवति । शुभ्रो निवासोऽस्य श्रौत । राष्ट्रि-
य । नादेय ।

* अभिजन ॥ ७५ ॥ वानात् अभिजन
इत्याभिसर्धं यथाविहितं त्वो भवति । शुभ्रोऽभि-
ज्जोऽस्य श्रौत । राष्ट्रियः ।

छोऽज्जानीयेन्द्रे ॥ ७६ ॥ स इति वाना-
द्विगुणित्वात् भवति अध्वानीयेन्द्रे । दुरोलोऽ
द्विगुणित्वात् भवति द्विगुणीय । गालाय । भोज-
कदीय । अत्रागोच इति किं । यक्षोदोऽत्रि-
गुणीयस्य आर्जोदोऽप्रमथ । अत्ररिति किं ।
राक्षाम्यकोऽत्राजीवी ।

शारिकसिंघादेर्ध्याण ॥ ७७ ॥ शारिकान्ते,
मिन्नादेश भ्याणी त्वो स्त यथासत्त्व । शारि-
कोऽभिजनोऽस्य शारिक्य । वीचवार्थ । सार्व-
सैन्यः । सैषव । बाण्य । माधुमत ।

तूदीवर्मत्पा दण ॥ ७८ ॥ आभ्या दण
भ्यात् । तूदी अभिजनोऽस्य । सौदेयः । धर्मितेयः ।

शालातुरान्छण ॥ ७९ ॥ अस्मात् छण
भ्यात् । शालातुरोऽभिजनोऽस्य — शालातुरीयः ।

भक्तिः ॥ ८० ॥ वाताद् भक्तिरित्यस्मिन्नेषं
यथाविहितं त्वो भवति । शुभ्र भक्तिरस्य श्रौत ।
माधुर । राष्ट्रिय ।

* महाराजादेशकालाचितादण ॥ ८१ ॥
महाराजशब्दाद् देशकालवर्णितादचिताच्च छण
रयात् । महागजो भक्तिरस्य महाराजिक ।
आधुपिक । शास्त्रालिक । गौदिक । अदेश-
कालग्रहण किं । श्रौत । पूर्वोक्तता ।

* वासुदेवार्जुनाद् वुन् ॥ ८१ ॥ आम्हा
युन् स्यात् । वासुदेवो भक्तिरस्य वासुदेवक ।
अर्जुनक ।

गोत्रराजाख्याद् वुञ् प्रायः ॥ ८३ ॥
गोत्राख्येभ्यो राजाख्येभ्यश्च वुञ् स्यात् प्रायः ।
औपगवो भक्तिरस्य औपगवक । गार्ग्यक ।
गार्ग्यायणकः । नाकुलकः । साहदेवकः । दौर्यो-
धनक । प्राय इति किं ? पाणिनो भक्तिरस्य
पाणिनीय । पौरवीयः ।

राष्ट्रवत्सर्वं सरूपाद् द्वे ॥ ८४ ॥ “राष्ट्रराज
सनामोऽञ् राजापत्ये” इत्यधिकृत्य सरूपात् सनामो
यो द्विक्तः तदतस्य भक्तियुक्तस्य राष्ट्रवत्सर्वं
स्यात् प्रकृतिः त्यश्च । वृजोरपत्य वार्ज्यः, वार्ज्यो
वृजयो वा भक्तिरस्य वृजिक । मद्रक । पाडवक ।
आगक । बागकः । सरूपादिति किं ? अनुपटो
जनपदः तस्य पौरवो राजा स भक्तिरस्य पौरवीयः ।
द्वेतिरिति किं ? पञ्चाला ब्राह्मणा भक्तिरस्य पाचालः ।

तेन प्रोक्त ॥ ८५ ॥ तेनेति भासमर्थात्
प्रोक्तमित्यस्मिन्ने यथाविहितं त्यो भवति ।
गातमेन प्रोक्तं गातमः आचारः । श्रीदत्तीय ।
सामतमद्र ।

* मौदादिभ्योऽञ् ॥ ८६ ॥ एभ्योऽञ् स्यात् ।
मौदेन प्रोक्तं विदित्यधीयते वा मौदाः । पैप्पलादाः ।
जाजला ।

* कठादिभ्यश्छड्भ्युप् ॥ ८७ ॥ एभ्यश्छडसि
प्रोक्तोभ्यस्पोप् भवति तथोप्रोक्तं छदो वेदो
भवति । कठेन प्रोक्तं छदो विदित्यधीयते वा
वा फटा । चरक । कर्कराः ।

+तिचिरिवरततुल्यदिक्कोस्वाच्छण् ॥ ८८ ॥
एभ्यः छण् भवति छदसि । तिचिरिणा प्रोक्तं
विदित्यधीयते वा तैचिरीया । वीरततवीया ।
सादिचीया । औस्वीया ।

उगलिनो णिन् ॥ ८९ ॥ अस्मात् ।
णिन् स्यात् । छागलेयी । छागलेयिनौ ।

शौनकादिभ्यो णिन् ॥ ९० ॥ णिन्
स्यात् । शौनकेन प्रोक्तं छदो विदित्यधीयते
शौनकिन । हारिद्राविणः । सागरविणः । सापेयिनः ।

पुराणे कल्पे ॥ ९१ ॥ तेन प्रोक्ते पुरा
कल्पे णिन् स्यात् । षिगेन प्रोक्तं कल्पः पुरा
णश्चेत् पैगी कल्प । तार्णपैगी । आरुणपराजी ।
पुराण इति किं ? आश्मरथ्येन प्रोक्तं आश्मरथ्यः ।

। काश्यपकौशिकाच्छदोवत् ॥ ९२ ॥
आम्हा तेन प्रोक्तं पुराणे कल्पे छदसीव कार्यं
स्यात् । काश्यपेन प्रोक्तं पुराणं कल्पं विदति
काश्यापिनः । कौशिकिन ।

* शिखारिपारागर्थाद्विभुसूत्रे ॥ ९३ ॥
आम्हा नटसूत्रे भिभुसूत्रे चाथे छदोवत् कार्यं
स्यात् । नटानामध्ययनं नटसूत्रं । शिखारिणा
प्रोक्तं नटसूत्रं विदित्यधीयते वा शिखारिणो नटाः ।
भिक्षूनामध्ययनं भिभुसूत्रं । पाराशरिणो भिक्षव ।

* कृशाश्वकापिलेयकर्मदादिन ॥ ९४ ॥
कृशाश्वकापिलेयाभ्यां नटसूत्रे कर्मदान् भिभुसूत्रे
च इन् म्यात् छदोवत् । कृशाश्विनः कापि-
लेयिनो नटाः । कर्मदिनो भिक्षवः ।

एकदिक् ॥ ९५ ॥ भवतां एकदिगि-
त्येतस्मिन्ने यथाविहितं त्यो भवति । सुदाह्रा
पर्वतैकदिग् सौदापनी विद्युत् । ह्रमवती ।

तम् ॥ ९६ ॥ तेनेतिभागमर्थात् एकदिगर्थं
तम् भवति । सुदामत । द्विगवतः । पाल्मूत्न ।

यश्चोरस ॥ ९७ ॥ उर शब्दाद् यो भवति
तम् च । उरसा एकदिग् उरस्य । उरस्तः ।

उपज्ञाते ॥ ९८ ॥ गानुपज्ञानेऽर्थं
यथाविहितं त्यो भवति । गानुपज्ञानेऽर्थं
यथाविहितं भाषाविद्याभाष्यया । यथाविहितं प्रोक्तं ।

क्षेपव्याकरण ।

कृते ग्रथे ॥१९॥ मासमर्थात् कृते ग्रथे यथाविहित त्वो भवति । समतभद्रेण कृत सा-
मतभद्र वार्तिक । सिद्धसेनीयः स्तव । ग्रथ इति
किं ' तक्षणा कृत मासाद' ।

खौ ॥ १०० ॥ तेनेति मासमर्थात् कृ-
तेऽर्थे यथाविहित त्वो भवति सुविषये । मक्षिका
भिः कृत माक्षिक मधु । झैद्र । वारदैर । आमर ।
गर्मुद्रि कृत गर्मुद्रि ।

कुलालादेर्वृत् ॥ १०१ ॥ एन्यो वृत्
स्यात् खौ । कुलालेन कृत कौलालक । कौमा-
रक । वारडन ।

* तस्य स्व ॥ १०२ ॥ तस्येति तासमर्थात्
स्वमिति सप्तभिनि द्वितीये यथाविहित त्वो भव
ति । उपमोरिद औपगव । वार्क्षी शारगाराष्ट्रिय ।

हलशी राहण् ॥ १०३ ॥ आभ्या ठण्
स्यात् । हलस्येद हलिक । शैरिक ॥

— समिधेन्यपणाधाने ॥ १०४ ॥ समित्
शब्दाद् टेन्यण भवति आधाने । समिधामाधानो
मत्र सामिधेन्य । सामिधेनी नृक् ।

। आग्नीध्र गृहे ॥ १०५ ॥ अग्नीधृशब्दाद्
गृहेऽर्थेऽण जज्ञामाश्व निपात्य । अग्नीधु
क्रत्विविशेषस्य गृह—आग्नीध्र ।

* रथाद् बोदगे ॥ १०६ ॥ रथाद् स्वेर्धे य-
स्य स रथस्य बोदरि रथागे एव च स्यात् ।
रथस्याय बोदा रथ्य' । रथ्य चक । बोदग इति
किं ' रथस्येद स्यात् ।

* सादेश्च य ॥ १०७ ॥ रथात् केवलात्
सादेश्च स्वेर्धे यो भवति । रथ्य । द्वयोरथयो-
र्बोदा द्विरथ्य । परमरथ्य ।

पत्राद् ॥ १०८ ॥ पत्र वाहन तत्पूर्वाद्
स्यात् स्वेर्धे । आश्वरथ । औष्ट्ररथ । रासगरथ ॥

पत्रात् ॥ १०९ ॥ पत्रवाचिनोऽञ् स्यात् ।

उष्ट्रस्याय औष्ट्र' । आश्वः । रासग । हास्तो रथ ।

। वाद्याध्वोपकरणे ॥ ११० ॥ पत्राद् यस्त्य
उक्तः स वाद्याध्वोपकरणेष्ववनेय । भन्ना-
नामय वाद्य, आश्वो रथ । आश्वोऽध्वो ।
आश्व पाल्यायन । वाद्याध्वोपकरण इति किं '
अश्वानामय घासः ।

। उहेन्तुरिद् च ॥ १११ ॥ घहेर्घोन्तृत्यातस्य
अञ् स्यात् । तस्य तु रिडागमश्च । बोहु सारथे.
स्व वाहिन । सावहिन ।

* द्वाद् वुन् निगहे ॥ ११२ ॥ द्वाद्
विवाहेऽर्थे वुन् स्यात् । कुरवञ्च वृष्णयश्च तेषा
विवाह कुरुगुणिका । कुरुशिका ।

* वैरेऽदेवासुरादिभ्य ॥ ११३ ॥ द्वाद्
देवसुरादिवाजितात् वुन् स्यात् वैरे । अहिन-
कुलस्येद वैर—अहिनकुलिका । श्वाराहिका ।
कानोलूकिका । अदेवासुरादिभ्य इति किं '
देवासुरस्य वैरं देवासुर । राक्षोसुर ।

* चरणात् वुञ् ॥ ११४ ॥ चरणवाचकाद्
वुञ् स्यात् । कठेन प्रोक्त विदस्यधीयते वा वि-
द्वांसोऽध्येतारो वा कठा' । तेषा स्व काठक ।
कालापक । चारकक ।

धर्माग्नाये ॥ ११५ ॥ चरणाद् यो वुञ्
विहित स धर्माग्नाययोरेन स्यात् । कठाना
धर्म, आग्नायो वा काठक । कालापक' । पै-
पलादक । धर्माग्नाय इति किं ' कठाना क्षेत्र ।

छदोगौत्थिरुयाग्निकग्रहचनटाभ्य
॥ ११६ ॥ छदोगादेश्चरणात् नटाच्च व्यो
भवति धर्माग्नाये । छादोग्य । औक्थिक्य । या-
ज्ञिक्य । बाहुच्य । नाञ्च ।

आथर्वणोऽण् ॥ ११७ ॥ आथर्वणिकशब्दस्य
नष्टेक आणित्यजत आथर्वणो निपात्यते चरणे ।

अथर्वणा प्रोक्त छन्दो विदित्यधीयते वा आथर्व-
णिका । तेपा धर्म आम्नायो वा आथर्वण ।

* साकलात् सघाकलक्षणघोषे वा ॥११८॥
साकलशब्दाधरणात् सघे अके लक्षणे घोषे चाण
वा स्यात् । साकल्येन प्रोक्त विदित्यधीयते वा सा
कला । तेपामय सघोऽको लक्षण घोषो वा सा-
कलः । साकलः ।

* गोत्रादज्यानिवः ॥११९॥ गोत्रवाचकाद्
अजाघताद् अण् स्यात् स्वेर्थे सघादौ । विदाना
सघादि वैदः । ओर्व । मार्गः । वात्स । दा-
क्ष । भ्राक्षः । गोत्रादिति किं ? सौतगमेरिद
सौतगमीय ।

* बुआशिष्यदडमाणवे ॥१२०॥ गोत्रात्
शिष्यदडमाणवधर्जितात् वुन् स्यात् । औपग-
वस्य स्य औपगवक । दाक्षक । गार्गक । अशि-
ष्यदडमाणव इति किं ? काठग्रस्येमे शिष्या
दडमाणवाः वा काठा । गौकशा । दाक्षाः ।

रैवतिकदेऽङ् ॥१२१॥ रैवतिकदेः
गोत्रात् ङो भवति । रैवतिकम्येद रैवतिकीय ।
गौरग्रीवीय । स्वापिशीय ।

+ कौपिजलहास्तिपदादण् ॥१२२॥
आम्ना गोत्रवाचिभ्या तस्य स्वेष्टा स्यात् ।
कुपिजलस्यापत्य कोपिजला । हस्तिपदस्य हा-
स्तिपद । तयोः स्य कौपिजल । हास्तिपद ।

तस्य विकार ॥१२३॥ तस्येति
तासमर्थोत् विकार इत्येतस्मिन्नर्थे यथाविहित
त्यो भवति । भस्मनो विकार भास्मन ।
तार्णय मार्तिकः ।

प्राण्योपधितृक्षेभ्योऽन्यवे च ॥१२४॥
प्राण्योपधितृक्षयाचिभ्योऽन्यवे विकारे च यथा-
विहित त्यो भवति । कपोतस्यावयवो विकारो
वा कपोत सक्थि मास वा । मायूर । दोर्व काड ।

मौर्वे भस्म । पैप्पल । कारीर । वैल्व । पा० ।

* तालाद् धनुषि ॥१२५॥ तालादण
वति धनुषि । तालस्य विकार ताल धन
तालमयोऽन्य ।

* हेमार्थान्माने ॥१२६॥ हेमवाचिनो नाने
स्यात् । जातरूपस्य विकार जातरूपो निष्क
हाटक कार्यापणमान इति किं ? काचनमथा यष्टि
हेमादिभ्योऽङ् ॥१२७॥ एभ्य अङ् स्यात्
हेम्न विकारोऽवयवो वा हेम सिंहासन । राजन
औद्वरः ।

त्रपुजतो पुक् ॥१२८॥ आम्ना अङ्
स्यात् पुक् चागम । त्रपुणो विकार । त्रपुषाजातुषा ।

* शम्पा लृक् ॥१२९॥ शमीशब्दादङ्
स्यात् लृक चागमः । शमील भस्माशमीली लृक्

* मयङ् वाऽभक्षाछादनं ॥१३०॥ तातात्
भक्षाछादनवर्जितेऽवयवे विकारे च मयङ् वा स्या-
त् । अश्मनो विकारः अश्ममय । आश्म । सि-
कतामय । सैकत । कपोतमय । कपोत । अ-
भक्षाछादन इति किं ? भौद सूप । कार्पास प्रावार ।

* एकाच्छराद्यप्राणिदोः ॥१३१॥ एकाच
शरादे अप्राणिवाचिनश्च दोर्मयङ् स्यात् विषा-
रावयवयोः । मृन्मय । बाह्ममय । शरमय ।
दर्भमय । तृणमय । अप्राणिदो — आग्रमय ।
शक्मय । तन्मय ।

तिलयवादखा ॥१३२॥ आम्ना म-
यङ् भवत्यसौ । यवमय । तिलमय । तल ।
यावकमयत् ।

* व्रीहे पुगोडाये ॥१३३॥ व्रीहेर्मयङ् स्या-
त् पुगोडाये । व्रीहीणां विकारः व्रीहिमय, पुगो-
डाये । नैह ओदनोऽन्यः ।

* गोर्विजयेवा ॥१३४॥ गोर्विजयेद् स्यात् विजि-
शकृत्वेवागोर्विद् गोमय । गोर्विकारो गज्यमयत ।

पिष्टात् ॥ १३५ ॥ पिष्टाद्विकारे मयट्
स्यात् । पिष्टमय ।

क खौ ॥ १३६ ॥ पिष्टात् को भवति
खौ । पिष्टिका ।

• क्रीनचन्मानात् ॥ १३७ ॥ मानवाचक्रात्
क्रीत इव त्यविधिः स्यात् । विहारे । यथा-शतेन
क्रीत शत्य, शतिक । साहस्र । तथा-शतस्य वि-
कार शत्य । शतिक । साहस्र । प्रास्थिक ।

कौशेण्या दण् ॥ १३८ ॥ आभ्या दण्
स्यात् तयोः । कौशेय सूत्र । एण्याः विकारोऽव-
यवो वा ऐण्य मास ।

उप्प्राट् पुञ् ॥ १३९ ॥ उप्प्राट् पुञ्
स्यात् । आम्प्टक मास । औप्टिका जघा ।

× वामोर्णात् ॥ १४० ॥ आभ्यां पुञ् वा
स्यात् तयोः । औमक भम्म । औम । उमामय ।
और्णक सूत्र । और्ण । और्णमय ।

• पयसो य* ॥ १४१ ॥ पयसो विकारे य
स्यात् । पयस्य दधि ।

द्रो ॥ १४२ ॥ द्रुदाब्दाद् यो भवति ।
द्रोर्विकार. द्रव्य ।

माने वय ॥ १४३ ॥ द्रोमनि वयो
भवति । ह्रवय मान ।

*हैयगवीन ॥ १४४ ॥ क्षोगोदोह शब्दाद्
गन् निपात्य मृतेक्ष हियगुमाव । क्षोगोदोह-
स्य विकार हैयगवीन घृत ।

*नातोऽफल्दुरयान् ॥ १४५ ॥ विकारेऽ
यपर च ये इने त्या* उक्ता अत एवदनात्
फल्नाचिदुपयवार्तितान् तयोस्त्यो न भवति ।
फल्नाभ्य विहार फाशेत । तस्य विकारोऽ-
वयवो वा वेति मयट् नाति । अफल्दुरयानिति
किं आमन्त्रया विकारोऽवयवो वा फल आमल्का
तस्योप्यामन्त्रकमय । द्रोश्य शफल् १

उप्फले ॥ १४६ ॥ फलवाच्ये त्यस्योप्
भवति तयो । आमल्क्याः विकारोऽवयवो
वा फल आमल्क । बदर । कुवल । मयडणो-
श्चोपि ह्रुदप्यशूचीति स्त्रीत्यस्योप् ।

* छत्तादेरण् ॥ १४७ ॥ एभ्योऽण् स्यात्
फले तयो । छत्त । नैय्यग्रोध । आश्वत्थ ।

जब्बा बोध् ॥ १४८ ॥ जब्बाब्दाद् विहारे
ऽवयवे च विवाक्षिते उञ् वा भवत्यण् च । जब्
जावव । जन्तु फल ।

* द्राक्षाद्योपधिभ्यः ॥ १४९ ॥ द्राक्षादिभ्य
ओपधिभ्यश्च त्यस्योश् भवति तयो । द्राक्षा फल ।

हरीतकी । नखरजनी । वीहिः । यष । गोधूमः ।

• पुष्पमूले बहुल ॥ १५० ॥ पुष्पे मूले च
बहुलमुश् भवति तयोरर्थयोः । महिसा पुष्प ।
मालती । जाती । वृहती मूल । विदारी ।
अनुमती । कचिन विलयानि मूलानि । कचिदुष्णं
क्षिंदुवार पुष्प । कदन पुष्प ।

काश्यपारशवौ ॥ १५१ ॥ फसीय
परशव्याभ्यां यजणौ निपात्यो छययोश्च उप् ।
कसार्थे कसीय । तस्य विहार कास्य । परार्थे
परशव्य । तस्य विकार पारशव ।

माग्यादण् ॥ १५२ ॥ यत्त्यात माग्
ठण्पिहृतो वेदितव्य* । तत्रैतोदाहरिष्यामः ।

तेन दीन्यतृखनज्जयजित ॥ १५३ ॥
तेनेति भासमर्थात् दीन्यत्याद्यथेषु ठण् स्यात् ।
अक्षेर्दीन्यति आधिक* । शालाफिक* । अग्घा
खनति आधिक । कौशालिक । अर्भर्जयति
त्रिनो वा आधिक । शालानिकी ।

मस्कृत ॥ १५४ ॥ तोति भासमर्थात्
सम्पृन्मिल्यभिनर्धे ठण् स्यात् । दया सम्पृन्
दाधिक । शार्गवैरिक । मारीयिक ।

कुन्त्यकोदोऽण् ॥ १५५ ॥ कुन्त्यात्

कोडध्याण स्यात् । कुलत्थै सत्कृत कौलत्थ ।
तैत्तिडीक । दार्दरुक्त ।

* तरन् ॥ १५६ ॥ तेनेति भातात् तरत्यर्थे ठण्
स्यात् । उडुवेन तरति ओडुविक । गौपुच्छिक ।
काडपुविक ।

नैद्वयचण्ड ॥ १५७ ॥ नौशब्दात् द्वय-
चश्च ठो भवति तरत्यर्थे । नाया तगति गाविक ।
पाटिनः । प्लविक । बाहुकः ।

चरन् ॥ १५८ ॥ तेनेति भातात् चरत्यर्थे ठण्
स्यात् । हास्तिना चरति हास्तिकः । शाकटिक ।
दाधिक ।

परिदेष्ट ॥ १५९ ॥ एभ्यष्ट् स्यात्
चरत्यर्थे । पर्विकः । पर्विकी । अधिक ।
अधिकी । रविक ।

* पादिक ॥ १६० ॥ पादशब्दात् ठट् निपात्यः ।
पद्मावश्च । पादाभ्या चरति पादिकः ।

श्रगणाद् घर ॥ १६१ ॥ श्रगणाद् ठट् स्यात्
घा । श्रगणेन चरति श्रगणिक । श्रागणिक ।

वेतनादेर्जीवन् ॥ १६२ ॥ वेतनादेष्टण स्यात्
जीवत्यर्थे । वेतनेन जीवति वेतनिक । वाहिकः ।
भारिक । दाहिकः ।

* वन्मक्रयविक्रयक्रयविक्रयेभ्यष्ट् ॥ १६३ ॥
वन्म क्रयविक्रय क्रय विक्रय इत्येतेभ्यष्टो भवति
जीवति । वन्म मृह्य तेन जीवति वन्निक ।
क्रयविक्रयिक । क्रयिकः । विक्रयिकः ।

+ दृश्यापुधात् ॥ १६४ ॥ आयुधात् छो
भवति उक्ष । आयुधो जीवति आयुधीयः ।
आयुधिक ।

प्रातीनञ् ॥ १६५ ॥ प्रातात् जीवत्यर्थे सञ्
निपात्यः । प्रातेन कर्मणा जीवति प्रातीना भार्या ।
हरत्युत्सगादे' ॥ १६६ ॥ उत्सगादेर्गत्यर्थे
ठण् स्यात् । उत्सगात् हरति औत्सगिक ।

ओडुविक । पेटविकः ।

उट् भस्त्रादे ॥ १६७ ॥ एभ्यष्ट् स्यात् ।
भस्त्या हरति भस्त्रिकः । भगटिक । भरणिक ।
वा निमघनीवभात् ॥ १६८ ॥ आभ्या
हरति उट् वा स्यात् । विवाधिकः । वीवधिक ।
वैवाधिकः ।

- अण् कुटिलिकाया ॥ १६९ ॥ कुटिलि-
काशब्दात् अण् स्यात् । कुटिलिक्या हरति
कौटिलिकः मृग , कर्मार , कर्पणः , परिनाजक ,
चौरो वा ।

निर्वृत्तेऽक्षघृतादे ॥ १७० ॥ निर्वृत्तेऽर्थे अक्षघृ-
तादे ठण् स्यात् । अक्षघृतेन निर्वृत्त आक्षधृतिरु
वैर । जाघामहतिक ।

भावादिम ॥ १७१ ॥ भाववाचि
इमो भवति । पाफेन निर्वृत्त-पात्रिम ओदन-
तेकिमाऽसि । कुट्टिमा भूमि ।

के ॥ १७२ ॥ स्तित्वाताड् इमो भवति ।
पक्वित्तम । कृत्रिम ।

नित्य ॥ १७३ ॥ क्लृप्त नित्य इमपर
प्रयोक्तव्य । पक्वित्तम । तेन पक्वित्ता निर्वृत्तामिति
वान्य, पक्वित् शोभते इत्यादिप्रयोगश्च न भवति ।

याचितापमित्यात् कण् ॥ १७४ ॥
आभ्या कण् स्यात् । याचितेन यान्त्रिक्या निर्वृत्त
याचितक । अपमित्येन प्रतिदानेन निर्वृत्त
आपमित्यक ।

ससृष्टे ॥ १७५ ॥ गातात् ससृष्टे मिथि-
तेऽर्थे ठण् स्यात् । दम्भा ससृष्ट दाधिक । पंच-
लिक । मारिषिक ।

* चूर्णलवणमुद्रादिनाणा ॥ १७६ ॥ चूर्णारिन्
अ अण् इत्येतस्या भवति । चूर्णेन ससृष्टा
चूर्णिनाज्जुषा । लवण सृण । मौद जोडन ।
व्यजनरपासिके ॥ १७७ ॥ व्यजनपाचिभ्य

उपसिक्तेऽर्थे ठण् स्यात् । सूत्रेण उपसिक्तः ओदन
सौमित्रः । धार्तिकः सूत्र । तौलिक शाक ।

ओज सहोमसा वर्तते ॥ १७८ ॥ एभ्यो
वर्ततेऽर्थे ठण् स्यात् । ओजसा चलन वर्तते औ
जमित्रः । माहसिक । आमसित्र ।

* तत्पत्यनोर्लोमकूलेपात् ॥ १७९ ॥ तदितो-
प्समर्थात् प्रत्यनुभ्या परात् लोमादे ठण् स्यात् ।
मातिलोम वर्तते मातिलोमिक । आनुगेमिक ।
मातिकूलिक । आनुकूलिक । मार्त्तपिक ।
आन्वीर्यिक ।

* परेरुखपार्श्वत् ॥ १८० ॥ परिपूर्वाम्यामाम्यां
ठण् स्यात् । परिमुख वर्तते पारिमुखिक । पारि-
पाक्षिक सेवक ।

प्रयच्छन् गर्भं ॥ १८१ ॥ गद्यादिप्रतात् प्रय
च्छत्यर्थे ठण् स्यात् । द्विगुणार्थं द्विगुणं एक प्रय
च्छति द्वैगुणिकः । त्रैगुणिकः ।

। वृधुप् वृडे ॥ १८२ ॥ वृद्धिशब्दाद् ठण् स्यात्
वृधुप्भावश्च । वृद्धिं प्रयच्छति वार्धुधुषिकः ।

* कुसीदाद् ठण् ॥ १८३ ॥ कुसीदाद् ठण् भवति
गर्भे । कुसीद प्रयच्छति कुसीदिक । कुसीदिकी ।

दशैकादशाद् ठण् ॥ १८४ ॥ दशैकादशश
ब्दात् इत्यतात् ठो भवति ठण् च । एकादशायां
दश दशैकादश । तान् प्रयच्छति दशैकादाशिक ।
दशैकादशिका । दशैकादशिकी ।

* रक्षन्नुच्छन् ॥ १८५ ॥ इत्यतात् रक्षितात् रक्षति उ-
च्छति चाथे ठण् स्यात् । नगरं रक्षति नागरिक ।
सामवायिकः । वदराण्डुच्छति वादरिक । नैवारिक ।

परिमत्स्यमृगार्थमीनात् घ्नन् ॥ १८६ ॥
पञ्चमर्थमत्स्यार्थमृगार्थेभ्यः मीनाच्च हत्यर्थे
ठण् स्यात् । पक्षिणो हति पाक्षिक । शानुनिक ।
तैणिरिक । मायूरिक । मात्स्यिक । शाफरिक ।
मार्गिक । त्रैयुक्तिक । वासाहिक । शौकरिक ।

भैनिकः ।

— परिपथ तिष्ठच्च ॥ १८७ ॥ परिपथ-
शब्दात् इप्समर्थात् तिष्ठति हति चाथे ठण्
स्यात् । परिपथ तिष्ठति हति वा पारिपथिकश्चौरः ।

। परिपथ ॥ १८८ ॥ परिपथशब्दात् इत्यतात्
तिष्ठत्यर्थे ठण् स्यात् । पारिपथिकः ।

* माथगुपदव्याम्रट् धावन् ॥ १८९ ॥
माथयो* पदव्याम्रदशब्दाभ्यां च ठण् स्यात्
धावत्यर्थे । दशमाथ धावति दशमाथिकः । दैर्घ्या-
माधिकः । पठवी धावति पाठयिक* । आक्रदिक ।

* पदचात्यनुपदात् ॥ १९० ॥ पश्चादर्थे
अनुपदात् ठण् स्यात् । पदस्य पश्चादनुपद तद्
धावति आनुपदिक ।

* परदारादीन्यन् ॥ १९१ ॥ परदारादिभ्य
इत्येभ्यः एति गच्छत्यर्थे ठण् स्यात् । परदारान्
एति पारदारिक । गौरदारिक । गौरुतस्त्रिकः ।

प्रतिपथाद् ठण् ॥ १९२ ॥ अस्माहो गद्यति
ठण् चाप्रतिपथमेति प्रतिपाथिक* । प्रातिपथिक ।

पदघुपदललामार्थप्रतिकठ गृह्णन् ॥ १९३ ॥
पदयोः पदादेश्च इत्यतात् गृह्णात्यर्थे ठण् स्यात् ।
पूर्वपद गृह्णाति पौर्वपदिकः । औचरपदिकः ।
ऐश्वरपदिक । पादिक* । लालामिक* । आर्थिकः ।
प्रातिकठिक ।

* धर्माधर्मौ चरन् ॥ १९४ ॥ आभ्यां
चरत्यर्थे ठण् स्यात् । धर्मं चरत्यनुतिष्ठति
धार्मिक* । आधार्मिक ।

* समूहान् समवेति ॥ १९५ ॥ समूहवा-
चिभ्यः ह्युत्तेभ्यः समवेत्यर्थे ठण् स्यात् । समूहं
समवेति सामूहिक* । सामाजिक । सामवा-
यिक । गौष्ठिक ।

परिपद ण्य ॥ १९६ ॥ परिपदशब्दात्
ण्यो भवति । परिपद समवेति पारिपथ ।

सेना वा ॥ १९७ ॥ सेनाशब्दादिवतात्
प्यो वा म्यात् । सेनां समवैति सैन्यः, सैनिक ।

* सुस्नातादीन् पृच्छन् ॥ १९८ ॥ सुस्ना-
तादेरिवतात् पृच्छत्यर्थे ठण् स्यात् । सुस्नात
पृच्छति सौस्नातिकः । सौखरात्रिक ।

+ प्रभूतादीनाह ॥ १९९ ॥ एभ्य आहेत्य-
स्मिन्नर्थे ठण् स्यात् । प्रभूतमाह प्रामूतिक ।
पार्यासिकः ।

+ माशब्दमित्यादिभ्यः ॥ २०० ॥ एभ्यो
वाक्येभ्यश्चण् स्यात् । वाक्यशब्दपरामर्शार्थमिति-
करणमाशब्दमित्याह माशब्दिक कार्यशब्दिक ।
नैत्यब्दिक ।

* शब्ददुर्ललाटकुक्कुटाद् रूढौ ॥ २०१ ॥
एभ्यश्चण् स्यात् रूढौ । शब्द करोति शाब्दिक
वैयाकरणः । दुर्लु चादित्र-चादेरिक । ललाट
पश्यति-ललाटिक सेवक । कुक्कुटी युगमात्र
पश्यति कौक्कुटिको भिक्षुः । रूढाविति किं ? शब्द
करोति काकादिः ।

तस्य धर्म्य ॥ २०२ ॥ तस्येति तास-
मर्यात् धर्म्यमित्यस्मिन्नर्थे ठण् स्यात् । शुल्कशा-
लाया धर्म्यं शौल्कशालिक । आपणिक । दीवारिक ।

* नराधृतोष्ण ॥ २०३ ॥ नरादे ऋकारा-
त्ताच्च अण् भवति । नरस्य धर्म्यं नार । नारी
स्त्री । महिष्या --माहिष । मालेपिक । पौरोहिता
मुर्धम्यं नार । मात्र । पैत्र । शास्त्र ।

* वैशस्त्रवैभाजित्रे ॥ २०४ ॥ एतौ शब्दौ
कृतणिलौ निपात्यौ । विशसितुर्धर्म्यं वैशस्त्र ।
कृत इत्यस्येवात्राण इत्थं तु निपात्यते । विभा-
जयितु वैभाजित्र ।

वक्रय ॥ २०५ ॥ ताताह वक्रय इत्य-
स्मिन्नर्थे ठण् स्यात् । आपणस्य वक्रय आपणिक ।
आकरिक । शौक्लशालिकः ।

तदस्य पण्य ॥ २०६ ॥ तदिति यास-
मर्यात् पण्यात् अस्येति तार्थे ठण् स्यात् यद्वात
तच्चेत् पण्य भवति । अपूपा पण्यमस्य-आपू-
षिकः । लावणिकः । मादकिकः ।

- किशरादेष्ट ॥ २०७ ॥ एभ्यश्चण्ड-
स्यात् । किशर पण्यमस्य किशरिक । पणिकः ।
तगरिक । गुग्गुलिकः ।

शालालोर्वा ॥ २०८ ॥ शालालुशब्दाद् ङ-
वा पण्यार्थे । शालालु पण्यमस्य शालालु ।
शालालुकः ।

शिल्प ॥ २०९ ॥ तदस्य शिल्पमित्यस्मि-
न्नर्थे ठण् स्यात् । मृदगवादन शिल्पमस्य माद-
गिक । पाणविकः । वैणिक । नासिक ।

मड्डुकझर्राह वाष्ण ॥ २१० ॥ आभ्यां
वाष्ण स्यात् शिल्पे । माड्डुक । माड्डुकिक ।
झर्राह । झर्राहिकः ।

महरण ॥ २११ ॥ तदस्य महरणमि-
त्यस्मिन्नर्थे ठण् स्यात् । अतिः महरणमस्य
आसिक । त्सारण । चाकिक । धानुष्क ।

+ परश्वधाहाण ॥ २१२ ॥ अस्मादण् स्यात्
महरणे वा । परश्वध महरणमस्य पारश्वधः ।
पारश्वधिक ।

शक्तियष्टेष्टीकण् ॥ २१३ ॥ आभ्यां
टीकण् स्यात् । शक्ति महरणमस्य शाक्तीकः ।
याष्टीक । याष्टीकी ।

* वैष्ट्यादिभ्यः ॥ २१४ ॥ एभ्यो वा टीकण्
स्यात् । इष्टिः महरणमस्य यष्टीकः । यष्टिकः ।
आमसिक । आमसिक* । दाडिक । दाडीक ।

नास्तिनास्तिकदैष्टिरा ॥ २१५ ॥
नास्तिनादयः ठण्ता निपात्येन । परलोकादिक
नास्तीति मतिरस्य नास्तिक* । तदमतीति मति-
रस्य आस्तिक । दिष्ट देव तत्प्रमाणमिति मति-

रस्य दैष्टिक ।

शील ॥२१६॥ तदस्मिन् शीलमित्यस्मिन्नथे
ठण् स्यात् । अपूपभक्षण शीलमस्य आपूपिकः ।
शाप्नुलिक* । तावूलिक* ।

उगादेरु ॥ २१७ ॥ एभ्य अञ् स्यात्
छत्र शीलमस्य छात्रः । शैक्ष । भैक्षः ।

× तूष्णीक ॥ २१८ ॥ तूष्णीमृगव्दात् कृत्यो
भर निपात्य । तूष्णीमृभाव शीलमस्य तूष्णीकः ।

* वृत्तोऽपपाठोऽनुयोगे ॥ २१९ ॥ तदिति
वासमर्थात् अभ्येति तार्थे ठण् स्यात् । यद् तद्
वासमर्थं कर्म चेत् तद् तदध्ययनपिपयवृत्त भवति ।
एकमन्यत् कर्म स्तलितरूप अयने वृत्तमस्य एक
मन्यवस्यापपाठरूप मरलित परीक्षाया अनुयोगे
वृत्त ऐरान्यिक* । द्वेयन्यिक । त्रेयन्यिक ।

बहुजादेष्ठ ॥ २२० ॥ बहुजादेष्ट
तदस्य वृत्तोपपाठोऽनुयोग इत्यस्मिन् विषये ठो
भवति । एकादशान्यन्यास्यापपाठरूपाप्यनुयोगे
वृत्तानि एकादशान्यिक । द्वादशान्यिक ।

भक्ष्योऽस्मै हित ॥ २२१ ॥ वातादस्मै
इत्यनर्थे ठण् स्यात् हित भक्ष्येत् । अपुपा भक्ष्या
हितमस्मै आपूपिक । शाप्नुलिक । तावूलिक ।

* नियुक्त दीयते ॥ २२२ ॥ तदस्य नियुक्त
दीयत इत्यस्मिन्नर्थे ठण् स्यात् । अग्रे भाजनमस्मै
नियुक्त दीयते आग्रभोजनिक । शाप्नुलिक
गौडनिक ।

* भक्तौदनाद्वाण् ठट् ॥ २२३ ॥ आभ्या
अण् ठटौ यथासप्य वा स्त । भक्तमस्मै नियुक्त
दीयत भाक्त । भाक्तिक । जोदनिक , जोदनिक ।

* श्राणामासौदनाट् ॥ २२४ ॥ आभ्या
ठो वा भवति । श्राणास्मै नियुक्त दीयते प्राणिक ।
प्राणिक । प्राणिकी । मासौदनिक । मासौदनिका
मासौदानी ।

+ नययज्ञादयोऽस्मिन् वर्तते ॥ २२५ ॥
नययज्ञादिभ्य अस्मिन्निति बंध ठण् स्यात् वर्तते
चेत् । नव यज्ञा अस्मिन् वर्तते नाययज्ञिक ।
पाययज्ञिक ।

तत्र नियुक्त ॥ २२६ ॥ तत्रेतीप्सम-
र्थात् नियुक्त इत्यस्मिन्नथे ठण् स्यात् । शुल्कशा-
खाया नियुक्त शोल्कशालिकः । आपणिक ।
दोवारिक । आक्षपटलिक ।

ठोऽगारातात् ॥ २२७ ॥ अगाराताट्ठो
भवति । कोष्ठागारं नियुक्त कोष्ठागारिक ।
देवागारिक । भाडागारिक ।

अध्यायिन्यदेशकालात् ॥ २२८ ॥
ईवतादेशकालवचिन ठण् स्यात् अध्यायिन्यर्थे ।
अनुचावध्यायी आनुचिक । साध्यावेलिक ।
आध्यायिक । अदेशकालान्ति किं ? चैत्याल-
याध्यायी । पूर्वार्हेऽध्यायी ।

* कठिनातप्रस्तारसथानतऽथौ व्यवहरन् ॥ २२९
कठिनातात् प्रस्तारसथानाभ्या प्रस्तारसथान-
योध व्यवहरत्यर्थे ठण् स्यात् । वाशकठिने व्यवहरति
वाशकठिनिक । वार्द्धकठिनिक । प्राम्तारिक ।
साम्थानिक । तद्गु कासप्रस्तारिक । गौमथानिक

* निरुदादिषु वसन् ॥ २३० ॥ एभ्यो वस-
त्यर्थे ठण् स्यात् । निरुटे वसति निरुटिक । या
क्षमूलिक । आवसथिक ।

* सतीत्यर्थे ॥ २३१ ॥ समानतीर्थाद् यो
निपात्य । समास्य च समाव । समाने तीर्थे
वसति सतीत्यर्थे ।

तद्वहन् रथप्रासगात् य ॥ २३२ ॥ तद्वहतीप्स-
मर्थाभ्या आभ्या वत्त्यर्थे यो भवति । रथ वृत्ति
रथ्य । प्रासग्य ।

धुरो दण् च ॥ २३३ ॥ धुरो दण् भवति
यश्च । धुर वहति धोरेव । धुर ।

*मन्त्रोत्तरदिशिणामादे ख ॥ २३४ ॥ सर्वाद्यादे धुर खो भवति । सर्वाधू-सर्गधुरा ता वहति सर्वधुरीण । उत्तरधुरीण । दक्षिणधुरीण । वामधुरीण ।

*उप चेकादे ॥ २३५ ॥ एकादे धुर खो भवति तस्य उप च वहत्यर्थे । एकधुरीण । एकधुरः । अशरुदादण् ॥ २३६ ॥ अस्मादण् । शाकटो गौ ।

हलसारादण् ॥ २३७ ॥ आभ्या उण् म्यात् वहति । हालिक् । सैरिक् ।

विभ्यत्यकरणेन ॥ २३८ ॥ इवताड विभ्यत्यर्थे यो भवति न चेत् करणेन विध्यति । पादौ विध्यति पद्या शर्करा । उरव्या कटका अकरणेनेति किं ? पाद विध्यति धनुषा ।

* धनगुणौ लब्धा ॥ २३९ ॥ धनगुणाभ्या यो भवति लब्धति । धन लब्धा धन्य । गुण्य ।

*णोऽन्नात् ॥ २४० ॥ अन्नात् णो भवति । अन्न लब्धा आन्न ।

पठस्मिन् दृश्य ॥ २४१ ॥ पदात् वातात् अस्मिन्नितीचर्थे यो भवति दृश्य चेत् । पठस्मिन् दृश्य पद्य । कदम्ब ।

* अन्यवश्यधर्म्यधेनुष्यामूल्यदृष्टगार्हपत्या ॥ २४२ ॥ जन्यादया यत्याता निपात्यते । जनी बधू वहति जन्या परिणेतृसहाया । जनस्य ज एपो वा जन्य । वश गत वश्य । धर्मेण प्राप्त धर्मादनपेत वा धर्म्य । प्रकृष्टा धेनु धेनुष्या । ये पुक् िपात्यः । मूलमेषामुत्पाद्य मूल्या मुद्राः । मूलनानम्य मूल्य सुवर्णादि । दृष्ट्यम्य भिष्य वधन वा दृष्टः ऋषिः । गृहपतिना सयुक्तः गार्हपत्योग्नि

*नौविषेण तार्यवध्ये ॥ २४३ ॥ नौविषाभ्या तार्ये वध्ये च यो भवति । नावा तार्ये नान्यमुद क । विषेण वध्य विष्य ।

पथ्यर्थयागादनपेते ॥ २४४ ॥ पथ्यादे

कातात् यो भवति अनपेतेऽर्थे । पयोऽनपेत पथ्य । अर्थ्य । न्याग्य ।

छदसा निर्मिते ॥ २४५ ॥ छदसो मा- तात् यो भवति निर्मितेऽर्थे । छदसा निर्मित छदम्यः ।

उरसाऽण् च ॥ २४६ ॥ उरस्य भानात् निर्मितेऽयेऽण् स्यात् यश्च । उरसा निर्मितः औरमः । उरम्य पुत्र ।

*मदस्य करणे ॥ २४७ ॥ मदात् तातात् करणेऽथे यो भवति । मदस्य करण मद्य ।

*कालीनो जल्पे ॥ २४८ ॥ कुलात् खञ् निपात्यते जल्पेऽर्थे । कुलस्य जरप कालीन ।

तत्र साधु ॥ २४९ ॥ तत्रेतीप्समर्थ्यात् साधुरित्यस्मिन्नर्थे यो भवति । सामनि साधुः सामन्यः । कर्मण्यः । शरण्य श्रेयान् जिन । सम्य ।

भक्ताण् ॥ २५० ॥ भक्ताण्यो भवति भक्ते साधु भाक्त शालि ।

परिपदो ण्यश्च ॥ २५१ ॥ परिपदो ण्यो भवति णश्च । परिपदि साधु पारिषद्य । पारिषद ।

*सर्वजनात् खञ् च ॥ २५२ ॥ अस्मात् खञ् भवति ण्यश्च साधौ । सार्वजनीन सार्वजन्य ।

*प्रतिजनादे ॥ २५३ ॥ एम्य साधो खञ् स्यात् । प्रातिजनीन । ऐदयुगीन । सायुगीन । पारकुलीन ।

कथादेश्ठण् ॥ २५४ ॥ कथादिभ्य साधौ ठण् भवति । काथिक । साकथिक । बेकाथिकः । वैतथिक् । वैतडिक् । गौडिक् ।

पथ्यनिधिरसतिस्वपतेर्दन् ॥ २५५ ॥ एम्य साधौ ढञ् म्यात् । पाथेय आतिथेय । वासतेय । स्वापतेय ।

*देवताताड तादर्थ्ये ॥ २५६ ॥ देवताताड यो भवति तादर्थ्ये । अग्निदेवतायै इद अग्निदेव- त्य । पितृदेवत्य ।

*पात्राद्यै ॥ २५७ ॥ एतो यत्पातौ निपा
त्यौ । पादार्थमुदरु पाद्य । येन पद्माव । अर्थ रत्न ।

*अथोऽतिथे ॥ २५८ ॥ अतिथेर्ण्यं स्यात् ।
अतिथ्यर्थ आतिथ्य ।

*हलस्य मादेश कर्षे ॥ २५९ ॥ हलात्
केवलात् सादेच कर्षेऽर्थे य स्यात् । हलकर्ष हल्य ।
द्विहल्य । त्रिहल्य ।

*सीतया समिते ॥ २६० ॥ सीताशब्दात्
केवलात् सादेच समितेर्थे यो भवति । सीतय समित
सीत्य क्षेत्र । परममीत्य । द्विसीत्य ।

*वयस्तुलाभ्या ॥ २६१ ॥ आभ्या समिते
यो भवति । वयसा समित वयस्यः । तुल्यः ।

*सोदर्यसमानोदर्या ॥ २६२ ॥ एतो स-
मानोदरशब्दात् जातेर्था यातौ निपात्यौ समानस्य
च वा समाव । समानोदरे जात सोदर्य, समानोदर्य ।

इति शब्दार्णवापरनाम्नि जैनैर्द्रव्याकरणे

शब्दार्णवचद्विक्रिया लघुवृत्तौ

तृतीयाध्यायस्य

तृतीयः पादः

चतुर्थः पादः ।

प्राक् ढणश्छ ॥ १ ॥ अर्हाङ्गण प्राक्
मेऽर्थं तेषु ढोऽधिकृतो वेदितव्य । वक्ष्यति तस्मै
हित इति वत्सीय ।

*हविरन्नभेदापूपादेर्यो वा ॥ २ ॥ हविर्भे-
दात् अनभेदाद् अपूपादेश यो वा स्यात् । आमि-
क्षायै इदं आमिक्ष्य । आमिक्षीय दधि । ओदन्या
ओदनीमास्तडुला । अपूप्य, अपूपीया गोघृमा ।
तंडुल्य तडुलीया शाल्य ।

*पुगाद्योर्ध्व ॥ १३ ॥ युगादे उवर्णाताच्च यो

भवति । युगार्थं युग्य । हविष्य । वर्हिष्य । ओ-
शक्य ढारु । पिचव्य कार्पास । कमडलव्या
मृत्तिका ।

कवलात् खौ ॥ ४ ॥ कवलात् यो भवति
खौ । कवलोऽस्यान्तीति कबल्य ऊर्णाशत । खाविति
किं । कनलीया ऊर्णा ।

*नाभ्यूपसोर्नभ्रौ ॥ ५ ॥ आभ्या यो भवति ।
नभ्रं नृ इत्येतावादेशौ च । नामये हित नभ्यम-
जन । ऊधसे हित ऊधन्य ।

*शुन्यशून्यौ ॥ ६ ॥ एतौ निपात्यौ । श्वनशब्दाद्
य शुनृ शूनौ चादेशौ । श्वभ्यो हित शुन्य, शून्य ।

तस्मै हितेऽराजाचार्यब्राह्मणवृष्ण ॥ ७ ॥
तस्मै इत्युपसमर्थात् राजादिवर्जितात् हित
इत्यास्मिन्नर्थे यथाविहित स्यो भवति । वत्सेभ्यो
हित वत्सीय । करभीय । पुरोडास्या पुरो-
डाशीयास्तडुलाः । अराजादेरिति किं । राज्ञे
हितः । आचार्याय हित । ब्राह्मणाय हित ।
वृष्णे हित ।

प्राण्यग्रथस्त्रलयवमापवृपत्रह्मातिलाघः
॥ ८ ॥ प्राण्यगात् रथादेश यो भवति । दत्तेभ्यो
हित दत्य । कर्ण्य । चपुष्य । रथ्य । खल्य ।
यय्य । माप्य । वृष्य । ब्राह्मण्य । तिल्य ।

*अथोऽजारे ॥ ९ ॥ अजाविभ्या अथो
भवति । अजाम्यो हित अजध्य । अविध्य ।

माणवचरकात् ख ॥ १० ॥ आभ्या
तस्मै हिते खं स्यात् । माणवीन । चारवीण ।

भोगद्वय्वात्मन्भ्या र ॥ ११ ॥ भोगयो-
रात्मनश्च खौ भवति । मातृभोगाय हित मातृ-
भोगीण । राजभोगीण । आत्मनी ।

पचसर्वत्रिभजनाद्यात् ॥ १२ ॥ पजादि-
पूर्वाज्जनात् यसात् खो भवति ॥ पचजनेभ्यो
हित पचजनीन । सर्वजनीनो वासुपूजनाय ।

विश्वजनीनः । यादिति किं ? पचानां जन
पचजन । तस्मै पचजनाय हितः पचजनीय ।

*महत्सर्वाट्ठण् ॥ १३ ॥ आभ्या पगात्
जनाद् यमात् तस्मै हितेऽर्थे ट्ठण् म्यान् ।
महते जनाय हित माहाजनिक । सार्वजनिकः ।

सर्वाणो वा ॥ १४ ॥ सर्वाणो वा म्यात् ।
सर्वस्मै हित सार्व । सर्वोयः ।

*तदर्थे विवर्तिनि ॥ १५ ॥ अवतात्
तदर्थेऽवतार्थे विवर्तिनि तदर्थपरिणामिनि वाच्ये
छादय स्यु । अगारेभ्य काष्ठानि अगारीयाणि ।

प्रामादीय दारु । प्राकारीयाः इष्टकाः । पिचन्यः
फार्पास । तदर्थे इति किं ? भूत्राय कल्पते
यवाग्नू । विवर्तिनीति किं ? उदकाय कूप ।

चर्मण्यन् ॥ १६ ॥ तदर्थे विवर्तिनि चर्म-
ण्यभिधेये अन् स्यात् । वधाय इदं वाग्र ।
यारत्र चर्म ।

ऋपभोपानहाञ्च्यः ॥ १७ ॥ आभ्या
भ्यो भवति । ऋपभाय वत्स आर्पभ्य ।
औपानह चर्म ।

*छदिर्लेर्द्व ॥ १८ ॥ आभ्यां द्व स्यात् ।
छदिये वृण छादियेय । नालेया तडुलाः ।

परिखास्य स्यात् ॥ १९ ॥ परिखाञ्चदाद्
वातात् द्व स्यात् अस्येति तार्थे वा परिखा
सा चेद् स्यादिति योग्यतया सभाव्यते । परिखा
आसा स्यात् पारिखेया, इष्टकाः ।

*अस्मिन्श्च ॥ २० ॥ परिखायाः अस्मि-
न्नितीवर्थे द्व स्यात् । परिखास्मिन् स्यात्
पारिखेयो देश ।

*तद् ॥ २१ ॥ तदिति वासमर्थाद् अत्यार्थे
विवर्तिन्यस्मिन्श्चार्थे यथाविहित स्यो भवति ।
प्रासादोऽस्य स्यात् प्रासादीय दारुपरिश्रव्यमय ।
प्रासादोऽस्मिन् स्यात् प्रासादीयो देश ।

आर्हाट्ठण् ॥ २२ ॥ यदित ऊर्ध्वमनु
क्रमिष्याम तदर्हतीत्यार्हशब्दात् तत्र ट्ठणधि-
कृतो ज्ञेय । वक्ष्यति-मूल्येः क्रीतः, साप्ततिका
वारस्विकं ।

*स्यादेश्चाहोदनुप ॥ २३ ॥ ह्योर्हे वटिति
आहात् यो यतस्यो निधाम्यते स ततः केवलात्
तदताच्च स्थिसञ्जादेर्भवतीति ज्ञेय अनुवनात् ।
वक्ष्यति चद्रायण चरति चाद्रायणिकः । द्वैचा-
द्रायणिकः । स्यादेरिति किं ? महापारायण-
मधीते । अनुप इति किं ? द्वाभ्या शूर्पाभ्या
क्रीत द्विशूर्पाद्विशूर्पेण क्रीतः द्विशूर्पिकः ।

शतादस्वार्थेऽसे ठपौ ॥ २४ ॥ शतात्
ठयौ स्त अस्वार्थेऽसे । शतेन क्रीत शतिक,
शत्य । अस्वार्थ इति किं ? शत मानमस्य शतक ।
स्तोत्राअस इति किं ? द्वयधिक शत द्वौ च शत च
द्विशत । तेन क्रीत-द्विशतक त्रिशतक ।

त्रिशद्विंशतेऽङ्गुरस्त्रौ ॥ २५ ॥ आभ्या
ङ्गुर् मवत्यस्त्रौ । त्रिशता क्रीत त्रिशकात्रिशक ।
अस्त्राविति किं त्रिशन्मानमस्य त्रिशत्क । विंशतिक

*स्येश्च कोऽश्चते ॥ २६ ॥ शत् ति इत्ये-
तदतर्जितात् स्थिसञ्जात् ताभ्या च को भवति ।
द्वाभ्या क्रीत द्विक । चतुष्क । बहुक । त्रिशत्क ।
विंशतिक । अश्चेरिति किं ? चात्वारिशतकः ।
पाष्टिकः ।

वनोर्वेद ॥ २७ ॥ वत्तताद् स्ये कस्य
इह वा स्यात् । यावता क्रीत यावतिनायावत्क ।
तावातिक । तावत्क ।

*सार्द्धाट्ठण् ॥ २८ ॥ आभ्या ठट् स्यात् ।
कसेन क्रीत कसिक । अर्द्धिक । अर्द्धिकी ।

*अर्द्धात् पलकसकर्पात् ॥ २९ ॥ अर्द्ध-
पूर्वात् पलादेः ठट् स्यात् । अर्द्धपलेन क्रीत अर्द्ध-
पलिक । अर्द्धसिक । अर्द्धकर्पिक ।

+कार्पापणाद् वास्य प्रतिश्च ॥ ३० ॥ अ
स्माद्द् स्यात् । अस्य च प्रतिरादेशो वा । का-
र्पापणिक' । प्रतिकः । प्रतिक्री ।

+शतमानसहस्रादब् ॥ ३१ ॥ आभ्यामञ्
स्यात् । शतमान । साहस ।

शूरार्द्धाण्य ॥ ३२ ॥ शूर्पाण्य वा स्यात् ।
शौर्य । शार्पिक ।

*इसनान् ॥ ३३ ॥ अस्मादण्य स्यात्तासन्न ।

*विंशतिकात् ॥ ३४ ॥ अस्मादण्य स्यात् ।
वैशतिक ।

रात् ख ॥ ३५ ॥ विंशतिकातात् रसात् खो
भवति।द्वाभ्या विंशतिकाभ्या क्रीत द्विविंशतिका
त्रिविंशतिका ।

*अनुपोऽवावुप् ॥ ३६ ॥ अनुनतात् रात्
यस्य तस्योप् भवति असौ । द्वाभ्या कसाभ्या
क्रीत द्विकस । त्रिकस । अभ्यर्द्धकस । द्विशूर्पा
त्रिशूर्पा । अनुप इति किं ? द्विशूर्पेण क्रीत द्वि-
शूर्पिक । अस्मानिति किं ? पच लोहिन्य, परि-
माणमस्य पाचलेहितिक । पाचनपाठिक ।

*वाऽअ' ॥ ३७ ॥ अनुपो रात् अत्रो वोऽ
भवति।द्विशतमान, द्विशतमानाद्विसहस्र द्विसहस्र ।

* कार्पापणसुवर्णात् ॥ ३८ ॥ कार्पापण
सुवर्णात् द्व्यतात् रात् त्यस्य योऽभवति । द्वि
कापापण । द्विकार्पापणिक । द्विसुवर्ण । द्विसौ
वर्णिक । अभ्यर्द्धसुवर्ण । अभ्यर्द्धसौवर्णिक ।

द्विनिशोऽपि कृतिस्तात् ॥ ३९ ॥ द्या
दे पराभ्या निष्कविन्ताभ्या वा त्यस्योऽभवति ।
द्विनिष्क । द्विनिष्क । त्रिनिष्क । त्रिनिष्क ।
बहुनिष्क । बहुनिष्क । द्विनिस्त । द्विनीस्तिक ।
त्रिनिस्त । त्रिनिस्तिक । बहुनिस्त । बहुवैस्तिक ।

सारीकानिणीम्य यप् ॥ ४० ॥ सारीका
किणीशब्दातात् रात् केनलाभ्या चाभ्या कप्

स्यात् । द्विसारीक । द्विकानिणीक । अभ्यर्द्धाभ्या
रीक । अभ्यर्द्धकानिणीक । सारीकाकानिणीक ।

पणपादमापाद् यः ॥ ४१ ॥ पणाद्य-
ताद् रसात् यो भवति आ अर्द्धे । द्विपण्य ।
त्रिपण्य । अभ्यर्द्धपण्य । द्विपाद्य । द्विमाप्य ।

शताद्वा ॥ ४२ ॥ शताताद् रात् यो
भवति वा । द्विशत्य । द्विशत ।

शाणात् ॥ ४३ ॥ शाणाताद्वा यो भवति ।
त्रिशाण्य । त्रिशाण ।

द्विनेरण च ॥ ४४ ॥ आभ्या परात् शा-
णाद् अण्य स्यात् यश्च वा । द्वैशाण । द्विशाण्य ।
द्विशाण । त्रैशाण । त्रिशाण्य । त्रिशाण ।

*मूल्यैः क्रीत ॥ ४५ ॥ मूल्यवाचिनो निर्दे-
शात् एव भाताद् क्रीतमित्यस्मिन्मर्थे यथानिहित
त्यो भवति । जशीत्या क्रीतमाशीतिक । शतिक
शत्य । द्विकानिकामूल्यैरिति किंपुत्रेण क्रीत ।

तस्य प्राप् ॥ ४६ ॥ तस्येति तासमर्थत्
वाप इत्यस्मिन्मर्थे ठणादय स्यु, । प्रस्थस्य वाप
प्रास्थिक । खारीक ।

+घातपितृश्लेष्मसनिपाताच्छमनकोपने ॥ ४७
तातात् वातादे ठण्य स्यात् शमने कोपने चार्थे ।
वातस्य शमन कोपन वा वातिक । पंक्तिक ।
श्लेष्मिक । सानिपातिक ।

*हेतु सयोगोत्पातौ ॥ ४८ ॥ तातात् हेतु-
रित्याभिनन्धे ठणादय स्यु । यो हेतु म चेत्
सयोग उत्पातो वा स्यात् । शतस्य हेतुरीधरेण
सयोग शतिक, शत्यः साहस । सोमग्रहणस्य हेतु-
त्पात सोमग्रहणिवो भूमिकप, । साम्राजिक दद्रधनु ।

-अत्रब्रह्मवर्चसाद् योऽस्यपरिमाणाद्वादे
॥ ४९ ॥ स्यसज्ञादिबर्जिताद् अत्र ब्रह्मवर्चसा-
च्च यो भवति । घनस्य हेतु सयोग उत्पातो
वा घन्य । यशस्यः । आयुष्य । ब्रह्मवर्चस्य ।

अस्यादेरिति किं ? सप्तकः । नवकः । प्रास्थि-
क । आश्विक । आशिमकः ।

पुत्राच्छदच ॥ ५० ॥ पुत्राच्छो भवति
यश्च हेतौ सयोगोत्पातलक्षणे । पुत्रीय । पुत्र्य ।

सर्वभूमिपृथिव्या अण् ॥ ५१ ॥ आभ्या-
मण स्यात् । सर्वभूमेर्हेतु सयोगादि सर्व-
भौमः । पार्थिवः ।

*ईश ॥ ५२ ॥ ताभ्यामीश ईश्वर इत्यस्मि-
न् ईश्वर्ये अण् स्यात् । सर्वभूमेरीश्वर सार्वभौमः ।
पार्थिव ।

*ज्ञात ॥ ५३ ॥ ताभ्या ज्ञात इत्यस्मिन्नर्थे
अण् स्यात् । सर्वभूमेर्ज्ञातो विदित सार्वभौमः ।
पार्थिव ।

लोकात् ॥ ५४ ॥ लोकात् ठण् स्यात् ।
लोकस्य ज्ञात लौकिक ।

सर्वात् ॥ ५५ ॥ सर्वपूर्वात् लोकाद्
ठण् म्यात् । सर्वलोकस्य ज्ञात सार्वलौकिक ।

*तदनास्मै वा वृद्धघायलाभशुक्लोपदा देया
॥ ५६ ॥ तदिति यासमर्थोत् अनेतीवर्थे अस्मै
इत्यवर्थे वा यथाविहित ल्यो वा भवति । यद्वात
तथेह वृद्धघादयो देया स्युः । पचास्मिन् वृद्धि
भाय लाभ शुक्ल उपदा वा दीयते पचक ।
सप्तक । प्रास्थिक । पचास्मै वृद्धघादयो देया
पचको देवदत्त । शक्ति । शत्य ।

+ षडर्द्धाट्ट ॥ ५७ ॥ षडतादृक्षा
तो भवति तदनेत्यादौ । पचमिक । पष्टिक ।
अर्द्धिक ।

भागाद् यश्च ॥ ५८ ॥ भागाद् यो भवति
तश्च तदनेत्यादौ । भाग्य । भागिक ।

तद्वरति वहत्यावहति वशादेर्भारात् ॥ ५९ ॥
वशाद्विष्य परात् भारात् तदिति इवतात् हर-
त्यावर्धेषु ठण् भवति । वशमार हरति वहति

आवहति वा वंशभारिक । वाल्वजभारिक ।
कौटजभारिक । वशादेरिति किं ? भार वहति ।

वस्नद्रव्याट्टक ॥ ६० ॥ आभ्यां तद्ध-
रत्यादौ ठवौ ल्यौ स्त । वस्निक । द्रव्यकः ।

*पचत्यण् च द्रोणात् ॥ ६१ ॥ द्रोणात्
पचत्यर्थे अण् स्यात् ठण् च । द्रोण पचति
द्रौणिक । द्रौण ।

*सभवत्यवहरति च ॥ ६२ ॥ इवतात् सभ-
वति अवहरति पचति चार्थे यथाविहित ल्यो
भवति । प्रत्य सभवति अवहरति नाश करोति
पचति वा प्रास्थिक । कौडविक । खारीक ।

वाऽऽडकाऽऽक्षितपात्राद् खः ॥ ६३ ॥
आडकादे तत्सभवत्यादौ खो वा स्यात् । आ-
डकीन । आडकिक । आचितीन । आचितिक ।
पात्रीण । पात्रिक । पात्रीणा । पात्रिकी ।

राट्टवट् च ॥ ६४ ॥ आडकाघतात्
रात् ठट् भवति खश्च वा तत्सभवत्यादौ । आ-
डकिनी । द्व्याडकीना । द्व्याडकी । आ-
चितिकी । द्व्याचितीना । द्व्याचिता । द्वि-
पात्रिकी । द्विपात्रीणा । द्विपात्री ।

*कुलिजादुपलौ च ॥ ६५ ॥ कुलिजाताद्
रात् तत्सभवत्यादौ उपलौ स्त ठट् च वा ।
द्विकुलिज । द्विकुलिजिक । द्विकुलिजीन । द्विकु-
लिजिक ।

तदस्यांशवस्नभृति* ॥ ६६ ॥ तदिति
वासमर्थोत् अस्यांशे तांशे ठणादयः स्युः ।
यद्वात तच्चेत् अशादयो भवति । पचाभ्याशो
वस्न भृतिर्वा-पचक । शत्य । सादस ।
प्रास्थिक ।

*मान ॥ ६७ ॥ याताचार्थे ठणादयः स्युः
यद् वात तच्चेत् मान स्यात् । प्रत्यो मानमस्य
प्रास्थिको राशि । कौडविक । खारीशक्ति ।

*स्ये सचसूत्राधीतौ ॥ ६८ ॥ स्थिसञ्जकात्
मानवाचकात् यातात् तांथे ठणादय स्यु
सघादयश्चेत् भवति । पच परिमाणमस्य सघस्य
सूत्रम्य अधीतैर्वा—पचक । अष्टक । शतिक ।

सौ ॥ ६९ ॥ स्थिसञ्जकात् स्वार्थे सौ
यथाविहित त्वो भवति । पचैव पचका शकृ
नय । सप्तका ब्रह्मपूता ।

*त्रैशचात्वारिंश ॥ ७० ॥ त्रिंशदचत्वारिं
शद्भ्यां तदस्य मान स्वाधित्यम्भिन् विषये ङण
निपात्य । त्रिंशदध्याया परिमाणमेपां त्रैशानि,
चात्वारिंशानि कानिचित् ब्रह्मणानि ।

पचद्दशद्दश योग वा ॥ ७१ ॥ पचद्दशतौ
वर्गे ङत्स्यातौ निपात्यौ वा । पच परिमाणमस्य
वर्गस्य पचद् पचको वा दशद् दशको वा वर्ग ।

+ङद्स्तोमे ॥ ७२ ॥ स्थिसञ्जकाद् स्तोमेऽभि
पेये ङद् स्यात् । पचद्दश मन्त्रा परिमाणमस्य
स्तोमस्य पचद्दश स्तोम । त्रिंश ।

पक्तिर्षिंशतिर्त्रिंशच्चत्वारिंशत्पचाशत्
पष्टिसप्तत्यपीतिनवतिशत ॥ ७३ ॥ पक्त्या-
द्यो निपात्यते मानाविषये । पच पादा परिमा
णमस्य वर्गस्य पक्ति । पचनष्टिश्च तिस्र त्व ।
द्वौ दशतौ परिमाणमस्य विंशति । द्वेविन्माव ।
शतित्व त्व । त्रिंशतोर्वा द्वयोर्विन्माव शतित्व
स्व । त्रिंशत्चत्वारिंशत् पचाशदिति त्रिचतु -
पचाना इमारिमश्चातादशा, शच त्व । त्रयो
दशत, परिमाणमस्य त्रिंशत् । चत्वारो दशत-
चत्वारिंशत् । पच दशत* पचाशत् । षट् दशत
परिमाणमस्य पष्टि । पचस्तिरपदत्व च । सप्त
दशत सप्तति* । सप्तनस्ति । अष्टौ दशत अ
शीति अष्टनोऽशीभावस्तिश्च त्व । नव दशत
नवति । नवतिस्ति । दश दशत परिमाणमस्य
शत । दशाना शमान तश्च त्व ।

तदहति ॥ ७४ ॥ तदितिप्तमर्थात् न
हतीत्यम्भिन्नर्थे यथाविहित त्वो भवति । श्वेत-
च्छत्रमहति श्वेतच्छत्रिकः । आभिषेचनिकः ।
वास्त्रिकः ।

भागवतपठ्य ॥ ७५ ॥ वत माक् येऽर्थाः
तेषु ठजधिकृतो वेदितव्यः । बध्नाति—तुरामणे-
त्यादि—तौरायणिक ।

छेदादेर्नित्य ॥ ७६ ॥ छेदादेरिवताद्
नित्यमर्हतीत्यर्थे यथाविहित त्वो भवति । छेद
नित्यमर्हति छेदिक । छेदिकी । मैदिक । द्वौदिक ।

वैरगिन् ॥ ७७ ॥ विरागशब्दाद् ठञ् नि
पात्य, विरागादेशश्चाविराग नित्यमर्हति वैरागिकः ।

शीर्षच्छेदाद् यश्च ॥ ७८ ॥ अस्मात्
यो भवति ठञ् च । शीर्षच्छेद नित्यमर्हति शी-
र्षच्छेदिक । शीर्षच्छेदिकः चौरः ।

दढादे ॥ ७९ ॥ दढादेरिवताद् यो
भवत्यर्हति । दढमर्हति दढ्य । मुसस्य, । म
धुपदर्थः । इभ्य ।

पात्राद् घञ्च ॥ ८० ॥ पात्राद् यो भ-
वति यश्चाहति । पात्रिय । पात्र्य ।

रुडगरदक्षिणास्थालीपिलाच्छयौ ॥ ८१ ॥
रुडगरादे छयो स्त, तदहति । रुडगरीयः ।
रुडगरीयौ गौ । दक्षिणीय, दक्षिण्यो गुरुः ।
स्थालीविन्मा तडुला ।

*यज्ञाद् घः ॥ ८२ ॥ यज्ञाद् यो भवति न-
हति । यज्ञियो देश ।

*शालीनकौपीनास्त्विजीना ॥ ८३ ॥ एते
खजता निपात्यते । शालाकूपप्रवेशनाम्या खञ्
धुस्त च । शालाप्रवेशनमर्हति शालीनोऽष्टष्टः ।
कूपप्रवेशनमर्हति कौपीन पाप पायूपस्य । तदा-
वरणचौरखञ् च । अस्त्विजमर्हति आस्त्विजीनो
यजमान । रुजमर्हतीत्यर्थः ।

गोदानादीनां ब्रह्मचर्ये ॥ ८४ ॥ ण्य-
स्तातेभ्य ठञ् भवति ब्रह्मचर्येऽर्थे । गोदानस्य
ब्रह्मचर्यं गोदानिक । आदित्यवृत्तिक ।

चद्रायण चरति ॥ ८५ ॥ अम्मादिबतात्
गोदानादेश्च चरत्यर्थे ठञ् स्यात् । चद्रायण च-
रति चाद्रायणिक । गोदानिक । आदित्यवृत्तिक ।

देववृतादीन् हिन् ॥ ८६ ॥ ण्य इवते-
भ्यः हिन् स्यात् । देवव्रत चरति देववृती ।
तिलवृती । अवप्रतदीक्षी ।

डुबुधाष्टाचत्वारिंशत्चातुर्मास्याद् यत्न चा८७॥
आभ्या इवताभ्या डुबुर्भवति हिन् च यकारस्य च
स् । अष्टचत्वारिंशत् चरति अष्टाचत्वारिंशक ।
अष्टचत्वारिंशी । चातुर्मासिक । चातुर्मासी

तुरायणपारायण यजतेऽधीते ॥ ८८ ॥
आभ्या यजतेऽधीते चार्थे ठञ् स्यात् । तुरायण
यज्ञ यजते तौरायणिक । पारायणमधीते पारा-
यणिक ।

सशय प्राप्त्येऽर्थे ॥ ८९ ॥ सशयाद् मासोऽर्थ इत्य-
स्मिन्नर्थे ठञ् स्यात् । सशय प्राप्त्येऽर्थे साशयिक ।

क्रोशयोजनाच्छतायोजनाच्चाभिगमार्ह
॥ ९० ॥ क्रोशयोजनाभ्या परात् शतात् योज-
नाच्च कांतात् अभिगमार्ह इत्यस्मिन्नर्थे ठञ् स्यात् ।
क्रोशशतादभिगमार्हं क्रोशशतिको मुनि ।
यौजनशतिको गुरुः । यौजनिकः साधु ।

तद् यात्येभ्य ॥ ९१ ॥ तदितीवतेभ्यः ण्य
क्रोशशतादिभ्यो यात्यर्थे ठञ् स्यात् । क्रोशशत
याति क्रोशशतिकः । यौजनशतिकः । यौजनिकः ।

, पथष्ठ ॥ ९२ ॥ पथेनृशब्दादृद् स्यात् ।
पथाच्च याति पथिक । द्विपथिकः ।

+ पथो णो नित्य ॥ ९३ ॥ पथः नित्य
यात्यर्थे णो भवति पथादेशश्च । पथान् नित्य सा-
ति पथ । पाथा स्त्री । द्विपथ ।

वारिजगलस्थल्काताराजकृत्तरादिनाऽऽ-
हृते च ॥ ९४ ॥ वार्यादिपूर्वात् पथ मातात्
आहृते आनीते याति चार्थे ठञ् स्यात् । वारि-
पथेनाहृत याति वा वारिपथिकः । जगलपथिक ।
स्थालपथिकः । कर्तारपथिक । आजपथिकः ।
शाकपथिकः । औत्तरपथिकः ।

स्थलादिनामधुकमरिच ॥ ९५ ॥ स्थ-
लपूर्वात् पथोऽण स्यादाहृतेऽर्थे तथेदाहृत मधुक
मरिच वा यदि स्यात् । स्थलपथेनाहृत स्थालपथे
मधुक मरीच वा ।

+ फालम्य ॥ ९६ ॥ यवितोऽग्नेऽनुक-
मिष्यायः तत्फालवाचिम्यो भवतीति ज्ञेय । त-
त्रैवेदाहारिष्याम ।

+ तेन निर्धृत् ॥ ९७ ॥ तेनेति भास-
मर्थात् कालात् निर्धृत् इत्यस्मिन्नर्थे ठञ् स्यात्
अहो निर्धृत् आदिक प्रासाद । मासिक ।
आर्द्धमासिक । सावत्सरिक ।

तस्मै भृतोऽधीष्ट ॥ ९८ ॥ तस्मै इत्य-
यतात् कालात् भृतोऽधीष्ट इति चार्थे ठञ्
स्यात् । मासाय भृत भूत्येन क्रीत नियमित
मासिक कर्मकर । मासायाधीष्ट मासिकोऽ-
ध्यापक । सावत्सरिक ।

त भृतो भावी ॥ ९९ ॥ तमितीवताद्
भृतो भावीति चार्थे ठञ् स्यात् । मास भृतो
भावी वा मासिको ब्रीहि । आर्द्धमासिक ।
सावत्सरिक ।

पण्मासाण्यटौ ॥ १०० ॥ अम्मात् ण्यटौ
त्यौ स्त तेन निर्धृतादौ । षडभि मासैर्निर्धृत्-
षड्म्यो भृतोऽधीष्टो षण्मासान् भृतो भावी वा
षण्मास्यः । षण्मासिक ।

+ समया ख ॥ १०१ ॥ समानब्दात्
निर्धृतादौ रो भवति । समया निर्धृत् समये

भूतोष्णीष्टो वा समा भूतो भावी वा समीन ।

× रात् भूतबले ॥ १०२ ॥ समातात्
रसात् खो भवति भूतबलेराचायस्य मतेन ।
द्वाम्या समाभ्या निर्वृत्तादि द्विसमीन । द्वैमिक ।

राज्यह सवत्सरात् ॥ १०३ ॥ राज्याध-
तात् रात् खो भवति निर्वृत्तादौ भूतबलेर्मतेन ।
द्विरात्रीण । द्वैरात्रिक । त्रिरात्रीण । त्रैरात्रिक ।
द्व्यह्नीन । द्वैयह्निकः । त्रिसवत्सरोण । त्रिसा-
वत्सरिकः ।

वर्षादुष च ॥ १०४ ॥ वर्षातात् राद्
परस्य ठञ् भवति स्वध भूतबलेर्मतेन नि-
र्वृत्तादौ । तेन-पक्षे ठञ् श्रुति । द्विवर्षः ।
द्विवर्षीण । द्विवर्षिक ।

प्राणिन्युद्भूते ॥ १०५ ॥ वर्षातात् रात्
प्राणिन्यर्थे ऽप् स्यात् भूते । द्वे वर्षे भूत द्विवर्ष ।
त्रिवर्षः वारक । प्राणिनीति किं ? द्विवर्ष ।
द्विवर्षिको व्याधिः ।

* मासाद् वयसि य ॥ १०६ ॥ मासातात्
रात् भूतेऽर्थे यो भवति वयसि गम्यमाने । द्वौ
मासौ भूतो द्विमास्यः । त्रिमास्य । वयसीति
किं ? द्वैमासिको व्याधिः ।

• खञ् च ॥ १०७ ॥ मासात् भूतेऽर्थे खञ्
स्यात् । यश्च वयसि । मासीन । मास्य ।

* पण्मासाण्यवठण्या ॥ १०८ ॥ अस्माद्
प्यादय स्यु वयसि गम्यमाने । पण्मासान्
भूत पाण्मास्य । पाण्मासिक । पण्मास्य ।

* यज्ञाना दक्षिणा ॥ १०९ ॥ यज्ञानिभ्य-
स्तातेभ्यो दक्षिणेत्यास्मिन्नर्थे ठञ् स्यात् । अग्नि-
धोमस्य दक्षिणा आग्निष्टोमिकी । वाजपेयिकी ।
राजसूयिकी ।

* तत्र देय ११० ॥ नरेतीप्सन्वर्थात् यज्ञा-
चक्रात् देयमित्यस्मिन्नर्थे ठञ् स्यात् । अग्निष्टोमे

देय भक्त आग्निष्टोमिक । वाजपेयिक । द्वै-
वाजपेयिक ।

* काले कार्यं च भववत् ॥ १११ ॥ काला-
चकादीवतात् देय कार्यमिति कार्ये भव इव
त्यो भवति । यथा-वर्षासु भव वार्षिक । मा-
सिक । तथा वर्षासु देय कार्यं वा वार्षिक । मा-
सिक । नैशिक । नैश । पुराण । पुरातन ।
व्युष्टादिपुण्ण ॥ ११२ ॥ एभ्य इवतेभ्य
अण् स्यात् । व्युष्टे देय कार्यं वा वैमुष्ट । नित्ये
देय नैत्य । तैथ्य ।

तेन यथारुधाचहस्ताणय ॥ ११३ ॥
तेनेति भाताभ्यामाम्या ण्यौ त्यो स्त । यथा
कथाच कार्यं देय वा यथाकथाच । हस्त्य ।

जग्यलभ्यकार्यसुकर ॥ ११४ ॥ भा-
तात् कालात् जप्याद्यर्थेषु ठञ् स्यात् । भासेन
जप्य लभ्य कार्यं सुकर वा मासिक । आर्द्धमा-
सिक । सावत्सरिक ।

सपादिनि ॥ ११५ ॥ भातात् सपा-
दिनि शोभनेऽर्थे ठञ् स्यात् । कर्णवेष्टकाम्या
सपादि मुख कर्णवेष्टकिक । वाग्न्यसुगिक शरीर ।

कर्मवेपाद् य ॥ ११६ ॥ आभ्यां
सपादिन्यर्थे यो भवति । कर्मणा सपादि कर्मण्य
शौर्य । वेप्या नर्तकी ।

* योगादये प्रभु ॥ ११७ ॥ योगादिभ्यो
ऽनतेभ्य प्रभुरित्यस्मिन्नर्थे ठञ् स्यात् । योगाय
प्रभु योगिक । सातापिक । नैसर्गिक ।
औपवासिक ।

• योग्यकार्युक्ते ॥ ११८ ॥ योग कर्मन्श-
ब्दाभ्यां य ऊरुञ्च निपात्य । योगाय प्रभु
योग्य । कार्युक्तं धनु ।

* सोऽस्य तद्वत्प्रभवर्थे ॥ ११९ ॥ स
इति मासमर्थात् अत्येति तार्थे ठञ् स्यात्

तद्वति ब्रह्मचारिणि ब्रह्मचर्यं चार्थं । मासोऽस्य
ब्रह्मचारिणः मासिक । आर्द्रमासिक । तथा
मासिक ब्रह्मचर्यं । सावत्सरिक ।

समपात् प्राप्तात् ॥ १२० ॥ समपात्
प्राप्तविशिष्टात् ठञ् स्यात् । समयः मासो
यस्य सामयिक कार्यं ।

* ऋत्वादिभ्योऽण् ॥ १२१ ॥ एभ्योऽण्
स्यात् । कतुः मासोऽस्य आर्तव पुण्य । उपवस्ता-
भौषवम् ।

कालाय ॥ १२२ ॥ कालशब्दात्
प्राप्तोपाधिकात् सोऽस्येत्यस्मिन् विषये यो भवति।
कालः मासोऽस्य काल्यो मेघ ।

* दीर्घात् ॥ १२३ ॥ कालादीर्घविशिष्टात्
ठञ् स्यात् । दीर्घं कालोऽस्य कालिकमृण ।

प्रयोजन ॥ १२४ ॥ वातात् प्रयोजन-
मित्यस्मिन्नर्थे ठञ् स्यात् । अर्हत्पूजा प्रयोज-
नमस्य आर्हत्पूजिकः । जैनमहिकः । नाभिपेचनिकः ।

* एकागाराचौरे ॥ १२५ ॥ अस्माचौरेऽर्थे
ठञ् स्यात् । एकागार प्रयोजनमस्य ऐकागा-
रिकः चौर ।

श्रद्धादिभ्योऽण् ॥ १२६ ॥ एभ्योऽण्
स्यात् । श्रद्धा प्रयोजनमस्य श्रद्धा । चौड ।

विशाखापादान्मथददे ॥ १२७ ॥ आभ्या-
मण स्यात् मथे ददे चार्थे । विशाखा प्रयोजन-
मस्य वैशाखो मथः । आपादो ददः ।

छोऽनुपानादेः ॥ १२८ ॥ एभ्योऽणो
भवति । अनुपान प्रयोजनमस्य अनुपानीय ।
उत्थापनीय । अनुसावनीयं । अनुसवनीयं ।

+ विशिष्टरूपदिरुहिसमापोऽनामन्ते
विश्यादेरनत्यातात् सङ्गोऽनामन्ते
गृह्यवेदानं प्रयोजनमस्य गृह्यवेदानं
रणीय । गोमपदनीयं ।

नेद्रसमापनीय ।

— स्वर्गस्वस्तिवाचनादिभ्यो योऽण् ॥ १२९ ॥
स्वर्गादिभ्यः स्वस्तिवाचनादिभ्यश्च योऽणो स्तः ।
स्वर्गं प्रयोजनमस्य स्वर्ग्यं । यशस्य । आयुष्य ।
स्वस्तिवाचनं प्रयोजनमस्य स्वस्तिवाचनं । शाति-
वाचनं । पुण्याहवाचनं । ठञ् उप् ।

* आकालिक ठञ्चाग्रते ॥ १३१ ॥ समान-
कालशब्दात् आद्यतोपाधिकात् ठञ् निपात्यः
समानकालम्य च आकाल आदेश ठञ्च ।
समानकालौ आद्यतौ अस्य आकालिकोऽनध्याय
आकालिनी, आकालिका वा विधुत् ।

* इषोऽर्हे वत् कृत्ये ॥ १३२ ॥ इषतादर्थेऽर्थे
वत् भवति यदर्थं तच्चेत् कृत्यं क्रिया भवति ।
रानानमर्हति राजवत् वृत्तमस्य राज्ञः । कुली-
नवत् । साधुवत् । कृत्य इति किं । इति
इति पुनः ।

* सुप इवे ॥ १३३ ॥ सुप इवे
भवति कृत्ये । क्षत्रिय इव कुञ्जे इति ।
अभयं भावति । देवमिव देवस्य पुत्रे भवति ।
साधुना इव साधुवत् पुत्रे भवति ।
प्रात्रय दत्त ।

तत्र ॥ १३४ ॥

भवति ।

पाठेति ।

लो

*आत्वादगङ्गुलादे ॥ १३७ ॥ यदिन् ऊ-
र्ध्वमनुक्रमिष्याम आत्रक्षणस्त्वशब्दात् त्व तलौ
अधिकृतौ ज्ञेयौ गङ्गुलादौर्न वर्जयित्वा । उत्तरत्रै
वोदाहरिष्यामः । अगङ्गुलादेरिति किं ' गाङ्गु-
रस्य । दायाद्य । कामदलव ।

*नञ् पादनुधादे ॥ १३८ ॥ आत्वात् नञ्
पूर्वात् मसात् युषायतवर्जिताद् त्वतलौ स्तः ।
न शुक्लोऽशुक्लः । तस्य भावः अशुक्लत्व ।
अशुक्लता । अराजत्व । अराजता । अस्थिरित्त
अभ्यविरता । अहायनत्व । अहायनता । अ-
नुधादेरिति किं ' न युषोऽयुषस्तस्य भावः कर्म
वा अनुष्य । आचतुर्य । आसगत्य । आलव
ण्य । आरस्य । आलस्य ।

*पृथ्वादेर्वैमन् ॥ १३९ ॥ पृथ्वादिभ्य
इमन् वा स्यात् तौ च । पृथोर्भावः प्रथिमा ।
पृषुत्व । पृषुता । पार्थिव । प्रदिमा । मृदुत्व ।
मृदुता । भाववा । लघिमा । लघुत्व । लघुता । लघपथ ।

वर्णद्विधादिभ्यष्टघण च ॥ १४० ॥ व-
र्णवाचिभ्यो द्विधादिभ्यश्च टघण स्यात् इमन्
च वा । शुक्लस्य भावः शौक्ल्य । शुक्लिमा ।
शुक्लता । शुक्लत्व । काप्य्य । कृष्णिमा । कृ-
ष्णत्व । कृष्णता । दार्ढ्य । द्रदिमा । वृद्धत्व ।
वृद्धता । दार्ढ्य । द्रदिमा । वृद्धत्व । वृद्धता ।
पण्डित्य । पण्डितिमा । पण्डितत्व । पण्डिता ।

*राजपत्यतगुणोक्तिराजादिभ्यः कृत्ये चा ॥ १४१ ॥
राजतिभ्यः पत्यतेभ्यो गुणोक्तिभ्यो राजादिभ्यश्च
कृत्ये कर्मणि भावे च ट्यण् स्यात् । मुराज्ञो भाव
कर्म वा सौराज्य । मुराजत्व । मुराजता । यौव-
राज्य । युवराजत्व । युवराजता । नारपत्य ।
नरपतित्व । नरपतिता । आधिपत्य । अधिपति-
त्व । अधिपतिता । सैन्यपत्य । सैन्यत्व । नद-
ता । मौल्य । मूर्खत्व । मूर्खता । कौशल्य ।

राज्य । राजत्व । राजता । काय । कवित्व ।
कविता । ब्राह्मण्य । ब्राह्मणत्वाब्राह्मणता ।

*सहायाद्वा ॥ १४२ ॥ सहायाद् ट्यण् वा
स्यात् भावादौ । साहाय्य । सहायत्व । सहाय-
ता । साहायक ।

*स्तेयाहृत्य ॥ १४३ ॥ एतद् द्वय निपात्य ।
स्तेनस्य भावः कृत्य वा स्तेय । यो नस्व च ।
स्तेनत्व । स्तेनता । अर्हतो भावः कृत्य वा आ-
हृत्य । अर्हतो नुमत्यणौ च । अहृत्य । अर्हता ।

*सखिबणिग्दूताद् यः ॥ १४४ ॥ सख्या
देर्यो भवति भावादौ । सख्युर्भावः कर्म वा सख्य ।
सखित्व । सखिता । बणिज्य । बणिक्त्व । बणि-
क्ता । दूत्य । दूतत्व । दूतता ।

कपिज्ञातेर्दृश् ॥ १४५ ॥ आभ्यां इश्
स्यात् भावादौ । कापेय । कपित्त्व । कपिता ।
ज्ञातेय । ज्ञातित्व । ज्ञातिता ।

वयः प्राणिजातेरञ् ॥ १४६ ॥ वयोवाचि-
भ्यः प्राणिजातेश्चाण् स्यात् भावादौ । कौमार ।
कुमारत्व । कुमारता । कैशोर । कालभ । वार्करी-
प्राणिजाते,—आश्व । अश्वत्व । अश्वता । गा-
वभ । औष्ट्र । हास्त ।

हायनातयुवादेरण् ॥ १४७ ॥ हायनातात्
युवादेश्चाण् स्यात् भावादौ । द्वैहायन । द्विहा-
यनत्व । द्विहायनता । त्रैहायन । यौवन ।
युवत्व । युवता । स्थाविर । कौतुक । कौशल ।
कौतूहल ।

*हृदयपुरुषादसे ॥ १४८ ॥ आभ्यां भावे
कृत्ये चाण् स्यात् असे । हार्प्य । हृदयता । पौ-
रुष । पुरुषत्व । पुरयता । असे इति किं ' सु-
हृदयत्व । परमपुरयत्व ।

*श्रौत ॥ १४९ ॥ श्रौत्रियशब्दादण् निपा-
त्यते यत्न च । श्रौत्रियस्य भावः कृत्य वा श्रौत्र-

श्रोत्रियत्व । श्रोत्रियता ।

ध्यादेरिक ॥ १५० ॥ इगतात् ध्यादेरण
स्यात् भावादौ । शौच । शुचित्व । शुचिता ।
मौन । मुनित्व । मुनिता । पाटव । पटुता । प
टुत्व । पैत्र । पितृत्व । पितृता । ध्यादेरिति किं ।
पाटुत्व । इक इति किं ? पटत्व ।

योद्धोरूपोत्तमाद् वुञ् ॥ १५१ ॥
योद्ध रूपोत्तमाद् वुञ् भ्यात् भावादौ । रामणी
यक । रमणीयत्व । रमणीयता । औपाध्यायक ।
उपाध्यायत्व । आचार्यक । योद्ध इति किं ? वि
मानत्व । रूपोत्तमादिति किं ? क्षीयत्व । कायत्व ।

द्वद्धूर्तादे ॥ १५२ ॥ द्वद्धात् घूर्तादिभ्यश्च वु-
ञ् स्यात् । वुरुकाशीना भाव कृत्य वा कौरुका
शिका । भारतनाहुपलिका । त्रैपालनसुपान्द्रिका ।
धौर्तिका । चौरिका । घूर्तत्व । घूर्तता । मानाञ्चक ।

गोत्रचरणात् श्लाघात्याकारावतौ ॥ १५३ ॥
गोत्राचरणाच्च वुञ् स्यात् श्लाघार्थेण भावादौ ।
गार्गिकया श्लाघते अत्याउरुत वा गार्गिकामवेत
वान् । गार्ग्यत्वेन । गार्ग्यतया । वात्सिकया श्लाघते
अत्याकुरते वा वात्सिकामवेतवान् । एव काठिकया
कालापिकया ।

होत्रादिभ्यश्छ ॥ १५४ ॥ एभ्य
अस्मिन्वाचिभ्यश्छो भवति भावादौ । अच्छावा-
कीयाअच्छावाकत्वाअच्छावाकता । मैत्रावरुणीय ।

ब्रह्मणस्त्व ॥ १५५ ॥ अस्माद् न
त्विग्याधिनस्त्वो भवति भावादौ । ब्रह्मणो भावः
कृत्य वा ब्रह्मत्व ।

+शाकटशाकिनौ क्षेत्रे ॥ १५६ ॥ तातात्
क्षेत्रेऽर्थे शाकटशाकिनौ लौ स्त । इक्ष्णूनां क्षेत्र
इक्षुशाकट, इक्षुशाकिन । मूलशाकट, मूलशाकिन ।

धान्येभ्य खल् ॥ १५७ ॥ धान्यवाचि-
भ्यः खल् स्यात् । मुद्गानां क्षेत्र मौद्गी । कौ-

लन्थीन । प्रेयगवीण ।

वीहिशाल्वेर्द्व ॥ १५८ ॥ आभ्या क्षे-
त्रे द्व स्यात् । त्रैहेय । शालेय ।

। यवयनरूपपट्टिकाद् य ॥ १५९ ॥
एभ्यो यो भवति क्षेत्रे । यवाना क्षेत्र यव्य ।
यववय । पट्टिक्य ।

*आऽणुमापात् ॥ १६० ॥ आभ्यां यो भवति
वा क्षेत्रे । अणव्य । आणवीन । माप्य । मापीण ।

*तिलोमाभगात् ॥ १६१ ॥ एभ्यस्तातेभ्यो
यो वा स्यात् क्षेत्रे । तिल्य । तेलीन । उम्य ।
भौमीन । भग्य । मागीन ।

कटोऽलाब्बाश्च रजासि ॥ १६२ ॥ अला-
बूशब्दात् तिलादेश्च कटम्यो भवति रजस्यर्थे ।
अलाबूनां रजः—अलामूकट । तिलकट । उमा-
कट । भगाकट ।

गम्येऽह्नाभ्वात् खल् ॥ १६३ ॥ अश्वात्
खल् स्यात् अह्ना गम्येऽर्थे । अश्वस्यैकनाह्ना
गम्यः—आशीनोऽह्वा ।

सर्वचर्मण कृत सश्च ॥ १६४ ॥ स-
र्वचर्मणस्तातात् खो भवति खल् च कृत इत्यस्मि-
न्नर्थे । सर्वचर्मण कृत सर्वचर्मणि । सार्वचर्मणि ।

यथामुखसमुखादर्शन ॥ १६५ ॥ आभ्यां
ताताभ्या दर्शनमित्यास्मिन्नर्थे खो भवति । यथा-
मुखदर्शन यथामुखीन । समुखस्य दर्शन समुखीनः ।

सर्वादे पथ्यगर्भपनपात्रशरावाद् व्यापी
॥ १६६ ॥ सर्वपूर्वाद् पथ्यादे, व्यापी इत्य-
स्मिन्नर्थे खो भवति । सर्वपथम्य व्यापी सर्वप-
थीनो रथः । सर्वांगीणस्तापः । सर्वकर्मणि पु-
रुषः । सर्वपात्रीण साराथि । सर्वपात्रीणः मो-
दनः । सर्वशरावीण, सक्तु ।

आपपद् ॥ १६७ ॥ असात्तातात् खो
भवति । आपपद् व्यापी आपपदीन पटः ।

परोवरपरपरपुत्रपौत्रमवस्ति ॥ १६८ ॥
परोवरादेरिषतात् खो भवति अन्वस्त्यनुभवत्यर्थे । पराश्चावराश्चानुभवति परोवरीण । परांश्च परतराश्च परपरीण । पुत्राश्च पौत्रांश्च पुत्रपौत्रीण ।

*यथाकामानुक्रममात्यतपाराजारपारावारा-
चारपारान् गामी ॥ १६९ ॥ यथाकामादेरि-
षतात् गामीत्यस्मिन्ने रसो भवति । यथाकाम
गामी यथाकामीनः । अनुकामीन । अत्यन्तनीन ।
पारीण । अवारीण । पारावारीणः । अवारपारीणः ।

अनुगमल ॥ १७० ॥ अनुगुशब्दाद् अल-
गामीत्यास्मिन्ने रसो भवति । अनुगमल गामी
अनुगामीनो गोपाल ।

छोऽभ्यमित्र ॥ १७१ ॥ अभ्यमित्रादिपता-
च्छो भवति । अभ्यमित्रमलगामी अभ्यमित्रीय ।

*य ॥ १७२ ॥ अस्माद् यो भवति अल-
गामिनि । अभ्यमित्र्यः ।

*खश्चाध्वान च ॥ १७३ ॥ अध्वनोऽभ्य
मित्राच्चैवतात् खो भवति यश्च । अध्वानमल
गामी अध्वनीनः । अध्व-यः । अभ्यमित्रिण ।

समां समां विजायते ॥ १७४ ॥ समां
समा शब्दात् खो भवति विजायतेऽर्थे । समा समा
विजायते गर्भमादधाति समासमीना गौ ।

अधश्चीनाद्यप्रातीनमासन्न ॥ १७५ ॥
एतद्ब्रह्म स्नात निपात्य आसन्नमित्यास्मिन्नर्थे ।
अधश्चो वा विनियम्यते अधश्चीना गौ । अध
प्रातीना । आसन्नप्रसवा इत्यर्थः ।

*सर्वास्तीनानुपदीनानयानयानमदह्मदा
नेये ॥ १७६ ॥ सर्वास्तीनादयः स्नाता निपा-
त्यते अददाद्यर्थेषु । सर्वास्तीनाच्च सर्वास्तीनो भिक्षु ।
पदसदस अनुपद बद्धा अनुपदीना उपानत् ।
अयानय नेय —अयानयान शार ।

*आगवीन ॥ १७७ ॥ आगो- प्रतिदानात्

कमकारिणि खो निपात्यः प्रतिदानस्य स ।
आगो प्रतिदान कर्म करोति आगवीनः कर्मकरः ।

*साप्तपदीन सरूप्य ॥ १७८ ॥ सप्तपदान्
सत्त्वं निपात्य सरूप्यमित्यस्मिन्नर्थे । सप्तभि पदै
रवाप्य साप्तपदीन सरूप्य ।

गौष्ठोऽन भूतपूर्वे ॥ १७९ ॥ गोष्ठात् मूत्र
निपात्यते भूतपूर्वेऽर्थे । गोष्ठो भूतपूर्व गौष्ठोऽनो देश ।

चरट् ॥ १८० ॥ भूतपूर्वे चरट् म्यात् ।
आख्यो भूतपूर्वः आख्यचर । नपिचर । दर्शनीयचरः ।

ताया रूप्यश्च ॥ १८१ ॥ तातात् रूप्यो
भवति चरट् च । देवदत्तस्य भूतपूर्वो गौ देव-
दत्तरूप्यः । देवदत्तचरः । देवदत्तचरी ।

*पील्यादे कुणः पाके ॥ १८२ ॥ पील्या
दिभ्य पाकेऽर्थे कुणो भवति । पील्या पाक
पील्यकुण । कर्कषुकुण । करीरकुणः ।

*कर्णादिपक्षान्मूले जाहति ॥ १८३ ॥
कर्णादेः पक्षाच्च मूलेऽर्थे जाहती त्यौ स्तः । कर्णस्य
मूल कर्णजाह । मुखजाह । अक्षिजाह । पक्षस्य
मूल पक्षति ।

। तृप्पोष्णशतिदाहुरसहे ॥ १८४ ॥ तृप्पा-
देराह स्यात् असहेऽर्थे । तृप्पस्यासह तृप्पाह ।
उष्णाह । शीताहः ।

+ हिमादेः सहे ॥ १८५ ॥ हिमाद सहेऽर्थे
पहः स्यात् । हिमस्य सह हिमेह ।

-वातगलादलः ॥ १८६ ॥ आभ्या जलो
भवति । वातस्य सह वातूल । बलस्य सह बलूलः ।

वे शालगकटौ ॥ १८७ ॥ विशब्दात्
एतौ त्यौ स्तः म्यार्थे । विसृष्टो विशालः, विशकट

*व्युत्सान्निप्रात् कट् ॥ १८८ ॥ एभ्य कटो
भवति । विसृष्टो —विकटो देश । उद्गत उत्कटो गध ।
सगतः सकट पथाः । निगतो निकटो ग्रामः ।
प्रगत —प्रकटोऽर्थः ।

+ कुटारश्चात् ॥ १८९ ॥ अवात् कुटारो
भवति कटश्च स्वार्थे । अवगत अवकुटार, अवकट ।
नासिकानते टीटनाटभ्रटाः ॥ १९० ॥
अवात् नासिकाया टीटादयः स्युः नतेऽर्थे ।
अवनता नासिका यस्य अवटीटः । अवनट ।
अवभ्रटः ।

। नेर्विडविरीसौ ॥ १९१ ॥ नेर्नासि-
कानतविषये एतौ स्यौ स्त । निनत नासिकायाः
निविड । निविरीस ।

+ केनौ चिक्र ॥ १९२ ॥ नेर्नासिकानतेऽर्थे
केनौ स्तः नेक्षिक चादेश । निनत नासि-
कायाः चिक्र, विक्रिन ।

× पिटे चिः ॥ १९३ ॥ नेर्नासिकानत-
विषये पिटो भवति नेक्षिरादेशः । चिपिट ।

क्षुल्लक्षाल्लो वा चुल्ल ॥ १९४ ॥ क्षुल्लक
शब्दात् स्वार्थे लो वा स्यात् तत्सन्निधौ चुलि-
त्यय च प्रकृतेरादेश । क्षुल्लक । चुल्ल ।

क्लिन्नादक्षिण चिल् पिल् च ॥ १९५ ॥
क्लिन्नाल्लो भवति अक्षिण वाच्ये चिल् पिल्
चुलादेशश्च । क्लिन्न चल् चिल्ल, पिल्ल, चुल्ल ।

+ उपत्यकाधित्यके ॥ १९६ ॥ उपाधिभ्यां
त्यको निपात्य आसन्ने अधिरूढे च स्त्रियां
इत्वाभावश्च । पर्वतमुपासन्नो देशः उपत्यका ।
पर्वतमध्यारूढः अधित्यका ।

× तदस्य सजात तारकादिभ्य इत् ।
॥ १९७ ॥ तदिति वाममर्थेभ्य सजातवि-
शिष्टेभ्य तारकादिभ्य अम्येति तार्थे इतस्त्यो
भवति । तारकाः सजाता अस्य तारकित नमः ।
अभिमतमाकाश । पुष्पिता वल्ली । फलितस्तक ।
उसुक्षित । निद्रित ।

गर्भादमाणिनि ॥ १९८ ॥ गर्भशब्दादिनो
भवति अमाणिनि । गर्भोऽस्य सजातः—गर्भितो

ब्रीहि । अमाणिनीति किं ? गर्भिणी गौः ।

प्रमाणे मात्रट् ॥ १९९ ॥ प्रमाणार्थे मात्रट्
स्यात् । ऊरु प्रमाणमस्य ऊरुमात्र जल । जानु-
मात्री स्वाता । धनुर्मात्री भूमि ।

हस्तिपुरुपाट्वाण् ॥ २०० ॥ आभ्यामण-
वा स्यात् । हस्ती प्रमाणमस्य हास्तिनमवु ।
हस्तिमात्र, हस्तिद्वयस, हस्तिद्वज । पौरुष । पुरु-
षद्वयस । पुरुषद्वयी छाया ।

बोर्ध्वे द्वयसट् दभ्रट् ॥ २०१ ॥ ऊर्ध्वे
प्रमाणे द्वयसट् दभ्रटो ल्यौ वा स्तः । ऊरु प्रमा-
णमस्य ऊरुद्वयस । ऊरुद्वज । ऊरुमात्र तोय ।
ऊरुद्वयसी परिखा । तद्ग्री । ऊर्ध्व इति किं ?
रज्जुमात्री भूमिः ।

उम्माने ॥ २०२ ॥ मानवाचिन्येव प्रमाणे
मात्रडादेरूप भवति । समः प्रमाणमस्य सम ।
दिष्टि । वितस्ति । मान इति किं ? ऊरुमात्र ।

रात् सशये च ॥ २०३ ॥ सशये च राट्
मात्रडादेरूप भवति । द्वौ प्रस्थौ मानमन्य द्विप्रस्थः ।
द्विशतः । द्वौ समौ मानमस्य द्विसमः । द्विवितस्ति ।

मात्रट् ॥ २०४ ॥ माने सशये मात्रट्
स्यात् । कर्षो मानमस्य कर्षमान घृत । प्रस्थ-
मात्र धान्य । हस्तमात्र क्षेत्र । पचमाना पुरुषा ।

शन्ठन्विशते ॥ २०५ ॥ शदतात् श-
ननात् विशतेश्च मात्रट् स्यात् । त्रिंशमानमेवा
स्यात् त्रिंशन्मात्राः । दशमात्रा । विशतिमात्रा ।

डिन् ॥ २०६ ॥ त्रिंशदादिभ्यो डिन् स्यात् ।
त्रिंशदहोरात्रा मानमन्य त्रिंशी । त्रिशिनौ ।
त्रिशिनो मासा । पचदशी जर्दमास ।
त्रिशिनो भवन्द्वा ।

घत्विदकिम् ॥ २०७ ॥ आभ्यां घनु
स्यात् । इद मानमस्य इयान् । क्रियान् ।
वैतदोघ ॥ २०८ ॥ एतद्, घतार्थस्य

यो भवति । एतावान् ।

यत्तदः ॥ २०९ ॥ आभ्यां घतोर्वो भवति ।

यन्मानस्य यावान् । तावान् ।

किमथ स्पेर्दतिश्च ॥ २१० ॥ स्थिसज्जात्
माने यर्तमानात् किमस्ताभ्या च डतिर्भवति घ-
तुश्च । का सख्या मानमेया कर्तुमि । क्रियत
इमे । यति । यावत् । तति । तावत् ।

अवयवे तयद् ॥ २११ ॥ अवयवे यर्त-
मानात् स्येः तयद् स्यात् । चत्वारोऽवयवा अस्य
चतुष्टय समतभद्रम्य । पचतयो यमः । सप्ततयी
नयवृत्तिः । दशतयो धर्म ।

द्वित्रे ख वा ॥ २१२ ॥ द्वित्रिभ्यां परस्य
तयद् आदेस्तकारस्य वा ख स्यात् । द्वौ अव-
यवौ अस्य द्वय । द्वितय । त्रयः । त्रितय ।
भोक्षमार्ग ।

व्यादेर्गुणात् मूल्यक्रेये मयद् ॥ २१३ ॥
व्यादेर्गुणवाचकात् भागवाचकात् स्थिसशात्
मयद् स्यात् व्यादिश्वेत मूल्ये क्रेये वा वर्तते ।
यवानां द्वौ गुणौ मूल्यमभ्योदक्षितः क्रेयस्य
द्विमय उदक्षित् । त्रिमय । उदक्षितो द्वौ गुणौ
क्रेयावेपां द्विमया त्रिमया यवा । द्व्यादेरिति
किं ? यवानामेको गुणो मूल्यमस्य एकगुण-
मुदक्षित् ।

आस्मिन्नाधिक शतसहस्रे तत्सरय शति-
शदशांताद् ॥ २१४ ॥ वांतात् शत्याघतात्
म्येस्मिन्नितीत्यर्थे शतसहस्रे च डो भवति यद्वात
तच्चेत् तत्सख्य अधिक स्यात् । विंशतिरधिकम-
स्मिन् शते विंश योजनशत । विंश सहस्र ।
त्रिंश शत । चत्वारिंश सहस्र । एकादश । द्वादश
शत सहस्र वा । अधिकमिति किं ? विंशति-
रूनास्मिन् शते । शतसहस्रे इति किं ? एकाद-
शाभिना अस्यां त्रिंशति । तत्सरयमिति किं ?

विंशतिर्दंडा अधिका अभिन् योजनशते ।

त्रिंशत् माषा अधिका अस्मिन् कार्यापणसहस्रे ।

इति शब्दार्णवापरनाम्नि जनेन्द्रव्याकरणे

शब्दाणवचद्रिकालघुट्टौ

तृतीयोऽध्यायः ।

चतुर्थोऽध्यायः ।

प्रथमः पादः ।

तस्य स्थिपूरणे डद् ॥ १ ॥ तस्येति ता-
समर्थात् स्थिसरयावाचिन डद् भवति स्थिपूर-
णेऽर्थे । त्रयोदशाना पूरणः त्रयोदशो विमलनाथः ।
चर्तुदशः । पचदश । षोडश । एकादशानां
पूरणी एकादशी । द्वादशी ।

+ नोऽसे मद् ॥ २ ॥ नकारातान्मद् स्यात्
असे । पचानां पूरणः पचमः । पचमी । सप्तम ।
सप्तमी । अष्टम । नवमः । दशमः । अस इति
किं ? एकादश । द्वादशः ।

बहुपूगगणसयस्य तिथुरू ॥ ३ ॥ एषां
डटि तिथुरू स्यात् । बहूना पूरण बहुतिथः ।
बहुतिथी । पूगतिथ । गणतिथ । सयतिथ ।

घतोरिथुरू ॥ ४ ॥ घत्वतस्य डटि परतः इथु
गागमो भवति इयता पूरणः इयतिथ । पियतिथ ।
यावतिथ । यावतिथी । तावतिथः । तावतिथी ।

पट्कतिकतिपयस्य थुरू ॥ ५ ॥ एषा
डटि परे थुरू स्यात् । पण्णां पूरण पष्ठः ।

पटी । कतियः । कतिपयः ।

चतुरः ॥ ६ ॥ अस्य शुभं स्यात् दृष्टिपरे ।

चतुर्णां पूरणं चतुर्थं । चतुर्णां पूरणी चतुर्थी ।

छयो चर च ॥ ७ ॥ तस्माच्छयौ त्वौ

स्त चकारम्य च रा । तुरीयः । तुरीया । तुर्यः ।

द्वेर्त्ताय ॥ ८ ॥ द्विशब्दचयो भवति ।

द्वयोः पूरणं द्वितीयः । द्वितीया ।

त्रेस्तु च ॥ ९ ॥ त्रेस्तीयो भवति तृहस्य चा

देश । त्रयाणां पूरणः तृतीयः । तृतीया ।

+गतादिमासार्द्धमाससप्तसरात्तमद् ॥ १० ॥

शतादिभ्यो मासदेश्च तमद् स्यात् । शतस्य

पूरणः शततमः । सहस्रतमः । अयुततमः ।

मासतमो दिवसः । अर्द्धमासतमः । सप्तसरतमः ।

तेरस्यपदे ॥ ११ ॥ तित्यातात् अस्थिस-

जापूर्वात् तमद् स्यात् । षष्ठे पूरणः षष्ठितमः ।

षष्ठितमी । सप्ततितमः । अशीतितमः । नवतितमी ।

अस्यपदेरिति किं ? एकपदः ।

× विंशत्यादेर्घा ॥ १२ ॥ विंशत्यादिभ्य

तमद् वा स्यात् । विंशते पूरणः विंशतितमः ।

विंशतितमी । विंश । एकविंशतितमः, एकविंशः ।

विंशतमः, विंश । विंशी । विंशी ।

तेन वित्तः चतुचणौ ॥ १३ ॥ तेनेति

भासमर्थात् वित्तं, इत्यस्मिन्नर्थे चतुचणौ त्वौ स्त ।

तर्केण वित्तः तर्कचतुः । तर्कचणः । व्याकरणचतुः ।

व्याकरणचणः । केशचतुः । केशचणः ।

डटो ग्रथं गृह्णन् क उच् च ॥ १४ ॥ भा-

तात् डडतात् ग्रथं गृह्णात्यर्थे को भवति, डडप्

च नित्य । द्वितीयेन रूपेण गृह्णाति द्विक । त्रि-

कः । चतुष्क ।

ग्रहणे वा ॥ १५ ॥ डडताद् को भवति ग्रथं

ग्रहणेऽर्थे डडप् च वा । द्वितीयं ग्रहणद्विक, द्विती-

यक । त्रिक, तृतीयक व्याकरणस्य ।

सस्याद् गुणात् परिजाते ॥ १६ ॥

सस्यशब्दात् गुणवाचिनं परिजातेऽर्थे सर्वगुण-

सपत्रे को भवति । सस्येन परिजातं सस्यकः

शालिः देशः वस्तो वा ।

पार्थकायः शूलिरुदाहजनेकानुपद्यन्वेष्टा-

॥ १७ ॥ पार्थकादयो निपात्यते अन्ये-

ष्टरि । पार्थेनान्वेष्टा पार्थकः-को निपात्य । अय-

शूलेन आयः शूलिकः । दहाजिनेन दाहाजनिकः ।

उष्णः । अनुपदमन्वेष्टा अनुपदी गवां । इक्षत्र ।

स्वर्गेषु सक्तः ॥ १८ ॥ स्वर्गोभ्यः । ईश-

सेभ्यः सक्तः इत्यस्मिन्नर्थे को भवति । केशेषु

सक्तः केशकः । दत्तकः । नलकः ।

औदरिकः आद्यूनः ॥ १९ ॥ उदराद्वृण

निपात्यते आद्यूनोऽर्थश्चेत् । उदरे सक्तः औवरिकः ।

उदरकोऽन्यः ।

कर्मठो घटते ॥ २० ॥ कर्मन्शब्दात्

ठत्यो निपात्यः । इकाभावश्च घटतेऽर्थे । कर्मणि

घटते कर्मठो ना ।

अश हारी ॥ २१ ॥ अशदिवतात् को

भनति हरिणि । अश हारी-अशकः दापाद् ।

शीतकोष्णकौ कारिणि ॥ २२ ॥ शीतो-

ष्णाभ्यां कारिण्यर्थे को निपात्यः । शीत कारी

शीतको जड । उष्णकारी-उष्णकः शीघ्रः ।

तन्नाश्वरोद्धृते ॥ २३ ॥ तन्नात् कान्तात् नवो-

द्धृतं अचिरापहृतेऽर्थे को भवति । तन्नाश्वरो-

द्धृतस्तत्रकः पट ।

कमितर्थेन्वम्भोभ ॥ २४ ॥ एभ्यः को

भवति कमितरि कामयमानेऽर्थे । अनुकमिता

अनुकः । अभीकः । अभिकः ।

। तदभिज्ञानं प्राये खौ ॥ २५ ॥ तद्विति

वासमर्थात् अस्मिन्नितिऽर्थे को भनति खौ

यद्वा तद्वेदकं प्रायविषयं स्यात् । निपुटाः प्राये

पात्रमस्या तिथौ त्रिपुटिका पौर्णमासी । गुडापू-
पिका । कुसरिका ।

कौल्मापीचटकिन्पौ ॥ २६ ॥ कुल्मापचट-
काभ्यां अणिर्ना निपात्यौ । कुल्मापा प्रायेणा
अमस्या कौल्मापी तिथिः । चटकिनी पौर्णमासी ।

ब्राह्मणकाशेणके ॥ २७ ॥ एतौ कर्ता नि-
पात्यौ खौ । ब्राह्मणा आयुषज्जीविनोऽस्मिन् ब्रा-
ह्मणको देश । उष्णादल्पान्ने । उष्णादग्नेरचिरो
दधृता-उष्णिका यवागू ।

सोऽस्याग्रणी ॥ २८ ॥ स इति वासमर्यात्
अभ्येति तार्थे को भवति यद्वात स चेदग्रणितुल्यः
सातादेवदत्तोऽग्रणीर्यस्य देवदत्तक । जिनदत्तकः सप

फालप्रयोजनाद् रोगे ॥ २९ ॥ वातात्
फालवाचिनः प्रयोजनवाचिनश्च रोगेऽर्थे को भवति ।
सतत फालोऽस्य सततको ज्वरः । द्वितीयदिवस
फालोऽस्य द्वितीयकः । तृतीयक । विषपुष्प प्रयो
जनमस्य विषपुष्पको रोग । क्षीतक । उष्णक ।

शृखलकः करभे ॥ ३० ॥ शृखलात् को
निपात्य करभेऽधोऽशृखल वचनमस्य शृखलक करभः ॥

उन्मनस्पुदुत्सोः ॥ ३१ ॥ उदुत्सुभ्यां उ-
न्मनस्पर्थे को भवति । उदुत्त मनोऽस्य उत्क । उ-
त्सु गत मनोऽस्य उत्सुक ।

क्षेत्रेऽप्यस्मिन् घो नाश्ये ॥ ३२ ॥ क्षेत्रा-
दीयनाद् अयविशिष्टात् घो भवति नाश्येऽर्थे ।
क्षेत्रेऽप्यस्मिन् नाश्य क्षेत्रियो व्याधिः ।

श्रोत्रियो वा न्दोऽध्येता ॥ ३३ ॥ श्रोत्रि-
यो वा निपात्यते न्दोऽध्येता चेत् । छद शब्दात्
यं श्रोत्रमावध । छदोऽधीते श्रोत्रिय । छांदसः ।

इन्द्रिय ॥ ३४ ॥ इन्द्रात् घो निपात्यते । इ-
न्द्रात्तानो लिंग, इन्द्रेण कर्मणा वा मृष्ट इन्द्रिय ।

भाद शुक्र ठोऽग्नेनाथ ॥ ३५ ॥ भाद
अग्नेनाथ इत्यग्निर्गर्भे ठो भवति । भाद शु-

क्रमेणाथ आदिको विप्रः ।

— इन् ॥ ३६ ॥ भाद शुक्रमेनाघार्थे इन्
स्यात् । आद्वी ।

+ पूर्वात् ॥ ३७ ॥ वातात् पूर्वाद इन्
स्यात् । पूर्वमनेन वृत्त शुक्र पीत वा पूर्वी ।

सादे ॥ ३८ ॥ सादे पूर्वादिन् स्यात् ।
पूर्वं कृतमनेन कृतपूर्वा कट । शुक्रपूर्वी ओदन ।
पीतपूर्वी जल ।

। इष्टादेः ॥ ३९ ॥ इष्टादिभ्य इन् स्यात् ।
इष्टमनेन इष्टी यज्ञे । पूर्ती आद्वे । अधीती तर्कं
आर्चिती गुरौ । श्रुती पुराणे ।

तदस्यास्त्यस्मिन्निति मनु ॥ ४० ॥
तदिति वासमर्यात् अस्तिविशिष्टात् अस्यास्मिन्
इत्येतयोरर्थयोर्मतुर्भवति । गावोऽस्य सति गोमा-
न् । घनवान् । वृक्षा अस्मिन् सति वृक्षवान् । रु-
क्षवान् इति करणो विवक्षार्थः । तेन विषयो नियम्यते ।

भूमिर्निद्राप्रशसासु नित्ययोगेऽतिशयाने ।
ससर्गेऽस्तिविवक्षाया प्रायो मत्वादयो मता ॥
मृमा प्राचुर्यं तस्मिन्-गोमान् । निद्रायां क-
कुदावर्ती । प्रशसाया-रूपयती कन्या । निय-
योग-क्षीरिणो वृक्षा । अतिशयाने उदरिणी
कन्या । ससर्गे दडी ।

प्राण्यगादातो वा ल ॥ ४१ ॥ प्रा-
ण्यगादाकागतान्मत्वर्थे लो भवति वा । चूला-
ल । चूलावान् । जघाल । जघावान् । प्राण्य-
गादिति किं । शिरावान् प्रदीप । चिकीर्षीवान् ।

*रुद्रशुद्रजतो ॥ ४२ ॥ रुद्रादिभ्य शुद्र
जतुवादिभ्यश्च मत्वर्थे ङो वा स्यात् । मूछाल ।
मूछावान् । विचर्चिकाल । विचर्चिकावान् ।
यूकाल । यूकावान् । मक्षिकाल । मक्षिकावान् ।

सिध्मादे ॥ ४३ ॥ द्यम्यो लो वा स्यात् ।
सिध्मान्यस्य सति सिध्मल । सिध्मान् । गदु-

ल । गडुवान् । मणिलः । मणिवान् ।

। वातदत्तलललाटादूलः ॥ ४४ ॥ एम्यो

ऊलो वा स्यात् । वातूल । वातवान् । दतूलः ।

दतवान् । बललः । बलवान् । ललाटूल । ललाटवान् ।

वाचो ग्मिन् ॥ ४५ ॥ वाच ग्मिन्

वा स्यात् । वाग्मी । वाग्वान् ।

*क्षिप्पालाटौ ॥ ४६ ॥ वाचः आल आट

इत्येतौ तौ स्त क्षिपि कुत्सायां । वाचाल ।

वाचाट । यो निस्सार बहु जल्पति स एव क्षिप्यते ।

+कालाघाटाजटाहलौ ॥ ४७ ॥ एम्यो लेलौ

स्त क्षिपि । कालाल । कालिलः । घाटाल ।

घाटिलः । जटाल । जटिलः ।

*पिच्छादेः ॥ ४८ ॥ पिच्छादिम्यो मत्वर्थे

वा लेलौ स्तः । पिच्छलः । पिच्छिल । पिच्छ-

वान् । फेनल । फेनिलः । फेनवान् । उरोल ।

उरासिल । उरलान् । प्रज्ञाल । प्रज्ञिलः । प्रज्ञवान् ।

*लोमादेः श ॥ ४९ ॥ एम्य शो भवति वा ।

लोमान्यस्य सति लोमशः । लोमवान् । रोमशः ।

रोमवान् । हरिशः । हरिमान् ।

*पामादेर्नः ॥ ५० ॥ एम्यो मत्वर्थे नो वा स्या

त् । पामन । पामवान् । वामन । वामवान् ।

श्लेष्मण । श्लेष्मवान् ।

+दद्रूशाकीपलाख्याः मश्व ॥ ५१ ॥ दद्रादेर्नो

वा स्यात् मश्व मत्वर्थे । दद्रुण । दद्रुमान् । शाकि-

नः । शार्कमान् । पलालिन । पलालीमान् ।

-लक्ष्मणविपुर्णांगना ॥ ५२ ॥ एते शब्दा

निपात्यते । लक्ष्मीरस्यास्तीति लक्ष्मणः । लक्ष्मीवा-

न् । नल्योऽकारध्याते निपात्यः । विष्वचो दिवसा

रमयो वाऽस्य सति विपुणः आदित्यः । नल्यो

धुख च । धगानि कल्याणायस्याः सति अग

नाः । अगान्न । अन्या-अगवती ।

प्रज्ञाश्रद्धार्चावृत्तेर्णः ॥ ५३ ॥ प्रज्ञादेर्णो वा

स्यात् मत्वर्थे । प्राज्ञ । प्रज्ञावान् । श्राद्ध ।

श्रद्धावान् । आर्चः । अर्चावान् । वार्चः । वृत्तिमान् ।

*ज्योत्स्नादिभ्योऽण ॥ ५४ ॥ एम्योऽण

स्याद् वा । ज्योत्स्नाऽस्मिन् अस्ति ज्योत्स ।

पक्षः । ज्योत्स्नावान् । तामिसः । तमिसावान् ।

वैसर्षो व्याधिः । कौतुप गृह ।

सिकताशर्करात् ॥ ५५ ॥ आभ्यामण स्यात्

वा । सैकतः । सिकतावान् । शार्करः । शर्करावान् ।

उन्धिलौ च देशे ॥ ५६ ॥ सिकताशर्क-

राभ्यां मत्वर्थे देशे उश् इल् अण च वा भवति ।

मतोरुश् । तेन चातुरुप्य । सिकता देशः ।

सिकतिलः । सैकत । सिकतावान् । शर्करा । शर्क-

रिलः, शार्करः । शर्करावान् ।

धुद्रोर्मः ॥ ५७ ॥ धुद्रुभ्या मो वा स्यात् । धौर-

स्यास्तीति धुमः । हुमः ।

+मधुकृप्यादिभ्यो रबलौ ॥ ५८ ॥ मध्वादि

भ्य कृपादिभ्यश्च मत्वर्थे यथासंख्य रबलौ तौ वा

स्तः । मधुरो रस । ऊपर क्षेत्र । मुष्कर पशुः ।

मुषिर काष्ठ । ख महत्कठविवरमस्यास्तीति खर ।

खवानन्य । अन्यत्र-मधुमान् । ऊपवान् । मुष्क-

वान् । कृषीबलः । कृषिमान् । रजस्वला स्त्री । रज-

स्वान् आम । परिपद्मल । परिपद्मान् राजा ।

*काडाडभाडादीर ॥ ५९ ॥ पभ्य ईरो वा

स्यात् । काडीरः । काडवान् । आडीरः । आडवान् ।

भाडीरः । भाडवान् ।

कच्छूवा दुर ॥ ६० ॥ कच्छूशब्दाद् डुरो

भवति वा । कच्छुर । कच्छूमान् ।

* दतादुन्नते ॥ ६१ ॥ दतादुन्नतेऽर्थे डुरो

भवति । दता उन्नता अस्य सति दतुर । अय-

त्र-दतावान् ।

* मेघारयाद्वे ॥ ६२ ॥ आभ्यामिगे वा स्या-

त् । मेधिरः । मेघावी । मेघावान् । रधिर । रधि-

कः । रथी । रथवान् ।

* कृपाहृदयादालु ॥ ६३ ॥ आभ्यामालुर्ग
स्यात् । कृपाल् । कृपायान् । हृदयालुः । हृदया ।
हृदयवान् ।

केशाद् ॥ ६४ ॥ केशान्मत्तर्थे वा वो भवति ।
केशव । केशिक । केशी । केशवान् ।

* गाढघाटिभ्य ॥ ६५ ॥ ण्यो वो वा स्या-
त् । गाढीव । गाढिव । अजगव धनु* । हिरण्यव ।
हिरण्यवान् ।

* तमिस्तार्णवोर्जस्वलोर्जस्विन्वत्सलाशला
॥ ६६ ॥ एते निपात्यते । तमोऽम्यामस्ति तमिस्त
रात्रिः । तमसो र उदथ इत् । अणोऽस्मिन्न
स्ति अर्णव समुद्रः । अर्णसो व सस्य च स्त ।
ऊर्जोऽम्यास्त्यस्मिन् वा ऊर्जस्वल* । ऊर्जस्वी ।
ऊर्जस अम्बलास्विनौ त्यौ निपात्यौ । वत्सः
क्षेहोऽम्यास्ति वत्सलः साधुः । अशो बलमस्या
स्ति । अशलः पुत्रः । वत्साद्याभ्यां कामवति व
ल्यो निपात्य ।

* गोम्यर्च्ये ॥ ६७ ॥ गोघब्दात् मिन् नि
पात्यतेऽर्च्येऽर्थे । गावोऽम्य सतीति गोमी । गोमा
नन्यत्र । स्वामीश्वराधिपतीति निर्देशात् स्वमैश्व
र्यमस्यास्तीति मिन्नत् स्वामीति सिद्ध दीत् च
निपात्यते ।

* ओञ्ज्रादिभ्य ॥ ६८ ॥ अञ्जादिभ्य अत्यो
भवति । अञ्जाप्यसिन् सति अञ्ज नभ । अर्जसः ॥
उरस । जटः ।

* हीनात् स्वामात् ॥ ६९ ॥ स्वागाद्धीनाद्
अत्यो भवति । खड् फणोऽस्यास्ति फर्ण ।
छिन्ना नासिका अस्यास्ति नासिक । राज
पादोऽस्यास्तीति पाद । हीनादिति किं*कर्णवान् ।

+ शृगादारक ॥ ७० ॥ शृगादारको वा
स्यात् । शृगारक । शृगवान् । शृगी ।

+ फलवर्हचिन ॥ ७१ ॥ आभ्यां शृगाश्च
इनो वा स्यात् । फल्नि* । फलवान् । बर्हिण ।
बर्हवान् । शृगिण ।

* मन्नादीममश्च ॥ ७२ ॥ मन्नादीमसो भवति
इनश्च धा । मलीमस । मलिन । मलयान् ।

× परमस्तस्तः ॥ ७३ ॥ आभ्यां तो वा
स्यात् । पर्वत पर्ववान् । मरुत् । मरुत्वान् ।

* मायामयामेधान्मृत्तपोऽसो यिन् ॥ ७४ ॥
मायादेरसताश्च विन्वा स्यात् । मायावी । माया
वान् । आमयावी । आमयावान् । मेघावी ।
सम्बी । तपस्वी । यशस्वी । तेजस्वी । धर्म्मन्वी ।
* नौशिखादिभ्यो ठेनौ ॥ ७५ ॥ नानादिभ्यः
शिखादिभ्यश्च ठेनौ वा स्त । नाविकः । नौमान्
कुमारिक । कुमारीवान् । इन्-शिखी । शिखा
वान् । माली । मालावान् । मेखली । मेखलावान् ।
सणी । सञ्जावान् ।

* अतोऽनेकाच्च ॥ ७६ ॥ अकारातादनेकाच्च
ठेनौ वा स्त । दडिक । दडी । दडवान् । छत्रिकः ।
छत्रीछत्रवान् । अनेकाच्च इति किं*स्वान् । खवान् ।
ब्रीह्यादिभ्य ॥ ७७ ॥ एभ्य ठेनौ वा स्त ।
ब्रीहिकः । ब्रीही । ब्रीहिमान् । मायिक । मायी ।
मायावान् । मायावी ।

+ अशिरसोऽशीर्षश्च ॥ ७८ ॥ अशिरस
ठेनौ वा स्त । अशीर्षदेशश्च । अशीर्षिकः ।
अशीर्षी । अशीर्षवान् ।

+ भावेऽर्थार्थात् ॥ ७९ ॥ भावे वर्तमाना-
दर्थार्थात्ताश्च तौ स्त । अर्थनमर्थ । सोऽस्यास्ति
अर्थिकः । अर्थी । प्रत्यर्थिक । प्रत्यर्थी ।

* तुदादिर्वीहेरिलश्च ॥ ८० ॥ तुदादेर्वीहि-
वाचिनश्च हलो भवति तौ च । तुदिल । तुदिक ।
तुदी । तुदवान् । उदरिल । उदरिकः । उदरी ।
वीहि शालिकः । शालिकः । शालिमान् । कल-

मिलः । कलमिहः । कलमी ।

*स्वागाद्विशृङ्खल ॥ ८१ ॥ स्वांगाद् विशृङ्खल
विशिष्टात् इलो भवति तो च वा । विशृङ्खल महातो
कर्णौ अस्य स कर्णिकः । कर्णिल । कर्णी ।
कर्णवान् । ओष्ठिलः । ओष्ठिकः । ओष्ठीत्यादि ।

*हिमादिभ्यो य ॥ ८२ ॥ एभ्यो यो वा
भवति । हिम्यः । हिमवान्-गिरिः । गुण्यः ।
गुणवान् ।

*रूपाच्छस्ताहते ॥ ८३ ॥ रूपाद् यो वा
भवति शस्ते आहते चार्थे । प्रशस्तरूपमस्यास्ति
रूप्यो गौ । आहत रूप्यमस्यास्ति रूप्यः
कार्यापण* । रूपवानन्यत्र ।

गोपूर्वाद्धन् नित्य ॥ ८४ ॥ गोपूर्वात्
शब्दात् नित्य ठञ् स्यात्।गौशतिकः।गौलक्षिक ।

निष्काच्छतसहस्रात् ॥ ८५ ॥ निष्क-
पूर्वात् शतादेष्टञ् स्यात् । नैष्कशतिकः । नैष्क
सहस्रिकः । निष्कादिति किं* शती । सहस्री ।

*एकादेर्यात् ॥ ८६ ॥ एकपूर्वाद् यसात्
ठञ् भवति नित्य । एको गौः-एकगवः ।
सोऽस्यास्ति-एकगधिक । एकशतिक ।

। सर्वादेरिन् ॥ ८७ ॥ सर्वपूर्वाद् यसात्
इन् स्यात् । सर्वघनी । सर्वकेशी ।

*द्वद्वरुगर्भात् प्राणिन्यस्वागात् ॥ ८८ ॥
द्वद्वाद् रुधाचकात् गर्भाच्च स्वागात् इन् स्यात्
प्राणिनि गम्यमाने । कटककेयूरीणी । शखन्-
पुरिणी । रुज-कुष्टी । किलाशी । गर्भात्-ककु-
दावती । काकतालुकी । प्राणिनीति किं* पुष्प-
फलवान् वृक्ष । अस्वागादिति किं* स्तनकेशवती ।

*वातातीसारपिशाचाव कुक् च ॥ ८९ ॥
वातादेरिन् स्यात् कुक् चागम । वातकी ।
अतीसारकी । पिशाचकी ।

डटो वयसि ॥ ९० ॥ डटतादिन् स्यात्

वयसि गम्यमाने । पचमोऽभ्योन्ति मास सवत्सरो
वा पचमी उपट् । नवमी । दशमी ।

सुखादे ॥ ९१ ॥ सुखादिभ्य मत्वर्थे
नित्यमिन् स्यात् । सुखी । दुःखी । कृच्छ्री ।

मालात् क्षेपे ॥ ९२ ॥ मालाशब्दादिन स्यात्
क्षेपे । माली ।

धर्मशीलवर्णात् ॥ ९३ ॥ धर्माध-
तादिन् स्यात् । तपस्विना धर्म तपस्त्रिधर्मः ।
सोऽस्यास्तीति तपस्त्रिधर्मी । तपस्त्रिशीली । क्षनि-
यधर्मी । क्षत्रियशीली । ब्राह्मणवर्णी । शूद्रवर्णी ।

। बाहूरोल्लात् ॥ ९४ ॥ बाहूरुभ्या परात्
वगन्गत्वार्थे इन् स्यात् । बाहुवली । ऊरुवली ।

पुष्करादेशे ॥ ९५ ॥ पुष्करादिभ्य इन्
स्यात् देशेऽर्थे । पुष्कराण्यस्मिन् सति पुष्करिणी
देशः । पद्मिनी । उत्पलिनी । देश इति किं*
पुष्करवान् हस्ती ।

मन्यात् खौ ॥ ९६ ॥ मन्त्रतात् माताच्च इन्
भवति खौ।दामिनी।वर्भिणी।भामिनी । कामिनी ।

*हस्तदत्तकराज्जातौ ॥ ९७ ॥ हस्तादेरिन्
स्यात् जातौ । हस्ती । दत्ती । करी । जाताविति
किं* हस्तवान् ।

*वर्णी ब्रह्मचारी ॥ ९८ ॥ वर्णशब्दात्
मत्वर्थे इन् निपात्यते ब्रह्मचारी चेदभिधेयो भवति ।
वर्णो ब्रह्मचर्यमस्यास्ति वर्णो ब्रह्मचारी ।

तुडिवटिवलेर्भे ॥ ९९ ॥ एभ्यो भो
भवति । तुडिम । वटिमः । बलिभ* ।

कशभ्या ॥ १०० ॥ आभ्यां भो भवति ।
कभ । शभ ।

। वयस्तिब्रुताः ॥ १०१ ॥ ताम्या वादयो
भवति । कवः । शवः । कय । शय । कतिः ।
शति । कतुः । शतुः । कतः । शतः ।

+ ऊर्णाहशुभम्यश्च युस् ॥ १०२ ॥ एभ्य-

स्ताभ्या च युम् भवति । ऊर्णायुः । अह्यु ।
शुमयु* । फयु । शयु ।

सूक्तसाम्नोऽश्छ ॥ १०३ ॥ सूक्ते सामनि
चाभिधेये मृदो मत्वर्थे छो भवति । अच्छावाक्
शब्दोऽस्मिन्नस्ति अच्छावाकीय । मैत्रावरुणीय
सूक्त । यज्ञीय । वारततवीय साम ।

घोषा अध्यायानुवाके ॥ १०४ ॥ अध्या-
येऽनुवाके चाभिधेये मृदो मत्वर्थे छो भवति
तस्म चोपधा । गर्दभाडशब्दोऽस्मिन्नध्यायेऽनुवाके
वा गर्दभाटीयः, गर्दभाड-अध्यायोऽनुवाको
वा । कूर्चमुत्तीय । कूर्चमुत् । उच्छिष्टीयः ।
उच्छिष्टः ।

विमुक्तादेरण् ॥ १०५ ॥ विमुक्तादिभ्योऽण्
स्यात् अध्यायादानभिधेये । विमुक्तशब्दोऽस्मि-
न्नस्ति वैमुक्त । दैवासुरः । राक्षोसुर ।

घोषदादेर्वुन् ॥ १०६ ॥ अस्माद् वुन्
स्यात् अध्यायादौ । घोषदशब्दोऽस्मिन्नस्ति
घोषदक । इपत्वक ।

घनहिरण्ये कामे ॥ १०७ ॥ आभ्या
मीवताभ्या कामेऽर्थे वुन् स्यात् । घने काम
घनक । हिरण्यक* ।

* किंलिबहोरद्वयादिवैपुल्यात् ॥ १०८ ॥
किम शिसशेभ्यो व्यादिवर्जतेभ्य बहुशब्दा-
न्वावैपुल्यवाचिन “ते सुप” इत्यतः प्राक् वक्ष्य-
माणास्त्या भवति इत्येषोऽधिकारो ज्ञेय* । तत्रै-
योदाहरिष्यामः । अद्वादिग्रहणं किं ? द्वाभ्यां ।
द्रयो । त्वत् । मत् । भवत् । बहोः । स्यात् ।

इदम इश् ॥ १०९ ॥ इदम इश् भवति
तसादौ । अस्मात् । इत । इह ।

एतेतौ र्यो ॥ ११० ॥ इदम एत
इत इत्येतौ आदेशौ स्त रेफादौ यकारादौ च
परतः । एतर्हि । इत्थ ।

एतद. ॥ १११ ॥ एतदन्तौ स्त रफ-
यकारादौ परत । एतास्मिन्ननद्यतने काले एत
र्हि । इत्थ ।

अश् ॥ ११२ ॥ एतदोऽश् भवति
तसादौ । एतस्माद् अत । एतस्मिन् अत्र ।

कायास्तस् ॥ ११३ ॥ किमादेः कांतात्
तस् भवति । कस्मात्-कुतः । सर्वतः । विश्वत ।
बहुभ्यो-बहुतः ।

तसेः ॥ ११४ ॥ परस् किमादिभ्य
आद्यादिभ्यस्तसीत्येवमादिना विहितस्य तसे
स्तस् भवति । कुतः आगतः । ततः आगत ।

* पर्यमे* सर्वोभये ॥ ११५ ॥ पर्यभिभ्या
सर्वोभयेऽर्थे तस् भवति । परित । अभितः

ईप्स्त्र. ॥ ११६ ॥ ईवतात् त्रौ भवति
सर्वस्मिन्-सर्वत्र । तत्र । यत्र । बहुत्र ।

* किमोऽश् ॥ ११७ ॥ किम अश् भवति
त्रश्च । कस्मिन्-क, कुत्र ।

इदमो इ ॥ ११८ ॥ इदमः हो भवति ।
अस्मिन्-इह ।

* भवत्वायुष्मदीर्घायुर्देवानामियैकार्थाय
॥ ११९ ॥ भवत्वादिसमानाधिकरणात् किमादे-
त्रो भवति तश्च । को भवान् । कुत्र भवान् ।
कुतो भवान् । यो भवान्-यत्र भवान् । यतो
भवान् । स भवान् । ततो भवान् । ततो भवतौ ।
ततो भवत । त्र भवत-तत्र भवत । ततो भवत ।
तौ भवतौ । तत्र भवतौ । ततो भवतौ । तान्
भवत* । तत्र भवत । ततो भवत । एव सर्व-
त्र । स आयुष्मान् । तत्र आयुष्मान् । तत आयु-
ष्मान् । स दीर्घायु । तत्र दीर्घायु । ततो दीर्घायु ।
॥ देवाना मिय । तत्र देवाना मिय । ततो देवा-
नामियः चशब्दादन्यत्रापि अनेन गतः इतो गतः ॥
* कालेऽनद्यतनेर्हि ॥ १२० ॥ किमादेरनद्यतो

काले हित्यो भवति । कस्मिन्नायतने काले
कहिं । यस्मिन्ननयतने काले यहिं । तहिं ।
आगतता डी किं ? कस्मिन् काले कदा ।

* इदम् ॥ १२१ ॥ इदमः हिंभवति । अ
स्मिन् काले एतहिं ।

* अनुना ॥ १२२ ॥ इदमोऽनुना ल्यो भवति ।
अस्मिन् काले अधुना ।

* दानीं ॥ १२३ ॥ तस्मादानीं भवति ।
अस्मिन् काले इदानीं ।

* तदः ॥ १२४ ॥ तः दानीं भवति ।
तस्मिन् काले तदानीं ।

* यत्किन्तुसर्वकान्यादा ॥ १२५ ॥ यदादे-
र्दात्यो भवति । यस्मिन् काले—यदा । कदा ।
तदा । यदा । एतदा । अन्यदा ।

* सदासत्रः ॥ १२६ ॥ सदा सद्यस् इत्येतौ
शब्दौ निपात्यौ । सर्वशब्दाहानिपात्य । सभा
वथ । सर्वस्मिन् काले सदा । समानात् यस्य ।
समावथ । समाने काले अहनि वा सद्यः ।

* पूर्वान्यान्यतरेतरापरगघोत्तरेभ्योऽप्येद्युस्
॥ १२७ ॥ एष्य अहनि वर्तमानेभ्यः एद्युस्
भवति जस्मिन्नहनि । पूर्वेषु । अर्धेषु ।
अन्यतरेषु । इतोद्युः । अपरेषु । अपरेषु ।
उत्तरेषु ।

* द्युक्षोभयान् ॥ १२८ ॥ उभयाद् द्युस्
भवति द्येद्युश्च । उभयस्मिन्नहनि उभयद्युः, उभयेद्युः

* परेद्यवि ॥ १२९ ॥ परशब्दाद् एद्यवि
ल्यो निपात्यः । परस्मिन्नहनि परेद्यवि ।

* एतत्परायपमोऽब्दः ॥ १३० ॥ एते नि-
पात्यतेऽब्दे वर्षे गम्यमाने । पूर्वशब्दादुत्प
परादेशश्चापूर्वस्मिन् सवत्सरे परतः । पूर्वतर शब्दाद्
आरित्य परमावश्च । पूर्वतरे सवत्सरे परारि ।
इदम् समसश्च इशादेशश्च । अस्मिन् सवत्सरे एषम् ।

* प्रस्तारे या ॥ १३१ ॥ सामान्यापेक्षा
विशेषनिर्देशः प्रकारः । किमादिभ्यः प्रस्तारेऽर्थे
या भवति । सर्वेण प्रकारेण सर्वथा । यथा । तथा ।

* कथमित्थ ॥ १३२ ॥ किमिदमेतद्भ्यः
यम् निपात्यते । केन प्रकारेण—कथम् । अनेन
एतेन वा प्रकारेण—इत्थम् ।

* ते सुप ॥ १३३ ॥ ते प्रागुक्ता तसादयः
सुप्सञ्ज्ञका भवति । तथा चैवोदाहृत ।

* दिग्भ्यो गारेभ्योऽस्तात् दिग्देशकाले
॥ १३४ ॥ दिक्शब्देभ्यो वाक्येभ्यो दिशि
देशे काले च वर्तमानेभ्योऽस्तात् भवति । पूर्वा
दिग् रमणीया, पश्चादङ्गः कालो वा रमणीयः ।
पुरस्ताद् रमणीय । पूर्वस्या दिशः पूर्वमादे
शात् कालाद्वा आगत । पुरस्तादागत ।
पूर्वस्या दिशि पूर्वस्मिन् देशे काल वा वसति
पुरस्ताद् वसति । एवमप्यस्ताद् रमणीयमि-
त्यादि । वाक्येभ्य इति किं ? पूर्वं देश गत ।
दिग्देशकाल इति किं ? पूर्वस्मिन् गिरौ वसति ।

* परापरान् स्तात् ॥ १३५ ॥ आभ्या वाक्ये-
वताभ्या दिग्देशकालेषु वर्तमानाभ्या स्तात्
भवति । परा दिग् रमणीया । परे देश कालो
वा रमणीय —परस्ताद् रमणीय । परस्तादागत ।
परस्ताद् वसति । अवरस्ताद् रमणीय । अवर-
स्तादागत । अवरस्ताद् वसति ।

* दक्षिणोत्तरास्तात् ॥ १३६ ॥ आभ्या
ताभ्या च वाच्येताभ्या दिग्देशनारेषु वर्तमा-
नाभ्या अलम् भवति । दक्षिणतो रमणीय ।
दक्षिणत आगत । दक्षिणतो वसति । उत्तरतो
रमणीय । उत्तरत आगतः । उत्तरतो वसति ।
परतो रमणीय । अवरतो रमणीयमित्यादि ।

* अपराद्यान् ॥ १३७ ॥ अप्तात् ताभ्या
च आद् भवति दिगादौ । अघराद् रमणीय ।

अधरादागतः । अधराद् वसति । दक्षिणाद् रमणीय । उत्तराद् रमणीयमित्यादि ।

* पश्चोऽपरस्य दिगादेश्याति ॥ १३८ ॥
केवलस्यापरशब्दस्य दिग्पुत्रस्य च पश्चादेगो भवति आतित्ये परे । अपरा दिग् देशः कालो वा रमणीय पश्चात्, पश्चान्तगत । पश्चाद् वसति । दिगादे—दक्षिणाऽपरा दिग् देश कालो वा रमणीयः दक्षिणपश्चाद् रमणीय । उत्तरपश्चाद् रमणीयमित्यादि ।

* वार्धे द्यौ ॥ १३९ ॥ केवलस्यापरशब्दस्य दिगादेश्य पश्चो वा भवति अद्ध द्यौ परत । अपरमद्ध—पश्चाद्ध । अपराद्ध । दक्षिणापरस्याद्ध दक्षिणपश्चाद्ध । दक्षिणापराद्ध ।

* उपर्युपरिष्ठात् ॥ १४० ॥ एतौ निपालौ । ऊर्ध्वशब्दाद् शिरिष्ठातौ त्वौ उपादेशश्च । ऊर्ध्वा दिग् रमणीया—उपरि रमणीय । उपरिष्ठाद् रमणीय । उपर्यागत । उपरिष्ठादागत । उपरि वसति । उपरिष्ठात् वसति ।

* वैनोऽदूरेऽकाया ॥ १४१ ॥ दिक्छब्दात् अदूरे दिगादो वर्तमानात् कातगजितात् एनो वा भवति । अस्मात्पूर्वा दिग्दूरा रमणीया पूर्वणास्य रमणीय । पूर्वणास्य तसति । ण्व—अपरेण, दक्षिणेन, उत्तरेण । अदूर इति किं ? हिमवतो दक्षिणाद् वसति । अकाया इति किं ? दक्षिणादागत ।

* अचेरप् ॥ १४२ ॥ अचत्यत्ताद् प्राग् दिग्छब्दात् प्रावेत्तान् दिगादो वर्तमानात् विहितत्वास्तात् एतस्य वा उप भवति । प्राची दिग् दूराऽदूरा वा रमणीया—प्राग्ररमणीय । प्रागागत । प्राग् वसति । एव—प्रत्यग् । अपाक् । उदक् ।

* दक्षिणाद् राऽऽ ॥ १४३ ॥ दक्षिणाद् फा-

वर्जितात् दिगादो वर्तमानात् आत्मा वा भवति । दक्षिणा रमणीय । दक्षिणाद् रमणीयमित्यादि । * आऽऽही दूरे ॥ १४४ ॥ दक्षिणाद्वान्त दूरेऽर्थे आऽऽही इत्येनो त्वौ स्त दिगादौ । दक्षिणा रमणीय, दक्षिणादि रमणीय । दक्षिणा वसति, दक्षिणादि वसति । दूरे इति किं ? दक्षिणत । दक्षिणाद् ।

* उत्तराद् वा ॥ १४५ ॥ उत्तराद्वर्जात्ताद् आऽऽही वा स्त । उत्तरा रमणीय । उत्तरादि वसति । उत्तराद् वसति । उत्तरात् ।

* पूर्वाधरावराणां पुरधवोऽसि ॥ १४६ ॥ पूर्वादीना पुरादयो भवत्यासि परत दिगादौ । पुरो रमणीय । पुर आगतः । पुरो वसति । अधो रमणीय । अधः आगतः । अधो वसति । अवो रमणीय । अव आगत । अवो वसति ।

* अस्ताति ॥ १४७ ॥ तेषां पूर्वादीना पुरादयो भवत्यस्ताति परत । पुरस्तात् रमणीय पुरस्तादागतः । पुरस्ताद् वसति । एव—अव—स्तात् । अस्तात् ।

* स्थेरिषाधे वा ॥ १४८ ॥ म्यिसज्जकात् विधार्थे वा स्यात् । एकेन प्रकारेण एकधा । द्विधा । त्रिधा । चतुर्था । एतुधा भुक्ते ।

* विचाले च ॥ १४९ ॥ विचाले द्रव्यस्य सग्यातरापादनेऽर्थे स्थेर्या स्यात् । एको राशिर्द्वौ क्रियते द्विधा क्रियते । त्रिधा । अनेकमेक कुरु एकधा कुरु ।

* वैकाद् ध्यमुञ् ॥ १५० ॥ एकाद्वा ध्यमुञ् भवति विधाधे विचाले च । एकेन प्रकारेण—एक ध्य । एकधा भुक्ते । अनेकमेक करोति—एकध्य, एकधा करोति ।

* द्विर्नेर्धमुञ् ॥ १५१ ॥ आभ्यां धमुञ् स्यात्

वा विधार्थानां । द्वैव । त्रैव । द्विवा । निवा ।

* एवात् ॥ १५२ ॥ ताम्बा ण्वात् भवति विधार्थानां । द्वैवा । त्रैवा ।

* तद्वति घण् ॥ १५३ ॥ द्विविध्यां तद्वति प्रकारवति विचालयति चान् घण् स्यात् । द्वौ प्रकारौ द्वौ भागा वा एषा द्वैवानि । नैवानि ।

* याप्ये पाश ॥ १५४ ॥ याप्ये कुत्स्येऽर्थे मृद पाशो भवति । याप्यो वेद्याकरणः—वैवा-
करणपाश । तार्किकपाश ।

* रागेऽष्टमाञ्जः ॥ १५५ ॥ अष्टमजब्दाश्चे
मागे वर्तमानात् स्वार्थे जत्यो वा भवति । अष्टम
एव—आष्टमो भागः । अष्टमः ।

* पष्ठात् ॥ १५६ ॥ पष्ठादो वर्तमानात्
स्वार्थे जो वा भवति । पाष्ठः । पष्ठः ।

* कश्च माने ॥ १५७ ॥ पष्ठान्मातेऽर्थे वर्त-
मानात् को भवति अथ वा । पष्ठ एव पष्ठकः ।
पाष्ठः । पष्ठः ।

* एकादाकिंवासहाये ॥ १५८ ॥ एकश
ब्दाद् आकिं मन्त्रसहाये कश्च वा । एक एव
एकाकी । एककः । एकः ।

* तिलात् पिंजपेजौ निष्फले ॥ १५९ ॥
तिलात् निष्फलेऽर्थे पिंजपेजौ त्यो स्तः । निष्फल
स्तिङ्—तिलपिंजः । तिलपेजः ।

* तमः प्रकृष्टे मिदश्च ॥ १६० ॥ मिःता
न्मृदश्च प्रकृष्टेऽर्थे तमो भवति । तम इमे पचति
अयमेवा प्रकृष्ट पचति पचतितमा । जल्पतितमा ।
मृदः—सर्वे इमे आत्मा अयमेवा प्रकृष्टः । आद्वयः
आद्वयतम । सुसुमारतम ।

* द्विविगज्ये तरः ॥ १६१ ॥ द्वित्वे विगज्ये
च पृथक्कर्तव्ये सति प्रकृष्टे तरो भवति । द्विविधौ
पचतः—अयमनयो* प्रकृष्ट पचति—पचतितरा ।
पठतितरा । पठुतरः । पाठन्तर । विगज्ये—सां

काम्यक्रेम्यः पाटलिपुत्रजः पचतितरा । पठति-
तरा । आद्वयतरा । अभिरूपतराः ।

* नो ज्ञ ॥ १६२ ॥ तौ तकागदा त्यौ तमतरो
ज्ञगजो स्तः । कुमागिता । कुमारितरा ।

* गुणागाद्विधेयम् ॥ १६३ ॥ गुणागमप्रधान
यस्य तलात्तरयोः तमतरोः इधेयत् वा स्तः ।
पटिष्ठः । पटुतराः । पटीयान् । पटुतरः ।

* मास्यस्य श्रः ॥ १६४ ॥ प्रशम्यशब्दस्य श्रो
भवति तयोः परतः । से-पास्य प्रशम्यः—धेष्ठः ।
अयमनयोरस्माद्वा प्रशम्यः—धेयान् ।

* ज्यः ॥ १६५ ॥ तस्य ज्यादेशो भवति
तयोः परतः । ज्येष्ठः । ज्यायान् ।

—वृद्धस्य ॥ १६६ ॥ वृद्धशब्दस्य ज्यो
भवति तयोः परतः । सर्वेषामनयोरस्माद्वाऽय
वृद्धः—ज्येष्ठः । ज्यायान् ।

वादातिक्रम्य साधनेद् ॥ १६७ ॥ वादा-
तिक्रम्यो साधनेद्वादेऽर्थे तयोः परतः ।
सर्वेषामनय वाद जल्पति—साधिष्ठः । साधीयः ।
इदमेवामातोरस्माद्वातिक्रम्य—नेविष्ठः । नेदीयः ।

युवाल्पस्य कन् वा ॥ १६८ ॥ युवाल्पयोः
कन् वा भवति तयोः परतः । सर्वेषामनय प्रकृष्टो
युवा—यनिष्ठः । यविष्ठः । अयमायोरस्माद्वा
प्रकृष्टो युवा—यनीयान् । यवीयान् । अविष्ठः ।
अल्पीयान् ।

विन्मतेरुप ॥ १६९ ॥ एतयोरुन्मवति
तयोः परतः । सर्वेषां सम्यगाणामय प्रकृष्टः
सूखी—साजिष्ठः । अयमायोरस्माद्वा सूजीयान् ।
अयमेवां तमतरो प्रकृष्ट जगान्—त्वधिष्ठः ।
त्वधीयान् ।

प्रशस्ते रूप ॥ १७० ॥ भिन्नान्मृदश्च
प्रशस्तेऽर्थे रूपो भवति प्रशस्त पचति—पचतिरूपः ।
वैवाकरणरूपः । पठितरूपः ।

आसिद्धे शब्दे इत्यदेशीयनरत्ना ॥ १७१ ॥
इत्यनिर्दिष्ट-धातिरु । तन्निधे शायतवर्जिताद्
देशादयो भवति । आसिद्ध ईषदसमाप्त पचति
पचतिदेश्य, पचतिदेशीय, पचातनस्य । पटुदे-
श्यः, पटुदेशीयः, पटुनस्यः । अष्टादशेरिति
किं ? तत्रादिभ्यो देश्याभ्यो न भवति । एष्यन्मु-
ते स्युः । पटुदेश्यतम, पटुदेश्यतरः, पटु-
देश्यरूपः ।

वा सुपो ऋ मात् ॥ १७२ ॥ आसिद्धे
गुणगत् प्राप्त् तुभ्ये वा यान । आसिद्धः पटु-
पटुः । पटुदेशः । पटुपुत्रः, पुत्रदेशीय ।
+१ शादि ञ्जोऽन्ति शादिभ्यः ॥ १७३ ॥
जिनादिनातितात् य दृश्यः तदतात् शादिर्
भवति । जयोपामनतोस्ताद् वा मट्टः पटुः
पटुरः । मवास्तः पटु-पटुन । कज इति दि-
शुजीरतमः । अचिञ्जिदिभ्य इति किं ? कुस्तिता
जतो वा जिन्-जित् । जयमेपाभनयोरमाद्वा
जिन्-जित् । कान्मनादयः स्युः । छित्तकतम,
जित्त-तमः, जित्तनरूपः, भिन्नकतम । भि-
न्नदेश्यः ।

> अनत्यते ॥ १७४ ॥ अनत्यतेऽर्थे मस्य
एताद्वा शादिन भवति । अनत्यत भिन्न-भित्तक ।
इदमेपा मट्ट भित्त-भित्त ।

एताद्वा कृत् ॥ १७५ ॥ आ इवशब्दात्
प्राप्तिरुतो वञ्चितः । तत्रैवोदाहरिष्याम ।
मिन्तराद् मात् ॥ १७६ ॥ णि-
जिनादयः च ट प्राक् अरु ल्यो भवति ।
कुस्तितामशात् वा पचति पचनकि । पठतकि ।
सपके । विपके । यके । तके ।

> युष्मदस्मदो सुपोऽभ्योसि ॥ १७७ ॥ एतयो-
मुताम्य टे प्राक् अर् भवति अभ्योसि परतः ।
त्यका । मयका । तयकि । मयकि । युष्मद-

सदेरिति किं ? तज्ज्या । यज्या । जगामाति
किं ? युज्याभ्यां । आज्याभ्यां । युज्याभिः ।
अम्मनाभिः । युज्ययोः । आज्ययोः । युज-
कात् । अम्मकात् ।

* हे. फो दिग्ग ॥ १७८ ॥ हे. माद् देश्य
त्वति रजाम्य च दि- । कुस्तितामशात् वा
उर्ध्व-उर्ध्वः । नीचकैः । धिक् । धिक् ।
पृथक्-पृथक् ।

-तृष्णीका ॥ १७९ ॥ तृष्णीमः काम् निरा-
त्यते । कुस्तितामशात् वा तृष्णी-तृष्णीकाम् ।
* कुस्तितामशात् ॥ १८० ॥ कुस्तितामश-
यथाविहितं ल्यो भवति । कुस्तितामशातोऽर्थो
वाऽर्थः । अर्थक । धृतक । जयनकि ।

* अनुपपातन्नीत्योः ॥ १८१ ॥ अनुपपा-
तन्नीत्यो च मृदो मिच्छतात् कजादयः स्युः । अनु-
कपित पुत्र पुत्रक । वलन । अनुकपित वा-
चते-वाचतके । तन्नीत्यो-पुत्रक उत्तमो उपवि-
कर्मकेशासि दिग्गः । तृष्णीनां तिष्ठ । हत वे
धानका । तिलका । एदकि । अदकि ।

* इहचो नृलोकांजातेष्वेला ॥ १८२ ॥
वहचो नृत् नृत्तात् पुरपवाचिनः जातिवर्जिताद्
ठपेला वा भवति । अनुकपितो देवदत्त देविकः ।
देविय । देविल । देवदत्तकः । वहच इति किं
रागकः । सामक । इतोऽरिति किं ? सुसीमक ।
अजातरिति किं ? मदिपकः । वराहकः । शूरकः ।

अट्टुचोपादे ॥ १८३ ॥ वहचो नृलो-
कादेस्पपूर्णात् अट्टुचो ल्यो स्त ते च वा । अनु-
कपितः उपेद्रदत्त-उपट । उपक । उपिन् ।
उपियः । उपिल । उपेद्रदत्तकः ।

> उक्तोऽचः ख प्रकृत्या च ॥ १८४ ॥ उग-
तात् परस्यानुकपादौ किति तस्य त्यम्याजोदेरादे
ख भवति प्रकृत्या च तदुगत स्यात् । वायुदत्त

वायुकः । वायुयः । वायुलः । वायुकः । वायुयः । वायुलः ।

* कनुपि घोः ॥ १८५ ॥ बहचो नृस्त्रोयद्
घ तस्य वींचित्युपि सति ततः कन् भवति । देव
दत्तः, देवः । अनुकपितो देवः-देवकः । देवका ।
जिनकः । जिनका ।

* उप् चाजिनात् ॥ १८६ ॥ अजिनातात्
नृवोः कञ् भवति घोश्चोप् । व्याघ्राजिनोऽनुक-
पितः-व्याघ्रकः । सिंहकः । वृककः ।

* अषडेकाक्षमारूपदम्याचि ॥ १८७ ॥
पद्वर्जितेकाक्षपूर्वपदस्य घोरूप भवति अचि ।
अनुकपितो वाग्दत्तः, वाचिकः । वाचियः । वाचिलः ।
त्वचिलः । त्वचिकः । शुचिकः । पाणिपेधः किं
अनुकपितः, पङ्गुलिः-पङ्गिकः । पङ्गियः । पङ्गिलः ।

* द्वितीयादचः ॥ १८८ ॥ द्वितीयादचः पर-
स्य शब्दम्योऽभवति अनुकपाया विहितेऽचि परतः ।
अनुकपितो त्रिनदत्तः-जिनिकः । जिनियः ।
जिनिलः । उपडः । उपरुः । उपरि । उपियः । उपिलः ।

* तेनैच ॥ १८९ ॥ तेन द्वितीयेनाचा सह
ततः परस्य शब्दम्योऽभवत्पचि द्वितीयोऽञ्च
एन मवि म्मात् । अनुकपितो ल्होडः ल्हिक ।
लहिय । लहिल । कपोतरोमाः-रूपिकः ।
कपिय । कपिल । गुरदत्तः, गुरनोऽन्यत्र ।

शेवन्सुपरिविनालवरुणार्यमादेस्तृ-
तीयात् ॥ १९० ॥ शेवलादिपूर्वात् नृलोन्तृ-
तीयादचः परस्य शब्दम्योऽभवत्पचि । अनु-
कपितः शेवलदत्तः-शेवलिक । शेवलियः ।
शेवलिलः । सुपरिमितः-सुपरिकः । सुपरियः ।
सुपरिलः । विशालदत्तः विशालिकः । विशालियः ।
विशालिलः । वरणदत्तः-वरणिकः । वरणियः ।
वरणिलः । अर्यमदत्तः-अर्यमिकः । अर्यमियः ।
अर्यमिलः ।

* कचित्तुर्थात् ॥ १९१ ॥ कचित्तुर्थादच

परस्य शब्दस्योऽभवत्पचि । अनुकपितो बृहस्प-
तिदत्तः बृहस्पतिकः । बृहस्पतियः । बृहस्पतिलः ।

* मारूपदस्य वा ॥ १९२ ॥ पूर्वपदस्य कचि-
दुप् स्यात् वाचि । अनुकपितो देवदत्तः दत्ति-
कः । दत्तियः । दत्तिलः । देविकः । देनियः । देविलः ।

हस्वे ॥ १९३ ॥ ह्रस्वेऽर्थे फादयः म्युः ।
ह्रस्वः पटः-पटकः । दडकः । पुरषकः ।

* कुटीशुडादः ॥ १९४ ॥ आभ्या रो भवति ।
ह्रस्वा कुटी कुटीरः । शुटीरः ।

* शम्भ्या रुश्च ॥ १९५ ॥ शमीशब्दाद् रुश्च-
वति रुश्च । ह्रस्वा शमी शमीरुः । शमीरः ।

* कुतुपः ॥ १९६ ॥ कुतूशब्दादुपो निपात्यते ।
ह्रस्वा कुतुः कुतुपः ।

कासूगोण्यास्तरद् ॥ १९७ ॥ आभ्या
ह्रस्वे नरद् स्यात् । ह्रस्वा कासुः-कामूतरी ।
गोणीतरी ।

* वत्सोक्षाभ्यर्षभाद्भासे ॥ १९८ ॥ एभ्यातरद्
स्याद्भासे तनुचे गम्यमाने । ह्रस्वितो वत्सः,
वत्सतरः । उक्षतरः । अश्वतरः । मयमतरः ।

* क्रियचदन्याहृदयोऽन्निर्द्धार्थोऽतरो ॥ १९९ ॥
निमादेर्द्वयोरेकस्मिन्निर्द्धार्थेऽतरो भवति । को
भवतो* कटः, पटुः, पत्तो देवदत्तो वा-कतरः ।
यतरः । ततरः । अन्यतरः । द्वयोरिति किं
योऽस्मिन् ग्रामे मुरयः स आगच्छतु । निर्द्धार्थे
इति किं कोऽनयोर्ग्रामयोः स्वार्मा ।

* वैकात् ॥ २०० ॥ एकशब्दात् द्वयोरेकस्मि-
न्निर्द्धार्थेऽतरो वा स्यात् । एकतरः, एकनः ।

* बहूना भ्रंशे दत्तमश्च ॥ २०१ ॥ बहूना
मध्ये निर्धार्थे वर्तमानेभ्यः क्रिमादिभ्यः दत्तमो
भवति दत्तरश्च वा प्रथमविषये । को भवता कटः
कतमः । कतरः । मतमः । यतरः । ततमः ।
ततरः । अन्यदा । अन्यतरः । बहूनामिति किं

मौलिना प्राप्ता - ३३ म ध्यात्वा ।

पञ्चाङ्ग ॥ २०० ॥ मन्त्रः । मिन निषागे
पञ्चाङ्ग दानो वा स्यात् । मन्त्रायै भवति ततः
पञ्चाङ्गः ।

इमे गुमनिकृत्योः ॥ २०३ ॥ श्री
प्रतिष्ठितिरिष्ये च इष्ये वागानाम्भुदः को
भवति । अथ इष्ये अथ ३ । उच्छ्रुतः । प्रति
हृति - अथ इष्ये - ३ ध्ये रूप । अभिषा
प्रतिष्ठा । गर्दभक ।

० उक्त नृचार्धध्वजाचिरे ॥ २०४ ॥ नरि
अर्थाधे ध्वजे विप्रकर्षाणि चार्थाधे वर्णमा
नाम्भुद कम्पाश भवति । चत्वे चत्वा मनुज्य ।
वर्द्धिका । अर्थाधे - अर्द्ध । शिव । ध्वजे-
तालः । कपिः । चिरे - तुर्थाधेनः । भीमसेन ।

* जीर्णनेऽपण्ये ॥ २०५ ॥ जीर्णनेऽपण्येऽर्थे
कम्पाश भवति । तापु"व इष्ये - वासुदेवः
स्फुटः । विष्णुः । अपण्य इति किं । दक्षिणां
विकीर्णति ।

दवपथादिभ्यः ॥ २०६ ॥ एभ्यः परम्य
कम्पाश भवति । देवपथ इव देवपथः । उच्छ्रुती
वा । चामरगुणः ।

यस्तेर्द्धव ॥ २०७ ॥ यस्तेर्द्धव स्यात् । वस्ति
रिव - वाम्नेयी प्रणालिका ।

* शिलाया ॥ २०८ ॥ शिलायाच्चाद् दन्
स्यात् । शिलेव इत्येव दधि ।

* दन् ॥ २०९ ॥ गिराया दन् स्यात् शिलेय ।

शाग्नादेर्यः ॥ २१० ॥ शाग्नादिभ्यो यो
भवति । शाग्नेय शाग्ना । मुर्य । जघन्य ।

द्रव्य भव्ये ॥ २११ ॥ दुश्शब्दाद् यो निषा
त्यने भव्येऽर्थे । दुश्च भवति द्रव्य काषाण्य ।
भव्य इति किं । दु इष्ये न चेतयेते ।

कुशामाच्छ ॥ २१२ ॥ अस्माच्छ भवति ।

कुशाम इव कुशामिति कुशे स्याति ।

मान् मद्रिपया ॥ २१३ ॥ मान इव
द्रिपया चो मयि । मान इव मान् काङ्गन
तदिव काङ्गनीय । अन्तर्द्वीय । अन्त
श्वानीय ।

गर्वरादेर्यः ॥ २१४ ॥ गर्वरादिभ्यो
स्यात् । गर्व इव गर्वनीय । गर्वनीय ।
गोपुच्छ ।

कर्ण्योदिताष्टीकृष ॥ २१५ ॥ ताप्यो
टीकृष स्यात् । कर्ण इव कर्णीय । गौर्हिनीक ।
* ठण् ॥ २१६ ॥ ताप्यो ठण् स्यान्विधे
वाकिक । गौर्हिनीक ।

* गोण्यादेः ॥ २१७ ॥ गोण्यादेः स्यात् ।
गोणीय गोविन इत्य । गोणीय । हरिद्रा ।

* उच्छ्रुतात्ताया ॥ २१८ ॥ उच्छ्रुतात्तायाच्चाद्
ता भवति ठण् च । उच्छ्रुतात्तायाच्चाद्
एकशालिक ।

इति शब्दार्णवापगमाणि औद्ग्याकरो
शब्दार्णवचक्रिकायां लघुवृत्तौ
चतुर्धाध्याये मथम.पाद.

द्वितीयः पादः

* पूगाभ्योऽन्यणीकात् ॥ १ ॥ पूगाविविधो
भृशो भ्यो भवति अग्रणीमिति विहितकन्यात
वर्जयित्वा । लोहध्वजा पूगा, लोहध्वज्य ।
लोहध्वज्यो, लोहध्वजा । सैयः, शैव्यौ । शिवय ।
अनग्रणीकादिति किं । देवदत्तोऽग्रणीरस्य
सपस्य देवदत्त ।

मातङ्गाद्विषया ॥ २ ॥ मातङ्गाचिनः
अमाताचभ्यो भवत्यास्त्रिया स्याथे । नानाजातीया
अनियतवृत्तय उत्तमजीविन भारोपजीविन

सधाः प्राता । फपोतपात्राः प्राता कपोतपात्रय ,
 कपोतपात्रयौ , कपोतपात्राः । ब्रह्मिन्तः । अत्रा-
 सुन्यापत्य कौजायन्य , फौजायन्यौ , फौजा-
 यना । ब्राध्नायन्य । अत्रियागिति किं ?
 कपोतपात्रा स्त्री । कौजायन्यौ ।

* शस्त्रजीविसपाज्ज्यह वा ॥३॥ शस्त्र
जीविना सघवाचिनः ज्यह्या स्यात् । शवरा
शस्त्रजीविसघः । शायर्य । शवरः । पौलिघः ।
पुलिंद ।

वाहीकेप्वविप्रराजन्येभ्यः ॥ ४ ॥ वाही
केषु शस्त्रजीविसघवाचकात् विप्रराजन्य-
वर्जितात् व्यङ्ग्यं भवति । कुडीवृसा शस्त्रजीवि
सघ, फौडावृत्स्य । फौडावृत्स्यो । कुडावृत्सा ।
शौद्रस्य । मालव्यः । वाहीकेप्विति किं
शबर । अविप्रराजन्येभ्य इति किं । गौपालि ।
शालकायन, । राजय । काव्यः ।

वृक्षाद्वैष्ण ॥ ५ ॥ शस्तजीविसधात्
 वृक्षात् वैष्ण स्यात् । वाकेष्य । वाकेष्यौ ।
 वृकाः । वाकेणी ।

* पर्शुदामनियौघेयादेरणछात्र॥६॥पर्शुदेः
 दामन्यादे यौघेमादेऽच्चाण छात्रेभवीत् ।
 पर्शोरपत्यानि पर्शव । पर्शवः, शस्त्रजीविसयः
 पार्श्वौ । पर्शवः । राक्षस । आसुरः ।
 दामन्यादेरञ्ज-दामनेय शस्त्रजीविसय-दाम-
 नीयः । दायनीयौ । दामनय । औलपीय ।
 नैजवायीय* । यौघेयादेरञ्ज यौघयः । शौत्रेय* ।

गोत्रेऽभिजिह्वित्भृतोऽणो यज्ञ ॥ ७ ॥
 आभ्यामणताभ्यां गोत्रे यज्ञ भवति स्वाधे ।
 अभिजितोऽपत्य-आभिजित । आगिनित एव
 आभिजित्य । आभिजित्यो । आभिजिताः ।
 यैदभृत्य ।

शिखाशालाशम्भुर्णाश्रमतोः ॥८॥ शिखा-

देर्ग्यतात् गोत्रे योऽण् त, तत् यन् स्यात् स्वार्थे ।
 शिखावतोऽण्य शिखावत्य । शिखावत्या । शिखा-
 वता । शालावत्यः । शमीवत्य । ओर्णावत्यः । ध्रेमत्य ।
 ते द्वि ॥९॥ ते ज्यादयः विसृज्य भवति
 तथा चैवोदाहृत ।

* मकारोक्तौ जातीयः ॥१०॥ प्रफारवचने।
जातीयो भवति । पटुः प्रकारः पटुजातीयः ।
मृदुजानीयः । तज्जातीयः । नानाजातीयः ।

कोऽण्वादेः ॥११॥ अणुप्रभृतिभ्यः कौ
भवति। अणुः प्रकारः अणुरूपः। स्थूलकः। मापकः।

+ कृष्णयवजार्णमुरावदातगोमूत्रास्तिल-
घ्रीहिशालग्रहमिसुराच्छादने ॥१२॥ कृष्णा-
दिभ्यः तिलाद्यर्थेषु को भवति । कृष्णप्रकारा
कृष्णकास्तिलाः । यवका ग्रीहयः । जार्णका
शालग्रह । सुराक्षोऽहि । अवदातिका मुरा ।
गोमूत्रकमाच्छादने । अन्यत्र कृष्णजातीय इत्यादि ।

* काञ्चादेशानत्यते ॥ १३ ॥ कातात्
ज्ञादेशानत्यते अकास्त्येऽथे को भवति । अन-
त्यत गित भिवक । छिप-छिपक । छिपत-
मक । भिपतरक । भिपदेश्यक ।

न सामि ॥ १४ ॥ सामिवचने प्रयुक्ते
 क्तात्वा श्वादेश्च को न भवति । सामिकृत ।
 सामिभुक्त । सामिभिन्नतम ।

॥खोऽल्लकर्मात्पुरुषापदक्षान्तगो ॥१५॥
अलकर्मदेः सौ भवति । अलकर्मणि अलकर्मणि ।
अलपुरुषाणि । अहङ्ग्यानि पदक्षान्तस्य-अपद-
क्षीणः । आशिता गावो यस्मिन् तदाशितगवीन
व । निपातनात् अमुः ।

वाऽञ्चोन्द्रिस्त्रिग ॥ १६ ॥ अचत्त-
तात् सो वा भवत्वास्त्रिग । माइ, माची ।
उदइ—उदीचीन । प्रत्यइ—प्रतीची ।
अपाची । प्रतीची दिक् । स्त्रीमहण दिग् ।

सम्यङ्-समीचीनः । अन्वितामिति किं ?
उपना द्विः स्वभावात् । अपुसकृत्विगा । तत्र
निपेक्षे मा भूत् । गार्ग प्राचीन द्विःगमणीय ।

*जातेदृशो द्रव्ये ॥ १७॥ द्रव्ये वर्तमानाया
जातेदृशो भवति । तद्वत्तणो जातिरस्य ब्राह्मण-
जातीय । क्षत्रियजातीयः । मुनजातीयः । दुर्जा-
तीय । द्रव्य इति किं ? बहुजातिर्गाम ।

*अयेन्मिह्निज्ञादामद्रव्ये ॥ १८ ॥ इया-
दिभ्यः पठत् ज्ञातात् मृद आम् भवति न
चेत्त द्रव्ये वर्तते । उच्चैन्तमा कथयति । उच्चैन्तरां
हसति । पूर्वाद्देनमा । अपराद्देतरा भुक्ते । पच-
तितमा । जल्पतितमा । क्तिमा जल्पति ।
क्तितरा पठति । अद्रव्य इति किं ? उच्चैन्तरो वृक्षः ।

*अविनोऽण् ॥ १९ ॥ जातात् जिनताच्चाण
भवति । व्यवनोक्षी । व्यवहासी । साकोटिन ।
सामार्जिन ।

विसारिणो मत्स्ये ॥ २० ॥ अस्मादण
भवति मत्स्ये । वैमारिणो मत्स्य ।

*स्येयारे कृत्यस् ॥ २१ ॥ म्यसजात् वा
रेऽर्थे कृत्यस् भवति । पचवारान् भुक्ते पच-
कृत्यः । पट्टकृत्य । शतकृत्य । बहुकृत्यः । स्ये-
रिति किं ? वार वार भुक्ते ।

*चतुस्त्रिंशे सुच् ॥ २२ ॥ एभ्यः सुच्
भवति चारेऽर्थे । चतुरो वारान् भुक्ते-चतु,
त्रि, द्वि ।

*सकृत् ॥ २३ ॥ एकशब्दात् वारे सुच्
सहृदादेशश्च निपायते । एक वार सहृत् भुक्ते ।
वहोर्पासन्ने ॥ २४ ॥ अदूरे काले क्रिया
वाचि यथे धा भवति । वहासन्नवार भुक्ते बहुधा
भुक्ते । आसन्न इति किं ? बहुकृत्यो भुक्ते मासम्य ।

*मयट् प्रहृते ॥ २५ ॥ प्रायण प्राधान्येन
वा कृत प्रहृत् । प्रहृतेऽर्थे वर्तमानाभ्युदो मयट्

म्यात् । घृत प्रहृत् घृतमय । दधिमय । अन्नमय ।
*अस्मिन् ॥ २६ ॥ अस्मिन्निर्वाच्य
मयट् स्यात् । घृत प्रहृत्तमस्मिन् घृतमय भोजन ।
पुष्पमयी पूजा ।

समृद्धञ्च बहुषु तयोः ॥ २७ ॥ बहुषु वर्तमाना
मृदः समृद्ध इव त्यग्निभिर्मवति मयट् च तयो
प्रहृतेऽस्मिन्निति च । अपूपाना सन्मृह-आपू-
पिक । तथापूपा प्रहृता-आपूपिक । अपू-
पमय । मोदका* प्रहृता अस्मिन् मात्तिक पर्व ।
मोदकमय । अधीया याता-अश्वमयी ।

*भेषजादिभ्यःपृथग् ॥ २८ ॥ एभ्यः पृथग्
स्यात् । भेषजमेव भेषज्य । आनत्य । चातुर्वर्ग्य ।
त्रैलोक्य ।

*होत्रादेवोपधेदुतल्लङ् ॥ २९ ॥ होत्रा
दिभ्यश्छादयो भवति । होत्रेव होत्रीय । देव-
एव देवता । औपधेय ।

+नामरूपाद् धेय ॥ ३० ॥ आभ्या स्वाभ
धेयो वा स्यात् । नामधेय । रूप-रूपधेय ।

। भागाद् ॥ ३१ ॥ भागाद्वा धेयो भवति ।
भागः । भागधेय ।

य* ॥ ३२ ॥ भागाद् यो भवति । भाग्य ।
क्षेमादिभ्यः ॥ ३३ ॥ एभ्यो यो भवति ।
क्षेम एव क्षेम्य । मर्त्य । अपराद्धर्थ ।

+नवात् वतनखाश्च नृच ॥ ३४ ॥ नवग्र-
ह्यात् लादयो भवति यश्च तत्पक्षे नूमाश्च ।
नव । नूल । नूतन । नवीन । नव्य ।

। मात् पुरातने ॥ ३५ ॥ प्रहृदात् पुरातनेऽर्थे
लादयो भवति । प्रगत कालेन पुरातन-प्रत ।
प्रतन । प्राण । प्रीण ।

कोऽव्यादिभ्यः ॥ ३६ ॥ एभ्यः को
भवति । अविरेव-अविक । यावक । मणिक ।

+ कुमारक्रीडनेयस ॥ ३७ ॥ कुमार-

कीडनवाचनम् ईषत्तः को वा स्यात् । इदोऽन
पुनः । उत्तरकः । श्रेयानेव येयस्क । ज्यायम्कः ।

* नीनोऽप्याहृतौ ॥ ३८ ॥ आभ्या सतो
को वा स्यात् । शीत एव शीतकः । उष्णक
फल । सताविति किं ' शीतो वायुः ।

* लूनवियातात् पशौ ॥ ३९ ॥ आभ्या
पशौ को वा स्यात् । लून एव-लूनकः । विया
तरु पशु ।

* तनुवृहतीस्मात्पुष्पाण्यन्यात् सूत्रान्छा-
दनसमाप्त्येदं ह्रस्वमिति पुनरित्ते ॥ ४० ॥
तत्रादेः सूत्रार्थे को भवति । तनुक सूत्र ।
वृहतीका शाटी । स्मात्क समाप्तवेदः । पुनर
कृतिम् । अणुकः निपुण । शून्यम् रिक्त ।
अथा-तनु । वृहती छन्दः ।

लोहितान्मणौ ॥ ४१ ॥ अस्मा मणा को
भवति । लोहित इति एव लोहितक । लोहितो मणिः ।

वर्णोऽनित्ये ॥ ४२ ॥ अनित्ये वर्णं लोहि-
तात् को भवति । लोहितक चक्षु कोने ।
अनित्य इति किं ' लोहित इन्द्राण्य ।

रक्ते ॥ ४३ ॥ रक्तेऽर्थे लोहितात् को
वा भवति । लोहितक , लोहितो वा पदः ।

मालाच्च ॥ ४४ ॥ वर्णोऽनित्ये रक्ते च
फलात् को भवति । कालक मुख श्रोत्रेण ।
फालिका शाटी ।

* तीयादीरुणविग्रहार्थां ॥ ४५ ॥ तीयत्वा
तात् स्वार्थे टीकण् स्यात् वा न चेत् तत्
तीयत्वात् विद्यायां वर्तते । द्वितीयः द्वितीयकः ।
तृतीय, तार्तीयक वत् । अविद्यामाभिति किं
द्वितीया विद्या ।

विनयादिभ्यष्टुप् ॥ ४६ ॥ एभ्यष्टुप्
स्यात् । विनय एव वैनायिक । सामयिक । का
यवित् । आकस्मिक ।

* अनुगादिन ॥ ४७ ॥ न मन्दटा म्गात्
आनुगादिनः ।

* आपयिक ॥ ४८ ॥ उपायशब्दात् ठश्च
निपात्यते प्रश्नः । उपाय एव आपयिकः ।

* वाच सदित्थे ॥ ४९ ॥ वाक्शब्दात् ठश्च
स्मात् सदित्थेऽप्ये । सन्निष्टा वाक् वाचिक कथ-
यति । सदित्थ इति किं ' निगता वाक् सुजनस्य ।
कर्मणोऽण् ॥ ५० ॥ कर्मण सदित्थेऽर्थे
अण् स्यात् । कर्मणः ।

* कृष्णभास्वोपधर्मगागानातौ ॥ ५१ ॥
कृष्णादेर्मृगाद्येऽण् स्यात् । कृष्ण एव भास्वा
मृग । श्रौतम् । ओपध । ओपधिरिवान्या ।

प्रज्ञादिभ्यः ॥ ५२ ॥ एभ्योऽण् स्यात्
स्वाधः । प्रज्ञ एव प्राज्ञः । वाणिज । मानस ।
बाधयः । जाहृतिगणोऽयः ।

मृदास्तिक ॥ ५३ ॥ मृच्छब्दात्तिको
भवति । मृदेय-मृत्तिना ।

सम्नौ प्रजसे ॥ ५४ ॥ मृद सम्नौ स्तः
प्रश्नेऽर्थे । प्रश्नस्ता मृत्-मृत्मा । मृत्मा ।

* ततोऽपि सन्मान्दः पशुल ॥ ५५ ॥ पशु
तात् द्वयस्य मान्दो पशुलः । यावदेव यावद्द्व-
यसः । यावन्मात्र । तावद्द्वयसः । तावन्मात्र ।

* वर्णानि कार ॥ ५६ ॥ वर्णवाचकात् कारो
भवति । अ एव अकार । रुकार ।

यद्वापार्थान्तरं कारणात् ददाति ॥ ५७ ॥
यद्वापार्थान्तरं कारणात् ददाति दत्ता वा भवति
इष्टेऽन्तिष्ठे चानु धन ददाति दत्ता ददाति निहिते ।
भूरिशो ददाति । गणय । तदुभिरुक्तं दत्ता
मुक्त अनिविधिः । वहुभ्यो ण्यति-दत्ता
ददाति । वहुभ्य आया तूष्णवसति या गृह्य ।
धातिष्ठे-अल्प ददाति, अल्पमुक्त, अल्पेभ्यो
ददाति, अल्पेभ्य आगत, अल्पं ददाति वा

अल्पशः । स्तोत्रशः । कनिषयशः । उद्धृत्पाथो
दिति किं । मत्त ददाति । कारकादिति किं ।
बहूनां स्वामी ।

स्येनाद् वीप्साया ॥ ५८ ॥ स्थित्युक्तात्
एकवचनात् कारकात् वीप्सायां शम् वा
स्यात् । एकैरुदेहि-एवशो देहि । द्वौ द्वौ-द्विशः ।
कतिशः । एकैरेन दायते-एकशः । द्वाभ्या
द्विश । एकवचनात्-माप माप देहि-मापश
देहि । पणशः । पादश । स्येनादिति
किं । मापौ मापौ ददाति । वीप्सायामिति
किं । द्वौ ददाति ।

*स्ये. पादादिभ्यां ददत्यागे च पुन ख
च ॥ ५९ ॥ स्थित्युक्तात् परेभ्यः पादादिभ्यो
पुन भवति दडे त्यागे वीप्साया च ख तेषां ।
द्वौ पादौ ददिते द्विपदिका ददितः । त्रिपदिनां ।
द्विशतिकां । त्यागे-द्वौ पादौ विभजति द्विप-
दिका विभजति । द्विशतिकां । त्रिशतिकां ।
वीप्सायां-द्वौ द्वौ पादौ भुक्ते द्विपदिका भुक्ते ।
त्रिपदिकां । द्विशतिकां । त्रिमोदिकां । द्विमा-
पिका भुक्ते । स्थितिं किं । पाद ददितः ।
ददत्यागे चेति किं । द्वौ पादौ भुक्ते ।

+आद्यादिभ्यस्तसि ॥ ६० ॥ एभ्यस्तसि
भवति वा । आदौ-आदितः । अततः ।
अप्रतः । पृष्ठेन पृष्ठतः । सर्वेण सर्वस्मिन् वा
सर्वतः । अन्यत । यत । तत । एकतः । इत ।
अर्थत । शब्दत ।

*काया. प्रतिना ॥ ६१ ॥ प्रतियोगे कां
तात् तसिर्भवति । अभयकुमार* श्रेणिकात् प्रति
श्रेणिकत प्रति । भरतात प्रति अर्कशीर्ति-
भरततः प्रति ।

अपादानेऽहीयरुहोः ॥ ६२ ॥ हीयरुहवर्ज-
तस्य धो* मयधियपादाने या का निहिता तदतात्

तसिर्वा भवति । आमागच्छति-ग्रामन. ।
उपाध्यायादधीते उपाध्यायतोऽधीते । अश्वरु
होरिति किं । सार्थाद्धीत । पर्वतादवरोहति ।

क्षेपाव्यथागिग्रेऽकर्तृभाया. ॥ ६३ ॥
अकर्तरि या गा तदतान्मृद* क्षेपादिष्वर्थेषु त
सिर्भवति । वृत्तेन क्षितः वृत्त क्षित* । चरि
त्रेण न व्ययते चारित्रतो न व्ययते । वृत्तेनानि
गृह्यते वृत्ततोऽतिगृह्यते । अकर्तृग्रहणे किं
पुनेण भित* ।

हीयमानपापेन ॥ ६४ ॥ अकर्तृमातान्मृद*
तसिर्भवति आभ्या योगे । वृत्तेन हीयते । वृत्तो
हीयते । धनेन पापः धनत पाप. ।

ताया व्याश्रये ॥ ६५ ॥ व्याश्रये नाना
पेक्षाश्रये तानात् तसिर्भवति वा । ममिरकफी
सितोऽमरत् अर्कशीर्तिरभवत् । मेघममो मेघेभ
रतोऽभवत् । मेघेभरस्यामरत् ।

रोगादपनये ॥ ६६ ॥ रोगात् तानात्
तसिर्भवति अपनये प्रतीकारे । प्रवाहिकाया
प्रवाहिकात् कुरु । प्रघट्टिकात् ।

कुम्भस्तिज्योगेऽतत्तत्त्वे सपत्तनि चि ॥ ६७ ॥
अतम्य तद्वाच विचाररूपापचित्तत्त्व, ॥
स्मिन् गम्यमाने सपत्तनि सपद्यते कर्तेरि वर्तमा
न्मृद आदिभिर्वोगे चिर्वा भवति । अशुक्लं शुक्लं
करोति शुक्लीकरोति । शुक्लीभवति । शुक्लीस्यात् ।
कृष्णीकरोति । कृष्णीभवति । कृष्णीस्यात् ।
कादियोग इति किं । अशुक्लं शुक्ले जायते ।
अतत्तत्त्व इति किं । कट करोति । सपत्तरीति
किं । अदेवगृह सन् देवगृहे भवति ।

मनोऽरुच्युद्वेगतोरजस ख ॥ ६८ ॥
एषा ख भवति च्वा परे । अनुमनस उन्मनस
करोति-उन्मनीकरोति । उन्मनीभवति । उन्म-
नीस्यात् । अरुक्करोति । उच्छासुभवति । विवेची-

स्यात् । विरहीकरोति । नीरजीम्यात् ।

। इमुसोर्बहुल ॥ ६९ ॥ इमुसतस्य बहुल
स स्यात् च्यौ । सर्षीभवति नवनीत ।
षाभभवति यशः । सर्षीभवति । घनूर्भवतीत्यपि ।
- हल ईक ॥ ७० ॥ हलतस्य बहुलमीभवति
च्यौ । दृषद्भवति शिला । समिधीभवति
काष्ठ । दृषद्भवति, समिधभवतीत्यपि ।

साद्वा कान्म्ये ॥ ७१ ॥ कात्स्न्येऽतत्त्वे
मृदासात् भवति वा । कस्मिन् समस्तमग्नि-
मग्नि करोति-अग्निसात् करोति । उदकसाद्भवति,
उदकीभवति लवणः अग्निसाद् स्यात् । अग्नीस्यात् ।

सपदा चाभिधिधौ ॥ ७२ ॥ कृन्वस्तिमि
सपदा च योगेऽभिधिधौ गम्यमाने साद् वा
भवति । अस्मिन् देशे सर्वे लवण अनुदक
उदक करोति देव-उदकसाद् करोति । उदकी-
करोति । उदकसाद् भवति । उदकीभवति ।
उदकसाद् स्यात् । उदकीस्यात् । उदकसाद् सपद्यते ।

* तत्रापीने ॥ ७३ ॥ तत्रेतीप्समर्थात् अभी-
नेऽर्थे साद्वा स्याद् । राजन्यधीन करोति राज-
साद् भवति । राजसाद् स्यात् । आचार्यसाद् सपद्यते ।
देये द्रा च ॥ ७४ ॥ तत्रेतीप्सतात् देयेऽर्थे
कृन्वस्तिमिः सपदा च योगे द्रा भवति । गुराव-
धीन देय करोति-गुरुता करोति । गुरुत्रा भवति ।
गुरुत्रा स्याद् । गुरुत्रा सपद्यते । देय इति किं ।
राजसाद् भवति राष्ट्र । चकारात्सपदानुकुष्टि ।

* द्विधानेकाचोऽन्यक्तानुकरणाद्वा ॥ ७५ ॥
अन्यक्तानुकरणादनेकाचः डाजभवति कृन्वस्ति-
म्योगे पूर्वस्य च द्वित्व । अपटत् पटत् करोति
पटपटाकरोति । पटपटभवति । पटपटास्यात् ।
दमदमाकरोति । दमदमभवति । समयसमास्यात् ।
अनेकाच इति किं । सात्करोति । अन्यक्तानु-
करणादिति किं । दृष्टकरोति ।

* कृन्वस्तीयशब्दीजात्कृषौ ॥ ७६ ॥ ती-
यत्यातात् शब्दीजाभ्यां च कृजो योगे डाज्
स्यात् कृषविषये । क्षेत्रस्य द्वितीय कर्षं करोति
द्वितीयाकरोति । तृतीयाकरोति क्षेत्रं । शवा-
करोति कुलिक । बीजाकरोति क्षेत्र । कृषाविति
किं । द्वितीय करोति विवरण सूत्राणां ।

स्येर्गुणात् ॥ ७७ ॥ स्थिसञ्ज्ञात् परो यो
गुणसञ्ज्ञस्तदतन्मृद कृन्व्योगे टाजभवति । क्षेत्र-
स्य विलेखन द्विगुण करोति द्विगुणाकरोति ।
त्रिगुणाकरोति । च्येरिति किं । समगुण करोति ।
कृषाविति किं । द्विगुण करोति रज्जु ।

* सपत्रनिष्पन्नाद्विनाशे ॥ ७८ ॥ आभ्या-
मतिबाधेऽतिपीडने गम्यमाने डाजभवति । सपत्र
करोति मृग सपत्राकरोति मृगानिष्पन्नाकरोति मृग ।

* भद्रमद्रान्मुडने ॥ ७९ ॥ आभ्यां मुडनेऽर्थे
डाजभवति । भद्र करोति भद्राकरोति शिरः ।
भद्राकरोति शिरो नापित । मुडने इति किं ।
भद्र करोति साधु ।

* सुसप्रियादानुलोम्ये ॥ ८० ॥ आभ्या-
मानुलोम्येऽनुकूलार्थे डाजभवति । सुप्ताकरोति ।
प्रियाकरोति गुरु शिष्यः । आनुलोम्य इति किं ।
सुख करोत्यनतनाथ ।

* शूलसमयदु खनिष्कूलसत्त्वात्पाकयापना
प्रातिहृल्यनिष्कोपाशपथे ॥ ८१ ॥ शूल-
दिभ्य पाकादिभ्यर्षेण यथासत्त्व कृजो योगे
डाजभवति । शूलाकरोति माम । ममयाकरोति
पट कुर्विद । दुःख्याकरोति दस । निष्कुला-
करोति वीजपूर । सत्त्वाकरोति वणिग्भाड ।
अन्यत्र-शूला करोति कदन्न । समय करोति
विवाहस्य । दुःस करोति मिथ्यानि । कुः करोति
रिपु । सत्य करोति शपथ करोनीत्यर्थः ।

। देवादिभ्यस्तेरीभ्य- ॥ ८२ ॥ एवनेभ्य-

द्वतेन्यश्च देवादिभ्यो भवति त्रिगुणं गच्छति
देवता गच्छति । गनुष्यता गच्छति तद्वेषु वमति
देवता वमति । गनुष्यता वमति ।

सात ॥ ८३ ॥ सात इत्ययमधिकारे
वेदितव्य आचार्यप्रमाणे, इतोऽप्र उदाहरित्यतो

* न न्यतस्त पे ॥ ८४ ॥ न्यनिभ्यां तिस
नाभ्या परम्य पसे सातो न भवति । शोभना धू
मुत् । मुराजा । जतिधू । जतिगता । तोरति
किं धूमतिनातो त्रिपुरःप इति किं स्वक्ष ।

* विमं शोरे ॥ ८५ ॥ क्षेपे निंदाया वर्तमा
तात् त्रिग परत सातो न भवति । स विराचा
यो न रक्षति । स किंगोर्थो न बहति । क्षेपे इति
किं कस्य राचा—किराच ।

नञ ॥ ८६ ॥ नञ परम्य सातो न भवति
पने । अनृक् । असमा । अगोः ।

पथो वा ॥ ८७ ॥ नञ पथ्यतात् वा
सातो न भवति । अपथ । अपथा ।

* नञ्द* स्वर्य ॥ ८८ ॥ नञाक्षिभ्यां परात्
न्यमात दो भवति पसे । न दश अदशा ।
जनताः निर्गताः नशदगुण्य निनिश स्व ।
निश्वरगार्शानि वर्षाणि जनेत । नञ्दोरिति
किं गोत्रिगुत् । न्येरिति किं अमहत् ।

* स्विबादरहो ॥ ८९ ॥ स्विबसात् अ
हुदशातात् उ, सातो भवति । आसन्नो दशा
नाभिमे—आसन्नदशा । अदूर्विशा । द्वौ वा
त्रयो वा द्विना । पचपा । म्यिनादिति किं
चिगु । अनहोरिति किं आसन्नपच ।

* नञ्दूरूपयोः ॥ ९० ॥ नञाच्यतादकार
सानो भवति । अदूर्ध्वः । उच्चारितच । त्रिया
पू—त्रिपुरात्रिपुर । द्विगता आपोऽम्भिन् दीप ।
समीप । मोक्षस्य पथा मोक्षपथ । राजपथ ।

* दूरोऽन्ते ॥ ९१ ॥ दूरोऽन्तवत्यन्ते राज्यस्य

धू राज्यपुरा । महापुर शकट । अनक्ष इति
किं लम्प ।

* कृष्णोदकपादुसेभ्यो ॥ ९२ ॥ कृष्णा-
न्मिभ्यः न्यिसनाच्च परात् भूमिपदात् अ
भवति । कृष्णमूगो देवः । उद-रूग । पादु
मूम । द्विमूम, त्रिमूमः मासाद । कृष्णाद
रिति किं मर्वमूमिः ।

* प्रत्यन्वयात् सामलोम्न ॥ ९३ ॥ प्रत्यादे
पराभ्या सामलोमभ्या अत्त रयात् । प्रतिगत
साम प्रतिसाम । प्रतिलोम । अनुसाम । अनु
लोम । अतसाम । अतलाम ।

* राजहस्तिपल्याद् वर्षस ॥ ९४ ॥ राजदे
परात् वर्षसोऽत्त म्यात् । राज वर्ष राजवर्षो
हस्तिपल्यात् । परवर्षस ।

तमसोऽतसमधात् ॥ ९५ ॥ अवादेः पाह
तमसोऽन्वधात् । अनहीत तत—अनतमस । सत
मस । अततमस ।

तप्तनद्याद् रहसः ॥ ९६ ॥ तप्तारिपूपाद्
रहसोऽह भवति । तप्त रह—तप्तरहम । अनुरहस
अवरहम ।

प्रतेरुरस ईषः ॥ ९७ ॥ प्रतिपूर्वादीनासात्
उरस अत्त स्यात् । प्रतिष्ठितमुरभि—प्रत्युरा
ईष इति किं प्रतिगतमुर, प्रत्युर ।

गेरभ्रन ॥ ९८ ॥ गिपूर्वाद्धनो—ततो
भवति । प्रगतमघान प्राच्य शकट । उपाध्व ।
निरध्व । गेरिति किं परमाध्व ।

अजीरेऽण ॥ ९९ ॥ अजीवे वर्तमा
दक्षोऽत्त स्यात् । कमलस्याक्षि—कमलाक्ष ।
महिषासो गुम्फु । गवाक्ष । रद्राक्ष । अजी-
व इति किं अजाक्षि ।

* सवत्रात् ॥ १०० ॥ आभ्यामक्षोऽत्त म्यात्
सगतमभ्या समक्ष । कटाक्ष ।

* जातमद्वत्तद्वद्वाहुक्ष्णो ये ॥१०१॥ जातदि-
पूर्वाद्वान्शब्दादत्त्व स्यात् यस्ते । जातश्चासौ
उक्षा च जातोक्षाः । महोक्षा । वृद्धोक्षाः । य इति
किं ? जातम्योक्षा जातोक्षा ।

* स्त्रिया पुंसो द्वे च ॥१०२॥ स्त्रीश-
ब्दात् परात् पुंसोऽत्त्व स्यात् द्वे ये च । स्त्री
च पुमाश्च स्त्रीपुस । स्त्रीपुसा विस्मय गताः ।
यस्ते-स्त्रीभूता पुमान् जातः स्त्रीपुसः शिरडी ।

* वाग्धेनुदारान् मनोजनदुद्गोः ॥१०३॥
वागादिपूर्वभ्य मन आदिभ्योऽत्त्व स्यात् द्वे ।
वाक् च मनश्च वाङ्मनसे । धेन्वनुद्गौ । दारगव ।

* ऋचः सामयजुर्म्या ॥१०४॥ ऋच
पराभ्या सामयजुर्म्यामद् भवति । ऋक् च
साम च ऋक्साम । ऋग्यजुष ।

नक्तरीतिमहोभ्यो दिव ॥१०५॥ एभ्यः
पर दिमिति निपास्यते । नक्त च दिवा च नक्त
दिव । रात्रिदिव । अर्हदिव ।

* पदन्टीवोर्वष्टीवाशिभ्रुच ॥१०६॥ पदन्टी-
वाभ्यो निपात्यते अदता । पादौ चाप्टीवतौ
च पदष्टीव । पदभावाष्टिल च । ऊरु चाष्टीवतौ च
ऊर्वष्टीव । अक्षिणी च भ्रुवौ च अक्षिभ्रुव ।

* चुदहपो रार्थे ॥१०७॥ च्वाद्यतात् रार्थे
समाहारलक्षणे द्वे अद् भवति । वाक् च त्वग्
च वाक्त्वच । श्रीसज । वाग्धपद । छत्रोपानह ।
वाक्त्विप । रार्थ इति किं । माधृदृशरदौ ।

* ऐङ्गुलेर्षित्प्यादे ॥१०८॥ ङ्यादे-
स्यादेः चाङ्गुलेरत्त्व स्यात् पसे । निर्गतमङ्गुलिभ्य-
निरङ्गुल । अङ्गुलेरतितात-अत्यङ्गुल । द्वयोरङ्गुल्यो-
समाहारः द्व्यङ्गुल । व्यङ्गुल । य इति किं पचाङ्गु-
लिर्हस्तः ।

* सर्वांशाहः सख्यातपुण्याच रात्रेः ॥१०९॥
सर्वादे परात् शिम्भ्यादेश रात्रिशब्दात्

अत्यो भवति पसे । सर्वा चासौ रात्रिश्च सर्व-
रात्र । पूर्वं रात्रेः पूर्वरात्रः । अपररात्रः । अर्धरात्र ।
अहश्च रात्रिश्च अहोरात्र । सरयात्तरात्रः । पुण्य-
रात्र । अतिरात्रः । गीरात्रः । द्विरात्र । त्रिरात्रः ।
। वर्षादीर्घात् ॥११०॥ वर्षादीर्घपूर्वायाः
रात्रेर्द् भवति । वर्षारात्रः । दीर्घरात्र ।

एभ्योऽहोऽहः ॥१११॥ एभ्य सर्वादिभ्यः
परस्याहन्शब्दस्याहोदेशो भवति । सर्वमह
सर्वाहः । पूर्वाह । अपराह । नि क्राताह
निरहो कथा । अष्टस्वहस्तु भवा अष्टाहो पूजा ।
न समाहारे ॥११२॥ समाहारलक्षणे
सेऽहोऽहो न भवति । द्वयोरहो समाहार
द्व्यहः । व्यहः । समाहार इति किं ? द्वयोरहो-
र्भवः द्व्यहः उत्सवः । व्यहो पूजा ।

पुण्येनात् ॥११३॥ आभ्या परस्याहो-
ऽहो न भवति । पुण्यमह -पुण्याह । एकाह ।

* सख्याताह ॥११४॥ अस्मात्परस्याहो-
ऽहो न वा स्यात् । सस्यातमहः-सख्याताहः ।
सख्याताहः ।

राजाहः सखेष्टः ॥११५॥ राजाद्यतात् पात्
टो भवति । जिनराज* । महाराज* । द्व्यहः
पटः । परमाहः । राजस्त्व* । अतिमरः ।

उरसोऽग्रे ॥११६॥ उरस्यो मद्यत्यग्रे
प्रधानेऽग्रे । हस्तिन उरः-हस्त्युरस । अधोरस ।

सरोऽज्ञोऽज्जायस* रुजात्यो ॥११७॥
एभ्यः खौ जातौ च टो भवति पसे । जालमिव
सरः-जान्सरस । मद्गुस्तरस । उपानस ।
महानस । वनकाश्म* । स्थूलाश्मः । लोहिता-
यस । तीक्ष्णायस ।

निःश्रेयस* ॥११८॥ निम* परात्
श्रेयस* टो भवति । निश्चित श्रेयः निःश्रेयस ।
श्वसो वसीयसश्च ॥११९॥ श्वमः परात्

वरीयस, श्रेयसश्चर्यो भवति ये । गोपा वरीयः ।
श्रीगोविन्द ते भूयाः । श्रीभयसन्तु ते ।

ग्रामकोटारं तन्मणं ॥ १२० ॥ आभ्यां
तदणं दो भवति । आभ्यस्य तस्या—ग्रामतसः ।
गुह्या भवन्-कोट, कोटस्तथा कोटतसः ।

शुनोऽन्ते ॥ १२१ ॥ अन्ते परस्य शुनः
दो भवति । आनमतिजानांऽतिथः वराहः ।
सोयकश्च ।

* गौणात् ॥ १२२ ॥ गौणादुत्तरस्य शुनो
भवति ये । व्याम इव आ व्यामथ । सिंहश्च ।

अजीव ॥ १२३ ॥ अजीवे वर्तमानात्
गौणात् शुनो भवति । आकर्ष्य आ इव आ
कर्ष्यश्च । फलकश्च । शपटश्च । अजीव इति
किं । फालकश्च ।

मृगोत्तरपूर्वाच्च सवन्न ॥ १२४ ॥
एभ्यो गौणाच्च परात् सवन्नष्टो भवति । मृगस्येव
सन्निभ-मृगसवन्न । उत्तरस्येव सन्निभ-उत्तरसवन्न
सूर्यसवन्न । फलकमिव सन्निभ फलकसवन्न ।

गोरुदुपि ॥ १२५ ॥ गोशब्दादो भवति
आदुपि । पुगवः । राजगवः । पचगवप्रिय ।
यशानां गतां समाहारः दक्षगव । गामतिकात्
अक्षिणी । अदुपि इति किं । पचमिर्गोभि
क्रीतः पचगुः ।

नामो रस ॥ १२६ ॥ नावताद् रसाद् दो
भवति । द्वयोर्भावो सगाहार द्विनाव । त्रिनाव ।
रात्रि इति किं । राजनी ।

अर्द्धात् ॥ १२७ ॥ अर्द्धात् परात् नावतो
भवति । अर्द्धात् । अर्द्धात्वा । अर्द्धनाव ।

स्वार्था वा ॥ १२८ ॥ गारीशब्दात्तात्
राशो भवति सातः । अर्द्धाच्च वा । द्वे स्वार्थौ
सगाहने द्विरार, द्विवारि । पचस्वारं, पचस्वारि ।
अर्द्धस्वारं, अर्द्धस्वारि ।

द्विरेज्जम् ॥ १२९ ॥ द्विरेज्जम्
भवति । द्वयोर्ज्जम्भः सगाहार यत्तन्-ज्जम् ।
आयुष समाहारं ॥ १३० ॥ ताभ्यामयुष
मन्त्रो दो भवति । द्वयोरायुषो समाहार
यत्तन् । आयुषा समाहार इति किं । आयुः पितृ ।

* पुष्पात् ॥ १३१ ॥ अस्मात् पुष्पादुप
दो भवति ये । पुष्पस्यात् पुष्पादुप ।

वक्षणी राष्ट्रेभ्य ॥ १३२ ॥ राष्ट्रवाचिभ्य परात्
वक्षणी भवति सोमुराष्ट्रेषु वक्ष्णा सुराष्ट्रस । भव
ति वक्षः । राष्ट्रेभ्य इति किं । देववक्ष्णा तारव ।

उमद्वद्मया वा ॥ १३३ ॥ आभ्या वक्ष्णा
वा स्यात् । कुम्भितो वक्ष्णा वृक्षश्च, वृक्षश्च ।
मदावक्षः, मदावक्षश्च ।

* द्विस्तावात्रिस्तावागोष्ठश्च ॥ १३४ ॥
एते वा निपात्यन्ते । द्विस्तावती । त्रिस्तावती ।
द्विन्वावा । वेदि । त्रिस्ताराः वेदि । अच्ये ती-
शब्दस्य स । गोष्ठश्च गोष्ठश्च । अत्मात् ।

* प्रयनुसमोऽक्षो हे ॥ १३५ ॥ प्रत्यादेः
परादक्षिशब्दाद् एते दो भवति । अक्षिणी प्रति
प्रत्यक्षा अनुगतमक्ष्य अन्वक्षा समीपमक्ष्य समक्ष
शरदादे ॥ १३६ ॥ अस्मादो भवति
हे । शरद समीपमुपशरद । प्रतिशरद । उप-
माम् । अनुदिश्व ।

* जराया दृश्च ॥ १३७ ॥ जराशब्दात्तात्
दो भवति दृश्चादेश । जराया, समीपमुप-
जरस । प्रतिजरस ।

अन ॥ १३८ ॥ अनतादो भवति हे ।
आत्मन्यधि अच्यत्तम् । उपराज । प्रत्यात्म ।

नपो वा ॥ १३९ ॥ अनताद् नपो हे
दो वा स्यात् । चर्मण समीपमुपचर्म । उपचर्म ।
प्रतिचर्म । प्रतिचर्म ।

* क्षयगिरिषौ ॥ १४० ॥

शयाघताद् टो वा स्यात् हे । उपरुबुभ ।
उपरुकुप् । प्रतिसमिध । प्रतिसमिह । गिरे
र्बहिः बहिर्गिर । बहिर्गिरि । उपपौर्णमास ।
उपपौर्णमासि । उपाग्रहायण । उपाग्रहायणि ।

* नद्याः ॥ १४१ ॥ नदीशब्दात्ताटो वा
स्यात् । उपनद । उपनदि ।

* स्पे ॥ १४२ ॥ स्थिपूर्वायाः नद्याः
टो भवति होपच नद्य समाहृताः पचनदासतनद ।

* गोदावर्या ॥ १४३ ॥ स्थिपूर्वाद् गोदावरी-
शब्दात् टो वा स्यात् । द्विगोदावर । ससगोदावर ।

* सरजसोपशुनानुगव ॥ १४४ ॥ एते
टाता निपात्यते ह्रस्वे । सह रजसा सरजसम-
भ्यवहरति । शुनोति कमुपशुनमास्ते । टे वस्योत्व ।
गवामन्वायत अनुगव यान ।

स्वागाद्देशसिक्तधनः ॥ १४५ ॥ स्वागवा-
चकाद् अक्षः सक्तधनश्च वसे टो भवति । विशाले
अक्षिणी अत्य-विशालाक्षः । कल्याणाक्षः ।
गौरे सक्थिनी अत्य गौरसक्थः । स्वक्षी । अतिसक्थी ।
स्वागादिति किं 'स्थूलाक्षिरिक्षुः । व इति किं
यामाक्षि ।

दृण्यगुले ॥ १४६ ॥ दृणिदारुविषये अ-
गुलेर्बसे टो भवति । द्वे अगुली अत्य-द्व्यगुल ।
व्यगुल । चतुरगुल दारु ।

* द्वित्रैर्धूर्तो वा ॥ १४७ ॥ द्वित्रिभ्या मूर्ध्नि
टो वा स्याद् वसे । द्विर्धूर्तः । द्विर्मूर्द्धा । त्रिर्मूर्द्ध ।

* प्रधानदृष्ट्रीप्रमाणयोर ॥ १४८ ॥ प्रधा-
नमृता या दडता स्त्रीप्रमाणीशब्दश्च सदताद्
वाद् अत्यो वा स्यात् । कल्याणी पचमी आसा कल्या-
णीपचमा राजयः । कल्याणीपष्ठा भार्या । स्त्री
प्रमाणी येषां ते स्त्रीप्रमाणाः कुडुभिन् ।
प्रधानग्रहण किं 'कल्याणी पचमी यस्मिन्

कल्याणीपचमीकः पक्षः ।

* भाक्नेतुः ॥ १४९ ॥ भवाचिनः परात् नेतु-
शब्दादत्त्व स्यात् । मृगो नेता आसा मृगनेत्रा
रात्रयः । पुण्यनेत्राः । भादिति किं दत्तेनेतृक सैन्य ।

* लोभ्रोऽतर्वहिर्भ्या ॥ १५० ॥ आभ्या परात्
लोभ्रः अत्त्व स्यात् वसे । अतर्गतानि लोभान्य-
स्य अतर्लोम । बहिर्लोमः ।

नञ्बहोर्बहो माणवचरणे ॥ १५१ ॥
नञ्बहुभ्या परात् ऋकृच्छब्दात् अत्यो भवति
ययासस्य माणवे चण्डे च बाच्ये । न विद्यते
ऋचोऽस्य अनृच माणवक । बह्वृचो ब्राह्मणः ।
माणवचरण इति किं 'अनृच सामाबहवृक सूक्त ।

* नामे खौ ॥ १५२ ॥ नाम्यताद् बसादत्यो
भवति खौ । हिरण्य नामौ यस्य -हिरण्यनाभ ।
पद्मनाभः । ऊर्णनाभ ।

* नञ्च्युपवेक्षतुर ॥ १५३ ॥ एभ्य परात्
चतुःशब्दात् अत्त्व स्यात् वसे । अदृश्यानि चत्वारि
येनासौ अचतुरः । विगतानि चत्वारि यस्य
विचतुर । समीपे चतुर्णां उपचतुर । त्रयो वा
चत्वारो वा -त्रिचतुराः ।

सो ॥ १५४ ॥ सुपूर्वाच्चतुरोऽत्त्व स्यात् ।
शोभनानि चत्वारि यस्यासौ सुचतुरः ।

मातर्दिवाभसः ॥ १५५ ॥ सुपूर्वाद् मातरा-
देरत्त्व स्यात् । शोभन मातरस्य सुमात । सुदिश । सुश्रः ।
प्रोष्ठण्यजात्पद ॥ १५६ ॥ प्रोष्ठादे पर पदो
निपात्यते । प्रोष्ठम्येव पादावस्य- प्रोष्ठपद । एणी-
पद । अनपद । अत्ये पदभावः ।

चतु शरीरशिरुक्षे ॥ १५७ ॥ चतु शारिरुर्वा-
भ्या आशिरुक्षिभ्यामत्त्व स्यात् । चतस्रोऽश्वयोऽस्य
चतुरश्र । शारिरेव कुशिरस्य शारिरुक्ष ।

नञ्दु सोऽसन्निहलेर्द्धा ॥ १५८ ॥ नञ्वा-
दिपूर्वाभ्या सन्निहलिभ्या अत्यो वा स्यात् ।

न विद्यते सक्थस्य अमस्य । अमविथ । दु सक्थः ।
दुःसक्थि । सुसक्थः । सुमक्थि । अहल ।
अहलि । दुहल । दुहलिः । मुहलः । मुहलि ।

* अस् प्रजायाः ॥ १५९ ॥ नजादिपूर्वाद्
प्रजाशब्दादस् स्यात् । न विद्यते प्रजा अस्य अ
प्रजाः । अप्रजसौ । अप्रजसः । दुःप्रजाः । सुप्रजाः ।

* मदाल्पाद्य मेधायाः ॥ १६० ॥ आम्त्या
परात् नजादिपूर्वाच्च मेधाशब्दात् अस् स्यात् वसे ।
मदमेधाः । अल्पमेधाः । अमेधाः । दुर्मेधाः । सुमेधाः ।

धर्मात् डेबलादन् ॥ १६१ ॥ केचलो धर्म
शब्द एव यन्नोत्तरपद तदताद् वसात् अन् स्यात् ।
साधूनामिव धर्मोऽस्य साधुधर्मा । क्षत्रियधर्मा ।
अनतधर्मा । डेबलादिति किं ? परमः स्यो
धर्मोऽस्य परमत्वधर्मः ।

सुहरिततृणसोमाजभात् ॥ १६२ ॥ स्वा-
दिपूर्वाद् जभादन् स्यात् । शोभनो जभो यस्य
सुजभा । हरितजभा । तृणजभा । सामजभा ।
स्वादेरिति किं ? चारुजम् ।

दक्षिणैर्मा लुब्धयोगे ॥ १६३ ॥ दक्षिणे
मेति अजतो निपात्यते लुब्धेन योगोदक्षिण अग
ईमे बहुप्रण वाऽस्य व्याघेन दक्षिणैर्मा मृगः ।
लुब्धयोग इति किं ? दक्षिणैर्म पशुः ।

* सप्राजानोर्हृत्तो ॥ १६४ ॥ सप्राभ्या परम्य
जानुशब्दस्य तुजावादेशो स्तः । सगते जानु-
नी अस्य सन्तु । सज् । प्रगते प्रहृष्टे वा जानुनी
अस्य-प्रजु* । प्रजु ।

बोर्वात् ॥ १६५ ॥ ऊर्वात्परम्य जानु
नस्तौ वा स्तः । ऊर्वे जानुनी अस्य ऊर्ध्वानु* ।
ऊर्ध्व । ऊर्ध्वजानुः ।

जापाया निङ् ॥ १६६ ॥ जायाशब्दस्य
निङ् भवति । युवतिर्नाया अस्य-युवजानिः ।

* भृतिस्त्वान्मासाद् ॥ १६७ ॥ भृतावर्थे

विहितान् स्यात् परान्मासात् ठो भवति । पच भृ
तिरस्य पचकः । पचको मासोऽस्य पचन्मासिकः ।
विंशकमासिकः । भृतिरित्यादिति किं ? सुमासः ।

* सुपूत्युत्सुरभेर्गुणे गवस्ये ॥ १६८ ॥ म्वा
दिभ्यः परम्य गुणवाचिनः गधस्य वसे इकारादेशो
भवति । शोभनो गधोऽस्य सुगधिः । पूतिगधिः ।
उद्गधिः । सुरभिगधिः । स्वादेरिति किं ? तीव्र
गधो हिंस्रः । गुण इति किं ? शोभनगधास्तग
गरादयोऽस्य सुगधः आपणिकः ।

* वाऽल्पे ॥ १६९ ॥ अल्पार्थे वर्तमानस्य
तस्यैवा स्यात्तावृत्तस्य गधोऽल्पमस्मिन् वृत्तगधिः ।
वृत्तगधः ओदनः । सूपगधि* । सूपगधः ।

* वोऽपमानात् ॥ १७० ॥ उपमानादुत्तरस्य गध
स्यैवा स्यात् । पन्नस्येव गधोऽस्य पन्नगधिः । पन्न
गधः । उत्पलगधिः । उत्पलगधः । करीपगधि* ।
करीपगधः । पुनर्वाग्रहणमुत्तरत्र निवृत्त्यर्थे ।

ख पादस्याहस्त्यादे* ॥ १७१ ॥ हस्त्या
दिवर्जनादुपमानादुत्तरस्य पादस्य ख भवति ।
व्याघ्रस्येव पादावस्य व्याघ्रपात् । सिंहपात् ।
पादस्येति किं ? व्याघ्रमुख । अहस्त्यादेरिति
किं ? हस्तिपाद । अश्वपादः । महिषपादः ।
वासीपादः ।

सुस्त्र्यादे ॥ १७२ ॥ स्वादे* स्यादेभ्य
तस्य ख स्यात् वसे । शोभनौ पादावस्य सुपाद
द्विपात् । त्रिपाद् । चतु पाद् ।

कुभपद्यादि* ॥ १७३ ॥ पते निपात्यते ।
कुभ इव पादावस्य कुभपदी । एकपदी । शूक-
रपदी । गोघापदी । सूचीपदी ।

वयसि दत्तस्य दत्त ॥ १७४ ॥ वयसि ग-
म्यमाने स्वादे* स्यादेभ्य परस्य दत्तस्य दत्त
इत्ययमादशः स्यात् । सुजाता दत्ता अस्य सुदन् ।
द्विदन् । त्रिदन् । चतुर्दन् । पचदन् । षोडन् ।

चतुर्दती गोः । वयनीति किं ' चतुर्दती दस्ती ।

मिया गौ ॥ १७५ ॥ स्त्रियां दतम्य दत्तयात् सौ । अथ इव दत्ता अस्याः अयो-
दती । फालदती । मियागमिति किं ' वज्रदतः ।
खाधिति किं ' समदती ।

वा इयारोकात् ॥ १७६ ॥ आभ्या
परस्य दतम्य दत्त वा स्यात् सौ । इयाया ध्या
मल्लिताकागः दत्ता अस्य इयावदन् । इयावदतः ।
अरोकाः निर्दासयो निदिठद्रा वा दत्ता अस्य
अरोकदन् । अरोकदतः ।

शुद्धाग्रातशुभ्रपवराहादिभूषिकात् १७७
एभ्यः परस्य दतम्य दत्तादशो भवति वा नसे ।
शुद्धा दत्ता अस्य शुद्धदन् । शुद्धदतः । कुहम
राममिव दत्ता अस्य- कुहमलाग्रदन् । कुहमला
ग्रदतः । शिखरामदन्, शिखरामदतः । शुभ्रदन्,
शुभ्रदतः । वृषदन् वृषदतः, । वराहदन्,
वराहदतः । अहिदन्, अहिदतः । भूषिकदन्
भूषिकदतः ।

ककुदस्याभ्यासां ख ॥ १७८ ॥ ककुद-
म्य ख भवत्यवस्थायां । असजात ककुदमस्य
असजातककुत् । पूर्वककुत् । अवस्थायामिति
किं ' श्वेतककुद' ।

त्रिकुदद्रा ॥ १७९ ॥ त्रिकुदिति निपा-
त्यते अद्रावभिधेये । त्रीणि ककुदान्यस्य त्रिक-
कुद गिरिः । त्रिकुदोऽन्यः ।

क्युदः काकुदम्य ॥ १८० ॥ आभ्यां
परस्य काकुदस्य ख स्यात् । विशिष्ट काकुद
तात्त्वस्य विककुद । उरकाकुत् ।

पूर्णाद् वा ॥ १८१ ॥ पूर्णाद् परस्य ख वा
स्याद् । पूर्ण काकुदमस्य पूर्णकाकुत् । पूर्णकाकुदः ।
+खरसुराक्षस्य नासिकायाः सौ ॥ १८२ ॥
खरसुराभ्या परस्य नासिकाशब्दस्य नम् भवति

सौ । खरस्येव नासिकास्य-खरणाः । खुरणाः ।
खाधिति किं ' खरनासिकः ।

*नसोऽस्थूलाच्च ॥ १८३ ॥ स्थूलवर्जिता-
न्यूरः ताभ्या च परम्य नासिकायाः नसो
भवति सौ । दु इ न नासिकाम्य-दुणसः । वाद्री-
णसः । गोणसः । खगणसः । खुरणसः । अस्थू-
लादिति किं ' स्थूलनासिका ।

गेः ॥ १८४ ॥ गेः परस्याः तस्याः नसो
भवति । उज्जता नासिकास्य उज्जस । प्रणस मुख ।

वेः सुखग्राः ॥ १८५ ॥ विपूर्णायाः
तस्या सुखमाः आदेशाः भवति । विगता
नासिकाम्य विखुः । विखः । विप्रः ।

सुहृदुर्दुर्हन्मित्रामिने ॥ १८६ ॥ एतौ
निपात्येते मित्रामित्रे चाभिधेये । शोभन हृदय-
मस्य-सुहृत् मित्र । पाप हृदयमस्य दुर्हृदमित्र ।
हृदयस्य हृत् । मित्रामित्र इति किं ' सुहृदय
साधुः । दुर्हृदयः खल' ।

*धनुःसौ ॥ १८७ ॥ धनु शब्दः खावेव
प्रयोक्तव्यो नसे । शत धनूप्यस्य शतधनुः ।
दृढधनुः । पुष्पधनुः । खाधिति किं ' गाढी-
वधन्वा । सारगधवा ।

*स्त्रियामुपसोऽनङ् ॥ १८८ ॥ स्त्रियां
वर्तमानम्योपसोऽनङ् स्यात् । कुडमिवाधोऽस्याः
कुडोष्ठी । घटोष्ठी गौ । पीवरोष्ठी । स्त्रियामि-
ति किं ' महोष्ठा पर्वन्त्य' ।

*इन कण्ठ ॥ १८९ ॥ इगतान कण्ठ भवति
स्त्रिया । बहवो दडिनोऽस्यां बहुदडिका । बहु-
छत्रिका । बहुवागिमिका शान्ता ।

*उर प्रभृतेः ॥ १९० ॥ उर प्रभृतिभ्यः
कण्ठ स्यात् । व्यूढसुरोऽस्य-व्यूढोरस्क । महो
रस्कः । चित्रोपानस्क । प्रभृतसर्पिस्क' । सर-
क्ष्मीको जिन' ।

अनजोऽर्थात् ॥ १९१ ॥ नलपूर्वादर्थात्
कप् स्यात् । नास्त्यर्थो यस्यानर्थकः । अ इति
किं व्यर्थम् ।

+पुस्पयोनहुन्नौलक्ष्य एकार्थः ॥ १९० ॥
एभ्य एकार्थे एरुते कप् स्यात् । मियः पुमा
नम्याः—मियपुष्का । मियपयम्करः । मियानु-
दुत्क । मियनौकः । मियदमौकः । एकार्थ
इति किं द्विपुस्फः । द्विपुमान् । बहुलक्ष्मीकः ।
बहुलक्ष्मी ।

अन्योः ॥ १९३ ॥ ऋकारानामुसशच
कप् स्यात् । बहुभर्तृका स्त्री । बहुमातृक । बहु
कुमारीक । बहुवामोरुक् ।

शेषाद्वा ॥ १९४ ॥ यस्य सातो विभिर्न
विहितस्तस्माद् शेषात् कव्या स्यात् । बहुलट्वा
क । बहुलट्पकः । बहुलट्प । बहुमालाकः,
बहुमालकः, बहुमाल शेषादिति किं वृकपात् ।

•नेयस ॥ १९५ ॥ ईयससात् कप् न
भवति । बहुश्रेयान् । विद्यमायेयमी । बहुमे
यमी पुरः ।

नौ ॥ १९६ ॥ खौ विपये कप् न भवति ।
बहुदेवदत्तः । विश्वदेवो ग्राम ।

+सहदेस्तुल्ये ॥ १९७ ॥ तुल्ये यो वर्तते
सहशब्दः तदादेः कप् न स्यात् । सपुत्र,
आगतः । सपुत्र स्थूलः । सहदेरिति किं
श्वेताश्वक्रोऽयमागतः । तुल्य इति किं सह
विद्यमानानि लोमायम्य लोमक ।

स्तुतौ भ्रातुः ॥ १९८ ॥ स्तुत्यर्थे भ्रातुः
कप् न स्यात् । सुभ्राता । दर्शनीयभ्राता । कस्या-
णभ्राता । स्तुतामिति किं दुर्भातृकः ।

नाडीतयोः स्वांगे ॥ १९९ ॥ आम्बा स्वंगि
कप् न स्यात् । बहुनाडी जघा । बहुतत्री श्रीना ।
स्वांगे इति किं बहुनाडीकः स्तनः । बहुत

शीका वीणा ।

निष्पत्राणि ॥ २०० ॥ निष्प्रवागिरित्य
कवन निपात्यने । निर्गता प्रवाणी तनुवायशलाका
अम्मानिःप्रवाणिः पटः पचलो वा ।

अ इत् ॥ २०१ ॥ आर्थे इत् स्यात् ।
पेशाकेशि । कचाकचि । गुशालामुशानि ।

द्विदृश्यादिः ॥ २०२ ॥ द्विदृश्यादय इमता
साधयो भवति । द्वा दृष्टौ अस्मिन् प्रहरणे द्वे
दडि । उमादडि । त्रिदडि । उमादति घटि ।
उमा-ति पिबति । उमवायाहु प्रहति ।

इति श्रीशब्दार्णसामरनाम्नि जैनद्रमहाव्याकरणे
शब्दार्णवचनद्विफायां लघुचौ
चतुर्थाध्याये द्वितीयपादः ।

तृतीयः पादः ।

आदेरेकाचो द्वे ॥ १ ॥ आदेरेकाचः द्वे
रूपे भवनः इत्याधिकृत येदितव्यावक्ष्यति—लिङ्
कचि धो इति । तेन धोरादेरेकाचः द्वे रूपे भवतः ।
पपाच । जुहोति । अपीपचत् । आदेरिति किं
जजागार । अनापस्य ऋकारस्य माभूत् ।

+सुपः ॥ २ ॥ सुव्योर्यस्य कस्यचिदेकाचो द्वे
न । इत्याधिकृत जेय । वक्ष्यति—स-यकोः ।
पुपुत्रीयिपति । पुतित्रीयिपति । पुनीयिपति ।

अच ॥ ३ ॥ धोः सुव्योश्चादेरचः परस्यै-
काचो द्वे भवतः । अटाध्यते । आशेधीयिपति,
अधीयिपति । अधीयिपति ।

न स्फादौ न्द्रोऽयि ॥ ४ ॥ स्फादौ वर्त
माना आदेरचः परे नकारदकारेरफचकारा न
द्विरुच्यते अचकारे परतः । इन्दिदिपति । अ
द्विदिपति । आर्चिचिपति । उन्जिजिपति ।
स्फादाविति किं अरिरिपति । न्द्र इति किं
ईचिक्षिपते । अयीति किं, अरायते । अचः

इति किं । दिद्रासति ।

+चस्यैके ॥ ५॥ चसज्ञकस्य द्वे नस्तइत्येके ।
लोलूपिपते । अस्त्येवेत्यपरे । लुलोपिपते ।
+यकस्तृतीयस्य ॥ ६॥ यगतस्य धोस्तृतीय-
स्यैकाचो द्वे स्त । रुद्वयिपिपति । श्वोस्त्रिपिपति ।
+ईर्ण्य ॥ ७ ॥ ईर्ण्यतेस्तृतीयस्यैकाचो द्वे
स्त । ईर्ण्ययिपति । ऐर्ण्ययत् ।

+सनो वा ॥ ८ ॥ ईर्ण्यते सनतस्य तृतीय-
स्यैकाचो द्वे वा स्त । ईर्ण्ययिपति । ईर्ण्ययिपति ।
यः ॥ ९॥ ते द्वे समुदिते यसञ्जे स्त । ददति ।
दधति । अददुः । यप्रदेशा यविस्तेरित्यादयः ।
जक्ष्मादिः ॥ १० ॥ जक्षित्यादयः यसञ्जका
भवति । जक्षति । जामति । दरिद्रति । चका-
सति । शासति ।

पूर्वश्च ॥ ११ ॥ द्विरुक्तयो पूर्वोऽवयव-
चसञ्जो भवति । पपाठ । पापठ्यते । अपीपठत् ।
चप्रदेशाः चस्योवादयः ।

लिङ्गुच्छ्रुचि धो ॥ १२ ॥ लिटि उचि कचि
च परत धो सुव्योश्चान्देरच परम्य चैकाचो
द्वे स्त । पपाच । मोर्णुनाव । निभेति । आटिटत्,
आशिभीयत् । लिङ्गुच्छ्रुचीति किं । प्रादात् ।
धोरिति किं । ईहाचके ।

सन्यदोः ॥ १३ ॥ सनतस्य यकतस्य च द्वे
रूपे भवतः । अटिटिपति । अटाट्यते । चिकी
रति । चैकीर्यते ।

+चिक्विलदधवनसदाभ्रतसाहन्मीद्वत् ॥ १४॥
एते निपात्यते । चिक्विलद । चकनसः । कस्ये
द्वित्व । दास्यन् । स्वसौ इट् द्वित्वाभावश्च ।
साहान् । सहेर्मविधिल्लो दीत्वमाद्वित्वमनिट्त्व च ।
मीद्वान् । मिहेरद्वित्वमानिट्त्वमुणो दीत्व इत्य च ।

। यचर्चलपतोऽच्यावचस्य ॥ १५॥ यदादीना
मण्ये द्वित्व या स्यात् चस्य चाक् । वदावदः ।

वदः।चराचर ।चर ।चलाचलः।चलः।पतापतः।पत ।

। घनाघनपाट्टपटौ ॥ १६॥ एतौ वा निपात्यौ ।
घनाघन । हतेराचि पत्व द्वित्व च । चस्य चागा-
गन । घन । पाट्टपटः । पाटरचि णेरुप् द्वित्व
चस्याकोऽपवादः ऊगागमो दीत्व च ।

*लिटिग्यण- साचोऽर्थाऽऽज्य ॥ १७॥ आ-
ज्या इत्येतस्मात् पूर्वम्य धोरिति चस्य साचो यणः
इग् भवति अरेक्यकारपगस्य । मुष्वाप । मुष्वा-
पिथ । उवाच । उवचिथ । इयाज । इयाजिथ ।
उवाय । उवायिथ । उवास । उवसिथ । विव्याथ ।
विवायिथ । विव्याच । विव्याचिथ । जिज्यौ ।
जिज्यिथ । आर्थ्य इति किं विव्याथ । आज्यमिति
किं सम्भ्राम ।

न वो यः ॥ १८॥ वेजो यकारस्य लिटि इग्-
न भवति । ऊयतुः । ऊयुः ।

*वा ॥ १९॥ वेजो यकारस्य लिटि वा नेग्
भवति । ऊयतुः । ऊयुः । ऊवतुः । ऊवु ।

प्ये च ॥ २०॥ वेजः प्येलिटि नेग् न भवति ।
प्रवाय । ववतु । ववु । वविथ ।

उय ॥ २१॥ ज्या इत्येतस्य धो प्ये इग् न
भवति । प्रज्याय । उपज्याय ।

व्य ॥ २२॥ व्येन प्ये नेग् भवति ।
सव्याय । उपव्याय ।

पर्या ॥ २३॥ परे परस्य व्येन प्ये नेग् वा
स्यात् । परव्याय । परिवीय ।

*स्वप्वच्च्वादे किति ॥ २४॥ स्वप्वचो-
श्वादीनां च किति साचो यण इह स्यात् । सुम् ।
सुष्ठवान् । सुप्त्वा । मुप्ति । उक्त । उक्तवान् ।
उक्त्वा । उक्ति । शून । शूतवान् । उक्षित-
उक्षितवान् । उक्षित । उक्षितवान् । उरित्वा ।
उरिति । इष्ट । इष्टवान् । इष्ट्वा । इष्टि । उत
उत्तवान् । उत्त्वा । उतिष्ठ । उट् । उट्टवान् । उट् ।

अदि० । उत । उतवान् । उत्त्वा । उति । मवीत ।
सपीतवान् । सवित्वा । सगीति । हत । हतवान् ।
हत्वा । हति । कितीति किं । स्वस ।

* वशिष्यविष्यचिज्याग्रहिप्रविष्यचिष्ठभ्र
म्जा क्रिञ्चति ॥ २५ ॥ वस्यादीनां किति ढिति
चेग भवति । उशित । उशितवान् । उष्ट ।
उजति । विद्ध । विद्धवान् । विध्यति । विचित ।
विचितवान् । विचति । जिनाति । जीनः ।
जीनवान् । जीयते । गृहीत । गृहीतवान् ।
गृह्णाति । वृद्धति । वृन्ण । वृन्णवान् । पृष्टः पृष्टवान्
पृच्छति । मृष्ट । मृष्टवान् । मृजति । रितीति
किं । विद्येचि । अयीति किं । वृद्धयते ।

फचि स्वापे ॥ २६ ॥ स्वापे । कचीमभवति
असृपुत् । असृपुपता । असृपुपन् । कचीति
किं । स्वाप्यते ।

*न श्वेः ॥ २७ ॥ श्वयते, कचीम् न भवति ।
आशिश्चिपत् । आशिश्चियत् । आशिश्चियन् ।

*वगो याडि ॥ २८ ॥ वशेयकीकृ न भवति ।
वावश्यते । वावश्येते । वावश्यते । यकीति
किं । उशति ।

*स्रप्सुस्यम्प्य ॥ २९ ॥ ण्या यडीम् भवति ।
सोपुप्यते । सेसिम्प्यते । येनीयते ।

चायः की ॥ ३० ॥ चायते, यडि परत*
कीत्ययमादेशो भवति । चेकीयते, चेकीयेते ।
चेकीत । चेकीयः ।

*हस्थे ॥ ३१ ॥ थसज्ञानिमित्ते त्ये ह्यते
रिग् भवति । जुहपति । जोह्यते । जुहाव ।

*णौ सन्कचे। ॥ ३२ ॥ सन्कचे कचरे च
णौ ह्यतेरिग् भवति । जुहावपिपति । अजूह-
षत् । अजूहवन । अजूहवन ।

न वा श्वे ॥ ३३ ॥ श्वयने, सन्कचरे
णौ, वेग भवति । जुहावपिपति । शिभयिपि

पति । अशुशवत् । आशिश्चिपत् ।

त्रिड्यडो ॥ ३४ ॥ श्वयतेरिडि यडि च
न येम् भवति । शुशाव । शुशुनत् । शुशुवुः ।
शिश्वायाशिश्चियत् । शिश्चियुः । शोशयते । शेधीयत ।

प्यायः ॥ ३५ ॥ प्यायीडो लिङ्वहोणि
भवति । आपिप्ये । आपिप्याते । आपेपीयते ।
आपेपीयेते ।

तेडोः ॥ ३६ ॥ गिहीनम्प्य प्याय इग
भवति समञ्जके परत । पीन मुय । पीनावनौ ।
पीनौ स्तनां । पीनवतौ स्तनौ । त इति किं ।
प्यायते । अगेरिति किं । प्रप्यानमूष ।

आर्जोऽधौ ॥ ३७ ॥ आर्ज परस्य प्याय
इग् भवति अभावधेम् । आपीर्जोऽधु । आपीन
मूष । आपीनवानधू* । आपीनवदूष* । आर्ज
इति किं । प्रप्यानमूषः । अघानिति किं ।
आप्यानध्वद्रमाः ।

स्फाय ॥ ३८ ॥ स्फायतेरिग् भवति ते
परतः । स्फीतः । स्फीतवान् ।

*प्रमाच स्तयः ॥ ३९ ॥ प्रपूर्वस्य स्त्यायतेरिग्
भवति ते परत* । प्रन्तीतः । प्रस्तीतवान् ।
प्रन्तीम* । प्रस्तीभवान् । प्रमाच इति किं ।
सस्त्यान* । सस्त्यानवान् ।

*द्रवमूर्तिस्पर्शे दयः ॥ ४० ॥ द्रवमूर्तौ स्पर्शे
च दयड, इग् भवति ते परत* । शीन घृत ।
शीत तोय । द्रवमूर्तिस्पर्श इति किं । सद्वानो
शुद्धिक* । शीतेन गत, सकुचितो वा ।

प्रतेः ॥ ४१ ॥ प्रतिपूर्वस्य श्यायतेस्ते इग्
भवति । प्रतिशीन* । प्रतिशीनवान् ।

*साभ्यवप्राच ॥ ४२ ॥ अभिअवपूर्वस्य
श्यायतेस्ते इग् वा भवति । अभिशीन । अभि
श्यान । अभिशीनवान् । अभिश्यानवान् ।
अवशीन । अवशीतवान् । अवश्यात् । अवश्या-

नवान् । अभ्यवशीनः । अभ्यवदयान् ।

*हविःक्षीरे शृत पाके ॥ ४३ ॥ आश्राप्यो
क्ते शृभावो निपात्यते हविःक्षीरयोः पकार्यैः ।
शृत हविः । शृत क्षीर । हवि क्षीर इति किं ?
श्राणा यवागूः । श्रपिता यवागूः ।

एचोऽज्याः ॥ ४४ ॥ एजतस्य धोरात्त्व
भवति आशिति परतः । वाता । वातु । वातव्य ।
अवदाता । अवदातु । अवदातव्य । श्लाता ।
श्लातु । श्लातव्य । अशीति किं ? धयति । अ-
धति । ग्लायति ।

व्योऽल्लिटि ॥ ४५ ॥ व्येज आ भवत्य-
ल्लिटि परत । सव्याता । सव्यातु । सव्यातव्य ।
उपसव्यानाल्लिटि इति किं ? विव्यायाविव्ययिध ।
स्फुरिस्फुरयोर्ध्वि ॥ ४६ ॥ अनयोर्ध्वि
आ भवत्येच* । विष्कारः । विस्फार । विष्का-
लः । विष्कालः ।

*वाम्पयगुर ॥ ४७ ॥ अपगुरीह एचः
आ वा स्यात् अनिपरे । अपगारमपगार ।
अपगोरमपगोर ।

दीहः सनि ॥ ४८ ॥ दीह आ वा स्यात्
सनि परत । दिदासते । दिदीपते ।

प्ये च ॥ ४९ ॥ दीहो नित्यमा भवति
प्ये चेज्विषये च । उपदाय । उपदाता । उपदात-
व्य । प्ये चेति किं ? अवदीयते ।

*मिश्रमीशोरखाचि ॥ ५० ॥ अनयोरा
भवति खत्यमच च मुक्त्वा प्ये एचविषये च ।
निमाय । निमाता । निमातु । निमातव्य । प्रमाया
प्रमाता । प्रमातु । प्रमातव्य । अस्वाचीति किं ?
ईषानिमय । दुष्प्रमयः । निमय । आमय* ।

*वा लीङ्लिनात्पो ॥ ५१ ॥ अस्वाच्यनयो
रा वा स्यात् प्ये चाविलाय, विलीय । विलाता ।
विलेता । विलातु, विलेतु । विलातव्य । विरेतव्य ।

अस्वाचीति किं ? ईषल्लयः । विलयः

*अर्चार्चादौ णौ ॥ ५२ ॥ अर्चादिप्वर्थेषु लीङ्-
णितालोः णौ नित्यमा भवति । जटाभिरा-
लापयते । श्येनो वर्तिकामपलापयते । लोक-
मुल्लापयते ।

क्रीडजेः ॥ ५३ ॥ एषामेचो णौ भात्व
स्यात् । क्रापयति । अध्यापयति । जापयति ।
सिध्यतेरज्ञाने ॥ ५४ ॥ सिध्यतेरा भवत्य-
ज्ञानेऽर्थे णौ परत । अज्ञ साधयति । अर्थ
साधयति । अज्ञान इति किं ? आचारः कुल
सेधयति । क्षमा धर्म सेधयति ।

चिस्फुरोर्वा ॥ ५५ ॥ चिस्फुरश्च णौ आ वा
स्यात् । चापयति, चाययति धर्म । स्फारयति
स्फोरयति धनुः ।

प्रजने वेतेः ॥ ५६ ॥ प्रजनेऽर्थे वेतेर्णौ आ
वा स्यात् । पुरो वातो गाः प्रवापयति । प्रवाय-
यति । लवण गाः प्रवापयति । लवण गाः
प्रवाययति ।

*विभेतेर्दे ॥ ५७ ॥ विभेतेर्णौ आ वा भवति
दविषये । मुढो भापयते । जटिलो भापयते ।
मुढो भीषयते । द इति किं ? पुचिक्रयैर्न
भाययति ।

ईत. पुग नित्य ॥ ५८ ॥ ईफारातम्
विभेतेर्दे णौ नित्य पुगागमो भवति । जटिलो
भीषयते ।

स्मिदः ॥ ५९ ॥ दे णौ परतः स्मिदः
आत्व स्यात् । मुढो विम्बापयते । जटिलो
विस्माययते ।

सत्यकिति सृजन्तोऽम् ॥ ६० ॥ सृज्जा-
दावकिति परत. सृजिदोऽगमागमो भवति ।
सद्य । सन्दु । सद्य्य । सत्यति । द्रष्टा ।
द्रष्टु । द्रष्टव्य । द्रष्टीति किं ? सत्य

दर्शन । अकितिति किं । दृष्टः । दृष्टः ।

*स्पृशादिमृषो वा ॥६१॥ *पृतादीनां स्पृध
इत्यकिति अम वा भवति । मृष्टा । मृष्टा ।
मृष्टा । मृष्टा । कृष्टा । कृष्टा । तृष्टा । तृष्टा ।
द्रष्टा । द्रष्टा । स्रष्टा । स्रष्टा ।

*ध्वादे' णोऽष्टपाठिष्वकः स्तः ॥६२॥

धोरायोः पकारणकारयोः सकारणकारादेशौ स्तः
छपादीन् वर्जयित्वा । सहते । नयति । नक्षति ।
ध्वादेरिति किं । पोडन् । लपति । भणति ।
अप्यध्वादेरिति किं । ध्वायति । निधीयति ।
प्यक्ते ।

*ध्वोः ख बल्लकौ ॥६३॥ वकारयकारयो.

स भवति बलि कौ च परतः । देविवः । देविमः ।
सेसिवः । सेसिमः । जयी—ऊत । क्यूयी—क्यूत ।
क्षमायी—क्षमात । कडू—मोषू । नल्लकौ इति किं । सेव्यते
हल्लङ्घ्यान्व । सुभिष्यन्तः ॥ ६४ ॥

हल्लतां बी चार् च यो दीप्तदत्ताय सुसिप्ति-
माननचां ख भवति । तक्षा । उखाद्यत् । कुमारी ।
गौरी । प्रतिमा । महुराजा । अभिास्त्व । अछि
नस्त्व । अभिभर्षवान् । अजामर्षवान् । हृष्ट
व्यान्व इति किं । पिन् । लक्ष्मी । क्षीपाः ।
निष्कौशानिः । अतिरूढः । सुसिप्तीति किं ।
अवात्सीत् । अनजिति किं । भिनति ।

केरु ॥६५॥ एकाग्रस्य केः ख भवति ।

हे मुने । हे साधो । एरु इति किं । हे गौ ।

मात् ॥ ६६ ॥ मादुत्तरस्य केरनच ख
भवति । यो मुष । हे जिनदत्त ।

पिति कृति तुक् ॥ ६७ ॥ प्रीतस्य गुण-
गमो भवति पिति कृति परतः । अग्निचित् ।
प्रस्तुत्य । पिति कृति इति किं । चित्त गुरुषु ।
प्रम्यति किं । प्रलूय । ग्रामणी ।

सर्पो ॥६८॥ सपावित्याधिकारो वेदितव्यः ।

सक्षेप मतिनपा वा संधिरिति लोफत एव ज्ञेय ।
वक्ष्यति' जनीको यत्, दध्यज्ञानानपाविति किं ।
दधि ज्ञान ।

सहितैकपदे नित्या नित्या भानूपमयोः ।

नित्या समामे वाच्ये तु सा व्यपेशामपेक्षते ॥

छेऽत्र ॥ ६९ ॥ अत्रः छे परतः गुणगमो

भवति । गच्छति । इच्छति । पृच्छति ।

आह्माद्यो ॥ ७० ॥ अनयोन्तु गवति

छे परतः । आच्छादयति । आच्छिद्यति । माच्छै-

र्त्मान् । माच्छिदत् । हकारः किं । आछत्रमान

यति आछत्रं । उपमाछत्र । उपमोछत्रमानयति ।

*घो वा पदस्य ॥ ७१ ॥ पदस्य सवधिनो

परलो वा तुक् स्यात् । बदरोच्छाया । उच्छाया

य इति किं । शेतच्छत्र । पदस्येति किं । द्वाच्छति

स्येच्छति । अपच्छायते ।

*पस्य ॥ ७२ ॥ पदस्य सवधिनो दीप्तस्य

स्थाने यः फत्तस्य गुणा स्यात् छे परतः । हे

इद्रभूते उच्छत्रमानय । हे इद्रभूते उछत्रमानय ।

अचिको यत् ॥ ७३ ॥ अचि परे इरु-

गण भवति ।

२३ दध्यज्ञान नदन मध्यपनम रागवर्द्धन धीरा

विश्वं । परिहृष्यो राजकुले लाकृतिस्त्याज्या ॥

एचोऽयवायाश् ॥ ७४ ॥ एचोऽचि परे

अयादयो भवति । नय । पवन । रावौ । नावौ ।

+गन्व्यूतिरध्वमाने ॥ ७५ ॥ गोरु निपा-

त्यते अध्वपरिमाणे यूतौ परतः । गन्व्यूति' ।

अध्वमान इति किं । गोयूतिः ।

इ यि स्ये ॥ ७६ ॥ वकारातो य आदेश'

स यथास्थाने भवत्येचो यकारादौ स्ये परतः ।

गन्वति । नाव्यति । स्थानिप्रदण किं । स्येयति ।

रेयति । गित्य इति किं । गोम्या । स्य इति

किं । गोयान ।

* धोस्तत्रैव ॥ ७७ ॥ धोर्यकारस्यानिमित्तं ये
वैचो यपारातादेशो भवति । हल्य । लव्य ।
अवयलव्य । अवयपाव्य । धोरिति किं ?
श्रुत्यमो मा गृह् । नाग्रव्यो गव्य । नाव्य ।
तत्रैवेति किं ? उपोयेत ।

क्षिज्यो शक्तौ ॥ ७८ ॥ क्षपत्यर्थे क्षिज्योरेचोऽय
भवति । क्षेपु शव्य क्षय्यः । जय्य शत्रु ।
शक्ताविति किं ? क्षेय । जेय ।

कय्य स्वार्थे ॥ ७९ ॥ क्रीणातेरेच, स्वाऽ-
र्थेऽय निपात्यते यस्य परे । कय्या गौ । कय्यः
कबळ । केयमन्यत् ।

द्वयोरेक ॥ ८० ॥ द्वयो पूर्वपरयोरेको
भयतीत्ययमधिकारो ज्ञेयः । वक्ष्यत्यादेश-देवेदः ।

तद्वत् ॥ ८१ ॥ तयोरिव तद्वत् । तयोः
पूर्वपरयो यत् कार्यं तत्कृतेऽप्येकादेशे यथा स्यात् ।
बाभोरु इति मृत् । ऊरित्यभृमृदभृदोरकादेशः ।
मृद्वद्भवति। तथा च स्वादिविधि । अन्यथा वृक्षादा
वेव स्यात् । देवावित्यत्र सुनीकारः । अमुमकार ।
तयोरेकादेशः सुबद्ध भवति । तथा च सुवत
पदमिति साधु । अन्यथा साधु पूज्य इत्यादावेव
स्यात् । अधीत्य, प्रेत्येत्यत्र प्रवद्वाब्द प्रत्ययान्तः ।

आदेश ॥ ८२ ॥ अवर्णातादच्येन भवति ।
सेय । गोपदक । परमदिदः । तवल्कारः ।
आदिति किं ? दध्यृण ।

एच्ये ॥ ८३ ॥ अवर्णातादेचि पर एन्म
वति । सैपा । ममौपधि । तवैय । वरीषध ।

* इणधूठि ॥ ८४ ॥ अवर्णातादैन्मवति एण
परत । उपेति । प्रैवते । धौत । धौतवान् ।
एचीति किं ? प्रेतः ।

+अक्षादृहिण्या ॥ ८५ ॥ अक्षादैन्मवत्य्
हिण्या परत । अक्षौहिणी सेना ।

स्वादीरीरे ॥ ८६ ॥ स्वादैन्मवति ईरी-

रयो परतः । ईरी । स्वेणिणी । स्वेरः ।

* मद्दुहोदोदयोपे ॥ ८७ ॥ मद्दुहो भवत्य्
हादिषु परतः । म्रौह । म्रौडः । म्रौडिः ।
मैवः । मैव्यः । ऊहादिषु इति किं ? म्रौतः ।

+मद्दुशार्णकवळयसनवत्सतरादृणे ॥ ८८ ॥
अणे परतः ऐय भवति प्रादिभ्यः । मगत अण
प्राणं । दृशार्णं । अणार्णं । कबलार्णं । दसमार्णं ।
वत्सतरार्णं ।

+अस्ते भासे ॥ ८९ ॥ अस्ते परे अवर्णाता
दैव भवति भासे । सुखार्त । नत इति किं
सुखेतः । भास इति किं ? परमर्तः ।

* अटश्च धौ ॥ ९० ॥ अटश्चैन्मवति अ-
जादौ धौ परत । पेक्षिष्ट । पेक्षत । पेक्षिष्यत् ।
औभत् । औभिष्यत् । औभीत् । चकारो निय-
मार्थं अट ऐवेव नान्यत् । ओंकारमैच्छत् ओंका-
रीयत् । औडीयत् ।

अस्त्येप मेः ॥ ९१ ॥ अवर्णाताद्वैरैव भवति
अकारादौ धौ परतः । प्रार्च्छति । ठपाच्छति ।
पार्श्वेति । नतीति किं ? उपेतः । गेरिति
किं ? नर्तति ॥ ।

* अस्व सुवि ॥ ९२ ॥ गोरवर्णातादैव भवति
अस्ति सुवि धौ परे वा । प्रार्थमीयति । प्रर्थ-
मीयति । उपास्कारीयति । उपस्कारीयति ।

तयैदि पर ॥ ९३ ॥ गोरवर्णाताद् ए-
कादौ धौ परतः परादेशो भवति । द्व्यारेकः ।
तथा सुन्धो वा । प्रेषयति । उपेलयति ।
उपोषति । प्रोषति । उपेलकीयति । उपैलकी-
यति । उपोदनीयति । उपौदनीयति । एहीति
किं ? उपायने ।

+एवेऽनियोगे ॥ ९४ ॥ अवर्णातादेवे प-
रतः परादेशो भवत्यनियोगः । अवेव याहि ।
इहेव तिष्ठ । अनियोगे इति किं ? अत्रैव तिष्ठ ।

× वांछांती से ॥ ०५ ॥ अर्गांतायेष्टो-भो-
परन्तमेवापरो भवति विवाहा, विवाही । स्थूलीतुः,
स्थूलीतुःमे इति किं । परयोह । अघोतु परप ।

× मीपतः केने ॥ ०६ ॥ सीमोऽजे परः
निरायः केराविषये । सीमतः । केत इति
किं । सीमांता ग्राम ।

ओमादोः ॥ ०७ ॥ अवर्णानात् परो
भयलोमादो परन् । का ओमित्योचत् ।
कोमित्योचत् । गामित्योचत् । आ-ऊदा ।
ओदा।मप ओदा अपोदा । कदा ओदा करोदा ।
सा आता-सोता । सा आदा-मोदा ।

* उरूपदे ॥ ०८ ॥ अर्गांतादुमि परत
परो भवति अरदे । अभिगुः । अयुः । अदुः ।
अपद इति किं । कोषा नमे ।

एरूपतः ॥ ०९ ॥ अकारस्य परो भवत्ये
प्यपदे परतः । एवे । पठनि । एपीनि किं ।
अपवे । अत इति किं । याति ।

* बाजहोऽन इनौ ॥ १०० ॥ बाजहम्याच्छ
ब्दस्य परा भवतीनां परतः । छमा इति छगिति ।
घटिति । बाजह इति किं । जगदिति आह ।
अत इति किं । छपिदिति । इनाविति किं । पटदत्रा ।

* न छे ॥ १०१ ॥ भ्रिमर्गम्यात् इतौ
परतः परो नास्ति । पटपटादिति । भ्रेरिति
किं । पठिति ।

* त. ॥ १०२ ॥ भ्रिमणवस्य यन्तकारः स
परो भवति इतौ परे । पटपटति ।

औ बाचि ॥ १०३ ॥ बाजते औ परे
तकार परो भवति । पटपटाकरोति । दमदमा
भवति । छमछमाम्यात् ।

* अतुपुर्वा ऋ. ॥ १०४ ॥ ऋति लुति वा उः
ऋवर्णस्य लवर्णस्य च ऋर्गो भवति । पितृषभः
पितृर्भषभः । पितृरुषभः । पितृकारः ।

नितुर्भार. पितृरुभार. अर्लीति किं ।
प्रापार्थः ।

स्वेच्छां दी ॥ १०५ ॥ अक. स्वेच्छि से
दीर्भति । देवामे । विष्ठा । दर्भत् । मुर्भत् ।
सापुम्नि । अपूर । मातृकारः । होतृ नृकारः ।
होतृकारः । न इति किं । दृष्टता ।

* गुटीदुतः प्राकस्व ॥ १०६ ॥ पूर्व-
दुतः न दीर्भपति अत्रादी मुदि परन् ।
मुति । साधू । मुटीति किं । गुर्त्त । इद
इति किं । शुद्धे ।

वसि ॥ १०७ ॥ प्राकस्य दीर्भवति उभि
परत । माला । मुटीः । गौरीः ।

* न्युमि ॥ १०८ ॥ पुमि दासो नकारादेनो
भवति । कपीर । जिनात् । गुतीर । साधू ।

पूरोऽपि ॥ १०९ ॥ अक सुद्यमि परतो
इवोरवः पूर्वा भवति । जि । मुति । साधू ।
बुद्धि । धेनु । वधू । त्री । मुटीति किं । अचिनव ।

* पदज्येष्ठ ॥ ११० ॥ एह. पदातादकारादौ
पदे परन् । परः पूर्वा भवति । उोजनप । साधू ।
पद इति किं । ग्यालवन । अतीति किं । ते इह ।

दसब्दस्योः ॥ १११ ॥ एह परयो दस-
ऋति इत्यतयोरति परतः परः पूर्वो भवति ।
मुनेः स्व । मुनेगच्छति । घोः स्वापोरायाति ।

अत उः ॥ ११२ ॥ अकारास्तात् बसब्दस्यो
रति उर्भवति द्योरेकः । पितु म्वा पितुगच्छति ।

* रयत्योऽत. ॥ ११३ ॥ रय त्य इत्येतौ
म्यामनच्छाभ्या परस्य दसब्दस्योरत उर्भवति ।
सस्यु । पत्युः स्वमागच्छति वा । रयत्य
ग्रहण किं । मुख्यस्य । मुख्यत् । अपत्यस्य ।
अपत्यात् ।

* हशि रे. ॥ ११४ ॥ अत परस्य रे.
हशि परे उर्भवति । को हसति । धर्मो जयति ।

हसीति किं ? कश्चित् । रेरिति किं स्वर्वादि ।
अ० इति किं ? मुनिर्भूते । देवा याति ।

* भ० ॥ ११५ ॥ अतो रेरुर्भवति अकारे
परे । सर्वज्ञोऽस्ति । अतीति किं ? स एषः ।

* गो० ॥ ११६ ॥ गोरेड् पदे अति परतः
एड् वा म्यात् । गो अग्र, गोम्र, गवाम्र । गोरिति
किं ? घोऽग्र । एड् इति किं ? चित्रगवम् ।

-अतोऽनक्षेऽचि ॥ ११७ ॥ गोरेड् : अवा
देशो भवति वा अक्षवर्जितेऽचि परे । गवाम्र, गोम्रा
गवेश्वर , गवीश्वर । गवर्ण । गवृण । अनक्ष इति
किं ? गो अक्ष गोक्ष । पदे इति किं ? गवे-गवा ।

* इट् ॥ ११८ ॥ गोरेड् अवो भवति इदे
परत । गवेन्द्र ।

। वातायनेऽक्षे ॥ ११९ ॥ वातायनेऽर्थे गोरेड् :
अवो भवत्यक्षे परत । गवाक्ष । वातायन इति
किं ? गो-अक्ष-गोक्ष ।

* गान्नानितौ ॥ १२० ॥ पसञ्जकादितिशब्द-
वर्जितेऽचि परे यदुक्त तन्न भवति । भो देव-
दद्या ३ इदमानयाजिताविति किं ? सुमगला ३
इति । सुमगलेति ।

* दे० ॥ १२१ ॥ निसजकाद् यद् प्राप्नोति
तन्नाम्पचि परतः । मुनी अत्र । पद् इमौ ।
द्वे इमे । अमी अध्या ।

* वेकोऽसेऽस्वे प्रः ॥ १२२ ॥ इफ अस्वेऽचि
परतः प्रो वा भवत्यसे पदे । दधि अत्र । दध्यत्र ।
नदि एषा । नद्येषा । मधु इव । मध्विव । इफ
इति किं ? मुनयाचर मत् । अस इति किं ?
नध्वात् । नद्युदक । पद इति किं ? नद्यौ ।
नध्वौ । अस्व इति किं ? नदीय ।

अत्ययः ॥ १२३ ॥ अफ् ऋकारे लृकारं
च वा प्रो भवति । मह ऋषि । महर्षि । खट्व
अश्व । खट्वश्च । भूलि क्रतु , धूल्युतुः ।

वधु ऋण । वध्वृण । कर्तु सद्यः । कर्तृयः ।
कन्य लृकार । कन्यलृकारः । अतीति किं ?
ददाम् । अफ इति किं ? स्वाता वृक्षे ।

* दि० ॥ १२४ ॥ दिवः पदस्य
हलि परे उद् भवति । धुम्या । धुभिः । धुम्यः ।
धुषु । हलीति किं ? दिवौकस ।

* अतोऽनञ्से सात्सोः ख ॥ १२५ ॥ तका-
रस्थानिन सकारात् सो ख भवति हल्यनञ्से ।
स ददाति । एष रक्षति । अनञ्स इति किं ?
असो गच्छति । अनेषो गच्छतिसादिति किं ?
सकः पचति । एषको हसति । हलीति किं ?
सोऽर्थ । एषोऽग्र ।

* तदोऽदिपूर्तौ ॥ १२६ ॥ तत्स्थानिन स-
कारात् सो ख भवत्यचि परत पादपूर्णे ।
सैष दाशरथी राम सैष राजा सुषिष्ठिरः ।
सैष कर्णो महात्यागी , सैष पार्थो धनुर्धर ॥
अदिपूर्ताविति किं ? स एष भवतो राजा
योऽन्याय्ये पथि वर्तते ।

-क्रीञ्चतन्यवस्यादे* प्राय ॥ १२७ ॥ अव-
गेरादे ए भवति क्रीञ्चतन्यो , परत प्रायः ।
वक्रयः । अवक्रय । यतसः । अवतसः ।

* भाञ्जनहोपः ॥ १२८ ॥ अपेरादे* ख भवति
भाञ्जनहोपः प्राय । पिहिताजपिहितापिनडाअपिनद ।
सपर्युपात् कु सुद भूषे ॥ १२९ ॥ समा-
दिभ्य परस्य कृञ् मुट् भवति भूपार्थे । सत्क-
रोति । समत्करोत् । सचम्कार । परिप्त्रोति ।
परिचम्कार । उपम्करोति बाल । उपात्करोत् ।
उपचम्कार कन्या । भूप इति किं ? उपकरोति ।

समवाये ॥ १३० ॥ सपर्युपात् कृञ् सम-
वायेऽथे मुट् भवति । तत्रच सरहन । सस्त्रतो
मरिभैरूप ।

उपात् मतिवत्तन्यैकतयापयाध्याहारे

॥ १३१ ॥ उपात् कृज सुडागमो भवति
प्रतियत्नाद्यर्थे । एषो दकम्पोपस्कुरुते । उपस्कृत
भुक्ते । उपस्कृत जल्पति ।

किरतेर्लवे ॥ १३२ ॥ उपात् किरते सुड्
भवति लवे लवनार्थे । उपम्फार मद्रका लुवति ।
रुम इति किं ? उपकिरति धान्य काक ।

घषे प्रतेश्च ॥ १३३ ॥ प्रतेस्पाच्च किरते-
र्बधेऽर्थे सुट् स्यात् । प्रतिस्कीर्ण उपस्कीर्ण ह ते
बुधक भूयात् । बध इति किं ? प्रतिर्णीर्ण बीज ।

* चतुष्पत्तपाद्धर्पात् ॥ १३४ ॥ अपात्
किरते सुट् भवति हर्पाच्चतुष्पद्यर्थे । अपस्किरते
बुधमो हृष्ट । चतुष्पदीति किं ? अवाकिरति
बालो हृष्ट । हर्पादिति किं ? अपकिरति श्वा ।

* विशुनि भक्ष्याश्रयार्थे ॥ १३५ ॥ अपात्
किरतेऽसुड् भवति बौ शुनि च भक्ष्याश्रयाय चेत् ।
अपस्किरते कुपकुटो भक्ष्यार्थी । अपस्किरते श्वा
आश्रयार्थी ।

* विष्किरो यौ वा ॥ १३६ ॥ विकिरते कत्ये
वावर्थे सुड् वा निपात्यः । विस्किर । विकिरः
शकुनिः ।

* प्राचुपेर्गवि ॥ १३७ ॥ मात्परम्य तुपतेर्गवि
गम्यमाने सुट भवति । प्रतुपति गाः । गनीति-
किं ? प्रतुपति स्त्री ।

* कृत्स्नुर्वास्पदाश्चर्यावस्करापस्करावर-
स्परमस्करमस्करितस्करवृहस्पतिरथस्या जाति
प्रतिष्ठाद्भुतवर्चस्करथागक्रियासातत्यवेणुपारि
व्राट्चैरिदेवतानदीषु ॥ १३८ ॥ कुम्बुवुर
ममृतयः ससुट्वा निपात्यते जात्यादि-
प्वर्थेषु । कुम्बुवुर धान्याकृतृणजाति* ।
आस्पद प्रतिष्ठा । आध्यर्ममद्रभुत । अवस्क्रोऽ
वर्चस्क । अयम्परो रथावयवः । अवरस्परा भुजते
क्रियासातत्ये । मस्क्रो वेणुः । मस्पी परित्राजकः ।

तम्फरश्चौरः । वृहस्पतिर्देवता । रथम्पा नदी । अ
न्यत्र—कुम्बुवुरुः वृक्षः । आपद । आचर्यं व्रतं । अव
करः । अपकरः । अवरपर । मकरो ग्राहः । मकरी
समुद्रः । तत्करः । वृहस्पतिः । रथपाः ।

* प्रस्कण्वहरिश्चद्रागृपी ॥ १३९ ॥ एतौ समु
द्रौ निपात्यौ ऋषी चेत् । प्रस्कण्व । हरिश्चद्र
ऋषि । प्रकण्वो देश । हरिचद्रो राजाऽन्यत्र ।

* पारस्करो देशे ॥ १४० ॥ पागात् को
सुणिपात्यते देशे गम्यमाने । पारस्करो देशः ।
पारकरोऽन्य ।

* नगरे ॥ १४१ ॥ नगरे च पारस्करो निपा
त्यते । पारस्करो नगर ।

* फास्तीराजस्तुदास्कथ ॥ १४२ ॥ एषा
षोः सुणिपात्यते नगरे । फास्तीर । अजस्तुद ।
आस्कथ । अयद—कातीर । अजस्तुद । आकथ ।

* कारस्कर ॥ १४३ ॥ अस्य योः सुणिपात्य ।
कारस्कर नगर । कारकरमन्यत् ।

* वृक्षे ॥ १४४ ॥ वृक्षे च कारस्कर निपात्यते ।
कारस्करो वृक्षः । कारकरोऽन्यः ।

* करस्करोऽद्रौ च ॥ १४५ ॥ करस्फ्रो
निपात्योऽद्रौ वृक्षे च । कारस्फ्रो गिरिवृक्षश्च ।
करकरोऽन्यः ।

* किष्कादयः ॥ १४६ ॥ किष्कुमकाराः स
सुट्का निपात्यते । किष्कौ मत्त प्रमाणे ।
किष्कु । निवस्तिः हस्तो वा । किष्कधः पर्वतः ।
किमो द्वित्यमखे । यनम्यति । प्रायश्चित्तमित्यादि ।

* अतिताश्रितप्रमाणे गोष्पद् ॥ १४७ ॥
एवर्थेषु गोः परस्य पदस्य योः सुट् पत्व च
निपात्य । गोष्पणे देशः—गोभिः सेवित ।
गोष्पदमरण्य तैरसेवित । गोष्पदपूर वृष्टो देवः ।
गोपदमन्यत्र ।

चाबनुष् ॥ १४८ ॥ यौ अनुविति च

एतद् द्वयमधिकृतं ज्ञेयम् । वक्ष्यति-कायाः स्तो-
कादेः । स्तोकासुक्तः । घाविति किं ? निस्तोक्तः ।
प्राग्गो घावधिकारः । अनुबधिकारश्च प्राग्
नकादेशात् ।

कायाः स्तोकादे ॥ १४९ ॥ स्तोकादिभ्यः
परस्याः काया अनुप् भवति । स्तोकान्मुक्तः
कतिपयासुक्तः । अल्पासुक्तः । अनिकादागतः
अभ्यासादागतः । दृग्दागतः । त्रिप्रकृष्टादागतः ।
कृच्छ्राकृष्टः । स्तोकादेरिति किं ? वृकाद् भय
वृकभयम् ।

ब्राह्मणाच्छसी ॥ १५० ॥ अत्र कानुब-
निपात्यः । ब्राह्मणाच्छमी ।

ट ओजः सहोऽभस्तपोऽजसः ॥ १५१ ॥ एभ्यो
भैरभ्यानुप् भवति । ओजसाकृतः । सहसाकृतः ।
अभसाकृतः । तपसासाकृतः । अजसाकृतः ।

पुसानुजनुपायौ ॥ १५२ ॥ एतौ कृतार्-
नुपा निपात्यौ । पुसानुजा कन्या । अनुपा जन्म-
नाथः । अनुपाथः ।

द्वयात्मनः ॥ १५३ ॥ दडते धौ परे आत्मन-
दोऽनुबभवति । आत्मनापचमः । आत्मनापष्टः ।

* मनसश्चाज्ञायिनि ॥ १५४ ॥ मनःशब्दा-
दात्मनश्चाज्ञायिनि परे टानुबभवति । मनसाज्ञायी ।
आत्मनाज्ञायी ।

रौ ॥ १५५ ॥ मनसष्टानुबभवति खुनिष्ये ।
मनसागुता । मनसागता ।

* वेः परात्मनः ॥ १५६ ॥ परात्मभ्यां
वेरनुबभवति खौ । परार्थं पद परस्मैपद । पर-
स्मैभाषः । आत्मनेपद । आत्मनेभाषः । परा-
त्मन इति किं ? तद्विदित ।

ईपोऽद्वलः ॥ १५७ ॥ अवतात् हस्ता-
परस्या ईपोऽनुप् भवति । वनेहरिद्रकाः । कूपेपि-
शाचकाः । त्वचितारः । दृपादिभाषकः । अद्वलः

इति किं ? नदीकुक्कुटिका । खाविति किं ?
अक्षशौडः ।

* कारे प्राचां हलि ॥ १५८ ॥ अद्वलभ्यां
ईपोऽनुप् भवति हलादौ प्राचां देशे कारविषये ।
हलेद्विपदिका । समिधिमपकः । कार इति
किं ? अभ्याहितपशुः । प्राचामिति किं ? यूप-
वृषः । हलीति किं ? अविकटोरणः ।

मध्यांताद् गुरौ ॥ १५९ ॥ मध्यांताभ्यां
ईपोऽनुप् भवति गुरौ धौ परतः । मधेगुरुः ।
अतेगुरः ।

अकामेऽमूर्धमस्तकात् स्वांगात् ॥ १६० ॥
मूर्धमस्तकवर्जिताद् स्वांगात् अकामे धौ परतः ।
ईपोऽनुप् भवति । कटेकालः । उरसिलोमा ।
उदरेमणिः । शिरसिशिखः । अकाम इति किं ?
मुखे कामोऽस्य मुखकामः । अमूर्धमस्तकादिति
किं ? मूर्धेशिखः । मस्तकशिखः । स्वांगादिति
किं ? पानशोढः ।

* बधे घावे वा ॥ १६१ ॥ अद्वलतादौपोऽ-
नुबभवति बध्नातौ धमते परे । हस्तेबधः । हस्त-
बधः । चक्रेबधः । चक्रबधः । घञीति किं ?
चक्ररदः ।

पे कृति बहुल ॥ १६२ ॥ अद्वलतात् पसे
कृदते धौ बहुल ईपोऽनुप् भवति । प्रवहेमृशित
भस्मनिहुत । उदकेविशीर्णः । पात्रेसमिताः ।
कचिन्न भवति-ग्रामकागकः । कचिद विभाषा ।
सरसिरुहः, सरोरुहः । कचिदन्यदेव-हृदय स्पृ-
शतीति हृदिस्पृहः । प इति किं ? धन्वनि कार-
कोऽस्य धन्वनारकः । कृतीति किं ? भक्षार्तः ।

+ययोनिमत्तिचरेऽपः ॥ १६३ ॥ अप-
श्वादीपोऽनुप् भवति यादिषु परतः । अप्सव्यः ।
अप्सुयोनिः । अप्सुमनिः । अप्सुचरः ।

+जे ॥ १६४ ॥ अपः ईपोऽनुबभवति जे

धौ परत भवति ।

+नुनाटवर्षाशरत्कालात् ॥ १६५ ॥

एवम् ईषोऽनुष् भवति जे धौ परतः । दिविजः ।

मावृषिजः । यषामुजः । शरदिनः । कान्तेज ।

+वरवरसरवर्षाः वा ॥ १६६ ॥ शरा

दिम्य ईषो जे वाऽनुष् भवति । जरेज । शरज ।

वरेजः । वरजः । क्षरेज । शरज । वर्षजः । वर्षजः ।

। शयवासिवासेऽकालात् ॥ १६७ ॥ अका

कवाचकादीषो वाऽनुष् भवति शयादिषु परत ।

चिलेशयः । त्रिकशयः । वनेवासी । वनवासी ।

ग्रामेवासः । ग्रामवासः । अकालादिति किं ।

पूर्वाह्णशयः । अपराह्णशयः ।

* कालाज्जकालतने ॥ १६८ ॥ कालवाच

कादीषो यानुष्मरति शयादिषु परतः । पूर्वाह्णतरे ।

पूर्वाह्णतरे । पूर्वाह्णेतपा । पूर्वाह्णतमे । अपराह्णेतपा ।

अपराह्णतमे । पूर्वाह्णे काले । पूर्वाह्णकाले । अपरा-

ह्णे काले । अपराह्णकाले । पूर्वाह्णेन । पूर्वाह्णतनः ।

अपराह्णेतनः । अपराह्णतनः । कालादिति किं ।

शुक्रतरे । शुक्रतमे ।

* नेनुसिद्धस्थे ॥ १६९ ॥ इनुसिद्धस्थेषु

परेषु ईषोऽनुष् नास्ति । इनुसिद्धस्थायी । कां

पितृसिद्धः । साकास्यसिद्धः । पर्वतस्थः । वृद्धस्थः ।

+ गोपुचर ॥ १७० ॥ अनेषोऽनुष् निषा

त्य । गोपुचरः ।

ताया शापे ॥ १७१ ॥ तानुष् भवति शापे

आक्रोशे गम्यमाने । चोरस्थकुलः । चोरस्थभार्या ।

दासस्थ कुलादासस्थमायाशाप इति क्रिदासकुल

पुत्रे वा ॥ १७२ ॥ शापे ताया वानुष्

भवति पुत्रे धौ । दास्या पुत्रः, दासीपुत्रः ।

+ वाक्रादिपश्यतो युक्तिददहरे ॥ १७३ ॥

एवम् युक्त्यादिषु तानुष् भवति । वाचयुक्तिः ।

दिनोपलः । पश्यतोदर । वाचस्पतिरित्यपि दृश्यते ।

+ शेफानुच्छन्नामूनेषु रौ शुन ॥ १७४ ॥

शरत्कालात् शुन भवति शेफादिषु रौ । शुन -

शेफ । शुनः शुच्छः । शुनोत्तमूल । सावि

ति किं ? शशेफः ।

* शुदेवादासमिये ॥ १७५ ॥ दिवदेवान्ता

साधुभरति दासमिययोः परतः रौ । दिवोदासः ।

देवाणामियः ।

अना विषायो निसवधात् ॥ १७६ ॥ अ-

कारातानां विषासवधात् योनिसवधाच्च वर्तमा-

नाना तानुष् भवति । होतु पुत्र । होतुरते

वासी । पोतु पुत्र । पोतुरतेवासी । मातु पुत्र ।

मातुरतेवासी । अतामिति किं ? उपाध्यायपुत्र ।

विषायो निसवधादिति किं ? अतृष्ट ।

वा स्वसृपत्यो ॥ १७७ ॥ तामा वाऽनु

ष्मयति अनयो परत । मातु स्वसा । मातु -

प्वसा । मातृप्वसा । मनादु पति । तानादुपति ।

योनिसवधादिति किं ? आतृगमा ।

* कान् द्वे ॥ १७८ ॥ अकाराताना द्वे

कान् भवति धौ परत । होतापोतारौ । नेष्टोद्गा-

तारौ । मातादुहितारौ । माताननादारौ ।

* पुत्रे ॥ १७९ ॥ अना पुत्रे धौ कान् भवति ।

पितापुत्रौ । मातापुत्रौ ।

* अग्नेद्रादिषु देवतानां ॥ १८० ॥ द्वे

पूर्वस कान् भवति अग्नेद्रादिषु धुषु परत ।

इद्रासोमौ । इद्रानृहम्पती । सूर्याचन्द्रमसौ ।

अग्नेद्रादिष्विति किं ? मृगप्रजापती । दिवाकर

निशाकरो । स्कन्दविशाखौ । शिववैद्यवणौ ।

देवतानामिति किं ? अग्नीन्द्रौ माणवकौ ।

धोमररणेऽग्नेरी ॥ १८१ ॥ अने धो-

मवरणयो परयो देवता द्वे इत्य स्यात् । अग्नी-

धोमौ । अग्नीवरणौ ।

* नैप्यविष्ण्वे ॥ १८२ ॥ अग्नेरैविये

विष्ण्वद्रह्निने द्यौ दानीत्वे न स्त । आग्निमारुत ।
आग्निवारुणी । ऐपीति किं १ अग्नागरुतौ ।
अविष्ण्वद्र इति किं २ अग्नावैष्णव । आर्गोद्र ।

उपासोपसः ॥ १८३ ॥ उपस उपासा
इत्ययमादेशो भवति देवताद्वे । उपश्च नक्त च
उपासानक्त । उपासानक्ते ।

दिवो द्यावा ॥ १८४ ॥ दिवो द्यावा इत्य
यमादेशो भवति देवताद्वे । द्यौश्च क्ष्मा च
द्यावाक्ष्मे । द्यावाभूमौ ।

दिवस् पृथिव्या वा ॥ १८५ ॥ दिव दिवस्-
भवति पृथिव्या देवताद्वे वा । दिवस्पृथि
व्यौ । द्यावापृथिव्यौ ।

मातरपितरौ ॥ १८६ ॥ मातृपित्रोर्द्वे
द्वयोरारादेशो वा निपात्यः । मातरपितरौ ।
मातापितरौ ।

*स्यसुपि सर्वं पुवत् ॥ १८७ ॥ स्तिसञ्ज्ञक
सर्वं पुवद् भवति असुपि परतः । सर्वासा प्रिय
सर्वप्रियः । भवत्याः पुत्रः भवत्पुत्रः । एकक्षीर ।
सर्वकाम्यति । स्तीति किं १ विद्यानिवासः । असु
पीति किं १ सर्वस्थै । यस्याः । तस्या । सर्वमिति
किं १ सर्वा प्रिया अस्य सर्वप्रियः । सर्वमनोज्ञ ।
इत्यादिनिषेधविषयेऽपि यथा स्यात् ।

*स्युक्तपुस्कादनुरेकार्थेऽहमिमादौ स्त्रिया
॥ १८८ ॥ स्त्री उक्तपुस्कात् पर स्त्रीत्य
कृत्यवर्जित एकार्थे षडतमियादिवर्जिते स्त्रिया
वर्तमाने द्यौ पुवत् पुलिगवद् भवति । दर्शनीया
भार्या यस्यासौ दर्शनीयगाय । शोभनभार्या । नारु-
त्प । प्रसूतभार्या । स्त्रीति किं १ ग्रामाणि कुल दृष्टि-
रस्य ग्रामाणि दृष्टि । उक्तपुस्कादिति किं १ गालावृदा-
रिक । तनुकेशीभार्या । अनूरिति किं १ वामारूपाय
एकार्थ इति किं १ कस्याण्या गता कस्याणीगता ।
अहमिमादाविति किं १ कस्याणी पश्यमी आता क

स्याणीपञ्चमा रात्रय । कल्याणीमनोज्ञ । कल्याणी-
भक्ती । स्त्रियामिति किं १ कल्याणीप्रधान ।

तसादौ ॥ १८९ ॥ तसादिषु परत स्त्री पु-
वद् भवति । तस्यास्तत । तस्या तत्रायया प्रकृत्या
यथा तथा । अजय्या आढ्यतरा । आढ्यतमा इत्यादि ।

हृति भो जातिश्च ॥ १९० ॥ स्त्री जातिरन्या
च भसङ्गा हृति पुवद् भवति । गार्ग्यण्याः अप-
त्य गार्गो जारुन । गार्गिको जारुन । एन्या साधु
एत्य । हस्तिनीना समूह हास्तिका भ इति किं
कठीरूप्य ॥

*देऽग्निः ॥ १९१ ॥ अग्निः पुवद् भवति
दे परत । अग्नायी देवताऽस्य आग्नेय । निय-
मार्थोऽय योग । देऽग्निरेव पुवद् नान्यः ।
इयैनेय । रौहिणेयः ।

*गुणस्त्वतलि ॥ १९२ ॥ गुणवचन त्वतलौ
परतः पुवद् भवति । पद्वचा । भायः पदुत्व,
पदुता । मृदुत्व । मृदुतागुण इति किं १ कठीर ।

*वहल्यार्थं शसि ॥ १९३ ॥ वह्न्यर्थोऽल्पा-
र्थश्च शसि इति पुवद् भवति । वह्नीभ्यो देहि
बहुशो देहि । अल्पशो देहि ।

*मृगक्षीरादिषु ॥ १९४ ॥ एषु वृषिपदेषु
यत्पूर्वपद तदस्त्रियामनेकार्थं च द्यौ पुवद् भवति ।
मृग्याः क्षीर मृगक्षीर । कुक्कुटाड । मृगपद ।

*व्यङ्मानिनो ॥ १९५ ॥ व्यङ्गि मानिनि
च परत स्त्री पुवद् भवति । एनीवाचरति एतायते ।
हरितायते । दर्शनीया मन्यते दर्शनीयमानी ।
शोभनमानी ।

न उदृत्कोरु ॥ १९६ ॥ बोद्धृतश्च यः
कफारस्तदुर् स्त्री पुवद् भवति । पाचिकामार्थ ।
पाचिकात् । पाचिकायते । पाचिकामानिनी ।
लाक्षिकीनाटिक । लाक्षिकात् । लाक्षिकायते ।
लाक्षिकामानिनी । बुद्ध्प्रहण किं १ मृकभार्य ।

सहपाकभाय ।

दृष्टु ॥ १९७ ॥ दृष्टा खुश स्त्री पुव
चाप्ति । पचमीभाय । दशमीभाय । पचमीत ।
पचमीयते । पचमीमानिनी । दत्ताभाय । गुप्ताभाय ।
दत्तात । दत्तायते । दत्तामानिनी ।

* ऐम्भृदरक्तविकारे ॥ १९८ ॥ रक्तविकार-
वर्जितेऽप्ये पेप्निमित्तं यद् दृष्टं नदना स्त्री पुव
भवति । आत्मीभाय । माधुरीभाय । माधु-
रीत । माधुरीयत । माधुरीमान्नी । ऐरिति
किं ? धयभाय । त्रिष्टयानिभाय । दृढिति
किं ? कुम्भकारभाय । पुष्पलावभाय । अरक्त
विकारे इति किं ? रापायी दृढतिका अस्य
कापायदृढतिका । लौही ईषा यम्य लौहेणो रय ।

भमानिनीस्वागात् ॥ १९९ ॥ स्वागाद्
य इत्तदा स्त्री पुवन्नान्त्यमानिनी चै परत ।
दीर्घेशीभाय । दीर्घकेशीत । दीर्घकेशीयते ।
भमानिनीति किं ? दीर्घकेशगानिनी । ईदिति
किं ? पृथुजवनभाय । स्वागादिति किं ? पटुभाय ।

चाप्ति ॥ २०० ॥ जातिश्च स्त्री पुवन्न
भवति भमानिनी चै परत । कठीभाय ।
कठीत । कठीयते । शूद्राभाय । शूद्रात । शूद्रायते ।

पुवद् यजातीयदेशीये ॥ २०१ ॥ स्त्री पुवद्
भवति यस्यैके से जातीयदेशीययोश्च परत ।
बुद्धकोऽपि पुवद् भवति । पाचकवृदारिका ।
पाचकजातीया । पाचकदेशीया । लाक्षिकवृदा-
रिका । दृष्टुरपि—पचमवृदारिका । पचमजा-
तीया । पचमदेशीया । दत्तवृदारिका । दत्तजा-
तीया । दत्तदेशीया । ऐम्भृदरक्तविकारेऽपि
पुवद् भवति । माधुरवृदारिका । माधुरजातीया ।
माधुरदेशीया । स्वागादीतोपि—दीर्घकेशवृदा-
रिका । दीर्घकेशजातीया । दीर्घकेशदेशीया ।
जातिरपि कठवृदारिका । कठजातीया । कठदेशीया ।

अरूपकल्पचेन्नुपगोत्रनुत्पत्तहते मोक्षे-
काच ॥ २०२ ॥ ईत्स्मीत्यातस्यानेकाच
ज्ञादिषु परत । मो भवति । गौरितरा । गौ-
तमा । गौरिरूपा । गौरिकल्पा । गौरिचेत्री ।
गौरिब्रुवा । गौरिभोगा । गौरिनुता । गौरिमता ।
गौरिहिता । कुमारितरा । कुमारितमा । कुमारी
रूपा । इत्यादि । ओकाच इति किं ? शितरा ।
शीतरा । ईदिति किं ? दत्तातरा ।

गौरिभोगान्मत खौ ॥ २०३ ॥ गौरि-
भोगान्मां मत्तताम्या खौ ईत मो भवति ज्ञा-
दिषु परत । गौरिमतितरा । गौरिमतितमा ।
भोगवतितरा । भोगवतितमा । एव रूपादिष्वपि
योज्यात् । इति किं ? गौरिमतिरूपा, गौरिमतीरूपा ।

* वा मो ॥ २०४ ॥ मुसज्जस्य ज्ञादिषु
परत मो वा स्यात् । स्त्रितमा । स्त्रीतमा ।
लक्ष्मिमतमा । लक्ष्मीनमा । बामो-
रुतरा । एव—रूपादावपि । मोरिति किं ?
कारिकातरा ।

योगित ॥ २०५ ॥ उगित* परस्य मो
मो वा स्यात् ज्ञादिषु परत । विदुषितरा, विदु-
षीतरा । विद्वत्तरा । पचतितमा, पचतीतमा ।
पचतमा । एव सर्वत्र । उगित इति किं ?
कुमारितरा । पुनर्वाग्रहणमुभयविकल्पाय ।

आह महतो जातीये च ॥ २०६ ॥ आह-
देशो भवति महतो जातीये एकार्थे च यौ परतः
महाजातीय । महागुनि* । महापुरुष* । महा-
प्राणा । महाबाहु । महात्मा । जातीये चेति-
किं ? महत् पुत्र, महत्पुत्र ।

+ करयासविशिष्टे वा ॥ २०७ ॥ 'महत्
करादिषु परेषु आह वा स्यात् । महत्* कर महा-
कर । महत्कर* । महापास । महद्भास ।
महाविशिष्ट । महद्विशिष्ट ।

*दद्या ॥ २०८ ॥ दीत्यातस्य महत करः
दिप्याङ् भवति । महत्याः करः महाकरः । महा-
पात । महाविशिष्टः ।

*द्वप्नोऽवाशतियोः स्यो प्राक्शतात् श्रेस्त्रय
॥ २०९ ॥ द्वि अष्ट इत्येतयोराङ् भवति ।
स्थितेन द्यौ परत, शतात् प्राक् नेत्ययम् नस
मशीति च वर्जयित्वा । द्वादश । द्वाविंशति ।
द्वात्रिंशत् । अष्टादश । अष्टाविंशति । अष्टा-
त्रिंशत् । त्रयोदश । त्रयोविंशति । त्रयस्त्रिंशत् ।
व्यष्ट्वा नेरिति किं चतुर्दश । अवाशतयोरिति
किं द्वित्रा । अष्टदशाः । त्रिदशाः । द्व्यशीति
व्यशीति । प्राक्शतादिति किं द्विंशत् । द्वि-
हस्र । अष्टशत । अष्टसहस्र । त्रिशत । त्रिलक्ष ।

वा चत्वारिंशद्वादौ ॥ २१० ॥ द्यादीनामाङ्
वा भवति चत्वारिंशद्वादौ परत । द्विचत्वारिं-
शत् । द्वाचत्वारिंशत । अष्टाचत्वारिंशत् । अष्ट-
चत्वारिंशत् । त्रयश्चत्वारिंशत । त्रिचत्वारिंशत् ।
द्वापचाशत् । द्विपचाशत् । अष्टापचाशत ।
अष्टपचाशत् । त्रयपचाशत् । त्रिपचाशत् ।
द्वावति । द्विंशति । अष्टावति । अष्ट-
वति । त्रयोवति । त्रिंशति ।

*दशन्पेक्षा ॥ २११ ॥ दशनि द्यौ एकस्य
दीर्घिपात्यते । एकादश । दशनीति किं एकाविंशति ।

पप उर्ध्वतरि चादेर्घाष्ट ॥ २१२ ॥ पप
उभर्वति दतृशब्दे दादिन च परे धोरादेष्टुश्च ।
पोढन् । पोडश ।

— धात्ये वा ॥ २१३ ॥ पप उत्व वा धात्ये
धोरादेः दुश्च नित्य स्यात् । पोडा । पृढा ।

+नस् नासिकायास्तस्सुद्रे ॥ २१४ ॥
नासिकाशब्दस्य नस् भवति तस्येक्षुदे च परत ।
नस्त । नस्सुद्रे ।

। येऽवर्णे ॥ २१५ ॥ नासिकाया नस् भवति

अवर्णे यत्ये परे । नस्य । अवर्ण इति किं
नासिकयो वर्णः ।

हृदयस्य हृत्लेखाण्यलासे ॥ २१६ ॥
हृदयस्य हृद् भवति रेखादिषु परतः । हृत्लेखः ।
दाह । हृष । हृष्टास ।

*पद् पादस्याज्यातिगोपहते ॥ २१७ ॥
पादस्य पदादेशो भवति आज्यादिषु परतः ।
पदाजिः । पदाति । पदग । पदोपहत ।

पद् ये ॥ २१८ ॥ पादस्य पदित्ययमादेशो भवति
यत्ये परतः । पध ।

हिमकापेहतौ ॥ २१९ ॥ पादस्य पद्
भवति हिमादिषु परतः । पद्धिम । पत्कापी । पद्धति

*शस्पृचः ॥ २२० ॥ श्रचः सवभिनः पादस्य
पदादेशो भवति शसि त्ये परे । पच्छ । गायत्री
शसति । श्रच इति किं पादशः श्लोक कथयति ।

या निष्कत्रोपमिश्रशब्दे ॥ २२१ ॥ पादस्य
पद् वा भवति निष्कादिषु परत । पनिष्क ।
पादनिष्कः । पद्घोष । पादघोष । पन्निश्र ।
पादमिश्र । पच्छब्द । पादशब्द ।

*उदकस्यादैकहलि पूर्ये ॥ २२२ ॥ उद-
कस्य उद इत्ययमादेशो भवति वा पूर्येर्धे एकह
लादौ द्यौ परत । उदकुम्भ । उदरकुम्भ । उद-
पात्र । उदरपात्र । एकहलीति किं उदकशाली ।
पूर्य इति किं उदकगिरि ।

मर्यादनसयतुर्विन्दुवज्रभारहारवीरधगाहे
॥ २२३ ॥ उदकस्त्रोदो भवति वा मर्यादिषु परत
उदमथ । उदकमथ । उदौदन । उदकौदन ।
उदमक्तु । उदकमक्तु । उदभिन्दु । उदका दु ।
उदवज्रा उदकवज्रा उदभार । उदकभार । उद-
हार । उदकहार । उदवीरध । उदकवीरध ।
उदगाह । उदकगाह ।

*धिपेपवासवाहने ॥ २२४ ॥ ध्यादिभू-

सह्याकभार्य ।

हृत्तु ॥ १९७ ॥ हृत्तु शुध म्नी पुव-
शक्ति । पचमीभार्य । दशमीभार्य । पचमीत ।
पचमीयते । पचमीमानिनी । दत्ताभार्य । गुप्ताभार्य ।
दत्तात । दत्तायते । दत्तामानिनी ।

* ऐम्भूदरक्तविकारे ॥ १९८ ॥ रक्तविकार
वर्जितेऽपे ऐम्भूनिमित्त यद् हृत् तदता म्नी पुवन्न
भवति । आत्मीभार्य । माधुरीभार्य । माधु-
रीत । माधुरीयत । माधुरीमाननी । ऐषिति
किं ? धर्मभार्य । त्रिष्टयानिभार्य । हृदिति
किं ? कुम्भकारभार्य । गुप्पलानभार्य । अरक्त
विकारे इति किं ? नापायी वृहत्तिका अस्य
काषायवृहत्तिक लौही ईषा यम्य लौहेषो रथ ।

अमानिनीत्स्वागात् ॥ १९९ ॥ स्वागाद्
य ईत्तदता स्त्री पुवन्नाम्यमानिनी द्यौ परत ।
दीर्घकेशीभार्य । दीर्घकेशीत । दीर्घकेशीयते ।
अमानिनीति किं ? दीर्घकेशमनिनी । ईदिति
किं ? पृथुजयनभार्य । स्वागादिति किं ? पटुभार्य ।

जाति ॥ २०० ॥ जातिश्च स्त्री पुवन्न
भवति अमानिनी द्यौ परत । कठीभार्य ।
कठीत । कठीयतोऽशूद्राभार्य । शूद्रात । शूद्रायते ।

पुवद् यजातीयदेशीये ॥ २०१ ॥ स्त्री पुवद्
भवति यसञ्ज्ञे से जातीयदेशीययोश्च परत ।
वृहत्कोटपि पुवद् भवति । पाचकवृद्धारिका ।
पाचकजातीया । पाचकदेशीया । लाक्षिकवृद्धा-
रिका । दन्तुरपि—पचमवृद्धारिका । पचमजा-
तीया । पचमदेशीया । दक्षवृद्धारिका । दक्षजा-
तीया । दक्षदेशीया । ऐम्भूदरक्तविकारेऽपि
पुवद् भवति । माधुरवृद्धारिका । माधुरजातीया ।
माधुरदेशीया । स्वागादीतोपि—दीर्घकेशवृद्धा-
रिका । दीर्घकेशजानीया । दीर्घकेशदेशीया ।
जातिरपि—कठवृद्धारिका । कठजातीया । कठदेशीया ।

झरपञ्चलपचेल्हृदुवगोत्रनुतमतहृते प्रोऽने-
काच ॥ २०२ ॥ ईत्स्त्रीत्यातस्यानेकाच
आदिषु परत. प्रो भवति । गौरितरा । गौरि-
तमा । गौरिरूपा । गौरिरूपा । गौरिचेनी ।
गौरिनुवा । गौरिभोग्या । गौरिनुता । गौरिमता ।
गौरिहता । कुमारितरा । कुमारितमा । कुमारी-
रूपा । इत्यादि । अनेकाच इति किं ? श्रितरा ।
श्रीतरा । ईदिति किं ? दत्तातरा ।

। गौरिभोगान्मत खौ ॥ २०३ ॥ गौरि-
भोगाभ्यां मत्तताभ्या खौ ईत प्रो भवति झा
दिषु परत । गौरिमतितरा “ गौरिमतितामा ।
भोगवतितरा । भोगवतितामा । एव रूपादिष्वपि
योज्याखौ ” इति किं ? गौरिमतिरूपा, गौरिमतीरूपा ।
ना मो ॥ २०४ ॥ मुसजकस्य झादिषु
परत प्रो वा स्यात । स्त्रितमा । स्त्रीतमा ।
लक्ष्मितामा । लक्ष्मीतमा । बामोरतरा । बामो-
रूतरा । एव—रूपादावपि । मोरिति किं ?
कारिकातरा ।

भोगित ॥ २०५ ॥ उगित परस्य मो
प्रो वा स्यात् झादिषु परतः । विदुषितरा, विदु-
षीतरा । विद्वत्तरा । पचतितमा, पचतीतमा ।
पचतमा । पच सवत्र । उगित इति किं ?
कुमारितरा । पुनर्गग्रहणमुमयविकल्पार्थ ।

आद् महतो जातीये च ॥ २०६ ॥ आङ्ग-
देशो भवति महतो जातीये एकाध च द्यौ परतः
महाजातीय. । महापुनि. । महापुरपः । महा-
पाप्मा । महाबाहु । महात्मा । जातीये चेति-
किं ? महत पुत्र. महत्पुत्र ।

नक्षत्रासविशिष्ट वा ॥ २०७ ॥ महत-
करादिषु परेषु आब् वा स्यात् । महतः—कर. महा-
कर । महत्कर. । महापास । महत्पास ।
महाविशिष्ट । महद्विशिष्ट ।

*उच्चा ॥ २०८ ॥ ङीत्यातस्य महत् करा-
दिप्याङ् भवति । महत्याः करः महाकरः । महा-
पास । महाविशिष्टः ।

*अष्टनोऽष्टाशीत्योः स्यौ प्राकशतात् त्रैस्त्रय
॥ २०९ ॥ द्वि अष्टन् इत्येतयोराङ् भवति ।
स्त्रिसंज्ञे द्यौ परतः, शतात् प्राक त्रैसायस् वस-
मशीति च वर्जयित्वा । द्वादश । द्वाविंशति ।
द्वात्रिंशत् । अष्टादश । अष्टाविंशति । अष्टा-
त्रिंशत् । त्रयोदश । त्रयोविंशति । त्रयस्त्रिंशत् ।
अष्टनः, त्रैरिति किं चतुर्दश । अष्टाशीत्योरिति
किं द्वित्रा । अष्टदशाः । त्रिदशाः । द्व्यशीति
अ्यशीति । प्राकशतादिति किं द्विंशत् । द्विस-
हस्र । अष्टशत । अष्टमहस्र । त्रिंशत् । त्रिलक्ष ।

वा चत्वारिंशदादौ ॥ २१० ॥ द्वादीनामाङ्
वा भवति चत्वारिंशदादौ परतः । द्विचत्वारिं-
शत् । द्वाचत्वारिंशत् । अष्टचत्वारिंशत् । अष्ट
चत्वारिंशत् । त्रयश्चत्वारिंशत् । त्रिचत्वारिंशत् ।
द्वापचाशत् । द्विपचाशत् । अष्टापचाशत् ।
अष्टपचाशत् । त्रय पचाशत् । त्रिपचाशत् ।
द्वानवति । द्विनवति । अष्टानवति । अष्टन
वति । त्रयोनवति । त्रिानवति ।

*दशन्वेका ॥ २११ ॥ दशनि द्यौ एकस्य
दीर्घपात्यते । एकादश । दशनीति किं एकविंशति ।
। पप उर्ध्वतरि चादर्थोऽष्टु ॥ २१२ ॥ पप
उर्ध्वति दतृशब्दे दाक्षि च परे शोरादेऽष्टुश्च ।
पोडन । पोडश ।

- धात्ये वा ॥ २१३ ॥ पप उत्त्व वा धात्ये
शोरादेः दुश्च नित्य स्यात् । पोड । पड्डा ।

- नम् नासिकायास्तमधुदे ॥ २१४ ॥
नासिकाशब्दस्य नम् भवति सम्ये क्षुदे च परतः ।
नम्तः । नम्क्षुदः ।

। येऽवर्णे ॥ २१५ ॥ नासिकाया नम् भवति

अवर्णे यत्ये परे । नस्य । अवर्ण इति किं
नासिकयो वर्णः ।

हृदयस्य हृत्तर्ज्ज्वाण्यलासे ॥ २१६ ॥
हृदयस्य हृद् भवति लेखादिपु परतः । हृत्तेनः ।
हाह् । हृद्य । हृत्तासः ।

*पद् पादस्याऽव्यातिगोपहते ॥ २१७ ॥
पादस्य पदादेशो भवति आख्यादिपु परतः ।
पदाणिः । पदातिः । पदग । पदोपहतः ।

पद् ये ॥ २१८ ॥ पादस्य पदित्ययमादेशो भवति
यत्ये परतः । पद्य ।

हिमकापिठतौ ॥ २१९ ॥ पादस्य पद्
भवति हिमादिपु परतः । पद्मि । पत्कापी । पद्मति-

*शस्पृचः ॥ २२० ॥ श्च, सबभिनः पादस्य
पदादेशो भवति शसि त्ये परे । पञ्चः । गायत्री
शसति । श्च इति किं पादशः । श्लोक कथयति ।

वा निष्प्रोपमिश्रशब्दे ॥ २२१ ॥ पादस्य
पद् वा भवति निष्पादिपु परतः । पानिष्क ।
पादनिष्क । पद्घोष । पाञ्चोष । पन्निश ।
पादमिश्र । पञ्चञ्च । पादशब्दः ।

*उदङ्गुष्पादैकहलि पूर्वे ॥ २२२ ॥ उद-
कस्य उद इत्ययमादेशो भवति वा पूर्यर्थं पङ्क
कादौ द्यौ परतः । उदङ्गुम् । उदङ्गुम् । उद
पात्र । उदकपात्र । एकहलीति किं उदङ्गुमाली ।
पूर्य इति किं उदकगिरि ।

मथादनसक्तुर्ध्वन्नुयन्नभारहाररीप्रभगाहे
॥ २२३ ॥ उदकस्योदो भवति वा मथादिपु परतः
उदमथ । उदकमथ । उदौदन । उदकौदन ।
उदसक्तु । उदकसक्तु । उदविदु । उदकिदु ।
उदयज्ञाउदकवज्ञाउदभार । उदकभार । उद
हार । उदकहार । उदवीचध । उदकवीचध ।
उदगाह । उदकगाह ।

*विषेपनासवाहने ॥ २२४ ॥ ध्यादिश-

कम्योदा भवति । उदधि । उदपेप पिपटि ।
उदवासः । उदवाहनः ।

*गोश्च सौ ॥ २२५ ॥ उदकम्य प्राक्
पदस्य घोश्च स्वावुदो भवति । उदमेघः
औदमेघि । उल्वाहः । औदवाहिः । शीतोदा ।
क्षीरोदा । स्नग्नाद । कालोदः । स्वाविति किं ।
उदकपर्यंत ।

*धोष् ॥ २२६ ॥ पूर्वपदस्य घोश्च उक्त्वा
स्यात् । देवदत्तः । देवः । दत्त । भीमसेनः
भीमः । सेन । सत्यभामा । सत्या । भामा ।

*इक प्रोऽब्दीयुक्पणो ॥ २२७ ॥ इगतस्य
प्रो वा स्यात् प्रौ स वेदिक् ङीत्स इयुवोः
स्थानी यणादेशो शिथ न भवति । लक्ष्मीपुत्रः ।
लक्ष्मिपुत्र । आमणीपुत्रः । आमणिपुत्रः । यनलुपुत्रः ।
यवलपुत्र । ललपुपुत्र । खलपुपुत्र । इक इति किं ।
सट्वापाद । अङ्ग्यादेरिति किं । गार्गीपुत्र* ।
आकुल । भूकुल । कौमुदगधीवति । वृषभीमूत ।

*व्यापो काचित्तौ ॥ २२८ ॥ ङी आप्
इत्येनतस्य काचित् प्रो भवति । रेवतिभिन्न
महिताता । शिलयह । मदुरज । काचिन्न
म्यात् । त्रीमुक्त्वा । गगाद्वाराजिन्मद्वय । पृथि
वीदत्त । पृथिविदत्त । गगादेवी । गगदेवी ।
कनिदयत् तीर्थंकर । तीर्थंकरः । व्याप इति
किं । श्रीपुर । स्वाविति किं । नदीस्रोत* ।

स्वे ॥ २२९ ॥ व्यापोस्त्वे काचित् प्रो
भवति । रोहिणित्व । रोहिणीत्व । अजत्व ।
अनात्व ।

*मालेपीकेष्टकस्यांतस्य च भारितूलचिते
॥ २३० ॥ मालादीना तदतानां च भार्या
दिषु परत प्रो भवति । मालभारी । मालभा
रिणी । उत्पलमालभारिणी । इपीकतूल ।
गुजेपीकतूल । इष्टकचित । पकेष्टकचित ।

-भुज. घुटिकुसेऽथ ॥ २३१ ॥ घुटिकुसयो
परतो भुजः प्रो भवति अक्षातादेशः ।
भ्रुकुटि । अकुटि । भ्रुकुस । अकुसः ।

सित्यप्ते कृति ॥ २३२ ॥ अजतस्यासे
प्रो भवति खित्कृति परत । खट्वान्या ।
हरिणिमन्या । कालिमन्या । रोहिणिमन्या ।
अक्षरिति किं । दोषामन्यमह । दिवामन्या रात्रि
मुमच ॥ २३३ ॥ अजतस्यासे मुम्
भवति खित्कृति परत । जनमेजय । स्तन
पयः । प्रियवद । क्षेमकर । अच इति किं ।
विद्वन्मन्य ।

अमेकाचोऽम्बत् ॥ २३४ ॥ एकाचोऽज
तस्याम् भवति खित्कृति अमीव चासिन् कार्य
स्यात् । गामन्य । क्षीमन्य* । नरमन्य ।
एकाच इति किं । लेलाभूमन्या । अच इति
किं । विमन्य ।

सत्यागदास्तो कारे ॥ २३५ ॥ सत्या-
दीना कारे परे मुम् भवति । सत्यकार । अग-
दकार । अभुङ्कार ।

*भ्राष्ट्रान्योऽभिधे ॥ २३६ ॥ इधे प्रौ मुम्
भवति भ्राष्ट्रान्योः । भ्राष्ट्रमिध । अभिमिध ।

*भद्राण्यो करणे ॥ २३७ ॥ अनयो.
करणे प्रौ मुम् भवति । भद्रकरण । उष्णकरण ।

। गिलगिलगिलयोरगिलस्य ॥ २३८ ॥
गिलातमुक्तम्याजतस्य गिलगिलगिलयो मुम्
भवति । तिमिगिल । तिमिगिलगिल* । अगि-
लस्येति किं । तिमिगिल गिलतीति तिमि-
गिलगिल ।

। धेनुमध्यामध्यदिनलाकपृष्णानभ्यासमित्या
॥ २३९ ॥ धेन्वादीनां मध्यादिषु मुम् निपात्य ।
धेनुमन्या । मध्यदिन । लोकपृष्ण । अन-
भ्यासमित्य ।

*रात्रे. प्रभाचद्रस्प ॥ २४० ॥ रात्रेः कृते
घौ मुम् भवति प्रभाचद्रस्माचार्यस्य मतेन ।
रात्रिचरः । रात्रिचरः । रात्रिमाटः । रात्र्याटः
नयोऽन् ॥ २४१ ॥ नजः अन् भवति
घौ परतः । अघर्मः । अहिंसा । अस्तेय ।
आचि ॥ २४२ ॥ नजः अजावौ परे
अन् भवति । अनुपमो निजः । अनतः अ-
नादिः । पुनः सूत्र नकारग्रवणार्थे ।
+क्षेपे मिङ् ॥ २४३ ॥ नजोऽन् भवति
क्षेपेऽपे मिङ् । अपचासि त्व जाह्म । क्षेपे इति
किं नपचमि छात्र ।

*एकाद्विंशती ॥ २४४ ॥ एकशब्दाद्
नजोऽन् अन्तौ स्त घौ परे । एकेन न विंशतिः
एकाद्विंशति । एकान्नविंशति । एकाद्
त्रिंशत् । एकात्रिंशत् ।

नगो वाऽजीवे ॥ २४५ ॥ नग इति निपात्यतेऽ
जीवेऽर्थे बान गच्छतीति नगा । अगः वृक्षाः पर्वता ।
वा । अजीव इति किं अगः पुनः शीतेन ।

सहस्य स खौ ॥ २४६ ॥ सहस्य स
आदेशो भवति घौ । साधत्य । सपलास । स्वा-
विति किं सहकृत्वा ।

*अथाताधिकादृश्ये ॥ २४७ ॥ अथान्तेऽधि-
केऽदृश्ये च वर्तमानस्य सहस्य सो भवति घौ
परतः । ज्योतिषमधीते । सद्रोणा स्वारीः । साग्निः
कपोतः । सविशाचा बात्या ।

हेङ्काले ॥ २४८ ॥ हेस सहस्य सो भवति
अकाले । सचक्र धेहि । सधुर भाज । अकाल
इति किं सहपूर्वाह । सहापराह अुके ।

वा नीच ॥ २४९ ॥ नीच सहस्य सो
भवति घौ वा । सपुत्रः । सपुत्रः पिता ।
सछात्र । सहछात्रः आगतः । नीच इति किं
सहकृत्वानौ ।

नाशिप्यगोवत्सहले ॥ २५० ॥ सहस्य
सो नास्ति आशिपि अगोवत्सहलेषु परतः ।
स्वस्ति सह सपाय गुत्वेऽस्ति राजे सहलोकाय ।
आशिपीति किं सछात्रः । अगोवत्सहल इति
किं स्वस्त्यस्तु सगवे सहगवे तुभ्यासवत्ताय, सह-
वत्ताय तुभ्य । सहलाय सहहलाय तुभ्य ।

*समानस्य धर्मादिषु ॥ २५१ ॥ समानस्य सादेशो
भवति धर्मादिषु परेषु । सधर्मा । सपक्षः ।
सजातीयः । सरूपः । सस्यान । सवर्ण ।
सयय । सनामा । सवधुरित्यादि ।

सम्रक्षचारी ॥ २५२ ॥ समानस्य सो
निपात्यो व्रक्षचारिणि घौ । समानो व्रक्षचारी
सम्रक्षचारी ।

*घट्टदृग्दृशदृक्षे ॥ २५३ ॥ समानस्य सो भवति
भत्वादिषु परतः । सदृक् । सदृश । सदृक्षः ।
वमहणमुत्तरार्थे ।

किमिदिमः कीदृश ॥ २५४ ॥ किमिदमो
कीदृश इत्येतावादेशौ भवत भत्वादिषु परतः ।
कियान् । कीदृग् । कीदृश* । कीदृक्ष । इमान्
ईदृक् । ईदृशः । ईदृक्ष ।

*आ ॥ २५५ ॥ पूर्वपदस्मार्थात् त्यदादेशा
कारादेशो भवति भत्वादिषु परतः । अन्यादृग् ।
अन्यादृश । अन्यादृक्षः । तावान् । तादृग् ।
तादृशः । तादृशी । तादृक्षः । यावान् । यादृग् ।
यादृश । यादृशी । यादृक्ष* । भवादृक् ।
भवादृश । भावादृग् । भादृश । युष्मादृशः ।
अस्मादृश ।

*विष्वग्देवमनेष्टेरग्र्यचौ ववौ ॥ २५६ ॥
विष्वग्देवयो. केष्टेरग्र्यादयो भवत्यष्टौ भव्य-
ते परतः । विष्वग् । देवग् । सर्वग् ।
तद्रग् । कद्रग् । युष्मद्रग् । अष्मद्रग् ।
भवद्रग् । देवद्रीची । सर्वद्रीची । विष्वग्देव-

स्नरिति किं ? पात्राद् ।

*ससहयो समिमर्त्री ॥ २५७ ॥ ससह-
स्थो समिसन्नि इत्येतावादेशौ भवत अचतौ
षोः परतः । सम्यद् । सम्यद् । समीचीमर्त्रीची ।

*तिरसः तिग्मे ॥ २५८ ॥ तिरसः तिरि
इत्ययमादेशो भवति अकारादावचतौ परतः ।
तिर्यङ् । तिर्यचोः । तिर्यञ्चः । तिर्यग्भ्यां । ए
इति किं ? तिरश्च । तिरश्चोः ।

*द्वघतर्गेरीदपोऽनात् ॥ २५९ ॥ द्वघत
भ्यां अनवर्णातात् गेष्वापः । इत्वं स्यात् । द्वीपः ।
अतरीपः । समीपः । नीपः । वीपः । अनादिति
किं ? प्रापः । परापः ।

देशेऽनोहः ॥ २६० ॥ देशार्थेऽनोः पर
स्याप उर्ध्वगतिः । अनूपः । देशे इति किं ?
अन्वीपो ग्रामः ।

छकारकेऽन्यस्य दुर् ॥ २६१ ॥ छे कारके
चान्यस्य दुर्गागमो भवति । अन्यदीया । अन्यकारका ।

* रागोऽस्तुकोत्यास्थितास्याशाक्षिप्यताभस्य
॥ २६२ ॥ तातमातवर्जितस्यान्यस्य दुर्गागमो
भवति रागादिषु परतः । अन्यद्रागः । अन्य-
दुस्तुक् । अन्यदूतिः । अन्यदासितः । अन्य-
दास्था । अन्यदाशा । अन्यदाशी । अताभस्येति
किं ? अन्यस्यान्येन वा रागः—अन्यरागः ।

वाऽथे ॥ २६३ ॥ अताभातस्यान्यस्यार्थे वा
हुग भवति । अन्यदर्थः । अन्यार्थः ।

+भ्यस्येद् बेऽदृत्के मातरि ॥ २६४ ॥ प्यात
स्य चसे अकार ऋकार ककाराते मातरि धौ वा
ईङ् भवति । कारीपगध्या माता अस्थ कारीपग
धीमाता । कारीपगध्यामाता । कारीपगधीमाता ।
फारीपगध्यामाता । कारीपगधीमातृक् । कारी
पगध्यामातृक् । प्यस्येति किं ? इम्यामाता ।
य इति किं ? कारीपगध्यामाता ।

*उधौ ॥ २६५ ॥ प्यस्य वे उधौ परे ईङ्
भवति । कारीपगधीवधुः । कौमुदगधीवधुः ।

*पे पुत्रपत्यो ॥ २६६ ॥ पसे पुत्रपत्योः
प्यस्य ईङ् भवति । कारीपगधीपुत्रः । कारीप
गधीपतिः । कौमुदगधीपुत्रः । कौमुदगधीपतिः ।
य इति किं ? कारीपगध्यापतिर्गमः । पुत्रपत्यो
रिति किं ? कारीपगध्याकुलः ।

फत्कोः पेऽचि ॥ २६७ ॥ को कद् भवति
पसे अजानौ धौ परे । कदजः । कदन्नः । कद-
शनः । य इति किं ? किमो राजा । कृष्टः ।
बन्धः । अचीति किं ? कुभोजनः ।

रथउदे ॥ २६८ ॥ को कद् भवति रथ
वदयोः परतः । कद्रयः । कद्रदः । वमेऽपि कद्रयो
राजा । कद्रदः रालः ।

तृणे जातौ ॥ २६९ ॥ को कद् भवति
तृणे धौ जात्यथे । कतृणः । कुतृणान्यन्यत्र ।

कटिः ॥ २७० ॥ कोः किमो वा त्रौ धौ
परे कान्तिपात्यः । कत्त्रयः । कत्त्रिः ।

का पथ्यक्षे ॥ २७१ ॥ कोः का भवति
पथ्यक्षयोः परतः । नापथः । काक्षः ।

*अल्पे ॥ २७२ ॥ ईपदधे कोः का भवति ।
ईपन्मधुर कामधुर । वाकडुकः । कालवणः ।

पुरुषे वा ॥ २७३ ॥ कोर्वा का स्यात् पुरुषे
परतः । कापुरुषः, कुपुरुषः ।

कव चाप्य ॥ २७४ ॥ कोः कवादेशो
भवति का च वाऽप्ये परे । कवाप्यः । कोप्यः ।
कडुप्यः ।

×मास्पाकमास्पचने ॥ २७५ ॥ मांसस्य
पाकपचनयोः परतः ख वा निपात्यतोमास्पाकः ।
मासपाकः । मास्पचनः । मासपचनः ।

×सप्त ख तते ॥ २७६ ॥ सप्ततते परतः
ख वा स्यात् । सततः । सततः ।

*स्कृति ॥ २७७ ॥ समुत्कस्य कृजोऽवयवे
सकारे परे समः स्व वा भवतिसम्कर्तासंस्कृता ।
सीति किं ? सचम्कार ।

*सन्तुमोर्गन कामे ॥ २७८ ॥ सन्तुमो
स्व भवति मनसि कामे च परत । समनाः ।
सकाम । मोक्तुमनाः । भोक्तुकामः ।

*व्योऽवश्यमः ॥ २७९ ॥ अवश्यमः स्व भवति
व्यसङ्गे परतः । अवश्यकर्तव्य । अवश्यदेव ।

*पृषोदरादयः ॥ २८० ॥ पृषोदरप्रकारा
ज्ञायाः साधवो भवति । पृषदुदरमस्य पृषोदरः ।
तरामत्र । वारिणो वाहक — बलाहकः । मद्यां
रैति मयूरः । शयानो शयन-व्यशान् । पिशे
तमभाति पिशाच । उज्ज्वै कर्णौ अभ्य उल्लङ्घ ।
मेहनस्य स्वस्य माला मेखला । जीवनस्य मृतः
वधः जीमूत । उज्ज्वै समस्य उल्लङ्घल । मुहु
स्वन लाति मुशल । दिवि ओको येषां ते दि-
वौकसः । फौ जीर्यतीति कुजरः । मद्यां शेते
महिषः । बल बर्द्धयति बलीबर्द्धः । हलस्य ईषा
हलीषा । लांगलीषा । कुलान्यटतीति कुलटा ।
न स्त्री न पुमान् नपुंसक । नाग्नि-नक दुःख-
मस्तीति नाक । न आप्यतेऽसौ नापित । न
माम्यतेऽसौ नमेरुः । नातरेण भवतीति नातरीयका
शकस्यांशु शकंभु । कर्कंभुः ।

वर्णागमो वर्णविपर्ययश्च द्वौ चापरी वर्णविकारतासौ ।
भूनां तद्वर्णोतिशयेन योगस्तदुच्यते पंचविध निरुक्तः ॥

। दिग्भ्यस्तीरस्य तार ॥ २८१ ॥ दिग्वा
भिभ्यः परस्य तीरस्य तारादेशो भवति । दक्षि-
णतार । उत्तरतार । पूर्वतार । दिग्भ्य इति किं
गंगातीर । उत्तरसूत्रस्थवाग्रहणेन सिंहावलोकित
न्यायेन दक्षिणतीरमपि स्यात् ।

*स्विसायाद्वाऽह्नस्याह्नौ चो ॥ २८२ ॥
स्विसायाद् विसायाद्वा चाह्नस्याह्नौ वा स्यात् चो

परत । द्व्यहनिद्व्यह्नाद्व्यह्नायावदहनि।यायदहि ।
यायदहे । व्यहनि । व्यहि । व्यह्ने । सायाहनि ।
सायाहि । सायाह । स्विसायादिति किं ? पूर्वा-
हे । मध्याहे ।

*म्वचिह्नस्याविष्टाष्टपचभिन्नछिन्नछिद्रस्त्र्य
स्वाम्तिकस्य दी कणे ॥ २८३ ॥ स्वचिह्नवा-
चकस्य कणे चो दीर्भवति विष्टादीन् मुक्त्वा ।
दाशार्कणः । द्व्यगुलार्कणः । शकृर्कण । स्वाचि-
ह्न्येति किं ? शोभनकर्ण । इत्यर्कणः । आवि-
ष्टादेरिति किं ? विष्टर्कणः । अष्टर्कणः । पच-
कर्ण । भिन्नकर्ण । छिन्नकर्ण । छिद्रकर्णः ।
शुक्लकर्ण । स्वास्तिककर्ण ।

नहिष्टातिष्टापिष्याधिरुचिसहितनौ फौ
वाग्ने ॥ २८४ ॥ नद्यादियु विचतेषु परेषु वाचो
गेभ्य दीर्भवति । उपानत् । प्राष्टत् । प्राष्टृट् ।
मर्मावित् । नीरुद । जलासट । परितत ।

*हविर्युक्ते कपालगवेऽष्टनः ॥ २८५ ॥
अष्टनः कपाले गवे च हविषि युक्तोश्च दीर्भ-
वति । अष्टाकपाल हवि । अष्टागव शकट ।
हविर्युक्त इति किं ? अष्टकपालः । अष्टगुः ।

*स्त्रौ ॥ २८६ ॥ अष्टनः दीर्भवति स्त्रौ अष्टा-
पदः कैलासः । अष्टाचक्रा अष्टाविटप । सावि-
ति किं ? अष्टकर्मच्छिन्न जि ।

*गिरिवनेऽजनकोटरादेः ॥ २८७ ॥ गिरिवनयो
परत अजनादीना कोटरादीना च दीर्भवति स्त्रौ
अजनागिरि । किंशुलनागिरिः । कुङ्कुटागिरिः ।
इत्यादि । कोटरावण । मिश्रावण । इत्यादि ।
अजनकोटरादेरिति किं ? कृष्णागिरिः । नन्दन-
वन । साविति किं ? अजनगिरिः । कोटरदन ।

*बहच्छरादीनां मत्यनगिरादे ॥ २८८ ॥
बह्वा शरीदाना च मती स्ये दीर्भवति अजिना-
दीत्यन्तत्वा । उदुवरावणौ । शकटौ । पुष्क-

स्नेहिति किं ? पात्राद् ।

*सप्तहयो सप्तिसध्री ॥ २५७ ॥ सप्तह
स्थो सप्तिसध्री इत्येतायादेशौ भवत अचतौ
का परतः । सप्तह् । सप्तह् । समीचीनध्रीची ।

*तिरसः तिर्ये ॥ २५८ ॥ तिरसः तिश्
इत्ययमादेशो भवति अकारादावचतौ परतः ।
तिर्ये । तिर्येचो । तिर्येजः । तिर्येभ्या । ए
इति किं ? तिरश्च । तिरश्चो ।

*द्वयतर्गेरीदपोऽन्नात् ॥ २५९ ॥ द्वयत
भ्यां अनवर्णातात् गेष्वाप, इत्वं स्यात् । दीपः ।
अतरीप । समीप । नीप । वीप । अनादिति
किं ? प्राप । पराप ।

देशेऽनोरुः ॥ २६० ॥ देशार्थेऽनोः पर
स्याप उर्भवति । आपः । देशे इति किं ?
अन्वीपो ग्रामः ।

छकारकेऽन्यस्य दुरु ॥ २६१ ॥ छे कारके
चान्यस्य दुर्गागमो भवति । अयदीया अन्यत्कारका ।

* रागेऽत्सु कोत्यास्थितास्थाशशिष्यताभस्य
॥ २६२ ॥ तातमातवर्जितस्यान्यस्य दुर्गागमो
भवति रागादिषु परतः । अयद्भाग । अन्य
दुत्सुक । अन्यदूतिः । अन्यद्राक्षितः । अन्य-
दाधा । अन्यदाशा । अन्यदाशीः । अताभस्येति
किं ? अन्यस्यायेन वा रागः — अन्यरागः ।

वाऽथे ॥ २६३ ॥ अताभातम्यान्यस्यार्थे वा
दुर्ग भवति । अन्यदर्थ । अन्यार्थ ।

+प्यस्येश नेऽदृत्के मातरि ॥ २६४ ॥ प्यात
स्य धसे अकार ङकार षकाराते मातरि धौ वा
ईश भवति । कारीपगध्यामाता जस्य कारीपग-
धीमाता । कारीपगध्यामाता । कारीपगधीमाता ।
कारीपगध्यामाता । कारीपगधीमातृवः । कारी-
पगध्यामातृ । प्यस्यति किं ? इभ्यामाता ।
य इति किं ? कारीपगध्यामाता ।

*उधौ ॥ २६५ ॥ प्यस्य वे वधी परे ईश
भवति । कारीपगधीवधुः । कौमुदगधीवधु ।

*पे पुत्रपत्यो ॥ २६६ ॥ पसे पुत्रपत्याः
प्यस्य ईश भवति । कारीपगधीपुत्रः । कारीप
गधीपतिः । कौमुदगधीपुत्र । कौमुदगधीपति ।
य इति किं ? कारीपगध्यापतिर्ग्रामः । पुत्रपत्यो
रिति किं ? कारीपगध्यानुल ।

कत्कां पेजचि ॥ २६७ ॥ को कद् भवति
पसे अजानौ धौ परे । कदज । कदय । कद
शन । य इति किं ? किमो राणा । कृष्टः ।
कथः । अचीति किं ? कुमोजन ।

रथवदे ॥ २६८ ॥ कोः कद् भवति रथ-
वदयोः परतः । कदथ । कद्वदः । नसेऽपि कद्वधो
राजा । कद्वदः खल ।

तृणे जातौ ॥ २६९ ॥ को कद् भवति
तृणे धौ जात्ये । कतृण । कुतृणान्यन्यत्र ।

कत्ति ॥ २७० ॥ कोः किमो वा तौ धौ
परे कान्निपात्य । कत्तयः । कत्ति ।

का पध्यसे ॥ २७१ ॥ कोः का भवति
पध्यक्षयोः परतः । कापथः । काक्ष ।

*अल्पे ॥ २७२ ॥ ईपदथे कोः का भवति ।
ईपन्मपुर कामधुर । काकदुक । कालवण ।

पुरुवे वा ॥ २७३ ॥ कोर्वा का स्यात् पुरुवे
परतः । कापुरुषः, कुपुरुषः ।

कव चाप्य ॥ २७४ ॥ कोः कवादेशो
भवति का च वाऽप्ये परे । कवोप्य । कोप्य ।
कदुप्य ।

*मास्पाकमास्पचने ॥ २७५ ॥ मासस्य
पाकपचनयोः परतः ख वा निपात्यतोमास्पाक ।
मासपाकः । मासपचन । मासपचन ।

*सम ख तते ॥ २७६ ॥ समस्तते परतः
ख वा स्यात् । सतत । सतत ।

रावती । अमरावती । शरावती । मुनीवती ।
 कपीवती । बशावती । बह्च्छरादीनामिति किं ?
 इधुमती । मधुमती । अनजिरादेरिति किं ?
 अनिरवती । खादिरवती ।

चितेः कपि ॥२८९॥ चितेः कपि ते दीर्भ-
 वति । एकचित्तीकः । द्विचित्तीकः । त्रिचित्तीकः ।

*विश्वस्य नरे ॥२९०॥ विश्वस्य दीर्भवति
 नरे परे सौ । विश्वानरः । विश्वनरो राजान्यत्र ।
 नर इति किं ? विश्वसेन ।

ऋषौ मित्रे ॥२९१॥ विश्वस्य मित्रे परे
 दीर्भवति ऋष्यथे सौ । विश्वामित्र ऋषिः ।
 विश्वमित्रोऽन्य ।

*यसुराटो ॥२९२॥ विश्वस्य यसुराटो
 परो दीर्भवति । विश्वायसु । विश्वाराट् । रात्रिति
 विकृतनिर्देशादिह न भवति । विश्वराजौ ।
 विश्वराज* ।

*अपीस्वादीकः ॥२९३॥ अपीस्वादीना-
 मिक बहे परतः सौ दीर्भवति । ऋषीबह ।
 अनीबह । अपीस्वादीति किं ? पील्लबह । चारु
 बह । इक इति किं ? पिंडबह ।

गेः काशे ॥२९४॥ गेरिगतस्य काशे यौ
 दीर्भवति । नीकाश । वीकाश । अनूकाश ।
 गेरिति किं ? साधुकाश । इक इत्येव-प्रकाश ।

*चि ॥२९५॥ दा इत्येतस्मिन् द्वितकारादेशे
 परतो गेरिगतस्य दीर्भवति । नीच । नीस ।
 परीच । प्रणोत्त्रिम । चीति किं ? सुदच । इक
 इति किं ? प्रच । अवच ।

*घञि प्राय ॥२९६॥ घञते यौ परतो
 गेर्दी भवति प्राय* । नीक्रेदः । निभार्यः । अपा-
 मार्गः । प्राकार* । प्रासाद । प्रावार । कचिच
 स्यात्-विराद* । महार* । प्रकार । प्रसाद ।
 निवेश* । निशाद । कचिद्रिकृत् । प्रविहार* ।

प्रतीहार* ।

बले ॥२९७॥ पूर्वस्य दीर्भवति बलस्ये प्राय ।
 इषीबल । आसुतिबलः ।

*इच्छात् ॥२९८॥ इजते यौ पूर्वस्याकारा
 देशो भवति । केशाकोशि । कचाकाचि । ददादडि ।
 मुशालामुशलि । मुष्टामुष्टि । प्राय इति किं ? अत्यसि

*शुन ॥२९९॥ शुनःप्रायो दीर्भवति । श्वा
 दतः । श्वाकर्णः श्वादप्ट् । श्वावराह । श्वाकुई ।
 न चास्ति । श्वमुखः । द्वयमपि । श्वपद । श्वापद ।

अन्यस्यापि ॥ ३०० ॥ अन्यस्यापिशब्द
 स्य चावचावपि दीर्भवति । दक्षिणापथ । उत्त-
 रापथः । पूरपः । नाराक ।

चौ ॥३०१॥ अचतौ लुप्तनकाराकारे परत
 पूर्वस्य दीर्भवति । प्राचः । प्राचा । प्रतीचः ।
 प्रतीचा । प्राची । प्रतीची । दधीच । मधूचः ।
 दधीची । मधूची ।

दूस्तेऽणः ॥३०२॥ दू स्व यस्मिन् तत्
 दूस्व तस्मिन् दूस्वे पूर्वस्याणो दीर्भवति । लीड ।
 उपगूद । अन्नीरेथन याति । इदूरथमारोहति ।
 नरिक्त । नरिद* । दूरक्त । अण इति किं ? बृद्ध ।

सहवहोऽस्यौ ॥३०३॥ सहिवहोरस्य दूस्वे
 ओत्व स्यात् । सोढा । सोडु । सोढव्य । बोढा ।
 बोडुबोढव्य । अस्मेति किं ? रुढः । ऊढयान् ।

इति शब्दार्णवापरनाम्नि जैनैर्द्रमहाव्याकरणे
 शब्दार्णवचन्द्रिकाया वृत्तौ चतुर्थध्यायस्य
 तृतीय* पाद । ३॥

चतुर्थ.पादः

गोः ॥ १ ॥ गोरित्ययमधिकारो वेदितव्य
 आचतुर्थपादपरिसमाप्तेः । वक्ष्यति-केऽणः
 प्रादेश । कुमारिका । गोरिति किं ? कुमारी
 प्रायसीति कुमारीकः ।

* इलो यणिकः ॥ २ ॥ गोरवयवाद्दलः
परस्य यणिकतस्य दीर्भवति । सवीतः । शूनः ।
आहत । जीनः । दल इति किं ? उत ।
उतवान् । उतिः । उत्त्वा । गोरिति किं ?
निरुत । दुरुत ।

नाम्पतिमृचतमृ ॥ ३ ॥ तिमृचतमृवर्जिनस्य
गोर्दीर्भवति नामिपरे । सर्वज्ञानां । मुनीनां ।
साधूनां । नामीति किं ? चर्मणा । अतिमृचतमृ
इति किं ? तिसृणां । चतसृणां । गोरिति किं ?
किमिणा पश्य । परमनां पश्य ।

नुर्वा ॥ ४ ॥ नुर्नामि परे वा दीर्भवति ।
नृणां पतिः । नृणां पतिः ।

नोढः ॥ ५ ॥ नकारातस्य गोरुको दीर्भ-
वति नामि परतः । पचानां । सप्तानां । अष्टानां ।
नवानां ।

धेऽकौ ॥ ६ ॥ किवर्जिते धे नोढो दीर्भ-
वति । धनानि । राजा । राजानौ । राजनः ।
राजान । तक्षा । तक्षाणौ । अकाधिति किं ?
हे राजन् ।

*स्महतोः ॥ ७ ॥ सकारातस्य महत्तम
धेऽकौ नोढो दीर्भवति श्रेयासि । मयासिसर्पीषि ।
धनूपि । श्रेयान् । श्रेयासौ । श्रेयासः । श्रेयांस ।
श्रेयासौ । महान् । महातौ । महातः । महात ।
महातौ । अकाधिति किं ? हे श्रेयन् । हे महन् ।

स्वसृनपदेनपृन्वपृशतृशोतृपोतृमशास्तृत्रपा
॥ ८ ॥ स्वसृदातः । सृजतानां अपभ्रंशः । धेऽकौ
दीर्भवति । स्वसारः । स्वसारः । स्वसारः ।
नसारः । नसारः । । त्वसारः । शचारः । होतारः ।
पोतारः । मशास्तारः । मदितारः । अनापवादान् ।
कर्तारः । कर्तारः । आपः । स्वापि तदा
गात्रि । मशादिग्रहण नियमार्थः । उणादिसि-
द्धानामेव दीर्घान्येषां । मातरौ । पितरौ ।

जामातरौ । दुहितरौ ।

इनहनपूर्पार्यम्णा शौ ॥ ९ ॥ ण्णामुको
दीर्भवति शौ परे । बहुदडीनि । बहुवाम्नीनि
कुलानि । बहुमृणहानि । बहुपूपाणि । बहुय-
माणि । धेऽकाधिति सिद्धे नियमार्थेऽप्ययोगः ।
एषां शवेव दीर्घान्यत्र । दडिनो । वृत्रहणौ ।
पूपाणौ । अर्यमणौ ।

सौ ॥ १० ॥ इकादीनामुको दीर्भवति सौ
परे । ददी । छत्री । वाग्मी । तपस्वी । वृत्रहा ।
प्रसहा । पूषा । अर्यमा ।

अत्वसोऽम्वादेः ॥ ११ ॥ अत्वतस्या-
सतस्य चाम्वादेः सावकौ दीर्भवति । भवान् ।
गुणवान् । मुक्तवान् । सुपयाः । वेधा । चद्रमा ।
अम्वादेरिति किं ? पिंडम । चर्मव । इषुमस्या-
स्तीति इष्यः । अकाधित्वेव हे भवन् । हे सुपयः ।

इस्य अल्पस्योः किङ्कति ॥ १२ ॥ अस-
कस्य गोरुको दीर्भवति झलादौ किङ्कति कौ
च परतः । शत । शशातः । दात । ददान्तः । तात ।
ततातः । प्रतान् । प्रशान् । प्रदानाकस्येति किं ?
पकिः । झलक्योरिति किं ? शम्यते । दम्यते । किङ्-
कति किं ? यथा ।

*इन्यच्चां सनि ॥ १३ ॥ हतेरिणोगिङादेशस्य
गमेरजतानां च दीर्भवति झलादौ सनि परतः ।
जिघांसति । जिघांस्यते । अभिजिघांस्यते । अधि-
जिघांसते । चिचीयति । चिकीर्षति ।

तनो वा ॥ १४ ॥ तनोतेः सनि झलादौ
वा दीर्भवति । तितासति । तितसति । झलीति
किं ? तितनिपति ।

क्रमः क्तिव ॥ १५ ॥ क्रमः क्तिव त्वे वा दी-
र्भवति । कृत्वा । क्रात्वा । शलादादित्वेव
कमित्वा ।

श्वः शृङ्गः च ॥ १६ ॥ पोष्टकारवधारयो

शूठावादेशो स्त* दसजे शलादौ किति कौ
च परत । प्रश्नः विश्रः । पृष्ट । पृष्टवान् ।
पृष्ट्वा । पृष्टिः । शब्दमाष्ट । श्योमा । स्यूतः ।
स्यूतवान् । स्यूत्वा । स्यूति । पटम्पू ।
धूनः । धूतवान् । धूत्वा । धूतिः । अक्षधुवौ ।
अक्षधुवौ, अक्षधुवः । हिरण्यधुः । हिरण्यधुवौ ।
हिरण्यधुव ।

एवर्त्तरभिष्यविमवां बोहो ॥ १७ ॥
एवगदीनां वसरम्योरुश्च ऊर्ध्ववति दक्षणादौ
कौ च । जूर्ति । जू । जुरौ । जुरः । तूर्ति ।
तूः । तुरौ । तुरः । तूर्ण । तूर्णवान् । शोमा ।
शूत । शूतवान् । शूः श्रुयौ । श्रुवः । ऊतिः ।
ऊ । उवौ । उवः । मूर्तिः । मू । मुवौ । मुव ।
र ख ॥ १८ ॥ रेफात्परयो ह्रवो* ख
भवति । हुर्डा—हूर्णः । हूर्णवान् । हू । हुरौ । हुरः
हूर्ति । मूर्डा—मूः । मुरौ मुरः । मूर्त । मूर्तवान् ।
मूर्ति । तुर्वी—तूर्ण । तूर्णवान् । तू । तुरौ ।
मुर* । बुर्वी—धू । धुरौ । धुर । धूर्ण ।
धूर्णवान् । धूर्ति ।

*ईदीटः ॥ १९ ॥ इट परस्य ईटि परे अर्थात्
से ख भवति । अदेवीत् । असेवीत् । अको-
पीत् । अमोपीत् । ईटीति किं ? अलविपु । इट
इति किं ? अकोपीत् ।

*असिद्धोऽत्राभादयुग्वुक ॥ २० ॥ असिद्ध
भयत्यामाच्छास्त्र अत्र शास्त्रे युग्वुग्वर्जिते क
र्तव्ये।एधि, शाधि इत्यत्र एत्वशाभावयो कृतयो
शकृत्क्षण धित्वमप्राप्तमसिद्धत्वात् भवति । जही
त्यत्र जभावे कृतेऽतो हेरुष प्राप्तः सिद्धत्वावाप्तिः ।
अत्रेति किं ? अमाजि । एधि नख नासिद्ध ।
आभादिनि किं ? रराधिब । रराधिम । एच्छे
नुम्नासिद्ध । अयुग्वुगिति किं ? उपादिदीये ।
मगूत् । यणि उवि च कर्तव्ये युग्वुकौ नासिद्धौ ।

*आम्रः ख ॥ २१ ॥ आत्परम्य नकारस्य
ख भवति । व्यनाकि धर्म । भनाकि पाप ।
आविति किं ? नदनः । सानुबधमहण किं ?
यत्नानां ।

हलुड* सिद्धित्वनिदितः ॥ २२ ॥ हलुडो
नकारस्य ख भवति अनिदितो गो सिद्धिति परे ।
ध्वस्त । ध्वस्तवान् । दनीध्वस्यते । मूम्यते ।
सनीमूम्यते । हलुप्रहण किं ? नीत । उड, इति
किं ? नद्धः । किङ्गीति किं ? ध्वसित्वा ।
मूसित्वा । अनिदित इति किं ? शक्यते । शाश-
क्यते । मश्यते । मामक्यते ।

+फप्लगोंगविहारोपतापे ॥ २३ ॥ फप्ल-
ग्योर्नेल भवति अगधिकारोपतापयोः सिद्धिति ।
विरूपित । विलगित । विकपितो विलगितोऽन्यत्र ।

गमहन्जन्ग्वन्धसोऽनादि ॥ २४ ॥
गमादीना हलुड, ख भवति किङ्गीति अनुहपरे ।
जम्गतुः । जप्तुः । जधुः । जज्ञे । जज्ञाते ।
जज्ञिरे । चखनतु* । चखनुः । जक्षतु । जक्षु ।
अनडीति किं ? जगमत् । अधसत् ।

*दशसजः शपि ॥ २५ ॥ दशिसज्योर्नेल
भवति शपि परे । दसति । दशत । दशति ।
सजति । सजत* । सजति ।

रजेः ॥ २६ ॥ रजेर्नेकारम्य शपि परत ख
भवति । रजति । रजत ।

णौ मृगरमणे ॥ २७ ॥ रजेर्नेम्य णौ परे
ख म्यात् मृगरमणार्थे । रजयति मृगान् व्याध ।
मृगरमण इति किं ? रजयति समा नट ।

घाधि भावकरणे ॥ २८ ॥ रजेर्नेल भवति
भावे करणे च घाजि परत* । रजन रज्यतेऽनेन
वा राग* भावकरण इति किं ? रज्यतेऽस्मिन्निति रग* ।

स्यदो जवे ॥ २९ ॥ स्यदेर्घनि नखमनप
च निपात्यते जवेऽर्थे । शास्यदः । अश्रमास्यदः ।

जव इति किं ? घृतम्यदः ।

* दशनायोदैर्धौघमश्रयहिमश्रयाः ॥३०॥

दशनादयो िपात्यतेऽनद्यादौ परतः । दशनः ।
दर्शनेन । अयोदः । उदैर्धभि नख । एघः ।
इधेर्धभि नखैर्धौ । औघः । उदैर्धभि नखैर्धौ ।
प्रश्रयः । हिमश्रयः । प्राहिमाभ्या अश्रेर्धभि नखमै-
यमायो निपात्यौ ।

नाञ्चोर्ज्व ॥३१॥ अवे पूजामार्थे नख
न भवति । अचितः श्वातिनाथः । अचितवान् ।
जिन । अचित्वा गुरुन् गतः । अर्च इति किं ?
उदक्तमुदफ कृपात् ।

स्त्वि स्फदस्यदोः ॥३२॥ अनयोः क्त्वा
परे नख न स्यात् । स्फत्त्वा । त्यत्त्वा । क्त्वी-
ति किं ? प्रम्कथ । प्रत्यथ ।

* नशजोर्वा ॥ ३३ ॥ नशेर्जकारातस्य च
क्त्वि परे नख वा स्यात् । नष्ट्वा । नष्ट्वा । रक्त्वा
रक्त्वा । भक्त्वा । भक्त्वा ।

भजेर्वा ॥ ३४ ॥ भजेर्वा परत* नख वा
स्यात् । अभाजि । अभजि पाप मुनिना ।

* शासोऽहलीत् ॥ ३५ ॥ शासो गोरुदः
इद्भवति अडि हलादौ च किं इति परतः ।
आशिपत् । शिष्ट* । शिष्टवान् । शिष्ट्वा । शिष्टिः ।
शिष्यः । शिष्य* । अहलीति किं ? शशा-
सत्तु । शशासु* ।

कौ ॥ ३६ ॥ शास उड* कावित्व स्यात् ।
आर्यशीः ।

शा हौ ॥ ३७ ॥ शासः शा इत्ययमादे-
शो भवति हौ परे । प्रशाधि । अनुशाधि ।

हतेर्जः ॥ ३८ ॥ हतेर्ज इत्ययमादेशो
भवति हौ परत* । जरि मन्थु पाप वा ।

* हन्मन्यमरमन्मगम्बनावितनादेर्ह्रस्व शक्ति
॥ ३९ ॥ हनादीना वनतेस्तनादीना च श्लादौ

किं इति परे ङस् स्यात् । हतः । २०
हत्वा । हतिः । मतः । मतवान् । मत्वा ।
यतः । यतवान् । यत्त्वा । यति । २१
वान् । रत्त्वा । रति । नतः । नतवान् ।
नति । गत । गतवान् । गत्वा ।
वतः । वतवान् । वत्वा । वति । तत ।
वान् । तत्त्वा । ततिः । क्षतः । क्षतवान् ।
क्षति । क्षितः । क्षितवान् । क्षित्वा ।
ऋत । ऋतवान् । ऋत्वा । ऋतिः ।
तृतवान् । तृत्वा । तृति । घृतः । २२
घृत्वा । घृतिः । वतः । वतवान् । वत्वा ।
हनादीनामिति किं ? तातः । दात ।
किं ? हन्यते । मन्यते ।

प्ये ॥ ४० ॥ हनादीना प्ये परे
भवति । प्रहत्य । प्रमत्य । प्रतत्य । प्रघत्य
प्रक्षत्य ।

वा मः ॥ ४१ ॥ हनादीना माताना
परे ङस् वा भवति । नियत्य, नियम्य ।
वियम्य । प्रणत्य, प्रणम्य । आगत्य, आगम्य
* गमादीना कौ ॥ ४२ ॥ एपा ङस्
कौ परत । जनगत् । कलिगगत् ।
मुनय* । सयत् । सुमत् । परीतत् । सुसत्
न क्तिचि दीश्च ॥ ४३ ॥ हनादीना
परे ङस् दीश्च न भवति । हन्यादिति हतिः ।
मतिः । यतिः । रति । नतिः । गति । सतिः ।

वन्या* ॥ ४४ ॥ ङातस्य गोः वनि परे
आत्व भवति । विजावा । अमेगावा, दधिक्रावा ।
जन्सन्खना ॥ ४५ ॥ एपा ङस् श्लादौ
किं इत्याकारादेशो भवति । जातः । जातवान् ।
जात्याजाति* । सातः । सातवान् सात्वा । सातिः ।
खात* । खातवान् । खात्वा । खातिः ।

सनि ॥ ४६ ॥ जनादीना सनि जनादौ

आत्वं न्यात् । सिपासति । शरीति किं । जिज-
निपते । सिमनिपति । चिखनिपति ।

ये वा ॥ ४७ ॥ तेपा यकारे कित्यात्वा वा
स्यात् । जायते । जन्यते । जाजायते । जन-
न्यते । सायते । मन्यते । सासायते । ससम्यते
खायते । खायते । चाम्बायते । चखन्यते ।

तनेर्यकि ॥ ४८ ॥ तनोतेर्यकि आत्वं वा
स्यात् । तायते । तन्यते ।

सन क्तिचि ख च ॥ ४९ ॥ सन* सभाञ्च
वा स्यात् क्तिचि परत । सतिः सातिः सति ।

अगे ॥ ५० ॥ अगे इत्ययमाधिकारो ज्ञेय ।
वक्ष्यति—हलो यः । बेभिदिता । बेभिदितु ।
अग इति किं । बेभिद्यते । बेभिद्यते ।

* अस्जरसोऽर् ॥ ५१ ॥ अस्जे* फेमकारयो-
रगेऽर् भवति वा । भूय । भर्ष । भृष्टु । भृष्टुं
भर्ष्य । भृष्ट्य । भर्जन । भज्ज । भर्ग । भज्ज ।

* दरिद्र ख लुङि ॥ ५२ ॥ दरिद्रात् ख
वा न्यात् लुङि परत । अदग्निद्रात् । अदग्निद्रासात्

अस्मन्बुण्णवने ॥ ५३ ॥ दरिद्रातेरग ख
स्यात् । सभारादिसन बुण्ण ण्वु अनट च विहाय

दरिद्रात् । दरिद्रते । अस्मन्बुण्णवने इति किं ।
दिविरद्रासति । दरिद्रायको भजति । दरिद्रा

यक । दरिद्राण । सकारादिविशेषण सन किं ।
दिविरद्रिपति ज्ञापनमिदमेव दरिद्राते सनीह्वि-
कल्पस्य ।

हलो यः ॥ ५४ ॥ हलः परस्य यकारस्य
ख भवत्यगे परत । बेभिदिता । बेभिदितु ।

बेभिदितव्य । मरीमृजिता । मरीमृजकः । हल
इति किं । कङ्कयिता । लोळयिता ।

वा क्य ॥ ५५ ॥ इत् क्यञ्चक्यकोः
ख वा स्यात् अगे परत । समिधिता । समि-
धिता । समिधितु । समिधितु । दृषदिता ।

दृषदिता । दृषदिनु । दृषदितु । दृषदितव्य ।
दृषदितव्य ।

* अतः ॥ ५६ ॥ अकारान्तस्य ख भवत्यगे
परतः । चिकीर्षिता । चिकीर्षितु । चिकीर्षि-
तव्य । प्रचिकीर्ष्य ।

णेः ॥ ५७ ॥ णेः ख भवत्यगे परत ।
अततक्षत् । कार्यते । कारण । कारकः ।

ते सेटि ॥ ५८ ॥ तमत्रके सेटि परे
णे ख भवति अगे परतः । कारितः ।

कारितयान् । हारितः । हारितवान् । गणित ।
लक्षित । नियमार्योऽय यौग । त एव सेटि

नान्यस्मिन् । कारयिता । हारयिता ।

* नामतास्वान्येतौ ॥ ५९ ॥ आमादिषु
परतो णे ख न स्यात् । कारयाचकार ।

हारयाचकार । गडयत* । मडयतः । स्पृह-
याह । मटयाय्यः । स्तनयितुः । गदयितु ।

प्येऽय विपूर्वात् ॥ ६० ॥ विपूर्वाद
वर्णाद् परस्य णेरयादेशो भवति प्ये परत

प्रकथ्य । प्रशम्य । प्रवेगिद्व्य । प्य इति
किं । प्रवेगिद्व्य । विपूर्वादिति किं । प्रति

पाद्य गत* ।

वाऽऽप. ॥ ६१ ॥ आपः परस्य णेरय
भवति वा प्ये परे । प्राप्य । प्राप्य ।

क्षेर्दी. ॥ ६२ ॥ शे. प्ये परे दीर्भवति ।
प्रक्षीय । परिक्षीय ।

तेऽण्ये ॥ ६३ ॥ अण्यार्थे तस्ये क्षेर्दीर्भ
वति । क्षीणो देवदत्त* । अक्षीणो यशदत्तः ।

अण्य इति किं । क्षित्तमस्य ।
वा दैन्याक्रोशे ॥ ६४ ॥ क्षेर्वा दीर्भवति
दैन्ये आक्रोशे च तेऽण्ये परत । क्षितोऽय ।

क्षीणोऽय । क्षितोऽसि जास्म । क्षीणोऽसि जास्म ।
* सिस्समीयुत्तामा बौ ग्रहाश्चन्द्रश्चो म्दि ॥

॥ ६५ ॥ म्रष्टेरजतेभ्यो हनदृशभ्यां च परेषां
स्यादीनां ऋवर्धे जिड ना स्यात् । मप्रादिपातां ।
अग्रहीपाता । ग्राहिष्यते । ग्रहीष्यते । ग्राहि-
षीष्ट । ग्रहीषीष्ट । ग्राहिता । ग्रहीता । अग्ला-
यिपातां । अग्लासातां । ग्लायिष्यते । ग्लास्यते ।
ग्लायिषीष्ट । ग्लासीष्ट । ग्लायिता । ग्लाताभचायि-
पाता । अचेपाता । अस्ताविपातां । अस्तो-
पातां । चायिष्यते । चेप्यते । स्तानिष्यते ।
स्तोष्यते । अघानिपाता । अहसातां । अबधि-
पाता । धानिष्यते । हनिष्यते । धानिषीष्ट । नधि-
षीष्ट । धानिता । हता । अवर्शिपातां । अव-
क्षातां । दर्शिष्यते । द्रक्ष्यते । दर्शिषीष्ट ।
द्रक्षीष्ट । दर्शिता । द्रष्टा । स्यादीनामिति किं ।
ददे दान । लवितव्यः केदार । ऋविति किं ।
लविष्यति केदार । पविष्यति यवराशि । प्रहा-
दिप्रहण किं । पक्ष्यते ओदन ।

दीडोऽञि क्ङिति युक्त ॥ ६६ ॥ दीडः क्ङित्यजा-
दौ परे युगागमो भवति । उपदिदीये । उपदिदीये ।
उपदिदीयाते । उपदिदीयिरे । अचीति किं । उप-
दीयते । क्ङितीति किं । उपदान ।

इटि चात्स ॥ ६७ ॥ इट्यजादौ च क्ङि-
त्यगे परे आकारातस्य ख भवति । पपिथ ।
जलिथ । पपु । पपु । आहत् । प्रपा ।

ईषे ॥ ६८ ॥ आकारातस्य ये परे ईत्वं
भवति । देय । धेय । स्वेय ।

भुमास्यागापाहाकसा हलि ॥ ६९ ॥ एषा
हलादौ क्ङिति ईद् भवति । दीयते । देदीयते ।
धीयते । देधीयते । धीत वत्सेन । गीयते । मेमीयते ।
स्थीयते । तेष्ठीयते । गीयते । नेगीयते । गीत ।
गीतवान् । पीयते । पेपीयते । पीत । पीतवान् ।
पीत्वा । हीयते । हीनः । हीनवान् । अवसीयते ।
अवसेपीयते । हलीति किं । वदतुः ।

लिङ्चेत् ॥ ७० ॥ भ्वादीनामेद्भवति
परे । देयात् । घेयात् । मेयात् ।
गेयात् । पेमात् । हेयात् । अवसेयात् ।

वाऽस्थः स्फादेः ॥ ७१ ॥
स्फादेः स्वाहीनस्य लिङ्चेद्वा स्यात् ।
ग्यामात् । ग्लेयात् । ग्लयात् । स्नेयात्
स्नायात् । अस्थ इति किं । स्नेयाद् ।
देरिति किं । पायात् ।

न प्ये ॥ ७२ ॥ भ्वादीनामीत्वं न
प्ये परे । प्रदाय । प्रधाय । प्रमाय । प्रस्थाय
प्रगाय । प्रपाय । अवहाय । अवसाय ।

वेमेढः ॥ ७३ ॥ मेढः प्ये इत्वं
अपमित्य । अपमाय ।

*लुङ्कृलृक्कृमाङाऽट् ॥ ७४ ॥
भवति लुङादिषु परत माङयोग निहाय
अकार्पात् । अकरोत् । अकरिष्यत् । अहार्पात्
अहरत् । अहरिष्यत् । ऐक्षिष्ट । ऐक्षत । ऐ-
ष्यते । औञ्जीत् । औञ्जत् । औञ्जिष्यत्
अमादा इति किं । मा हार्पात् । मा भवान्
र्पात् । मा स्म करोत् । मेक्षिष्ट । मा स्मेक्षत ।
मोञ्जीत् । मानिरसीत् । मास्म निरटीत् । मा-
सानिरटत् । अग इति निवृत् ।

*इल्डलुधुभ्रुवोऽचीडुव्यो ॥ ७५ ॥ एषां
इवर्णोर्वर्णयोर्युवौ स्तः अजादौ परे । माप्नु-
वति । शक्नुवति । चिक्षियतुः । चिक्षिधु ।
वृप्नुवतुः । वृप्नुवुः । भ्रुवौ । भ्रुवः । इड्नु
इति किं । चिचति । सुचति । अचीति किं ।
नी । ख ।

चस्यास्वे ॥ ७६ ॥ चस्य व्योः इयुवौ स्तः
अस्तेऽञि परतः । इयर्षि । इयर्ष । इयूति ।
इमेप । उवोप । अस्व इति किं । ईषतुः ।
ईषु । ऊषतुः । ऊषु ।

शूलावादेशौ स्तः कसजे शलादौ किति कौ
च परत । मदनः विश्वः । पृष्ट । पृष्टवान् ।
पृष्ट्वा । पृष्टिः । शब्दमाट् । श्योमा । स्यूतः ।
स्यूतवान् । स्यूत्वा । स्यूति । पटस्यू ।
घृतः । घृतवान् । घृत्वा । घृतिः । अक्षघृ ।
अक्षघुवौ, अक्षघुवः । हिरण्यघृ । हिरण्यघुवौ ।
हिरण्यघुव ।

एवस्त्त्रश्रिण्याधिर्मां बोदो ॥ १७ ॥
ज्वगदीना वकारम्योऽथ ऊर्ध्ववति दशलादौ
कौ च । जूर्ति । जू । जुरौ । जुरः । तूर्ति ।
तू । तुरौ । तुरः । तूर्ण । तूर्णवान् । श्रोमा ।
श्रूतः । श्रूतवान् । श्रूः श्रुतौ । श्रुनः । अतिः ।
ऊ । उवौ । उवः । मूर्तिः । मू । मुवौ । मुव ।

र ख ॥ १८ ॥ रेकात्परयो ह्रवोः ख
भवति । हुर्डा-हूर्णः । हृणगान् । हू । हुरौ । हुरः
हूर्ति । मूर्डा-मू । मुरो मुरः । मूर्त । मूर्तवान् ।
मूर्ति । धूर्वा-तूर्ण । तूर्णवान् । तू । तुरौ ।
तुरः । धूर्वा-धू । धुरौ । धुरः । धूर्ण ।
धूर्णवान् । धूर्ति ।

*ईदीट् ॥ १९ ॥ इट् परस्य इटि परे अर्थात्
से ख भवति । जदेवीत् । असेवीत् । अको
पीत् । अमोषीत् । ईदीति किं ? अलविषु । इट
इति किं ? अकोपीत् ।

*असिद्धोऽत्राभादयुग्वुक् ॥ २० ॥ असिद्ध
भवत्यामाच्छास्त्र अत्र शास्त्रे युग्युग्वर्जिते क
र्तव्योपधि, शाधि इत्यत्र एवशाभावयो कृतयो
अलक्षण पितृमप्राप्तमसिद्धत्वात् भवति । जही-
त्यत्र जभावे कृतेऽनो हेरुप् प्राप्तः सिद्धत्वावाप्तिः ।
अत्रेति किं ? अभाजि । एपि नरा नासिद्ध ।
आभादिति किं ? ररधिष । रगधिष । एच्छे
नुम्नासिद्ध । अयुग्युगिति किं ? उपादिदीये ।
यग्नः । यणि उवि च कर्तव्ये युग्युक् नसिद्धो

‘आन्नः ख ॥ २१ ॥ आत्परम्य नकारस्य
ख भवति । व्यनाक्ति धर्म । भनाक्ति पाप ।
आदिति किं ? नदनः । सानुबधमहण किं ?
यलाना ।

हलुङ् किङ्त्विनिदितः ॥ २२ ॥ हलुङो
नकारस्य ख भवति अनिदितो गो किङ्त्विपे ।
ध्वन्त । ध्वन्तवान् । दनीध्वस्यते । स्म्यते ।
सनीस्यस्यते । हलमहण किं ? नीत । उङ् इति
किं ? नद्धः । किङ्त्वीति किं ? ध्वसित्वा ।
सूसित्वा । अनिदित इति किं ? शक्यते । शाश-
क्यते । भक्यते । मामक्यते ।

+कपलर्गोऽगधिकारोपतापे ॥ २३ ॥ कपिल-
ग्योर्नख भवति अगधिकारोपतापयोः किङ्त्वि ।
विकपित । विलगित । विकपितो विलगितोऽप्यत्र ।

गमहनजनखन्धसोऽनादि ॥ २४ ॥
गमादीना हलुङः ख भवति किङ्त्वि अनङ् परे ।
जग्मतुः । जग्मतु । जघ्नुः । जज्ञे । जज्ञाते ।
जज्ञिरे । चखनतुः । चखनुः । जक्षतु । जक्षुः ।
अनङीति किं ? अगमत् । अघसत् ।

*दशसजः शपि ॥ २५ ॥ दशिसज्योर्नख
भवति शपि परे । दजति । दशत । दशति ।
सजति । सजतः । सजति ।

रजेः ॥ २६ ॥ रजेर्नकारस्य शपि परत ख
भवति । रजति । रजत ।

णौ मृगरमणे ॥ २७ ॥ रजेर्नम्य णौ परे
ख स्यात् मृगरमणार्थे । रजयति मृगान् व्याध ।
मृगरमण इति किं ? रजयति समा नट ।

घाभि भावकरणे ॥ २८ ॥ रजेर्नख भवति
भावे कारणे च घाभि परतः । रजन रज्यतेऽनेन
वा रागः भावकरण इति किं ? रज्यतेऽस्मिन्निति रग ।

स्यदो जवे ॥ २९ ॥ स्यदर्धेति नखमनप
च निपाज्यते जवेऽर्थे । ग्रास्यदः । अभागोऽस्यदः ।

नव इति किं ? घृतम्यदः ।

* दशनादौदैर्धौघप्रश्रयहिमश्रयाः ॥३०॥

दशनादयो निपात्यतेऽनडादौ परतः । दशनः ।
दशेर्नल । अयोदः । उदैर्धेभि नल । एषः ।
इधेर्धेभि नलैषौ । औघः । उदैर्मनि नलैषौ ।
प्रश्रयः । हिमश्रयः । प्रहिमाम्या श्रधेर्धेभि नलमै-
मभायौ निपात्यौ ।

नाऽचोऽर्च्ये ॥३१॥ अच पूजायामर्थे नल
न भवति । अचितः शातिनाथः । अचितवान् ।
जिन । अचित्वा गुरुन् गतः । अर्च इति किं ?
उदक्तमुदक कृपात् ।

क्त्व स्तुदस्यदोः ॥३२॥ अनयोः क्त्वा
परे नल न स्यात् । न्क्त्वा । न्यक्त्वा । मत्वी-
ति किं ? प्रस्कथ । प्रत्यथ ।

* नशजोर्वा ॥ ३३ ॥ नशेर्जकारातस्य च
क्त्व परे नल वा स्यात् । नष्ट्वा । नष्ट्वा । रक्त्वा
रंक्त्वा । भवत्वा । भवत्वा ।

भजेर्वा ॥ ३४ ॥ भजेर्वा परतः नल वा
स्यात् । अभजि । अभजि पाप मुनिना ।

* शासोऽहलीत् ॥ ३५ ॥ शासो गोरुहः
इद्भवति अडि हलादौ च क्तिङ्ति परतः ।
आशिपत् । शिष्टः । शिष्टवान् । शिष्ट्वा । शिष्टिः ।
शिष्यः । शिष्यः । अहलीति किं ? शशा-
सत् । शशासुः ।

कौ ॥ ३६ ॥ शास उटः काक्त्व स्यात् ।
आर्यसीः ।

शा हौ ॥ ३७ ॥ शासः शा इत्ययमादे-
शो भवति हौ परे । प्रशाधि । अनुशाधि ।

हतेर्ज ॥ ३८ ॥ हतेर्ज इत्ययमादेशो
भवति हौ परतः । जरि मयु पाप वा ।

* ह मन्यमरमनमगमवनातितनादेर्हल
॥ ३९ ॥ हनादीना वनतेस्तनादीना च शलादौ

क्तिङ्ति परे ङल स्यात् । हतः । हतवान् ।
हत्वा । हतिः । मतः । मतवान् । मत्वा । मतिः
यतः । यतवान् । यत्वा । यति । रतः । रत-
वान् । रत्वा । रति । नतः । नतवान् । नत्वा
नति । गत । गतवान् । गत्वा । गति ।
वतः । वतवान् । वत्वा । वति । तत । तत-
वान् । तत्वा । ततिः । क्षतः । क्षतवान् । क्षत्वा ।
क्षति । क्षितः । क्षितवान् । क्षित्वा । क्षितिः ।
ऋत । ऋतवान् । ऋत्वा । ऋतिः । नृत ।
नृतवान् । नृत्वा । नृति । घृतः । घृतवान् ।
घृत्वा । घृतिः । वतः । वतवान् । वत्वा । वति
हनादीनामिति किं ? तातः । दात । शलीति
किं ? हन्यते । मन्यते ।

प्ये ॥ ४० ॥ हनादीना प्ये परे ङल
भवति । प्रहत्य । प्रमत्य । प्रतत्य । प्रघत्य ।
प्रक्षत्य ।

वा मः ॥ ४१ ॥ हनादीना गाताना प्ये
परे ङल वा भवति । नियत्य, नियम्य । वियत्य,
वियम्य । प्रणत्य, प्रणम्य । आगत्य, आगम्य ।

* गमादीनां कौ ॥ ४२ ॥ एषा ङल भवति
कौ परत । जनगात् । कलिंगगात् । मोक्षगतो
मुनयः । सयत् । सुमत् । परीतत् । सुसत् ।

न क्तिचि दीक्ष ॥ ४३ ॥ हनादीनां क्तिचि
परे ङल दीक्ष न भवति । हन्यादिति हतिः ।
मतिः । यतिः । रतिः । नतिः । गति । ततिः ।

वन्त्याः ॥ ४४ ॥ वन्तस्य गोः वनि परे
आत्व भवति । विजावा । अग्रेगावा, दधिक्रावा ।

जन्सन्खनां ॥ ४५ ॥ एषा ङल शलादौ
क्तिङ्त्याकारोदेशो भवति । जात । जातवान् ।
जात्वा । जातिः । सातः । सातवान् । सात्या । सातिः ।
खातः । खातवान् । खात्वा । खातिः ।

सनि ॥ ४६ ॥ जनादीनां सनि श्लादौ

आत्स्व स्यात् । सिपासति । श्लीति किं । जिज
निपते । सिसनिपति । चिस्निपति ।

ये वा ॥ ४७ ॥ तेषा यकारे कित्यात्स्व वा
स्यात् । जायते । जन्यते । जाजायते । जज
न्यते । सायते । सन्यते । सासामते । ससन्यते
खायते । खायते । चाखायते । चसन्यते ।

तनेर्यकि ॥ ४८ ॥ तनोतेर्यकि आत्स्व वा
स्यात् । तायते । तन्यते ।

सन क्तिचि स्व च ॥ ४९ ॥ सन* समाश्च
वा स्यात् क्तिचि परतः । सतिः सातिः सतिः ।
अगे ॥ ५० ॥ अगे इत्ययमाधिकारो ज्ञेयः ।
बक्ष्यति-हलो यः । बेभिदिता । बेभिदितु ।
अग इति किं । बेभिषते । बेभिषते ।

* भ्रस्त्ररसोऽर् ॥ ५१ ॥ भ्रस्त्रे* फेमकारयो
रगेऽर् भवति वा । भृष्टा । भर्षा । भ्रष्टु । भर्षु
भर्ष्य । भ्रष्टव्य । भर्जन । भ्रज्जन । भर्गः भ्रज्ज ।

* दरिद्र रय लुटि ॥ ५२ ॥ दरिद्राते रा
वा स्यात् लुटि परत । अदरिद्रात् । अदरिद्रासात्
अस्मन्नुण्वन्ने ॥ ५३ ॥ दरिद्रातेरय स्व
स्यात् सकारादिसन वुण णु अनट च विहाय
दरिद्राय । दरिद्राते । अस्मन्नुण्वन् इति किं ।
दिदरिद्रासति । दरिद्रायको भ्रजति । दरिद्रा
यक । दरिद्राण । सकारादिविशेषण सन किं ।
दिदरिद्रिपति शापनादिदमेव दरिद्राते सनीड्वि-
कल्पस्य ।

हलो य ॥ ५४ ॥ हलः परस्य यकारस्य
स्व भवत्यगे परत । बेभिदिता । बेभिदितु ।
बेभिदितव्य । मरीमृचिता । मरीमृजकः । हल
इति किं । कङ्कयिता । लोळयिता ।

वा क्य ॥ ५५ ॥ हल क्यञ्चन्यकोः
स्व वा स्यात् अगे परत । समिधिता । समि
धिता । समिधितु । समिधितु । दृषदिता ।

दृषदिता । दृषदितु । दृषदितु । दृषदितव्य ।
दृषदितव्य ।

* अतः ॥ ५६ ॥ अकारात्तस्य स्व भवत्यगे
परतः । चिकीर्षिता । चिकीर्षितु । चिकीर्षि
तव्य । प्रचिकीर्ष्य ।

णेः ॥ ५७ ॥ णेः स्व भवत्यगे परत ।
अततक्षत् । कार्यते । कारण । कारकः ।

ते सेटि ॥ ५८ ॥ तसगुक्ते सेटि परे
णे स्व भवति अगे परतः । कारितः ।
कारितवान् । हारितः । हारितवान् । गणित ।
कक्षित । नियमार्थोऽयं योगः त एव सेटि
नान्यस्मिन् । कारयिता । हारयिता ।

* नामात्स्ववायेत्नौ ॥ ५९ ॥ आमादिषु
परतो णे रा न स्यात् । कारयाचकार ।
हारयाचकार । गडयतः । मडयतः । स्पृष्ट
यालु । महयाय्यः । स्तनयितुः । गदयितु ।
प्येऽयं विपूर्वात् ॥ ६० ॥ विपूर्वाद्-
वर्णाद् परस्य णेरयादेशो भवति प्ये परत
प्रकथय्य । प्रशमय्य । प्रवेभित्वय्य । प्य इति
किं । प्रवेभित्वय्य । विपूर्वादिति किं । प्रति
पाद्य गत* ।

वाऽऽप्यः ॥ ६१ ॥ आप, परस्य णेरस्य
भवति वा प्ये परे । प्रापय्य । प्राप्य ।

क्षेर्दा । ॥ ६२ ॥ क्षेः प्ये परे दीर्भवति ।
प्रक्षीय । परिक्षीय ।

तेऽप्ये ॥ ६३ ॥ अप्यार्थे तस्ये क्षेर्दीर्भ-
वति । क्षीणो देववृत्त* । अक्षीणो यज्ञदत्तः ।
अप्य इति किं । क्षितमस्य ।

त्रा दैन्याक्रोशे ॥ ६४ ॥ क्षेर्वा दीर्भवति
दैन्ये आक्रोशे च तेऽप्ये परत* । क्षितोऽय ।
क्षीणोऽय । क्षितोऽसि जान्म । क्षीणोऽसि आस्म ।
* सिस्वसीयुत्तासा कौ ग्रहाद्दृष्टो भिद् ॥

॥ ६५ ॥ ग्रहेरजतेभ्यो हृद्दृश्या च परेषा
स्यादीनां ङावर्धे जिङ्ग मा स्यात् । अग्राहिपाता ।
अग्रहीपाता । ग्रादिप्यते । ग्रहीप्यते । ग्राहि-
षीष्ट । ग्रहीषीष्ट । ग्राहिता । ग्रहीता । अग्रा-
यिपाता । अग्रासाता । ग्रायिप्यते । ग्रास्मते ।
ग्रायिषीष्ट । ग्रासीष्ट । ग्रायिता । ग्राता । अग्रायि-
पाता । अग्रेपाता । अस्ताविपाता । अस्तो-
पाता । चायिप्यते । चेप्यते । स्ताविप्यते ।
स्तोप्यते । अघानिपाता । अहसाता । अवाधि-
पाता । घानिप्यते । हनिप्यते । घानिषीष्ट । बधि-
षीष्ट । घानिता । हता । अदर्शिपाता । अह-
क्षाता । दर्शिप्यते । द्रश्यते । दर्शिषीष्ट ।
द्रक्षीष्ट । दर्शिता । द्रष्टा । म्वादीनामिति किं '
ददे दान । लवितन्मः केदार । ङाविति किं '
लविप्यति केदार । पविप्यति यवराशि । ग्रहा-
दिग्रहण किं ' पक्ष्यते ओदनः ।

दीदोऽवि किङ्गिति युक् ॥ ६६ ॥ दीङ्ङुक्कित्यजा-
दौ परे युगागमो भवति । उपदिदीयेषे । उपदिदीये ।
उपदिदीयाते । उपदिदीयिरे । अचीति किं ' उप-
दीयते । किङ्गति किं ' उपदान ।

इटि चात्स्ल ॥ ६७ ॥ इट्यजादौ च किङ्-
त्यग्रे परे आकारांतस्य स्ल भवति । पपिथ ।
जग्लिथ । पपत्तु । पपु । आहत् । प्रपा ।

इथे ॥ ६८ ॥ आकारांतस्य ये परे ईत्वं
भवति । देय । घेय । स्थेय ।

भुमास्यागापाहावसा हन्ति ॥ ६९ ॥ एषा
ह्लादं किङ्गिति ईद् भवति दीयते । देदीयते ।
धीयते । देषीयते । धीत वत्मेन । मीयते । मेमीयते ।
स्थीयते । तेष्ठीयते । गीयते । जेमीयते । गीत ।
गीतवान् । पीयते । पेपीयते । पीत । पीतवान् ।
पीत्वा । दीयते । दीनः । दीनवान् । अवसीयते ।
अवसेपीयते । हर्लानि किं ' ददत्तु ।

लिङ्गेत् ॥ ७० ॥ म्वादीनामेद्भवति लिङि
परे । देयात् । घेयात् । मेयात् । स्थेयात् ।
गेयात् । पेयात् । हेयात् । अवसेयात् ।

वाऽस्थः स्फादेः ॥ ७१ ॥ आकारांतस्य
स्फादेः स्वादीनस्य लिङ्गेद्वा स्यात् । ग्लेयात् ।
ग्लयात् । ग्लेयात् । ग्लयात् । स्तेयात् ।
स्नायात् । अस्थ इति किं ' स्मेयाद् । स्फा-
देरिति किं ' पायात् ।

न प्ये ॥ ७२ ॥ म्वादीनामीत्वं न स्यात्
प्ये परे । प्रदाय । प्रपाय । प्रमाय । प्रस्थाय ।
प्रगम्य । प्रपाय । अवहाय । अवसाय ।

वेमेळः ॥ ७३ ॥ मेळः प्ये इत्वं मा स्यात् ।
अपमित्त्वं । अगमाय ।

* लुङ् लृङ् लृङ्गमाङाङ् ॥ ७४ ॥ गोरङागमो
भवति लुङादिषु परत माङ्योग विहाय ।
अकार्षीत् । अकरोत् । अकरिष्यत् । अहर्षीत् ।
अहरत् । अहरिष्यत् । ऐक्षीत् । ऐक्षत् । ऐक्षि-
प्यते । औञ्जीत् । औञ्जत् । औञ्जिष्यत् ।
अमाङा इति किं ' मा हार्षीत् । मा भवान् का-
र्षीत् । मा स्म करोत् । मेक्षीत् । मा स्मेक्षत् ।
मोञ्जीत् । मानिरसीत् । मास्म निरटीत् । मा-
स्मनिरदत्त । अग इति निवृत् ।

* हल्शुनुषु भ्रुवोऽञ्चोऽनुषो ॥ ७५ ॥ एषा
इवर्णोवर्णयोरिषुवौ स्तः अजादौ परे । मान्नु-
वति । शक्नुवति । चिक्षियत् । चिक्षियु ।
वृष्टुवत्तुः । वृष्टुवुः । भ्रुवौ । भ्रुवः । हल्शु
इति किं ' निवृत्ति । सुवति । अचीति किं '
नी । ङ् ।

चस्यास्वे ॥ ७६ ॥ चस्य प्योः इषुवौ स्तः
असेऽवि परतः । इयर्षि । इयर्त्त । इयुति ।
इयेष । उवोष । अस्व इति किं ' ईषुतुः ।
ईषु । ऊषु । ऊषु ।

आत्स स्यात् । सिपासति । श्लीति किं । जिज-
निषते । सिसनिपति । चिखनिपति ।

ये वा ॥ ४७ ॥ तेपा यकारे कित्यात्स वा
स्यात् । जायते । जन्यते । जावायते । जज-
न्यते । सायते । सन्यते । सासायते । ससन्यते
खायते । खन्यते । खाखायते । चखयते ।

तनेर्यकि ॥ ४८ ॥ तनोतेर्यकि आत्स वा
स्यात् । तायते । तन्यते ।

सन क्तिचि ख च ॥ ४९ ॥ सनः खमाश्च
वा स्यात् क्तिचि परतः । सति* सतिः सतिः ।

अगे ॥ ५० ॥ अगे इत्ययमाधिकारो ज्ञेय ।
वक्ष्यति—हलो यः । बेभिदिता । बेभिदिता ।
भग इति किं । बेभिद्यते । बेभिद्यते ।

* अस्जरसोऽर् ॥ ५१ ॥ अस्तेः केसकारयो
रगेऽर् भवति वा । भष्टा । भर्ष्टा । भष्टु । भर्ष्टु
भर्ष्टय । भूष्टय । भर्जन । भञ्जन । भर्ग* भञ्ज,
भदग्नि ख लुब्धि ॥ ५२ ॥ दरिद्राते. ख
वा स्यात् लुब्धि परतः । अरिद्रात् । अदरिद्रासात्

अस्मन्नुण्वन्ने ॥ ५३ ॥ दरिद्रातेरग ख
स्यात् सकारादिसा गुण णु अनट च विहाय
दरिद्रात् । दरिद्यते । अस्मन्नुण्वन्ने इति किं ।
दिदरिद्रासति । दरिद्रायको भजति । दरिद्रा-
यक । दरिद्राण । सकारादिनिशेषण सन किं ।
विशिश्रिपति जापरभिममेव दरिद्राते सनीद्वि-
कल्पम्य ।

हलो य. ॥ ५४ ॥ हलः परस्य यकारस्य
ख भवत्यगे परत । बेभिदिता । बेभिदितु ।
बेभिदित्य । मरीमृतिना । मरीमृजक. । हल
इति किं । कङ्क्षिता । ओद्धिता ।

वा क्य ॥ ५५ ॥ हल क्यञ्क्यङोः
स वा स्यात् अगे परत । समिधिता । समि-
धिता । समिधितु । समिधितु । दपदिता ।

दपदिता । दपदितु । दपधितु । दपदित्य ।
दपधित्य ।

* अतः ॥ ५६ ॥ अकारातम्य ख भवत्यगे
परतः । चिकीर्षिता । चिकीर्षितु । चिकीर्षि-
तय्य । प्रचिकीर्ष्य ।

णेः ॥ ५७ ॥ णेः ख भवत्यगे परत ।
अततक्षत् । कार्यते । कारण । कारकः ।

ते सेटि ॥ ५८ ॥ तसञ्ज्ञके सेटि परे
णे ख भवति अगे परतः । कारितः ।
कारितवान् । हारितः । हारितवान् । गणित ।
कक्षित । नियमार्थोऽय यौगः त एव सेटि
नान्यस्मिन् । कारयिता । हारयिता ।

* नामतात्वाद्येनौ ॥ ५९ ॥ आमादिषु
परतो णे ख न स्यात् । कारयाचकार ।
हारयाचकार । गडयतः । मडयतः । स्पृष्ट
यालु । महयाय्य* । स्तनयितुः । गदयितु ।

प्येऽर् धिपूर्वात् ॥ ६० ॥ धिपूर्वाद
वर्णाद् परम्य णेरयादेशो भवति प्ये परत
प्रकयम्य । प्रक्षमय्य । प्रवेभिदय्य । प्य इति
किं । प्रवेभिदित. । धिपूर्वादिति किं । प्रति-
पाद्य गत. ।

वाऽऽप* ॥ ६१ ॥ आप परस्य णेर्य
भवति वा प्ये परे । प्रापय्य । प्राप्य ।

सेर्दी. ॥ ६२ ॥ सेः प्ये परे दीर्भवति ।
प्रक्षीय । परिक्षीय ।

तेऽण्ये ॥ ६३ ॥ अण्यार्थे तसञ्ज्ञे क्षेर्दीर्भ
वति । क्षीणो देवदत्त. । अक्षीणो यज्ञदत्तः ।
अण्य इति किं । क्षितमस्य ।

वा दैन्याक्रोशे ॥ ६४ ॥ क्षेर्वा दीर्भवति
दैन्ये आक्रोशे च तेऽण्ये परत । क्षितोऽय ।
क्षीणोऽय । क्षितोऽसि जास्म । क्षीणोऽसि जास्म ।
* सिस्वमीयुतासां चो ग्राहदन्तश्चो भिद् ॥

॥ ६५ ॥ ग्रहेरजतेभ्यो हन्द्दशभ्यां च परेषां
स्यादीनां ङावर्धे जिङ् वा स्यात् । अग्रादिपाता ।
अग्रदीपाता । ग्राहिष्यते । ग्रहीष्यते । ग्राहि-
षीष्ट । ग्रहीषीष्ट । ग्राहिता । ग्रहीता । अग्ला-
यिपाता । अग्लासाता । ग्लायिष्यते । ग्लास्यते ।
ग्लायिषीष्ट । ग्लासीष्ट । ग्लायिता । ग्लातामचायि-
पाता । अचेपाता । अस्ताविपाता । अस्तो-
पाता । चायिष्यते । चेप्यते । स्ताविष्यते ।
स्तोप्यते । अपानिषाता । अहसाता । अवधि-
पाता । पानिष्यते । हनिष्यते । पानिषीष्ट । बधि-
षीष्ट । पानिता । हता । अर्वाक्षिपाता । अह-
क्षाता । दर्शिष्यते । द्रश्यते । दर्शिषीष्ट ।
द्रक्षीष्ट । दर्शिता । द्रष्टा । स्यादीनामिति किं ?
ददे दान । लवितव्यः केदार । ङाबिति किं ?
लविष्यति केदार । पविष्यति यवगर्शि । ग्रहा-
दिग्रहण किं ? पक्ष्यते ओदनः ।

दीढोऽचि किङ्गिति युक् ॥ ६६ ॥ दीढः कृत्स्न्यजा-
दौ परे युगागमो भवति । उपदिदीयेषे । उपदिदीये ।
उपदिदीयाते । उपदिदीयिरे । अचीति किं ? उप-
दीयते । किङ्गतीति किं ? उपदान ।

इटि चास्त्व ॥ ६७ ॥ इट्यजादौ च किङ्-
त्स्ये परे आकारांतस्य ख भवति । पपिथ ।
अग्लिथ । पपत्तु । पपु । आहत् । मपा ।

ईधे ॥ ६८ ॥ आकारांतस्य ये परे ईत्स्व
भवति । देय । धेय । स्धेय ।

भुमास्यागापाहाकसा इल्लि ॥ ६९ ॥ एषां
ह्लाद् ई । किङ्गिति ईद् भवति । दीयते । देदीयते ।
धीयते । देधीयते । धीत वत्सेन । धीयते । मेगीयते ।
स्पीयते । तेष्ठीयते । गीयते । जेगीयते । गीत ।
गीतवान् । पीयते । पेपीयते । पीत । पीतवान् ।
पीत्वा । हीयते । हीनः । हीनवान् । अवसीयते ।
अवसेपीयते । हतीति किं ? ददत्त ।

लिङ्चेत् ॥ ७० ॥ भ्वादीनामेद्भवति लिङि
परे । देयात् । धेयात् । मेयात् । स्थेयात् ।
गेयात् । पेयात् । हेयात् । अवसेयात् ।

वाऽस्थः स्फादेः ॥ ७१ ॥ आकारांतस्य
स्फादेः स्वाहीनस्य लिङ्चेद्वा स्यात् । ग्लेयात् ।
ग्लयात् । स्तेयात् । ग्लयात् । स्नेयात् ।
स्नायात् । अस्थ इति किं ? स्थेयाद् । स्फा-
देरिति किं ? पायात् ।

न प्ये ॥ ७२ ॥ भ्वादीनामीत्स्व न स्यात्
प्ये परे । प्रदाय । प्रधाय । प्रमाय । प्रस्थाय ।
प्रगाय । प्रपाय । अवहाय । अवसाय ।

वेर्मेढः ॥ ७३ ॥ मेढः प्ये इत्स्व वा स्यात् ।
अपमित्स्व । अयमाय ।

* लुङ् लृङ् लृङ्गमाकाङ्क्ष ॥ ७४ ॥ गोरबागमो
भवति लुङादिषु परत माङ्गयोग विहाय ।
अकार्षात् । अकरोत् । अकरिष्यत् । अहर्षात् ।
अहरत् । अहरिष्यत् । ऐक्षिष्ट । ऐक्षत । ऐक्षि-
ष्यते । औञ्जीत् । औञ्जत् । औञ्जिष्यत् ।
अमादा इति किं ? मा हार्षात् । मा भवान् का-
र्षात् । मा स्म करोत् । मेक्षिष्ट । मा स्मेक्षत ।
मोञ्जीत् । मानिरसीत् । मास्म निरदीत् । मा-
स्मानिरदत्त । अग इति निवृत्त ।

* हल्शुनुधुभ्रुवोऽचीनुन्यो ॥ ७५ ॥ एषां
ह्रस्वोऽचि परतः । इयर्षि । इयर्षः । इयूति ।
इयेप । उयोप । अस्थ इति किं ? ईपतुः ।
ईपु । ऊपु । ऊपु ।

चस्यास्वे ॥ ७६ ॥ चस्य य्योः इयुर्षो स्तः
अभ्येऽचि परतः । इयर्षि । इयर्षः । इयूति ।
इयेप । उयोप । अस्थ इति किं ? ईपतुः ।
ईपु । ऊपु । ऊपु ।

स्त्रियाः ॥ ७७ ॥ स्त्रीशब्दस्यैव भवत्यचि परतः । स्त्रियौ । स्त्रियम् ।

घाऽम्शसोः ॥ ७८ ॥ स्त्रिया वा इय भवति अम्शसो परतः । स्त्रिय । स्त्री । स्त्रिय । स्त्री ।

औतः ॥ ७९ ॥ औतः आकारो भवति अम्शसोः परतः । गा । गा । पा । पाः ।

*यणिणः ॥ ८० ॥ इणोऽचि यण् भवति । यति । यतु । यन ।

*वेकः ॥ ८१ ॥ इको यण् वा भवति अचि परतः । अधीयति । अधियति । अधीयन् । अधियन् ।

एणिवाच्चादुहोऽसुधियः ॥ ८२ ॥ गिवा-
क्चाद् परस्माद् उह परस्व इवर्णस्य यण् भव
त्यचि सुधीशब्द त्यक्त्वा । सुन्यौ । सुन्य* ।

परिण्यौ । परिण्यः । ग्रामण्यौ । ग्रामण्यः । सेना-
न्यौ । सेनान्यः । विच्ये । विच्यते । निन्य-
तुः । निन्युः । गिवाक्चादिति किं* नियौ ।

नियः । उह इति किं* यवकियौ । अमुधिय
इति किं* सुधियौ । सुधियः ।

सुप्योः ॥ ८३ ॥ गिवाक्चादुहः परसो-
वर्णस्य सुप्यजादौ परे यण् भवति । सुल्वौ ।
सुल्वः । खल्व् । सुपीति किं* लल्वतु* । लल्वुः ।

दृन्कृतपुनर्वर्षाम्यो भव* ॥ ८४ ॥ एभ्यो
भवतेर्यण् भवति अजादौ सुपि परे । दृन्कृतौ ।
दृन्कृतः । कर्भ्यो । कर्भ्वः । पुनर्भ्यौ । पुनर्भ्वः ।

वर्षाम्यौ । वर्षाम्व । नियमाऽयम्—एभ्य एव
भ्यो यण् भवति नान्यस्मात् । खयसुवौ । खयसुव ।

लुङ्लिटोरुक् ॥ ८५ ॥ शुगो वृक् भवति
लुङ्लिटोरचि परे । अमूवम् । अमूवन् । वमूव ।
यमूवतु* ।

होर्गे व ॥ ८६ ॥ होरुकारस्य वकारादेशो
भवत्यजादौ ये परतः । जुहवु । ग इति किं* जु-
हवतु । जुहवु ।

गोहेरुदुह ॥ ८७ ॥ गोहेरुदुहः ऊर् भवति
अचि परतः । निगूहते । निगूहयति । निगू-
हकः । साधुनिगूहौ । निगूह निगूह निगूहो
वर्तते । गूहति । उपगूहक । गोहेरिति विरुत-
निर्देशः, किं निजुगूह । निजुगूहतुः, अचीति किं*
निगोदा । निगोदु । निगोदव्य ।

दोपो णौ ॥ ८८ ॥ दोपः ऊर् णौ परतः
ऊर् भवति । दूपयति । दूपयत । दूपयति ।
णौ इति किं* दोषः ।

वा चित्ते ॥ ८९ ॥ दोपो णावुहः ऊर्वा इषाह
चित्तार्थे । चित् दूपयति चित् दोपयति । प्रका
दोपयति । प्रका दूपयति । चित् इति किं* एका
त्वादप्रयोग दूपयति ।

* घटादिऋगेवजुजनीनूपक्तसूक्तसूक्त-
ज्यमोऽर्षयपस्लतृरुमचम्यम मोऽम्भ्योस्तु
दीर्वा ॥ ९० ॥ पर्ययपूर्वस्वविज्ञिताना घ-
टादीना ऋगेवजुजनीनूपक्तसूक्तसूक्तजीना अम
ताना च कमचम्यामिवाज्ञिताना ऋग् मो
भवति णौ अमजिपरे तु दीर्वा । घटयति । घट
पट । घाटघाट । अघाटि । अघाटि । व्यथ-
यति । व्यथव्यथ । व्याथव्याथ । अन्यथि ।
अन्याथ । कगयति । कगकग । कागकाग ।
अकगि । अकागि । वनयति । वनवन । वान-
वान । अवनि । अवानि । जनयति । जनजन ।
जानजान । अजनि । अपानि । जरयति । जरजर ।
जारजार । अजरि । अजारि । क्षसयति ।
क्षस स्नस । स्नास । स्नास । अस्नसि । अ
स्नासि । वनसयति । वनमवनस । वनास वनास ।
अवनसि । अवनसि । रजयति । रज रज ।
राज राज । अराजि । अराजि । गमयति ।
गमगम । गामगाम । अगमि अगमि । दमयति ।
दमदम । दामदाम । अदमि । अदमि । अप-

र्यपस्त्वत्कम्चम्भयम इति किं ? परिस्त्वादयति ।
परिस्त्वाद । परिस्त्वाद परिस्त्वाद । पर्यम्भादि ।
अपस्त्वादयति । अपस्त्वादमपस्त्वाद । अपा-
स्त्वादि । कामयते । काम काम । अकामि । आ-
चामयति । आचाममाचाम । आचामि । आ-
शामयति । आयाममायाम । आयामि । पर्यपपूर्वं
इति किं ? स्त्वदयति ।

*शमोऽदर्शो ॥ ९१ ॥ शम मो भवत्यदर्शोऽर्थं
गौ भूम्योस्तु दीर्घा । शमयति राग । शमशमा
शामशाम । अशमि । अशामि । अदर्श इति
किं ? निशामयति रूप ।

*यमोऽपरिवेषे स्वार्थे च ॥ ९२ ॥ यमेर-
परिवेषेऽर्थे स्वार्थे च गौ मो भवत्यमभ्योस्तु दीर्घा ।
यमयति । यम यम । याम याम । अयमि ।
अयामि । अपरिवेषे इति किं ? यामयत्यतिथीज्ञा-
णाभिव्येवास्य सिद्धे स्वार्थे चेति यचन ज्ञापक-
मन्येषां स्वार्थे णिचि मो न भवतीति । समै
वितर्के सामयते ।

*मारणतोपणनिशाने ज्ञश्च ॥ ९३ ॥
मारणादिष्वर्थेषु जानातेः स्वार्थे च गौ परतः
मो भवत्यमभ्योस्तु दीर्घा । सज्ञपयति मृगान्
व्याधः । ज्ञपयति गुरु शिष्यः । ज्ञपयति
शरान् । तीक्ष्णीकरोति । स्वार्थे चेति समु-
च्चयार्थश्चशब्दः ।

*चह शान्ये ॥ ९४ ॥ चहः शान्येऽर्थे
स्वार्थे गौ प्रादेशो भवत्यमभ्योस्तु दीर्घा । चह-
यति । चह चह । चाह चाह । अचहि । अचाहि ।
शान्य इति किं ? चह चह । अचहि । कथा-
दिष्वर्गगतत्वादेव चहयतीति सिद्धः यचन ज्ञा-
दात्त्वार्थः ।

*चाऽजोर्ज्वलहलललनमग्लास्तावनुचमां
॥ ९५ ॥ ज्वलादीनामगिपूर्वाणां मोऽङ्ग स्यात्

गौ परत । ज्वलयति । ज्वालयति । ह्वलयति,
हालयति । ह्वलयति, ह्वालयति । नमयति, नामयति ।
ग्लपयति, ग्लापयति । स्नपयति, स्नापयति ।
वनयति, वानयति । चमयति, चामयति । अगेरिति
किं ? प्रज्वालयति । प्रग्लापयति । प्रस्नापयति ।
स्वचि ॥ ९६ ॥ स्वचि परे गौ मो भवत्युङ्गः ।
युगधरः । वसुधरा । पुरदरः ।

ह्लादस्ते ॥ ९७ ॥ ह्लादः प्रादेशो भवति
तसङ्गके परे । मह्वः । मह्ववान् । त इति
किं ? मह्वादयति ।

*क्वत्योः ॥ ९८ ॥ क्वित्क्वत्योः परतः वहादेः
मो भवति । प्रह्वतिः ।

*छादेर्व्यङ्ग्यादिभ्योः ॥ ९९ ॥ छादेरुङ्गः मो
भवति घत्से परे ह्ययादिगान् विहाय । छदः ।
प्रच्छद । उरच्छदः । शिरच्छद । तनुच्छदः ।
अद्व्यादिभ्योः किं 'समुपच्छाद' । समुपाभिच्छादः ।

*मन्क्वौ ॥ १०० ॥ छादेः पो भवति मन्क्वौ
च परतः । छदः । प्रच्छद् । उपच्छद् ।

*मस्होहेद्धिः ॥ १०१ ॥ मलतात् होमोच-
रस्य हेर्दिर्भवति । विद्धि । छिद्धि । जुहुषि ।
मूहोरिति किं ? याहि ।

वेक्स् ॥ १०२ ॥ वेः परम्यतस्योप् भवति ।
अचायि । अस्तायि । अकारि ।

अतो हे ॥ १०३ ॥ अकारातात्परस्य हेरुङ्गभ-
वति । भव । दीन्य । ह्य । अत इति किं ?
स्तुहि । पाहि । हेरिति किं ? नीवतात् ख ।

*उतोऽस्फात् ॥ १०४ ॥ अस्फात्परो यः
उकारांतस्यः तदतादेरुप् भवति । सुनु । चिनु ।
कुरु । उन इति किं ? जानीहि । अम्फादिति
किं ? मङ्गुहि । माप्नुहि ।

वाऽम्भोः स्व ॥ १०५ ॥ अस्फादुतः स्व वा
स्यात् मकारवकारयोः परतः । मुन्ना,

सुनुमः । सुन्वः, सुनुवः । सुन्महे, सुनुमहे ।
तन्मः, तनुमः । तन्वः, तनुवः । तन्वहे,
तनुवहे । तन्महे, तनुमहे ।

*कुर्यात् च ॥१०६॥ कृमः परस्यातः स
भवति यकारादौ श्चोश्च परतः । कुर्यात् ।
कुर्याता । कुर्युः । कुर्वः । कर्मः । कुर्वहे । कुर्महे ।
यि चेति किं ' कुरुतः ।

*गेऽस्तः क्तिङ्त्पुट् ॥१०७॥ कृमोऽस्त वद्ध
वति गे क्तिङ्ति परतः । कुरुष्व । कुर्वति ।
क्तिङ्तीति किं ' करोमि ।

अऽस्त' ख ॥१०८॥ भसः अस्तेभ्यातः स
स्यात् भा गे क्तिङ्ति परतः । रुषति । स्तः । स्मः ।
स्मः । स्त । सति । क्तिङ्तीति किं ' रुणन्मि । अस्मि
भाति । अस्ति ।

अस्नोरातः ॥१०९॥ अस्नोराकास्य स
भवति गे क्तिङ्ति परतः । सजिहते । मिमते ।
मिमता । मीणति । मीणते । कुनति । कुनते ।
अस्नोरिति किं ' याति । आत इति किं ' विभ्रति ।

इत्यभोरीः ॥ ११० ॥ सुसञ्जकमर्जितस्य
अस्य भा इत्येतस्य च ईत्स्व स्यात् हलादौ क्तिङ्ति
परतः । मिमीवहे । मिमीमहे । मिमीवे । मि-
मीभ्ये । मिमीते । जुनीव' । जुनीमः । जुनीत ।
हलीति किं ' मिमते । जुनति । अभोरिति किं '
वद्ध । वद्धमः । दध्मः । दध्मः ।

इद् दरिद्रः ॥१११॥ दरिद्रातेरात इत्स्व
स्यात् हलादौ क्तिङ्ति गे परतः । दरिद्रिवः ।
दरिद्रिम' । दरिद्रियः । दरिद्रितः । दरिद्रियात् ।

भ्यो वा ॥११२॥ विभेतेर्वा इद् भवति
हलादौ क्तिङ्ति गे परतः । विभिबः । विभीबः ।
विभिमः । विभीम । विभिमः । विभीयः ।
विभितः । विभीतः । विभियात् । विभीयात् । ग
इ किं ' भीतः । भीष्णे ।

हाफ ॥११३॥ ओहाको वा इत्स्व भवति
हकि क्तिङ्ति गे परतः । नहिबः । जहीबः ।
नहिमः । नहीमः । नहिबः । नहीयः ।
नहितः । नहीत ।

आ च ही ॥११४॥ हाको ही परे आत्स्व
भवति इत्स्व वा । जहीद, जहिदि, जहीदि ।

यि ख ॥११५॥ हाकः स भवति यका-
रादौ गे क्तिङ्ति परतः । जघात् । जघाता । जह्युः ।

*ध्वसो षेचखे ॥११६॥ सुसज्ञानामस्तेष्व
हकारादौ हो परे एत्स्व स्यात् तस्य चस्य च ख ।
वेदि । वेदि । एभि । हकारादाविति किं '
दघात् । षघात् । स्तात् ।

* इत्स्मध्ये लिट्यत ॥ ११७ ॥ हलोर्मध्ये
वर्तमानत्वात् एचखे स्तः क्तिङ्ति परतः । नेमत्तु' ।
नेमुः । पेचत्तु' । पेत्तु । शेक्त्तुः । शेकुः ।
इत्स्मध्य इति किं ' आटत्तु, आटु, अत
इति किं ' दिदिबत्तुः । दिदिबु । तकारः किं '
शशासत्तु' । शशासुः ।

सेटि ॥ ११८ ॥ सेटि लिटि परतः इत्स्म-
ध्ये वर्तमानत्वात् एचखे स्तः । येमिथ । पेचिथ ।
शेचिथ । सेटीति किं ' पपकथ ।

कस्मजोः ॥ ११९ ॥ कस्मजोरेचखे स्तः
क्तिङ्ति लिटि सेटि च परतः । फेलत्तु' । फेलिया
भेजत्तु । भेजिथ । भेजे । भेजाते । भेजिरे ।
नियमार्थोऽयं योग । एतयोरेव आदेशाद्योरे-
चखे नान्यस्य । चकणत्तुः । चकणु । चकणिय ।
जगदत्तु । जगदिथ । उवसिथ । इयजिय ।

अपूषो ॥ १२० ॥ अपूषतोर्लिङ्गेष्वेचखे
स्तः । त्रेपे । त्रेपाते । त्रेपिरे । तेरत्तु, । तेरुः ।
तेरिय । इदमपि नियमार्थं—अनेकइत्स्मध्यगत-
स्यात् त्रेपेरेव पुन्निर्गृह्यत्वात् तरेतरेव नान्यस्या
तत्तत्तु । तत्तक्षिथ । ससरत्तुः । ससरिय । निश-

अरतुः । विरासति । चरतुः । चरति ।

अपे रापेः ॥ १२१ ॥ अपेऽर्थे रापेर्लि
त्येचस्ते स्तः । रेपतुः । रेपुः । रेपिथ । अप
इति किं । आरापतुः ।

*न आसदद्वादेः ॥ १२२ ॥ अस्वदो
वादीनां च लिट्येचस्ते न स्तः । विरासतुः ।
विरासति । वयदे । वददाते ।
वददिरे । वयणतुः । वयणुः । वयणिथ । वयलो
वयलाते । वयलिरे । वयसे । वयसाते । वयसिगे ।
अवा भ्रम्यस्त्रस्रज्ञां ॥ १२३ ॥ अमादीनां
सिट्येचस्ते वा स्तः । भ्रमतुः । भ्रमुः । भ्रमिथ ।
भ्रमतुः । भ्रममुः । भ्रममिथ । भ्रमतुः । येमुः ।
भ्रमिथ । वयमतुः । वयमुः । वयमिथ । भ्रसतुः ।
भ्रमुः । भ्रसिथ । तत्रसतुः । तत्रमुः । तत्रसिथ ।
भ्रतुः । जेरुः । जेरिथ । जज्रतुः । जज्ररुः ।
जज्ररिथ । अमेरादेशादित्वाद् अमेर्यादित्वात् असे-
रनेकद्वित्वाद् नृप पृप्तिर्नुष्ठाकारत्वादमा-
सेर्विकल्पः ।

*फणां ॥ १२४ ॥ फणादीनां सप्तानामे-
चस्ते वा स्तः । किञ्चित् लिटि सेटि च परतः ।
फेणतुः । फणुः । फेणिथ । पफणतुः । पफणुः ।
पफणिथ । रेणतुः । रेणुः । रेजिथ । रराजतुः ।
रराणुः । रराणिथ । अजे । अजाते । अजिरे ।
अजाने । अजाजाते । अजाजिरे । अजे । असाते ।
असिरे । अभासे । अभासाते । अभासिरे । भ्लेसे ।
भ्लेसाते । भ्लेसिरे । भ्रम्भासे । भ्रम्भासाते । भ्रम्भा-
सिरे । स्वेमतुः । स्वेमुः । स्वेमिथ ।
सस्यमतुः । सस्यमुः । सस्यमिथ । स्वेनतुः ।
स्वेनुः । स्वेनिथ । सस्यनतुः । सस्यनुः । सस्यनिथ ।

*अथिग्रयेर्नस् च ॥ १२५ ॥ अथिग्रयोः
किञ्चित् लिटि सेटि च परताप्येचस्ते वा स्तः नस्
च । अथेतुः । अथेयुः । अथिथ । अथयतुः ।

अथयुः । अथयिथ । अथयतुः । अथयिथ ।
अथयतुः । अथयुः । अथयिथ ।

*दमे ॥ १२६ ॥ दमेः किञ्चित् लिट्येचस्ते
स्तः नस् च । दमतुः । देमुः ।

*पे वा ॥ १२७ ॥ दमेरेचस्ते स्तः नस् च ये
परे वा । देमिथ । ददमिथ ।

× पदभ्रामासहृन्निशसन्तुपनद्रोपन्
यकन्तुशकन्तुदन्नासदधाधे ॥ १२८ ॥
पादादीनां पदादयो भवत्यपे सुपि वा । पदा,
पादेन । दक्षिः । दतै । नसा । नासिक्या ।
मासि । मासे । हृदि । हृदये । निशि, निशाया ।
अम्ना, असृजा । यूष्णा, यूषेण । दोष्णा, दोषा ।
यक्ना, यकृता । शक्ता, शकृता । उम्ना, उदकेन ।
आसनि, आसने । अध इति किं । पाद ।

अनजोऽर्बणोऽसौ ॥ १२९ ॥ अनज अर्बणः
तृभावो भवत्यसौ सुपि परे । अर्बतौ । अर्बतः ।
अर्बस्तु । अनज इति किं । अनर्वाणौ । । असा-
विति किं । अर्वा ।

अस्य ॥ १३० ॥ अस्येत्ययमाधिकारो
अस्यः आपादपरिसमासे । तत्रैवोदाहरिष्यामः ।

पादः पद ॥ १३१ ॥ पादात्तस्य अस्य
पदादेशो भवति । द्विपद पद्माद्विपदा । द्विपदी ।
त्रिपद । त्रिपदा । त्रिपदे । त्रिपदी । चतुष्पद ।
चतुष्पदी । व्याघ्रपदः । व्याघ्रपदी । बैयाघ्र-
पदः । अस्येति किं । द्विपादौ । द्विपादः ।

* वसोर्वस्योश् ॥ १३२ ॥ अस्य वसोर्वका-
रस्योश् भवति । विदुषः पश्य । विदुषा ।
विदुषी । पेक्षुषः । पेक्षुषा । पेक्षुषे । पेक्षुषी ।

अव्युवनपयोनोऽहृति ॥ १३३ ॥ ॥ आ-
दीनां वस्योश् भवति अहृति परे । शुनः ।
शुना । शुने । शुनी । यूनः । यूना । यूने । अति-
यूनी स्त्री । मघोनः । मघोना । अहृतीति किं ।

शुनो विकारः शौच मास । यूनो भावः—यौवन
वर्तते । मघोन इदं—माघवन रूप ।

अनोऽलमम्बस्फाद ॥ १३४ ॥ अव्रतस्य
भस्याकारस्य ख भवति मकारवकारात् पर
मुन्त्वा । राजः पश्य । राज्ञा । राज्ञी । अम्ब
स्फादिति किं ' अश्मनः । वर्मणः । पर्वणः ।
सत्त्वदधनः ।

पन्हुन्धृतराज्ञोऽणि ॥ १३५ ॥ पन्हुन्
इत्येतदतम्यान्ः धृतराज्ञश्चाख भवत्यणि परे मस्य ।
पूष्णोऽपत्य दौष्णः । ताक्षणः । भ्रूणोऽपत्य
औष्ण्य । वार्धणः । धृतराज्ञोऽपत्य—वार्धराज्ञः ।

वा दिश्योः ॥ १३६ ॥ अनोऽकारस्य
ख वा स्यात् ङौ शीशब्दे च परे मस्य ।
राक्षि । राजनि । लोम्नि । ङोमनि । लोम्नी ।
लोमनी । दाम्नी । दामनी ।

अचः ॥ १३७ ॥ अचेर्लुप्तनकारस्य ख
भवति । प्रतीचः । प्रतीचा । प्रतीची । दधीचः ।
दधीचा । दधीची । मधूचः । मधूचा । मधूची ।
अच इति किं ' साध्वचः । माध्वचा ।

ईदुद ॥ १३८ ॥ उदः परस्याच ईत्त्व
स्यात् । उदीचः । उदीचा । उदीची ।

*आतोऽनापः ॥ १३९ ॥ आप्वर्जितस्यातः
भस्य ख भवति । कीलाऽपः पश्य । कीला—
लपा । कीलालपे । शुभयः पश्य । शुभया ।
दः । कत्व । अनाप इति किं ' माला कुरु ।

*दिति टे ॥ १४० ॥ टिसजक्रस्य ख भवति
दिति परे । मुनौ । साधौ ।

*हूनि विंशतेऽम्नेः ॥ १४१ ॥ विंशतेर्मस्य
मस्तिशब्दस्तस्य दिति हित ख स्यात् ।
विंशते. पूरणः विंशः । विंश शत । हतीति
किं ' विंशतौ ।

*नः ॥ १४२ ॥ नकारात्स्य टे. ख भवति

इति परतः । आग्निशर्मिः । दैवशर्मिः । और्मिः ।
औडुलोभिः ।

*शेः प्रायः ॥ १४३ ॥ सिसङ्गकस्य टेः ख
भवति इति परतः । स्वर्भवः सौवः । बहिर्भवो
चाक्षः । अकस्माद् भवः आकस्मिकः । पौनः-
पुन्य । न चास्ति—क्षाधतिकः । शाश्वत ।
भारतीयः ।

सन्नक्षचार्यादेः ॥ १४४ ॥ एपां टे ख
भवति इति परतः । सन्नक्षचारिणः शिष्यः
साम्नक्षचारः । पीठसर्माप्पिणोऽय—पैठसमर्प्यः ।
शिलालिन इमे शैकालाः । शैखलाः । सुपर्वण
इमे सौपर्वाः ।

*अचर्मणः सकोचकोशे ॥ १४५ ॥ अच-
र्मणोः सकोचे कोशे चार्थे टे ख स्यात् इति
परतः । शुनोऽय शौचः सकोचः । चर्मणो विकार-
चार्मः कोशः । सकोचकोश इति किं ' शौचनः ।
चार्मणः ।

*वाऽश्महितनाम्नो विकारापत्ये ॥ १४६ ॥
अश्मन् हितनामनित्येतयो विकारेऽपत्ये चार्थे
वा टिख भवति इति परत । अश्मनो विकारः
आश्मः । आश्मन । हितनाम्नोऽपत्य हैतना-
म । हैतनामनः । अन्यज—आश्मनः ।
हैतनामनः ।

*टखेऽह ॥ १४७ ॥ अन्हऽट खपरेव टेः
ख भवति । उचमाह । हे अहनी भूतो भावी
वा द्व्यहदीन । व्यहानः । टख इति किं ' अन्हा
निर्वृत्तमाहिक ।

कद्रोरोऽस्वयमुवः ॥ १४८ ॥ कद्रूशब्दस्य
उवर्णात्स्य च स्वयमूवर्जितस्य ओत्व भवति
इति परत । कद्राः अपत्य काद्रवेय । मद्यो-
रपत्य माद्रव्य । औपगव । कापट्य । अस्व-
यमुव इति किं ' स्वयमुव इदं स्वायमुव ।

हे ख ॥ १४९ ॥ उवर्णातस्य ख भवति
हे परे । मद्रवाहाः अपत्य मद्रवाहेव । जन्वा
अपत्य जवियः ।

*एः ॥ १५० ॥ अवर्णातस्य च भव्य ख
भवति हति परे । दाक्षिः । चौडिः । नाभेय ।
रौहिणेय । कमडलेयः ।

इथा ॥ १५१ ॥ अवर्णेवर्णयो ख भवति
इत्ये परतः । गौरी । कुमारी । कुरुचरी । दाक्षी । श्लाक्षी ।

*मत्स्योड्य ॥ १५२ ॥ मत्स्यस्वोड्यो यकारस्य
ख भवति इथा परतः । मत्सी ।

सूर्यागस्त्ययोश्छे च ॥ १५३ ॥ अनयोरुड्यो
यकारस्य ख भवति इथा छे च परतः । सूर्यस्य
भार्या धुरी । भगस्ती । सौरीयः । आगस्तीय ।
छे चेति किं ? सौर्य तेजः ।

हलो हतः ॥ १५४ ॥ हल परस्य हतो
यकारस्य ख भवति इथा परतः । गार्गी ।
वात्सी । हल इति किं ? वायुवेगी । हत इति
किं ? तद्वी ।

क्यच्च्यनाद्धत्यापत्यस्य ॥ १५५ ॥ क्ये
च्यौ अनकारादौ च हति हलः परस्यापत्यस्य
यकारस्य ख भवति । गार्गीयति । गार्गीयते ।
वात्सीयति । वात्सीयते । गार्गीभूत । वात्सीभूत ।
गार्गीणा समूहः । गार्गिक । वात्सक । वात्सस्याय
वात्सीय । गार्गीयः । क्यच्च्यनादिति किं ?
गार्गीयण । वात्स्यायनः । आपत्यस्येति किं ?
साकाश्ये भव साकाश्यकः । कापित्यक । हल
इत्येव—आत्रेयक ।

राजन्यमनुष्यस्फोके ॥ १५६ ॥ राजन्य
मनुष्ययोर्यकारस्य ख नास्त्यके परतः । राजन्याना
समूहः । राजन्यक । मानुष्यक ।

*तैपपौ भे ॥ १५७ ॥ तिप्यपुप्ययोर्यकारस्य
ख निपात्यते नक्षत्रविषये । तिप्येण गुरुद्वयेन

युक्तः तैपः । पौपः । भ इति किं ? तिप्यो देव-
साऽस्य तैप्यः । पौप्यः ।

*चाज्जमातितमातिर्तोतियातिपद् ॥ १५८ ॥
अतमादयः शब्दाः कृततिकादिनाशा वा निपा-
त्यते । अतिशयेनातिकः अतम । अतितम ।
अतिकतमः । तमेऽतिकस्य तिशब्दस्य कशब्दस्य
च ख निपात्यते । अतिकदागतः अतितः ।
अतिकतः । तसि वा कोप् । अतिके साधुः
अतियः । अतिक्यः । य कोप् । अतिके सदि-
तीत्यतिपद् । अतिकसद् । क्रियते सदि क-
लपत्वे वास्त ।

*विल्वकादेश्छस्य ॥ १५९ ॥ विल्वकादीना
छकारस्य ख भवति हति परतः । विल्वः । अस्या
सति विल्वकीया नदी । तस्या भवः वैल्वकः ।
वैणुकीया । वैणुकः । वैत्रकीया । वैत्रकः ।
त्रिकीया । त्रैकः ।

रुरिष्टेभ्यस्सु ॥ १६० ॥ रुशब्दस्य ख
स्यात् इष्टे इमनीयसौ परतः । अतिशयेन कर्तृ-
मान् करिष्ठः । हरिष्ठः । करीयान् । हरीयान् ।
इमन्ग्रहणनुत्तरार्थे ।

टे ॥ १६१ ॥ टेक्ष ख भवति इष्टेभ्यस्सु
परतः । पटिष्ठ । पटोर्भांव, पटिमा । पटीयान् ।
लधिष्ठ । लधिमा । लधीयान् ।

णाविष्टवन्मृद् ॥ १६२ ॥ मृदः इष्टे इव
कार्यं भवति णौ परतः । पटुमाचष्टे—पटयति ।
लघयति । साधुमाचष्टे—साधयति । नदयति ।
कर्तृमत—करयति । हर्तृमत—हरयति ।

स्थूलदूरयुवहस्वशिमश्रुद्राणा यण ण्
वेक ॥ १६३ ॥ स्थूलादीना यणः ग भवति
इक एण् च इष्टेभ्यस्सु परतः । स्थविष्ठः ।
स्थविमा । स्थवीयान् । दविष्ठः । दविमा ।
दवीयान् । यविष्ठः । यविमा । यवीयान् । हविष्ठ ।

हसिमा । हसीयान् । क्षपिष्ठः । क्षेपिमा । क्षेपी-
यान् । क्षोदिष्ठः । क्षोदिमा । क्षोदीयान् । स्मू-
लमाचष्टे—स्वययति । दवयति । यवयति ।
हसयति । क्षेपयति । क्षोदयति ।

प्रियस्त्रिभरस्फिरायादेरः ॥ १६४ ॥
प्रियादीनामिकारादेर्वर्णसघातस्यात्त्व स्यादि-
ष्टेमेयस्सु परतः । प्रेष्ठः । प्रेमा । प्रेयान् । स्नेष्ठः
स्नेमा । स्नेयान् । स्फेष्ठः । स्फेमाः स्फेयान् ।
प्रापयति । स्थापयति ।

बहुलगुरुरुद्वद्वत्प्रदीर्घवृद्धारकाणां ब-
हिर्गर्भवर्षिष्वप्राघवृद्धाः ॥ १६५ ॥ बहुला-
दीना बाह्यादयो भवति इष्टेमेयस्सु परतः ।
बहिष्ठः । बहिमा । बहीयान् । गरिष्ठः । गरिमा
गरीयान् । वरिष्ठः । वरिमा । वरीयान् ।
वर्षिष्ठः । वर्षिमा । वर्षिमान् । त्रविष्ठः । त्रविमा ।
त्रयीयान् । द्राधिष्ठः । द्राधिमा । द्राधीयान् ।
शुदिष्ठः । शुदिमा । शुदीयान् । बहयति ।
गरयति । इत्यादि ।

बहोर्भूमास्त ॥ १६६ ॥ बहोर्भूमावो
भवति अस्माच्चेमेयसोरादे स्त । बहोर्भावः—
भूमा । अतिशयेन बहु भूमान् ।

*भूयिष्ठे ॥ १६७ ॥ बहोर्भूयादेशो भवतीष्टे
परतः । भूयिष्ठः ।

*ज्यापात् ॥ १६८ ॥ प्रशम्यस्य वृद्धस्य वा
ज्यादेशात्परस्येयसोरात्त्व निपात्य । अतिशयेन
प्रशम्यः । वृद्धो वा ज्यायान् । ज्यायासौ ।
ज्यायांसः । ज्यायसी । ज्याय ।

*र पृथुमृदुशुभृशुद्वपरिष्टदस्यो ॥ १६९ ॥
पृथ्वादीना क्तनारस्य रेफादेशो भवतीष्टेमेयस्सु
परतः । प्रथिष्ठः । प्रथिमा । प्रथीयान् । अदिष्ठः*
दिमा । अदीयान् । अशिष्ठः । अशिमा । अशी-
यान् । अशिष्ठः । अशिमा । अशीयान् । अदिष्ठः ।

अदिष्ठा । अदीयान् । परित्रादिष्ठः । परित्रदिमा ।
परित्रदीयान् । प्रथयति । अदयति । कशयति ।
अशयति । अदयति । परित्रदयति । पृथ्वदेरिति
किं ? अजिष्ठः । अजिमा । अजीमान् । अज-
यति । कृष्णिष्ठः । कृष्णिमा । कृष्णीयान् ।
कृष्णयति ।

नैकाच ॥ १७० ॥ एकाचः टिख न भव-
तीष्टेमेयस्सु परतः । अतिशयेन त्वग्वान्—त्वचिष्ठः
त्वग्वतो भावः त्वचिमा । त्वचीयान् । त्व-
ग्वतमाचष्टे त्वचयति । सजिष्ठः सजिमा ।
सजीयान् । सजयति । एकाच इति किं ?
अतिशयेन वसुमान् वसिष्ठः ।

अनपत्येऽणीन ॥ १७१ ॥ इन्नतस्या
नपत्यर्थे अणि परे टिख न स्यात् । समततः
कुठन साकोटिन । साराविण । सांमार्जिन ।
गुणिन इव गौणिने । दादिन । छात्रिण । अन-
पत्य इति किं ? बाहुबलिनोऽपत्य बाहुबल ।

गाथिविदधिकेक्षिपाणिगणिस्फादे ॥ १७२ ॥
गाथ्यादीना स्फादेशेनो यदुक्त तन्न भवत्यणि
परे । गाथिनोऽपत्य गाथिन । वैदथिनः ।
कैथिन । पाणिन । गाणिनः । छाग्विणः । माद्रिण
चाक्रिणः ।

*क्षोऽवर्मणः ॥ १७३ ॥ अन्नतस्यावर्मणोऽ
नपत्य एवाणि यदुक्त तन्न स्यात् । चर्मणा
छन्न-चार्मणो रथः । साम देवता अत्य-सामन
वेम्न इव वैमन । अनपत्य इति किं ? सुपाप्मोऽ
पत्य-सौपामः । अवर्मण इति किं ? सौवर्ण
वर्मण । हेरप्यवर्मणः ।

ब्राह्म ॥ १७४ ॥ ब्रह्मणोऽनपत्येऽणि टिख
निपात्य । ब्रह्मणोऽय-ब्राह्मो मत्र । ब्राह्ममस्त्र ।
जातौ ॥ १७५ ॥ जात्यर्थे ब्रह्मणोऽनपत्येऽणि
टिख निपात्य । ब्राह्मी औपधि । अनपत्य

इति किं ? ब्रह्मणोऽपत्यं ब्राह्मण ।

* औक्ष ॥ १७६ ॥ उक्ष्णोऽपत्येऽणि टिख निपात्यते । उक्ष्ण इद-औक्ष पद । अनपत्य इति किं ? उक्ष्णोऽपत्य-औक्ष्णः ।

अन ॥ १७७ ॥ अन्नतस्याणि यदुक्तं तन्न स्यात् । सुवनोऽपत्यं सौन्वनः । याज्वनः । कर्मणो विकारः कर्मणः ।

येऽहौ ॥ १७८ ॥ अहवर्थे येऽहो यदुक्तं तन्न स्यात् । सामनि साधु-सामन्यः । वेमन्य* । मूर्धनि भव मूर्धन्य । गङ्गोऽपत्य-राजन्य । अहविति किं ? राजो भावः कर्म वा-राज्य ।

रेऽग्रन ॥ १७९ ॥ अग्रन रे परतः टिख न भवति । अग्रानमलगामी-अग्रनीन* ।

* ठाकेऽथर्वयून* ॥ १८० ॥ अथर्वन् युगं नित्येतयोर्दुक्तं तन्न स्यात् ठाफ्यो पठ्यते । अथर्वाण वेत्त्यपीते वा आथर्वजिकः । यूनो भावो यौवनिका । ठाफ इति किं ? अथर्वणोऽय आथर्व । युवा प्रयोजनमन्य-आविक ।

दद्विहस्तिनोः फे ॥ १८१ ॥ एतयोः फत्ये टिख न भवति । दद्विनोऽपत्य-दाद्विनायन । हास्तिनायन ।

वासिजिह्वासिनः फिडे ॥ १८२ ॥ एतयोः फौ डे च परे टिख न भवति । वासिनोऽपत्य-वासिनायनि* । जैह्वासित्ये ।

औणहृत्पथैवत्यसारैवैश्वारुमेत्रेयहिरण्यभय ॥ १८३ ॥ औणहृत्पादयो निपात्यते । अणहन् धीयन् इत्येतयोः ण्यणि तत्त्वं निपात्य । अण्णो भावः कर्म वा औणहृत्य । पथेन्य । मारय्य भव* सारव जल । सरयूशब्दस्यायूस्त्वमणिपरे । इक्ष्वाकोरपत्य ऐश्वारक । अन्युस्त्व । मित्रयोः पत्य-मैत्रेय* । दजि यो* स्त्व । हिरण्यस्य विकारः हिरण्यमय जिनगृह । मयदि यस्त्व ।

-शीर्षन् शिरसोऽप्ये यि ॥ १८४ ॥ शिरस शीर्षन् भवति प्यमुक्ते यत्ये हति परे । शिरसि भवः शीर्षण्यः स्वर । अप्य इति किं ? हास्तिशीर्ष्या ।

-वा केशे ॥ १८५ ॥ शिरसः केशार्थे शीर्षन् वा भवति यत्ये परत* । शीर्षण्या* शिरम्या केशा ।

। गीर्षोऽचि ॥ १८६ ॥ शिरसः शीर्षादेशो भवति अजादौ हति परत । हन्तिशिरसोऽपत्य हास्तिशीर्षिः । स्थूलशिरस इदं स्थूलशीर्षं । अचीति किं ? शिरस्कल्पा हतीति किं ? शिरसा नमामि शातिनाथ ।

इति ऐनेन्द्रव्याकरणे शब्दार्णवचद्विक्रिया

लघुसूक्तो चतुर्थाध्यायस्य

चतुर्थः पादः ।

समाप्तश्चायमध्यायः ॥ ४ ॥

अथ पंचमोऽध्यायः ।

* वोरकः ॥ १ ॥ वोरुनिमित्तमृतमय अक इत्ययमादेशो भवति । नदकः । वर्जकः । फारक* । भागक ।

* फट्स्वच्छय आयनेयीनीधिय ॥ २ ॥ फादीना निरचां गुनिभिन्नानामायनादयो भवति । नडादिभ्यः फण-नाडायन । दण् दितेश्च-दैतेय । कुलात् स-कुलीन । स्वमुदछ-स्वतीय । शराद् य-क्षत्रिय । गुनिभिन्नानामिनि किं ? पठति । दौषते । खनति । छिनधि । घृणते ।

यांस्त ॥ ३ ॥ शकारस्याता देशो भवति ।

स्येति किं ? उज्झत । उज्झता ।

यादत् ॥ ४ ॥ यात्परस्य ग्रन्थ अद् भवति ।

ददति । ददतु । जामनि । जामतु ।

देऽनत ॥ ५ ॥ दपिपयऽनत परस्य
इत्याद भवति । चिन्ते । चिन्तते । अचि-
न्त्यन् । विवर्णते । द इति किं ? पुाति । था-
त इति किं ? च्यवते । उत्पन्ते ।

* शीटो रत् ॥ ६ ॥ रीऽः परस्य शो रद्
भवति । शेरते । शेरता । अशेरत ।

वेचो सिद्धमेनस्य ॥ ७ ॥ वेचे परस्य
शो रद् भवति । दे सिद्धमेनाभ्याचार्यस्य गनेन ।
सविद्वते । सविद्वता । समविद्वत । सविद्वते ।
सविद्वता । समविद्वत ।

भिसोऽत ऐम् ॥ ८ ॥ अकारात् भिस
ऐम् भवति । जितै । मुदै । अजुदै । नरै ।
अत इति किं ? यतिभि । विद्याभि । ऐरर-
णादतिारसै' ।

* नेदमदसोऽक ॥ ९ ॥ आभ्या कनार-
हिताभ्या भिस ऐम् न स्यात् । एभि । अमीभि ।
अक इति किं ? इमकै । अमुकै ।

स्येनान्दप्ताडसे ॥ १० ॥ अतो टसादीना
स्यादयो भवति । जिनस्य । निनेन । निनात् ।
अतिजरसेन । आत्करणान्-अतिनरमात् ।

डेय्यै ॥ ११ ॥ अतो डेयो भवति । देवाय ।
जिनाय । दानाय ।

स्ने स्मै ॥ १२ ॥ स्ने परस्य डे स्मै
इत्ययमोदेशो भवति । सर्वस्मे । विश्वस्मे ।
अयस्मै । तस्मै । यस्मै । कस्मै । अस्मै । अत
इति किं ? भवते ।

* रुचसे स्मिन्स्मात् ॥ १३ ॥ स्मिन्कारात्
स्पर्यादिहस्यो स्मिन्स्मात् स्त । सर्वस्मिन् ।
सवस्मात् । विश्वस्मिन् । विश्वस्मात् । अयस्मिन् ।

अन्यन्नानातम्भिन् । सम्मात्रायस्मिन् । यन्मात् ।
फलित् । वन्मात् ।

जस शी ॥ १४ ॥ जेरनागनात्परस्य
जस शी इत्ययमोदेशो भवति । सर्वे । विश्वे ।
अन्ये । ये । ते । के ।

आप औत ॥ १५ ॥ आपतात्परस्यौत
शी भवति । कन्ये पश्य । दामे तिष्ठत । दामे पश्य ।

नप ॥ १६ ॥ नप परस्य औत शी भवति ।
दधिनी न्न । दधिनी पश्य । पापे स्त । पापे
त्यज । कने । पो । यने । कुले । माले ।

जमदासो शिः ॥ १७ ॥ नप परयो जम्-
शमा निर्भवति । ज्ञानानि सति । ज्ञानान्याभ्यन् ।
एव-दधीनि । मधूनि । कुलानि । मालानि । जसा
सहचरितस्य शमो ग्रहणादिह नेप्यते-पात्रशो
ददाति । वनश प्रविशति ।

* अष्ट औश ॥ १८ ॥ अष्टनशब्दाद् दृताकारात्
परयोर्जसशसो औश भवति । जष्टौ याति ।
अष्टौ पश्यादृताकारपरिग्रहादिह न भवति । अष्ट
तिष्ठति । अष्ट पश्य । आपरुमिदमेवात्यविनरूपस्य
प्रधानसप्रत्ययादिह न भवति । प्रियाष्टानस्तिष्ठति ।
प्रियाष्टन् पश्य । ओशा सिद्धेऽप्यौशग्रहणमद्यावा
चक्षते अष्टयतीति क्षिप्तेऽपि श्रवणार्थमष्टाविति ।

उविल ॥ १९ ॥ इत्सन्नकात् जम्शमो
उप् भवति । एट् । पच । सप्त । अष्ट । नव । दण
कति सनि वीक्षम्ब वा । प्रधाने कार्यसप्रत्ययादि
ह न भवति । प्रियपप प्रियपचान तिष्ठति ।
प्रियकनीन् पश्य ।

नप स्वमो ॥ २० ॥ नप स्वमोरु भवति ।
दध्यस्ति । दधि पश्य । एव-त्रपु । जडु । मधु ।
उदधिन् । यत्कुल, सत्कुलमित्यत्र दृतादृतप्रसगा-
दानित्य त्यदाद्यत्व नाधते । यस्य च लक्षणातरे-
णाम्भावेन निमित्त विहन्यते न तदनित्यमिति ।

—जरमो वा ॥२१॥ जरसन्ताम्रपो वा म्दमो-
न्भवति । अतिजर, अतिजरस आन्ते पश्यत ।
इरुः इय ॥ २२ ॥ इगतान्नपो वा स्वमो
वा इय भवति हे वारे । हे वारि । हे तपो,
हे तपु । प्रियतिमु । प्रियति ।
अतोऽम् ॥ २३ ॥ अकारातान्नपः म्यमोरम्
भवति । दर्शा । धन । वन । वुल । जलमस्ति
पश्य वा ।

* पचतोऽनेकतरस्यान्यादेर्दुष् ॥ २४ ॥
एकतरवर्जितस्य पचकस्यान्यादेर्दुगागमो भवति
स्वमो परतः । अन्यत् । अन्यतरत् । इतरत् ।
एतरत् । एतमद् तिष्ठति, पश्यति वा । पच इति
किं ' सम, सिम । अनेकतरम्येति किं ' एकतर ।
नप इति किं ' अन्य । इतरेण सिद्धेऽन्यतग्रहण
किं ' अन्यतम वन ।

युष्मदस्मदो ढसोऽञ् ॥ २५ ॥ आभ्या
ढसोऽञ् भवति । तव । मम ।

हेसुदोऽम् ॥ २६ ॥ ताभ्या हेसुदोरम् भवति ।
हुम् । मम । त्व । अह । युवा । आवा । यूयावया
त्वा । माम् । युवा । आवा ।

शसोऽञ् ॥ २७ ॥ ताभ्या शसोऽञ् भवति ।
युष्मान् । अस्मान् ।

* भ्यसोऽपोऽभ्यम् ॥ २८ ॥ ताभ्यामपो
भ्यसोऽभ्यम् भवति । युष्मभ्य । अस्मभ्य ।

* भ्योऽसोऽञ् ॥ २९ ॥ ताभ्यामर्थात् कायाः
भ्यसो ढसेश्चाद् भवति । युष्मद् । अस्मद् ।
त्वत् । मत् ।

साम आकम् ॥ ३० ॥ ताभ्यामुत्तरस्य साम
आकम् भवति । युष्माक । अस्माक ।

प्यास्तिवान्स्ते वत्वः ॥ ३१ ॥ वत्तात्यस्य
तिमे वाङ्स्ते च प्यो भवति । प्रहृय । प्रहृत्य ।
उच्चैःकृत्य । नीचैःकृत्य । तिवाङ्स्ते इति किं '

अकृता । परमकृत्वा ।

* लोत्येऽसुर्गुक् क्यचि ॥ ३२ ॥ गोः क्यचि
परे असुर्गुक् भवतः लोत्येऽर्थे । लोत्येति ।
दधिभ्यति । मध्वभ्यति । मधुभ्यति । क्षीरभ्यति ।
लवणभ्यति । लौत्य इति किं ' दधीयति ।
मधूयति । क्षीरीयति । लवणीयति ।

यामेऽभ्यष्टपयो ॥ ३३ ॥ अभ्यष्टपयोर्भ्येऽर्थेऽसु-
कमुक्ता स्त क्यचि । अभ्यभ्यति वडवा । वृष-
भ्यति गोः । याम इति किं ' अभ्यीयति ।
वृषीयति देवदत्त ।

आभ्यात स्ने सुट् ॥ ३४ ॥ स्नेरयणांता-
दामि परे सुडागमो भवति । संनेया । तेपा ।
येपा । केपा । सर्वासा । यासा । कासा ।

त्रेस्त्रय ॥ ३५ ॥ त्रेस्त्रयो भवत्यामि परे ।
त्रयाणा । परमत्रयाणा । त्रेरप्रधानत्वादिह न
भवति । अतित्रीणा । तिसृणामित्यत्र परेण बाध्यते ।

प्रेस्त्राप्चतुरो नुद् ॥ ३६ ॥ एभ्यो नुद् भ-
वत्यामि परतः । जिहारा । पण्णा । पचारा ।
अष्टाराभित्यत्रापि पस्वादीरोऽप्याता चेद् इत्यत-
ग्रहणस्योपदेशार्थत्वादित्ये इति नुद् । क्षीणा ।
कुमारीणा । वधूना । मासारा । पूजाना । वा-
रीणा । चतुर्णा ।

इन्द्रिदोर्नुम् ॥ ३७ ॥ इन्द्रितो धोर्नुमागमो
भवति । वदति । वदते । वदित । वदितु ।
वदितव्यानिदित । निदितवान् । इन्द्रिद इति किं '
पचति । पच । धोरिति किं ' शभैर्लोत् ।
धिन्विहृष्योरिति निदेशात्त्योत्पत्तेः प्रागेव
नुम् । तेन—सरोर्हल, इत्य* सिद्ध । कुडा ।
हुडा । बुन्दिरिति सचमरोच्चारण आपक—इरितो
धोर्नुम् न भवति—भेदन ।

ने मुचा ॥ ३८ ॥ मुचादीनां शे परे नुम्
भवति । मुचति । लुपति । विन्दति । लिपति ।

स्येति किं ? उज्झन् । उज्झता ।

धादत् ॥ ४ ॥ थात्परस्य शस्य अद् भवति ।

ददति । ददतु । जाग्रति । जाग्रतु ।

देज्जन्त ॥ ५ ॥ दविपयेज्जन्त परस्य
शस्याद् भवति । चिन्वते । चिन्वता । अचि-
न्वन् । विक्रीणते । द इति किं ? पुनति । आ-
त इति किं ? च्यस्ते । उत्स्रवते ।

* शीङो रत् ॥ ६ ॥ शीङः परस्य शो रद्
भवति । शेरते । शेरता । जशेरत ।

वेचे सिद्धसेनस्य ॥ ७ ॥ वेचे परस्य
शो रद् भवति । वे सिद्धमेवाभ्याचार्यस्य मता ।
सविद्वते । सविद्वता । समविद्वत । सविद्वते ।
सविद्वता । समविद्वत ।

भिसोऽन ऐस् ॥ ८ ॥ अनारानात् भिस्
ऐस् भवति । जिने । सूरै । अमुरै । नरै ।
अत इति किं ? यतिभि । विद्याभि । ऐस्-
नारानादतिजरसै ।

* नेदमदसोऽक ॥ ९ ॥ आभ्या कनार-
हिताभ्या भिम ऐस् न स्यात् । एभि । जभीभि ।
अक इति किं ? इमकै । अमुनै ।

स्नेनान्दष्टादसे ॥ १० ॥ अता दसादीना
स्यादयो भवति । जिनस्य । जिनेन । गिनात् ।
अतिजरसेन । आत्करणात्—अतिजरसात् ।

डेर्प्य ॥ ११ ॥ अतो डेयो भवति । देवाय ।
जिनाय । दानाय ।

स्ने स्मै ॥ १२ ॥ स्ने परस्य डे स्मै
इत्यपमोदशो भवति । सर्वस्मै । विश्वस्मै ।
गन्धस्मै । तस्मै । यस्मै । कस्मै । अस्मै । अत
इति किं ? भवेते ।

* अयस्ते स्मिन्स्मात् ॥ १३ ॥ स्मेरकाराता
स्मयोर्दिदस्यो स्मिन्स्मातौ स्त । सर्वस्मिन् ।
सर्वस्मान् । विश्वस्मिन् । विश्वस्मात् । अयस्मिन् ।

अन्यस्मातात्भिन् । तन्मातायभिन् । यस्मात् ।
कस्मिन् । कस्मात् ।

जस शी ॥ १४ ॥ शेरकारातात्परस्य
जस शी इत्यवगादेशो भवति । सर्वे । विधे ।
अन्ये । ये । ते । के ।

जाप औत् ॥ १५ ॥ आभवात्परस्यौत्
शी भवति । अन्ये पश्य । दामे तिष्ठत । दामे पश्य ।

नप ॥ १६ ॥ नप परस्य औत् शी भवति ।
दधिनी स्त । दधिनी पश्य । पापे स्त । पापे
त्यज । फले । धो । बने । कुले । माले ।

जसशसो शि ॥ १७ ॥ नप परयो जम्
शसो शिर्भवति । जानानि सति । जानान्याश्रय ।
एव—दधीनि । मधूनि । कुलानि । मालानि । जसा
सहचरितस्य शसो ग्रहणादिह नेप्यते—पात्रशो
ददाति । वनश प्रविशति ।

* अष्ट औशू ॥ १८ ॥ अष्टशब्दाद् कृताकारात्
परयोर्जसशसो औशू भवति । जष्टौ याति ।
अष्टो पद्याट्टाकारपरिग्रहादिह न भवति । अष्ट
तिष्ठति । अष्ट पश्य । जापनमिदमेवात्वाविकल्पस्य-
मथानसप्रत्ययादिह न भवति । प्रियाष्टानस्तिष्ठति ।
प्रियाष्टन् पश्य । ओशा सिद्धेऽप्यौशूग्रहणमष्टावा
चक्षते अष्टयतीति किन्तेऽपि श्रवणार्थमष्टाविति ।

उधिल ॥ १९ ॥ इस्ससकात् जम्शसो
उप् भवति । पट् । पच । सत् । अष्ट । न । दश
कति सति वीक्षस्व वा । प्रधाने कार्यसमस्त्यादि-
ह न भवति । प्रियपप प्रियपचान तिष्ठति ।
प्रियकलीन् पश्य ।

नप स्वमो ॥ २० ॥ नप स्वमोऽप् भवति ।
दध्यस्ति । दधि पश्य । एव—अपु । जतु । मधु ।
उदधिन् । यत्कुल, तत्कुलमित्यत्र कृताट्टतप्रसगा-
दानित्य त्यदाद्यत्व बाधते । यस्य च लक्षणातरे-
णाम्भावेन निमित्त विहयते । तदनित्यमिति ।

—जरमो वा ॥२१॥ जरसन्तात्रपो वा स्वमोरु-
भवति । अतिर , अतिरस आस्ते पश्यत्रा ।
इकः इत् ॥ २२ ॥ इगतान्नपो वा स्वमो
वा इत् भवति । हे चारे । हे वारि । हे त्रपो,
हे त्रपु । प्रियतिमृ । प्रियत्रि ।

अतोऽम् ॥ २३ ॥ अकारातान्नप. स्वमोरम्
भवति । दर्शन । धन । वन । कुल । जलमस्ति
पश्य वा ।

* पचतोऽनेकतरस्यान्यादेर्दुक् ॥ २४ ॥
एकतरवर्जितस्य पचकस्यान्यादेर्दुगागमो भवति
स्वमो परतः । अन्यत् । अन्यतरत् । इतरत् ।
कतरत् । कतमत् तिष्ठति, पश्यति वा । पच इति
किं ' सम, सिम । अनेकतरम्येति किं ' एकरतर ।
नप इति किं ' अन्य । इतरेण सिद्धेऽयतरग्रहण
किं ' अन्यतम धन ।

युष्मदस्मदो ङसोऽङ् ॥ २५ ॥ आभ्या
ङसोऽङ् भवति । तव । मम ।

ङेतुोऽम् ॥ २६ ॥ ताभ्या ङेतुोरम् भवति ।
तुभ्य । मद्य । त्व । अह । युवा । आवा । यूय । नया
त्वा । माम् । युवा । आवा ।

शसोऽञ् ॥ २७ ॥ ताभ्या शसोऽञ् भवति ।
युष्मान् । अस्मान् ।

* भ्यसोऽपोऽभ्यम् ॥ २८ ॥ ताभ्यामपो
भ्यसोऽभ्यम् भवति । युष्मभ्य । अस्मभ्य ।

* भ्योऽसोऽञ् ॥ २९ ॥ ताभ्यामर्थात् काया
भ्यसो ङसेश्चाङ् भवति । युष्मद् । अस्मद् ।
त्वत् । मत् ।

साम आकम् ॥ ३० ॥ ताभ्यामुत्तरस्य साम
आकम् भवति । युष्माक । जस्माक ।

प्यास्तिवाक्से क्तः ॥ ३१ ॥ क्तात्यस्य
तिसे वाक्से च प्यो भवति । प्रकृत्य । प्रहृत्य ।
उच्चे हृत्य । नीचैः हृत्य । तिवाक्से इति किं '

अकृत्वा । परगकृत्वा ।

* लोट्येऽसुग्नुक् क्यचि ॥ ३२ ॥ गोः क्यचि
परे अयुक्नुक् भवत. लोट्येऽर्थे । दप्त्यस्यति ।
दधिष्यति । मघ्नस्यति । मघुस्यति । क्षीरस्यति ।
लङ्गस्यति । लौट्य इति किं ' दधीयति ।
मधुयति । क्षीरीयति । लवणीयति ।

घाभेऽश्वट्ठपयो ॥ ३३ ॥ अश्वट्ठपयोर्मिऽर्थेऽसु-
क्नुको स्त क्यचि । अधस्यति वडवा । वृष-
स्यति गोः । याम इति किं ' अश्वीयति ।
वृषीयति देवदत्त ।

आभ्यात् स्ने सुट् ॥ ३४ ॥ स्नेरवर्णाता-
दामि परे मुडागमो भवति । सर्वेषा । तेषा ।
येषा । केषा । सर्गासा । यासा । कासा ।

वेस्त्रय ॥ ३५ ॥ त्रेलायो भवत्यामि परे ।
त्रयाणा । परमत्रयाणा । नेरप्रधानत्वादिह न
भवति । अतित्रीणा । तिसृणामित्यत्र परेण बाध्यते ।

प्रैस्त्र्यापचतुरो नुट् ॥ ३६ ॥ एभ्यो नुड भ-
वत्यामि परतः । जिनाना । पण्णा । पचाना ।
अष्टा । मित्यत्रापि परत्यादीत्वे ' प्णाना चेत् इत्यत-
ग्रहणस्योपदेशार्थत्वादिल इति नुट् । क्षीणा ।
कुमारीणा । वधूना । मासाना । पूजाना । वा-
रीणा । चतुर्णा ।

इदिद्धोर्नुम् ॥ ३७ ॥ इन्ति धोर्नुमागमो
भवति । वदति । वदते । वदिता । वदितु ।
वदितव्या । विदित । निविदितवान् । इदित् इति किं '
पचति । पच । धोरिति किं ' भूमत्सीत् ।
धिन्विट्ठ्योरिति निदेशात्स्योत्पत्ते. मागेव
नुम् । तेन—सरोर्हल, इत्य* मिद्ध । कुडा ।
हुडा । बुन्दिरिति सनसरोच्चारण ज्ञापक—इरितो
धोर्नुम् न भवति—भेदन ।

शे मुचा ॥ ३८ ॥ मुचादीनां शे परे नुम्
भवति । मुचति । लुपति । विंदति । लिपति ।

सिचति । कृतति । सिंदति । पिंशाति । अष्टो
मुचादय । श इति किं ? मोक्षा । मोक्षतु ।

। तृफतृफगुफोभशुभा ॥ ३९ ॥ तृफा
दीना शे नुम् भवति । तृफति । दृफति । गुफ
ति । उभति । शुभति । श इति किं ? तर्किना । तर्किदु ।

नश्मज्जेक्षलि ॥ ४० ॥ अनयोक्षलि नुम्
भवति । नद्या । नण्डु । नष्टव्य । नश अदर्शने ।
द्वामस्जौ शुद्धौ । मक्ता । मक्तु । मक्तव्य ।
मपत्वा । मक्षयति । मिमक्षति । मज्जेनुमि वृते
द्वयो स्फसङ्गाया स्फादिस । क्षलीति किं ?
नशन । मजन ।

* जभोऽचि ॥ ४१ ॥ जभेनुम् भवत्यचि
परतः । जभति । जमन । साधुनभी । जभ
जभ । जभो वर्तते । नित्यत्वादेष प्रागेव नुम् ।
अचीति किं ? जभ्यते । जाभ्य । जजब्धि ।

* रध ॥ ४२ ॥ रधेरचि नुम् भवति ।
रधयति । रधक* । साधुरधी । रध रध । रधो वर्त-
ते । अचीति किं ? रद्धा । पृथग्वचनमुत्तरार्थ ।

* नेव्यालिटि ॥ ४३ ॥ रधेर्न नुम् भवति
इडादावलिटि परत* । राधिष्यति । राधिता ।
राधितु । राधितव्य । इटीति किं ? साधुरधी ।
यालिटाति किं ? ररधिव । ररधिम । रेधिवानि
त्यन—कसः कित्वसामर्थ्यान्नुमः स । लिटीटि
एनि कर्तव्ये पूनैव सिद्धत्वात्रियमो भवति । तत्र
च लिटीत्यवैत्ययधारणमाहोखिलित्वेवेटीत्युभय
धा सभनेऽन्यतरपरिग्रहो दुर्लभः ।

* रभ ॥ ४४ ॥ रभेरजादावलिटि परे नुम्
भवति । आरभयति । आरभन । साधुगभी ।
आरभमारभ । आरभो वर्तते । अलिटीति किं ?
आरेने । अचीति किं ? आरब्धा । आरभते इति
तुदादिवाच्ये हलुन्त्य ।

रभे ॥ ४५ ॥ रभेरलिट्यजादौ नुम् भवति ।

लभयति । लभकः । साधुल्गी । अलिटीति किं ?
लेभे । अचीत्येव—लब्धा । लभते—इति तुदा
दित्वाच्चे नख । न च लभे शतामिति । यस्य
शतुर्नुमविकल्प स्यात् । लभतीति प्रयोगभावेऽपि
“वा नप.” इति वाग्रहणात् व्यवस्था विशास्यते
पृथगारम उत्तरार्थः ।

र्याड ॥ ४६ ॥ आड* परम्य लभेनुम्
भवति यकारादौ परतः । आलभ्या गोर्वाङ्गण ।
यीति किं ? आलब्धा । आड इति किं ? लभ्य ।
आलभ्यागत इत्यत्र नुमोऽन्यत्र सावकाशस्य ख ।

उपास्तुतौ ॥ ४७ ॥ उपाहभेनुम् भवति
स्तुत्या यस्ये पगतः । उपलभ्य घन भवता ।
स्तुताविति किं ? उपलभ्यमस्माद् वृषलात्किञ्चित् ।

* बाष्मज्योः ॥ ४८ ॥ लभेर्नो नुम्भवति
अमज्योः परत* । लभलभ । लाभ लाभ ।
अलभि । अलाभि ।

* घञ्ज्ये च गे ॥ ४९ ॥ गे. परस्व लभे-
नुम् भवति घनि खेऽमि जौ च परे । उपलभ. ।
सुप्रलभः । प्रलभ प्रलभ । प्रालभि* । गेरिति
किं ? लाभ. । ईपलभ । अमज्योर्नित्यार्थे घञ्ज्ये
तु गेरेवेति नियमार्थं वचन जिनासोपलभेनेति
निर्देशाच्च विपरीतो नियम* । गे. घञ्ज्ये पवेति ।

* सुदुर्भ्य* ॥ ५० ॥ सुदुस्साम्या व्यस्तसम-
स्ताभ्या गिभ्या गे पराभ्या लभेघनि ऐ च नुम्
भवति । अतिसुलभ । अतिदुर्लभ । अतिसु-
दुर्लभ । गेरिति किं ? सुलभ. । सुलभ । दुर्लभ ।
दुर्लभ । सुलभि* । दुर्लभि । सुदुर्लभ । अति
सुलभमिति पूजायामतिक्रमे चार्थेऽति. । सुदु-
र्भ्या गेरवति नियमार्थं वचन ।

उगिदचा धेऽभ्वादे ॥ ५१ ॥ उगिता-
मभ्वादीनां अचतेश्च धे नुम् भवति । गोमान् ।
गोमतौ । गोमत । गोमत । गोमतौ । धनवान् ।

धनवतौ । धनवतः । पचन् । पचतौ । पचतः ।
प्राक् । प्राचौ । प्राचः । अम्वादेगिति किं उरु
श्रुत् । पर्णध्वत् । अम्वादिप्रतिषेधाद्भवत्येवेह ।
गोमत्यते—गोमान् । गोमतौ ।

युजिरोऽसे ॥ ५२ ॥ युजिरो नुम् भवति
असे धे परतः । युज् । युजौ । युज्ज । युज्ज ।
युजौ । अस इति किं अभ्ययुक् । अभ्ययुजौ ।
अभ्ययुजः ।

नपोऽच ॥ ५३ ॥ नपोऽजतस्य धे नुम्
भवति । वनानि । दर्शानि । मधूनि । चारि-
प्राणि । अच इति किं विमलदिवि । बहुगिरि ।
अहानि ।

अमला ॥ ५४ ॥ अचः परा या शल जाति-
स्तदतम्य नपो धे नुम् भवति । सप्पोपि । धनूपि ।
उद्धति । काष्ठतक्षि ।

—माग्राऽत् ॥ ५५ ॥ शलतस्य नपोऽतोऽत्य
शलजाते । प्राक् नुम् भवति । माहोर्जि । महोर्जि ।

सुपीकोऽचि ॥ ५६ ॥ इगतम्य नप सु
प्यजादौ परे नुम् भवति । बारिणी । त्रपुणी । बारि
णा । त्रपुणा । सुपीति किं तुवर्णो विकारः तौवुरव
धूर्ण । इफ इति किं घने । अर्चाति किं बारिम्य ।

भादौ वक्तपुस्क पुवत् ॥ ५७ ॥ इगत
नवुक्तपुस्क भादावजादौ पुवत् वा स्यात् । शुचि ।
साधुः । शुचि । साधु वृत् । शुचये । शुचिने
वस्त्राय । ग्रामण्या । ग्रामणिना कुलेन । चारवे
चारुणे वस्त्राय । कर्त्रा । कर्तृणा कुलेन । अतिराया
अतिरिणा । चित्रगवे । चित्रगुणे । भादाविति किं
चारणी । उक्तपुस्कमिति किं जनुने ।

सक्थ्यस्थिदध्यक्षोऽनङ् ॥ ५८ ॥ सक्
थ्यादीनामनङ् भवति भादावजादौ परतः ।
सक्थ्ना । सक्थ्ने । अक्थ्ना । अक्थ्ने । दक्थ्ना ।
दक्थ्ने । अक्ष्णा । अक्ष्णे । अक्ष्णा । नपीति किं

दधि नाम कश्चित् धानशीलो वा दधिस्तेन दधिना
विदे शतुर्गुम् ॥ ५९ ॥ विद परम्य शतु-
र्गुसुर्भवति । विद्वान् । विद्वत्सौ । विद्वत्सः ।

न यात् ॥ ६० ॥ यात्परस्य शतुर्गुम् न भवति ।
ददत् । ददतौ । ददतः । जामत् । जामतौ ।
जामतः ।

वानप ॥ ६१ ॥ नपस्थात्परस्य शतुर्वा नुम्
भवति । ददति, ददति । जामति, जामति कुलानि ।

शीम्बोरात् ॥ ६२ ॥ शीम्बोरवर्णातात्
शतुर्वा नुम् भवति । तुदती, तुदती । पाती, पाती । कुले
तुदती, तुदती । पाती, पाती स्त्री । आदिति किं
अदती । जानती स्त्री ।

शप्श्यात् ॥ ६३ ॥ आभ्या शतुर्गुम् भवति
शी मु इत्येतयोः परतः । नित्यार्थे वचन । पचती
कुले । पचती कन्या । दीन्यती कुले । दीन्यती कन्या ।

सावनडुह ॥ ६४ ॥ अनडुह सौ परे नुम्
भवति । अनड्वान् ।

अद्यौः ॥ ६५ ॥ दिवः औत्त निपात्यते सौ
परे । घौरारद्वते पुष्येन ।

पथिमध्यष्टुक्षामात् ॥ ६६ ॥ प्यामाद्भ-
वति सौ परे । पथाः । मथाः । ऋसुक्षाः ।

एदं ॥ ६७ ॥ तेषामिकारस्याद्भवति धे
परतः । पथानौ । पथान । पन्थान । पथानौ ।
मथानौ । मथान । ऋसुक्षानौ । ऋसुक्षानः ।

थो न्यः ॥ ६८ ॥ तेषा थकारस्य न्यादेशो
भवति धे परे । पथाः । मथाः ।

भस्य टे ख ॥ ६९ ॥ तेषा भसङ्गकाना
टे ख भवति । पथः । पथ्यः । पथाः । पथे । मथः ।
मथाः । ऋसुक्षाः । ऋसुक्षाः ।

पुसोऽसुद् ॥ ७० ॥ पुसः असुद् भवति
धे परतः । पुमान् । पुमासौ । पुमासः । पुमासा । पुमासौ ।
। ओतो गिद् ॥ ७१ ॥ ओतः पर प्र गिद्भवति ।

गौ । गावौ । गावः । घौ । घावौ । घानः ।

वाऽस्मण्णरा ॥ ७२ ॥ अम्मदो णश्चा णिद्धवति ।
चकार । चकर । विलम्बापिल्लप ।

* साखितोऽसौ ॥ ७३ ॥ साखित पर घ णि-
द्धवति अको परतः । सखायौ । सखायः ।
सखाय । सखायः । तका इति किं हेमे सरयौ ।
अकाविति किं हे ससे ।

* ढम्सौ ॥ ७४ ॥ तस्य ढन् भवति अको सौ
परतः । सखा ।

ऊदुशनस्पुरुदशोऽनेहसा ॥ ७५ ॥ ऋका-
राताना उशनसादीना च ढन् भवति धे अको
सौ परतः । कर्त्ता । दाता । पिता । माता ।
उसना । पुरुदश । अनेहा । अकाविति किं
हे दातः । हे मातः । हे पुरुदशः । हे अनह ।

—तृजत् क्रोष्टु ॥ ७६ ॥ क्रोष्टु तृजत्-
वद्भवति अको धे परतः । क्रोष्टा । क्रोष्टारौ । क्रो-
ष्टारः । क्रोष्टार । क्रोष्टारौ । अकाविति किं हे
क्रोष्टौ । घ इति किं क्रोष्टन् ।

+स्त्रिया ॥ ७७ ॥ क्रोष्टुः स्त्रिया तृजत्
भवति । क्रोष्ट्री ।

—वाऽप्यापि ॥ ७८ ॥ क्रोष्टु* तृजद्धा भवति
अनादावापि भान्नी परतः । काप्ता । क्रोष्टुना ।
क्रोष्टुः । क्रोष्टेय क्रोष्टौ । क्रोष्टु । क्रोष्टो । क्रोष्ट्या ।
क्रोष्टूना । क्रोष्टरी । क्रोष्टौ । अकाविति किं क्रोष्टूम्या ।
क्रोष्टुमि । आधीति किं क्रोष्टून् ।

चतुरनदुहर्वा ॥ ७९ ॥ अनयोऽकारम्भ
वा भवति धे परतः । चत्वार । चत्वारि । अति
चत्वार । अतिचत्वार । चत-
राग्न । आद्वर्द्धा । आद्वर्द्धा । अनद्वर्द्धा ।
आद्वर्द्धा ।

* चको ॥ ८० ॥ तयोऽकारम्भ गो भवति
को परतः । हे अतिचत्वार । हे अनुद्वर्द्धन् ।

। पुत्रेऽहे मातु कपोऽह ॥ ८१ ॥ असे मातृण
ब्दात् परस्य कपो वा अह भवति कौ परतः पुत्रेऽहे
पुनप्रशसाया । हेगार्गीमात । पुत्र इति किं हेगार्गी-
मातृके पुत्रि । अह इति किं गार्गीमातृक ।
। बोशनोशनन् ॥ ८२ ॥ एतौ निपात्यौ कौ वा
हे उशन । हे उशान् । हे उशन* । उशनस सप्त
नत्य च निपात्यते ।

ऋतामिद्धोः ॥ ८३ ॥ ऋकारात्तस्य धोरिकारा
देशो भवति । किंति । गिगति । विस्तीर्ण ।
गीर्यते । धोरिति किं मातृणा ।

उड्, धोः ॥ ८४ ॥ उड् ऋत इर्भवति ।
कीर्त्तयति । कीर्त्तयतः । कीर्त्तयति ।
धुवाडुत् ॥ ८५ ॥ पवर्गाद्धकाराच्च परस्य धोः ऋतः
उड्भवति । पूर्त्त । मपुर्पूर्ति । धुर्पूर्ति ।
मुर्पूर्ति । धुर्पूर्ति । धुनीन् ।

सार्वभ्यम् ॥ ८६ ॥ मपरे सौ परे गोरैर् भवति ।
अनर्पात् । अहापीत् । अलावीत् । अहर्पात् ।
म इति किं अलविष्ट ।

गृज्वल्लोऽन्त ॥ ८७ ॥ गृजिनदोर्लकारे-
फालम्भ च गोरत पेप् भवति मपरं सौ परतः ।
प्राप्ताजीत् । अवादीत् । अचालीत् । अचारीत् ।
गृज्वल्ल इति किं मानिरदीत् । मानिरदीर्त्त ।
अत इति किं न्यगीलीत् । न्यसोडीत् ।

हन्तामच ॥ ८८ ॥ हलानामा पेन् भवति
मपरे सौ परतः । अमेत्सीत् । अचैर्गीत् ।
अरोत्सीत् । हन्तामिति किं गोरियाचारीत् अग
वीन । अच इति किं अपादीत् । अतिकोऽपि
यथा स्यात् ।

मेति ॥ ८९ ॥ इहादी मनी परे हन्तस्य
गोरन मेस भवति । अनेदीत् । अकोऽपि भवति ।
* इच्छस्यस्यस्यस्यस्येति ॥ ९० ॥ इकार
मकारयकाररकारादीनां इकारादीनां च इहारी

मसाधैत्र स्यात् । अग्रहीत् । अरहीत् । अवमीत् ।
अव्ययात् । अक्षणीत् । अश्वसीत् । अश्वयीत् ।
अरगीत् । अलगीत् ।

चोर्णुञ्च ॥ ९१ ॥ ऊर्णुञो मसौ वैवभवति ।
प्रौर्णवीत् । प्रौर्णवीत् ।

अतोऽनादेधेः ॥ ९२ ॥ अनादेरतो धेर्वैवभ-
वति इडादौ मसौ परतः । अक्षणीत् । अका-
णीत् । अरणीत् । अराणीत् । अचणीत् ।
अचाणीत् । अत इति किं असेवीत् । अनादेरिति
किं मानिरटीत् । धेरिति किं अरक्षीत् ।

*बलादेरिट् ॥ ९३ ॥ बलादेरथादगस्य इडा-
गमो भवति । पविता । पवितु । पवितव्य ।
भविता । भवितु । भवितव्य । पथितव्य । बला
देरिति किं लव्य । लवनीयम् । अगस्येति किं
आस्ते । शेते ।

। ग्रहादे क्ते ॥ ९४ ॥ ग्रहादिभ्यः परम्य
बलादे केरिट् भवति । निगृहीति । उदितिः ।
भाणितिः । दीधितिः । मयिति । लिखितिः ।
पठिति । निनुचिति । ग्रहादेवेव केरिति नियमोऽयम् ।
तेन—विभूतिः । दीप्तिरित्यादि ।

*ग्रहोऽलित्वेकाचो टी ॥ ९५ ॥ ग्रहेरेकाचः
परस्य इटो दीर्घत्वलिटि परतः । ग्रहीष्यति ।
ग्रहीता । ग्रहीतु । ग्रहीतव्य । अलिटीति किं
जगृहिव । जगृहिमा एकाच इति किं जरीगर्हिता
जरीगर्हितु ।

* वृत्तो वाऽलिमसौ ॥ ९६ ॥ वृद्धनृजभ्या
अकारोत्तम्यश्च वा इटो दीर्घगति अलिङ्लिट्
मसिपु परतः । वारिता । वरीता । प्रावरिता ।
प्रावरीता । तारिता । तगीता । अरिता । जरीता ।
निगरिता । निगरीता । अलिमसानिति किं वरि-
पीष्ट । प्रावरिपीष्ट । निगरिपीष्ट । प्रावरिथ । ते-
रिव, तेरिम । प्रावारिप्टा । अतारिप्टा । अस्तारिप्टा ।

न्यागारिप्टा । न्यगारिपु* ।

सनीट् ॥ ९७ ॥ सनि परे वृत्त इड् वा भवति ।
वुवृषते । विवरिपते । विवरीपते । प्रावुवृषति ।
प्राविवरिपति । प्राविवरीपति । तितीर्षति । ति-
तरीपति । तितरिपति । आतिस्तीर्षति । आति-
स्तरिपति । आतिस्तरिपति ।

लिङ्स्योर्दे ॥ ९८ ॥ वृद्धघ परयोर्लिङ्स्यो-
रिङ् वा भवति दे । लिङ्—वृषीष्ट । वरिपीष्ट ।
आस्तीर्षीष्ट । आस्तरिपीष्ट । अवृत्त । अव-
रिष्ट । अवरीष्ट । प्रावृत्त । प्रावरिष्ट । प्रावरीष्ट ।
आम्तीर्षीष्ट । आस्सरिष्ट । आम्तरीष्ट । द इति किं
प्रावारिपु । अतारीत् ।

* स्फाहतोऽम्कु ॥ ९९ ॥ स्फादम्कुपराह-
काराल्लिङ्म्योर्दे वेड भवति । स्मृपीष्ट । स्मरि-
पीष्ट । ध्वृपीष्ट । ध्वरिपीष्ट । अस्मृपाता । अस्मरि-
पाता । अवृपाता । अव्वरिपाता । अस्फुरिति किं
सस्फुरीष्ट । समस्फुत् ।

*ऊदिङ्धुञः ॥ १०० ॥ ऊनरेङ्ग्यो घृज्झो-
त्तरम्य बलादेर्वङ् भवति । रद्धा । रधिता । गृष्टा ।
नशिता । नक्षयति । नक्षिप्यति । उपगोढा ।
उपगृहिता । विधोता । विधयिता । धोप्यति ।
धाविप्यति ।

निस्क्रुप ॥ १०१ ॥ निस्पूर्वात् कुप इट् वा
स्यात् । निष्क्रोषिता । निष्क्रोष्टा ।

इट् ॥ १०२ ॥ निम्कुप तसज्ञे परे इड् भवति ।
निम्कुपितः । निम्कुपितवान् ।

सीछसहलुभरुपरिपः ॥ १०३ ॥ एम्यो वेह
भवति तकारादौ परतः । ण्ट्या । एपिता । एप्टु ।
एषितु । एष्टव्या णपितव्य । सोढासहिता । लोब्धा ।
लोभिता । रोष्टा । रोपिता । रेष्टा । रेपिता ।
वीति किं साहप्यते ।

सनीधतर्द्धभ्रस्जदधुस्तध्रियुर्धुभ्रगपि

सतन्यतेः ॥ १०४ ॥ इवनादीना ऋषादीना च
सनि परे वेद् भवति । दुष्पूषति । द्विद्विषति ।
सुम्पूषति । मिसेविषति । ईर्सेति । अदिधिषति ।
विम्रक्षति । विमर्शति । विम्रज्जिषति । विमार्जिष
ति । धिप्सति । धीप्सति । दिदधिषति । सुम्बू-
र्षति । सिस्वरिषति । शिश्रीषति । शिश्रयिषति ।
युपूषति । यियविषति । प्रोर्णुनूषति । प्रोर्णुनविषति ।
प्रोर्णुनूषति । दुर्भूषति । विभरिषति । ज्ञीप्सति । जिज्ञ
पयिषति । सिपासति । सिपीपति । तितमति ।
तितामति । तितनिपति । पिस्सति । पिपातिपति ।

पूडिनिठशस्तन्त्रो ॥ १०५ ॥ पूडिहिद्-
भ्या परयोस्तन्त्रो वेद् भवति । पूतः । पवितः ।
पूतान् । पवितवान् । पूत्वा । पवित्वा । क्रिष्टः ।
क्रिशितः । क्रिष्टवान् । क्रिशितवान् । क्रिष्ट्वा ।
क्रिणित्वा ।

धुपिन इद ॥ १०६ ॥ आभ्या तत्त्वोरिद
भवति । धुपितः । धुपितवान् । धुपित्वा । शो
रित्वा । उपितः । उपितवान् । उपित्वा ।

* अभोऽर्थे ॥ १०७ ॥ शेरर्चाया तस्त्रो
रिद भवति । अभितः । अभितवान् । अभित्वा । गुरु
गत । अर्थ इति किं उदत्तमुदकं कृपात् । अन्त्या ।

भ्याथ लुभात् ॥ १०८ ॥ भ्यार्थे निमोहने
वर्तमानान् लुभात् तन्त्रो रिद भवति । विदुषिता
समिताः । विदुषिता वेद्या । लोपित्वा ।
लुभित्वा । भ्याथ इति निःलुब्धो ऽ लभते पुण्य ।

जुग्रथ-रत्न ॥ १०९ ॥ आभ्या कृता-
त्यम्प इद भवति । जर्जित्वा, जर्जित्वा । मथित्वा ।

चोपित ॥ ११० ॥ उदिन परम्प कृता
त्यम्प वेद् भवति । शोपितः । शोपित्वा ।
शोपितः । शोपित्वा ।

० कस्त्रोराहणम् ॥ १११ ॥ आकागं
उत्त पदभो पदभ कम्प इद भवति । पवि

वान् । तस्थिवान् । आटिवान् । पेठिवान् ।
जक्षिवान् । एकाजिति किं वभूवान् । विमिह्वान् ।

* गम्हन्निदहन्निवशो वा ॥ ११२ ॥ गमादे
कम्पौ परतो वेद् भवति । जग्मिवान् । जगन्वान् ।
जग्मिवान् । जगन्वान् । विविदिवान् । विविद्वान् ।
ददृशिवान्, ददृश्वान् । विविशिवान् । विविध्वान् ।

स्यसो कृच्छृच्छृत्तृन्मृतः ॥ ११३ ॥
एभ्यः । सिवर्जितसकाराद्वागे परत वेद् भवति ।
कत्स्यति । कर्त्स्यति । अकत्स्यत् । अकर्त्सि-
प्यत् । चिहृत्सति । चिहृत्सति । चत्स्यति ।
चर्त्स्यति । अचत्स्यत् । अचर्त्सिप्यत् । चिहृत्सति ।
चिहृत्सति । छत्स्यति । छर्त्स्यति । अछ-
त्स्यत् । अछर्त्सिप्यत् । चिहृत्सति । चिहृत्सति ।
तत्स्यति । तर्त्स्यति । अतत्स्यत् । अतर्त्सिप्यत् । ति-
हृत्सति, तितर्त्स्यति । नत्स्यति । नर्त्स्यति । अनत्स्यत् ।
अनर्त्सिप्यत् । निहृत्सति । निहृत्सति । सीति
किं ? रचित्वा । नर्त्स्यत् । असर्त्सिप्यत् । अछ
र्त्स्यत् । अनर्त्स्यत् ।

गमे ॥ ११४ ॥ गमेः सकाराद्यगम्य वेद्
भवति । सजिगमिषति । सजिगमिता । अभिजि
गमिषति । अभिजिगमिता । व्याकरणम् ।
सीति किं ? गता ।

* मस्य ॥ ११५ ॥ गमेर्गभिगमितस्य सफा
रात्रेरिद भवति । गमिष्यति । अगमिष्यत् ।
निगमिषति । अभिजिगमिषति । मइति किं ?
सजिगमने वत्सो माया ।

न टट्टन ॥ ११६ ॥ कृतादे परम्प मस्य
नेद् भवति । बत्स्यति । निहृत्सति । सत्स्यति ।
सिहृत्सति । सत्स्यति । शिहृत्सति । कृत्स्यति ।
निहृत्सति । कृत्स्यति । इति किं ? रचित्वा ।
वत्स्यते । कृत्स्यते ।

* राऽपद-रह-रह-गो-नित्यानि-दत्तासत्त्वो-भ्य-

धूनवान् । पीन । पनितान् । रत्न । रत्नवान् ।
दृष्टः । दृष्टवान् । धृतः । धूनवान् । अप । इति
किं पतितः । पतितवान् ।

सन्निविभ्योऽरे ॥१३०॥ तन्निविभ्योऽरे
स्ते नेद् भवति । समर्प । यर्गः । व्यर्गः । ममा
देरिति किं प्रादित ।

* अविदूरेऽमे ॥ १३१ ॥ अविदूरेऽरे
दूरेऽर्थे ते तद् भवति । अम्यर्णा मग्नि । अम्यर्ण भवे ।
अविदूर इति किं अम्यर्णित्वाँर शीते ।

* अम्यर्णः मग्नमे ॥ १३२ ॥ आम्यर्ण
मग्नमेऽर्थे ते नेद् भवति । अम्यर्णो वादी । अम्यर्णो वादी ।
मग्नमे इति किं विशभिन । भाषा ।

* कप ठच्छगद्वे ॥ १३३ ॥ कच्छगद्वे
स्ते कपेनेद् भवति । कप गणित । कप वा ।
कपितगवा ।

* दृढ वडिः सुले ॥ १३४ ॥ दृढमिति नि-
पात्यते वडिनि स्थूले च ते परतः । दृढो बलवान्
स्थूलश्च । अनिश्चलनहस्त तद्वत् च निपात्यते ।
दृढित । दृढितमन्यन ।

* धुब्बस्वातध्यातलग्नम्लिष्टगुणिरिन्ध्र
फाटगदपरिदृढ मयमनस्तम सक्ताविस्मृष्टा-
विगच्छस्वरानापासभृगमभौ ॥ १३५ ॥
धुब्बादयो निपात्यते मथाद्यर्थेषु । धुब्बो मथा ।
स्वात तमः । लग्न सक्त । म्लिष्टगविस्मृष्ट
म्लिष्टेऽनिश्चलमेकारमेव । गुणिरविगच्छो ।
गुण रज्जुः । गुणौ पादौ । निरिन्ध्रः स्वरः ।
विपूर्वस्व रेमृदोऽनिश्चलमिव च । फाटमनायास ।
वाट भृग । परिदृढः प्रभु । अन्यत्र धुम्भित ।
स्वनित । ध्वनित । रगित । म्लिष्टित । अवधु
पित नाक्य । विरेभित । पणित । वादित ।
परिदृढितमिति ।

आदितः ॥ १३६ ॥ आकरितो घोस्ते नेद्

भवति । मित्र । मित्रगन् । स्थितः । स्थितगन्
स्थितः । स्थितगन् ।

वा भासाग्ने ॥ १३७ ॥ भासाग्ने
वाग्नि ते वा नेद् भवति । मित्रमस्य नेदितमस्या
महितः । प्रोक्षितः ।

* अग्नेः कर्मणि ॥ १३८ ॥ अग्नेः कर्मार्थे
वाग्ने भवति । अग्नेः कर्म, अग्नेः कर्म
कर्म । अग्नेः कर्म किं अग्नेः देवदत्त ।

* अग्नेर्नामविस्मयमतिघाते ॥ १३९ ॥ अग्नेर्
माद्यर्थेषु ते वाग्ने भवति । अग्नेः कर्म । अग्नेः
अग्नेः कर्म । अग्नेः कर्म । अग्नेः कर्म ।
अग्नेः कर्म । अग्नेः कर्म ।

* अग्नेर्नामविस्मयमतिघाते ॥ १४० ॥ अग्नेर्
नामविस्मयमतिघाते । अग्नेः कर्म । अग्नेः कर्म ।
अग्नेः कर्म । अग्नेः कर्म । अग्नेः कर्म ।
अग्नेः कर्म । अग्नेः कर्म ।

* अग्नेर्नामविस्मयमतिघाते ॥ १४१ ॥ अग्नेर्
नामविस्मयमतिघाते । अग्नेः कर्म । अग्नेः कर्म ।
अग्नेः कर्म । अग्नेः कर्म । अग्नेः कर्म ।
अग्नेः कर्म । अग्नेः कर्म ।

* अग्नेर्नामविस्मयमतिघाते ॥ १४२ ॥ अग्नेर्
नामविस्मयमतिघाते । अग्नेः कर्म । अग्नेः कर्म ।
अग्नेः कर्म । अग्नेः कर्म । अग्नेः कर्म ।
अग्नेः कर्म । अग्नेः कर्म ।

* अग्नेर्नामविस्मयमतिघाते ॥ १४३ ॥ अग्नेर्
नामविस्मयमतिघाते । अग्नेः कर्म । अग्नेः कर्म ।
अग्नेः कर्म । अग्नेः कर्म । अग्नेः कर्म ।
अग्नेः कर्म । अग्नेः कर्म ।

* अग्नेर्नामविस्मयमतिघाते ॥ १४४ ॥ अग्नेर्

खमादेशे ॥१६३॥ आदेशे सुपि तयो
र भवति । त्व । अह । त्वत् । भत् । युष्मात् । अस्मात् ।
। गो वा ॥१६४॥ मकारातयोस्तयो ख भवति
वा आदेशमूते सुपि । युष्मानाचक्षणेभ्य
युष्मभ्य । युपभ्य । अस्मभ्य । असभ्य ।
मायधेयं विषयस्ते परत्यात् भवति । युष्मात् ।
युपत् । अप्मत् । असत् । युस्माक । युपाक ।
अस्माक । अमाक ॥

मायधे ॥१६५॥ तयोर्मकारावधे सपात
स्यादेशा भवति इत्येपोऽधिकारो वेदितव्य । तत्रै
वोदाहरिष्याम ।

युवावौ द्वौ ॥१६६॥ तयोर्मायधेयुवावादेशौ
स्त* द्वौ परत* । युवा । आवा । युवाभ्या ।
आवाभ्या ।

*त्वमौ त्यगौ चैके ॥१६७॥ एकार्यं वर्तमान-
योर्युष्मदमदोर्मायधेस्त्वामावादेशौ स्त सुपि
त्वे घौ च एकत्वे । त्ववि । मयि । त्वदीय ।
मदीय । त्वत्तर । मत्तर । त्वच्छिष्य । मच्छिष्य
त्वत्पुत्र । मत्पुत्र ।

त्वाहौ सौ ॥१६८॥ युष्मदस्मदो त्वाहो
भवत सौ परे । त्व । अह ।

यूयवयौ जासि ॥१६९॥ तयोर्यूयवयौ
भरत जासि परे । यूय वय ।

तुभ्यमद्यौ ऋपि ॥१७०॥ तयोस्तुभ्यमद्यौ स्त*
ऋपि परे । तुभ्य । मद्य ।

तवममौ ऋसि ॥१७१॥ तयोस्तवमममादेशौ
स्त ऋसि परे । तव स्व । मम स्व ।

विचतुरः स्त्रियां तिमृचतमृ ॥१७२॥
त्रिचतुरो स्त्रिया वर्तमानयो तिमृचतमृ इत्येता
यादेशौ भवत सुपि । तिमृभि । तिमृभ्य ॥ तिमृपु
चतमृभि । चतमृभ्य । चतमृपु ।

रोज्ज्यु* ॥१७३॥ तिमृचतसो ऋकार

स्य रेफो भवत्यचि परत* । तिसः सति । तिन
पश्य । चतस्रो याति । चतस्रो गम ।

+चाऽभ्येर्द्वयाटि ॥१७४॥ तिमृचत
सोरसख्यावाचिनोः ऋकारस्य रेफो भवति
वा छौ-औटि च परत । प्रियतिसि । प्रिय
तिसरि । प्रियचतसि । प्रियचतसरी । प्रिय
तिसौ । प्रियतिसरौ । प्रियचतसौ । प्रियचत-
सरौ । प्रियातिसः । प्रियतिसर* । प्रियचतस ।
प्रियचतसर* । प्रियातिस । प्रियतिसर । प्रिय
चतस । प्रियचतसर ।

*जराया ऋसु ॥१७५॥ सुप्यजादौ परे जराय
वा ऋस भवति । जरे, जरसौ । जरा जरस । जरा, जरस
जरे जरसौ । जरा, जरस । जरया । जरसा ।

त्यदादेर ॥१७६॥ त्यदादीनामत्
भवति सुपि परत* । स्य । त्यो । त्ये । सः । तौ । तौ द्वौ ।
किमः कः ॥१७७॥ किम. को भवति
सुपि परे । कः । कौ । के ।

*कुस्तथो ॥१७८॥ किम कुर्वति तका
रादावशि च परत । कुत । क ।

*तोः सोऽनते सौ ॥१७९॥ त्यदादेः तव-
र्ग्यान्ते वर्तमानस्य सौ भवति सौ परे । स्य ।
सः । एषः । अनत इति किं* य । स ।

असौ ॥१८०॥ असावित्यदस औत्व
सोश्च स निपात्यते । असौ ।

+थाऽसु ॥१८१॥ असुक् इत्यदसोऽकोऽका
रस्योत्व वा निपात्यते सौ परे । असुक् । असकौ ।

इदमो म. ॥१८२॥ इदम* मकारो भवति
सौ परे । इय । अय ।

द* ॥१८३॥ इदमो दकारस्य मो भवति
सुपि । इमौ । इमो । इमा । इमा* । इमे । इमानि ।

य सौ ॥१८४॥ इदमो दकारस्य यो
भवति सौ परे । इय ।

पुसीदोऽय् ॥ १८५ ॥ इदमः इदरूपस्या
य भवति पुसि सौ । अय ।

*टौस्पनोऽरुः ॥ १८६ ॥ इदमः ककार-
हीनस्येद. आदेशो भवति टौसि परे । अनेन ।
अनया । अनयो. । अक इति किं'इमकेनाइमकयोः ।

हलि ख ॥ १८७ ॥ इदमोऽककारस्येदः
ख भवति हलादौ सुपि परत । आभ्यां । एभि ।
एभ्यः । आभिः । एपां । आसा । एपु । आसु ।
अरु इति किं'इमकाभ्यां । इमकेभ्य ।

*अन्वादेशेऽज्ञ ॥ १८८ ॥ इदमोऽज्ञ भवति
अन्वादेशे कथितानुकथने हलादौ सुपि परे ।
इमकाभ्या छात्राभ्यां रात्रिमुषिता । अथो
आभ्या हिंसा च कृता । इमकस्य छात्रस्य कुल-
मशोमन अधोऽस्य शीलमपि । इमकस्य रात्रो
जनपदो दुर्विनीतः । अथोऽस्य भृत्याश्च अवस्थाः ।

*टौसिप्येतदश्चैनत् ॥ १८९ ॥ इदम. एत-
दक्ष एनद्ववति अन्वादेशे टा—ओस्—इए
इत्येतेषु परतः । अनेन छात्रेण रात्रिरर्षिता -अथो
एनेनाहरम्यनीत । एतेन छात्रेण रात्रिरर्षिता ।
अथो एनेनाहरपि । अनयो छात्रयो शोमन
शील । अथो एनयोः रूपमपि । एतयो* छात्रयो
शोमन शील अथो एनयोरूपमपि । इम छात्र
जैनैर्द्रमध्यापय अथो एन छदोपि । एत छात्र
कान्यमध्यापय—अथो एन तर्कमपि । सु-
शीलाविमौ । अथो एनौ जगत् मानयति । दुष्टौ
एतौ । अथो एनौ लोको निंदति । धार्मिका इमे
देवा अप्येनान् नमस्यति । विनीता एते अथो
एनान् पूजयति । इद सर अमरा सेवते । अथो
एनद्विहगाश्च । एतत् कुलमर्थिनः सेवते अथो
एनन्मित्राणि च । अन्वादेश इति किं ' देवदत्त-
मध्यापय इम च छात्र पश्य ।

इति जैनेन्द्रव्याकरणे शब्दार्णवचन्द्रिकाया श्रुतौ
पचमस्याध्यायस्य प्रथम पादः ।

द्वितीयः पादः ।

मृजेरेष् ॥ १ ॥ मृजेगेरैव भवति । माष्टि ।
माष्ट्य । माष्टु । माष्टव्य । मार्जिता । मार्जितु ।
मार्जितयम् ।

क्रिद्व्यचि वा ॥ २ ॥ क्रिद्व्यजादौ मृचे-
रैव भवति । समृजति । समार्जति । परिम
मृजतु । परिममार्जतु । क्रिद्वीति किं'मार्जन ।
अर्चति किं ' मृष्ट । मृष्टवान् ।

ञ्जित्यचः ॥ ३ ॥ अजतस्य ञ्जित्यैष भवति ।
प्राकारः । अध्याय । गो. । गावौ । गाव ।
सत्तायौ । सत्तायः ।

उढोऽतः ॥ ४ ॥ उढोऽकारस्यैव भवति ञ्जिति
परत* । अपाचि । पाचक । पाठकः । पाकः ।
पाठः । अत इति किं ' भेदक ।

हृत्यश्वादेः ॥ ५ ॥ अचामादेरच ऐव भवति ।
इति ञ्जिति परे । त्रैपुष्टिः । औत्स । आगः । चैन. ।
देविकाशिशपादीर्घसत्रश्रेयसामा ॥ ६ ॥
देविकादीनामादेरच ऐव भवत्याकार । देविकाया
भव दाविकमुदक । शिशपायाः विकार* शाशप
मस । दीर्घसत्रे भव दार्घसत्र पुण्य । श्रेयो-
ऽधिकृत्य कृतो ग्रथ. श्रायस. स्याद्वाद* ।

वहीनरस्यै ॥ ७ ॥ वहीनरस्यादेरच ऐकारो
भवति । वहीनरस्यापत्य वैहीनरिः ।

कैकयमित्रयुगलयाणा यादेरि ॥ ८ ॥
एपा यकारादेरि मयति इति ञ्जिति परतः ।
कैकयम्यापत्य कैकेयः । मित्रयोर्भाव. मैत्रेयिक-
या श्लाघते । प्रत्यादागत प्रालेयमुदक ।

पदे ख ऐयौव् ॥ ९ ॥ पदे परतोऽश्वादेरचः
स्थाने कृतयोर्यकारवकारयो ऐयौव् इत्येता-
वादेशौ भवतः इति ञ्जिति परतः । वैयाकरणः ।

नैयायिकः । सौवागम । स्पर्शता प्रोक्त मौर्वहृत
तत्त्व । पद इति किं यत इमे शिष्या याताः ।
यव इति किं प्राधिः । अध्वादेरिति किं अभ्य-
जनेन चरति—आभ्यजनिक ।

द्वारादे ॥ १० ॥ द्वारादीना यव पेयौव स्तः
हृति श्रिति परत । द्वारे श्रियुक्त दोवागिकः ।
द्वारपालस्यापत्य दोवागालिकः । खरेण चरति
सौवरिक । सौवाय्यायिकः । व्यक्रसे भय, वैयक्रसः ।

न्यग्रोधमैरुस्य ॥ ११ ॥ न्यग्रोधस्य एक
स्य केवलस्य यो यन्मरुतस्य ऐय भवति । न्य-
ग्रोधस्याय नैयग्रोधो दृढः । एकस्येति किं न्यग्रोधि-
कायां भव न्याग्रोधिकः ।

* व्यवगादेः ॥ १२ ॥ अत्यातस्य व्यगादीनां
चादेरच ऐवभवति हृति । परस्पर व्यग्रकोशन
व्यग्रकोनी । व्यापहामी । व्यापचर्चा वर्तते । व्यागि ।
स्वागि । व्यवहारेण चरति—इति व्यागहारिक ।

* धादेरौ ॥ १३ ॥ धनसञ्चारेदिरकारादौ
हृत्यचामादेरैवभवति । श्रकणस्यापत्य श्वाकर्णः ।
धादप्ति । धागणिक । औ इति किं धादप्ट्या
विकार शौवादप्टौ मणिः ।

* इमः ॥ १४ ॥ इज्यातस्य धादेरुत्थैवभवति ।
धादपेरिद धाकर्ण । धामम्त्र । इन इत्यन् ।

* या पदस्फानौ ॥ १५ ॥ पदसञ्चारेतस्य
धादेरनिकारादौ हृत्यैव स्याद्वा । धापदानां सगृह-
धापद । शौवापद । अनौ इति किं धापदे-
शरति धापदिकः ।

* प्रोष्ठमद्रात्ताते ॥ १६ ॥ आभ्यां परस्य
पदस्याभ्यादौरेवभवति जातेभ्योप्रोष्ठपदाम् जात-
प्रोष्ठपाद । मद्रपाद बालक । जान इति किं
प्रोष्ठपदाम् मा प्रोष्ठपदः । मद्रपदो मेप ।

अग्राहो ॥ १७ ॥ अशादत्रयवात्प-
रस्य कस्यवाचकस्यादेर्य पृथ स्यात् श्रिति

परत । पूर्वोष्ठ वर्षासु भवः पूर्ववार्धिक ।
अपरवार्धिकः । पूर्वशारदः । पूर्वनैदाघः ।
अशादिति किं पूर्वोस्वतीतासु वर्षासु भवः पौर्व-
वर्षः । आपरवर्षः ।

सुसर्वाद्वाद्राष्टस्य ॥ १८ ॥ एभ्यः परस्य
राष्ट्रवाचकस्यैवभवति हृति परतः । सुपचालेषु
जात. सुपाचालकः । सर्वपाचालक । अर्द्धपा-
चालक । सुमागधकः । सर्वमागधकः । अर्द्धमागधकः ।

दिशोऽमद्रस्य ॥ १९ ॥ दिक्शब्दात्परस्य
राष्ट्रस्य मद्रवर्जितस्य ऐवभवति । पूर्वेषु पचालेषु
जात पूर्वपाचालकः । अपरपाचालक दक्षिण
पाचालकः । उत्तरपाचालकः । अमद्रस्येति किं
पौर्मद्र । आपरमद्रः ।

माग्रामाणानां ॥ २० ॥ दिशः परेषा माग्दे
शेषामाणामैवभवति हृति परतः । पूर्वेषु काम ।
शम्या जात. पूर्वकामशनः । अपरकामशाम ।
पूर्वकाप्यश्रुतिकः । अपरकाप्यश्रुतिकः । मागिति
किम् । पौर्धेदेवदत्तः ।

* स्यपिरुत्ताभ्या वर्षस्याभाविनि ॥ २१ ॥
आभ्या वर्षस्यैवभवति—अभाविन्यर्थे हृति परे ।
द्राभ्या वर्षाभ्या निर्वृत्तो भूतोऽधीष्टो वा द्विवार्धिक ।
त्रिवार्धिकः । अधिकेन वर्षेण निर्वृत्ताः अधिक-
वार्धिक । अभाविनीति किं द्वे वर्षे भावि-द्वैवार्धिक ।
त्रैवार्धिक धान्य ।

* मानसवत्सरस्याज्ञाणकुत्तिजस्यासौ ॥ २२ ॥
स्यधिकाम्यां परस्य साणकुत्तिजवर्तितस्य
मानस्य सवत्सरस्य ऐवभवति नासौ । द्वौ कुट्टौ
प्रयातनमस्य द्विकौटविकः । त्रिभि सुवर्गैः
कीन त्रिसौत्रणिक । द्वाभ्या पण्टिभ्यां भूत द्विपा-
ष्टिक । अधिकपाष्टिक । द्विपत्त्या प्रीत
द्विनावार्तिक । द्वाभ्या सचलराभ्यां भूत द्विपा-
वत्सरिकः । अधिकसात्रनरिकः । अज्ञाणकु

लिजस्येति किं निभि शाने क्रीत नैषाणाद्वे कुलजे
प्रयोजनमस्य द्वैकुलिजिक। अस्माविति किम् पचलो-
हित्य परिमाणमस्य पाचलोहितिकम् ।

हृत्सिधुभगे द्वयोः ॥ २३ ॥ एषु परतः
द्वयोः पदयोः पैप् स्यात् । सुहृदयस्येद सौहार्दं
परमसिधुषु भवः पारमसैषव । सौभाग्यादौभाग्य ।

अनुशक्तिकादीनां ॥ २४ ॥ एषा द्वयोः पदयोः
आदेरच ऐप्स्यात् । अनुशक्तिरुस्यापत्य आनु-
शक्तिकः । आनुहौडिः । इहलोके भवः—ऐह-
लौकिकः । पारलौकिक ।

+ राजपौरुष्य ॥ २५ ॥ राजपुरुषशब्दात्
व्यणि द्वयोरौडिनापत्यते । राजपौरुष्य । व्यणीति
किं ? राजपुरुषस्यापत्य राजपुरुषायणिः ।

*देवतानां ङानि ॥ २६ ॥ देवतार्थानां ङान्वि-
पये द्वयोरैप्स्यात् । आग्निवारुणः । आग्निसोमः ।
ङानीति किम् ? स्कादविशाख ।

नेन्द्ररुणस्यात् ॥ २७ ॥ अवार्षातादिन्द्र
वरुणयोरैव स्यात् । आग्नेन्द्र । ऐन्द्रारुण ।
आदिति किम् ? ऐन्द्रानः । आग्निवारुणः ।

प्राग्नगरे ॥ २८ ॥ प्राचादेशे नगरे घो द्वयोः
पदयोरैवभवति । विराटनगरे भव वैराटनगरः ।
सौधनागरः । पाटुनागरः । प्रागिति किं ?
मालवनगरः ।

जगलधेनुवलजे ॥ २९ ॥ जगलादिषु
धुषु पूर्वपदस्यैवभवति । कुरुजगले भवः कौरु ।
जगल कौरुजगलः । वैधधेनवः । सौवर्णवलज ।

चा घोः ॥ ३० ॥ जगलोदोर्घा वैभवति
कौरुजगल । कौरुजगलः । वैधधेनव ।
वैधधेनवः । सौवर्णवालज । सौवर्णवलज ।

परिमाणस्यानतोर्द्धाद्दे ॥ ३१ ॥ अर्द्धा-
त्यस्य परिमाणस्यानकारस्यैवभवति आदे*
पदस्य तु वा । अर्द्धद्रोण पचति अर्द्धद्रोणिकः

आर्द्धद्रोणिक । अर्द्धमौष्टिक । आर्द्धमोष्टिक ।
अनत इति किम् अर्द्धप्रास्थिक । आर्द्धप्रास्थिकः ।

प्राह्वाहणस्य ङे ॥ ३२ ॥ प्रगञ्धात् वाह
णस्य ङत्ये ऐवभवति आदेस्तु वा । प्रवाहणस्या-
पत्य प्रवाहणेय । प्रात्राहणेय ।

दस्य ॥ ३३ ॥ ङत्यात्तस्य प्राह्वाहणस्य ऐप्
भवत्यादेस्तु वा । प्रवाहणेयस्यापत्य प्रवाहणेयि ।
प्रावाहणेयि ।

*नञ्, क्षेत्रज्ञशुश्रूषलचपलनिपुणेद्वरशुचे
॥ ३४ ॥ नञ् परेषा क्षेत्रज्ञादीनामचामादेरच ऐप्
भवत्यादेस्तु वा हृति ङिति परत । आक्षेप्याअक्षे-
त्रश्याअकुशलस्येद अकौशल । आकौशल । आचा-
पल अचापल । अनैपुण । अनैपुण । अनैश्वर्य ।
आनैश्वर्य । अशौच । आशौच । सातातु त्यो
त्सवो—आयथातथ्य । आयथापुट्य । त्याता-
त्त्वविधौ अयाथातथ्य । अयाथापुट्यमित्यपि सिद्ध ।

द्रस्तोऽणञ् ॥ ३५ ॥ हतेस्त्वो भवति
णश्चि वजिते ङिति परतः । घातयति । घातक ।
सर्वघाती । घात घात घातो वर्तते । अणश्चाङिति
किम् ? जघान । अघानि ।

आतो णञ् ओ ॥ ३६ ॥ आतः परस्य णञ्
ओद्य स्यात् । पयो । ययो । तम्भो ।

कृन्वौ युक् ॥ ३७ ॥ आतो पुगागमो भवति
कृति ङिति जी च परे । दायक । धायकः । अ-
दायि । अधायि । कृन्नाविति किं ? ज्ञा देवदा
अस्य ज्ञा ।

*न मोऽकम्बम्यन्नमनमाम्बयः ॥ ३८ ॥ मातस्य
कमादिवर्जितस्य कृति ङिति जी च पेन स्यात्
शम । शमक । अशमि । दग । दगद ।
अदामि । तम । तमक । अनमि । शमी । दगी ।
तमी । अकमादेरिति किं ? काम । कामा ।
वामः । वामक । याम । यामक । राम । रामक ।

वाऽऽतोऽधोर्ध्वकात् ॥ ५७ ॥ अधोर्ध्वकारक
काराभ्यां परम्यातः म्याने कृतो योऽकारस्तस्यैद्वयवति
या । इममर्हति इम्या । कुस्मिता इम्या इम्यिका ।
इम्यिका । अर्धिका । अर्ध्याका । चट्टिका ।
चटकका । मृषिका । मृषिका । आत इति किं ।
साकास्ये भवा साकास्यिका । अधोरिति किं । मुन-
यिका । सुपाकिका ।

* द्व्येषसूतपुत्रवृद्धारकस्य ॥ ५८ ॥ एषा-
मत इद्वा स्यात् । द्विके । द्वके । एषिका । एषका ।
सूतिका । सूतका । पुत्रिका । पुत्रका । वृद्धा-
रिका । वृद्धारका ।

+वर्चिका यौ ॥ ५९ ॥ वाच्ये इद्वा निपात्यते ।
वर्चिका, वर्चका पक्षी । वर्चिकान्यत्र ।

* भस्त्राजान्नास्वाना ॥ ६० ॥ एषामतो वा
इत्थ स्यात् । बहयः भस्त्रा यस्याः बहुभक्षिका, ब-
हुभक्षका । भक्षिका, भक्षका । भिक्षा, भिक्षा ।
भिका, स्वका ।

आचासुक्तपुस्कात् ॥ ६१ ॥ अनुक्तपुस्का-
त्परस्यात् आरामित्व च वा स्यात् । खट्वाका,
खट्वाका, खट्वाका । वीणाका, वीणाका, वीणाका ।
इक् ठ ॥ ६२ ॥ ठम्य इक् इत्ययमादेशो भवति ।
आक्षिकः । आपूपिक । प्रातृपिकः ।

* दोसिसुसुगशब्दफस्माचः कः ॥ ६३ ॥
दोसिदब्दात् इत्सुसुगतात् शब्दकस्माद्वर्जिताव-
कारात्ताच्च ठस्य को भवति । दोम्यां वरति दौष्क ।
सर्पिः पण्यमस्य सर्पिष्कः । घानुष्क । सावर-
जनुक । मातृक । औदशित्क । अशब्दक
स्मादिति किं । शब्दद्वय शब्दतिक । आकस्मिक ।

चजोः कुर्ध्निष्ये तेऽनित् ॥ ६४ ॥ ते ज-
तिदो धोश्चकारजकारयोः कुत्व स्यात् पिति ण्ये
च परतः । पाक । सेक । त्यागः । योगः ।
पाक्य । योग्य । ते अनित् इति किं । सकोचः ।

कजः । रजः । परिव्राजः । शोच्य ।

+निदाघाऽवदाघार्धवाक्य खौ ॥ ६५ ॥
निदाघादयो निपात्यते खौ । निदाघः । अवदाघः ।
अर्धः । वाक्यः । स्वाविति किं । निदाहः । अव-
दाहः । अर्हः । वाच्यः ।

न्यकादीनां ॥ ६६ ॥ एषा कुत्व निपात्यते ।
न्यचर्ताति न्यकु । मेघः । पिठपाक । शोकः ।
तर्कः । वकः । आकृतिगणोऽय ॥

हो ह्नो जिगानि ॥ ६७ ॥ हतेर्कारस्य कु-
र्भवति जिगिति नमोर च परे । अधानि । धात-
यति । साधुधाती । धात धात । मति । मत्तु ।
अप्तान् । जिगानि किं । हतः । हतवान् ।

चात् ॥ ६८ ॥ चात्परस्य हतेर्हस्य कुर्भवति ।
जघान । जघन्यते । जिघासति ।

हेरकाचि ॥ ६९ ॥ हिनोतेश्चात्परस्य कुर्भ-
वत्यकचि परतः । जिघाय । जेघीयते । जिघी-
यति । अकचीति किं । प्राजीहयत् ॥

सँह्रिटोर्जे ॥ ७० ॥ चादुत्तरस्य जे कुर्भवति
सनि छिति च परतः । जिगीयति । जिगाय ।

वा चे. ॥ ७१ ॥ चात्परस्य चिनोतेर्वा कुर्भ-
वति सँह्रिटो परतः । चिनीयति । चिचीयति ।
चिकाय । चिचाय धर्मः ।

न वचोर्गती ॥ ७२ ॥ वचोर्गत्यर्थे कुर्न स्यात्
घामि । वच वचति वाणिजाः । गताधिति किं ।
वक काप् ।

* याजादयो यज्ञागे ॥ ७३ ॥ एते निपात्यते
यजागे । याज । प्रयाजः । ऋतुयाजः । यज्ञागे
इत्येव । यागः ।

पञ्च आवश्यक ॥ ७४ ॥ आवश्यकस्ये ण्ये
परतः कुर्न स्यात् । अवश्यसेच्य । अवश्यपाच्य ।
आवश्यक इति किं । सेक्यः ।

यज्यज्यवचा ॥ ७५ ॥ एषा ण्ये परे कुर्न

स्यात् । याज्य । त्याज्य । प्रयाज्य ।

* भुजोऽदौ ॥ ७६ ॥ भुजेरधोऽर्थे भुर्न भवति ।

भोज्याः अपूपाः । अद्राधिति किं भोग्य वस्त्र ।

* निमागुज शक्ति ॥ ७७ ॥ आभ्या भुजेः

शक्यर्थे भुर्न स्यात् एवे परत । त्रियोज्य । प्रयोज्य ।

शक्तीति किं नियोज्य । प्रयोज्य* ।

वसस्याचि रय ॥ ७८ ॥ वसस्य रय भवति
अचि परे । अधुक्षि । अधुक्षया । अनुजाता ।
अधिक्षि । अधिज्ञाया । अधिज्ञाना । अर्चा
किं अधुक्षत ।

बोन्दुहृदिहलिहगुहो दे दत्ये ॥ ७९ ॥ दृष्टा
दिभ्यः पसम्य वा उच्चावति दे दत्यां परत* ।

अदुग्न । अदुग्वा* । अनुक्षत । अनुक्षयाः ।

अदिग्न । अदिग्वा । अधिक्षत । अधि

क्षया । अलीढ । अलीढाः । अलिप्त ।

अलिप्तायाः । न्यगूढा* । यद्युक्षत । न्यगूढया । द

इति किं अयिमत । दत्य इति किं अनुक्षामहि ।

ओत* इये ॥ ८० ॥ ओपास्याप भवति

इये परत । निदयति । स्थिति । घति । अपच्छति ।

* शमा दीः ॥ ८१ ॥ शमादीना दीर्भवति

इये परे । शाम्यति । दाम्यति । ताम्यति । गाम्यति ।

काम्यति । माघति ।

ट्टिबुलम्बाचमा शि ॥ ८२ ॥ एषा नी

र्भवति चिति परत* । निष्टीवति । निष्टीवन् । नि-

ष्टीवेत् । न्यष्टीवत् । क्लामति । क्लामन् । कामेत ।

अहामत् । आचामति । आचामन् । आचामेत् ।

आचामवु ।

क्रामो मे ॥ ८३ ॥ क्रम शिति मनिमेचे दी

र्भवति । क्रामति । क्रामन् । क्रामेत् । अक्रामत् ।

म इति किं आक्रमते सूर्ये ।

गमिषुयमा छ ॥ ८४ ॥ एषा शिति परे छो

भवतिगच्छति । गच्छन् । सगच्छते।अगच्छत् ।

इच्छति । यच्छति ।

पात्राध्यास्यापादाणद्वयानिन्द्रसदा

पिनाजिघ्रमनिष्ठमनयच्छपश्यच्छ्रीयसीटा

॥ ८५ ॥ पादीना पिनादयो भवति शिति

परत । पिबति । पिबन् । पिबेत् । अपिबत् ।

जिपति । जिपत् । धनति । धनतः । तिष्ठति ।

निष्ठन । आगमति । आगमान् । प्रियच्छति । प्रपच्छन् ।

पश्यति । पश्यतः । तच्छति । नच्छन् । शीयते ।

शीयने । गच्छति । सीदत । सीदति ।

* सतथा धेद्ये ॥ ८६ ॥ सत्तं शिति परत

धौ म्यात् रोष्येज्य । पावति । पावतः । पावति ।

पावतु । पावत् । धेष्प इति किं सरति ।

ज्ञाननोर्जा ॥ ८७ ॥ एतयोः शिति जा

इत्ययमादेशो भवति । जानाति । जानीते ।

जायते । जायता ।

य प्र. ॥ ८८ ॥ पू इत्येवमादीनां शिति मो

भवति । पुनाति । मृणाति । जिनाति ।

मिदरेप ॥ ८९ ॥ मिद शिति पप् भवति ।

मेवति । मेवतः* । मेवत् ।

जुति ॥ ९० ॥ इगतस्य जुस्येप् भवति । अजु-

ह्यु । अभिभु* । अभिभटः ।

माज्जयो ॥ ९१ ॥ ये अगे च परे गोरेभू भवति

जयति । जेता । सुनोति । सोता । धरति । धर्त्ता ।

जागुरिणिषादिइति ॥ ९२ ॥ जागरो

रेवभवति अविनिषादिइति परतः । जागम्यति । जाग-

रक । साधु जागरी । जागर जागराजागरो वर्त्तते ।

जागर्ह्यते । अविनिषादिइतीति किं जागृवि ।

अजागरि । अजागार । जागृत । जागृय ।

ह्युड ॥ ९३ ॥ घेर एप् भवति गागयो पर-

तः । श्योतति । वर्धति । छेत्ता । भेत्ता । घीति

किं जीवति ।

नेट ॥ ९४ ॥ इट एव भवति गागयो

परत । अकणिप । कणिता । अरणिप । रणिता ।

थस्य मे पित्याचि ॥ ९५ ॥ अस्य म्युड
एवम स्यापित्यजादौ मे परत । नेनिजानि ।
अनेनिज । बेनिचानि । अवेविच । बोबुपीति ।
गोमुचीति । यस्येति किं वेदानि वेद । ग इति
किं मिनेज । विवेचा अचीति किं नेनेकिमोमेकि ।

सूभ्योऽथस्य मिडि ॥ ९६ ॥ एतयोम्यव-
जितयोर्मिडि पित्येवम स्यात् । सुवै । सुवाचहे ।
सुवामहै । अमूय । अभू । अभत् । अथम्येति
किं सोपोति । सोपवीति । योमोति । गोमवीति ।

*हल्युप्योरौ ॥ ९७ ॥ उकारस्यौत्व म्यात्
उपि सति हलादौ पिति मे परत । यौमि । यौपि ।
यौति । नौमि । नौपि । नौति । हलीति किं
यवानि । उपीति किं जुह्वीति । नोरिति किं णमि ।
एपि । एति । पितीति किं युत । रुत ।

बोणै ॥ ९८ ॥ ऊणोति हलि पिति मे ओर्वा
स्यात् । प्रोणौमि । प्रोणौमि । प्रोणोपि । प्रोणौपि ।
प्रोणौति । प्रोणोति ।

हल्योत् ॥ ९९ ॥ उणो केवले हलि पिति
मे ओद्भवति । प्रौणौः । प्रौणोत् ।

*तृणेह ॥ १०० ॥ तृणेहिति तृहेः श्रमो-
कारस्य एत्वं निपात्यते हलिपदे परत । तृणेक्षि ।
तृणेक्षि । तृणेडि । हलिपतीति किं तृणहानि ।
पितीति किं तृण्ड ।

शुव ईड् ॥ १०१ ॥ ब्रू इत्येतस्यात्परस्य
हलादेः पितो गत्येद् भवति । ब्रवीमि । ब्रवीषि ।
ब्रवीति । ब्रवीतु । अब्रवीत् ।

*यइतुस्तोर्नहुल ॥ १०२ ॥ यहुनतात्
तुस्तुम्यश्च परस्य हलादेः पितो गम्य यहुलमीडा
गमो भवति । लालपीति । लालसि । चोमुडीति ।
चोकोष्टि । तवीति । तौति । रवीति । रौति ।
स्तवीमि । स्तौम्यग्नाय ।

हल्यन्तोः ॥ १०३ ॥ केवले हल्यन्तोः
सैश्च इद् भवति । आसीः । आसीत् । अकार्पाः । अकार्पात् ।

*भृद्रचोऽट् चादोऽट् ॥ १०४ ॥ रुद्रादिभ्यो
भृन्त्यतेभ्य केवले हलिपदे ञट् भवति ईट् च ।
अदेस्त्वडेव । अरोदत् । अरोदीत् । अरोदः ।
अरोदीः । अस्वपत् । अस्वपीत् । प्राणत् ।
प्राणीत् । अवसत् । अवसीत् । अजक्षत् ।
अजक्षीत् । आदत् । आद ।

यज्यतो दीः ॥ १०५ ॥ यजादौ मे परे अ-
कारात्तस्य दीर्भवति । पचामि । पचावः । पक्ष्या-
मि । पथ्याव । अपचाव । अपचाम । यज्यत
इति किं पचसि । चिनुवः । ग इति किं केशव ।

सुपि ॥ १०६ ॥ अकारात्तस्य दीर्भवति
यजादौ सुपि परत । सर्वज्ञाय । देवाभ्या ।

जसि ॥ १०७ ॥ अकारात्तस्य दीर्भवति
जसि परत । धर्मा । देवा ।

बहो ब्रल्येत् ॥ १०८ ॥ शलादौ बहुवचने
सुप्यकारात्तस्य एत्वं म्यात् । देवेभ्यः । देवेषु ।
बहाविति किं धर्माभ्या ।

ओसि ॥ १०९ ॥ अकारात्तस्य गोरेद्भवति ।
ओसि परे । देवयो । धर्मयो ।

*टि चाप ॥ ११० ॥ आवतस्य गोरेद्भवति
दावचने ओसि परे । विद्यया । विद्ययो । महु-
राजया । बहुराजयो ।

कौ ॥ १११ ॥ आवतस्यैद्भवति कौ परे ।
हे कन्यके । हे बहुराजे ।

*प्रोऽभ्यार्थद्वयच ॥ ११२ ॥ द्वयच - अवा-
भ्य कौ प्रादेशो भवति । हे जन । हे अद् ।
ह अहोद्वयच इति किं हे अविपदे अवालेहे अनादे ।

*मो ॥ ११३ ॥ मुमञ्चस्य प्रो भवति कौ
पत्त । हे गौरि । हे वागोह ।

*तलो मा विटयो ॥ ११४ ॥ तलताय

प्रो वा स्यात् किञ्चो परत । हे देवत । हे देवते ।
 देवते भक्ति । देवतायां भक्ति ।
 प्रस्यैष कौ ॥ ११५ ॥ प्रातस्यैव भवति कौ परत ।
 हे मुने । हे साधो ।

जसि ॥ ११६ ॥ प्रातस्यैव भवति जसि परत ।
 मुनयः । साधवः । धेनवः । बुद्धयः ।
 ऋतो द्विधे ॥ ११७ ॥ ऋकारातस्यैव भवति
 हौ धे च परत । पितरि । मातरि । पितरौ ।
 पितरः । मातरौ । मातरः ।

सोर्द्धि ॥ ११८ ॥ स्वतस्य गोरेव भवति द्विति
 सुपि परत । मुनये । साधवे । बुद्धये । धेनवे ।
 साधो । मुनेः । बुद्धेः । धेनो । द्विति किं । साधोः ।
 अण्मोः ॥ ११९ ॥ न्वतात्परस्य द्वितोऽह भवति ।
 सधै । नधाः । वध्वै । वध्वाः ।

याहाप ॥ १२० ॥ आपः परस्य द्वितः सुप याद्
 स्यात् । विधायै । विद्याया । विधायी । बहुराजाया ।
 बहुराजाया । बहुराजाया ।

स्नेः स्याद् प्रथ ॥ १२१ ॥ स्नेरावतात्परस्य
 द्वित स्याद् भवति प्रथाप । सर्वम्या । सर्वस्यै
 तस्यै । तस्याः । कस्या । कस्या ।

* न्वाम्मोर्द्धिराम ॥ १२२ ॥ नी आप् सु
 इत्येतेभ्य देराम् भवति । निया । ग्रामण्या ।
 विधायी । नधाः । वध्वाः ।

इदुत ॥ १२३ ॥ इदुद्धा मुभ्या देराम्
 भवति । बुद्ध्या । धेवा ।

* औ ॥ १२४ ॥ ताम्यादेरो भवति ।
 सत्यौ । पत्यौ ।

* सोर्द्धि ॥ १२५ ॥ मुसनाभ्यां हेर्द्धि स्यात् ।
 मुनौ । साधौ । बुद्धौ । धेनौ ।

यो नाजस्त्रिया ॥ १२६ ॥ सो परस्य
 भेक्ष्य ना भवत्यक्षिया । मुनिना । साधुना ।
 अत्रियामिति किं । बुद्धयः । धेवा । सोरिति

किं । सरया । पत्या ।

सूत्रेऽस्मिन् सुत्रिधिरिष्ट ॥ १२७ ॥ सूत्रेऽस्मिन्
 जैनेऽत्रे सुपो विधिः सुपि च विधिरिष्टो भवति ।
 मिदैर्लभे वाः । स्त्रीगोर्नवः—नुमभाव इत्यादि ।

णौ कच्युद् । प्रोऽशास्त्रकृत्युदितः ॥ १२८ ॥
 कच्युदरे णौ परतः उह । प्रो भवति शास्त्रावी-
 न्निहाय । अपीपठत् । अलीलवत् । अचीकरत् ।
 कचीति किं । कारयति । उह इति किं । अचकाक्षत् ।
 अशाम्बकृत्युदित इति किं । अशशासत् । माला
 मारयत्—अममालत् । अरराशत् । अजुडौकत् ।
 अतुत्रौकत् ।

* आजभासभापदीपजीवमीलपीडकण्णर
 अण्चण्णलुटा वा ॥ १२९ ॥ एषा कच्यरे
 णौ उहः प्रो वा भवति । आविभजत्, अन
 आजत् । अवीभसत्, अवभासत् । अवीभपत्,
 अवभापत् । अदीदिपत्, अदिदिपत् ।
 अजीजिवत्, अजिजीवत् । अमीमिलत्, अमि-
 मीलत् । अपीपिडत्, अपिपिडत् । अचीकणत्,
 अचकाणत् । अरीरणत्, अरराणत् । अशिभ-
 णत्, अशधाणत् । अजीचणत्, अचचाणत् ।
 अलूलुदत्, अलूलुदत् ।

उर्द्धत् ॥ १३० ॥ कच्यरे णौ ऋवर्णस्योऽहः
 ऋद्धा स्यात् । इररासामरामपवाद । अचीकृतत् ।
 अचर्चर्त्तत् । अवीकृतत् । अववर्त्तत् । अमीकृतत् ।
 अममार्जत् ।

* जिघ्रतेरिः ॥ १३१ ॥ घ्रा इत्यम्योऽहः कच्
 परे णौ इर्वा स्यात् । अजिघ्रिपत् । अजिघ्रपत् ।

* तिष्ठते ॥ १३२ ॥ अस्त्योऽहः कच्यरे णौ
 इर्भवति । अतिष्ठिपत् । अतिष्ठिपत् । अतिष्ठिपत् ।

ख पित्र्यस्येत् ॥ १३३ ॥ पियते कच्यरे
 णौ उह ख स्यात् चस्य च इत् । अपीप्यत् ।
 अपीप्यतां । अपीप्यन् ।

देदिगि लिटि ॥१३४॥ सचस्य देदः दिगि
स्यात् लिटि परतः । अवदिग्ये । अवदिग्याते ।
अवदिग्यिरे ।

*स्फाद्वृत्तरेप् ॥१३५॥ स्फादेः ऋतोऽर्त्त-
श्च एप्स्यात् लिटि । सम्मरतु । सम्मरुः । दध्व-
रतुः । दध्वरु । आरतुः । आरुः । स्फादीति
किं चक्रतुः । चक्रु । ऋदत्तरेरिति किं ? चिक्षि-
यतुः । चिक्षियुः ।

ऋद्वृत्त ॥१३६॥ ऋद्वृत्ते ऋकारात्ताना
च लिट्येप् भवति । आनर्छु । आनर्छतुः । चकरतु ।
चकरुः । जगरतु । जगरुः ।

शृद्वृत्त प्रो वा ॥१३७॥ एषा लिटि परतः
प्रो वा भवति । शश्रुतुः, शश्रुरतुः । दद्वृत्तुः,
दद्वरतुः । पप्रतुः, पप्ररतुः ।

केऽण ॥१३८॥ अण के परे प्रो भवति । सो-
मपक । तत्रिका । नदिका । अण इति किं ? नौका ।

न कपि ॥१३९॥ कप्पण्य मो न स्यात् । बहुक्षी-
रपाक । बहुकुमारीक । बहुबधूक । बहुवामोरुक ।

वाऽऽप् ॥१४०॥ आप प्रो भवति कपि परे
वा । बहुखट्वफ । बहुखट्वाक ।

*नशोऽङ्गीम् ॥ १४१ ॥ नशेरिम् भवति
अङ्गि परे । अनशत्, अनशत् ।

इयस्पर्द्धचोऽधुरुपुमुम् ॥१४२॥ एषा
अकारादयो भवत्याङ्गि परे । अश्वत् । आस्थत् ।
अपसत् । अवोचत् । अवोचता । अवोचन् ।

दशुरेप् ॥१४३॥ दशे ऋवर्णात्ताना चाद्व्येप्
स्यात् । आदर्शत् । आरत् । असरत् ।

शीङो ने ॥१४४॥ शीङ एप् भवति ने
परे । शेते । शयाते । शेरेतो ग इति किं सवीति ।

यि किङ्ख्ययङ् ॥१४५॥ यकारादौ किङ्गिति
परे शीङ् अयङ् स्यात् । शय्यते । शायय्यते ।
यीति किं ? दिश्ये । किङ्गीति किं ? शेय ।

मेरुह प्र ॥१४६॥ मे परस्य ऊह प्रो
भवति किङ्गिति । समुद्भुते । अभ्युद्भते । समु-
द्यात् । अभ्युद्भ्यात् । गेरिति किं ? ऊह्यते ।

लिङ्गयेते ॥१४७॥ मे परस्य एतेलिङ्गि प्रो
भवति यि किङ्गिति । अदियात् । समियात् । अभि-
यात् । लिङ्गीति किं ? समीयते ।

*दीश्च्यकृद्रे ॥१४८॥ च्यौ अकृघकारे
अगयकारे च परे दीर्घावाति गो । शुचीकरोति ।
पटूत्यात् । अभृशो भृशो भवति भृशायते ।
चीयते । स्तूयते । चीयात् । स्तूयात् । च्यकृद्ग इति
किं ? कुय । गुय । स्तूयात् ।

रीङ् ऋतु ॥१४९॥ ऋकारात्तस्य रीङ् भवति
च्यकृद्रे परतः । पित्रीभवति । मात्रीभवति ।
पित्रीयति । मात्रीयति । पित्रायते । जेहीयते ।
चेकीयते ।

रिङ् यगिल्ङ्ग्रे ॥१५०॥ ऋकारात्तस्य रिङ्
भवति याकि लिङ्गि शे च परतः । क्रियते ।
क्रियात् । आद्रियते । आद्रियते ।

स्फावृत्तरेप्स्फुरेप् ॥१५१॥ स्फादे स्फुवार्जं,
तस्य ऋतोऽर्त्तश्चैप् भवति यगिल्ङ्गो परतः । ध्वर्यते ।
स्मर्यते । अर्यते । ध्वर्यात् । स्मर्यात् । अर्यात् ।
अस्फुरिति किं ? स्फुरियात् ।

यादि ॥१५२॥ स्फादे ऋतोऽर्त्तश्च यङ्गि
एप् भवति । सास्मर्यते । दाध्वर्यते । साखर्यते ।
अरार्यते ।

*प्रो ऋनी हिंसाया ॥१५३॥ हतेर्णो भवति
हिंसार्थे यङ्गि परे जेघ्नीयते शत्रून् । जघन्यते जघ्न्यत्र ।
ई प्राघ्मो ॥१५४॥ प्राघ्मा इत्येतयोरी
भवति यङ्गि परतः । जेघ्नीयते । देघ्नीयते ।

*अस्याक्षेच्चौ ॥१५५॥ अवर्णात्तस्य क्षिराद्वि-
स्य ई भवति च्यौ परे । शुक्लीभवति । शुक्ली-
करोति । शुक्लीम्यात् । मालीस्यात् । अक्षेरिति किं ?

दोषागूतम् ।

ययचि ॥१५६॥ अवर्णतम्य ईर्ष्यति ययचि परत । पुनीयति । गालीयति ।

शुचुडगटेऽयनायोदन्यधनाया ॥१५७॥ एष्व र्थेषु अयनादय ययजता निपात्यते । अयनायति । उदन्यति । धनायति । अयनीयति । उदनीयति । धनायति अन्या ।

दोसोमास्या कित्तीत् ॥१५८॥ एषा तत्रा राठो किति परे इत्य न्यात् । निर्दित । निर्दित यान् । दित्वा । दिति । अवसित । अवमित यान् । मित्वा । सिति । भित । भित्तयान् । मित्वा । मिति । स्थित । स्थितयान् । स्थित्वा । स्थिति । कित्तीति किं दीयते । दाता ।

*शोऽत्रे ॥ १५९ ॥ श्यतेः किति प्रतविषये इव भवति । सशित त्रत । सशितो मती । प्रत इति किं निशात ।

*छथ वा ॥ १६० ॥ छद्यते इत्येव इवा स्यात् किति परे । अपच्छित । अपच्छितयान् । अपच्छात । अपच्छातयान् । निशित । निशित यान् । निशात । निशातयान् ।

धाञ्चोहि ॥१६१॥ धान् हिर्भवति किति परे । हित । हितयान् । हित्वा । हिति ।

हाक यित्वा ॥१६२॥ हाक हिर्भवति कृत्यात्वे परे । हित्वा राग्य गत । क्लीति किं हीन । हीनयान् ।

दो दद्रो ॥१६३॥ दा इत्येतम्य भुमञ्जकम्य दज्जवति किति परे । दत्त । दत्तयान् । दत्त्वा । दत्ति । भोरिति किं दात वर्हि । अवदात मुख ।

मरेद्रस्तोऽच ॥१६४॥ मरत् गेद्वानतात् परम्य दो मोस्तनारादेशो भवति किति परेमरत् एन देयास्त मरुच । प्रच । प्रचयान् । परिदानेन निवृत्त परीक्षिम । मरेद्वेरिति किं दाधित्त । अच ।

इति किं सदत् ।

*भादायो वाऽरभे क्ते ॥१६५॥ पातरस्य दानः वा तो भव्यारभे के त्वे परे । प्रच । प्रदत्त । भादिति किं परीच ।

। निरिस्वन्वयात् ॥१६६॥ पभ्यो दात्र आरे भे के तो वा स्यान् । नीच । निदत्त । वीच । विदत्त । सूत । मुदत्त । अनूत । अनुदत्त । अवत्त । अवदत्त ।

भ्यज्यः ॥१६७॥ मकारादौ परे अपम्यो मयति । अद्रि । अद्र्य । भीति किं अप्यु ।

स्यगे सः ॥१६८॥ सकारादौ अगे गोरच परस्य सकारम्य तावेशो भवति । यत्न्यति । अय त्स्यत् । विवत्सति । सीति किं वासिप्यते । अग इति किं आम्से । यम्से ।

तामस्त्यो ख ॥१६९॥ तामोऽन्तेऽच सकारम्य सकारादौ परत ॥ स्यात् । कर्त्ता । नि । कर्त्तति । आसि । यतिपे ।

रि ॥१७०॥ तयो सकारस्य ख भवति रे- फादौ । कर्त्ता । नर्त्तार । रेफादौ अस्ते सकारो नास्ति भूभावम्य विद्यमानत्वात् ।

एति ह ॥१७१॥ तयो सकारम्य हो भवति एकारे परत । कर्त्ता । ह । व्यतिह ।

*दीधीवेव्योरित्ये ॥१७२॥ दीधी वेवी इत्येत- योरिवर्णयकारयोः परत ख स्यात् । दीधीब् दी सिदेयनयो । आदीधिता । आदीधित । आदी धयति । साधुदीधी । दीधिति । यकारे—आदी ध्याते । आदीधय गत । आदीध्या । वेवीब् वेतना- तुल्ये । आवेधिता । आवेधीत । आवेधयति । साधुवेवी । वेधिति । आनेध्यते । आवेधय गत आवे-याद्वर्णयकारे इति किं आदीध्याना । आवेधयन । । योऽचि ॥१७३॥ तयोर्वकारादेशो भवत्याचि परत । आदीध्ये । आदीध्यावहै । आदीध्यामहै ।

आरीध्याथा । आदीध्याता । आदीव्यफ । वे-यै ।
वेव्यावहे । वे-यामहै । वे-याथा । वेव्याता ।
वेव्यफ ।

स्तानि मीमाभुग्मलभशरूपत्वदोऽच इस् १७४
एषामच इस् भवति सनि सकारादौ परत ।
मिस्तति शत । प्रमिस्तति शतु । मिस्तते । प्रमिस्तते ।
निमिस्तते । अपमिस्तते । दिस्तति । दिस्तते ।
धित्मनि । आरिप्सते । आलिप्सते । शिक्षति ।
पित्मति । पित्तते । सकारादाविति किं ? पिपति-
पति । मनीति किं ? दास्यति ।

गयो वधे ॥ १७५ ॥ राधेवधार्थेऽच इस् भवति
सनि परे । प्रातिरिस्तति चोर । वध इति किं ?
आरिरास्तति जिन ।

आपूज्यधार्मीत् ॥ १७६ ॥ एषामचः ईत्वं
स्यात् सनि परे । ईप्सति । झीप्सति । ईर्त्सति ।
दभ इन्च ॥ १७७ ॥ दभेरच इत्वंभीत्य च
स्यात् सनि परे । पिप्सति । वीप्सति ।

*यान्मुचो धे ॥ १७८ ॥ भिसज्जकृत्य मुचेरच
ओत्वं वा स्यात् सकारादौ सनि परत । मोक्षते,
मुमुक्षते वत्स स्वयमेव । धेरिति किं ? मुमुक्षति
कर्माणि मुनि ।

*चस्योप् ॥ १७९ ॥ चस्योप् भवति सनि परे ।
मिस्ततीत्यादि ।

हलोऽनादे ॥ १८० ॥ अनादेर्लक्ष्यस्यो-
प् भवति । जग्लौ । पपाठ । आट । आटु ।
हुत्रौकिपति ।

शग खयि ॥ १८१ ॥ शरश्चस्योप् भवति खयि
परत । नुश्च्योतिपति । पिस्पदिपते । खयी-
ति किं ? सन्तौ ।

॥ १८२ ॥ चस्य प्रादेशो भवति । पपौ ।
निन्ये । हुडोकिपते ।

उर ॥ १८३ ॥ चस्य ऋर्णस्य अत्व स्यात् ।

चके । यट्ते ।

झपो जश् ॥ १८४ ॥ क्षपश्चस्य जश् भवति ।
बभार । दधौ ।

खरश्चर् ॥ १८५ ॥ खरश्चस्य चर् भवति । पफ-
णतु । पफणुः । तिष्ठासति ।

+ष्टिरष्टो वा ॥ १८६ ॥ छिवश्चस्य सरष्टो वा
भवति । टिष्टेव । तिष्टेव ।

कुहोश्चुः ॥ १८७ ॥ चम्य कवर्गदकारयो
चुत्वं भवति । चक्रतुः । जगाम । गुडुवे । जहास ।

*यट्जकृवते ॥ १८८ ॥ याटि चस्याऽकृवते
कुटोश्चुर्भवति । चोकृत्यते । चात्साद्यते । जगम्यते ।
जेहीयते । अकृवतेरिति किं ? कोकृत्यते ।

*स्वपेरुर्णौ ॥ १८९ ॥ स्वपेश्चम्य उर्भवति गौ
परे । सुप्वापयिपति । सुप्वापयिपत ।

*द्युतेरि ॥ १९० ॥ द्युतेश्चम्य इर्भवति । नि-
द्युत । देद्युत्यते ।

व्यथो लिटि ॥ १९१ ॥ व्यथेश्चम्य लिटि परे
दर्भवति । निव्यथे । विव्यथाते । निव्यथिरे ।

कितीणो दी ॥ १९२ ॥ इणश्चम्य दीर्भवति
किति लिटि परत । ईयतु । ईयु । कितीति किं ?
इयाय । इययिव ।

आग्रत ॥ १९३ ॥ चम्यादेरत दीर्भवति
लिटि परत । आदिथ । आटतु । आटु ।
आदिरिति किं ? दददे । दददाते । दददिरे ।

*नुरू ॥ १९४ ॥ चस्य रुन्दीन्यस्य नुगागमौ
भवति । आनग । आनगतु । आनगु । आनज ।

अश्नो ॥ १९५ ॥ अश्नोतेश्चस्य श्रुतदीत्वस्य
नुरू स्यात् । न्यानशे । न्यानशाते । न्यानशिरे ।
नियगार्थमिद-अश्नोतेरेवाकारोऽो नुरू नान्यम्य ।
आदतु । आटु ।

भुगोञ्ज ॥ १९६ ॥ भवतेश्चस्य लिट्यत् भवति ।
बभूव । बभूवतु । बभूवु ।

निजामुच्ये ॥ १९७ ॥ निजानीनामुचि
परे चस्य पृष्ठमवति । नेोक्ति । वेवेक्ति।वेवेष्टि ।

*भृशहाडमापि ॥ १९८ ॥ एषा च हर्मवति
उचि परे । विभर्ति । जिहीते । मिगीते ।

मो ॥ १९९ ॥ पृष्ठ इत्येतयोश्चम्य इर्मवति
उचि परे । पिपार्ति । पिपृयात् । अपिप । इयार्ति ।
इयृयात् । ऐय ।

सन्त्यत ॥ २०० ॥ चस्यात मनि परे हर्मवति ।
पिपक्षति । पिपाठिपति । अत इति किं 'तुष्टूषति ।

ओ पुयणज्ये ॥ २०१ ॥ चम्य उवर्णस्य
पवर्गयणजकारेषु अवर्णपरेषु परत सतीत्त्व
स्यात् । पिपावायिपति । विभावयिपति । मिमा
वयिपति । मियावयिपति । रिरावयिपति । लिला
वयिपति । जिजावयिपति । पुयणजीति किं ?
नुनावयिपति । ए इति किं ? बुभूपति । ओरिति
वचन ज्ञापक णौ स्थानिवद्भावम्य ।

शुस्तुद्रुमुष्ट्योर्वा ॥ २०२ ॥ एषा अवर्णपरे
यणि परत चस्येत्त्व म्यात् वा सनि परत ।
शिभावायिपति । शुभावायिपति । सिंसावायिपति ।
मुसावायिपति । दिद्रावयिपति । दुद्रावयिपति
पिमावयिपति । पुमावयिपति । पिष्ठावयिपति ।
पुष्ठावयिपति । चिष्ठावयिपति । चुच्यावायिपति ।

*यङुपोरेष्ट्यधिकिदाहाकः ॥ २०३ ॥ यङि यङु
पि च परत चम्य एष्ट भवति दीश्च निवृत्त आकारा
त हाक च वर्जयित्वा । नेनीयते । नेनयीति ।
बोभूयते । बोभवीति । बोभुज्यते । बोभुजीति
पापठयते । पापठीति । पापच्यते । पापचीति ।
अकिदाहाक इति किं ? ययम्यते । ययमीति ।
ररम्यते । ररमीति । ततन्यते । ततनीति । जहाति ।
आकारग्रहण किं ? जेहीयते ।

नीग्वचुश्चसु वसुभ्रसुकस्पत्पदस्कटा
॥ २०४ ॥ वच्चादीना यङुपो परतश्चम्या नीगागमो

भवति । वनीवच्यते । वनीवचीनि । शनीग्रम्यते
शनीग्रसीति । दनीग्रम्यते । दनीग्रसीति ।
वनीग्रम्यते । वनीग्रसीनि । चनीग्रम्यते ।
चनीग्रमीति । पनीपत्यने । पनीपतीति । पनी
पयते । पनीपदीति । चनीग्रम्यते । चनीग्रसीति ।

हम्याज्जो नुरु ॥ २०५ ॥ चम्य हर्मज्जत
स्याज्जो मुगागमो भवति यङुपो । परत । जगम्यते ।
जगमीति । भगम्यते । भगमीति ।

जपजभदहदशर्मनपशा ॥ २०६ ॥ जपा
दीना चम्य यङुपोर्नुग भवति । जजप्यते । जज
पीति । जजम्यते । जजमीति । ददप्यते । दद
हीति । ददम्यते । ददसीति । भगम्यते । भग
जीति । पपम्यते । पपशीति ।

*चर्कलामुच्चाज्जः ॥ २०७ ॥ चर्कल
इत्येनेषा च यङुपोर्नुगभवति अतश्च उत्त्व ।
चचूर्यते । चचुरीनि । पफुर्यते । पफुरीति ।

ति ॥ २०८ ॥ तकारादौ पर तेषा अत उत्त्व
स्यात् । चुर्ति । फुल्लिः । प्रफुल्ला लता ।

रीगमृता ॥ २०९ ॥ ऋकारयता चस्य रीगा
गमो भवति यङि परत । वरीवृत्त्यते । वरीवृत्त्यते ।
परीपृच्छयते ।

रुरिरिचोपि ॥ २१० ॥ ऋत्वता यङुपि च
त्यरुर् रिक् रीकचागमो भवति । चर्कसीति । चरि
कसीति । चर्कसीति । नर्कसीति । नरिवासीति । नरीनसीति ।
वर्कसीति । वरिवासीति । वरीवासीति । उपीति किं ?
नरीनृत्यते । ऋत्वतामिति किं ? चाकर्सीति । जगर्सीति ।

यौ कन्यजनरुखे सन्वत् ॥ २११ ॥ चस्य क-
चरे षौ सनीय कार्य भवत्यनक्वे । सन्त्यत इति
इत्यसुक्त कच्यपि तथा । अचीकरत् । ओ
पुयणज्ये इति । अवीमवत् । अलीलवत् । अति-
सवत् । असुसवत् । याविति किं ? अततक्षत् ।
कचीति किं ? अह मपच । अनवत् इति किं ?

स्तनमाख्यत्-अतस्तनत् । अदधनत् ।

* घेर्हरऽनजादे ॥२१२॥ अनजादेश्चस्य घेर्ही-
भेवति घौ कच्यरे अनवले । अजीहरत् ।
अनुबुधत् । घेरिति किम् ? अत्रिप्रचत् । अनजादे-
रिति किं प्रौर्णवत् । घाविति किं ? अररक्षत् ।

स्पृहत्वरप्रपन्नदस्तृस्पशोऽन् ॥ २१३ ॥
पपां चस्यात् भवति कच्यरे घौ परत । सन्वद्धा-
वापवाद । असस्मरत् । अददरत् । अतत्वरत् ।
अपप्रथत् । अमम्रदत् । अतस्तरत् । अपस्पशत् ।
वा वेष्टिचेष्टघो ॥२१४॥ एतयोश्चस्य कच्य
द्वा स्यात् । अवघेष्टत् । अविघेष्टत् । अचचेष्टत् ।
अविचेष्टत् ।

* गणश्चेः ॥२१५॥ गणयतेश्चस्य कचि वा ई-
भेवति । अजीगणत् । अजगणत् । चकारादचीकथत् ।

इति जैनैर्द्रव्यकरणे शब्दार्णवचन्द्रिकाया

पृथौ पचमस्याध्यायस्य

द्वितीयः पादः ॥२॥

तृतीयः पादः ।

सर्वस्य द्वे ॥१॥ सर्वस्येति द्वे इति च एतद्
द्वितयमधिकृत वेदितव्य । के द्वे ये शब्दतो
ऽर्थतश्चांतरतमे । वक्ष्यति वीप्सायामिति-ग्रामो
ग्रामो रमणीय ।

परो त्रि ॥२॥ प्रकृतयोर्द्विरुक्तयो परोऽन्यबो त्रिसङ्ज्ञो
भवति । माणवका ३ माणवक । माणवक माणवक
इदानीं ज्ञान्यसि जारुम । त्रिप्रदेशा न त्रेरित्यादय ।

* प्राग्भृशाऽभीक्ष्णाविच्छेदे ॥ ३ ॥ भृशा
दिष्वर्थेषु वर्तमानस्य पदस्य वाक्यस्य वा द्वे रूपे
भवत प्रागेव तरतमाद्युत्पत्ते । लुनीहि लुनीहि
इत्येवाय लुनाति । अभीप्वाभीप्वेत्येवाऽयमधीते ।
मुक्त्वा मुक्त्वा व्रजति, भोज भोज व्रजति ।
चरति चरति ब्रह्मचर्यम् । प्रागिति किं ? पठति पठति

तरा । पाप्विति किम् ? लुनीहि ।

+ नानेवार्थाभिक्यानुपूर्व्ये ॥ ४ ॥ नानेवार्थे
आधिक्ये आनुपूर्व्ये चार्थे द्वे स्त । अस्मात्कार्पा-
पणादिह भवद्वा माप माप देहि । नानेति किं ?
इह भवद्वा माप देहि । एवार्थ इति किं एक द्वौ
त्रीन् वा मापादेहि । नमो नम । कन्या कन्या
दर्शनीया । ज्येष्ठ ज्येष्ठ प्रवेशय । मूले मूले
स्थूला । अग्रे अग्रे सूत्ना ।

। चापले ॥ ५ ॥ चापलेऽर्थे द्वे भवत । अहि-
रहि । बुध्यस् बुध्यस् । हस्त्यामच्छति हस्त्या
गच्छति । लघु पलायध्व लघु पलायध्व । पृथग्योगात्
निरपि प्रयोग । अहिरहिरहि ।

+ इतरद्वयमयो समाना स्त्रीभावे ॥ ६ ॥
समाना समत्वेन विचार्यमाणाना इतरद्वयमातस्य
द्वे स्त स्त्रीलिंगे भावे । उभाविमावाढ्यौ कतरा
कतरा आयोराढ्यता । कतमा कतमा अनयोरा-
ढ्यता । इतरद्वयमयोरिति किं ? उभाविमावाढ्यौ
कानयोराढ्यता । समानामिति किं ? आढ्योऽय
कतरास्थाढ्यता । स्त्रीति किं ? उभाविमावाढ्यौ
कतरोऽनयोर्विभव । भाव इति किं द्वौ इमौ लक्ष्मी-
वतौ । कतराऽयोर्लक्ष्मी ।

* पूर्वप्रथमस्याऽन्यातिशये ॥ ७ ॥ पूर्व-
प्रथमयोर्द्वे भवत अन्यस्मादतिशयार्थे । पूर्वं पूर्वं
पुप्यति । प्रथम प्रथम पच्यते । अन्यग्रहण किं
पूर्वतर पुप्यति । प्रथमतर पच्यते ।

× प्रो पोत्समोऽधिपूर्तो ॥ ८ ॥ एषा द्वे स्त
अभिपूर्त्येव ।

प्रप्रणम्य जिन मन्य ससन्धित्य तप परम् ।
उपोषपद्यते श्रेय उदुत्पन्नमहोदय ॥

* सामीप्येऽधोऽभ्युपरि ॥ ९ ॥ एषा द्वे स्त
सामीप्येऽर्थे । अधोऽधो नरकाणि । अध्यधि छत्राणि ।
उपर्युपरि स्वर्गपटलानि । सामीप्य इति

अवितास्थेति किं ? दान युवाभ्या कृत । आ-
वाभ्या कृत । सप्रहण श्रूयमाणविमक्तयथं इह
मा भूत् । इति युष्मदुपाध्यायो व्रूते इत्यस्मदुपा-
ध्यायो व्रूते ॥

बहोर्वस्त्रम् ॥ २५ ॥ अवितावहृतयो तयो-
र्वस्त्रसौ स्त । ज्ञान वो दीयते । शील नो दीयते ।
ज्ञान वो रक्षतु । शील नो रक्षतु । ज्ञान व
स्व । शील न स्व ।

एकस्य तेमे ॥ २६ ॥ असैकातयोस्तयो-
स्ते मे इत्येतावादेशौ भवत । ज्ञान ते दीयते ।
शील मे दीयते । ज्ञान ते स्व । शील मे स्व ।

त्वामेपः ॥ २७ ॥ इयेकातयोस्तयो र्वा
मा भवत । मल्लिनाथस्त्वा रक्षतु । मुनिसुव्रतो
मा रक्षतु ॥

न चवाहाऽहैनयोगे ॥ २८ ॥ चादिभिर्योगे
तयो वान्मावादयो न भवति । ज्ञान तुभ्य च
दीयते । मद्य च दीयते । युवाभ्या च दीयते ।
आवाभ्या च दीयते । युष्मभ्य च दीयते ।
अस्मभ्य च दीयते । ज्ञान त्वा च पातु । मा
च पातु । युवा च पातु । आवा च पातु । युष्मा-
श्च पातु । अस्माश्च पातु । ज्ञान तव च स्व ।
ज्ञान मम च स्व । युवयोश्च स्व । आवयोश्च स्व ।
युष्माक च स्व । अस्माक च स्व । ज्ञान तुभ्य
मा दीयते । मद्य मा दीयते । तुभ्य ह दीयते ।
मद्य ह दीयते । तुभ्यमह दीयते । मद्यमह
दीयते । तुभ्यमेव दीयते । मद्यमेव दीयते ।
योगप्रहण किं ? ज्ञान च व स्त्र । शील च व स्व ।

दृश्यर्थे धिताया ॥ २९ ॥ दृश्यर्थे धि-
धिताया वर्तमानैर्योगे तयोर्बहुक्त तत्र भवति ।
ज्ञान तुभ्य दीयमान सदृश्यागतो जन । मद्य
दीयमान सदृश्यागतो जन । जन र्वा स
मीक्ष्यागत । मा समीक्ष्यागत । जनस्तव कार्यमा-

लोचयति । मम कार्यमालोचयति । दृश्यर्थेरिति
किं ? जनो वो मन्यते । धितायामिति किं ?
जनो न पश्यति ।

वाऽनन्वादेशे ॥ ३० ॥ तयोर्वाग्मावादयो
वा मन्त्यनन्वादेशे । धन वा दीयते, युवा-
भ्या दीयते । ज्ञान नौ दीयते, आवाभ्या दीयते ।
धर्मो वा पातु, युवा पातु । जिनो नौ पातु,
आवा पातु । धर्मो वा स्व, युवयो स्व । धर्मो
नौ स्व, आवयो स्व । धर्मो वो दीयते । युष्म-
भ्य दीयते । नो, अस्मभ्य दीयते । धन ते दीयते,
तुभ्य दीयते । मे दीयते, मद्य दीयते । जिन-
स्तवा पातु, त्वा पातु । मा पातु, मा पातु । अनन्वादेश
इति किं ? यूय विनीतास्तद्वो गुरवो मानयति ।
वय शीलवतः तन्नो गुरवो मानयति । पूर्वं वि-
नीता । दिमादिश्य पश्चादिदमादिश्यते इत्यन्वादेशोऽयम् ।

* पदाढ्यायाः ॥ ३१ ॥ पदात्पर यद्वात तस्मात् परयो
र्वाग्मावादयो वा भवति । विनीतस्त्वं आचार्य्येण
ज्ञान ते दीयते, तुभ्य दीयते । मे दीयते,
मद्य दीयते । एव सर्वत्र ।

* प्रोध्य प्राप्तेव ॥ ३२ ॥ बोध्यात् पद ताभ्या
पूर्वं नेय-नास्तीव भवति । देयदत्ता तुभ्य दीयते ।
मद्य दीयते । त्वा रक्षतु । मा रक्षतु । नेध्या-
मिति किं ? जिनो वा पातु । प्रागिति किं ? मयै
तत्सर्वमाख्यात युष्माक मुनिपुगवा ।

* नैकार्थं बोधे जातिः ॥ ३३ ॥ एकार्थं
बोध्याते परे जाति सामान्यवचन बोध्यात् ना-
स्तीव न भवति । क्षत्रिय श्रेणिक त्वार्हन् पातु ।
आग्नीदीयते ते आयुर्वर्द्धता । एकार्थ इति किं ?
क्षत्रिय ब्राह्मण सुरा धर्मो दीयते । बोध्ये इति
किं ? क्षत्रिय धनवान् मे त्व देहि । जातिरिति
किं ? श्रेणिक क्षत्रिय तुभ्य धर्मो दीयते ।

* वा वद्दी ॥ ३४ ॥ एकार्थे बोध्ये वद्ने वि-

अवितास्त्येति किं ? दान युवाभ्या कृत । जा-
वाभ्या कृत । सप्रहण श्रूयमाणमिभक्त्यर्थ इह
मा भूत् । इति युष्मदुपाध्यायो ब्रूते इत्यस्मदुपा-
ध्यायो ब्रूते ॥

बहोरेस्त्सु ॥ २५ ॥ अविताब्रूतयो तयो-
र्बन्तसौ स्त । ज्ञान वो दीयते । शील नो दीयते ।
ज्ञान वो रक्षतु । शील नो रक्षतु । ज्ञा व
स्व । शील न स्व ।

एरुस्य तेमे ॥ २६ ॥ असैकातयोस्तयो-
स्ते मे इत्येतावादेशौ भवत । ज्ञान ते दीयते ।
शील मे दीयते । ज्ञान ते स्व । शील मे स्व ।

त्वोमेपः ॥ २७ ॥ इमेकातयोस्तयो त्वा
मा भवत । मस्तिनायस्त्वा रक्षतु । मुनिपुत्रतो
मा रक्षतु ॥

न चवाहऽहेवयोगे ॥ २८ ॥ चादिगिर्योगे
तयो वान्मावादयो न भवति । ज्ञान तुभ्य च
दीयते । मद्य च दीयते । युवाभ्या च दीयते ।
आवाभ्या च दीयते । युष्मभ्य च दीयते ।
अस्मभ्य च दीयते । ज्ञान त्वां च पातु । मां
च पातु । युवा च पातु । आवा च पातु । युष्मा-
श्च पातु । अस्माश्च पातु । ज्ञा तन च स्व ।
ज्ञान मम च स्व । युवयोश्च स्व । आवयोश्च स्व ।
युष्माक च स्व । अस्माक च स्व । ज्ञान तुभ्य
वा दीयते । मद्य वा दीयते । तुभ्य ह दीयते ।
मद्य ह दीयते । तुभ्यमह दीयते । मद्यमह
दीयते । तुभ्यमेव दीयते । मद्यमेव दीयते ।
योगप्रहण किं ? ज्ञान च व स्व । शील च व स्व ।

दृश्यर्थेऽधिताया ॥ २९ ॥ दृश्यर्थेऽभि-
धिताया वर्तमानेयौगि तयोर्यदुक्त तन भवति ।
ज्ञान तुभ्य दीयमान सदृश्यागतो जन । मद्य
दीयमान सदृश्यागतो जन । जन त्वा स
मीदयागत । मां समीक्ष्यागत । जनस्तव कार्यमा-

लोचयति । मम कार्यमालोचयति । दृश्यर्थेरिति
किं ? जनो वो मन्यते । चिंतायामिति किं ?
जनो न पश्यति ।

वाऽनन्वादेशे ॥ ३० ॥ तयोर्वान्मावादयो
वा भवत्यनन्वादेशे । धन वा दीयते, युवा-
भ्या दीयते । ज्ञान नौ दीयते, आवाभ्या दीयते ।
धर्मो वा पातु, युवा पातु । जिनो नौ पातु,
आवा पातु । धर्मो वा स्व, युवयो स्व । धर्मो
नौ स्व, आवयो स्व । धर्मो वो दीयते । युष्म-
भ्य दीयते । नो, अस्मभ्य दीयते । धन ते दीयते,
तुभ्य दीयते । मे दीयते, मद्य दीयते । जिन-
स्त्वा पातु, त्वा पातु । मा पातु, मां पातु । अन-
वादेश इति किं ? यूय विनीतास्तद्धो गुरवो मानयति ।
वय शीलवतः तन्नो गुरवो मानयति । पूर्वं वि-
नीताऽदिमादिश्य पश्चादिदमादिश्यते इत्यन्यादेशोऽयम् ।

* पदाट्टायाः ॥ ३१ ॥ पदात्पर यद्वात तस्मात् परयो
र्वान्मावादयो वा भवति । विनीतस्त्व आचार्य्येण
ज्ञान ते दीयते, तुभ्य दीयते । मे दीयते,
मद्य दीयते । एव सर्वत्र ।

* गोध्य प्रापेत् ॥ ३२ ॥ गोध्यात् पद ताम्यां
पूर्वं नेव—नास्तीव भवति । देवदत्त तुभ्य दीयते ।
मद्य दीयते । त्वा रक्षतु । मां रक्षतु । गोध्य-
मिति किं ? जिनो वा पातु । प्रागिति किं ? मयै-
तत्सर्वमारयात् युष्माक मुनिपुत्रवा ।

* नैकार्थे बोधे जातिः ॥ ३३ ॥ एकार्थे
बोध्याते परे जाति सामान्यवचन बोध्यात् ना-
स्तीव न भवति । क्षत्रिय श्रेणिक त्वार्हन् पातु ।
आशीर्दीयते ते आयुर्देता । एकार्थ इति किं ?
क्षत्रिय ब्राह्मण युवा धर्मो दीयते । बोधे इति
किं ? क्षत्रिय धनवान् मे त्व देहि । जातिरिति
किं ? श्रेणिक क्षत्रिय तुभ्य धर्मो दीयते ।

* वा धदौ ॥ ३४ ॥ एकार्थे बोधे ब्रूते वि-

वान् । ऋषिहस्त्यर्थे कक्षाशब्दस्य कक्षीभावः ।
 रमण्वान् । मन्त्रिपर्वताऽर्थे लवणस्य रुग्णभावः ।
 स्वाविति किं ? चर्मवती । अस्थिगान् । चक्रवान् ।
 कक्षावान् । लवणवान् ।

* अब्धौ चोदन्वान् ॥ ४९ ॥ अब्धौ सौ
 च उदकस्य उदन्मतौ निपात्यः । उदन्वान्
 घटो मेघश्च । उदन्वान् समुद्रः ऋषिः, आश्र-
 यश्च । उदकयानन्यन ।

राजन्वान्सौराज्ये ॥ ५० ॥ सौराज्येऽर्थे
 राजन्यामिति निपात्यते । राजन्वान् देशः । राज-
 न्वती पृथ्वी । सौराज्य इति किं ? राजवान् देशः ।

कूपो रो लोऽकृपादीनां ॥ ५१ ॥ कूपे रेफस्य
 लत्व भवति कृपादीत्यक्त्वा । कल्पते । कल्लसः ।
 कल्लसवान् । कल्लप्यते । कल्पकः । अकृपादीनामिति
 किं ? कृपा । कृपणः । कृपार्णः । कृपीटः ।
 कर्पूरः । कर्पटः । कर्परः ।

गे रयौ ॥ ५२ ॥ गे रेफस्य लादेशो भव-
 स्यऽयतौ परतः । ह्यायते । पलायते । अयाविति
 किं ? प्रायः ।

× निर्दुःभतेर्वा ॥ ५३ ॥ एषा रेफस्याऽयो
 लो वा भवति । निलयते । निरयते । दुर्लयते । दुर-
 यते । हृत्ययते । प्रत्ययते ।

परेर्घाकयोगे ॥ ५४ ॥ परे रेफस्य लो वा
 वा भवति घादौ परे । पलिघः । परिघः । पल्यकः ।
 पर्थ्यकः । पलियोगः । परियोगः ।

। दृष्यफिडादीनां ॥ ५५ ॥ ऋफिडादीनां रेफस्य ड-
 कारस्य च लो वा स्यात् । लफिड । नफिड । लोमानि ।
 रोमाणि । कल्मः । कर्म । अल । अर । ऋफिल ।
 ऋफिड । चूडा । चूला । गुल । गुड । पीला ।
 पीडा । जल । जड ।

* ग्रीऽञि ॥ ५६ ॥ गिरतेः रेफस्य लो वा भ-
 वत्यजादौ परतः । गिलति । गिरति । गालकः ।

गारकः । गलनः । गरणः । अचीति किं ? गीर्णः ।
 *याडि ॥ ५७ ॥ ग्री रेफस्य याडि लो भवति ।
 निजेगित्यते । निजेगिल्येते । निजेगिल्यते ।

* गरगल विपाऽग्यगे ॥ ५८ ॥ अनयोर्विपे
 प्राप्यगे च अलत्वलत्वे निपात्येतागरो विपागलः कठः ।

स्फातस्य ख ॥ ५९ ॥ स्फसञ्ज्ञातस्य ख
 भवति । भवान् । विद्वान् । श्रेयान् । पुभ्या ।
 पदस्येति किं ? भवतौ ।

रात् स ॥ ६० ॥ रेफादुच्चारस्य सकारस्य
 स भवति । कटचिकी । जिह्वी । मातु ।
 नियमार्थेऽयं योगः । रेफात्सस्यैव ख नान्य-
 स्य । ऊर्क् । न्यमार्दः ।

धि वा ॥ ६१ ॥ धकारादौ परतः सखवा स्यात् ।
 आध्वः । आध्वः । आशाध्वः । आशाध्वः ।
 चकाधिः । चकाधिः ।

झलो झलि ॥ ६२ ॥ झल परस्य सका-
 रस्य झलि परे ख भवति । अभैत्ता । अभित्त ।
 अभित्ता । अछित्त । अछित्ता । झल इति किं ?
 अमस्त । झलीति किं ? अभैत्स ।

प्राद्रोः ॥ ६३ ॥ प्राताद् गो परस्य सका-
 रस्य ख म्यात् झलि परे । अकृत । अकृथा ।
 प्रादिति किं ? अष्टोष्ट । अष्टोष्ट । गोरिति किं ?
 अलाविष्टा ।

स्फादे स्फोऽजे च ॥ ६४ ॥ सकारक-
 कारयो स्फादौ वर्तमानयो ख भवति झलि पदात्ते
 च । लम । लम्वान् । सापुल् । तद् ।
 तप्त्वान् । काष्ठतद् । आचष्ट । स्फादेरिति किं ?
 न्यस्त । शक । अते चेति किं ? लज्जिता । तक्षिता ।

चोः कु ॥ ६५ ॥ चवर्गस्य कवर्गदेशो
 भवति शल्यते च । वक्ष्यति । वक्ता । वाक् ।
 पक्ता । पवतु । पक्त्व्य । ओदनपक् ।

हो ड ॥ ६६ ॥ हकारस्य ढकारादेशो भवति

श्लयते च । लेदा । लेदु । लेद्व्य । गुडलिद् ।
वोदा । गुणवद् ।

दादेर्धोर्ध ॥ ६७ ॥ दकारादेशो हस्य प-
कारादेशो भवति श्लयते च । दग्धा । दग्धु ।
दग्धव्य । कर्मधनधर् । दादेरिति किं ? परीपह
सद् । धोरिति किं ? दामलिद् ।

वा द्रुहमुद्रणुहृणिहा ॥ ६८ ॥ एषा
हकारस्य यो वा स्यात् श्रयते च । द्रोग्धा ।
द्रोग्धु । द्रोग्धव्य । द्रुक् । द्रोदा । द्रोदु ।
द्रोद्व्य । द्रुद् । मोग्धा । मुक् । मोदा । मुद् ।
स्नोग्धव्य । स्नुक् । स्नोद्व्य । स्नुद् । स्नेग्धा ।
स्निक् । स्नेदा । स्निद् ।

नहो ध ॥ ६९ ॥ नहेर्हस्य धादेशो भवति
श्लयते च । सनद् । सनद्वान् । नद्दा । नद्भु ।
नद्व्य । परीणद् ।

आहस्थः ॥ ७० ॥ आहो हस्य यो भवति
शलि । सत्यमात्य त्व ।

त्रधभ्रस्नसृजमृजयजराजभ्राजच्छया पः
॥ ७१ ॥ त्रश्वादीनां छकारसकारयोश्च श्लयते
च यो भवति । अष्टा । अष्टु । अष्टव्य । कर्मवृद् ।
अष्टा । अष्टु । अष्टव्य । धानाभृद् । सष्टा । सष्टु ।
सष्टव्य । तीर्थसृद् । मार्षा । मार्षु । मार्षव्य ।
कर्मवृद् । यष्टा । यष्टु । यष्टव्य । देवेद् । राष्टि ।
सुराद् । आष्टि । विआद् । मष्टा । मष्टु । मष्ट
व्य । धर्मप्राद् । वेष्टा । वेष्टु । वेष्टव्य । विद् ।
-परित्राद् ॥ ७२ ॥ परेर्त्रेजैर्त्य निपात्यते पदाते ।

एकाचो वशो भप् अप् स्वो. ॥ ७३ ॥
धोरेकाचो शपतस्य योऽवयवो वश तस्य भप्
स्यात्, सकारे ध्वे च पदाते च । मोत्स्यते ।
अमुद्घा । धर्ममुन् । धोक्ष्यते । अमुद्घ । मन्त्रघुद् ।
धोक्ष्यते । अमुग्ध । गोघुक् । एसाच इति किं ?
दामलिह्यतीति षिप्-दामलिद् । वश इति किं ?

क्रोत्स्यति । शप इति किं ? दाम्यसि । एवोरिति
किं ? वोद्वा ।

धः ॥ ७४ ॥ दधातेर्शपतस्य वशो भप्
स्यात् शलि परत । धत्से । धत । धत्ते । धत्य ।
। यदोऽन्येषां ॥ ७५ ॥ दधातेर्यदुवतस्य वशो
भप् भवति श्लयन्येषागाचायाणां मतेन । धात ।
धात्थ । दात्तः । दात्थः ।

* धेस्तयोः ॥ ७६ ॥ धेरो यदुवतात्परयो-
स्तयोरेकेषा मतेन भप्स्यात् । दाद्घः । दाद्घः ।
दातः । दात्थः ।

* अध ॥ ७७ ॥ अदधातेः शपतात्तथोर्ध
स्यात् । लब्धा । लब्धु । लब्धव्य । अलब्ध ।
अलब्धा* । दोग्धा । दोग्धु । दोग्धव्य । अथ
इति किं ? धत्* । धत्थ* ।

शलो जश् ॥ ७८ ॥ शलः पदाते वर्तमान-
स्य जश् भवति । मुनागाचार्यः । तत्त्वविधाति ।
अजत्र । निप्टुम् ।

पदो क सि ॥ ७९ ॥ प्रकारदकारयो
ककारादेशो भवति सकारादौ परतः । पक्ष्यति ।
तोक्ष्यति । रेक्ष्यति । वक्ष्यति । सीति किं द्वेष्टि ।

* द्राक्षस्य तो नोऽमत्सृमूर्छा ॥ ८० ॥
दकाररेफाम्बा परस्य तसञ्जकस्य तकारस्य
नत्व भवति दस्य च पूर्वस्य-भदादीस्त्यपत्वा ।
भिन्न* । भिन्नवान् । छिन्न । छिन्नवान् । गूर्णः*
गूर्णवान् । जू आचरणे । चीर्ण* । चीर्णवान् ।
द्रादिति किं ? मुक्तः । मुक्तवान् । तस्येति किं ?
भिति । अमत्सृमूर्छामिति किं ? मत्तः । मत्तवान् ।
पूर्तः । पूर्ववान् । मूर्त्त* । मूर्त्तवान् ।

स्फादेरोत् धोर्यम्बतोऽध्याख्य ॥ ८१ ॥
स्फादेर्धोऽस्यावर्जितादाकारमत्तादोर्यम्बत परस्य
उत्तसारस्य नो-भवति । सस्तमान । सस्तमान-
वान् । निद्राण । निद्राणवान् । ग्लान ।

ग्लानवान् । स्फादेरिति किं ? यातः । यातवान् ।
आत इति किं ? च्युत । च्युतवान् । घोरिति
किं ? निर्यातः । यण्वत इति किं ? प्सातः ।
अधारय इति किं ? घ्यात । घ्यातवान् ।
ल्यात । र्यातवान् ।

ल्वादे ॥ ८२ ॥ ल्वादिभ्यः ततस्य नका-
रादेशो भवति । छनः । छनवान् । जीनः ।
जीनवान् । धून । लीनः ।

ऋतश्च क्ते ॥ ८३ ॥ ऋकारातेभ्यो ल्वा-
दिभ्यश्च केस्तकारस्य नो भवति । क्षीणिः ।
धूनिः । लूनि ।

ओद्वितः ॥ ८४ ॥ ओकारेत्तन्तकारस्य नो
भवति । पीन । पीनवान् । भग्न । भग्नवान् ।

* क्षय ॥ ८५ ॥ कृतदीत्वात् केस्तकारस्य
नो भवति । क्षीणः । क्षीणवान् । दीत्वा निर्देश
किं ? क्षितोऽसि जारुम ।

* त्रात्राघ्राहीनुदौदचित्तेर्वा ॥ ८६ ॥ एभ्यस्तत्
कारस्य नो वा म्यात् । त्राण । त्रात । त्राण-
वान् । त्रातवान् । प्राण । प्रात । प्राणवान् ।
प्रातवान् । प्राण* । प्रात । प्राणवान् । प्रातवान् ।
हीण । हीत । नुजः । नुत्त । समुज । ममुज ।
विन्न* । विच ।

इयाचिद्विबोऽस्पर्शापादानजये ॥ ८७ ॥
एभ्य तत्कारस्य नो भवत्यस्पर्शादौ । प्रतिर्ज्ञान ।
समतौ । शकुने* पत्नी । आधून । अम्पर्शा-
दाविति किं ? शीतो वात । उत्कमुदक क्पात् ।
धूल वर्तते ।

जो नाशे ॥ ८८ ॥ पुनातेन्तन्तकारस्य नो
भवति नाशेऽर्थे । पूना यवा । नाश इति किं ?
पूत धन ।

सेः कर्मरुचरि आसे ॥ ८९ ॥ मिशोनेन्-
तस्य नो भवति आसे कर्मणि कर्तृत्वेन विवक्षिते ।

सिनो ग्रास स्वयमेव । कर्मरुचरीति किं ? मिशो
गलो ग्रासेन । ग्रास इति किं ? मिता पाशेन द्यूर्ग ।
निर्वाणोऽप्राते ॥ ९० ॥ निम्पूर्वाद्वाते
स्ततस्य नो निपात्यतेऽवातेऽर्थे । निर्वाणो मुनि ।
अवात इति किं ? निर्वातो वात ।

दुग्धो दीक्ष ॥ ९१ ॥ दुग्ध्यां तत्कारस्य
नो भवति तत्पन्नियोगे दीक्ष । दून । दूनवान् ।
गूनः । गूनवान् वत्सः ।

शुष्कचोः कौ ॥ ९२ ॥ आभ्या तत्कारस्य
क्कारवकारादेशौ स्त । शुष्क । शुष्कवान् ।
पक् । पक्वान् ।

क्षो मः ॥ ९३ ॥ क्षायतेस्तन्तकारस्य भादे-
शो । भवति । क्षाम । क्षामवान् ।

प्रस्त्यो वा ॥ ९४ ॥ प्रस्त्यायतेस्तन्तकारस्य
मो वा स्यात् । प्रस्तीत । प्रस्तीम । प्रस्तीतवान्,
प्रस्तीमवान् । प्रपूर् किं ? मम्स्थानवान् ।

फुल्लः ॥ ९५ ॥ फुल्लेर्बेसत्पार्थाचनस्य लो नि
पात्यते । फुल्लो धनस्पतिः ।

समुदः ॥ ९६ ॥ समुद्रया परः फुल्लो नि
पात्यः । मफुल्ल* । मफुल्लवान् । उत्फुल्ल* ।
उत्फुल्लवान् । निबन्धनिद-समुद्रयामेव नान्य-
साहे । मफुल्लान् ।

क्षीनद्विगोरेन्द्रायाः ॥ ९७ ॥ क्षीनद्विगोरेन्द्रायाः
क्षीनस्य म निरन्त्य* । क्षीन* । क्षीनवान् । क्षीनः
क्षीनवान् । क्षीनतः । क्षीनतवान् ।

* भिन्न गृह ॥ ९८ ॥ भिन्नः कस्य सन्ना-
भावो निरन्त्य* । भिन्न* । भिन्नवान् । भिन्नः
भिन्यर्थे । भिन्न* ।

* भिन्न* । भिन्न* । भिन्न* । भिन्न* । भिन्न* । भिन्न* ।
भिन्यर्थे । भिन्न* । भिन्न* । भिन्न* । भिन्न* । भिन्न* ।
भिन्न* । भिन्न* । भिन्न* । भिन्न* । भिन्न* । भिन्न* ।

वृत्त्य भवति । हृदयम्पृक् । तादृक् । अस्तादृक् ।
त्यप्रहणात्मकसहगति सिद्ध ।

* नञेर्घो ॥ १०१ ॥ नञे धो पदस्य जुगो
भवति । जीवाक् । जीवनद् ।

ससजुषो रिं ॥ १०२ ॥ सकारस्य पदातस्य
सजुपक्ष रिभवति । जि । सयतः । सजु ।

अहन् ॥ १०३ ॥ अहान्नित्यस्य पदस्य रिभवति ।
अहोभ्या । अहोभि । दीर्घोदाः काल ।

× रूपरात्रेरथांतरे ॥ १०४ ॥ अहो रिभवति
रूपदिपु परत । अहोरूप गत । अहोरात्रिरा-
गता । अहोरथातर । एत्थिति रिं अहर्ददाति ।

रोऽमुपि ॥ १०५ ॥ अहो रेफादेशो भवति
अमुपि परे । अह । अहरेति । अहर्गच्छति ।
अमुपीति किं अहोभ्यः ।

। वाऽहर्धत्यादिपु ॥ १०६ ॥ अह्रादीना पत्या-
दिपु रो वा स्यात् । अहर्धति । अह पतिः ।
गीर्धति । गी पति । प्रचेता राज । प्रचेतो राज ।

वसुसुध्वस्वनहुहा दः ॥ १०७ ॥ वस्या
दीना सकारहकारयो दकारादेशो भवति ।
सुविद्वत् । सुविद्वद्ग्या । उखासत् । पर्णध्वत् ।
उरालसद्ग्या । पर्णध्वद्ग्या । स्वनडुत् । स्वनडुद्ग्या ।
स्वनडुद्गि । पदस्येति किं विद्वम्यति ।

तिपि धो ॥ १०८ ॥ धो. सकारस्य तिपि दो
भवति । अचकाद्ग्यात् । अन्वदाद्ग्यात् ।

सिपि रिर्वा ॥ १०९ ॥ धो. सकारस्य वा रि-
भवति सिपि परत । पक्षे दक्ष । अचकास्त्वं,
अचकात्त्वं । अवशास्त्वं, अन्वशात्त्वं ।

द ॥ ११० ॥ धोर्दकारस्य रिर्वाभवति सिपि ।
पक्षे द । अभिनस्त्वं । अभिनत्त्वं ।

मो नः ॥ १११ ॥ धोर्मकारस्य नो भवति ।
प्रशान् । प्रदान् । प्रदान्भ्या । प्रतान् ।
प्रतान्भ्या ।

म्वोः ॥ ११२ ॥ धोर्मकारस्य नादेशो भवति
मकारवकारयोः । जगन्मि । जगन्व. । जगन्म. ।

दी वोरिगुह ॥ ११३ ॥ रेफकारात्
स्य धोरिक उटः दीर्भवति । गी । घृ । पृ ।
आसी । गीम्यां । घृम्यां । धोरिति किं मुनि ।

हृत्त्यमृदुर् ॥ ११४ ॥ हलि परे रेफ
वकारात्स्य भ कुर्तुर्जितस्य धोरिगुह दी
भवति । गीर्ण । धीर्ण । विसर्जिणः । दीर्ग्यति ।
सीग्यति । अमवृत्तुर् इति किं धुर्य । दिव्य ।
कुर्यात् । दुर्यात् ।

उहोः ॥ ११५ ॥ उहूमनयो रेफकारमोरि-
गुह दीर्भवति । कूर्हते । तूर्वति । कीर्त्तयति ।
प्रतिदीन्ना । प्रतिदीन्ने ।

दाहुर्दो मोऽनसोऽस्तेः ॥ ११६ ॥ अद्र
सोऽनकारस्य दात्परस्य वर्णमात्रस्य उत्त्व दस्य
मत्त्व स्यात् । अयु । अगी । अमृन् । अमृभ्या
असेगिति किं अदम्यति । अद्र कुल ।

× वाऽद्रे ॥ ११७ ॥ अद्रघतम्याऽद्रतो दा
त्परस्य वर्णमात्रम्यात्त्व दम्य च मो वा भवति ।
आचार्य्यमनमेदा —

परत* केचिदिच्छति केचिदिच्छति पूर्वत ।
उभयो केचिदिच्छति केचिदिच्छति गोभयो ॥
अदमुग्रद् । अमुद्रग्रद् । अमुमुग्रद् । अदद्रग्रद् ।

बहुध्वेरी. ॥ ११८ ॥ बहुपु वर्तमानस्याऽ-
दमो दात्परस्यैकारस्य ईत्वं स्यात् । अनी ।
अमीभि । अमीभ्य । अनीषा । अनीषु ।
बहुप्तिरिति किं अमृ कन्ये ।

वाक्यटेः प ॥ ११९ ॥ वाक्यस्य टे धो
मयतीत्येपोऽधिकारो वेदितव्य । दूराद्भूते । आ-
गच्छ भो जिनदत्ता । वाक्यग्रहण किं पदाना
मा भूत् । टेरेति किं अनत्यस्याप्यचो यथा-
स्यात् । धर्मवीरत् ।

* भोक्ष प्रत्यञ्जिभिरादेऽस्त्रीशूद्रे वा ॥१२०॥
स्त्रीशूद्रवर्जिते प्रत्यभिवादे वर्तमानस्य वाक्य
स्य टे पो वा स्यात् भो शब्दस्य च । अभिवादे
देवदत्तोऽह भो । आयुष्मानेधि देवदत्ता ३ ।
आयुष्मागेधि देवदत्त । अभिवादे देवदत्तोऽह
भो । आयुष्मानेधि भो ३ ॥ आयु
ष्मानेधि भो । अस्त्रीशूद्र इति किं ? अभिवा-
दये-गार्ग्यह भो । आयुष्मती भव गार्गि ।
अभिवादे रूपजकोऽह भा । कुशल्यसि रूपजः ।

* दूराद्गृह्यते ॥ १२१ ॥ दूरात् गृह्यते-आह्वय-
मां वाक्यस्य टे पो वा स्यात् । आगच्छ भो
जिनदत्ता ३ ॥ पक्षे न भवति ।

* हैहेवेषामेव ॥ १२२ ॥ हैहयो
प्रयोगे तयोरेव पो वा भवति । है ३ देवदत्त
आगच्छ । आगच्छ है ३ देवदत्त । है देवदत्त
आगच्छ । आगच्छ है देवदत्त । हे ३ गुरुदत्ताहे ३
देवदत्ता आगच्छ । आगच्छ हे ३ गुरुदत्त । पक्षे-हे
गुरुदत्ता आगच्छ । गुरुदत्ता आगच्छ हे ॥

* लघुतोऽनत्यस्याऽप्येकस्य रो ॥१२३॥
लृकारस्य लघुर्नित्यस्य च रोरात्यस्यात्यस्यापि देश
एकस्य पो वा स्यात् । आगच्छ हे कल्ल ३ त
शिख । आगच्छ हे कल्लक्षिशिखा ३ । आगच्छ हे
कल्लक्षिशिर । दे ३ वदत्त । देवदा ३ च । देवदत्ता
३ । पक्षे न भवति-देवदत्ता । अनृत इति किं ?
कृष्णमी ३ प्र । कृष्णमित्रा ३ । रोगिति किं ?
देवदत्त । वकारात्परस्य मा भूत् । एरुत्येति
किं ? अनेकस्य रो टिना च सहायोगपचार्य ॥

* ओं प्रारभे ॥ १२४ ॥ ओमित्येव प्रारभे
प्रणामाद्यभ्यादाने पो वा स्यात् । ओ ३ मृ वृषभ
पवित्र प्रणमत । पक्षे नाप्रारभ इति किं ? ओ ददामि
हे पृष्टोक्तौ ॥ १२५ ॥ पृष्टोक्तौ प्रतिव
चने हेः पो वा स्यात् । अलावी केदार देव

दत्त । अलाविष ही ३ । अलाविष हि पृष्टोक्ता-
विति किं ? अकार्षं हि कट देवदत्ता ।

* चितीवे ॥ १२६ ॥ चिदित्येतस्मिन्निवार्य
प्रयुज्यमाने वाक्यस्य टेः पो वा स्यात् । राजा
चिद भूया ३ न । पक्षे न । चितीति किं ? अग्नि-
रिव भायात् । इव इति किं ? कथविदाह ।

* प्राचो विचारे ॥१२७॥ विचारे वर्त्तमा-
नस्य प्राचः पूर्वस्य वाच्यस्य टे पो वा भवति ।
अहिर्नू ३ रज्जुर्नू । अहिर्नू रज्जुर्नू । स्वाणुर्नू ३
पुरुषो नू । पक्षे न ।

* प्रतिश्रुतिषु ॥ १२८ ॥ प्रतिश्रवणादिषु
वर्त्तमानस्य वाच्यस्य टे पो वा भवति । गा मे
देहि भो । हत ते दास्यामि ३ । अनित्य शब्दो
भवितुमर्हति ३ । देवदत्त भो किमात्थ ३ ।

* पूजिते ॥ १२९ ॥ पूजितेऽर्थे टेः पो वा
भवति । शोभनः स्वस्वसि देवदत्ता ३ । पक्षे न ।

* कृपादौ औ ॥१३०॥ कृपादिष्वर्थेषु
देर्वापो भवति औ परतः । माणवक ३ माणवक ।
अविनीतका ३ अविनीतक । इदानीं ज्ञास्यसि
जान्मेत्यादि । न च पक्षे ।

* भर्त्सेऽन्यतरस्य ॥१३१॥ भर्त्सेनेऽर्थेऽन्यतर-
स्यैकस्य वा पो भवति । चोरा ३ चोर चोर मध-
यिष्यमि त्वां । माराधिष्यामि त्वा ।

* मिहोऽपेक्षस्याग्न ॥१३२॥ भर्त्सेनेऽर्थे
मिहत्तस्य वाक्यांतरपदाक्षस्य वा पो भवत्यग-
शब्देन योगे । अग कृत्वा ३ इदानीं ज्ञास्यसि
जाल्म । पक्षे न । मिह इति किं ? अग देवदत्त
मिथ्या वदसि । अगेनेति किं ? देवदत्त कृत्वा
इदानीं ज्ञास्यसि जाल्म । भर्त्से इति किं ? भगामी-
ष्व मोदक दास्यामि ।

* सयाची मेपे ॥१३३॥ पृथ्वर्षेषु मिहत्तस्य
वाक्यांतराक्षस्य टे पो वा भवति । स्वम श्रो-

दन भुक्तेऽ उपाध्याय शक्तून् पाययति । पुत्राश्च
लप्सीष्ट ३ धन चाष्ट वुरू ३ ग्राम च गच्छ । पक्षे न ।

*प्रश्नोक्तचो प्रतिपद ॥१३४॥ मधे तदुक्तौ
च प्रतिपद टे पो वा भवति । अगमाः ३ पूर्वा-
३न् ग्रामा ३न् वेवदत्ता ३ । अगमाः ३म् जिन
दत्ता ३ । पक्षे न । प्रश्नोक्त्योरिति किं ?
त्य ग्राम गच्छ ।

*प्रश्नाऽर्चाविचारप्रत्यभिप्रादेप्वेचोऽस्तेऽदेरादि
दुत्पर ॥१३५॥ प्रश्नादिप्यर्थे वाक्यस्याते वर्तमान
स्यादिसङ्गस्य एच आकारः पो भवन इदुत्पर
आकारः पो भवति । अदास्तस्मा ३ इ । अदा
पटा ३ उ । शोभनः खल्वसि आग्निभूता ३ इ ।
शोभनः खल्वसि । पटा ३ उ अध्येतव्य । गृहा
३ इ उत वसतौ । आयुष्मतौ स्तः पुत्रपुत्रा
उ । प्रश्नादिप्येति किं दस्योऽघातयिष्यामि स्म ।
एच इति किं ? मद्रकासि कुमारी ३ । अत इति
किं ? मद्रोऽसि गौः ३ । अदेरिति किं ? अया-
क्ता ३म् ओदना ३म् कन्ये ३ ।

य्वऽचि सधौ ॥१३६॥ एचः स्थाने यौ
इदुतौ तयोरिदुतोरचिपरे यकारनकारादेशौ स्तः ।
सधिविषकायाम् । अग्ना ३यिद । पटा ३वत्र ।
अचीति किं ? अग्ना ३इ गत । पटा ३ उ गत ।
सधाविति किं ? अग्ना ३इ इद । सधावित्याधिकार-
श्चावतुष्ट्यात् ।

इति जैनैन्द्रव्याकरणे शब्दार्णवचन्द्रिकायां
वृत्तौ पञ्चमस्याध्यायस्य
तृतीय पादः ।

चतुर्थः पादः ।

पुमः स्वस्यऽपरे सीसुक् ॥१॥ पुम इत्ये-
तस्य यदस्य पदाते वर्तमानस्य अपरे खयि परत

सीरादेशः सुवचागमः पर्यायेण भवत । पुँस्वात,
पुस्वात । पुँस्कोक्लिः । पुस्कोक्लिः । पुमा
स चालयतीति पुँश्चली । पुश्चली । पुँस्पुत्रा ।
पुम्पुत्राखयीति किं ? पुगवः । पुनागः । पुदासः ।
अम्पर इति किं ? पुधुरः ।

नश्छल्यऽप्रशान् ॥ २ ॥ नकारस्य पदाते
स्याम्परे छवि सी सुकौ स्तः प्रशान्शब्द विहायां
भवौऽठादयति । भवौऽष्टकारयति । भवौऽम्बुडति ।
भवौऽधरति । भवौऽष्टीकते । भवौऽस्तरति । छवीति
किं ? भवान् कगेति । अप्रशानिति किं ? प्रशान्
चिनोति । अम्पर इति किं ? भवोन्तस्तरुः ।

। काँस्कान् ॥३॥ कान्शब्दस्य कानि परे सी
सुकौ निपात्यौ । काँस्कान् । काँस्कान्पदय ।

। समः स्क्रुसि ॥४॥ समुदकस्य कृजः सकारे
परे सम सी सुसौ स्तः । सँस्कर्त्ता । सस्कर्त्ता ।
स्क्रुमृदण किं ? सस्तरति । सीति किं ? सवस्कार ।
नूनं पि रीरुग्वा ॥ ५ ॥ नूनशब्दस्य
पकारे परे रीरादेशः रुक्चागमः पर्यायेण स्तः ।
नूँःपाहि । नूँ पाहि । नृपाहि ।

भगवद्भ्रनन्वचवतो रि कायऽनस्यौः ॥६॥
एषा कौ रिवा भवति तदैवाऽवशब्दस्य च आत् ।
हे भगोः । हे भगवन् । हेमो । हे भवन् । हे
अधोः । हे अधवन् । काविति किं ? हे भगवतौ ।
हे भवतौ । हे अधवतौ ।

*ओदाद्योऽशि ॥७॥ मृकृतात् ओकारादव
र्णाच्च परस्य रेयो भवति—अशि परतः । भगोयत्र
भोयत्र । कयास्ते । देवायासते । मृकृतौकार किं ?
गोत्राअशीनि किं ? भो खनसिरेरिति किं ? पुनर ।
न्योऽस्पष्ट ख ॥८॥ ताभ्यां वकारस्यकारयो
रस्पष्टः ख च भवत्याशि परत । भोयत्र । भो
अत्र । पटवु । पट उ । तयु । उ । पदस्येति
किं ? नयन ।

—चाऽनुज्यात् ॥ ९ ॥ अवर्णांताद्वयोरस्पष्टः
ख च वा भवत्युर्वाजितेऽशि परत । पटविह ।
पट इह । पटविह । तयाहु । तयाहुः । तयाहुः ।
अनुजीति किं ? पटव । पट उ । आदिति किं ?
अधोयत्र । अधो अत्र ।

—हलि ॥ १० ॥ व्योः ख भवत्यशि हलि
परत । नित्यार्थमिदं । भगो देहि । देजा याति ।
वृक्षहसति । आशि हलीति किं ? वृक्षं करोति ।

*नुमोऽम् ॥ ११ ॥ नुः मकारांतस्य च
पदस्य अ इत्यनुस्वारो भवति हलि परे । य
यम्यते । धर्मं शृणोति । पापं हति । हलीति
किं ? इदमत्र ।

नधाऽपदाते झलि ॥ १२ ॥ नकारस्य
मकारस्य चापदाते वर्तमानस्य अ भवति झलि
परतः । यशांसि । तेजांसि । पुंसि । अपदात
इति किं ? भगवान् शातः । शलीति किं ? गम्यः ।

सम्राट् ॥ १३ ॥ समो मकारस्य मकार
एव निपात्यः राजतौ कल्पते परत । सम्राट् भरत ।
रणं कुरु डुकु शरि वा ॥ १४ ॥ ङकारणकारयो
कुरु डुकौ वा स्तः शरि परे । प्राक्छेते ।
प्राक्छेते । प्राक्छेते । मुपण्छेते । मुपण्छेते । मुपण्
छेते । शरीति किं ? प्राक्छेति ।

नविश तुक् ॥ १५ ॥ पदातस्य नकारस्य
शरारे तुग्या स्यात् । कुर्वन्छेते । कुर्वन्छेते
कुर्वन्छेते । शीति किं ? कुर्वन्पदः ।

हनाद् धुट् सोऽश्च ॥ १६ ॥ ङकारात्तानकारां
ताच्च सकारस्य श्चोऽव्ययवर्जितस्य धुडागमो
भवति । मधुलिट्सीदति । मधुलिट्सीदति । महा
नृसाधु । महान्साधुः । इति किं ? मधुलिट् पडे ।
अश्च इति किं ? अट्छेति ।

मयो वोऽच्युव ॥ १७ ॥ मयं परस्य उञः
वो वा भवति अचि परे । शम्भ्वत्र । शम्भु अत्र ।

किमुष्ण । किमु उष्ण । तदस्य मत । तदु
अस्य मत । मय इति किं ? स्वरु उपैति । अचीति
किं ? शम्भु भवतु ।

टमो डमुदत्त मात् ॥ १८ ॥ प्रात्परो यो डम्
तदतात्परस्याऽचः नित्य डमुद् भवति । कुड्ढास्ते ।
सुगण्णिह । कुर्वन्तास्ते । प्रादिति किं ? प्राद्यास्ते ॥
अचीति किं ? पठन् रमते ।

ढो ढि ख ॥ १९ ॥ ङकारस्य ङकारे परे ख
भवति । गूढ । लीढ ।

रो रि ॥ २० ॥ रेफस्य रेफे परे ख भवति
अमीरयेन । पुनारमते ।

* अतेऽ ॥ २१ ॥ अते वर्तमानस्य रेफस्य अः
इति विसर्जनीयो भवति । देवः । कविः ।
प्रात । अत इति किं ? स्वरत्र ।

शर्परे खरि ॥ २२ ॥ रेफस्य विसर्गो भवति
शर्परे खरि परतः । नरः । सरुः । पुरुषः । सरति ।

कुप्चोः ॥ २३ ॥ खर्भूतयो कवर्गपब-
र्गयो शर्परे खरि परत रेफस्य विसर्गो भवति ।
वासः क्षीम । अङ्गि प्सात ।

*कृ पौ च ॥ २४ ॥ खरि स्थितयोऽकुप्चोः
परत रेफस्य *कृ प इत्येतावादेशौ भवतः
विसर्गश्च । अतः करोति, अत करोति । क ख-
नति । क खनति । अतः पचति । अत
पचति । वृक्षं फलति । वृक्ष फलति । कुम्भो-
रिति किम् ? कश्चरति ।

शरि सथ ॥ २५ ॥ रेफस्य सकारादेशो
भवति विसर्गश्च शरि परतः । कश्चेते । कः शेते ।
कण्डे । क पडे । कस्सरति । क सरति ।
अतश्चोभते । अतश्चोभते । शरीति किं ? क पठति ।

रेथ सुपि ॥ २६ ॥ शरि सुपि रे सो
भवति विसर्गश्च । पयम्भु । पय सुानियमाधोऽय
योग । रेरेकारात्पयस्यैव सुपि सत्यविसर्गो

नान्यस्य । गीष् । धूर् ।

। स्वप्नेर स ग ॥ २७ ॥ गप्नेर अरि
रेफस्य स भवति वा । चेतस्मन्ति । चेतस्मन्ति
चेत स्वकृति । कम्पदति । कम्पदति । कः
स्पदति । स्वप्नेर इति किं ' क सरनि । कम्परनि ।

छवि ॥ २८ ॥ रेफस्य सकारादेशो भवति
छवि परत । कश्चित् । कष्टकारः । कम्पुदति ।
कष्टरनि । कष्टीकते । कम्पराति ।

कुप्नोस्तेऽक्षेः सिः ॥ २९ ॥ कर्षणवर्गा
वौ त्वे परे शिञ्जितस्य रेफस्य मिर्भवति । काम्य-
कल्पपादोपहृण । यज्ञकाम्यति । पयस्क-
स्य । सपिप्क । पयम्पाश । त्य इति किं ' पय'
पिनति । अक्षेरिति किं ' मुहुः काम्यति ।

* रेरेव काम्ये ॥ ३० ॥ रेरेकारानुपधन्यैव
काम्ये स्ते सिरादेशो भवति नान्यस्य । पयस्काम्यति
रेरिति किं ' धू काम्यति ।

* निर्दुरोद्दिचतुराणि प्रादुसः ॥ ३१ ॥
निरादीनां रेफस्य सिर्भवति कुप्नो परत । निष्पृष ।
निष्पेय । दुष्कृण । दुष्पीत । बहिष्पृष ।
बहिष्पिन । चतुष्क । चतुष्पदी । आनिष्पृष ।
आनिष्पृष । प्रादुष्कृषात् । प्रादुष्पच ।

नम पुरसोऽस्त्यो ॥ ३२ ॥ एतयोस्तिमश्वयो रेफस्य
सिर्भवति कुप्नो परतः । नमस्कृत्य । नमस्कृता ।
नमस्कृत्य । नमस्कृत्यव्यम् । पुरस्कृत्य । पुरस्कृता ।
त्योरिति किं ' नम कृत्वा । पुर कृत्वा

तिरसो वा ॥ ३३ ॥ तिरसो रेफस्य सिर्वा
भवति । तिरस्कृत्य । तिर कृत्य । तिरस्कृता ।
तिर कृता ।

सुच ॥ ३४ ॥ सुजतस्य रेफस्य सिर्वा स्यात्
कुप्नो परत । द्विदुर । द्विदुर । द्विदुर ।
द्विपृष । द्विपृष । द्विपृष । द्विपृष ।
रोति । त्रि करोति । त्रिपृषति । त्रिपृषति ।

ति भवति । चतुष्परोति । चतुष्परोति । चतु
परोति । चतुष्पृषति । चतुष्पृषति । चतु पृषति ।

इमुसोऽपेभायाम् ॥ ३५ ॥ इमुसस्य रेफ
स्य सिर्वा स्यात् कुप्नोरन्योन्यापेभायाम् । सिर्वा
परोति । सिर्वा करोति । सिर्वा करोति । सिर्वा
पिचति । सिर्वा पिचति । सिर्वा पिचति । धनुष्पृष
ति । धनुष्पृषति । धनु गदयति । धनु गदयति । धनु
पाति । धनुः पाति । इमुस इति किं ' पयस्कृ ।
अपेभायामिति किं ' तिष्ठतु सिर्वा, पिचत्वम् ।

नैकाऽर्ज्येऽक्षिणे ॥ ३६ ॥ इमुसो रेफस्य सिर्वा
भवति कियपदार्थनैकार्थपदार्थयोः कुप्नोरपेभायाम्
सिर्वा कालक । यजुः पीडक । पकार्थ इति किं '
सिर्वापृषते । अक्षिण इति किं ' सिर्वापृषते ॥

सेऽनुस्यस्य ॥ ३७ ॥ इमुसो रेफस्याऽ
धुस्यस्य से मिर्भवति कुप्नो, परतः । सिर्वापृष ।
सिर्वापृष । धनुष्पृष । स इति किं ' आम्ना
सिर्वापृष । अक्षिण इति किं ' मत्वापृष ।

कुरुमिरुसकुभुशाकर्णपात्रेऽतोऽक्षे ॥ ३८ ॥
कुरुम्यादिव्यतः परम्याक्षे रेफस्य से अधुस्यस्य
सिर्भवति । अयम्कार । अयस्कृत्य । यशस्कृत्य ।
अयम्कृत्य । अयस्कृत्य । अयस्कृत्य । अयस्कृत्य ।
पयम्पात्र । अत इति किं ' गी कारः । धू कारः ।
अक्षेरिति किं ' स्वः कृत्य । मात कारः । अधुस्यस्येति
किं ' सुपयष्कारः ।

दिग्गोऽधसो, पदे ॥ ३९ ॥ अनयोरधुस्यस्य
रेफस्य पदे परतः से सिर्भवति । शिरस्पद ।
अधम्पद । स इति किं ' शिरस पद ।

* कस्मादिषु ॥ ४० ॥ एषु वर्तमानस्य रेफस्य
सिर्भवति कुप्नो परत, कस्कः । कौतस्कृत्य ।
मास्कृत्य । अयस्पिड । इत्यादि ।

* किणोस्ससे प ॥ ४१ ॥ कवर्गेण्य्या
परस्य सकारस्य सेध यो भवति । इत्याधिकारो

शेषः । वक्ष्यति—त्यादेशयो । वासु । मुनिषु ।
मिषेव । सर्पिष्काम्यति । किणोरिति किं ? यास्यति ।

नुमशरः ॥ ४२ ॥ किम्या परो यो नुम
शर् च तस्मात्स्योः यो भवति । सर्पिषि ।
धनुषि । सर्पिषु । धनुषु ॥

त्यादेशयो ॥ ४३ ॥ ताभ्या त्यसकारस्य
आदेशसकारस्य च पादेशो भवति । एषु । एषा ।
सुप्वाप । माधुषु । कर्तृषु । दिक्षु ।

शास्वस्यसां ॥ ४४ ॥ बिभ्यां परस्य
एषां सकारस्य यो भवति । शिष्टः । शिष्टवान् ।
उच्यते । जक्षु ॥

पणि चाणिस्तोरेवास्वित्स्वत्सहः ॥ ४५ ॥
पणि पत्वभूते सनि परे चात्परस्य सकारस्य
पादेशो भवति ण्यताना स्तौतेश्च स्विदि स्विदि
सहो विद्वाय । सिपेवयिपति । सुप्वापयिपति ।
सुप्त्पति । नियमोऽयं—णिस्तोरेव पणि पत्व
नान्यम्य । सुत्पति । सिसिपति । एवकार इष्ट
नियमार्थे । णिस्तो ण्ययेवेति भावतु । असी-
यिवत् । तुष्टाव । णीति किं ? सिपेव । पत्वनि-
हैश्च किं ? सिपामति । सुपुप्ताति । नकारमृदण
किं ? व्यातिसुपुपिपे । चादिति किं ? प्रतीपिपति ।
आम्बित्स्वत्सह इति किं ? सिम्बेदयिपति । सिस्वा-
दयिपति । मिमादयिपति ।

*सजेर्वा ॥ ४६ ॥ सजेर्ण्यतम्य पणि चात्प-
रस्य यो वा स्यात् । सिपजयिपति । सिसजयिपति ।

गे० मूञ्सुसोस्तुस्तुमोऽयि ॥ ४७ ॥
गेरिण्णतात्पर्या एषां सकारस्याटि सत्यऽसत्यपि यो
भवति । परिपुणोति । विपुणोति । अभिपुणोति ।
पर्यपुणोत् । निपुवति । विपुवति । परिपुवति ।
न्यपुवत् । विप्यति । निप्यति । अभिप्यति ।
व्यप्यत् । नमिनायमभिष्टोमि । अभ्यष्टौत् ।
निष्टौति । विष्टौति । परिष्टौति । अभिष्टोभते ।

निष्टोभते । अभिष्टोभते । अभ्यष्टोभते । गेरिति
किं ? दधि मुनोति ।

* स्यासेनिसेधासिचसजस्वजोऽट् चेऽस्य च
॥ ४८ ॥ स्यादीना गे परेपामटि चे च सत्य-
सत्यपि अस्य च चस यो भवति । अनुष्ठास्यति ।
निष्ठास्यति । विष्ठास्यति । अभिष्ठास्यति ।
परिष्ठास्यति । अन्वष्ठात् । अनुत्पठौ । अभि-
पेणयति । निपेणयति । परिपेणयति । अभ्य-
पेणयत् । अभिपिपेणयिपति । निपेधति । विपे-
धति । अभिपेधति । परिपेधति । न्यपेधत् ।
निपिपेध । विपिचति । निपिचति । परिपिचति ।
अभिपिचति । व्यपिचत् । विपिपिक्षति । विप-
जति । निपजति । परिपजति । अभिपजति ।
व्यपजत् । विपपज । परिप्वजते । निप्वजते ।
विप्वजते । परिपिप्वक्षते ।

सदोऽप्रतेः ॥ ४९ ॥ अप्रतेर्गे एम्य सदेः
यो भवति । निपीदति । विपीदति । परिपीदति ।
न्यपीदत् । निपीपधते । निपसाद । अभिपिप-
त्सति । अप्रतेरिति किं ? प्रतिसीदति ।

स्तम्भे ॥ ५० ॥ गे० परस्य स्तम्भे यो भवति ।
निष्टम्भाति । प्रतिष्टम्भाति । परिष्टम्भाति ।
विष्टम्भाति । प्रत्यष्टम्भात् । प्रतितष्टम्भा । प्रतितष्टम्भ्यते ।

* आश्रयाऽविद्वदोर्क्षराद्य ॥ ५१ ॥ अवा-
द्वेहुरस्य स्तम्भेः परारदेशो भवति आश्रये—अवि-
द्वेर्जि चार्थे । अवष्टम्भास्ते । अवष्टम्भे सेने ।
अहो सुभटस्यावष्टमः । एव्यति किं ? अवस्तम्भो
वृषल । चशब्दादुपपत्तः ।

वेदच स्वनोऽश्ने ॥ ५२ ॥ वेदवाद्योत्तरस्य
स्वने यो भवति—अशनेऽर्थे । विव्वणति ।
व्यव्वणत् । विपव्वण । अवव्वणत् । अवव-
व्यव्वते । अद्या इति किं ? विव्वति मृदगः ।

* परिनिवे सध ॥ ५३ ॥ एम्यः सेवतेः

अटि चे च मन्यमत्यपि पो भवति । परिपेवते ।
पर्यपेवते । परिपिपेविपते । निपेवते । विपेवते ।
न्यपेवत् । व्यपेवत् ।

* सितसयस्य ॥ ५४ ॥ परिनिविभ्य सित
सययो पो भवति । परिपित* । निपित । वि
पित* । परिपयः । निपय । रिपयः ।

सिबुसहसुदस्तुस्वजः ॥ ५५ ॥ तेभ्य*
सिवादीना पो भवति । परिपीव्यति । निपी
व्यति । विपीव्यति । परिपहते । निपहते ।
विपहते।परिष्कर्त्ता।नेमिमात्र परिष्टौति।परिष्वजते ।

चाऽटि ॥ ५६ ॥ तेभ्य सिवादीना अटि
पो वा स्यात् । पर्यपीव्यत् । पर्यसीव्यत् ।
न्यसीव्यत् । न्यपीव्यत्।न्यपीव्यत् । न्यसीव्यत् ।
पर्यपहत् । पर्यसहत् । न्यपहत् । न्यसहत् ।
व्यपहत् । व्यसहत् । पर्यष्करोत् । पर्यष्करोत् ।
न्यष्करोत् । न्यष्करोत् । व्यष्करोत् । व्यष्करोत् ।
पर्यष्टौत् । पर्यस्तौत् । न्यष्टौत् । न्यस्तौत् ।
व्यष्टौत् । व्यष्टौत् । पर्यष्वजत् । पर्यष्वजत् ।
न्यष्वजत् । न्यष्वजत् । व्यष्वजत् । व्यष्वजत् ।

* स्पदोऽभ्यनोश्चाऽजीवे ॥ ५७ ॥ अभ्य-
नुभ्या तेभ्यश्चात्तरस्य स्पदे पो वाभ्यादजीवेऽर्थे
अभित्यदते, अभिप्यदते तैल । अनुप्यदते,
अनुस्यदते । परित्यदते, परिप्यदते । निप्य
दते, नित्यदते । विप्यदते, वित्यदते । अजीव
इति किं* अभित्यदते मत्स्य* ।

वेः रुद्रोऽजे ॥ ५८ ॥ वे परस्य स्कदेर्वा
पो भवति—अतसञ्ज्ञे परतः । विष्कत्ता । वि
स्कता । अत इति किं*विष्कन्नः । विष्कन्नवान् ।

परे ॥ ५९ ॥ परे परस्य स्कदेर्वा पो भवति
परिष्कत्ता, परिष्कत्ता । पृथङ्मूत्रात्तेऽपि स्यात् ।
परिष्कण्ण, परिष्कन्नः । परिष्कण्णवान्,
परिष्कन्नवान् ।

स्फुरिस्फुर्योर्निनेः ॥ ६० ॥ निस्निम्बो
परयो स्फुरिस्फुरयो वो वा स्यात् । निष्फु
रति, निःस्फुरति । निष्फुरति, निस्फुरति । नि
ष्फुलति । नि स्फुलति । निष्फुलति, निस्फुलति ।
वे ॥ ६१ ॥ वेरत्तरयोस्तयो पो वा स्यात् ।
विष्फुरति । विस्फुरति । विष्फुलति।विस्फुलति ।
*स्कन्नः पः ॥ ६२ ॥ वे परस्य स्कन्नाते
पो भवति । विष्कन्नाति । विष्कमिता । विष्क
मरु । पुन पो नित्यार्थः ।

इणः पीध्वलुदलिटा धो ङः ॥ ६३ ॥
इण परेषा एपाधकारस्य ङो भवति । चेपीद्व ।
च्योपीद्व । अचेद्व।अच्योद्व।चट्टद्वे । चट्टद्वे ।
इण इति किं* पक्षीध्व । एपामिति किं* स्तुभ्य ।
* वेण्वेः ॥ ६४ ॥ इणः पराम्या इद्भिम्बा
परेषा तेषा धकारस्य ङो वा म्यान् । लविपीद्व ।
लविपीध्व । अलविद्व । अलविध्व । लुद्विद्वे ।
लुद्विध्वे । मादिपीद्व । मादिपीध्व ।

संजुले* सगे ॥ ६५ ॥ अगुले, परस्य सगे
मकारग्य से पो भवति । अगुलिपगः से इति किं*
अगुले, सग ।

भीरोः स्थान ॥ ६६ ॥ भीरोः परस्य
स्थानस्य से पो भवति । भीरुस्थान ।

ज्येतिरायुषः स्तोमः ॥ ६७ ॥ आभ्या
स्तोमस्य पो भवति से । ज्योतिष्टोम । आयुष्टोम ।

* स्तुच्चाग्ने ॥ ६८ ॥ अग्नेः परयोः स्तुत्स्तो-
मयो* से पो भवति । अग्निष्टुत् । अग्निष्टोम ।

मातृपितृ स्वसृ ॥ ६९ ॥ आभ्या स्वमृ
सकारस्य पो भवति से । मातृष्वसा।पितृष्वसा ।

वाञ्जुपि ॥ ७० ॥ अनुपि से ताम्बा स्वसृ
पो वा स्यात् । मातृ ष्वसा । मातृः स्वसा ।
पितृ ष्वसा । पितृ स्वसा ।

* मातृर्गर्भेऽप्यस्तेः ॥ ७१ ॥ मातृ.शब्दात्

भिभ्यश्च परस्यास्तेः पो भवति यकारादायजादौ
च परे । प्रादु प्यात् । प्रादुः पन्ति । निप्यात् ।
निपति । अभिप्यात् । अभिपति । प्रादुर्गैरिति किं
दधि स्यात् । यञ्चीति किं अनुस्व । अनुसाः ।

*निर्दुःसुवे समसूतिस्वपोऽव ॥ ७२ ॥
निरादिभ्य परयो समसूत्योः स्वपेश्चावका-
रस्य पो भवति । निःपमः । दुःपमः । सुपम ।
विपम । निःपूतिः । दुःपूतिः । सुपूति । विपू-
ति । निःपुसः । दुःपुसः । सुपुसः । विपुस ।
अन इति किं दुःस्वमः ।

विकुशमीपरे स्थल ॥ ७३ ॥ एभ्य
स्थलस्य पो भवति । विष्ठल । कुष्ठल । शमी-
ष्ठल । परिष्ठल ।

कपेर्गोत्रे ॥ ७४ ॥ कपे स्थलस्य पो भवति
गोत्रेऽर्थे । कपिष्ठल । गोत्रे इति किं कपिस्थला

गौत्राभूमिसन्ध्यापद्वित्रिकुशकङ्गुमजि
पुजिपरमेवर्हिर्विन्ध्यग्नेः स्थः ॥ ७५ ॥ एभ्य
स्थस्य पो भवति । गोष्ठ । अगष्ठ । आगष्ठ
भूमिष्ठ । सव्यष्ठः । अपष्ठः । द्विष्ठः । त्रिष्ठः । कुष्ठः ।
शेकुष्ठः । शकुष्ठः । अगुष्ठ । मजिष्ठः । पुजिष्ठ ।
परमेष्ठ । वर्हिष्ठः । दिविष्ठः । अग्निष्ठ ।

*मघोऽग्नगत् ॥ ७६ ॥ प्रात्परस्य स्थस्य पो
निपात्यते अग्ने गत्यर्थे । मघो गौः । पस्थोऽन्य ।

सुषामाद्रिपु ॥ ७७ ॥ एषु वर्तमानस्य सका-
रस्य पो भवति । सुषामा । विषामा । निःषामा ।
निषेध । सुपधि । परमेष्ठी । सुप्तिवत्यादि ।

*प्रात्पुपस्त्वे ॥ ७८ ॥ प्रात्परस्य सकारस्य
पत्व स्यात् सुनतात् विहिते तकारादौ त्ये परत ।
सप्पिप्या । सप्पिप्य्द्व । सप्पिप्य्त्तर । वपुप्य्त्तम ।
चतुप्य्त्तय । प्रादिति किं गीस्तरा । घृत्तरा । सुप
इति किं भिघुस्तरा । छिघुस्तरा । तादिमहण
किं सप्पिप्सात् । त्य इति किं सप्पिप्स्तरति ।

निसोऽनासेनायां तपे ॥ ७९ ॥ निसः पो
भवति—अनासेनायामर्थे तपतौ परे । निप्यत्स हि-
रण्य । निप्यत्सा अरातय । अनासेनायामिति
किं निस्तपति सुवर्णो सुवर्णकारः ।

*निनद्याः स्नातेर्दाक्ष्ये ॥ ८० ॥ निनदीभ्या
स्नातेः पो भवति दाक्ष्येऽर्थे । निष्णः दाने । नदी-
प्यः प्रतरणे । कुशल इत्यर्थः ।

*प्रतेः स्नात सूत्रे ॥ ८१ ॥ प्रतेः परस्य स्नातेः
पो भवति सूत्रेऽर्थे । प्रतिष्णात सूत्र शुद्धामित्यर्थः ।
प्रतिस्नातमन्यत् ।

—स्नान खौ ॥ ८२ ॥ प्रतेः स्नानस्य पो
भवति सूत्रे खौ । पूतिष्णान सूत्रमित्यर्थः ।
स्वाविति किं पूतिस्नान ।

*वर्णेऽभिनिष्ठान ॥ ८३ ॥ वर्णे खौ अभि-
निष्ठान् स्नानस्य पो निपात्य । अभिनिष्ठानो
विसर्ग । अभिनिस्तानोऽन्यत्र ।

*विष्टारश्छदसि ॥ ८४ ॥ वे परस्य स्तारस्य
पो निपात्यते छदोऽर्थे खौ । विष्टार पक्तिछद ।
विस्तारोऽन्यत्र ।

*वृक्षासने विष्टर ॥ ८५ ॥ वेः परस्य तरस्य पो
निपात्यते वृक्षासनयोरर्थयो । विष्टरो वृक्ष । विष्ट-
रमासन । विस्तरोऽन्य ।

*गवियुधि स्थिर ॥ ८६ ॥ गवि युधि इत्येताभ्यां
स्थिरस्य पो भवति खौ । गविष्ठिर । युधिष्ठिर ।

*एत्स्यङः ॥ ८७ ॥ अगकारोत्तात्परस्य सकार-
स्य पो भवत्येकागे परतः खौ । वारिषेण । श्रीषेण ।
हरिषेण । एतीति किं हरिसिंह । अग इति
किं विष्वक्सेनः । इण इति किं धर्मसेनाचार्यः ।

+भाद्रा ॥ ८८ ॥ भवाचिनः शब्दात् सकार-
स्य पो वा भवति एकारे खौ । मरणिषेण ।
मरणिसेन । रोहिणिषेणः । रोहिणिसेनः । अग
इति किं अश्वयुक्सेनः ॥

* पञ्चम ॥८९॥ पञ्चरसस्य मङ्गलस्य यो न
स्यात् । दधि सिञ्चति । मधु मुनोति ।

* चहोः ॥९०॥ चहोऽभ्यासस्य यो न म्यात् ।
बहुसेह ।

सात् ॥ ९१ ॥ सात्. सम्य यो न म्यात् ।
मुनिगात् । अगिमात् । दधिमात् । मधुमात् ।

सिचो यद्धि ॥ ९२ ॥ मिचे सम्य यो न
भवति यद्धि परत । सेसिच्यते । अभिसोसीच्यते ।

सेधो गतो ॥ ९३ ॥ सेधतेर्गत्यर्थस्य यो
न म्यात् । प्रतिषेध गा । अभिसेध गा । गता-
विति किं ? प्रतिषेधति पाप मुनि ।

निस्तब्धप्रतिस्तब्धौ ॥ ९४ ॥ नि
प्रतिभ्या स्तम्भे पत्ताभावो निपात्यते । निस्तब्ध ।
प्रतिस्तब्ध । ॥

सोढ ॥९५॥ सोढून्मस्य सहे यो न म्यात् ।
विमोढा । पीरसोढु । परिमोढय । सोढ
भूतस्येति किं ? निपहते । निगहते ।

* स्तब्धसिद्धसहस्रचि ॥ ९६ ॥ ण्णा कचि
परत पत्न नास्ति । प्रत्यतस्तम्भत् । पर्यसीषित् ।
व्यमीपहत् ।

सुख सन्त्ये ॥ ९७ ॥ सुख सनि स्ये च
परत पञ्चरसदेशो न स्यात् । सुगुपतीति सुख ।
अभिमुप्यति ।

सत्स्वजश्राल्लिटि ॥ ९८ ॥ सहित्स्वज्यो
चात्परयोर्ल्लिटि परत यो न स्यात् । निपसाद ।
अभिपस्वजे । अभिपस्वजे ॥

* पो नो णोऽभिन्ने ॥ ९९ ॥ पञ्चरसस्य
परस्य नकारस्य णत्व भवत्यभिन्नपदे चेतौ
निमित्तनिमित्तौ भवत । कुप्णाति । पुप्णाति ।
निष्केण । मूर्तेण । वर्गेण । दीर्घेण । पुष्येण ।
रेफेण । गिरिणा । मेरणा । वर्धेण । गर्धेण । गर्भेण ।
अभिन्न इति किं ? मुनिर्नयति स्वर्गं ॥

* प्रासपदस्थान् स्त्री ॥ १०० ॥ पूर्वपदस्य
लृप्त्यस्य नकारस्य णकारदेशो भवति स्त्री ।
पुष्पगद्दी । वीरणदी । धर्मणदी । धीगद्दी स्त्री ।
म्याविति किं ? दीर्घनासिकः ।

* अगः ॥ १०१ ॥ गकारान्तान्नकारस्य पा
न भवति । न्तगमन ।

* कोटराभ्यो वन ॥ १०२ ॥ कोटरादिभ्यः
पर उन विनियम्यते स्त्री । कोटरावण । मिश्रका
वण । सिध्कावण । सारिकावण । पुरगावा ।
एभ्य इति किं शतपत्रवन । गौहरवन ।

मौञ्जस्तर्निःशरेक्षुप्रसपीयूसाकाश्यान्त्र
खदिगात् ॥ १०३ ॥ एभ्यो वननकारस्य णो
भवति । प्रवण । अग्रेवण । अतर्वण । निर्बण ।
शरवण । इभुवण । श्लक्षवण । पीयूसावण । काश्या
वण । आम्रवण । रादिरवण ॥

* द्वित्र्यङ्गभ्यो वृक्षौपधिभ्योऽनिरीकादि
भ्यो वा ॥ १०४ ॥ द्वित्र्यङ्गभ्यो वृक्षौपधि
वाचिभ्य निरीकादिरहितेभ्यो वनस्य नन्म णो
वा स्यात् । दारवण, दारवण, वदरीवण, वदरीवन ।
दूर्वावण । दूर्वावन । ब्रीहिवण, ब्रीहिवन । कोद्रववण,
कोद्रववन । द्वित्र्यङ्ग इति किं देवदारुवन । भद्र
दारुवन । राजमापवन । वृक्षौपधिभ्यः इति किं
पितृवन । अनिरीकादिभ्य इति किं ? इरीकावन
कुमेरवन । तिमिरवन । समीरवन ।

+ ग्रामाग्रान्नी ॥ १०५ ॥ आभ्या नी
नकारस्य णो भवति । ग्रामणी । अग्रणी ।

* नस ॥ १०६ ॥ ये परो नसो णकारा-
देशो भवति । प्रगता नासिका अस्य प्रणस मुख ।
निर्णस ।

अतोऽह् ॥ १०७ ॥ अकारात्तात्परस्याह
नस्य णत्व भवति । पूर्वाह्ण । अपराह्ण । अत इति किं
निरह । दुरह ।

चतुर्सेवयसि हायन ॥ १०८ ॥ चतुर्
त्रिम्या हायन य नम्य णो भवति वयमि गम्यमानो
चतुर्हायणो वत्स । त्रिहायणोऽधः । चतुर्सेरिति
किंलक्ष्णायन पक्षीवयसीति किं चतुर्हायना शाला
बाह्याद्वाहन ॥ १०९ ॥ बाह्यात्परम्य
तहननकारम्य णो भवति । त्रुवाहण । शरवाहण ।
वाह्यादिति किं । सुरवाहण ।

पान देशसेः ॥ ११० ॥ देशे गम्यमाने
रानम्य गकारादेशो भवति असेः । क्षीरपाणा
बाध्या । सौवीरपाणाः द्राविडा । सुरापाणाः
प्राच्या । देशे इति किं । दाक्षिपान । असेरिति
किं । सपिप्पाता ।

रा भावरूपे ॥ १११ ॥ भावे करणे
च वर्तमानस्य पाननम्य णो वा स्यात् । सौवी-
रपाण, सौवीरपान । क्षीरपाण, क्षीरपान,
वर्त्तते । करणे—क्षीरपाण, क्षीरपानः । वद्रे
पाण, वारिपान वस । भावरूपेण इति किं ।
क्षीरपानो धेयः ।

गिरिनद्यादीना ॥ ११२ ॥ एषा वा णो
भवति । गिरिनदी । गिरिनदी । चक्रणितना
चक्रणितना । माघेण । माघेन ।

मृदतनुमसुपि ॥ ११३ ॥ मृदते नुमि सुपि च
यो नरागम्य वा णा भवति । माघ्यापिनो, माघ
वापिणी । ग्रीहवापिणौ, ग्रीहवापिनौ । माघवा-
पाणि । माघवापानि । ग्रीहवापाणि । ग्रीहवा-
पानि । माघवापेण, माघवापेन । माघपदस्था
सूत्रादिति किं । कृपवारिणा ।

एकाद्यो ण ॥ ११४ ॥ एकाचि द्यौ
स्वितम्य मृदतनुमसुव्नकारम्य णो भवति ।
मृदतनुम । वृहदणो । क्षीरपाणि । सुरापाणि ।
सुरापेण । क्षीरपेण ।

सकौ ॥ ११५ ॥ सकवर्गे, द्यौ स्वितम्य

मृदतनुमसुव्नकारम्य णो भवति । मोक्षका-
मिणो । उभयुगिणौ । मृगवापाणि । करयुगाणि ।
गुरुनुमेण । कम्पुगेण ।

ग्यस्तरोऽदुरो विकृतेः ॥ ११६ ॥ दुर्व-
जिनाद्रेत शब्दाच्च विकृतेनकारम्य णो भवति ।
पार्श्वजिन प्रणमामि । प्रणयति । परिणयति ।
अतर्णयति । प्रणामकः । परिणामक । ग्यनर
इति किं । साधुयति मर्म । अदुर इति किं
दुर्य । विकृतेरिति किं । प्रवृत्त्यति । प्रवर्त्तकः ।

श ॥ ११७ ॥ गेरदुरास्तः शब्दाच्च
गम्यरातम्य धोर्नस्य णो भवति । प्रणयति ।
परिणयति । प्रणाशकः । श इति किं ।
प्राप्तः । प्रनयति ।

हिम्यार्नुनोः ॥ ११८ ॥ गेरदुरास्तः शब्दाच्च
हिम्यार्नुना इत्येतयोर्णो भवति । प्रहिणोति ।
प्रहिणुतः । प्रमीणाति । प्रमीणीतः ।

आने ॥ ११९ ॥ गेः परस्थानेणो भवति ।
प्रयाणि । प्रापयाणि । अतर्वाणि । प्रयाणि ।

नेर्गन्तव्यपत्तुमाभ्ययतिपातिवातिद्राति-
प्सातिवर्षावहौशयुचिब्देभ्यौ ॥ १२० ॥
गे परम्य नेणो भवति गदादिषु परत । प्रणि-
गदति । प्रणिगदति । परिणिगदति । परिणि
गदति । प्रणिगदति । वीरनाथ प्रणिपतामि ।
प्रणिगच्छते । प्रणिपचा । प्रणिददाति । प्रणिधनि ।
प्रणिधयति । प्रणिधधाति । प्रणिमयते । प्रणिमि-
मति । प्रणिमाम्यते । प्रणिमाता । प्रणिप्यति ।
परिणिप्यति । प्रणिहति । प्रणिधाति । प्रणिधाति ।
प्रणिद्राति । प्रणिप्साति । प्रणिनपति । प्रणि-
वहति । प्रणिशाम्यति । प्रणिचिनाति । प्रणि-
देवे । अतर्णमन्ति ।

शेष वा-पातेऽकृत्वादौ ॥ १२१ ॥ शेषे
गदादिर्वाक्ये धो अपकाराते अककारगकारादौ

नेर्वा णो भवति । प्रणिपचति । प्रनिपचति ।
परिणिमिचति । परिणिमिचति । अपात इति
किं ? प्रनिपिचति । अकृसादासिति किं ? प्रनि
करोति । प्रनिखनति । अतादिग्रहणमुपदेशाय ।
प्रनिपेक्ष्यति । प्रनिचक्रा । प्रनिचखाद ।

इतोऽनितेः ॥ १२२ ॥ इकाराताद्रे परम्या-
नितेणो वा-म्यात् । पर्याणिति । पर्याणिति ।
इत इति किं ? प्राणिनि ।

अते च ॥ १२३ ॥ गे परम्यानितेणो भव
त्यतेऽनते च । पराणिति । हे प्राण ।

द्वौ ॥ १२४ ॥ गेरितिर्द्वा नकारौ विनि
मयेने । प्राणिणिपति । पराणिणिपति । प्राणि
सान् । पराणिणत् । द्वाविति किं ? प्राणिणिपति
दन ॥ १२५ ॥ गे परम्य हतेणो भवति ।
ग्रहण्यते । परिहण्यते । ग्रहणन । परिहणन ।

वा भो ॥ १२६ ॥ गेहेतेणो रा स्यात्
मकारयकारयोः परत । पृहण्य । पृहण्य ।
पृहण्य । पू-म ।

कृत्यऽचोऽभाभृपृन्कृगमप्यार्यतिपोऽप
॥ १२७ ॥ अपकाराताद्रे पराङ्गान्तिर्नितोदो
परस्य कृत्यनकारस्याच परम्य णा भवति ।
पूयाण । परिवाणीय । पूरुण । पूहीण । प्रणी
णवान् । कृतीति किं ? प्रवाहन । अच इति किं ?
प्रसुग्न । प्रसुग्नवान् । अमादेरिति किं ? प्रभान ।
परिगत । परिगन् । प्रभवन । प्रवन । प्रक
मन । प्रगमन । प्रप्यायनाप्रपया अप इति किं
निपान । दुपान ।

शुभीऽजादेरेव ॥ १२८ ॥ गे परस्य धो
इनादेरेव शुभि सति कृष्णकारम्य णो भवति ।
मेहण । परेक्षण । प्रेगण । अतरिखण ।
शुभीति किं ? नुम्यसति न नियमः । प्रवदण ।
इतादेरिति किं ? पूगन् । प्रमया । इष्टनिय-

मार्थमेवकारः । नुम्येवेजाटरिति मा भूत् प्रोहण ।
णिदालिजुदो वा ॥ १२९ ॥ प्यतान् इत्

परात इजुदथ धोः कृन्कारम्य गे परम्य वा
णो भवति । प्रयापण । प्रयापन । प्रयाप्यमाण ।
प्रयाप्यमान । प्रयोपण । प्रयोपन । प्रमाप्य ।
प्रमेहन । हृत्प्रदृष्ट किं ? प्रेहण । परोहण । इदु
इति किं ? प्रग्रहण । अमादेरिति किं ? प्रभावना
प्रभावना । प्रयापना । प्रकापना ।

निस्निस्निनित ॥ १३० ॥ गेरद्वौऽप
थ परेषा निगार्दना कृति परे णो वा भवति ।
प्रणिशन । प्रनिशन । प्रणिशन, प्रनिशन । प्रणि
दन, प्रनिदन ।

निर्निष्ण ॥ १३१ ॥ निम्पूर्वोद्धि परम्य
कृष्णकारम्य णो निपान्य । निर्निष्ण, प्राप्तानीत् ।
नास्तरोऽप्यनरो देहे ॥ १३२ ॥ अतर
शब्दात्परम्य अयनम्य हतेश्च णो न म्यात् दश
उर्थे । अतरयन । अतर्हन । देश । दश इति
किं ? अतरयण ।

इजुदुस्तौ मध्ये ॥ १३३ ॥ मकार चयै
लकारे टवगे सकारे सवगे च निमित्तनिमित्तो
र्मध्ये सति णत्त न म्यात् । रशना । निरशन ।
अर्चना । मूर्चना । उपार्जन । कृपलेन । घृष्टेन ।
इदेन । गर्हेन । वादयेन । रमेन । वर्त्तेन ।
तीर्थेन । प्रगहन । प्रवर्द्धन ।

पदेऽतद्वचऽदृति ॥ १३४ ॥ आद्वहीन
पदे मध्ये सति णो नाम्त्वकृति । मावनद ।
मापयुभवापेन । चतुर्गयोगेन । अनादीति
किं पर्याणद्ध । निर्णीत । अद्वहीति किं ? आर्द्रगोगयणा

त्रि फन ॥ १३५ ॥ वेर्मध्ये सति हतेणो न
स्यात् । प्रप्यति । प्रप्यन् । श्रीति किं ? प्रग्रहणः ।
शुभ्नाद्यतेषु ॥ १३६ ॥ शुभ्नादिषु पदसि
च नकारस्य णो न स्यात् । शुभ्नाति । शुभीतः ।

तृप्नोति । तृप्नुत । सुरनदी । हस्तिदनः ।
श्रीनदीत्यादि । नरान् । माषान् । दोषान् ।
नृतेर्यदि ॥ १३७ ॥ नृतेर्यदि णो नास्ति ।
नरानृत्यते । नरान्ति ।

स्तोः श्चुना श्चु ॥ १३८ ॥ सकारतर्गयोः
शकारचवर्गाभ्यां योगे शकारचवर्गौ भवतः ।
कश्चते । जिनायश्चोभते । तपश्चरति ।
धन्यश्चिनोचि पुण्यं । मुनिश्चिनचि पापवध ।
त्वच्छ्रुत्या । तच्छ्रुति । तच्छ्रुति । तज्जयति ।
तज्जकारः । तज्जकारेण । राज्ञः । याद्या ।

पटुना पटुः ॥ १३९ ॥ स्तोः सकारतर्ग
र्गयो पकारटवर्गाभ्यां योगे पकारटवर्गौ स्तः ।
कप्पटिक । कटीकते । पुरुषटकयति । पेष्टा ।
तट्टीकते । तट्टकारेण । तट्टीन । तट्टौकते ।
भवाणकारीयति ।

दोनाम्नगरीनवते ॥ १४० ॥ पदाताष्टोः
परेषां पदा तोपुर्भवति । पण्णा । पण्णगरी ।
पण्णवति । नियमार्योऽयं योगः - पदाताष्टारेपा-
मेव दुर्नायम्य । पदतत्र । पट्त्व । पदता ।
मधुलिदं सति नरकोतस्वामृनलिदं तरमि तु स्वा
न तोर्यि ॥ १४१ ॥ पकारे परे तर्गस्य
नान्ति । तीर्थकृतोद्भवः । महापडः । पीति
किं तट्टकार ।

शात् ॥ १४२ ॥ शकाराक्षो श्चुर्ना स्मात् ।
अश्नाति । मश ।

यरो ङो वा ङे ॥ १४३ ॥ यरः पदास्य ङे
परे ङो वा भवति । वाङ्मधुर । वाङ्मधुर
अज्जीति । अज्जीति । यमुत्तानि । यमुत्तानि
तज्जयन । तज्जयन । यकुम्भडल । कुकुम्भडल ।
ङ इति किं यमुत्तानि ।

न्ये ॥ १४४ ॥ यरः अज्जनादौ न्ये परे
नित्य ङदेशो भवति वाङ्मयाभवन्मय । तमाय ।

रीस्योः ॥ १४५ ॥ पदातयो रीस्यो पूर्व
स्य स्वासन्नो ङो भवति । नृत्पाहि । पुष्कोत्तिल ।
पुष्कामा ।

खयस्वय शरि ॥ १४६ ॥ खयः खयः वा स्यात्
शरि परतः । खीर । खीर । अफूसरा । अप्सरा ।
खय इति किं भवान्साधुः शरीति किं वाक् चरति ।
शरि द्वे ॥ १४७ ॥ शर परस्य खयः द्वे रूपे
वा स्त । कच्छादयति । कच्छादयति ।
स्थाली । स्थाली ।

यणो मय ॥ १४८ ॥ यणः परम्य मयो वा
द्वे स्त । दीर्घः । दीर्घ । वाल्मीकः । गाल्मीक ।
अथवा मय परस्य यणो द्वे स्त । दध्ययत्र ।
दध्ययत्र । दध्ययत्र । मध्ययत्र । मध्ययत्र ।
मध्ययत्र । मध्ययत्र ।

अचो हर्हच ॥ १४९ ॥ अचः पराभ्या
रेफदकाराभ्यां परम्य रेफदकाराभ्यां जितम्य
यर्णम्य द्वे वा स्तः । आर्ध । आर्ध । आर्ध । आर्ध ।
वाह्य । अच इति रिङ्गनुते । अर्हच इति किं
अर्ह । श्रीहृत् । वीर ।

अद्य ॥ १५० ॥ अद्यमशनादच परम्य द्वे वा
स्तः । पद्यदन । पद्यदन । तद्यत् । तद्यत् ।
तद्यत् । तद्यत् । तद्यत् । तद्यत् । तद्यत् । तद्यत् ।
इति किं पात्र ।

न स्फञ्चि ॥ १५१ ॥ स्फञ्चने आचि च
परे अर्हवा द्वे रूपे न स्तः । स्फ । स्फ । स्फ । स्फ ।
शर ॥ १५२ ॥ शरोञ्चि द्वे न स्तः । आदर्श ।
वर्ष । तर्ष । अचाति किं यज्जयते ।

पुत्रस्यादिनपुत्रादिन्याकोशे ॥ १५३ ॥
आदिनि पुत्रादिनि च परे पुत्राद्याकोशे द्वे न स्त
आशोशविषये । पुत्रादिनी । पुत्रपुत्रादिनी
त्वमिति पापे । आशोश इति किं पुत्रादिनी ।
पुत्रपुत्रादिनी शिशुमारी ।

शलो कश्च शशि ॥ १५४ ॥ शला वर्णा । अश

नेर्वा णो भवति । प्रणिपन्नति । प्रनिपन्ननि ।
परिणिभिनसि । परिणिभिनसि । अपांत इति
किं । प्रणिपिपिष्टि । अकस्मादाधिति किं । प्रनि
फरोति । प्रनिष्ठाति । अनादिप्रदणमुपदेशार्थं ।
प्रनिपेक्ष्यति । प्रनिचका । प्रनिचखाद ।

इतोऽग्निनेः ॥ १२२ ॥ इकारानाद्रे परम्या-
नित्तो वा म्यात् । पर्यगिति । पर्यगिति ।
इत इति किं । प्राणिगिति ।

अते च ॥ १२३ ॥ मे परम्याग्निनेणो भव
त्यतेऽनते च । परगणिते । हे प्राण ।

हौ ॥ १२४ ॥ मेरनितेर्द्वौ णकारौ विनि
मध्यते । प्राणिगणिते । पराणिगणिते । प्राणि
सात् । पराणिगणत् । द्वाविति किं । प्राणिगणिते ।

घ्न ॥ १२५ ॥ मे परम्य हतेर्णा भवति ।
ग्रहण्यते । परिग्रहण्यते । ग्रहण । परिग्रहण ।

वा ङा ॥ १२६ ॥ गेहतेर्णो ण स्यात्
मकारवकारयो पठ । पृहण्य । पृहण्य ।
पृहण्य । पृहण्य ।

कृत्योऽभाभूपू-कमुगम्यायीतपोऽय-
॥ १२७ ॥ अपकारात्ताद परादादिर्जितादो
परस्य कृत्यनकारस्याच परम्य णा भवति ।
पूयाण । परियाणाय । पूरहण । पूरिण । पही
णवान् । इतीति किं । प्रगाह । अच इति किं ।
प्रमुगन । प्रमुगनान् । अगादेरिति किं । प्रगाह ।
परिगाह । परिगगन । प्रमगन । पूरवा । पूर
मन । पूगमन । पूयाया । पूरपा । अय इति किं
निपान । दुपान ।

नुमीऽजादेरेव ॥ १२८ ॥ मे परस्य धो
इजादेरेव नुमि सति कृष्णपाम्य णो भवति ।
प्रेक्ष्य । परेक्ष्य । प्रेक्ष्य । अनरिखण ।
नुमीति किं । नुम्यसति । नियमः । प्रदण्य ।
इजादेरिति किं । पूगन । प्रमगन । इष्टनिय-

मार्थमेवकारः । नुम्येवेजादेरिति मा भूत मोह ।
णिहलिजुहो वा ॥ १२९ ॥ प्यतात् इत्

परात् इजुह्व धोः कृन्नकारम्य ग पाम्य वा
णो भवति । प्रयापण । प्रयापन । प्रयाप्यण ।
प्रयाप्यगान । प्रयोपण । प्रयोपन । प्रयाप ।
प्रमोहन । हल्लग्रहण किं । प्रेक्ष्य । प्रोहण । इजुह
इति किं । प्रग्रहण । अगादेरिति किं । प्रमगन
प्रयापना । प्रयापना । प्रयापना ।

निसनिभनिदां ॥ १३० ॥ गेरदुर्ग
श्च परेषां नितादीना कृति परे णो वा भवति ।
प्रणिमन । प्रनिम । प्रणिमन, प्रणिम । प्र
दन, प्रनिदन ।

निनिष्ण ॥ १३१ ॥ निस्पूर्वाद्धि पय-
ङ्कारम्य णो निपात्य । निनिष्णः प्राजाजीत् ।
नांऽनरोऽयनप्रो देवे ॥ १३२ ॥ अत
शब्दात्परम्य अयनम्य हतेष्व णो ण स्यात् द
ऽर्थे । अतरयन । अतर्दन, देव । दश इति
किं । अतरयण ।

इचुल्लुस्तौ मध्ये ॥ १३३ ॥ दाकारं चर्वे
लकारे टागे ससरे तगणे च निगितनिमित्तो
र्मध्ये सति णत्वं न स्यात् । रशना । निरशन ।
अर्धना । मुर्दना । उपार्जन । कृषलेन । प्रुष्टेन ।
इदेन । गर्हण । दाहर्धेन । रसेन । वतन ।
तीथेन । प्रमहन । प्रवर्धन ।

पदेऽतादयऽहृति ॥ १३४ ॥ आहृतीन
पदे मध्ये सति णो नाम्यहृति । प्रावनद्ध ।
मापदुमवापेन । चतुर्गययोगे । आहृतीनि
किं । पर्याणद्ध । निणीन । अहृतीति किं । आहृतीगयण ।

मि घ्न ॥ १३५ ॥ घेर्मध्ये सति हतेर्णो ण
स्यात् । प्रमनति । प्रमनः । घीति किं । प्रमहणः ।
शुभ्नाप्यतेषु ॥ १३६ ॥ शुभ्नादिषु पदाते
च नकारस्य णो न स्यात् । शुभ्नाति । शुभ्नीत् ।

वृप्नोति । वृप्नुत । वृप्नुत । वृप्नुत । वृप्नुत ।
श्रीनदीत्यादि । नरान् । गापान् । दोषान् ।

नृतेर्यदि ॥ १३७ ॥ नृतेर्यदि णो नास्ति ।
नरानृत्यते । नरानृति ।

स्तोः श्चुना श्चु ॥ १३८ ॥ सकारतर्गयोः
शकारचवर्गाभ्यां योगे शकारचवर्गौ भवतः ।
कश्चते । जिनालयश्चोभते । तपश्चरति ।
धन्यश्चिनोति पुण्य । मुनिदिडनति पापवध ।
त्वच्छय्या । तच्छरति । तच्छयति । तज्जयति ।
तज्जकारः । तज्जकारेण । राज्ञः । याद्या ।

दुना दुः ॥ १३९ ॥ स्तोः सकारतर्ग
र्गयोः पकारतर्गयोः योगे पकारतर्गौ स्तः ।
कप्यडिक । कष्टीकृते । पुरुषकथयति । पेट्टा ।
तट्टीकृते । तट्टीकृते । तट्टीन । तट्टीकृते ।
भवाण्णकारीयति ।

दोर्नाम्नगरीनयते ॥ १४० ॥ पदातादोः
परेषा एषां तोष्ठुर्भवति । पण्णा । पण्णगरी ।
पण्णवति । नियमार्थाय याग - पदातादोरेषा-
मेव दुर्नाम्नय । पदतय । पदत्व । पदता ।
मधुकिदं सति नरकोतस्त्वामुनकिदं तरति दुःखा
न तोष्पि ॥ १४१ ॥ पकारे परे तवर्गस्य
नास्ति । तीर्थकृत्योद्देश । महापद । पीति
किं तट्टकार ।

शात् ॥ १४२ ॥ शकाराचो श्चुर्न स्यात् ।
अश्नाति । मश्न ।

यरो दो वा डे ॥ १४३ ॥ यरपदास्य ड
परे डो वा भवति । वाङ्मधुर । वाङ्मधुर
अन्नीति । अजनीति । पण्णुराति । पण्णुस्वानि
तज्जयति । तज्जयन । ककुम्भडल । ककुम्भडल ।
ड इति किं शुरुवाङ्पूमाण ।

त्ये ॥ १४४ ॥ यरः कसश्चदौ त्ये परे
नित्य एवदेशे भवति वाक्यमाभवमय । तमाय ।

रीस्योः ॥ १४५ ॥ पदातयो रीस्यो पृर्व-
स्य स्वासन्नो षो भवति । नृष्णाहि । पुष्कोकिल ।
पुष्कामा ।

खयखय शरि ॥ १४६ ॥ खयं खयं वा स्यात्
शरि परतः । खीर । क्षीर । अफूसरा । अप्सरा ।
खय इति किं भग्नान्साधुः । शरीति किं वाक् चरति ।
शरि द्वे ॥ १४७ ॥ शर परस्य खयः द्वे रूपे
वा स्त । कच्छादयति । कच्छादयति ।
स्थाली । स्थाली ।

यणो मय ॥ १४८ ॥ यणः परम्य मयो वा
द्वे स्त । दीर्घः । दीर्घ । बाल्मीकिः । गाल्मीकि ।
अथवा मय परम्य यणो द्वे स्त । दध्ययत्र ।
दध्ययत्र । दध्ययत्र । मध्ययत्र । मध्ययत्र ।
मध्ययत्र । मध्ययत्र ।

अचो ह्रीर्हच ॥ १४९ ॥ अचः पराभ्या
रेफकाराभ्या परम्य रेफङ्गाः । उज्जितम्य
वर्णम्य द्वे वा स्तः । आर्य । आर्य । वाह्य ।
राह्य । अच इति किं हनुते । अर्हच इति किं
अर्ह । अर्हच । अर्हच ।

अद्य ॥ १५० ॥ अदीमज्जादन परम्य द्वे वा
स्त । पथ्यदन । पथ्यदन । त्वक् । त्वक् ।
त्वक् । त्वक् । तत् । तत् । तत् । तत् । अद्य
इति किं पान ।

न स्फेञ्चि ॥ १५१ ॥ स्फेञ्जे अचि च
परे अर्हचो द्वे रूपे न स्त । इदं श्रुत्वा अधिपधु ।
शर ॥ १५२ ॥ शरोञ्चि द्वे न स्त । आदर्श ।
वर्ष । तर्ष । अचीति किं वप्यते ।

पुत्रस्यादिपुत्रादिन्याक्रोशे ॥ १५३ ॥
आदिनि पुत्रादिनि च परे पुत्रस्याक्रोशे द्वे न स्त
आक्रोशविषये । पुत्रादिनी । पुत्रपुत्रादिनी
त्वमसि पापे । आक्रोश इति किं पुत्रादिनी ।
पुत्रपुत्रादिनी शिशुमारी ।

सलो जश्न शशि ॥ १५४ ॥ सलो वर्णा जश्न

भवति शशि परत । बोद्धा । बोद्धु । बोद्धव्य ।
अबुद्ध । अबुद्धा । लब्धा । लब्धव्य । अभव ।
अलब्धा । दोग्धा । दोग्धु । दोग्धव्य । क्षशीति
किं ' दध्महे ।

चर्खरि ॥१५५॥ शर्ल ररि परे चर् म्यात् ।
भेत्ता । भेत्तु । भेत्तव्य । लप्स्यते । मधुलिङ्
चरति । खरीति किं ' भज्यते ।

हो णोऽग्रस्नाद् चादे' ॥१५७॥ अते वर्ते-
मानम्माणो धा हो भवनि दिसञ्च अनाङ्
चादीश्च त्यक्त्वा । सामें साम । राट्ठों सट्ठा ।
दाधें दधि । मधुं मधु । अण इति किं ' कर्तुं । अण
नाङ्चादेरिति किं ' मुनी । किमु । आइयर्जन
किं ' पाटलिपुरादौ ।

रश शो य् ॥१५८॥ रशाज शकारम्य यो
धा भवति । आख्याता । आगन्ताता । आग्याता ।
आरशातु । आग्यातय । आह्वातय ।

यग्यऽन्पर स्य ॥१५९॥ ययि परतः—अ
इत्यनुस्वार परम्य स भवति । शङ्कित । अङ्कित ।
हिण्डित । शान्त । कम्प्यते ।

यानुपदातम्य ॥१६०॥ नु पदातम्यानु
स्वारस्य च परम्य वा स्याद् ययि परत । चङ्गम्यते
बभम्प्यते । बभण्यते । सैग्यन । सयत । सै-
नस्तर । सैरगक । तलोक । त्वङ्गराणि । त्व
फगपि । त्वग्गरसि । त्व चरति । त्वण्डीकसे ।
त् दीकमे । त्वनरमि । त्वतरमि । त्व पचसि
त्पचसि ।

हिल्लिम्भ ॥१६१॥ हकारे वल य म न परे
परत — पदातानुस्वारम्यैपामव स्वा व ल य म ना
वा भवति । विवृहयति । विवृहयते । किं-
ल्लादयति । किंल्लादयति । किम्बल्य । किंल्य ।
किंल्लयति । किंल्लयति । किहुते । किंहुते ।
तोर्ल ॥१६२॥ तर्गम्य लकारे परत

परम्य म्यात् । विष्णुल्लता । भवल्लता । भवोल्लपट ।
स्यास्तभोः पूर्वस्योद् ॥१६३॥ उद् परयो,
स्यास्तभो सकाराया पूर्वस्य स्व म्यात् । उत्थाता ।
उत्थातु । उत्थातय । उत्तमिता । उत्तमिनु ।
उत्तमितय । सादिमहण किं ' उत्तिष्ठति ।

शयो ह ॥ १६४ ॥ शयः पदानात्परम्य
हकारस्य पूर्वस्य भवति । सुवागवसति ।
वागहलति । अज्जलौ । अज्जलौ । पद्दलानि ।
पद्द हलानि । तद्धित । तद्धित । ककुब्भामः ।
ककुब्हास । शय इति किं ' प्राक् हसति ।

शय्नेऽपि ॥ १६५ ॥ शय परम्य गकारम्य
छो मन्त्यमि परत । पट्टमाणा । पट्टया
मा । वारङ्ग । वाक्क्षम । तच्छेषन । तत्तथेत ।
ककुप्पेन । ककुप्पथेत । तच्छ्रेक । तच्छ्रेक
अगीति किं ' त्वह् दृष्टोत्तनि ।

हरो यमो यमि ख ॥ १६६ ॥ हल्
परेपा यमा यमि परे ख भवति । शय्या
इत्यत्र द्वौ यकारौ द्वित्वनन्तृतीय' मध्यमस्य ख ।
आदित्या—आदित्य । अपत्यार्थे देवतार्थेऽपि
पत्ये च मध्यमस्य म यमयार्था ख । हल् इति किं
अन । यम इति किं ' यज्ञ । यमीति किं ' शार्ङ्गा ।

शरो शरि स्वे ॥ १६७॥ हल् परस्य शर
स्वे शरि परत ख भवति । गित्ता । प्रप्ता ।
प्रत्त । महत्त । गरत्त । शर इति किं ' प्राज्ञोत्त
स्व इति किं ' तर्णा ।

चतुष्टय समतभद्रस्य ॥ १६८॥ शयो ह
इत्यादिसूत्रचतुष्टय समतभद्राचार्यमतेना भवति
नायेपामिति विरुल्लः तथा चोदाहृत ।

समाप्त चतुर्थपाद ।
इति जैनेन्द्र्याकरणे शब्दार्णवचक्रिकाया
वृत्ती पञ्चमोऽध्याय ।

श्रीसोमदेवयतिनिर्मितमादधाति या ॥ प्रतीतगुणनदितशब्दवाद्धौ ।

मेऽय सत्ताममलचेतसि विस्फुरती वृत्ति सदानुत्तपदा परिवर्त्तिषीष्ट ॥ १ ॥

स्वाम्ति श्रीकौलपुरदेशातर्वर्त्त्याजुरिकामहास्थानयुधिष्ठिरावतारमहामटलेश्वरगटरादित्यदेवनिर्मा-
पितत्रिभुवनतिलकजिनालये श्रीमत्परमपरमेष्ठिश्रीनेमिनाथश्रीपादपद्माराधनबलेन वार्दीभवन्नाकुशश्री
विशालकीर्त्तिपण्डितदेववैयाघृत्यतः श्रीमच्छिलाहारकुलकमलमार्तडतेज पुजराजाधिराजपरमेश्वरपरम-
भट्टारकपदिचमचक्रवार्त्तिश्रीवीरभोजदेवविजयराज्ये अरुवर्षेकसहस्रैकशतसप्तविंशति ११२७ तमक्रो-
धनसवरसरे स्वस्तिमस्तानवद्यविद्याचक्रचक्रवार्त्तिश्रीपूज्यपादानुरक्तचेतसा श्रीमस्तोमदेवमुनीश्वरेण
विरचितेय शब्दार्णवचन्द्रिका नाम वृत्तिरिति ।

इति श्रीपूज्यपादकृतजैनेन्द्रमहाव्याकरण सपूर्ण ।

श्रीरस्तु । शुभ भवतु । सवत् १७१३ वर्षे कार्तिकशुद्धि-अष्टमी बुधे वाग्रदेशे सागवाडा-
नगरे श्रीवादीश्वरनवीनचैत्यालये राजलश्रीपुजराजविजयराज्ये श्रीमूलसधे सरस्वतीगच्छे
बलात्कारगणे श्रीकुदाकुदाचार्य्यान्वये भट्टारकश्रीप्रभाचन्द्रदेवास्तत्पट्टेभट्टारक-श्रीपद्मनूदिदेवास्तत्पट्टेभ-
ट्टारक-श्रीसफलकीर्त्तिदेवास्तत्पट्टेभट्टारक-श्रीसुगनकीर्त्तिदेवास्तत्पट्टेभट्टारक-श्रीज्ञानभूषणदेवास्तत्प-
ट्टेभट्टारक-श्रीविजयकीर्त्तिदेवास्तत्पट्टेभट्टारक-श्रीशुभचन्द्रदेवास्तत्पट्टे भट्टारक-श्रीसुमतिकीर्त्तिदेवास्त-
त्पट्टेभट्टारक-श्रीगुणकीर्त्तिदेवास्तत्पदे भट्टारक-श्रीवादिभूषणदेवतास्तत्पट्टे भट्टारक-श्रीरामकीर्त्तिदेवा-
स्तत्पट्टेभट्टारक-श्रीपद्मनूदिदेवास्तत्पट्टेभट्टारक-श्रीदेवेन्द्रनीर्त्तिदेवास्तदाम्नाये मुनिश्रीश्रुतिकीर्त्तिस्त
च्छिद्यमुनिश्रीदेवकीर्त्तिस्तच्छिष्याचार्य्यश्रीकल्याणकीर्त्तिस्तच्छिष्यव्रसतेजपालेन स्वज्ञानावरणीयकर्म-
क्षयार्थं स्वपरपठनार्थं जैनेन्द्रमहाव्याकरण सवृत्तिक लिखित शोधित च ॥ इत्यलम् ।

अथ जैनैन्द्रधातुपाठः ।

प्रप्रणम्य जिन भक्त्या ससभित्याभिधागम ।

उपोपपाद्यते धूनामुदुत्कृष्टा मया स्थितिः ॥ १ ॥

स	धु	अर्थ
१	भू	सत्ताया
२	पथे	वृद्धौ
३	म्यद्धे	सधर्मे
४	गाद्धे	प्रतिप्राप्तिमात्रयेषु
५	गाद्धे	
६	बाधुह्	प्रतीक्षा
७	नाह्	याचाक्षीरुपतापेभ्येषु
८	नाधुह्	
९	दधे	धारणे
१०	वाधे	वचने
११	स्कृदिह्	आप्रणये
१२	धिदिह्	दौत्ये
१३	यदिह्	स्तुत्यभिप्रादनयो
१४	भदिह्	प्रियसुखयो
१५	मदिह्	मृत्तिमोदमदसप्रगतिषु
१६	स्पदिह्	किञ्चिच्चरने
१७	त्रिदिह्	परिदचने
१८	सुरे	हर्षे
१९	दरे	दाने
२०	दरोह	पुष्टिपोस्तर्षे
२१	कुर्द	म्रीडाया
२२	सुर्द	
२३	गुरे	
२४	गुरे	
२५	उर्द	मान
२६	पूटे	
२७	राडे	क्षरणे
२८	सादीह्	शब्दे
२९	पदे	सुखे
३०	मदे	आम्नादे
३१	मादे	

स	धु	अर्थ
३२	पर्दे	कुत्सिते शब्दे
३३	यतीह्	प्रयत्ने
३४	युर्द	दीप्ति
३५	जुर्द	
३६	विधुह्	याचने
३७	वेधुह्	
३८	अधिह्	शैथिल्ये
३९	प्रधिह्	कौटिल्ये
४०	फर्दे	स्वाचाया
४१	शीरुह्	सेचने
४२	लोर्द	लोचने
४३	स्योर्द	समाप्ते
४४	देरुह्	शब्दोन्माहे
४५	धेरुह्	
४६	रेरुह्	शक्राया
४७	शकिह्	
४८	अकिह्	लक्षणे
४९	वरुह्	कौटिल्ये
५०	मकिह्	मदन
५१	करु	लोच
५२	कुने	गृहीतो
५३	वृक	
५४	चरु	वृत्तिप्रतिघातयो.
५५	सरुह्	
५६	सेरुह्	गती
५७	जेरुह्	
५८	लेरुह्	गती
५९	अकिह्	
६०	शकिह्	गती
६१	रुकिह्	
६२	अकिह्	गती
६३	अकिह्	

स	धु	अर्थ
६४	दाट्ट्	गत्तौ
६५	दाट्ट्	
६६	दाट्ट्	
६७	वप्क	
६८	मरकै	
६९	तिरकै	
७०	टिक	
७१	टाट्ट्	
७२	रघिङ्	
७३	उघिङ्	
७४	अघिङ्	गत्यागेषे
७५	यघिङ्	
७६	माघिङ्	कैतने च
७७	राट्ट्	
७८	आट्ट्	सामर्थ्ये
७९	प्राट्ट्	
८०	स्नाट्ट्	आपासे च
८१	पच	
८२	लेचङ्	कायने
८३	शच	
८४	श्च	सेवायां
८५	श्चिङ्	
८६	कच	दर्शने
८७	कचिङ्	
८८	मच	व्यक्त्या वाचि
८९	माचङ्	
९०	पचिङ्	गत्तौ
९१	पुच	
९२	तिजौङ्	बधन
९३	ईजै	
९४	भजे	दीप्तौ च
९५	भजिङ्	
९६	भुजाङ्	करकने
९७	पञ्चङ्	
९८	भेजङ्	धामणाच्चायपूजामु च
९९	भजै	
१००	वच	व्यन्याकरण
१०१	जट्ट	

स	धु	अर्थ
१०२	घट्ट	चरने
१०३	खुट्ट	विकसने
१०४	चट्ट	चट्टायां
१०५	गाट्ट	सपाते
१०६	लाट्ट	
१०७	हुट्ट	
१०८	पिट्ट	
१०९	शडिङ्	रुजायां च
११०	हिडिङ्	गत्यनाश्रयो
१११	कुडिङ्	दाह
११२	पडिङ्	वेष्टने
११३	मडिङ्	
११४	वट्ट	परिभाषाया
११५	भडिङ्	
११६	मडिङ्	शुद्धौ
११७	गुडिङ्	तोडा
११८	शुडिङ्	श्रुती
११९	चडिङ्	कापे
१२०	ताडिङ्	ताडने
१२१	कडिङ्	मदे
१२२	खडिङ्	मये
१२३	हेडङ्	अनादरे
१२४	वाडङ्	आप्लाव्ये
१२५	प्राडङ्	विशरणे
१२६	धाडङ्	
१२७	स्नाट्ट	रुचाया
१२८	पडिङ्	गतौ
१२९	अठिङ्	
१३०	नठिङ्	एकचर्चाया
१३१	मठिङ्	शोके
१३२	कठिङ्	
१३३	मुठिङ्	पलायने (पाठने)
१३४	एठ	
१३५	हेठ	विनाशाय
१३६	गुणौङ्	
१३७	तिष्ठङ्	गुप्तौ
१३८	छष्टङ्	स्तुतौ
१३९	तेष्टङ्	कपे च
१४०	ग्रेष्टङ्	देय

स धु	अर्थ	स धु	अर्थ
१४१ हुनेपृङ्	चलने	१७७ अयै	गतौ
१४२ केपृङ्		१७८ वये	
१४३ खेपृङ्		१७९ वये	
१४३ मेपृङ्		१८० मयै	
१४४ ग्लेपृङ्		१८१ पय	
१४५ कोपिङ्	गतौ	१८२ नय	रक्षाया च
१४६ मेपृङ्		१८३ रये	
१४७ रपृङ्		१८४ पवै	
१४८ त्रये	लज्जाया	१८५ रेवृङ्	गतिदानदहनहिंसासु च
१४९ रेधृङ्	शब्दे	१८६ तये	
१५० रमिङ्		१८७ दय	
१५१ अमिङ्		१८८ उयीङ्	तनुसतान
१५२ अनिङ्		१८९ पुयाङ्	दुग्धिबिगरण्या
१५३ लविङ्		१९० क्षमायीङ्	निधूलने
१५४ कवृङ्	अवस्तसे	१९१ स्फापीङ्	शुद्धो
१५५ कवृङ्	वर्णे	१९२ आप्पायीङ्	
१५५ क्षावृङ्	अधाष्टेय च	१९३ तापुङ्	
१५६ क्षीवृङ्	मदे	१९४ क्नुयीङ्	सतानपालनयो.
१५७ क्षीवृङ्	कथने	१९५ कलै	
१५८ क्षीवृङ्		१९६ कलै	
१५९ शल्लै		१९७ वलै	सष्टौ
१६० वल्लै	भोजने	१९८ वल्लै	
१६१ गरल्लै	पाष्टे	१९९ गल	
१६२ जमिङ्	शात्रनिनामे	२०० मल्लै	कये च
१६३ जमिङ्		२०१ मल्लै	
१६४ छमिङ्		२०२ मल्लै	धामणे
१६५ स्तमिङ्	स्तम्भ	२०३ मल्लै	
१६६ धुमुङ्		२०४ कल्लै	
१६७ माने	पूजायां	२०५ तेवृङ्	सद्यस्मान्दयो
१६८ पनै	स्तौती	२०६ देवृङ्	
१६९ पग	व्यवहारे च	२०७ देवृङ्	
१७० धुणै	भ्रमण	२०८ पवृङ्	देवने
१७१ धुणै		२०९ शवृङ्	
१७२ धिणिङ्		२१० कवृङ्	सेपने
१७३ धुणिङ्	ग्रहणे	२११ रोगङ्	
१७३ धुणिङ्		२१२ गवृङ्	
१७४ भाभे	क्रोश	२१३ म्छेवृङ्	
१७५ क्षमृणै	सहने	२१४ म्छेवृङ्	
१७६ फमुङ्	काती	२१४ म्छेवृङ्	

स	धु	अर्थ	म	धु	अर्थ
२११	मेवृड्	सेवने	२१२	गर्	मुलापा
२१६	मेवृड्		२१३	गर्	
२१७	मेवृड्		२१४	गर्	
२१८	धुक्ष	सर्दापाजाननहसपु	२१५	गर्	प्राधान्ये
२१९	धुक्ष		२१६	गर्	
२२०	धुक्ष		२१७	गर्	
२२१	धुक्ष	पुत्तो	२१८	गर्	परिभाषणादादानहितसु
२२२	धुक्ष		२१९	गर्	
२२३	धुक्ष		२२०	गर्	
२२४	धुक्ष	विद्योपादाने	२२१	गर्	प्रयत्ने
२२५	धुक्ष		२२२	गर्	
२२६	धुक्ष		२२३	गर्	
२२७	धुक्ष	यांचाया	२२४	गर्	निक्षेपे
२२८	धुक्ष		२२५	गर्	
२२९	धुक्ष		२२६	गर्	
२३०	धुक्ष	मौल्योपनयननियम	२२७	गर्	विनोदने
२३१	धुक्ष		२२८	गर्	
२३२	धुक्ष		२२९	गर्	
२३३	धुक्ष	व्रतदेशेज्यासु	२३०	गर्	ग्रहणे
२३४	धुक्ष		२३१	गर्	
२३५	धुक्ष		२३२	गर्	
२३६	धुक्ष	दृष्टौ	२३३	गर्	क्षती
२३७	धुक्ष		२३४	गर्	
२३८	धुक्ष		२३५	गर्	
२३९	धुक्ष	गतिरित्याद्य	२३६	गर्	ईपदसने
२४०	धुक्ष		२३७	गर्	
२४१	धुक्ष		२३८	गर्	
२४२	धुक्ष	व्यक्तायां वाचि	२३९	गर्	शब्दे
२४३	धुक्ष		२४०	गर्	
२४४	धुक्ष		२४१	गर्	
२४५	धुक्ष	क्षे	२४२	गर्	अपक्ष शब्द
२४६	धुक्ष		२४३	गर्	
२४७	धुक्ष		२४४	गर्	
२४८	धुक्ष	अन्विष्टाया	२४५	गर्	गती
२४९	धुक्ष		२४६	गर्	
२५०	धुक्ष		२४७	गर्	
२५१	धुक्ष	अपक्षे शब्दे	२४८	गर्	राये च
२५२	धुक्ष		२४९	गर्	
२५३	धुक्ष		२५०	गर्	
२५४	धुक्ष	शब्दकुत्साया	२५१	गर्	आपेक्षसने
२५५	धुक्ष		२५२	गर्	
२५६	धुक्ष		२५३	गर्	
२५७	धुक्ष	शब्दे	२५४	गर्	प्रतिदाने
२५८	धुक्ष		२५५	गर्	
२५९	धुक्ष		२५६	गर्	
२६०	धुक्ष	दीप्तौ	२५७	गर्	रक्षणे
२६१	धुक्ष		२५८	गर्	
२६२	धुक्ष		२५९	गर्	
२६३	धुक्ष	काटिल्य	२६०	गर्	पालने
२६४	धुक्ष		२६१	गर्	
२६५	धुक्ष		२६२	गर्	
२६६	धुक्ष	मये	२६३	गर्	पवने
२६७	धुक्ष		२६४	गर्	
२६८	धुक्ष		२६५	गर्	
२६९	धुक्ष	इच्छायां	२६६	गर्	पृक्षा
२७०	धुक्ष		२६७	गर्	
२७१	धुक्ष		२६८	गर्	
२७२	धुक्ष	प्रमाद	२६९	गर्	यथने
२७३	धुक्ष		२७०	गर्	
२७४	धुक्ष		२७१	गर्	
२७५	धुक्ष	अदन	२७२	गर्	विषय
२७६	धुक्ष		२७३	गर्	
२७७	धुक्ष		२७४	गर्	
२७८	धुक्ष	चेष्टाया	२७५	गर्	विषय
२७९	धुक्ष		२७६	गर्	
२८०	धुक्ष		२७७	गर्	
२८१	धुक्ष	वृद्धौ	२७८	गर्	विषय
२८२	धुक्ष		२७९	गर्	
२८३	धुक्ष		२८०	गर्	
२८४	धुक्ष	शैलग च	२८१	गर्	विषय
२८५	धुक्ष		२८२	गर्	
२८६	धुक्ष		२८३	गर्	
२८७	धुक्ष	शैलग च	२८४	गर्	विषय
२८८	धुक्ष		२८५	गर्	
२८९	धुक्ष		२८६	गर्	
२९०	धुक्ष	शैलग च	२८७	गर्	विषय
२९१	धुक्ष		२८८	गर्	
२९२	धुक्ष		२८९	गर्	

स धु अर्थ

वृत्त घटादि

३६५	स्यमु	शब्दे
३६६	स्वन	
३६७	राजृद्ध	दीप्ती
३६८	दुष्प्राशुद्ध	
३६९	दुम्प्राशुद्ध	
३७०	भाजे	

वृत्त पुणादि

३७१	ज्यल	दीप्ती
३७२	चल	कपने
३७३	जल	धा ये
३७४	टल	वेक्ये
३७५	दुल	
३७६	पल	स्थाने
३७७	हल	त्रिलेखने
३७८	वल	प्राणवा-मावरोधयो
३७९	पुल	महत्वे
३८०	कुल	सत्यानसत्तानयो
३८१	फल	गमने
३८२	शल	
३८३	डुल	
३८४	पेल्ल	
३८५	पथे	हिंसासन्नरणयोश्च
३८६	डुल	
३८७	कथे	निष्पचने
३८८	मथे	त्रिलेखन
३८९	हुनमु	उद्गारणे
३९०	क्षर	सचलने
३९१	पहे	मपणे
३९२	रमुक्	मीडायाम
३९३	शदल	शातने
३९४	पदल	गतिभित्तरणयोश्च
३९५	कुशी	रादनाह-नयो
३९६	कुच	सपचनकीटित्यप्रति-
		स्तमत्रिलेखनेषु
३९७	रही	जनने
३९८	कास	गमने
३९९	मू	मुनि
४००	सुधन	बोधो

स धु अर्थ

वृत्त जलादि:

४०१	अत	सातत्यगमने
४०२	चित्ती	सज्ञान
४०३	कितौ	निवासे
४०४	कृत	गतिधृणास्पर्द्धपु
४०५	ज्युतिर	विभासे
४०६	ज्युतिर	क्षरणे
४०७	ज्युतिर	
४०८	सुतिर	
४०९	कुथि	हिंसासन्नशयो-
४१०	पुथि	
४११	छथि	
४१२	मथि	
४१३	मथ	शास्त्रमागत्ययो-
४१४	विधू	
४१५	रिधु	
४१६	खादू	
४१७	वद	स्थैर्ये
४१८	खद	हिंसायां च
४१९	गद	व्यक्तायां वाचि
४२०	रद	विलेखने
४२१	जिह्मिदा	अव्यक्ते शब्दे
४२२	णद	
४२३	अर्द	गतिपाचनयोः
४२४	नर्द	शब्दे
४२५	गर्द	
४२६	तर्द	हिंसाया
४२७	फर्द	कुम्भिते शब्दे
४२८	खर्द	दशन
४२९	अदि	बधने
४३०	इदि	परमेथर्ये
४३१	निदि	अनयवे
४३२	णिदि	सुत्तने
४३३	डुनदि	समृद्धौ
४३४	चदि	दीप्तिहादनयो-
४३५	त्रदि	चेष्टया
४३६	वदि	आह्वानरोदनयो
४३७	क्रदि	
४३८	नदि	

स धु	अर्थ	स धु	अर्थ
५१५ मुचु	गतौ	५५२ अज	गतिक्षेपणयो
५१६ मुचु		५५३ तेज	पालने
५१७ मुचु		५५४ खज	मधने
५१८ मुचु		५५५ खजि	गतिः कल्ये
५१९ म्लुचु		५५६ एतृ	कपने
५२० म्लुचु		५५७ दुओस्फूर्जा	वज्रनिघोषे
५२१ मुचु		५५८ पञ्चौ	मगे
५२२ म्लुचु		५५९ शौट	गर्वे
५२३ पच		५६० योट	वधे
५२४ ध्वज		५६१ मेहृ	उन्मादे
५२५ ध्वजि		५६२ मेहृ	
५२६ धृज		५६३ लोहृ	
५२७ धृजि		५६४ फटे	वर्षावरणयो
५२८ वज		५६५ रट	परिभाषणे
५२९ व्रजि		५६६ रठ	
५३० मुचु	स्तेयकरणे	५६७ छट	बाल्ये च
५३१ म्लुचु		५६८ शट	रजानिशरणगलनसादनेषु
५३२ कुचु		५६९ षट	वष्टने
५३३ कुचु		५७० खिट	उन्नासने
५३४ अर्च		५७१ पिट	आगदरे
५३५ म्लेच्छ	पूजाया	५७२ शिट	
५३६ लठ	अव्यक्ताया वाचि	५७३ शैहृ	
५३७ लाठि	लक्षणो	५७४ जट	सघाते
५३८ वाठि		५७५ क्षट	
५३९ ह्रींठ	इच्छाया	५७६ पिट	शब्दे च
५४० डुरी	आवाभे च	५७७ भट	भृता
५४१ मुच्छा	लजाया	५७८ तट	उच्छ्रये
५४२ रच्छा	काटिन्य	५७९ नट	वृत्ता
५४३ मुच्छ	माहसमुद्रययो	५८० खट	काभाया
५४४ उठि	मिस्तृत्तौ	५८१ हट	दीप्तौ
५४५ गुज	प्रमाद	५८२ पट	अनयने
५४६ गुजि	उठन	५८३ रुट	त्रिलोडने
५४७ कृज	अन्यक्त शब्दे	५८४ चिट	परप्रे ये
५४८ अज		५८५ सुटिर्	विचारणे
५४९ सज	सान	५८६ नेट	निष्पापा
५५० कर्ज		५८७ पुटि	विक्रये
५५१ राज	व्ययन		
	मात्रने च		

म्वादय ।

स धु	अर्थ
५८८ अट	गता
५८९ पट	
५९० इट	
५९१ किट	
५९२ फिट्री	
५९३ रुठि	
५९४ लुठि	
५९५ अठ	
५९६ डड	
५९७ पठ	
५९८ वठ	व्यक्तया वाचि स्वौल्य
६०९ मठ	
६०० गद	
६०१ फठ	
६०२ हठ	
६०३ लठ	
६०४ पिठि	
६०५ शठ	
६०६ शुठ	
६०७ शुठ	
६०८ छठि	मदनिनासयो कृष्टजीवे स्तुतिशठ्ययो उपघाते हिंसासङ्केतयो कैतमे गतिप्रतिघाते
६०९ शुठि	
६१० निड	
६११ अड	
६१२ लड	
६१३ फड	
६१४ कड	
६१५ चुडड	
६१६ अड	
६१७ मडि	
६१८ घुडि	आलस्ये शोपणे आक्रोशे उद्यमे निलासे भदे कार्कश्य भावकरणे अभियोगे भुगया प्रमर्दने अलीभावे खडन निभाजने क्षेये मुखिकदेने विहारे
६१९ चुडि	
६२० मुडि	
६२१ घडि	
६२२ रुडि	
६२३ लुडि	
६२४ गडि	
६२५ मीटू	

स धु	अर्थ
६२६ तड	तोडने
६२७ गुड	रक्षण
६२८ घूप	तप सतापे
६२९ जल्प	व्यक्ताया वाचि
६३० रप	
६३१ छप	
६३२ जप	
६३३ चप	
६३४ पच	
६३५ चुप	
६३६ तुप	
६३७ तुप	
६३८ तुफ	
६३९ तुफ	मानसे च सांन्धने समवाये मदाया गती
६४० वुप	
६४१ वुप	
६४२ तुफ	
६४३ वुफ	
६४४ पिमु	
६४५ पिमु	
६४६ शुभ	
६४७ यभो	
६४८ जभ	
६४९ पप	दिनाया मारणे च मैथुने
६५० रफ	
६५१ रफि	
६५२ जर्व	
६५३ जर्व	
६५४ कर्व	
६५५ खर्व	
६५६ गर्ज	
६५७ गर्ज	
६५८ पव	
६५९ धर्व	गता
६६० गम्ह	
६६१ घृ	
६६२ घृ	
६६३ घृ	

स धु	अर्थ
६६४ अण	शब्दे
६६५ रण	
६६६ वण	
६६७ मण	
६६८ कण	
६६९ वण	
६७० भण	
६७१ भ्रण	
६७२ कण	
६७३ घण	
६७४ षण	
६७५ धण	
६७६ वण	
६७७ स्तन	
६७८ वन	
६८९ वन }	सभक्तौ
६९० वण }	
६९१ ओणू	अपनयने
६९२ शोणू	वर्णगल्यो
६९३ ओणू }	सघाते
६९४ शोणू }	
६९५ पैणू	गीतमेरणकेवणेपु
६९६ फनी	दीप्तिफातिगतिपु
६९७ अम	गीतभाक्तिशब्दपु
६९८ णमौ	प्रहन्व
६९९ कमु	पादविक्षेपे
६९० मट }	वधने
६९१ फील }	
६९२ मव्य }	
६९३ सूय्य }	ईप्यार्था
६९४ सूय्य }	
६९५ सूय्य }	
६९६ हय }	गतिशाल्यो
६९७ हय्य }	
६९८ चुप्पी	अभिपदे
६९९ अउ	भूरणपयस्तशरणे

स धु	अर्थ
७०० दल }	विशरणे
७०१ विफल }	
७०२ मील }	निमेषणे
७०३ स्मील }	
७०४ हमील }	
७०५ पील	प्रतिष्ठमे
७०६ नील	वर्णे
७०७ शील	समाधौ
७०८ कूल	आनरणे
७०९ शूल	रुजाया
७१० तूल	निष्कर्षे
७११ पूल	सघाते
७१२ मूल	प्रतिष्ठायां
७१३ फल	निष्पत्तौ
७१४ पुल्ल	विकसने
७१५ खुल्ल	भानकरणे
७१६ चिल्ल	शैथिल्ये
७१७ वेल्ल }	चलने
७१८ वेल्ल }	
७१९ कैल्ल }	
७२० मेल्ल }	
७२१ कोल्ल }	
७२२ खेल्ल }	
७२३ खल्ल }	सधये
७२४ खल्ल }	
७२५ गल्ल }	अदने
७२६ वल्ल }	
७२७ खल्ल }	आशुगमने
७२८ खल्ल }	
७२९ गोल्ल	गतिप्रनिघाते
७३० धोर्ल	गतिचातुर्ये
७३१ स्मर	उन्नतौ
७३२ नमर	हृष्टने

सं	धु	अर्थ	सं	धु	अर्थ
७३३	पेल्	गती	७६८	मक्ष	भावरक्षणेपु
७३४	फेल्		७६९	अक्ष	सघाते
७३५	डोल्		७७०	तक्ष	व्याप्ति च
७३६	पेल्		७७१	तक्ष	तनूकरणे
७३७	शल्		७७२	रक्ष	
७३८	चल्		७७३	णिक्ष	पालने
७३९	तिष्ठ		७७४	तक्ष	चुवने
७४०	व्यभ		७७५	स्तुक्ष	गती
७४१	मभ्र		७७६	णक्ष	
७४२	अभ्र		७७७	शव	
७४३	शिवि		७७८	रहि	
७४४	रिवि		७७९	विसृ	
७४५	रवि		७८०	पेसृ	
७४६	धवि		७८१	वक्ष	
७४७	चर		७८२	तक्ष	
७४८	क्षिपु		७८३	सृक्ष	
७४९	छिपु		७८४	काक्षि	
७५०	जीव	भक्षणे	७८५	वाक्षि	काक्षायां
७५१	पीव		७८६	माक्षि	
७५२	मीव	निरसने	७८७	द्राक्षि	घोरमासिते च
७५३	णीव		७८८	धाक्षि	
७५४	तीव	प्राणधारणे	७८९	चूप	पाने
७५५	तुर्वी		७९०	तूप	सुद्यौ
७५६	धुर्वी	स्थाल्ये	७९१	दूप	स्तेये
७५७	धुर्वी		७९२	मूप	
७५८	जुर्वी	हिंसने	७९३	शूप	प्रमने
७५९	भर्वी		७९४	भूप	अलंकारे
७६०	शर्व	उद्यमने	७९५	ऊप	रुजायां
७६१	अर्व		७९६	ईप	उज्जे
७६२	गुर्वी	प्रीणने	७९७	कप	हिमायां
७६३	हिनि		७९८	शिप	
७६४	दिनि	हिंसानिऋणयो	७९९	जप	
७६५	धिमि		८००	शप	
७६६	वृवि	गतिप्रीतिवृत्तिदीप्तिवृद्धि	८०१	वप	
७६७	अर		८०२	गप	
		काव्यवस्यवगमनप्रवेशश्च	८०३	रप	
		मणस्वाम्यर्थयाचनक्रिये	८०४	रिप	
		छल्लिगाहिंसादहन			

स धु	अर्थ	स धु	अर्थ
८०५ जूष	हिमाया	८४२ दशौ	दशने
८०६ शष		८४३ शसु	स्तुतौ
८०७ शसु		८४४ दहौ	भस्माकरणे
८०८ यूष	सघाते च	८४५ मिहौ	सेचने
८०९ मृषु		८४६ चह	परिकल्पने
८१० भप	भर्त्सने	८४७ रह	सागे
८११ जिषु	सेचने	८४८ दह	शब्द
८१२ विषु		८४९ दहि	
८१३ मिषु		८५० दृह	
८१४ पृषु		८५१ पूष	
८१५ धृषु		८५२ दृहि	
८१६ उक्ष	सहने च	८५३ उहिर	अर्द्धने
८१७ मृषु		८५४ उहिर	
८१८ पुष		८५५ अर्ह	पूजने
८१९ सुषु	दाहे	८५६ सु	प्रसवैश्वर्ययो
८२० मिषु		८५७ शु	गतौ
८२१ लिषु		८५८ ड	
८२२ सुषु		८५९ हु	
८२३ पृषु		८६० शु	
८२४ धृषु	सपर्वे	८६१ ध	स्थैर्ये च
८२५ हृषु		८६२ जि	
८२६ कृषौ		८६३ जि	
८२७ लम्	स्वपत्नीजनयो	८६४ पा	पाने
८२८ जर्ज	परिभाषणहिंसातजनेषु	८६५ धा	
८२९ चर्च		८६६ ध्या	
८३० शस		८६७ धा	गधापादाने
८३१ हस		८६८ सा	शब्दाभिसयोगयो
८३२ युस	शब्द	८६९ दाथ	गतिनिवृत्तौ
८३३ हस		८७० देष	अभ्यास
८३४ हस		८७१ दै	दाने
८३५ रस		८७२ दै	शोधने
८३६ र्णिर		८७३ दै	होषने
८३७ मिश	शेषकने च	८७४ दै	गात्रनिगमे
८३८ मस		८७५ धे	यधरणे
८३९ जिम		८७६ के	स्वप्न
८४० नस	पुननिगतौ	८७७ गे	शब्दे
८४१ धत्तये	प्रत्यय	८७८ ई	

स धु	अर्थ
८७९ छे	सघाते
८८० स्त्रै	
८८१ छे	
८८२ क्षे	खदने
८८३ जै	
८८४ जे	
८८५ जे	क्षये
८८६ जे	
८८७ जे	
८८८ ओ	पाके
८८९ ओ	
८९० ओ	
८९१ ओ	शेषणे
८९२ ओ	
८९३ ओ	
८९४ ओ	वेष्टने
८९५ ओ	
८९६ ओ	
८९७ ओ	चिंताया
८९८ ओ	
८९९ ओ	
९०० ओ	वरणे
९०१ ओ	
९०२ ओ	
९०३ ओ	कौटिल्ये
९०४ ओ	
९०५ ओ	
९०६ ओ	शब्दोपतापयो
९०७ ओ	
९०८ ओ	
९०९ ओ	गता
९१० ओ	
९११ ओ	
९१२ ओ	प्रापणे च
९१३ ओ	
९१४ ओ	
९१५ ओ	सेचने
९१६ ओ	
९१७ ओ	
९१८ ओ	प्रघनत्तरणयो
९१९ ओ	
९२० ओ	
९२१ ओ	गतिश्रद्धयो
९२२ ओ	
९२३ ओ	
९२४ ओ	निधासे
९२५ ओ	
९२६ ओ	
९२७ ओ	भ्यक्ताया वाचि
९२८ ओ	
९२९ ओ	
९३० ओ	प्रघत
९३१ ओ	
९३२ ओ	
९३३ ओ	दानदेवपूजासगतकरणेषु
९३४ ओ	
९३५ ओ	
९३६ ओ	बीजसताने
९३७ ओ	
९३८ ओ	
९३९ ओ	प्रापणे
९४० ओ	
९४१ ओ	
९४२ ओ	तनुसताने
९४३ ओ	
९४४ ओ	
९४५ ओ	पाके
९४६ ओ	
९४७ ओ	
९४८ ओ	सेवाया
९४९ ओ	
९५० ओ	
९५१ ओ	रागे
९५२ ओ	
९५३ ओ	
९५४ ओ	याचने
९५५ ओ	
९५६ ओ	
९५७ ओ	परिभाषणे
९५८ ओ	
९५९ ओ	
९६० ओ	पर्याप्तो
९६१ ओ	
९६२ ओ	
९६३ ओ	मेवाहिंसाया
९६४ ओ	
९६५ ओ	

स धु	अर्थ
९७७ मेष्टु	सगमे च
९७८ णिटु	
९७९ णेटु	
९८० सुष्टु	कुत्मासनिकर्षयो
९८१ मृष्टु	
९८२ बुष्टु	
९८३ सुदिरु	उन्दे
९८४ चापु	
९८५ वेणु	
९८६ म्वनु	बोधने
९८७ दानु	
९८८ शानु	
९८९ शपो	निशामने
९९० मेपु	
९९१ अ	
९९२ छपु	पूजाया च
९९३ चपु	
९९४ चुपु	
९९५ वासु	गतिचिंताज्ञाननिशामन
९९६ दासु	
९९७ माह	
९९८ गुह	अवधारणे
९९९ क्षपु	
९९० जीपु	
९९१ शि	रटने
९९२ इ	
९९३ भु	
९९४ धु	सेजने
९९५ डुरु	
९९६ णी	
९९७ एते मयत	आक्रोशे
९९८ इति भूवादयो न्याय्यविकरणा धय ।	
९९९ इति भूवादयो न्याय्यविकरणा धय ।	

१	इ	दानादनयो
२	जिमी	भये
३	ही	रक्षाया
४	पु	पात्तापूरणे

स	धु	अर्थ
५	रु	गती
६	ओहाक्	त्यागे
७	ओहाड्	गती
८	माह्	माने
९	हुभृज्	धारणपोषणयो
१०	हुदाब्	दाने
११	हुधाब्	धारणे च
१२	णिजिज्यो	शौचपोषणयो
१३	विजिज्यो	पृथक् भावे
१४	विनिज्यो	व्यसौ

इति ह्याद्य उज्ज्वकरणा धय ।

१	अदो	भक्षणे
२	निद	ज्ञाने
३	हनौ	हिंसागम्यो
४	अस	मुनि
५	मृजू	शुद्धौ
६	मचो	परिभाषणे
७	रुदिर	अष्टविमोचने
८	निष्वपो	शये
९	अन	} भाषणे
१०	अस	
११	जक्ष	भक्षहसनयो

१२	जागृ	वृत्
१३	दरिद्रा	निंदाक्षये
१४	चकास्	दुर्गती
१५	शामु	दीती
		अनुशिष्टौ

१६	सस्ति	} वृत्
१७	पस	
१८	यश	स्वप्ने
१९	धु	कालौ
२०	धु	अभिगमने
२१	धु	ऐश्वर्यप्रसन्नयो
२२	धु	शक्तिहिमापूरणेषु
२३	रु	} शब्दे
२४	हुभृ	

स	धु	अर्थ
२५	क्षु	तेजने
२६	खु	क्षरणे
२७	णु	स्तुती
२८	यु	मिश्रणे
२९	इणु	गती
३०	इक्	स्मरणे
३१	वी	गतिप्रजनकायशनेषु
३२	या	प्रापणे
३३	वा	गतिगहनयो
३४	भा	दीप्तौ
३५	ष्णा	शौचे
३६	आ	पाने
३७	द्वा	वृत्तायां गती
३८	प्ता	भक्षणे
३९	पा	रक्षणे
४०	रा	दाने
४१	छा	आदाने
४२	दाप्	लवने
४३	ख्या	प्रकथने
४४	प्रा	पूरणे
४५	मा	माने

चर्करीत च

४६	चर्क्षाक्	व्यक्तायां वाचि
४७	ई१	गती
४८	ई२	स्तुती
४९	ई३	ऐश्वर्ये
५०	आसै	उपवेशने
५१	वसै	आच्छादने
५२	आढ - शामुह्	इच्छायां
५३	कसिक्	गतिसतानयो
५४	णिसिक्	शुबने
५५	णिजिक्	शुद्धौ
५६	शिजिक्	अव्यक्ते शब्दे
५७	पिजिक्	} सपर्वने
५८	पृजिक्	
५९	पृचीक्	
६०	ऊपृह्	प्राणिगर्भाविमोचने

दिवादय ।

स	धु	अर्थ
६१	शीङ्	स्वप्ने
६२	इङ्	अप्ययने
६३	हुङ्	अपनयने
६४	द्विषीञ्	अप्रीती
६५	दुहौञ्	क्षरणे
६६	दिहौञ्	छेपे
६७	लिहौञ्	आस्वादाने
६८	ऊणुञ्	आप्लादने
६९	प्लुञ्	स्तुती
७०	मूञी	व्यक्तायां याचि

इत्यदादय उच्चिकरणा

धवः

१	दिबु	क्रीडाजयेष्टापाणिशुति
		गतिषु
२	पिबु	तनुसताने
३	गुप	परिवेष्टने
४	क्षिप	भ्ररणे
५	पुप	निकसने
६	तिम	आर्द्रभावे
७	ष्टिम	
८	ष्टीम	
९	मीढ	लजाया
१०	इप	गत्या
११	पुह	शकने
१२	राघौ	वृक्षगने
१३	व्यधौ	ताडने
१४	पुधौ	पुष्टौ
१५	शुधौ	शोधने
१६	तुधौ	तोषणे
१७	दुधौ	नितले
१८	स्त्रिधौ	आतिगने
१९	शकौ	मर्षण
२०	ध्विदा	गात्रप्रक्षरणे
२१	मध्वे	कोपे
२२	क्षुधौ	बुभुक्षणे
२३	शुधौ	शोधने

स	धु	अर्थ
२४	पिधु	सराभ्ये
२५	रधु	हिसने च
२६	णशु	अदर्शने
२७	तृषु	प्रीणने
२८	दृषु	मोहने च
२९	हुह	जिघासाया
३०	मुह	वैचित्र्ये
३१	णुह	उद्गिरणे
३२	णिह	प्रीती
३३	असु	क्षेपणे
३४	यसु	प्रयत्ने
३५	जसु	मोक्षणे
३६	तसु	क्षये
३७	दसु	
३८	वसु	स्तम्भे
३९	पृषु	दोहे
४०	प्लुषु	
४१	व्युषु	विभागे
४२	बिस	भ्ररणे
४३	कुस	छेपणे
४४	वुस	उत्सर्ग
४५	मुस	खडने
४६	मसी	परिमाणे
४७	लुठ	निष्ठाडने
४८	उच	समवाये
४९	भ्रु	अध पतने
५०	भ्रु	
५१	वृश	वरणे
५२	कृश	तनून्तरणे
५३	जितृषु	पिपासाया
५४	हृषु	तुष्टौ
५५	रुषु	रोषे
५६	डिषु	क्षये
५७	कुषु	क्रोधे
५८	गुषु	व्याकुले च
५९	गुषु	विमोहने
६०	रुषु	
६१	लुषु	

१४

स	धु	अर्थ
५	रु	गतां
६	ओहाम्	त्यागे
७	ओहाह्	गतौ
८	माह्	माने
९	डुध्ज्	धारणपोषणयो
१०	डुदाब्	दाने
११	डुधाब्	धारणे च
१२	गिजिज्यो	शौचपोषणयो
१३	विजिज्यो	पृथक् भावे
१४	विनिज्यो	व्यस्तौ

इति हृदय उज्ज्वलकरणा ध्व ।

१	अदो	भक्षणे
२	निद	ज्ञाने
३	हनी	हिंसागत्यो
४	अस	भुनि
५	मृज्	शुद्धौ
६	वचो	परिभाषणे
७	रुदिर्	अश्रुनिमोचने
८	निज्यो	ज्ञेये
९	अन	} प्राणने
१०	श्म	
११	जक्ष	मशहसनयो

धृत्
१२ जागृ
१३ दारिद्रा
१४ चकास
१५ शामु
अनुशिष्टौ

धृत्
१६ मलि
१७ पस
१८ यग
१९ पु
२० सु
२१ पु
२२ पु
२३ क
२४ दृश
रामे
यानी
अभिगमने
ऐश्वर्यप्रसन्नयो
शक्तिहिमापूरणेपु
शब्दे

स	धु	अर्थ
२५	क्षु	तेजने
२६	सु	क्षरणे
२७	पु	स्तुतो
२८	यु	मिश्रणे
२९	इष्टु	गतौ
३०	इक्	स्मरणे
३१	वी	गतिप्रजनकात्यशनेपु
३२	या	प्रापणे
३३	वा	गतिगधनयो
३४	मा	दातौ
३५	प्या	शौचे
३६	आ	पाके
३७	द्रा	कुत्सायां गतो
३८	प्सा	भक्षणे
३९	पा	रक्षणे
४०	रा	दाने
४१	ला	आदाने
४२	दाप्	लब्धने
४३	ख्या	प्रकथने
४४	प्रा	पूरणे
४५	मा	माने

चर्करीत च

४६	चक्षौक्	व्यक्तायां वाचि
४७	ईरे	गतौ
४८	ईष्टे	स्तुतौ
४९	ईशे	ऐश्वर्ये
५०	आसे	उपवेशने
५१	वसे	आच्छादने
५२	आठ - शामुह्	इच्छायां
५३	कासिक्	गतिस्तानयो
५४	गिासिक्	पुत्रने
५५	गिजिक्	शुद्धौ
५६	शिजिक्	अव्यक्त शब्दे
५७	पिजिक्	
५८	पृजिक्	सपर्धन
५९	पृथाक्	
६०	ऊगृह्	प्राधिगर्भीविमोचने

दियादय ।

स	धु	अर्थ
६१	शीङ्	स्वप्ने
६२	इङ्	अभ्ययने
६३	दुङ्	अपनयने
६४	द्विपीङ्	अप्रीती
६५	दुहौङ्	क्षरणे
६६	दिहौङ्	छेपे
६७	लितौङ्	आस्वादने
६८	ऊर्णुङ्	आच्छादने
६९	प्नुङ्	स्तुतौ
७०	म्रीङ्	व्यक्तायां वाचि

इत्यदादय उच्चिकरणा

धवः

१	दिङ्	क्रीडाजयेऽपणिश्रुति-
		गतिषु
२	पिङ्	तत्तुसत्ताने
३	गुध	परिवेष्टने
४	क्षिप	प्रेरणे
५	पुप	विकसन
६	तिम	आर्द्रभावे
७	ष्टिम	
८	ष्टीम	
९	मीढ	
१०	इप	छज्जायां
११	पुह	गत्या
१२	राधौ	शकने
१३	व्यधौ	वृक्षावेव
१४	पुपो	साढने
१५	शुपो	पुष्टौ
१६	तुपी	शोषणे
१७	हुपो	तोषणे
१८	क्षिपौ	नितले
१९	शको	आतिगने
२०	खिदा	मर्षणे
२१	अध्वे	गात्रप्रक्षरणे
२२	धुप्यै	कोपे
२३	गुप्ते	बुभुक्षणे
		शोधो

स	धु	अर्थ
२४	पिधु	सराध्वे
२५	रधू	हिसते च
२६	णशू	अदर्शने
२७	रुधू	प्रीणने
२८	दधू	मोहने च
२९	हह	अिघासाया
३०	मुह	वैचिन्ने
३१	प्युह	उद्गिरणे
३२	व्णिह	प्रीती
३३	असु	क्षेपणे
३४	यसु	प्रयत्ने
३५	जसु	मोक्षणे
३६	तसु	क्षये
३७	दसु	
३८	यसु	स्तम्भे
३९	पृप	दाहे
४०	प्लप	
४१	व्युप	विभाने
४२	निस	प्रेरणे
४३	कुस	क्षेपणे
४४	वुस	उत्सर्ग
४५	मुस	खडने
४६	ममी	परिमाणे
४७	खुठ	निछोडने
४८	उख	समनाये
४९	अशु	अध पतने
५०	अगु	
५१	वृश	वरणे
५२	कृश	तनूकरणे
५३	जितृप	पिपासाया
५४	दप	तुष्टौ
५५	रप	रोषे
५६	डिप	क्षये
५७	कुप	क्रोधे
५८	गुप	व्याकुटे च
५९	युप	विमोहने
६०	रुप	
६१	लप	

स	धु	अर्थ	
६२	लुम	गार्ध्वे	
६३	क्षुभ	सचलने	
६४	णभ	}	हिमन
६५	तुम		
६६	हिंदू	आदिमाने	
६७	जिमिदा	सेहे	
६८	जिखिदा	मोक्षे च	
६९	रुधु	वधने	
७०	गृधु	अभिकाशाय	
७१	शमु	}	उपशमने
७२	दमु		
७३	तमु	काशाय	
७४	श्रमु	कृशने	
७५	ध्रमु	चरने	
७६	क्षर्मु	सहने	
७७	ह्रमु	गठाने	
७८	मदी	हर्षे	

पृष्ठ

७९	जृपु	}	वयोहानी
८०	झृपु		
८१	शो		तनूकरणे
८२	जो	}	छेदे
८३	दो		
८४	पो		अतर्कमणि
	पत		मयतः
८५	जनाइ		मादुभावे
८६	कारो	}	दीप्ती
८७	दापाइ		
८८	पूरीइ		आप्यायने
८९	तूरीइ		हिसागतिचरणया
९०	पूरीइ	}	हिसानपाहान्यो
९१	गरीइ		
९२	धूरीइ	}	गतिहिसयो
९३	गूरीइ		
९४	शरीइ		हिसास्त्रमयो
९५	चूरीइ		दाहे
९६	तपे		ऐश्वर्ये वा
९७	युज्ज		धरणे

स	धु	अर्थ	
९८	हिंश	उपतापे	
९९	वाश	शब्दे	
१००	पादोइ	गती	
१०१	निदोइ	सत्ताया	
१०२	खिदोइ	दे ये	
१०३	युधोइ	सप्रहारे	
१०४	बुधोइ	}	ज्ञाने
१०५	मनोइ		
१०६	अनै	प्राणने	
१०७	अनो रुधोइ	कामे	
१०८	युजोइ	समावी	
१०९	सुजोइ	निसर्गे	
११०	लिनीइ	अल्पे च	
१११	उपडो	प्राणिप्रसवे	
११२	दूडो	परितापे	
११३	दीडो	क्षये	
११४	टीडो	गती	
११५	धीडो	अनादरे	
११६	मीडो	हिंसाया	
११७	रीडो	श्रयणे	
११८	लीडो	श्लेषणे	
११९	वीडो	वृणोत्सर्षे	
१२०	पीइ	पाने	
१२१	ईइ	गती	
१२२	प्रीइ	प्रीती	
१२३	माइ	माने	
	पते	उदित	
१२४	मृयीञ्	तितिक्षाया	
१२५	अुचिगीञ्	पूतिभावे	
१२६	णयीञ्	नधने	
१२७	रजीञ्	रागे	
१२८	शपीञ्	आक्राशे	

एते जित

इति दिवाद्य दयविकरणा
ध्व.

१	पुञ्	अभिपने
२	पिञ्	वने

१	य	५३
२	विषय	विषय
४	इति	इति
५	विषय	विषय
६	मृग	मृग
७	मृग	मृग
८	मृग	मृग
९	मृग	मृग
१०	मृग	मृग
११	मृग	मृग
१२	मृग	मृग
१३	मृग	मृग
१४	मृग	मृग
१५	मृग	मृग
१६	मृग	मृग
१७	मृग	मृग
१८	मृग	मृग
१९	मृग	मृग
२०	मृग	मृग
२१	मृग	मृग
२२	मृग	मृग
२३	मृग	मृग
२४	मृग	मृग
२५	मृग	मृग
२६	मृग	मृग
२७	मृग	मृग
२८	मृग	मृग
२९	मृग	मृग
३०	मृग	मृग

विषयः

इति सुप्रसङ्गः ।

१	सुप्रसङ्गः	सुप्रसङ्गः
२	विषयः	विषयः
३	मृग	मृग
४	मृग	मृग
५	मृग	मृग
६	मृग	मृग
७	मृग	मृग
८	मृग	मृग
९	मृग	मृग
१०	मृग	मृग
११	मृग	मृग
१२	मृग	मृग
१३	मृग	मृग
१४	मृग	मृग
१५	मृग	मृग
१६	मृग	मृग
१७	मृग	मृग
१८	मृग	मृग
१९	मृग	मृग
२०	मृग	मृग

१	३	५०
२	४	५१
३	५	५२
४	६	५३
५	७	५४
६	८	५५
७	९	५६
८	१०	५७
९	११	५८
१०	१२	५९
११	१३	६०
१२	१४	६१
१३	१५	६२
१४	१६	६३
१५	१७	६४
१६	१८	६५
१७	१९	६६
१८	२०	६७
१९	२१	६८
२०	२२	६९
२१	२३	७०
२२	२४	७१
२३	२५	७२
२४	२६	७३
२५	२७	७४
२६	२८	७५
२७	२९	७६
२८	३०	७७
२९	३१	७८
३०	३२	७९
३१	३३	८०
३२	३४	८१
३३	३५	८२
३४	३६	८३
३५	३७	८४
३६	३८	८५
३७	३९	८६
३८	४०	८७
३९	४१	८८
४०	४२	८९
४१	४३	९०
४२	४४	९१
४३	४५	९२
४४	४६	९३
४५	४७	९४
४६	४८	९५
४७	४९	९६
४८	५०	९७
४९	५१	९८
५०	५२	९९
५१	५३	१००

विषयः

१	३	५०
२	४	५१
३	५	५२
४	६	५३
५	७	५४
६	८	५५
७	९	५६
८	१०	५७
९	११	५८
१०	१२	५९
११	१३	६०
१२	१४	६१
१३	१५	६२
१४	१६	६३
१५	१७	६४
१६	१८	६५
१७	१९	६६
१८	२०	६७
१९	२१	६८
२०	२२	६९
२१	२३	७०
२२	२४	७१
२३	२५	७२
२४	२६	७३
२५	२७	७४
२६	२८	७५
२७	२९	७६
२८	३०	७७
२९	३१	७८
३०	३२	७९
३१	३३	८०
३२	३४	८१
३३	३५	८२
३४	३६	८३
३५	३७	८४
३६	३८	८५
३७	३९	८६
३८	४०	८७
३९	४१	८८
४०	४२	८९
४१	४३	९०
४२	४४	९१
४३	४५	९२
४४	४६	९३
४५	४७	९४
४६	४८	९५
४७	४९	९६
४८	५०	९७
४९	५१	९८
५०	५२	९९
५१	५३	१००

११	स धु	अर्थ
१२	लुभ	गार्ध्वे
१३	शुभ	सचलने
१४	णभ	}
१५	सुभ	
१६	लिदू	हिसन
१७	जिमिदा	आद्रभावे
१८	जिखिदा	जेहे
१९	रुधु	माक्षे च
७०	गृधु	वर्धन
७१	शमु	अभिकाक्षायां
७२	दमु	}
७३	तमु	
७४	धमु	उपशमने
७५	धमु	काक्षायां
७६	भमु	कृशने
७७	भमु	चरन
७८	भमु	सहने
७९	कमु	ग्लाने
८०	मदी	हर्षे

वृत्

७९	जुपु	}	वयोहानी
८०	हुड		
८१	शो	}	तनूकरणे
८२	छो		
८३	दो	}	छेद
८४	पो		
	एते		अतकमाणि
८५	जनाङ्		मयत
८६	काशे	}	प्रादुमाने
८७	दापीङ्		
८८	पूराङ्		दीप्ता
८९	तूराङ्		आप्यायने
९०	घुरीङ्	}	हिसागतिःकरणया
९१	गूरीङ्		
९२	घूरीङ्	}	हिमानगोहा या
९३	गूरीङ्		
९४	गूरीङ्		गतिर्हिसयो
९५	चूरीङ्		हिंसास्तमयो
९६	तप		दादि
९७	घृनुङ्		ऐष्वर्थे ना
			धरणे

म	धु	अर्थ	
९८	क्रिन्	उपतापे	
९९	यासे	शम्भे	
१००	पादाङ्	गती	
१०१	मिदीङ्	सत्तागां	
१०२	मिदीङ्	दैवे	
१०३	शुपाङ्	मप्रहारे	
१०४	धुपीङ्	}	ज्ञाने
१०५	मनीङ्		
१०६	अने	प्राणने	
१०७	अनो र्धाङ्	धामे	
१०८	युजाङ्	समाधी	
१०९	सृजाङ्	विमर्गे	
११०	लिशीङ्	अल्पे च	
१११	उपूढी	प्राणिप्रसवे	
११२	दूडी	परितापे	
११३	दीङ्	क्षये	
११४	डीङ्	गती	
११५	धीङ्	अनादरे	
११६	गीङ्	हिंसाया	
११७	रीङ्	शरणे	
११८	लीङ्	क्षेपणे	
११९	मीङ्	शृणोत्यर्थे	
१२०	पीङ्	पाने	
१२१	ईङ्	गती	
१२२	प्रीङ्	प्रीती	
१२३	माङ्	माने	
	एते	डैदित	
१२४	गृपीङ्	तितिक्षाया	
१२५	शुचिरीङ्	भूतिभावे	
१२६	णहीङ्	वधने	
१२७	रञ्जान्	रागे	
१२८	शपोङ्	आक्रोशे	

एते जित

इति दिवादय इयत्रिकरणा धनः

१	पुञ्	अभिपदे
२	पिञ्	वधने

अ	पु	अर्थ
३	विश्व	विशाल
४	कुल	कुल
५	विश्व	विशाल
६	कुल	कुल
७	कुल	कुल
८	कुल	कुल
९	कुल	कुल
१०	कुल	कुल
११	कुल	कुल
१२	कुल	कुल
१३	कुल	कुल
१४	कुल	कुल
१५	कुल	कुल
१६	कुल	कुल
१७	कुल	कुल
१८	कुल	कुल
१९	कुल	कुल
२०	कुल	कुल
२१	कुल	कुल
२२	कुल	कुल
२३	कुल	कुल
२४	कुल	कुल
२५	कुल	कुल
२६	कुल	कुल
२७	कुल	कुल

पुस्तक

इति श्रुतिकरणा यत् ।

१	श्रुति	व्यभिचे
२	दिश्व	व्यभिजन
३	भरजी	पाके
४	विश्व	प्रमाण
५	एते	वित्त
६	कुली	उद्वे
७	विश्व	परितोषे
८	विश्व	अवयवे
९	विश्व	वृत्

अ	पु	अर्थ
८	वि	गती
९	वि	गती
१०	वि	गती
११	वि	गती
१२	वि	गती
१३	वि	गती
१४	वि	गती
१५	वि	गती
१६	वि	गती
१७	वि	गती
१८	वि	गती
१९	वि	गती
२०	वि	गती
२१	वि	गती
२२	वि	गती
२३	वि	गती
२४	वि	गती
२५	वि	गती
२६	वि	गती
२७	वि	गती
२८	वि	गती
२९	वि	गती
३०	वि	गती
३१	वि	गती
३२	वि	गती
३३	वि	गती
३४	वि	गती
३५	वि	गती
३६	वि	गती
३७	वि	गती
३८	वि	गती
३९	वि	गती
४०	वि	गती
४१	वि	गती
४२	वि	गती

स	धु	अर्थ
४३	उज्ज	उत्तमो
४४	लुभ	विमोहने
४५	रिफ	मत्थनयुद्धनिदाहिंसादानपु
४६	रुफ	हिंसाया
४७	रुम्फ	
४८	तृफ	तृनौ
४९	तृम्फ	
५०	दफ	उत्कृशे
५१	दम्फ	
५२	गुफ	प्रथने
५३	गुम्फ	
५४	तुभ	पूरण
५५	तुम्भ	
५६	शुभ	शोभाये
५७	शुम्भ	
५८	दमी	प्रथे
५९	चूती	हिंसाया च
६०	शपी	गतौ
६१	शुन	
६२	शुन	विधाने
६३	विध	
६४	पृढ	सुखमे
६५	मृढ	
६६	प्रण	प्राणने
६७	मृण	हिंसाया
६८	तुण	फोटिल्ये
६९	पुण	कर्मणि शुभे
७०	मुण	प्रतिज्ञाने
७१	कुण	शब्देपकरणयो
७२	हुण	हिंसागतिकाटिल्यपु
७३	घुण	भ्रमणे
७४	घूर्ण	
७५	पुर	दामैश्वर्ययो
७६	वुर	शब्दे
७७	धुर	विलम्बने
७८	खुर	छदन च
७९	गुर	सनेष्टन
८०	धुर	भीमा शिख्या
८१	पुर	उद्यमने
८२	श्रु	उद्यमने

स	धु	अर्थ
८३	रुद्ध	हिंसाया
८४	रुद्ध	
८५	रुद्ध	
८६	शुद्ध	इच्छाया
८७	मिष	स्पर्शाया
८८	किउ	शैत्यकीडनयो
८९	तिळ	खेहन
९०	चळ	विलसने
९१	विळ	सनरणे
९२	इळ	स्वमश्लेषणयो
९३	विळ	भेदन
९४	निळ	गहने
९५	हिल	भावकरणे
९६	सिल	उज्जे
९७	शिल	
९८	उठि	अक्षरनिन्यासे
९९	ठिख	
१००	पुट	काटिल्ये
१०१	पुट	सल्लेपणे
१०२	कुच	सकोचने
१०३	व्यच	व्याजीकरणे
१०४	गुज	शब्दे
१०५	गुड	रक्षणे
१०६	ठिप	क्षेपण
१०७	छुर	छेदने
१०८	चुट	
१०९	छुट	
११०	रुट	विक्रमने
१११	छुट	
११२	मुट	
११३	गुट	आश्लेषप्रमर्दयो
११४	खुड	कलहकर्मणि
११५	कड	बधे
११६	खुट	मदे
११७	तड	सल्लेपणे
११८	कुड	घसने
११९	घुट	वात्ये च
१२०	गुड	प्रतिघाते
		तोडने

स धु अर्थ

१२१ धुड } सवरणे

१२२ धुड }
१२३ स्फुर } स्फुरणे

१२४ स्फुर }

१२५ धुड उल्लगे

१२६ धुड }

१२७ धुड } सघाते

१२८ धुड }

१२९ धुड निमज्जने

१३० स्फुल चलन

१३१ स्फुल सचय च

१३२ धू स्तवने

१३३ धू निधूने

१३४ धू पुरीपासणे

१३५ धू गतिस्वर्ययो

एते भवत

१३६ कृद् } शब्दे

१३७ कृद् }

१३८ गुरीद् उद्यमने

१३९ पृद् धृत

१४० पृद् व्यापामे

१४१ पृद् प्रीतिसनयो

१४२ पृद् भयचलनया

१४३ लजीको } मीढ

१४४ लसृजीको }

१४५ ध्वजीद् सगे

१४६ रमौद् रामस्ये

१४७ उल्ल तीद् प्रीती

द्वित

इति तनादय शब्दिकरणा धवः

१	रुधिर्जो	आवरणे
२	मिदिर्जो	विचारणे
३	छिदिर्जो	द्वेधीकरणे
४	रिचिर्जो	विरचने
५	विचिर्जो	पृथग्भावे
६	क्षुदिर्जो	सप्रेक्षणे

म धु अर्थ

७ युजिर्जो योगे

८ तृदिर्जो दीप्तिदेवनयो

९ रुदिर्जो हिंसानादरयो

एते अितः

१० विद्भीद् दीप्ति

११ विदीद् द्वे-ये

१२ विदीद् विचारे

द्वित

१३ कृती वेष्टने

१४ शिष्ट्य निशपणे

१५ पिष्ट्य संचूर्णने

१६ उभजो आमदने

१७ गुजो रक्षाशनयो

१८ तृह } हितो

१९ हति }

२० उदी हदने

२१ अज् गतिव्यक्तिप्रक्षणे

२२ तच् सक्ताचने

२३ ऊविर्जी भये

२४ वृजी वजने

२५ पृथी सपर्वने

एते मयत

इति दधादय भविकरणा धवः

१	तनुज्	विज्ञाते
२	धनुज्	दाने
३	क्षणुज्	हिमाया
४	क्षिणुज्	
५	क्षणुज्	गर्वा
६	तणुज्	अदन
७	धणुज्	दीप्ति
८	धनुक्	विन
९	मनुद्	धाचने
		वेचने
		द्वित
		इति दधादय भविकरणा धवः

२०

स	धु	अर्थ
१	हुमीन्	द्रव्यनिमय
२	मीन्	तृप्तिदीप्त्यो
३	श्रीन्	पाके
४	मीन्	हिंसायां
५	पिन्	वधने
६	खन्	आप्रणणे
७	क्तन्	शब्दे
८	द्वे	गतौ
९	गृह्णन्	उपदाने
१०	पूजन्	पयने
११	स्तूजन्	आच्छादने
१२	कृन्	हिंसायां
१३	धृजन्	धरणे

चितः

१४	शृ	}	हिंसायां
१५	फृ		
१६	सृ		
१७	पृ		
१८	मृ	}	पाठनपूरणयो
१९	भृ		धरणे
२०	दृ		भरणे
२१	नृ		भये
२२	लृ	}	नये
२३	ळृ		वयोहानौ
२४	रृ		गते
२५	शृ		शब्दे

एते मवत.

२६	घृन्	कपने
२७	मीन्	तर्पणे

चितौ

२८	या	हानौ
२९	व्या	वर्ण
३०	प्या	गती
३१	र्या	रेपणे
३२	ल्या	रूपणे

मृत्

३३	मी	धरणे
३४	मी	भये

स	धु	अर्थ	
३५	क्षीष्टु	हिंसायां	
३६	ज्ञा	अवधाने	
३७	बधो	बधने	
३८	अथ	प्रतिहर्षप्रमोचनयो	
३९	मथ	पिलाडने	
४०	मथ	सदर्थे	
४१	कुथ	संज्ञे	
४२	मृद	क्षोद	
४३	मृद	सुगवने	
४४	गुध	रोषे	
४५	कुप	निष्कर्षे	
४६	क्षुम	सचछने	
४७	णम	}	हिंसायां
४८	तुम		
४९	क्षिन्	}	विवधने
५०	अश		
५१	अस	}	भोजने
५२	इप्		
५३	विप	}	अभीक्ष्णे
५४	मुप		
५५	मुप	}	निप्रयोगे
५६	मुप		
५७	मुप	}	केहनसेचनसेवनपूरण
५८	खच		
५९	वृद्ध	}	स्तेये
६०	पुष्ट		
६१	खच	}	पुष्टौ
६२	खच		
६३	खच	}	भूतप्रादुर्भावे
६४	खच		

एते मवत

५९	वृद्ध	समर्त्तौ
----	-------	----------

क्षित्

इति श्रवणाय भाषिकरणा

धर

१	चुर	}	स्तेये
२	लुठ		
३	चिति	}	स्मरणे
४	यति		
५	स्पृष्ट	}	चूणसकोचो
६	पुष्टि		
७	लुठ	}	परिहासे
८	लुठ		

अनृतभाषणे

उपसमायां

म	पु	अर्थ
८	मि	छेदा
९	मि	
१०	मि	
११	मि	छेदा
१२	मि	
१३	मि	
१४	मि	अवतरण
१५	मि	महने
१६	मि	अवतरण
१७	मि	मिनिहने
१८	मि	मनमो
१९	मि	पूरणे
२०	मि	छेदो च
२१	मि	अवतरणमयो
२२	मि	मने
२३	मि	
२४	मि	
२५	मि	मनेपे
२६	मि	सर्वथ
२७	मि	अदने
२८	मि	छेदने
२९	मि	
३०	मि	
३१	मि	कुमने च
३२	मि	अवतीमाने
३३	मि	आदरे
३४	मि	
३५	मि	
३६	मि	मतिमस्कारवा
३७	मि	हिंसावलिदानिकेतापु
३८	मि	
३९	मि	
४०	मि	सामप्रयोगे
४१	मि	मापणे
४२	मि	
४३	मि	
४४	मि	मती
४५	मि	कुने
४६	मि	सवरणे
४७	मि	दान
४८	मि	आवाते

म	पु	अर्थ
४९	मि	भेद
५०	मि	
५१	मि	
५२	मि	विमाने
५३	मि	भूतवा
५४	मि	मन्त्राध
५५	मि	मन्त्रो
५६	मि	आदरानादरयो.
५७	मि	सामोदा
५८	मि	
५९	मि	
६०	मि	मनमो
६१	मि	
६२	मि	
६३	मि	मनमो
६४	मि	मनमो
६५	मि	समुपे
६६	मि	
६७	मि	
६८	मि	क्षेपे
६९	मि	
७०	मि	
७१	मि	रक्षणे
७२	मि	
७३	मि	
७४	मि	माने
७५	मि	
७६	मि	
७७	मि	मचूर्णन
७८	मि	
७९	मि	
८०	मि	मार्गणसस्कारयो
८१	मि	
८२	मि	
८३	मि	मार्गणसस्कारयो
८४	मि	मार्गणसस्कारयो
८५	मि	मार्गणसस्कारयो
८६	मि	मार्गणसस्कारयो
८७	मि	मार्गणसस्कारयो
८८	मि	मार्गणसस्कारयो
८९	मि	मार्गणसस्कारयो
९०	मि	मार्गणसस्कारयो

स	धु	अर्थ	म	धु	अर्थ
८७	मुस्त	सन्नाते	१२५	शम्भ	मगिरौदिकरणे
८८	इषि		१२६	कण	निर्गलने
८९	डिगि		१२७	जमि	नाशन
९०	पिडि		१२८	सूत	आश्रवणे
९१	पूण		१२९	जम	साहने
९२	पुम	अभिरुद्धने	१३०	पश	याने
९३	टकि	संजन	१३१	अम	रोगे
९४	पूस	फातिकरण	१३२	वट	हलार्थी
९५	फोट	यणन	१३३	सुट	
९६	पूज	पूजने	१३४	घट	
९७	शुट	आलस्य	१३५	दिवु	मर्दने
९८	शुठि	शोषणे	१३६	अर्ज	प्रतिपत्ते
९९	मार्ज	शब्दे	१३७	धुप	विशदे
१००	गर्ज		१३८	आह	क्रुद्धे
१०१	घृ	स्नयणे	१३९	छत्त	शिल्पयोगे
१०२	पाचि	विलारे	१४०	भूय	अड्यकारे
१०३	तिज	निशाने	१४१	मोक्ष	अमने
१०४	वृत्त	आरुणाणे	१४२	अर्ह	पूजने
१०५	पुवि	छादने	१४३	ज्ञा	नियोगे
१०६	लुबि	अहने	१४४	यत्त	निकाशपरस्कारयो-
१०७	सुनि		१४५	नितश्च	प्रसहने
१०८	हृप	व्यक्तायां वाचि	१४६	धृप	
१०९	म्रक्ष	मृच्छने	१४७	भज	विघ्राणने
११०	म्रछ		१४८	वम	अहठेदापहरणेपु
१११	शठ	हिंसायां	१४९	चर	सचये
११२	शुठि		१५०	च्यु	सहने
११३	जम		१५१	भू	भावकरणे
११४	रज		१५२	कृप	
११५	धूम		१५३	रक	आह्लादने
११६	लुप		१५४	रज	
११७	वर्ह	अभिक्रामणे	१५५	अच	विशपणे
११८	गर्ह		१५६	लिगि	चित्रकरणे
११९	मुद		१५७	मुद	समर्गे
१२०	अर्क		१५८	नस	वारणे
१२१	ईड		१५९	मुच	प्रमोचने
१२२	स्य	स्तुती	(आस्वदः सकर्मकात्)		
१२३	चर्च	रोपणे	१६०	पुप	धारणे
१२४	मुक्	अध्ययने	१६१	दट	विदारणे
		मापणे			

स धु	अर्थ
१६२ पट	
१६३ पुट	
१६४ लुट	
१६५ लुजि	
१६६ लुजि	
१६७ विजि	
१६८ भजि	
१६९ पिसि	
१७० कुसि	
१७१ दसि	
१७२ लसि	
१७३ तसि	
१७४ कुशि	
१७५ घटि	
१७६ वृहि	
१७७ गुप	
१७८ घूप	
१७९ निष्क	
१८० चीन	
१८१ वर्ह	
१८२ वरह	
१८३ पुष	
१८४ लोह	
१८५ लोह	
१८६ मर	
१८७ नुप	
१८८ तर्क	
१८९ श्रुत	
१९० श्र	आप्यापन
१९१ स्वद	सनरणे
१९२ सूत्र	अनमोचन
१९३ मूत्र	प्रमनणे
१९४ गन्ध	पारण्ये
१९५ वक्क	दर्शने
१९६ फाळ	शैथिल्य
१९७ चित्र	चित्रकरणे
१९८ अस	कदाचिदर्शने च समाधाने

स धु	अर्थ	
१९९ मिश्र	सपर्वने	
२०० उड्ड	कर्णभटे	
२०१ अग	हृष्टप्रमहारे	
२०२ दड	दडनिपात	
२०३ अक	उक्षणे	
२०४ अग	पदलक्षणे च	
२०५ पर्ण	हरितभाष	
२०६ वर्ग	वर्णक्रियाविस्तार-	
	गुणवचनपु	
२०७ कथ	वदने	
२०८ वर	ईप्साया	
२०९ गण	सख्यान	
२१० शठ	}	सम्पगनभाषणे
२११ श्वठ		
२१२ पट	}	प्रथे
२१३ वट		
२१४ मृष		तितिक्षाया
२१५ रह		त्यागे
२१६ खन	}	देवशब्दे
२१७ गदी		
२१८ पत		गतौ वा
२१९ पप (अगि)		"
२२० स्वर		आक्षेप
२२१ रच		प्रतिपन्न
२२२ कल		गतौ
२२३ चह		परिकल्पने
२२४ मह		पूजाया
२२५ सर	}	शैथिल्ये
२२६ कप		
२२७ श्रय		
२२८ रष्ट्र		ईप्साया
२२९ भाम		प्राध
२३० सूच		पशु ये
२३१ खेट		भक्षणे
२३२ खोट		क्षेप
२३३ गोम		उपदेशे
२३४ कुमार		प्रीडने
२३५ शीम्ह		उपधारणे

स	धु	अर्थ
२३६	गाम	सांगने
२३७	वेग	काळोपदेज
२३८	पन्थुड	स्थानगताथा
२३९	वास	गतिमुगमरायो
२४०	गवप	मागण
२४१	याम	उपसवायां
२४२	विरास	आस्थादन
२४३	भाज	प्रथकारण
२४४	सभाज	प्रीतद ताया
२४५	उन	परिहाने
२४६	रुट	दागे
२४७	केन	
२४८	ग्राम	आमरण
२४९	कुण	
२५०	स्नन	धीये
२५१	वत्रि	निभाजने
२५२	वजि	प्रकाशने
२५३	पार	
२५४	सार	कर्मसमाप्तौ
२५५	स्तोम	श्लाघायां
२५६	सुग	
२५७	दुख	तक्रियायां
२५८	रस	
२५९	व्यय	आस्थादजेहायो
२६०	रूप	नित्तसमुत्तर्गे
२६१	उद	रूपक्रियाया
२६२	लाम	द्वेधाकरणे
२६३	व्रण	प्रेरणे
		गात्रविचूणने
एते मरतः		
२६४	पदे	गतौ
२६५	महे	प्रणणे
२६६	मृगी	अन्वेपणे
२६७	कुहे	विस्मापणे
२६८	रुरि	
२६९	वारि	निकाती
२७०	स्थूल	परिवृष्टणे
२७१	अथ	उपयाचाया

स	धु	अर्थ
२७२	मत्र	गगनविवाप
२७३	गौ	गो
२७४	गमने	गुदे
२७५	गिरी	गिरि
२७६	उदे	सधरणे
२७७	रुने	दशने
२७८	दने	दर्शने च
२७९	ने	
२८०	दिने	सघाते
२८१	तने	कुटुम्भारण
२८२	गने	गुप्तभाषणे
२८३	स्पर्श	महणलेपणयो
२८४	भर्त्से	
२८५	तर्ज	मतपने
२८६	वर्त्ते	
२८७	मर्धे	अर्दने
२८८	किर्क	हिंसाया
२८९	गिर्क	परिमाणे
२९०	चळे	ईधाया
२९१	कृणे	सकोचने
२९२	तूणे	पूरणे
२९३	भूणे	आशयां
२९४	शठे	श्लाघाया
२९५	यथे	पूजाया
२९६	स्थम्ये	नितकणे
२९७	गुरे	उद्यमने
२९८	कुले	कुसृष्टौ
२९९	सगे	
३००	छष्टे	आलोचने
३०१	कुम्ये	जत्रक्षेप
३०२	कुटे	प्रतापने
३०३	भले	आमडन
३०४	यत्रे	प्रलभने
३०५	वृषे	शक्तिनयेन
३०६	मदे	तृप्तिपणे
३०७	मदे	परिरुजे
३०८	विषे	व्याननिनासेषु
३०९	मनै	स्तम्भे

चुरादयो ।

स	धु	अर्थ
३१०	युद्	जुगुप्सायाम्
३११	गृद्	विज्ञापने

हैदितः

३१२	लक्षन्	दर्शनाक्रिययो
-----	--------	---------------

जित्

३१३	युजौ पृच	सयमने
३१४	यह	मर्षणे
३१५	ईर	क्षेपणे
३१६	ली	द्रवीकरणे
३१७	वृजी	वर्जने
३१८	जृ	वयोहानौ
३१९	रिच	वियोजनसपर्वनयो
३२०	शिप	असर्वोपयोगे
३२१	विपूर्वो (वि-शिष)	उतिशये
३२२	तृप	प्रीणने
३२३	छृद	सदीपने
३२४	छद	अपवारणे
३२५	हमी	भये
३२६	मी	गतौ
३२७	अथ, कथ, हिसि, हिंसायाम्	
३२८	ग्रथ	मघनेच
३२९	चीक, शीक	आमर्षणे
३३०	आह सद्	गतौ
३३१	जुप	परितर्पणे

पाठप्रयोजनमनिष्विमनिह्विकल्पे
द्रेच्छप्रभृतिरव्यो निड वागनैश्च ।
दोनत्वमिह्विकृता च यथाक्रमेण
धूना सुधीभिरधिगम्यमिता स्वराणाम् (८) ॥

स	धु	अर्थ
३३२	अथ, ग्रथ	सदर्थे
३३३	आपृ	लभने
३३४	तनु	श्रद्धोपहिंसाया
३३५	गे (गिपूर्वस्तनु)	देष्टे
३३६	वच	सदेशवचने
३३७	मान	पूजायाम्
३३८	गर्ह	विनिन्दने
३३९	मार्ग	अन्वेषणे
३४०	कठि	शोके
३४१	मृजू	शौचालकारयो
३४२	धृप	प्रसहने

भवत्

३४३	मृषै	तितिक्षाया
३४४	तपै	दाहे
३४५	वदै	भाषणे
३४६	अर्वै	पूजायाम्
३४७	अर्दै	हिंसायाम्
३४८	शुषै	शोधने

ऐदितः

३४९	वृन्	वरणे
३५०	धून्	कपने
३५१	प्रीन्	तर्पणे

जितः

इति चुरादयो धवः समाप्ता ।

पादाम्भोजानमन्मानवपतिमकुटानर्प्यमाणिक्यतारा-
निकाससेविताद्यक्षुतिलजितनस्त्रानीकशीताशुर्बिम्ब ।
दुर्वारानगवाणाबुरुहदिमक्रोद्भवस्तमिष्यापकार
शब्दब्रह्मा स जीयाद् गुणनिधिगुणनदिमतीशस्सुसौख्य

